
SZ. AMBRUS.
SZ. JÁNOS EV.
SZ. JEROMOS.
SZ. ÁGOSTON.
N. SZ. GERGELY.
SZ. PÁL.

KATHOLIKUS

ÁGAZATOS HITTAN.

KATHOLIKUS

ÁGAZATOS HITTAN.

ÍRTA

DR. KATSCHTHALER JÁNOS,

FELSZENTELT PÜSPÖK, SALZBURGI KANONOK.

LATIN EREDETIBŐL TÖBBEK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL FORDÍTOTTA ÉS KIADJA

DR. KISS JÁNOS,

PÁPAI KAMARÁS, EGYETEMI TANÁR.

III. KÖTET.

A SZENTMALASZTRÓL.

BUDAPEST.

A PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA.

1898.

A latin eredetit a salzburgi, a magyar fordítást a **csanádi** *egyházmegyei hatóság látta és jóváhagyta.*

TARTALOM.

HARMADIK KÖNYV.

Isten helyreállított országának igazgatása a szentmalaszt által.

ELSŐ RÉSZ.

A szentmalasztról.

Oldal

Előszó ... 7

I. fejezet. Bevezető kérdések ... 11

I. cikkely. A malaszt elnevezései, fogalma, felosztása ... 12

II. cikkely. Tévedések ... 24

III. cikkely. Hittani segédforrások ... 53

II. fejezet. A segítő malaszt ... 60

I. cikkely. Ennek természete ... 61

II. cikkely. Tulajdonságai ... 73

III. cikkely. Az emberi szabadakarathoz való viszonya ... 147

Gyakorlati haszna ... 176

III. fejezet. A megszentelő malaszt ... 180

I. cikkely. A megszentelő malaszt különféle elnevezései ... 181

II. cikkely. Tévedések ... 182

III. cikkely. A megszentelő malaszt fogalma és természete ... 183

IV. cikkely. Ennek hatásai ... 197

V. cikkely. Kisérete ... 230

Visszapillantás és gyakorlati haszna ... 246

IV. fejezet. A megigazulásról ... 249

I. cikkely. A megigazulás fogalma és természete ... 249

II. cikkely. Ennek okai ... 267

III. cikkely. Az arra szükséges előkészület ... 276

IV. cikkely. Tulajdonságai ... 299

V. cikkely. Gyümölcsei ... 309

A megigazulásról szóló tan gyakorlati fontossága ... 351

Függelék.

Az isteni előrerendelésről.

Oldal
Bevezetés ... 357
I. fejezet. Az isteni előrerendelésről ... 358
I. cikkely. Az isteni előrerendelés fogalma ... 359
II. cikkely. Az előrerendelés valósága ... 361
III. cikkely. Az előrerendelés okai ... 363
IV. cikkely. Az előrerendelés tulajdonságai ... 385
II. fejezet. A kárhoztatásról ... 394
I. cikkely. A kárhoztatás fogalma ... 394
II. cikkely. A kárhoztatás valósága ... 399
III. cikkely. A kárhoztatás okai ... 400
IV. cikkely. A kárhoztatás tulajdonságai ... 408
Az előrerendelés tanának gyakorlati fontossága ... 414
Betűrendes tárgymutató ... 417

Katholikus ágazatos hittan.

III. KÖNYV.

Isten helyreállított országának igazgatása a szentmalaszt által.

Előzetes észrevételek.

1. A megváltás a bűnbe esett emberiségnek ismét alkalmat nyujtott arra, hogy üdvösségét visszanyerhesse. Krisztus ugyanis kínszenvedésével és halálával bűneinkért Istennek eleget tett, a bért helyettünk megfizette, s ugyanez okból számunkra a bűn és büntetés elengedését kiérdemelte; másrészt oly adományokat és segítő eszközöket nyujtott, melyek végső célunkra, Isten látására, újból képesítenek. Halálának gyümölcsét azonban nem nyerjük el, mondja a *trienti* zsinat,[1] hacsak kínszenvedésének érdemeiben nem részesülünk. A megváltásnak, amint önmagában végbement, úgy kell rajtunk is végbemennie, rajtunk is megvalósulnia. Miért is a legközelebbi cél, amelyre minden embernek mindenekelőtt törekednie kell, nem más, mint hogy a megváltás javaiban részesüljön.

Ha igazgatni annyit tesz, mint valamit célja felé terelni, akkor a megváltott emberiség igazgatása e földön ugyanennek a fent jelzett cél felé való hathatós terelésében áll. Ezért a megváltott emberiség igazgatása ama segédeszközök megszerzését jelenti, amelyekkel fölszerelve minden ember a megváltás gyümölcseinek részesévé lehet, vagyis üdvét munkálhatja s végre az örök életre eljuthat. Ezt pedig az Isten jobbján ülő Üdvözítőnk adja meg azzal, hogy a Szentlelket szivünkbe önti, ki nemcsak megvilágosít, hogy a hit igazságait megismerjük, s arra indít, hogy az üdvös erkölcsi parancsokat megtartsuk, hanem

[1] 6. ülés, 5. fej.

valami kimondhatatlan módon Krisztussal — amint mondani szokás — egy testté egyesít, s ezáltal az Atyával és a Fiúval egyesülünk. Az e nemű gyümölcsöket, melyeket a Szentlélek vagy olyképen hoz létre, hogy értelmünkre és akaratunkra futólagosan hatást gyakorol, vagy oly módon, hogy belénk állandó jelleget nyom s bennünk állag szerint lakozik, *szentmalasztnak* nevezzük, és pedig mivel Krisztustól származik: *Krisztus* szentmalasztjának. Ezért a következőkben a szentmalasztról szóló tanítást fogjuk előadni; és mivel a szentmalaszt általában, de különösen az, melylyel a Szentlélek folyton bennünk munkálkodik s mely igazakká tesz, az isteni határozat által kijelölt úton, az egyház szentségei útján, mint a szentmalaszt mindmegannyi csatornáin keresztül jut hozzánk, azért a szentmalaszt tanához még a szentségek tanát is csatoljuk.

2. Következőleg az egész tan, melyet az Ágazatos hittan harmadik könyve előad, két részre oszlik, melyek elseje a *szentmalasztról*, második a *szentségekről* szól.

I. RÉSZ.

A szentmalasztról.

3. Alig van hitigazság, melyet a hittudósok oly részleges, oly kimerítő fejtegetésre méltattak volna, mint a szentmalasztról szóló tan, nem csupán a tárgy nagy fontossága[1] és a vele járó

Bevezetés.

[1] Hogy a szentmalaszt *kitünő voltáról* már a fejezet elején is fogalmunk legyen, egynéhány mozzanatra utalunk: A szentmalaszt (v. ö. *Hurter*, Comp. theol. dogm. 3. köt. 2. és köv. old.) α) Krisztus vérének gyümölcse: ily nagy árnak mily érték fog megfelelni? β) A szentmalaszt feladata, hogy az eszes lényt tökéletesítse, maga fölé emelje és az isteni természet részesévé tegye. (*Péter* II. 1, 4). Ha pedig már az emberi természet méltósága és jelessége is nagy, mily nagy lehet a szentmalaszt jelessége, mely amazt módfelett tökéletesíti és növeli? γ) A szentmalaszttal ékesített ember e címen új teremtménynek nevezhető (*Kor.* II. 5, 17; *Gal.* 6, 25; *Efez.* 2, 10), amely a halálból új életre támadt: új értelemmel ruháztatott fel, melylyel az igaz Istent megismeri (*János* I. 5, 10); innen, kik azt nélkülözik, *érzékieknek* és *állatiaknak*, akik pedig birják, *szellemieknek* nevezetnek. A szentmalaszt új akaratot és új szivet ad (*Ezek.* 11, 19; 36, 26) és oly erőt kölcsönöz, hogy az előbb gyöngék és betegek sz. Pállal (*Filipp.* 4, 13) fölkiálthatnak: «Mindent megtehetek az által, ki engem megerősít» és azért, miként Isten a föld agyagából alkotott emberbe az élet leheletét lehelve őt *élő lénnyé* teremtette: azonképen a szentmalaszt is hatásával az érzéki embert újjá teremti és *szellemivé* teszi. δ) A szentmalaszt a *dicsőség magva*, a dicsőség a megért szentmalaszt: ha tehát a gyümölcs ily jeles, mily hatásos és nagybecsű lehet maga a gyökér és a mag, t. i. a szentmalaszt? A szentmalaszt kitünő hatásairól gyönyörűen ír Krisztus követése, 3. k. 54. f.

A szentmalaszt művét az emberben, főkép a bűnösben, találóan hasonlítják össze a *Móz.* I. 1. fejezetében leirt *hat napi munkával.* Miként ugyanis kezdetben a föld a sötétség állapotában puszta és üres vala (1, 2.): úgy az ember sorsa a szentmalaszt vétele előtt és a nélkül a legszomorúbb (*Róm.* 1, 22; *Kor.* I. 6, 10). Azonban Isten Lelke, amint azt a rendezetlen tömeget nem hagyta magára (*Móz.* I. 1, 2), hanem gondját viselte és termékenységgel ajándékozta meg, úgy az emberi lelket sem hagyta magára. Amint Isten először kimondta: Legyen világosság és lőn világosság (*Móz.* I. 1, 3), úgy a szentmalaszt első műve is *felvilágosítás* (*Kor.* II. 41, 6): «Mert Isten, aki mondotta, hogy a sötétségből világosság derüljön, ő támaszta világosságot sziveinkben, hogy terjedjen ismerete az Isten dicsőségének, mely Jézus Krisztus személyében fényeskedik. A világosságot követte az *égboltozat* (*Móz.* I. 1, 6); így szilárdulnak meg

nehézségek, hanem az ellenségek sokoldalú támadásai és tévedései miatt is, melyek egy igazságnál sem hatottak oly végzetes módon az eltévedt emberekre, mint épen a szentmalasztról szóló tanban, mely által minden ember elvesztett üdvét találhatja meg. A rövid idő azonban nem engedi a vizsgálódás e terét, melyet a hittudósok már eléggé kimüveltek, egészen a végső részletekig kimerítenünk, nem engedi őket nézeteik minden tekervényes tömkelegén keresztül követnünk, hanem tárgyunkban nagyrészt a fontosabb dolgokra kell szorítkoznunk.

4. A szentmalasztról szóló tant úgy fogjuk előadni, hogy először sorra veszszük mindazt, mi magára a szentmalasztra vonatkozik, mely a Krisztus által megváltott embert az örök életre irányítja; azután függelékben megbeszéljük az örök végzést, melylyel Isten öröktől fogva elhatározta magát a szentmalaszt és örök dicsőség megadására — ez az előrerendelés, praedestinatio.[1]

a *reményben* a hit malasztjával felvilágosított bűnösök (v. ö. a *trienti* zsin. 6. ül. 6. f.). Miként *harmadik* napon a föld a tenger vizeit korlátok közé szorítá és zöldelni kezde: azonképen megtörnek a szentmalaszt erejével a kivánságok ösztönei; mert azok, kik Krisztuséi, testöket a vétkekkel és kivánságokkal együtt megfeszítették (*Gal.* 5, 24): a bűnbánó lelke lassankint feléled, felvidul jó cselekedetek gyakorlása által. Miként *negyedik* napon létrejöttek az égi világítók, hogy éjjel-nappal világítsanak: azonképen igazgatja a szentmalaszt jeles hatásával a hit világa szerint az ember életét; *az igaz ugyanis a hitből él* (*Róm.* 1, 17). Miként *ötödik* és *hatodik* napon az egész földkerekséget a sokféle állat, hal, négylábú szárnyas megeleveníté; úgy a szentmalaszt életereje is feléleveníti a megigazult ember minden jó cselekedetét s az örök életre érdeméül számítja be, őt magát pedig annyira lelkesíti, hogy még másokat is képes Krisztus részére megnyerni, megszerezni. Amint végre Isten *utolsó* műve az ember volt, kit az ő képe és hasonlatossága szerint teremtett: úgy a szentmalaszt is helyreigazítja a bűnöktől eltorzult képet s ismét tökéletes hasonlatosságra hozza.

[1] A legtöbb hittudós az isteni előrerendelésről, a praedestinatióról nem e helyen, hanem az Istenről szóló tan tárgyalása alkalmával szól. Mi azonban azt gondoljuk, hogy az előrerendelés tana csak nehezen érthető meg, ha előbb a szentmalaszt tanával meg nem ismerkedünk.

Célszerünek találjuk mindjárt most felemlíteni az ide vonatkozó *irodalomból* főkép sz. *Ágoston* müveit, melyeket a *pelagiánok* ellen irt. Kiválóbbjai — azon sorrendben, melyben irta — a következők: libri tres ad Marcellinum seu de peccatorum meritis et remissione és de baptismo parvulorum; de spiritu et littera, szintén Marcellinhez; *Sermo* de verbis Apostoli 14, máskép 131; de perfectione justitiae hominis; de natura et gratia; de *gratia Christi* et de peccato originali; *Epistola* ad Sixtum — róm. áldozópap — altera 191, mások szerint

Az első rész tehát négy fejezetre oszlik, melyek
elsejében *bevezető kérdésekről*,
másodikában *a segítő malasztról*,
harmadikában *a megszentelő malasztról*,
negyedikében *a megigazulás tanáról* lesz szó; végre függelékben tárgyaljuk
az előrerendelés, praedestinatio tanát.

I. FEJEZET.

Bevezető kérdések.

5. Hogy tárgyunkat céltudatosan kezdhessük, külön fejezetben előre kell bocsátanunk a *gratia* és a *malaszt* szók különféle jelentését, továbbá a malaszt felosztását s a róla elterjedt főbb *tévedéseket.*

105; de *gestis Pelagii* ad Aurelium; ad *Bonifacium* papam, négy könyv; *Epistola* ad Vitalem 218 és 107; *contra Julianum*, hat könyv; de fide, spe et charitate seu Enchiridion ad Laurentium par. 1.; de gratia et libero arbitrio; de correptione et gratia; *contra Julianum* — befejezetlen mű; de praedestinatione Sanctorum; de dono perseverantiae; de haeresibus. A későbbi századok irodalmából felemlítjük *Hal. Sánd.*, Summ. Theol. p. 3. qu. 61—69; sz. *Tamást*, Summ. Theol. p. 1. 2. és p. 2. 2.; de Verit. qu. 27.; Contr. Gent. l. 3.; in 2. Sent. l. dist. 26 és 29 és máshol; sz. *Bonaventurát*, Brevil. par. 5; *Petaviust*, de Deo Deique propriet. 10. k.; de Pelag. et Semipel. haeres. ugyanettől; *Stapletont* (megh. 1598), de Justific.; *Soto* Dömjént, de natura et gratia. *Vegát*, de Justificatione seu in Tridentinum; de Justif., gratia, fide et operibus ugyanettől; *lemosi Tamást*, Panoplia divinae gratiae; *Suarezt* (megh. 1617), OO. 6, 7 és 8. k.; *Bellarmint* (megh. 1621), Disput. de rebus fidei 2. k. de justif.; a *Walenburch* testvéreket (megh. a XVII. sz.), de Controv. fidei 2. k. de Justific.; *Ripaldát* (megh. 1648), de Ente supernaturali; *Goudint* (megh. 1695), tractat. theol. 2. k.; *Billuartot* (megh. 1757), Curs. Theol. 6. k. de Gratia; *Montagnet*, (megh. 1767) de Grat. ap. *Migne*, Curs. Th. compl. 10. k.; *Clericus a Bellibero-t* (megh. 1790), ap. *Migne*, i. h. 614 s köv. old.; *Schaetzlert*, Natur und Übernatur; *Kleutgent*, Theol. d. Vorz. 2. k. Abhandl. 7.; *Scheebent*, Dogm. 2. k. 3. f.; *Hurtert*, Dogm. 3. k. 8. szakasz, *Murrayt* (Dublin 1877), de Gratia; *Glossnert*, Dogm. 2. k. 154. s köv. old.; *Mazzellat*, de Gratia Christi; végre a *Katholik* 1864. és a köv. köteteit; a Zeitschrift für kath. Theologie Innsbruckban — 1877. és 1879. évi füz.; az Ergänzungshefte zu den *Laacher Stimmen* — 1878. s köv. köt.

A bevezető fejezet tehát három cikkelyre fog oszlani:

az I. cikkely *a malaszt elnevezéseit, fogalmát és felosztását;*

a II. cikkely *a tévedéseket* adja elő;

a III. cikkely *a hittani forrásokat* jelzi.

I. CIKKELY.

A malaszt latin és magyar elnevezései, fogalma, felosztása.

6. A latin *gratia* szó általában véve úgy a vallási, mint a világi tárgyú íróknál a következő jelentésekben fordul elő:

A gratia és a malaszt szók különböző jelentései.

1. jelent *kegyet és jóakaratot*, mely szerint valaki egy másiknak tetszik és kedves;[1]

2. jelent *hálát* vagy hálás szivet, mely szerint lekötelezetteknek valljuk magunkat annak, aki velünk jót tett;[2]

3. jelent minden *ingyen adott jót.*[3]

A gratia *tág* értelemben véve három tényezőből áll: *anyagiból*, ez valami jó, vagyis jótétemény; *alakiból*, a jó ingyenes volta; ennek *forrása* és *gyökere* az adományozó jóakarata; ugyanazért az isteni gratia következőleg határozható meg: *Minden jó, mit a jóakaró Isten ingyen nyujt.*

Isten eme ingyen adott ajándékai vagy *természetiek*, melyek t. i. a természet határain belül vannak; ilyenek a teremtés ado-

[1] Akit pl. a király szeret, arról azt mondjuk, hogy a királynál kegyben van. E jelentésben találjuk *Luk.* 1. 30.-ban Gábor arkangyal által Máriához intézett e szavaiban: «Mert kedvet találtál Istennél.»

[2] Innen habere, reddere, agere, referre gratias.

[3] Ugyanezen jelentésben fordulnak elő a *Róm.* írt levél XI. 6.-ében e szavak: «Ha pedig kegyelemből, már nem a cselekedeteknél fogva; mert különben a kegyelem nem volna kegyelem.» V. ö. sz. *Tamást*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. a. 1., ki a malaszt szónak e három jelentést tulajdonítja, mondván: «Azt felelem, hogy a malaszt a közönséges beszédben *háromféle* jelentésben szokott előfordulni. Először szeretetet jelent, amint mondani szoktuk, hogy a katona birja a király szeretetét, vagyis a király kegyeli. Másodszor valamely ingyen adott jót jelent, amint mondani szokás — ezt ingyen teszem meg neked. Harmadszor az ingyen adott jó viszonzását (elismerését) jelenti, midőn rólunk azt mondják, hogy a jókat megháláljuk: e három jelentés közül a második függ az elsőtől. A szeretetből u. i., mely szerint valaki mást kegyel — következik, hogy ennek valamit ingyen tegyen. A másodikból pedig ered a harmadik: mert az ingyen nyujtott jóból fakad a hálaadás.»

mányai pl. természetünk és alkotórészei, az értelem, az akarat, a szabadság stb.; vagy *természetfölöttiek*, melyek t. i. az egész teremtmény igényeit és erőit felülhaladják (*állagra*, vagy legalább a *módra* nézve, mely szerint létrejönnek), amelyek tehát az eszes teremtett természethez ingyen járulnak és az örök élet elérésére vezetnek.[1]

A *természeti* adományok általános és kevésbbé szoros értelemben szintén a *gratia* adományainak nevezhetők, s a szentatyák tényleg így is hívják,[2] mert Isten ezeket nekünk ingyen és szabadon adja. Az egyház és a Szentírás nyelvén azonban csak szűkebb értelemben, a *természetfölötti adományok* neveztetnek a gratia adományainak,[3] mert leginkább ezen adományoknál

[1] V. ö. fent I. k. 423. s köv. old. és 432. s köv. old. Világos tehát, hogy itt szó van azon ajándékokról is, melyeket *természetkívülieknek* neveznek, melyek szintén a jelen világrendben tényleg az örök élet elérésére irányultak és irányulnak.

[2] V. ö. sz. *Ágoston*, Epist. 177. v. 95. ad Innoc. I. M. 33. köt. 767. old., ahol ezeket olvassuk: «Nem épen elvetendő okból mondják, hogy az is Isten malasztja, hogy teremtett minket, hogy valamik legyünk, s hogy ne legyünk olyanok, mint az élettelen holttest, vagy mint az érzéketlen fa, vagy mint az értelmetlen állat, hanem hogy emberek legyünk, akik létezünk, élünk, érzékelünk és értünk, és akik e nagy jótéteményért Teremtőnknek hálát adhatunk.» Hogy pedig ezen és más efféle dolgok a malaszt szóval fejezhetők ki, kitetszik sz. *Ágoston* M. 33. k. 762—768. old. e szavaiból: «Mert ezeket Isten nem valamely előbb végzett jócselekedet érdeme fejében, hanem ingyenes jóvoltából adta»

Ugyanez értelemben mondja a VI. egyetemes zsinat — act. 11. — hogy az angyalok és az értelmes lelkek a *malaszt* folytán halhatatlanok. (V. ö. *Migne*, Curs. Theol. 18. k. 12. old.; v. ö. a jelen Ágazatos hittant I. k. 338. old.) A malaszt ezen nemét, mint a teremtést, fentartást és más természeti ajándékokat *Pelagius* készséggel elismerte, s a *malaszt* szó e kétértelműségével a *laodiceai* zsinat atyáit rútul ki is játszotta. Mert midőn azt kérdezték tőle, hogy a malaszt szükséges voltát elfogadja-e, azt válaszolta, hogy elfogadja: alattomban azonban a malaszt alatt a természetet és a szabad akaratot értette.

[3] Ez kitünik a vitákból, melyek a malasztról a katholikusok és a pelagiánok közt lefolytak s onnan is, hogy a szentatyák a malasztot egyértelműleg a természettel éles ellentétbe állítják, miből folyólag azt mondják: hogy az ember a malaszt által azzá lesz, vagy azzá lehet, amivé természeténél fogva nem lesz, sem nem lehet: tehát hogy a malaszt a természetet istápolja, tökéletesíti, épségben tartja stb. Azt állítják tehát, hogy a szóban forgó malaszt a természeti ajándékok körén kívül van, hogy ez a természeten kívül, felül és túl van. *Tertullián* pl. de anima c. művében c. 21. M. 2. k. 685. old. azt magyarázván, mi módon válhatnak még a kövek is Ábrahám fiaivá (*Máté* 3, 9) gy ír: «Ez az isteni malaszt ereje, mely bizonyára hatalmasabb a természetnél, mert a bennünk létező és neki alávetett szabad akaraterővel rendelkezik, amit

világlik[1] ki az ingyenesség, vagyis ki nem érdemelt voltuk bizonyossága.

Az általános értelemben vett gratiát magyarul *kegyelemnek* nevezzük; tehát a kegyelem névvel minden ingyenes isteni adományt jelölünk. A szoros értelemben vett gratiát pedig *malasztnak* s isteni eredetét és megszentelő erejét jelző nyomatékkal *szentmalasztnak* mondjuk.

αὐτεξούσιον-nak neveznek.» Sz. *Ágoston*, Epist. 217. v. 107. 11. sz. M. 33. k. 982. old. ezeket mondja: «Az (hogy az emberek higyjenek), a malaszt műve, nem a természeté. Mondom a malaszt műve, melyet számunkra a második Ádám szerzett meg, nem ama természeté, melyet az első Ádám önhibája folytán végkép elvesztett.» Hasonlókat mond sz. *Prosper*, contra Collatorem n. 341. M. 51. k. 250. old. — «Mindazt, mi az életre és a kegyeletre vonatkozik, nem a bűnös természettől birjuk, hanem a malasztól nyertük, mely a természetet helyreállította.» Egyébiránt a malaszt szónak ezen — kizárólag a természetfölötti ajándékokra alkalmazott — jelentése oly megszokott és elterjedt, legalább az újszövetségi Szentírásban, a szentatyáknál és más egyházi íróknál, hogy ha pusztán és föltétlenül van szó a malasztról, ezt csakis úgy kell érteni, mint azt Krisztus egyháza érti. Miért is sz. *Ágoston*, Epist. 177. v. 95. M. 33. k. 765. old. ezt jegyzi meg, midőn a katholikus püspökök *Pelagiust* a *laodiceai* zsinaton — mert a malasztot elismerte — fölmentették: «Mert midőn a katholikus főnökök e szavakat hallották, Istennek semmiféle más malasztját nem érthették, mint amelyről az isteni könyvekben olvasni s Isten népének hirdetni szoktak: kétségkívül azt értették, mely által a gonoszságoktól megtisztulunk, betegségünkből felgyógyulunk, nem pedig azt, mely által akarattal felruházva teremtettünk .... Miért is a bírák (a *palesztinai* püspökök) nem róhatók meg, mert ők a malaszt nevét egyházi jelentésében vették, nem tudván azt, hogy az efféle emberek irataikban s egymás közt mit szoktak ezalatt érteni.» V. ö. *Martin* Konr. Omn. conc. Vatic. docum. Coll. 27. old.

[1] Az ajándékok, melyek az emberi természethez tartoznak, bizonyos értelemben megilletik azt, mert miután Isten az emberi természetet legszabadabb elhatározásánál fogva létrehozta, mindazt, mi ezen természet sajátja, nem tagadhatta meg tőle, mert ez a természet lényegét alkotja. A természetfölötti ajándékokról ezt már nem mondhatjuk. A természetfölötti ajándékok sem nem illetik meg a természetet, sem meg nem érdemlettek, kizárják mind a *természet*, mind a *személy* illetékességét. Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 111. és 1. ad 2. azt írja: «Azt kell mondanunk, hogy a malaszt az illetékesség címét kizárja, mert ingyen adatik. Érthető pedig kétféle illetékesség: az egyik érdemből származik s a személyre vonatkozik, melynek feladata érdemszerző cselekedeteket gyakorolni — a rómaiakhoz írt levél 4. 4-nek e szavai szerint: «*Annak, ki munkálkodik, a jutalom nem kegyelemből számíttatik be, hanem tartozásból*»; a másik illetékességet a természet törvényei határozzák meg, ha pl. azt mondjuk, az embernek joga van, hogy észszel és minden mással, mi az emberi természethez tartozik, birjon .... az első értelemben a természeti

A malaszt fogalma.

7. Tehát a szorosan és tulajdonképen való értelemben vett gratiát, a szentmalasztot így határozhatjuk meg: *oly természetfölötti adomány, melyet Isten az eszes teremtménynek ingyen ad, örök életére való vonatkozással.* Azt mondjuk:

8. *adomány*, mi azt jelenti, hogy a malaszt bizonysága Isten szeretetének, melylyel az ember iránt viseltetik; *természetfölötti*, mi tőle a természeti rend javait megkülönbözteti; *melyet Isten ad*, ez a malaszt eszközlő okát jelenti; *az eszes teremtménynek*, a malaszt elfogadására képes alanyt jelzi, ilyen az angyal és az ember; *ingyen*, az adományozó részéről kizár mindennemű kötelezettséget és tartozást, az elfogadó részéről pedig minden igényt, jogot és érdemet, származzék ez akár a természet, akár a cselekedetek útján; *örök életére való vonatkozással*, mi a malaszt végső célját jelzi; sz. *Ágoston* ugyanis azt mondja[1]: «A malaszt útján nyerjük az előrerendeltek (praedestinati) címét, általa igazulunk és dicsőülünk meg.»

dékokra nincsen jogos *igényünk*, de van jogos *igényünk* a második értelemben; a természetfölötti ajándékok azonban mind a két illetékességet kizárják; ez ok miatt nyerték különösen a malaszt elnevezést.» Sz. *Tamás* ezen szavaiból világosan kitetszik, hogy a malaszt ingyenes voltának észszerűsége — az ő felfogása szerint — mindenkép megkívánja, miszerint egyrészt a *személy* jogos igénye és érdeme nélkül, másrészt a *természet* illetékessége és követelménye nélkül adassék. V. ö. *Kleutgent*, Theol. d. Vorz. 2. k. 97. sz., ahol ezt találjuk: «Tehát a malaszt kizár a kegyelmezettből minden érdemet és igényt, a kegyelmezőből pedig minden kötelességet és tartozást ... A kegyelem tehát puszta jóság vagy puszta jóságból tett adomány.» V. ö. *Scheebent*, Dogm. 2. k. 100. és köv. §-ok.

[1] Epistola 177. v. 95. M. 33. k. 768. old. Egyébiránt a malaszt meghatározásáról olv. *Suareznél* is, de gratia, Proleg. 3. 1. s köv. (O. O. 6, k. 81. és köv. old.), *Petaviusnál*, de Deo ejusque propr. 10. k. 16. s köv. fej., *Montagnenál* Tractat. de grat. quaest. prooem. a. 2. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 13. és köv. old.

Legyen szabad már e helyen is egynéhány állításra utalnunk, mint határozták meg *Hermes, Günther* és mások a malasztot. *Hermes* (Dogm. 3. Th. 277. s köv. §-ok.) Krisztus malasztjában nem talál mást, mint azon isteni segélyt, mely által az érzékiségnek a bűnből eredő fölényét elnyomhatjuk. *Günther* (Letzt. Symbol. 35. old.) azt írja: «Malaszt alatt nem érthető más, mint Istennek az emberre gyakorolt behatása.« A malaszt e meghatározásai kétségkívül hibásak. *Klee* (Dogm. 3. k. 26. old.) igy ír: «Malaszt alatt itt Isten erejét értjük, Istennek ama működését a teremtményben, mely a vele való kapocs fentartását vagy helyreállítását és tökéletesedését célozza, mint amelyben (a teremtmény) üdve, igazsága, szabadsága és boldogsága sarkal. A malaszt anyagi mozzanata Isten működése,

A malaszt felosztása.

9. *A malaszt felosztása sokféle.* Mi e helyen csak a nagyobb fontosságú felosztásokat adjuk. A malaszt feloszlik[1]:

10. *nem teremtett* és *teremtett* malasztra. *A nem teremtett* malaszt az örök szeretet, melylyel Isten az embereket szereti, melyből Fiát az emberiség megváltására leküldte stb., maga Isten jóakarata, mely minden malaszt forrása és kútfeje, szóval maga a legfőbb jó.[2] *A teremtett* malaszt a nem teremtettből foly, tehát az isteni jóakaratnak folyománya; következőleg valami Istentől különböző és tőle eredt (természetfölötti) dolgot jelent, magában foglalja a természetfölötti rend minden javát, mely Isten örök szeretetéből fakad, mint okból az okozat.[3]

A teremtett malaszt ismét feloszlik:

11. *Isten* malasztjára és *Krisztus* vagy a Megváltó malasztjára, tekintettel az emberi nem különböző állapotára, t. i. az ártatlanság állapotára, vagyis az *eredeti állapotra* és a *bukott* emberiség állapotára. Az Ádám vétke előtt, Krisztus szenvedésére és érdemére való vonatkozás nélkül adott malasztot, a legtöbb hittudós[4]

vagy a malaszt maga; alaki eleme a föltétlen szabadság, melylyel Isten a malasztot létrehozza vagy adományozza». Ez a meghatározás, bár katholikus értelemben kimagyarázható, nem állja meg helyét, mert sem nem pontos, sem nem világos. Erről olvashatunk *Martin* Konr. Oecum. concil. Vatic. docum. Coll. 23. és köv. old.; 27. és köv. old.; 31. és köv. old.; ugyanennél: Die Arbeiten d. Vatic. Concils 57. és köv. old.; végre a jelen Ágazatos hittan, III. köt. 1. rész 1. fej. 52. s köv. old.

[1] V. ö. ilynemű felosztásokat *Montagnenál* i. h. 4. c. *Migne*, Curs. Theol. i. h. 42. és köv. old.

[2] V. ö. sz. *Tamást*, Sum. Theol. p. 1. 2. qu. 110. a. 1. *Suarezt*, Proleg. de gratia 3. c. 3. *Kleutgen* I. fej. 99. sz. ezt írja: «A nem teremtett (malaszt) alatt értjük ama jóakaratot (εὐδοκία), mely mint minden egyéb malaszt kútforrása, öröktől fogva létezik Istenben és melylyel bennünket Krisztus Jézus útján gyermekeivé fogadott. Kútforrása ez ugyan minden más malasztnak, de maga is malaszt, nemcsak amennyiben malaszt alatt a kegyelmet adó szándékát értjük, hanem annyiban is, amennyiben malasztnak magát az adott jót így nevezzük. Mert maga a szeretet szintén adomány, eltekintve a jótól, melyet nyujt: és ez a mi esetünket igazolja annál is inkább, mert az isteni jóakarat eltökélése épen abban áll, hogy Isten önmagát nekünk adja s természetének részeseivé tesz. Tehát azt mondhatjuk, hogy a nem teremtett malaszt maga az Isten».

[3] V. ö. sz. *Tamást*, Summa. Theol. p. 3. qu. 2. a. 10. V. ö u. o. p. 1, 2. qu. 110. a. 1. *Bellarmint*, de Grat. et lib. arbitr. 1. k. 2. fej. azt mondja: «Teremtett malasztnak a hivatás és megigazulás javai neveztetnek, melyek az örök malasztból folynak, mint okból az okozat.»

[4] Ezek sz. *Tamás*, *Kajetán*, a salamancaiak, *Estius*, *Silvius* és mások.

Isten[1] malasztjának nevezi; az Ádám bukása után és ugyanazért Krisztus érdemére való tekintetből adott malasztot pedig *Krisztus* vagy a *Megváltó* malasztjának nevezi.[2] *A Megváltó malasztja* tehát, és erről lesz szó főkép a következő fejezetben, *a bukott embernek Krisztus érdemei folytán az ember örök életére való vonatkozással nyujtott ingyenes adomány.*

A teremtett malaszt továbbá lehet

12. *külső* és *belső*. A *külső* malaszt oly természetfölötti adományokból áll, melyeket Isten közreműködésünk nélkül üdvünk munkálására vitt végbe, ilyenek a Fiú-Isten megtestesülése, a csodák, a jövendölések, a kinyilatkoztatás, az egyház alapítása, az

[1] Ide sorolhatók még az angyaloknak nyujtott kegyelmek is, amint ez mindenki előtt világos.

[2] Krisztus vagy a Megváltó malasztját a hittudósok elvétve gyógyítómalasztnak is nevezik, szemben Isten malasztjával, melyet egészség malasztjának neveznek. Mert amaz azért adatik, hogy a bűn betegségéből felgyógyuljunk, míg emez az egészség és ártatlanság állapotában volt elnyerhető. Ez elnevezés azonban manap már kevésbbé állja meg helyét, mert a mai beszédben gyógyító malaszt alatt csak bizonyos alfajt és pedig a Megváltó malasztjainak legalsóbbikát értjük; ugyanazért a Megváltó minden malasztja annak veszélynek lenne kitéve, hogy természetfölötti jellegét tagadásba vennék. (V. ö. alább 48. és köv. old.)

Egyébként megjegyezzük, hogy a malaszt ezen bemutatott felosztását, t. i. Isten és Krisztus malasztjára, a hittudósok nem mind fogadják el. *(Scot* a scotistákkal, *Suarez, Valentia, Frassen* és mások.) E felosztás ugyanis azon állásponttól függ, hogy vajjon Isten a megtestesülést föltétlenül határozta-e el, tekintet nélkül arra, hogy Ádám bukását előre látta vagy pedig föltételesen, azaz tekintettel arra, hogy Ádám bukását előre látta? Akik e második álláspontra helyezkednek, a malasztnak fönt jelzett felosztását is elfogadják.

A legkitünőbb hittudósokkal, köztük sz. *Tamással* is, tartunk, midőn azt állítjuk, hogy Isten a megtestesülésre azért határozta el magát, mert Ádám bukását előre látta; e miatt fogadtam el a többi hittudóssal egyetemben a malaszt e felosztását.

Legyen szabad *Isten* és a *Megváltó* malasztja között levő néhány különbséget felhoznunk. E különbségek csak esetlegesek; ilyenek 1. ha tekintjük az alanyt; Isten malasztjában ugyanis a nem méltó részesült, Krisztus malasztjában pedig a méltatlan részesül; 2. ha tekintjük a forrást; annak forrása ugyanis a jóakarat, ezé az irgalom; 3. tekintve ingyenes voltukat; az ugyanis tisztán ingyenes vala, ez meg érdemekből, nem ugyan a mi, hanem Krisztusnak a mi főnk érdemeiből származik; 4. tekintve céljukat; azt ugyanis azért adja Isten, hogy az embert a természetfölötti rendbe emelje, ezt pedig még ezenkívül még azért is, hogy az Ádám bűne folytán beteg emberi természetet meggyógyítsa; ez, mint a hittudósok mondják, gyógyító és fölemelő egyaránt (v. ö. a gyógyító és fölemelő malaszt közt való különbséget lent 20. és köv. old.).

evangélium hirdetése, Krisztus példája stb.[1] A *belső* malaszt mindazon természetfölötti hatásokban áll, melyeket Isten magában az emberben hoz létre és melyek segélyével az ember belsejére hatva, őt saját vagy mások üdve elérésében támogatja.[2]

A belső malaszt lehet még

13. *mások javára adott* (gratia gratis data) s *kedvessé tevő* (gratia gratum faciens) malaszt. *A mások javára adott malaszt* Istennek az emberben való oly működése, mely által őt különös képességgel ruházza fel oly célból, hogy e földön a mennyország érdekében hasson, pl. csodákat műveljen, jövendöljön stb.[3] E malasztot

[1] Mert ezek mind külsőleg hatnak az emberre és ezen a külső érzékekre gyakorolt hatásuk folytán, tehát közvetve költik fel az ember belsejében a hitet, a reményt stb. E külső malaszthoz számíthatjuk még ama különös oltalmat is, melylyel Isten a dolgok külső körülményeit rendezve, bennünket a bűntől megóv. Sz. *Ágoston* szerint, Sermo 99. n. 6. M. 38, k. 598. old., ki Istent így szólaltatja meg: «Óh te, ki mondod, hogy nem vétkeztél sokat; miért? ki oltalma alatt (nem vétettél)? Ezt mondja neked a te Istened: «Magamhoz térítettelek, magamnak megtartottalak. Hogy házasságtörést el ne kövess, távol volt a csábító; hogy a csábító távol volt, én eszközöltem. Hely, idő nem volt arra, és hogy ezek nem voltak, én eszközöltem. Ismerd el tehát annak malasztját, kinek köszönnöd kell azt, hogy nem vétkeztél. Nekem tartozik hálával az, ki miután vétkezett, amint látod, bocsánatot nyert; hálával tartozol nekem te is azért, hogy nem vétkeztél. Mert minden bűnt, mit az egyik ember elkövet, azt a másik is elkövetheti, hacsak nincs vele a Kormányzó, ki az embert teremtette». Azonban a külső malaszttal a belső is gyakran együtt jár; így pl. midőn az embernek az evangéliumot külsőleg hirdetik, a belső malaszt nem ritkán értelmét felvilágosítja s akaratát üdvösen megindítja. Úgy látszik sz. *Ágoston* az idézett helyen a külső malaszt mellett még a belső malasztról is szól.

[2] Sz. *Ágoston* főleg a pelagiánok ellenében bebizonyítja, pl. de gr. Christ. 10. f. M. 44, k. 365—66 old., hogy a külső kegyelmen kívül még más belső kegyelmet is el kell ismerni. A többit l. 2. fej. 2. r.

[3] E malasztról sz. *Pál* I. Kor. 12. 7. és köv. jelesen értekezett: «Mindenkinek pedig használatra adatik a Lélek nyilatkozása. Némelyiknek ugyan a Lélek által a bölcsesség beszéde adatik; másnak pedig a tudomány beszéde ugyanazon Lélek szerint; másnak a hit ugyanazon Lélek által; másnak a gyógyítások ajándéka ugyanazon Lélek által; másnak a csodatevés, másnak a jövendölés, másnak a szellemek megválasztása, másnak a nyelvek nemei, másnak a beszédek értelmezése.» Az apostol e helyen kilenc ajándékot sorol fel és pedig *Montagne* bizonysága szerint, i. h. *Mignenél* Curs. 10, k. 48. és köv. old. okszerűen és megfelelően; világos azonban, hogy a Szentlélek sokkal több adománynyal bir, mert működése vég nélküli lévén, nem szorítható meg.

Egyébiránt jónak találjuk megjegyezni, hogy a többi kegyelmek ingyenes voltát azzal ki nem zárjuk, ha a jelen kegyelmeket ingyen adottaknak is

Isten tehát nem annyira a vele felruházott személynek saját, hanem főképen mások hasznára adja.[1] A *kedvessé tevő*, az a belső malaszt, melyet Isten az azt elnyerő személynek tulajdon üdve művelésére ad, tehát az, mely az embert Isten előtt kedvessé teszi, akár alakilag (megszentelő malaszt) akár előkészítés és megfelelő képesítés által (segítő malaszt).[2]

A kedvessé tevő malaszt feloszlik: 14. *segítő*[3] (actualis) és *megszentelő* (habitualis) malasztra.[4] A segítő oly malaszt, melyet Isten az embernek ad valamely cselekvés és pillanatnyi megindítás alakjában, hogy az ember megszentesülésén munkálkodjék. A megszentelő oly malaszt, melyet Isten tartós és állandó jelleg alakjában önt lelkünkbe s mely megmarad mindaddig, míg

nevezzük. Mert minden malaszt ingyen adatott, különben a malaszt «nem lenne malaszt» — mondja az apostol (*Róm.* 11, 6.), Közönséges beszédben oly értelmet nyert az ingyen adott malaszt, hogy neve alatt kizárólag azt a malasztot kell értenünk, mely által valaki főképen felebarátja üdvére közrehat, különösen pedig, mellőzve a többi okokat (v. ö. ily okok sz. *Tamásnál*, Summ. Theol. p. 1, 2. qu. 3. és 5.) — azért, mert midőn Krisztus az apostolokat ily adományokkal felruházta, világosan hozzátette, hogy ezek mind ingyen adott, — mind ingyen adandó adományok.

[1] Sz. *Tamás*, Summ. Theol. i. h. 1. c.

[2] Hogy a malasztnak ingyen adott és megszentelő malasztra való eme felosztása alapos és következetes, kimutatta *Montagne*, i. h. *Mignenél*, i. h. 46. és köv. old.

[3] A gratia actualis-t szivesebben nevezném *munkáló* malasztnak, 1. mert ez a szó igen jól kifejezné az actualis gratia jelentését; 2. mert az actualis gratia néha nem segít, hanem egészen maga munkálkodik; 3. mert az actualis gratia egy faját, az adiuvans-t (l. alább a 16. pontban) is okvetetlenül segítőnek kell neveznünk, mert ez valóban szoros értelemben segít. Ámde meg kellett tartanom a segítő szót az actualis gratia jelölésére, mert már általában el van fogadva s az összes magyar kátékban, elmélkedő és imakönyvekben, valamint a szentbeszédekben is kizárólagos alkalmazást nyert. Dr. *Kiss* János.

[4] Célszerű lesz azonban megjegyeznünk, hogy a megszentelő malaszt első sorban kedvessé tevő malaszt, s legtöbbnyire ezt is kell alatta érteni, jóllehet a segítő malaszt is a kedveltető malaszt körébe esik; mert a megszentelő malaszt közvetetlenül és alakilag szentel meg bennünket, tehát Isten előtt kedvessé tesz. Ez az oka annak is, hogy a régiek a megszentelő malasztot gyakorta egyszerűen malasztnak, azaz κατ' ἐξοχήν malasztnak nevezték el, mert ez valamennyi malaszt között leginkább kimagaslik, míg a többi malaszt csak a megszentelő malaszt elnyerésére vagy gyarapítására, vagy megóvására rendeltetett, s azért valamint a sugarak a kelő napot megelőzik, a már felkelt napot pedig kisérik és követik, úgy ezek a megszentelő malasztot is vagy megelőzik vagy kisérik, vagy követik.

a halálos bűn meg nem semmisíti. Miután az ember a megszentelő malaszt által Isten előtt megigazul és megszentesül, azért igazulttá tevő (justificans) és megszentelő (sanctificans) malasztnak egyaránt nevezhető![1]

A malasztnak ezen felosztása segítő és megszentelő malasztra oly nagy fontosságú, hogy a következő fejezetben mind a kettőről részletesebben kell szólnunk. Ágazatos hittanunk e harmadik könyvének u. i. címe és tárgya ez: Isten helyreállított országának igazgatása a szentmalaszt által, tehát azt adja elő, miként kormányozza a Megváltó az embereket a Szentlélek által végső céljuk felé, mint tesz bennünket a kereszten végbevitt megváltás részeseivé, mint üdvözít s mint szentel meg minket. A segítő malaszt képessé teszi és előrekészíti az embert a megigazulásra, (a megszerzettben megtartja) a megszentelő malaszt pedig valóban üdvözít és megszentel, mint ezt már jeleztük. Mielőtt azonban a segítő és megszentelő malasztnak e fejtegetését megkezdenők, még magának a segítő malasztnak egy-két felosztásával is meg kell ismerkednünk, hogy a malaszt összes fajai már itt világosan szemünk előtt álljanak.

A *segítő* malaszt lehet.

15. A különböző szempont szerint, melyet jelez, *orvosló* (medicinalis) és *felemelő* (elevans) malaszt. *Orvosló* a malaszt azért, mert az áteredő bűn által ejtett sebeket orvosolja, nevezetesen az értelem tudatlanságát és az akarat erőtlenségét, de kiváltképen az érzéki vágyat; felemelő a malaszt azért, mert a lélek képességeit felemeli és képesíti természetfölötti[2] cselekvés létrehozására; így pl. orvosló volna a malaszt, ha egy pogány

[1] E malasztról szó van a Szentírásban *Jánosnál* 14, 23. sz. *Ágostonnál*, Epist. 187. v. 57. ad Dardanum M. 33. k. 841. old., a szentatya itt azt tanítja, hogy a Szentlélek a megkeresztelt kisdedekben is lakozik, ha ezt nem is tudják; ugyanezt mondja a *viennei* zsinat, in Clement. de Summ. Trin. et fide cathol. c. unic.

Egyébként megjegyezzük, hogy a megszentelő malaszttal, mint kísérőtársak még a beoltott erények is járnak (oly erények t. i., melyeket a magunk természeti erőinkből el nem nyerhetünk, melyeket egyedül Isten olt lelkünkbe. Felosztatnak isteni és erkölcsi erényekre. Ezekről találunk a III. f. 5. c.-ben.)

[2] V. ö. *Bellarmint*, i. h. de gratia et liber. arbitr. 2. f. ahol kimutatja, hogy valamely cselekmény a természeti erőket háromféleképen haladhatja felül, következőleg az arra szükséges malasztoknak is különbözőknek kell lenniök (v. ö. *Montagnet Mignenél*, i. h. 53. old.

ember malasztot nyerne, mely természeti tehetségeit edzené, hogy a természeti rend több igazságát megismerhesse és a természet összes törvényeit megtarthassa; az ily úton támadt cselekvés azonban még nem természetfölötti;[1] míg ellenben a felemelő malaszt a természeti erőkre oly hatást gyakorol, melynek következtében az így létrejött cselekvés természetfölötti[2] jelleget nyer s valami isteni fény tündököl le róla, mint pl. az aranytintába mártott írótollal írt betűk aranybetűk lesznek. A segítő malaszt feloszlik:

16. viszonyítva az ember működéséhez és szabad elhatározásához *működő* (operans) malasztra, melyet megelőzőnek (praeveniens) és indítónak (excitans) is nevezünk, és *közreműködő* (cooperans) malasztra, mely segítő (adiuvans) és kisérő (concomitans) név alatt is ismeretes.[3] *Működőnek* mondjuk, mert ben-

[1] Maga az orvosló malaszt csak módjára nézve bir természetfölötti jelleggel, mert a lelki tehetségeket csak a természeti renden kívül indítja, de nem természetfölötti, belső mivoltára nézve. Ugyancsak az üdvösségre, vagyis az ember megszentesülésére is csak nemlegesen hat közre, amennyiben a nehézségeket vagy akadályokat, melyek a felemelő malaszt elnyerését gátolják, elhárítja (pl. a természetfölötti hit malasztjának elnyerését).

[2] Még pedig lényegében természetfölötti, mert a természeti tehetségeknek oly jeles és fogyatkozásnélküli erőt kölcsönöz, mely ezeket valami természetfölötti dolog véghezvitelére képesíti, oly cselekmény végzésére, amely tevőlegesen és egyenesen az üdvösségre vezet, s az örök élettel egyenes arányban áll.

Hogy az orvosló és a felemelő malaszt közt levő különbség annál élesebben szembe tünjék, fölemlítjük a következőket: különböznek α) *céljukra* nézve, a fölemelő malaszt *üdvhozó, természetfölötti* cselekedetekre irányul, míg az orvosló malaszt csakis *erkölcsi* jó cselekedetekre törekszik, β) *szükséges voltukra* nézve: amaz u. i., ha tekintjük, hogy az ember természetfölötti célra van rendelve, *föltétlenül* szükséges, míg emez nem föltétlenül, hanem csak *erkölcsileg* — tehát nem mindig szükséges; γ) *hatásukra nézve:* amaz a *fizikai* tehetetlenségnek útját állja, emez csökkenti a nehézséget vagyis útját állja az *erkölcsi* tehetetlenségnek; δ) *rendjükre nézve:* amaz csakis a természetfölötti rendben, míg ez a természetfölöttinél alsóbb rendben nyerhető el; ez nem tételezi föl a természetfölötti rendet és nem emel föl abba; ε) *lényegükre nézve:* amaz u. i. amint már jeleztük, magát a lényegét tekintve természetfölötti, míg emez csak módját tekintve természetfölötti (v. ö. fönt.).

[3] Megjegyzendő azonban, hogy a nevek: működő, megelőző és ébresztő, — valamint ezek: közreműködő, segítő, kisérő — nem fölösleges szószaporítások. Annyi a malaszt neve, amennyi a rendeltetése. Lényegükre nézve jóllehet ugyanazt a malasztot jelzik, de a teremtményekhez való különböző viszonyuknál fogva más és más értelmük van. Így ébresztőnek azért nevezzük,

nünk működik, de *nélkülünk*, amennyiben vele együtt mi is működünk ugyan *természetileg*, de nem *erkölcsileg* vagyis szabadon: a működő malaszt elkészít bennünket és serkent a jó cselekedetre az értelem felvilágosítása és az akarat közvetetlen indítása és felkeltése által. *Közreműködőnek* pedig akkor mondjuk, ha bennünk és *velünk* együtt működik, mint akik szabadon cselekszünk, amennyiben míg mi a jó cselekedeteket akarjuk és azokat végre is akarjuk hajtani, cselekvésünkre hat és azzal közremunkál.[1]

mert az embert úgy tekintjük, mint aki lelki halál vagy kábaság állapotában van, amelyből mint álomból, a szent hívás és sugallat hangja őt felébreszti; megelőző a malaszt azért, mert az ember az üdvösség cselekedeteire önerejéből teljesen képtelen, hacsak a malaszt új erőkkel meg nem előzi és fel nem ruházza. Működőnek mondjuk, mert az okság elsőségét jelzi. Közreműködő továbbá a malaszt, mert közrehat az akarat szabad működésére; kisérő a malaszt, mert kiséri ugyane működést; segítő, mert segíti az embert a beleegyezésre és a szabad cselekvés végrehajtására.

E helyen felvethető a kérdés, vajjon különbözik-e a működő, ébresztő, megelőző malaszt a közreműködő, segítő és kisérő malaszttól, vagy sem? Azt felelhetjük, hogy belsőleg, lényegükre nézve nem, de különböznek egymástól külsőleg, ha az általuk létrehozott hatást és az eszes teremtmény tehetségeihez való különböző viszonyukat tekintjük. A működő malaszt készteti és serkenti az embert a jó cselekedetre olykép, hogy értelmét felvilágosítja és akaratát megindítja; a közreműködő malaszt segélyt nyujt, mely az embert szabad cselekvésében támogatja; különböznek tehát hatásra nézve egymástól. Hasonlóképen különböznek egymástól, ha az emberi tehetségekhez való viszonyukat tekintjük; amaz u. i. életműködéseket, de meg nem fontolt cselekedeteket hoz létre; míg emez segíti a szabadon cselekvő embert, tehát kiséri és támogatja az eszes teremtmény erőit szabad gyakorlatukban.

[1] Hogy a malasztnak működő és közreműködő malasztra való ezen felosztása elfogadható, kitünik 1. a Szentírásból. A működő malaszt *Izaiás* említi (16, 12): «Mert minden dolgunkat megcselekszed helyettünk»; a *filippibeliekhez* írt levélben 12, 13: «Mert Isten az, ki bennetek mind a szándékot, mind a véghezvitelt munkálja jóakaratából»; a közreműködő malasztról szól a *rómaiakhoz* írt levél 8, 28: «Tudjuk pedig hogy az Istent szeretőknek minden javukra szolgál»; a *korintusbeliekhez* írt levél 15, 10: «Isten malasztjából vagyok pedig, ami vagyok»; 2. a *zsinatokból*. A II. *orániai* zsinat 9. fejezete ezeket tartalmazza: «Valahányszor jót művelünk, Isten működik bennünk és velünk, hogy (jót) műveljünk», e szavak *működik*: *bennünk* — a működő malasztot jelezik, míg emezek: *velünk működik* — a közreműködőt; a *trienti* zsinat pedig (6. ül. 6. f.) azt mondja, hogy Isten az ő malasztjával előz meg és kelt fel, azután meg velünk együtt működik, hogy hozzá térjünk, az első a működő, a második a közreműködő malasztot jelezi. 3. A *szentatyák* közül sz. *Ágoston* de gratia et libero arbitr. 1. k. 17. f. 33. sz. M. 42. k. 901. old., ezeket mondja: «Ki más adta volna először (Péternek) ama, jóllehet

A segítő (adiuvans) malaszttal azonos a követő (subsequens) malaszt is, melyet több hittudós az előbbitől megkülönböztetve imigyen határoz meg: a követő malaszt Isten támogatásával eltökélt jó cselekedetünkben istápol és jó feltételünkben való kitartásra bir. [1]

17. Hátra van még, hogy a segítő malaszt utolsó, de igen gyakori felosztásáról, az *eredményes* (gratia efficax) és *elégséges* (sufficiens) malasztról szóljunk. Az *eredményes* malaszt hatását, A pelagiánok.

csekély szeretetet, mint aki az akaratot előkészíti, és aki közreműködésével azt fejezi be, amit működésével megkezdett? Mert ő oda hat, hogy akarjunk — kezdés, és közreműködik az egyakaratúakkal - befejezés. . . . . Tehát nélkülünk működik, hogy akarjunk, midőn pedig már akarunk t. i. munkálkodni, velünk együtt működik: azonban nélküle akár mint működő, hogy akarjunk, akár mint közreműködő nélkül, midőn akarunk, a jámbor jócselekedetekre nem vagyunk képesek»; hasonlót olvashatunk sz. *Bernárdnál* is, de gratia et lib. arbitr. 47. sz. M. 182. k. 1026. old.: «A malaszt maga kelti fel a szabad akaratot, midőn a gondolatot elhinti; orvosolja, midőn a hajlamot megváltoztatja: edzi, hogy tettre birja; megóvja, hogy fogyatkozást ne szenvedjen. Úgy működik pedig a szabad akarattal, hogy azt kezdetben megelőzi, azután követi; megelőző u. i. arra nézve, hogy azután vele működhessék». Hasonló fordul elő sz. *Tamásnál*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 3. és 2.: «Valamely mű létrehozatalát, nem a megindítható dolognak, hanem az indító erőnek kell tulajdonítnunk. Azon műben tehát, melyben elménk az indított és nem az indító, mert egyedül Isten az indító, a létrehozatalt Istennek tulajdonítjuk — a malasztot ily értelemben működőnek mondjuk. Azon mű létrehozatalát pedig, melyben elménk az indító és az indított, nemcsak Istennek, hanem a léleknek is tulajdonítjuk: a malaszt ily értelemben közreműködő.» V. ö. *Bellarmint*, 1. k. de gratia et liber. arbitr. 14. f.; *Suarezt*, lib. de Auxiliis 20. f., akik sok hittudóst említenek, így sz. *Bonaventurát*, *Kajetánt*, *Sotot*, *Vegát*, *Stapletont*, akik mind a malaszt e felosztását használták. V. ö. az egyház ezen imáját is: «Kérünk téged, Úr Isten! hogy cselekedeteinket ébresztő kegyelmeddel előzd meg, segítő kegyelmeddel kisérd, hogy imádságunk és minden működésünk tőled kezdődjék, s általad végződjék.» (Off. div. Zsihovics.)

[1] V. ö. a *trienti* zsinat 6. ül. 16. fejezetét melyben Krisztus malasztjának a megigazultakra gyakorolt befolyásáról ezeket olvassuk: «Amely erény (értsd a malasztot) az ő jócselekedeteit mindig megelőzi, kiséri és követi.» Egyébiránt követő malaszt alatt nem azt értjük, mely bizonyos jó és természeti törekvéseket föltételez: vagy mintha a malaszt valamely természetfölötti cselekedetben vagy ennek egyik részében is a szabad akarat mögött maradna; sz. *Ágoston*, ad Bonifac. 2. k. 9. f. M. 44. 508. old., azt mondja: «Távol tartsa u. i. tőlünk Isten ama esztelenséget, melylyel ajándékaiban magunkat előbbrevalóknak becsülnők, őt magát pedig utóbbvalónak tartanók.» V. ö. *Montagnet*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. i. h. 63. és köv. old.

melynek céljából adatott, eléri;[1] az elégséges malaszt pedig ugyan birja magában és meg is adja a jó cselekedetre szükséges teljes képességet, de mert az ember részéről megkivántató közreműködés hiányzik, hatását el nem éri[2]!

II. CIKKELY.

Tévedések.

A pogányok, a zsidók és a mohammedánok.

18. Legelőször is tekintsük a *pogányokat,* a *zsidókat* és a *mohammedánokat,* hogy ide vonatkozó nézeteikkel megismerkedjünk és ezek s a kereszténynyeknél lábrakapott eretnek tanok közt levő összefüggést tisztán láthassuk. Megjegyzendő azonban, hogy közöttük is akadnak olyanok, akik valami isteni segítséget, isteni kegyelmet elismernek ugyan, de ez a kegyelem egész mivoltában más mint az egyház által vallott malaszt, ezenkívül meg nem is Krisztus érdemeiből foly. Mert a *zsidók* és a *mohammedánok* Krisztust nem ismerik el Messiásuknak, Megváltójuknak.

Ami a *pogányokat* illeti, némelyek közülök a bölcsesség és erények kútforrását, úgyszintén az igaz megismerésében és

[1] Bizonyosan és csalatkozhatatlanul, akár megelőző, akár követő bizonyosságánál fogva, amelyről alább a ható malaszt tárgyalása alkalmával szó leend. Mert, amint tudva van, maguk a katholikus hittudósok is, a bizonyosság és csalatkozhatatlanság természetéről, mely a ható malaszt sajátsága, vitatkozva, eltértek egymástól.

[2] Régente a malasztot nem szokták elégséges és eredményes malasztra felosztani. Ezt először a XVI. században *Adrián,* löweni tanár (később VI. Adrián néven pápa) tette. A felosztás kevésbbé alkalmas, mert az «*elégséges*» szó egyszerűen használva nem jelenti mindig az eredménytelen malasztot. Ez azonban mindamellett megengedhető, mert az összes katholikusok közmeggyőződése szerint, az Isten adta kegyelmek közül vannak olyanok, melyek céljokat elérik, sok kegyelem pedig eredménytelen marad. Ha az *elégséges* malasztot akként határoznók meg, mint amely önmagában és természeténél fogva a jó cselekedettől valami különálló volna, a fönt adott osztályozást nem lehetne elfogadnunk. Mert minden malaszt, melyet Krisztus halálával kiérdemelt, belé oltott erejénél fogva jó cselekedet felé törekszik. Világos tehát, hogy még helytelenebb lenne az *elégséges* malasztot eredménytelennek nevezni s azt mondani, hogy a malaszt *eredményes* és *eredménytelen* malasztra oszlik. Ha a katholikus hittudósok ily megkülönböztetést tesznek is, ezt csak azért teszik, mert az ember szabad akaratú ellenszegülése miatt nincs meg azon eredménye s cselekménye, melynek elérésére adatott. Erről bővebben a II. f.: *Montagnet* is olvashatjuk *Mignenél* Curs. theol. 10. k. 65. és köv. old.

a jónak véghezvitelében való haladást isteneiktől származtatták,[1] míg mások ezeket mind a szabad akaratnak tulajdonították.[2]

A zsidók is szerfölött nagyra tartják az emberi szabad akaratot s az embert saját üdve kovácsának tartják; vagy legalább is a jó cselekedet kezdetét az embernek tulajdonítják.[3]

[1] *Plato* Menonjában azt írja: «Világos, hogy mindenkit valami erő támogat, isteni végzet útján»; *Maximus Tyrius*, Serm. 22. azt tanítja: «(Az emberek) semmiféle jót el nem érnek, hacsak arra nem ösztönöztetnek»; Cicero, jóllehet némely helyen az emberi szabad akaratot túlbecsülte, (pl. Tuscul. quaest. 3. k. 2. f.) mondja: «Elménkben az erényeknek bizonyos velök született magvai léteznek, s ha ezeket növekedni engedjük, a természet maga vezet el a boldog életre», hasonlót mond ugyanott a bölcseletről: «Adjuk neki át magunkat, hogy meggyógyítson és meggyógyulunk, ha akarunk», több helyen azonban Isten segítségeit is magasztalja; de Nat. Deor. 2. k. 16. f. hol ezt írja: «Egy férfiú sem lesz nagygyá Isten segedelme nélkül»; *Seneca* is, Ep. 35.-ben a bölcselők szokása szerint büszkélkedve ezeket írja: «Van valami, miben a bölcs megelőzi Istent: mert Ő bölcs a természet ajándéka folytán, de nem magától», míg más helyen ellenben a jót és igazat Istentől vezeti le, így pl. 41. Ep.-ban, midőn azt írja: «Jó ember Isten nélkül nem létezik.» Végre *Marcus Aurelius* császár a többieknél még szembeszökőbben vallotta ez igazságot: «Istenben létezik valami erő, mely bennünk működik, összes cselekvésünkre hat, s távol tart tőlünk minden olynemű működést, mely bünbe dönthetne».

[2] Ide tartoznak a *stoikusok*, akikről *Norisius* bíbornok (megh. 1704.) Vindic. August. c. 3. n. 4. ap. M. Suppl. ad opera s. Augustini M. 47. k. 623. old. azt írja: «Oly nagy volt gőgjük, hogy a legeszteleneb módon tagadták, hogy az isteni segély az erény megszerzésére szükséges.» Szerintök ugyanis amint ugyancsak *Norisius* írja (Hist. Pelag. 1. k. 1. c.): «Isten csak természeténél fogva bölcs, ők meg saját munkásságuknál és erejüknél fogva bölcsek.»

Ebből megérthető, ha némely történettudós jogosan azt állítja, hogy a pelagiánok gőgje, melylyel az isteni malaszt szükséges voltát tagadták, a stoikusok tetszelgéseiből származik. Ide tartoznak továbbá az *akadémikusok* is akik azt vitatják, hogy minden hatalmunkban áll; egyikök Cotta (Ciceronál de Nat. Deor. 3. k. 87. f.) ezt mondja: «Joggal büszkélkedünk az erénynyel, mit nem tennénk, ha ez ajándékot Istentől, és nem magunktól birnók. Ki adott valaha hálát az isteneknek azért, mert jó férfiú?» Ide tartozik végre annak a korszaknak majdnem minden bölcselője. Sz. *Ágoston* tehát (Epist. 186. és 106. M. 33. k. 830. old.) jogosan és méltán jegyezhette meg: «E világ bölcselői ..... meggondolatlanul cselekedtek, amidőn azt gondolták, hogy a boldog életet ők vagy bárki más saját akaratuk erejével is megszerezhetik.» V. ö. e tárgyban *Hettingert* is, Apol. 2. köt. 1. r. 54. old. *Döllingert*, *Heidenthum* u. *Judenthum* 201. old.

[3] A *rabbik* vélekedése szerint a jó cselekedet kezdete az emberi akaratnak, véghezvitele Istennek tulajdoníttatik. (V. ö. *Menasse Ben Israelt*, de fragil. hum. 116. old.) V. ö. *Suarezt*, de Gratia, 5. bev. 1. f.

A *mohammedánok* ugyan Istent elismerik az üdvösség szerzőjének s annak vallják is; azt tartják, hogy az ember Isten kegyelme[1] folytán üdvözül; mindazonáltal sok össze nem egyeztethető dolgot kevernek e tanukba.[2]

Az eretnekek.

19. De közelítsük meg jobban a tárgyat, lássuk az eretnekek ide vágó tévedéseit.

Nem végzünk felesleges dolgot, ha itt pár szóval átismételjük az ember ősi állapotáról, az áteredő bűnről és ennek következményeiről támadt eretnek nézeteiket, mert a malasztról ápolt nézetük az ezen kérdésekben elfoglalt álláspontjuktól függ. A malaszt u. i. azt a romlást szünteti meg, melyet a bűn az emberi nemnek készített; azért az ősi állapotra és a bukott emberi nemre vonatkozó ismereteknek, a malaszt fogalmára is hatással kell lenniök. Legyen azonban elég erről csak említést tennünk és a fönt írtakra utalnunk az olvasót.[3]

Mindezen eretnekek, ha tévedéseik *lényegét* tekintjük, két osztályba sorozhatók; vannak olyanok, kik az ember erejét túlbecsülték és az Isten kegyelmét leszállították s így a malaszt tanában *kicsinyléssel* (per defectum) hibáztak; mások ellenben az emberi erőket, nevezetesen az emberi akaratot vagy lesilányították, vagy teljesen elvetették s mindent a malasztnak tulajdonítottak, ezek *nagyítás* által (per excessum) hibáztak.[4]

A tévedéseket időrendben adjuk elő s mellőzvén azok tanait, kik leginkább mint a *pelagiánok* mesterei és szülői szerepelnek,[5] magának *Pelagiusnak* tévedéseire térjünk át.

[1] V. ö. *Sur*, III. 103, ahol ezt találjuk: «Erősen tartsátok tehát meg Isten frigyét, és semmikép el ne váljatok. Sőt inkább emlékezzetek meg Istennek iránttatok való kegyelméről, mert egymás ellenségei voltatok, de ő sziveteket egyesítette, hogy kegyelme folytán testvérekké legyetek. Ott valátok a tüzes mélység torkolatánál, de ő elragadott onnan. Ily módon jelenti ki Isten nektek az ő jeleit, hogy titeket a helyes útra tereljen.»

[2] Pl. hogy Isten az embereket tévedésbe ejti. *(Sur.* XIII. 29.)

[3] Az eredeti állapotról I. k. 488., 493. és köv. old.; az áteredő bűnről II. k. 16. és köv. old.

[4] V. ö. *Möhlert*, Symbolik 87. §. elejétől.

[5] Az áteredő bűn tagadásában különösen *Origenes*, *Rufinus* és *mopsuestei Tivadar* tünnek ki. Hogy *Origenes* az áteredő bűnt tagadta, tudjuk sz. *Jeromostól*, Epist. ad. Ctesiph. M. 22. k. 1152. old., hol *Pelagiust* így szólítja meg: «A te tanod *Origenes* tanának egy hajtása»; u. ott *Origenest* «a pelagián tévedések fejének» nevezi. Hogy *Rufinus* szintén *Pelagius* előhirnöke volt, ugyancsak

20. *Pelagius*[1] fő tévedése az áteredő bűn tagadásában áll. Itt azonban csak a malaszt körül forgó tévedéséről fogunk szólni.[2] Ő a malasztról sokféleképp tévedt. Tévedt a megszentelő és segítő malaszt természete, különösen pedig a segítő

sz. *Jeromostól* tudjuk, u. ott és in *Jeremiam* l. praef. M. 24. k. 681. old. amely helyen *Rufinust* határozott szavakkal *Grunnius* néven *Pelagius* előfutójának nevezi (v. ö. *Hergenröthert*, Kirchengesch. 1. k. 292. old.). Sz. *Ágoston*, De pecc. orig. 4. k. M. 41. k. 387. old. *Rufinust Coelestius* mesterének mondja, aki, mint alább látni fogjuk, *Pelagius* barátja volt. Hogy azonban ime *Rufinus* ki legyen, az aquileji-e, aki sz. *Jeromossal* folytatott vitáiról nevezetes, vagy pedig más valami szír nemzetségű, a tudósok erre nézve nem egyeznek meg. (V. ö. *Alexand. Natalist*, Hist. eccl. saecl. 4. cap. 4. art. 32.; *Petaviust* de haeres. Pelag. 1. f. 5. sz.; *Brücköt*, Lehrbuch der Kirchengesch. 171. old.; *Hergenröthert*, Kirchengesch. 1. k. 291. old., akik *Rufinust* szír nemzetségűnek mondják.) Végre, hogy *mopsuestei Tivadar* is az áteredő bűnt tagadta, tehát szintén *Pelagius* előfutárja volt, félremagyarázhatatlanul erősíti *Marius Mercator* praef. in lib. Subnot. in verba Jul. M. 48. k. 109. old.

[1] *Pelagius* angol születésű szerzetes, azonban valószínű, hogy nem volt áldozópap. Igen éles elméjű, de heves és kétszínű, sz. *Ágoston* értesítése szerint a szentség hírében állott (v. ö. *Hergenröthert*. i. h. 291. old.); azonban ez, akár színlelt, akár valódi szentséget, *Orosius* bizonysága szerint, később elvesztette (Apol. c. 27. M. 31. k. 1195. old.). *Pelagius* sok tanítványa között a legjelesebbek és a leghirhedtebbek ezek: *Coelestius* (akiről a pelagiánok *coelestiánoknak* is neveztettek), *Julian* eclani püspök és *Anianus* olasz szerpap. *Pelagius* az V. század elején azon volt, hogy téves tanát Rómában terjeszsze. itt Coelestius hozzácsatlakozott. Ezután mindketten, még mielőtt Rómát a góthok földúlták, Afrikába mentek. *Pelagius* Afrikából Palaestinába ment át; Coelestius pedig Karthagóban maradt, mintha csak a mester és tanítvány közös megállapodás útján a földterületet maguk közt felosztották volna, hogy míg ez a nyugatiakat mételyezi meg, addig *Pelagius* téves tanaival a keletieket vezesse félre. Ezen eretnekség ellenében kikeltek, hogy e férfiakról név szerint is megemlékezzünk: *Sixtus*, római áldozár (később pápa); *Paulinus*, milanói szerpap; *Orosius*,

[2] Sz. *Ágoston* utolsó művében — contra *Pelagianos* de haeresibus ad Quodvultdeum Carthaginensem diaconum — az egész pelagiánismust a következő öt pontba foglalja: 1. Isten malasztja, mely nélkül a parancsolatok nem mennek foganatba, nem különbözik a természettől, a törvénytől és a tantól; 2. a malaszt érdem útján adatik, azért, hogy a cselekvést megkönnyebbítse; 3. az ember földi életében a tökéletesség oly magas fokát érheti el, hogy nem szorul arra, hogy Istenhez így könyörögjön: «Bocsásd meg a mi vétkeinket»; 4. a kisdedeket nem kell megkeresztelni, hogy áteredő bűnük eltörültessék; 5. Ádám halandó volt, akár vétkezett, akár nem. V. ö. *Suarezt*, de Gratia, 5. bev. 2. és köv. f.; *Petaviust*, Hist. Pelag. 2. és köv. f.; *Montagnet*, de Gratia, par hist. 1. ért. 2. f. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 96. és köv. old. V. ö. *Wörtert* is, der Pelagianismus nach seinem Ursprunge u. seiner Lehre, 209. és köv. old.

malaszt szükségességét illetőleg. A mint eretnek tanát először hirdette, azt vitatta, hogy az ember természete és szabad akaratának veleszületett ereje elégséges mind a tisztes életmódra,

spanyol áldozár; *Marius Mercator*, egy világi hivő nyugaton; *Jeromos*, jelesen pedig sz. *Ágoston* (v. ö. *Montagnet*, de gratia par. ist. 1. ért. 3. c. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10., 89. k. 127. old. és a köv.); kikeltek ellene a *részletes zsinatok* is, ilyen tartatott a pelagián eretnekség ellen az efezusi zsinatig több mint húsz (ezeknek megbizható történetét találni *Montagnenál*, i. h. 1. ért. 1. c. *Mignenél*, Curs. i. h. 85. és köv. old.); nevezetes közülök a *karthagói zsinat* 416-ban, ugyanez évből a *milevei*, a 418-ban tartott *karthagói* zsinat, melyen kétszáz püspök kárhoztatta a pelagiánismust (v. ö. *Hefele*, Concil.-Gesch. 2. k. 101. old.); kikelt ellene maga az efezusi zsinat is; végre a pápák is bátran szembeszálltak: I. *Ince*, *Zosimus*, I. *Bonifác*, I. *Coelestin*, III. *Sixtus*, *Nagy Leo* (v. ö. *Montagnet*, i. h. *Mignenél*, i. h. 88. és köv. old.).

Maradjunk kissé *Zosimusnál*, mert a pápa csalhatatlanságának ellenei őreá szeretnek hivatkozni. (V. ö. *Janust*, Der Papst u. d. Concil, 74. old.) A dolog világosabb megértésére helyén való lesz. egyet-mást az egyháztörténelemből fölemlítenünk. Már I. *Ince* 417-ben, midőn az afrikai zsinatokon ez ügyben hozott végzések értésére jutottak, kárhoztatta *Pelagius* és *Coelestius* tévedéseit és mind a kettőt — míg magába nem száll — az egyház közösségéből kizárta. Innen ered sz. *Ágoston* ama ünnepelt szólásmódja: «Róma választ, az ügy el van döntve, bár szünnek meg a tévedés is!» A tévedés azonban tényleg nem szünt meg. Kevéssel I. *Ince* halála után *Coelestius* Rómába jött *Zosimushoz*, *Ince* utódjához, s ezt mindenképen meg akarta győzni arról, hogy ő és *Pelagius* katholikusok, de sőt még azt is állította, erősítette, «hogy mindent, mit a szentszék kárhoztat, ő is elvet» (v. ö. sz. *Ágostont*, de Pecc. orig. 7. f. M. Patrol. 44. k. 389. old.). *Zosimus* ily módon álnokul félrevezettetve, az ítéleten és I. *Ince* rendeletén ugyan nem változtatott; de *Pelagiusszal* és *Coelestiusszal* szemben engedékenyebb lett s eltökélte magában, hogy tanaikat újolagosan tanulmányozni fogja. Miután az ügyet sz. *Kelemen* templomában szorgalmasan megvizsgálta, *Pelagiust* és *Coelestiust* — a tényálladék téves fölfogásából — katholikusoknak nyilvánította ki. De, amint már jelezve volt, a kiközösítés alól nem oldotta föl, hanem leveleket intézett az afrikai püspökökhöz, meghagyván nekik, hogy tanúkat küldjenek Rómába, annak bizonyságául, hogy *Pelagius* és *Coelestius* másképen vélekednek, mint a hogyan ezek maguk írásban és szóban nyilatkoztak. Az afrikai püspökök azonban, midőn 418-ban a *karthagói* zsinatra egybegyültek, *Zosimusnak* levelet küldtek, melyben az egész ügy sorát, *Pelagius* és *Coelestius* ámításait s mindent, mit téves tanaik terjesztésére elkövettek, a pápa előtt leleplezték. Midőn *Zosimus* e levelet Afrikából megkapta, *Coelestiust* — szigorúbb vizsgálat alá vonandó — rögtön megidézte, ez azonban megfutott Rómából. Ezért a pápa *Pelagiust* és *Coelestiust*, minden, a zsinatokon fölmerült tanaikkal együtt, kárhoztatta s e tényről valamennyi püspöknek levelet küldött, melynek neve Tractoria vagy Tractatoria.

Az ellenfelek tehát *Zosimus* pápának ez eljárásából azt akarják bebizonyítani, hogy e hittani vita eldöntése alkalmával hibázott. Mit szóljunk az ellenség ez állítására?

mind az örök élet elnyerésére. Tagadta tehát a segítő és megszentelő malaszt szükséges voltát.[1] Később, hogy a katholikusok megütközését kikerülje, beszédmódját, de nem magát a tényleges tévedést módosítva azt hirdette, hogy ő a malaszt szükségességét elismeri; értette pedig a malaszt (gratia) alatt első sorban a *természetet* és a *szabad akaratot*,[2] majd midőn a katholikusok azt mondták, hogy a malaszt a Szentírás szerint a természeti javaktól különböző, *Mózes törvényét* és *az evangéliumi tant* is a malaszt jelentésébe foglalta; és midőn a katholikusok Krisztus

Ezt feleljük: Két dolgot kell itt jól megkülönböztetnünk, t. i. a hittani kérdést, hogy vajjon az eretnekekhez számítandók-e vagy sem azok, akik az áteredő bűn létezését és a malaszt szükségességét tagadják, és a történeti kérdést, hogy vajjon *Pelagius* és *Coelestius* valóban hirdették-e ama téves tanokat?

E tévedések *Pelagius* és *Coelestius* halála után is továbbterjedtek *Olasz-, Francia- és Angolországban* (v. ö. *Hergenröther*, Kirchengesch. i. h. 296. old.); csak kevés öntelt bölcselő fogadta tetszéssel; a keresztény nép, mely ezen ízetlen és az áhitat ébresztésére erőtlen tanoktól visszaborzadt, nem fogadta el, kivéve Angliát, ahol a pelagiánok istentelen tanainak kárhoztatására még 519-ben is szükségesnek bizonyult egy zsinat. Azokról, akik a pelagiánismust a rá következő időkben újra fölelevenítették, alább leend szó a 32. és köv. old. Az első kérdést már I. *Ince* döntvénye fejtette meg, mely döntvényt maga *Zosimus* legkevésbbé sem akart megcsonkítani; a második kérdés az időben bizonyos okokból kétséget kelthetett és nem alap nélkül: mert a vádlottakat nem maga *Ince* vizsgálta meg, hanem az afrikai püspökök, akiknek végzését ma némelyek elhamarkodottnak akarják bebizonyítani, továbbá maga *Pelagius* és *Coelestius* is megigérték, hogy az egyháznak magukat alávetik; úgyszinte nem lehetetlenség, hogy e közben megtértek és téves tanaikat elvetették. Ha tehát *Zosimus* e második kérdésben új vizsgálatot rendelt el, a hitet legkevésbbé sem sértette meg, a hitcikkely meghatározásában legkevésbbé sem hibázott, jóllehet abban, hogy az eretnekek cselfogását rögtön észre nem vette, csalatkozott. (V. ö. *Hergenröthert*, *Schoenemannt*, Epistol. Pontific. Rom. 1. k. 672. és köv. old.; 689. és köv. old.; *Hergenröthert*, Antijanus, 51. old.).

[1] Futólag megjegyezzük, hogy *Pelagius* a megszentelő malasztot, amennyiben a lélek belső megújulását eszközli, teljesen tagadta, amint majd bőven ki fog tünni.

[2] Sz. *Ágoston* szerint, Serm. 26. al. serm. 11. de verbis Apostoli. M. 38. k. 174. old. *Pelagius* következőkép érvel: «Ugyanazért, mert védem a szabad akaratot — úgymond — nem kelek ki Isten malasztja ellen . . . Ki teremtette az embert? Isten. Ki adott neki szabad akaratot? Isten. Ha tehát Isten teremtette az embert és ruházta föl szabad akarattal, mindenért, amit az ember szabad akaratából tehet, ki más kegyelméért tartozik hálával, mint annak, ki őt szabad akarattal ellátva teremtette». Sz. *Ágoston* ezekre az idézett helyen (M. i. h. köv. old.) ezt jegyzi meg: «Látjátok atyámfiai, miként hirdetik Istennek ama egyetemes malasztját, mely szerint az ember teremtetett . . . Látjátok a tőrt, de üvegből van, szinte fénylik a hiúságtól, de megtöri az igazság.»

halálát *Pelagius* álláspontjáról hatástalannak állították, akkor az általa elismert malasztot még az Úr követésével[1] és példájával is megtoldotta. Végre midőn a katholikusok újból fölszólaltak, *Pelagius* úgy nyilatkozott, hogy ő a malaszt alatt a bűnök[2] bocsánatát érti, és egynéhány történettudós[3] szerint az értelemnek

[1] Sz. *Agoston*, de gratia Christi, 2. f. M. 44. k. 361. old. azt mondja: A *pelagiánok* habozás nélkül hirdették: «Hogy az efféle malasztra szükségünk van, minden egyes pillanatban, minden egyes cselekedetben, azaz hogy minden magunktartásában az Úr magatartásának példáját tartsuk szem előtt»: ugyanezt mondja contra Julianum Op. imperf. i. h. 146. f. M. 45. k. 1021. old.: «Ez a ti eretnekségteknek titkos és öldöklő mérge: vitatjátok, hogy Krisztus malasztja ennek példájában áll, nem pedig adományában, azt állítván, hogy az ő követésével igazulunk meg, nem pedig a Szentlélek működése folytán.» A szentatya különben egész művében, de gratia Christi, kimutatja, hogy *Pelagius* Krisztus malasztját csak névleg fogadta el, amennyiben azt a szabad akarattól, a törvénytől vagyis az evangéliumi tantól és Krisztus példájától épenséggel nem különböztette meg.

[2] És pedig az ember belső megszentesülése, vagy a megszentelő malaszt nélkül, mint ezt *Montagne*, i. h. 5. f. *Mignenél*, Curs. theol. compl. 10 k. 115. old. kimutatja. Sz. *Agoston*, de gratia Christi 30. f. M. 41. k. 375. old., azt írja: «Sehol sem akadtam *Pelagius* és *Coelestius* kezemben forgott irataiban arra, hogy ők eme malasztot, amely által megigazulunk, úgy vallották volna, amint azt vallani kell, amely malaszt által Isten szeretetét a nekünk adott Szentlélek önti szivünkbe». Sz. *Ágoston* gyakran említi, hogy a megbocsátás kegyelme — a *pelagiánok* szerint — csak az elkövetett bűnök elengedését eszközli ki, de nem az elkövetendők elkerülhetését. Midőn a katholikusok arra is szorították, hogy a malaszt a jövendő bűnöktől is képes megóvni, ennek lehetőségét csak úgy engedték meg, ha a bűnbocsánatról megemlékezünk és Krisztus példája fölött elmélkedünk, nem pedig az erény valamely működése folytán, mint ezt sz. *Ágoston* bizonyítja, de gratia Christi. 2. f. M. 301. old. A *pelagiánok* tehát a megszentelő vagy állapotbeli (habitualis) malasztot nem ismerték el; mert ha elismerik, akkor, mint valami maradandó jelleg a lélekben, természetesen a bűnöktől is képes megóvni. Különben megjegyezzük, hogy ezt *Pelagius* és tanítványairól egészen azon időig, melyben *Zosimus* a Tractatoriát kiadta, bizonyossággal tudták; *Juliánról* azonban nem egészen bizonynyal. (V ö. *Montagnet*, i. h. *Migne*, Curs. i. h. 116. old.)

[3] D. *Aguierre* bíbornok, a salmanticaiak, *Petavius*, *Frassen* és más hittudósok. V. ö. sz. *Ágostont*, de gratia Christi 7. f. M. 44. k. 364. old.; 10. f. M. 44. k. 365—366. old.: 24. f. M. 44. k. 368. old.: 41. f. M. 44. k. 380—381. old., amely helyek ezen hittudósok szerint úgy látszik, ama nézetet bizonyítják, hogy *Pelagius* az elme némi fölvilágosítását is elfogadta. Fölhozzuk a 7. és 10. fej. szavait, hol *Pelagius* ezt mondja: «Mely malasztról azt valljuk, hogy ez nemcsak — amint te gondolod — a törvény, hanem az Isten segítsége is . . . Mert Isten segélyt nyujt tanítása és kinyilatkoztatása útján, midőn

némi földerítését és fölvilágosítását is, de nem[1] az akarat megindítását; úgy azonban, hogy ezek mind[2] nem ingyenesek, hanem az embert érdemei fejében megilletik,[3] úgyszintén nem is föltétlenül szükségesek, hanem csak a könnyebb cselekvést célozzák.

szivünk szemeit megnyitja, midőn előttünk a jövendőket föltárja, hogy ne foglalkozzunk a jelennel, midőn az ördög ineselkedéseire figyelmeztet, midőn a mennyei malaszt sokféle és kimondhatatlan adományaival lángra gyujt»: a 10. fejezetben sz. *Ágoston Pelagiust* ismét így szólaltatja meg: «Isten bennünk működik, hogy a jót akarjuk, a szentet akarjuk, miđőn bennünket, akik magunkat a földi vágyaknak átengedtük s akik a néma állatok módjára csak az érzékieket szeretjük, a dicsőség nagyszerűségével és jutalmak igéretével lelkesít, midőn kinyilatkoztatván azt, mi a valódi bölcsesség, a szunnyadó akaratot az Isten után való vágyakozásra ébreszti, s midőn minket minden jóra rábirni akar.»

[1] Úgy látszik, *Julián Zosimus* végzése után az akaratban rejlő malasztot is elfogadta, de csak a bűn által befolyásolt malasztot. Sz. *Ágoston*, de gratia et libero arbitr. 14. f. M. 44. k. 897. old.

[2] Kivéve talán a bűnbocsánat malasztját, amely a *pelagiánok* vélekedése szerint érdem útján, de e nélkül is nyerhető. Érdem útján u. i., mert a bocsánatot az is elnyerheti, ki önerejéből hisz és száll magába; érdem nélkül pedig, mert a hit, mely a bűnbocsánatot eszközli, szükségképen föltételezi mind a szabad akaratot, mely Isten ingyenes adománya, mind a törvényt és az evangéliumi tanítást, melyet Isten előleges érdemünk nélkül alkotott.

[3] Bármily malasztot is értsen (Pelagius), — mondja sz. *Ágoston*, de gratia Christi 31. f. M. 44. k. 376. old. — azt szerinte a keresztények érdem alapján nyerik.

Már az eddig mondottakból is világos, hogy sz. *Ágoston* és *Pelagius* a malaszt melyik fajáról vitatkoztak. De hogy könnyebben megértsük azt, mit alább *Jansenről* mondani fogunk, helyén valónak találjuk e kérdést kissé bővebben előadni.

Jansen, de haer. pelag. 5. k. 11. s köv. f. azt vitatja, hogy az a malaszt, melyet sz. *Agoston Pelagius* ellenében annyira elszántan véd, olyan, mely fölülmulhatatlan erejénél fogva az akaratot jó cselekedetre szükségképen rábírja. *Alvarez*, a *salmanticaiak* és mások, főkép a *thomisták* erősítik, hogy e malaszt önmagában véve hatályos, vagyis fizikailag előre határozó; *Thomassinus* Theol. dogm. 3. k. és a malasztról írt jegyzeteiben, s még egynéhányan azt állítják, hogy az állapotbeli malasztról vitatkoztak. *Suarez*, *Bellarmin*, *Petavius*, *Frassen* és több más pedig azt állítja, hogy a vita a segítő és megelőző malaszt szükséges és ingyenes volta fölött folyt; de a módról, hogy a malaszt mikép működik, nem szólottak. *Alexander Natalis*, Hist. Eccl. saec. 5. 3. f.; és mások különbséget tesznek azok között, miket sz. *Ágoston* az egyház hite szerint, tehát mint hagyományi tanú, hirdetett, és azok között, miket sz. *Ágoston* mint magántanító, saját nézeteként mondott. Mint tanú — *Alex. Natalis* szerint — a malaszt szükséges és ingyenes voltát tanította, még pedig azon

21. A pelagiánoktól eredtek a *semipelagiánok* (félpelagiánok, részleges pelagiánok).[1]

malasztét, amely az ember akaratát megindítja; mint magántanító az önmagában véve hatásos malasztot védelmezte.

E nézetek melyikéhez csatlakozzunk mi? A sz. *Ágoston* által oly buzgón védett malaszt első sorban nem megszentelő, hanem segítő. Ezen sz. *Ágoston* által védett segítő malaszt kétségkívül nem oly malaszt, mint *Jansen* gondolja, amely az akaratot a jó cselekedetre szükségképen rábírjaa; valószínű az is, hogy olyan sem, minőt alatta a *thomisták* értenek, amely magában véve hatásos s az akaratot fizikailag előre meghatározza, hanem általános értelemben vett oly segítő malaszt, mely az értelmet, főképen pedig az emberi akaratot befolyásolja, amazt természetfölötti módon fölvilágosítja, ezt a jó cselekedetre kellemesen indítja; és sz. *Ágoston* e malasztnak (akaratra vonatkozólag) a szükséges és ingyenes voltát védelmezte. A dolog világosabb lesz az alább mondandókból. Ezenkívül v. ö. *Montagnet*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. i. h. 113. és köv. old., hol az e nézetek mellett szóló érveket sorolja föl és az ellenségek kétkedését oszlatja el.

A pelagiánokról v. ö. *Petaviust*, de Deo Deique propr. 10. k. 7. f 16. f. 7. sz.; *Billuartot*, de Gratia, 1. ért. 1. c.; *Scheebent*, Dogm. 2. k. 252. és köv. old.

[1] Azért nevezték őket így, mert nem tartották meg a *pelagiánok* valamennyi tévedését, hanem csak némelyikét, innen a *pelagiánok maradványainak* is neveztettek, mert azok hamvaiból föléledve — amint már jeleztük — az elnyomott tévedésnek egyik részét tovább élesztették; massiliaiaknak is mondják őket Massilia városáról, ahol tömegesen tartózkodtak.

A semipelagiánismus nevezetesebb tekintélyei és előharcosai voltak: sz. *Cassianus*, apát egy massiliai monostorban, szentségéről híres, aki a szentatyák collatióit közzétette, s e műve után sz. *Prosper* őt Collatornak nevezte; *Gennadius*, massiliai áldozár; bizonyos *Vincentius* nevű, de nem mint sokan hiszik a lerinei; *Hilár*, arlesi püspök és mások kevésbbé nevezetesek. A semipelagiánok tekintélyesebb ellenharcosai voltak: sz. *Ágoston*, aki ellenök írt de Grat. et liber. arbitr., de Corrept. et. grat., de Praedestin. Sanct., et de Persever. dono című műveiben; I. *Coelestin* pápa; sz. *Prosper*, akinek a semipelagiánok ellen írt két jelesebb könyve ez: contra Collatorem, és carmen de Ingratis; de vocatione gentium c. két könyvnek a szerzője (némelyek szerint sz. *Prosper*, mások szerint *N. Leo)*; *Hilár*, jóllehet világi, de a hit dolgában kitünő képzettséggel s sz. *Ágoston* tanának legbensőbb híve; *Gelaz* pápa; sz. *Fulgentius*, ruspiai püspök (a semipelagiánok ellen írt, de Incarnatione et gratia, de Gratia et libero arbitrio, de Veritate praedestinationis); *Maxentius* János a scytha szerzetesekkel és sz. *Caesar*, arlesi püspök. A semipelagiánismus a II. *orléansi* zsinaton IV. *Felix* alatt lett kárhoztatva 529-ben, mit II. *Bonifác* helybenhagyott.

E helyen azokat is fölemlítjük, kik a rá következő századokban a pelagiánismust és semipelagiánismust fölélesztették: a IX. században u. i. *Scot Erigena*, aki a *Goteschalcusszal* folytatott vita alkalmával a semipelagiánis-

Ezek az isteni előrerendelés (praedestinatio) körül tévedtek.[1] Azonban e tévedésöket mellőzve, csak arról akarunk szólni, mit a malasztról hirdettek. Ők ugyan nem tagadták, hogy a segítő malaszt szükséges, sőt azt vitatták, hogy az a jó cselekedetre szükséges és pedig föltétlenül szükséges, nem pedig, mint a pelagiánok, csak a cselekvés könnyebbé tételére. Téve-

musba esett; a XI. és XII. században azok, akikről sz. *Anzelm*, de Concordia gratiae et libero arbitrio, és sz. *Bernárd* de gratia et lib. arbitr. című műveikben emlékeznek meg; a XVI. században egynéhány katholikus, akik a szabad akaratot semmibe vevő *Luther* ellen küzdöttek, de akik *Contarenus* bíbornok megjegyzése szerint (de praedestin. 610. old.): «míg az akarat szabadsága mellett kardoskodtak, addig az embert észrevétlenül túlbecsülvén s az isteni malasztot meg lesilányítván, katholikusokból pelagiánokká lettek.» A lutheránusok is *Luthertől* elpártolván, az ellentétes semipelagiánok eretnekségére tértek át, mint ezt *Bossuet* megjegyzi. Mi azt véljük, hogy a semipelagiánok ama mérge már magának *Luthernek* az eszközi ok jellegével biró hitről, vagyis azon bizalomról birt nézetében rejlik, melynél fogva az ember Krisztus igazságát mintegy kézzel fogja; ha u. i. eme hit alatt a szerzett és emberi erők útján nyert hitet értjük. Máskép állana a dolog, ha a hitet egyedül Istentől eredő folyománynak tekintenők, mint ezt *Luther* többször erősíti. Némelyek a *kálvinisták* közül, akik *Arminiust* követték (*arminiánok*), szintén magukévá tették a semipelagiánok téves tanait, de sőt tisztán pelagián tanokat is hirdettek; így *Episcopius*, az arminiánok leghirhedtebb hittudósa, azt írja: «hogy a malaszt a természet világosságában és az embernek a bűn után is megmaradt többféle adományából áll.» Végre *Pelagius* tanainak fölélesztői közé tartoznak még a mult század *észelvűi* is, ilyenek *Semler*, *Bahrdt*, *Steinbart* stb., akikről *Wiest* többet mond, demonstr. dogm. 6. k. 26. és köv. old.; és a mi századunk *észelvűi*, akikről alább lesz szó. A semipelagiánokról v. ö. *Suarezt*, de Gratia, 5. bov., 5. f.; *Petaviust*, Histor. Pelag. 7. és 9. f.; *Billuartot*, de Gratia, 1. ért. 2. c.

[1] Sőt épen az előrerendelés tanát vették alapul, hogy vele a malasztról alkotott sarktévedésöket bebizonyítsák. Ugyanis nagyon megütköztek Sz. *Ágoston* szavain, midőn (*Prosper* szerint, Epist. ad. Aug., M. 51. k 59. old.) azt tanítja, «hogy az isteni hivás által vagy a világ kezdete előtt, vagy az emberi nem teremtésekor megtörtént a választottak és a visszavetettek elkülönítése s amint Istennek tetszett, némelyek a tisztelet, mások a gyalázat edényeivé lettek.» Azt vélték, amint azt sz. *Prosper* az idézett helyen elmondja, hogy ilyképen a bűnbeesettnek nem lesz gondja, hogy megtérjen, az igaz pedig könnyen kaphat a lanyhaság alkalmán, már csak azért is, mert mindkettőnek hiábavaló a fáradsága, ha a kárhoztatott minden iparkodásával sem üdvözülhet, s ha a kiválasztott hanyagsága mellett sem veszítheti el a kegyet. A semipelagiánok azt tartják, hogy ezzel el kell fogadni a vak kényszerűséget, s ezért más úton-módon akarják okát adni annak, hogy miért kiválasztott az egyik, s miért kárhoztatott a másik. Állították ugyanis, hogy a hit, tehát az üdvnek a kezdete is az emberen múlik.

désbe estek azonban *a hit kezdete* és a mindvégig való *állhatatosság* felől. Szerintük a hit kezdetéhez nem kell malaszt, e kezdet nem Istentől, hanem tőlünk van,[1] még pedig főkép két oknál fogva, egyrészt mert máskép az emberi szabad akarat[2] nem maradhatna épségben, másrészt Isten «személyválogatónak» tűnnék fel, aki önkénye szerint osztogatja a malasztokat.[3] Továbbá szerintök az embernek mindvégig való állhatatossága nem a malasztnak, hanem az emberi erőknek tulajdonítandó.[4] E két tévedés alapjául egy harmadik szolgál, melyet a *semipelagiánok* és a *pelagiánok* közösen tartanak, az t. i., hogy a malasztot *érdem fejében* nyerjük.

22. A *pelagiánok* és *semipelagiánok* új tévedésre adtak alkalmat. Míg u. i. ők az emberi szabad akaratot túlbecsülve, a malaszt szükséges voltát tagadták; addig mások támadtak, akik ellenkezőleg a malasztnak a jogosnál többet tulajdonítva, az akarat szabadságát elnyomták. Ezeknek fő tévedése abban állott, hogy

[1] V. ö. sz. *Prospert*, Epist. ad Aug., M. 51. k. 70. old., ki a semipelagiánokról azt írja, hogy azon nézeten vannak, mely szerint «mindenki a malasztot, melynél fogva Krisztusban újjá születünk, természeti tehetségeivel is elérheti, mint kérés, könyörgés, zörgetés által: hogy azért fogja elnyerni, azért megtalálni, azért fog bejutni (a mennyeknek országába), mert a természet javával jól élve, a kezdő malaszt segítségével méltó lett eme üdvözítő malaszt elnyerésére.»

Egyébként a semipelagiánok erre nézve egymástól eltérően vélekednek. Némelyek csak a hit kezdetét származtatják le az emberi szabad akaratból, mások bármily jó cselekedet kezdetét. Némelyek azt tartják, hogy az ember a malasztot imádsággal — mi ugyancsak a szabad akarattól függ — érdemelheti ki, mások meg azt hiszik, hogy az üdvösség után való jámbor óhajok és a hit kegyeletes indulatai az emberből indulnak ki, és hogy így az isteni malasztot megelőzik. Akadnak azonban olyanok, akik jóllehet azt mondják, hogy némely embernél az első jóakarat elhatározása Isten sugallatából ered (amint ez sz. *Cassian* Collatióiból kitünik 13. M. 49. k. 902. old.), de tagadják, hogy ezt általánosan mindenkiről lehetne mondani. V. ö. *Montagnet*, de gratia i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. compl., 10. k. 135. old.

[2] V. ö. fönt a 33. old.

[3] V. ö. *Montagnet*, i. h. *Mignenél*, i. h. 135. old.

[4] Sz. *Ágoston*, a semipelagiánokról, de dono persever., l. 17. f. M. 45. k. 1019. old. azt írja: «Egyedül a hit kezdete és a mindvégiglen való állhatatosság áll hatalmunkban olyképen, hogy ezek nem tekinthetők Isten adományainak; Isten ezek elérésére és megőrzésére gondolatainkat és akaratunkat nem irányozza; hogy pedig a többit Ő adja, megengedik, mert a hivő ezeket hitével eszközli ki.»

szerintök némely ember az örök kárhozatra van kiszemelve, Isten föltétlen, és az érdemek előrelátását megelőző határozatánál fogva. E fő tévedésök után *praedestinatiánoknak* neveztettek. Legyen itt elég ezeket csak fölemlítenünk, hogy a malasztról terjesztett tévedések története teljesebb és áttekinthető legyen; az isteni előrerendelésről (praedestinatióról) alább lesz szó. Csiráját az V. században[1] találjuk. A praedestinatiánok közé számíttatnak: *Goteschalcus* a IX., *Wiklef*[2] és *Huss* a XIV., *Kálvin* a XVI. s *Jansen* a XVII. századból.

23. *Luther*[3] szintén tévedt az isteni előrerendelés tanát illetőleg. Itt azonban csak a malaszt felől terjesztett téves nézeteit fogjuk tárgyalni; kiválóan pedig azokat, melyeket a malaszt és megigazulás természetéről és a malaszt működésének módjáról hirdetett.

[1] A tudósok abban, hogy ki a praedestinatiánizmus szerzője, eltérnek. *Norisius* bibornok, Histor. Pelag. 2. k. 15. f., és a legtöbben azt tartják, hogy valami *Lucidus* V. századbeli galliai áldozár a szerzője. Úgy látszik azonban, hogy ebben az időben még nem létezett rendszeres praedestinatián-felekezet. *Lucidus* maga kárhoztatta tévedéseit az arlesi és lyoni zsinatokon (475–410 kör.). V. ö. *Hefelet*, Concil.-Geschichte 2. k. 576. és köv. old.

[2] Legyen szabad megemlékeznünk *Bradwardinus* Tamásról (angol szerzetes, született 1290 körül, megh. 1349., oxfordi tanár, máskülönben tudós és jámbor férfiú, *Aristoteles*, sz. *Ágoston* és sz. *Tamás* irataiban kitünő jártassággal birt, azért doctor profundus melléknévvel tisztelték meg), aki a tudósok vélekedése szerint *Wiklef* előfutója volt. Bradwardinus azon hiszemben volt, hogy az egész világ *Pelagiust* követi; azért, hogy a világot a szörnyű tévedésből kiragadja, egy ily című könyvet adott ki: de causa Dei, amelyben néhány téves tant is terjesztett. E tévedésekről különben alább: de reprobatione.

[3] Életéről nem szólunk (szül. 1483., megh. 1546.), mert azt már máshonnan úgyis mindenki jól ismeri. Aki Luther irataink pontos lajstromát óhajtja, vesse egybe *Cochlaeus*, de actibus et scriptis Lutheri — ennek a műnek a végén *Luther* iratai elsoroltatnak. A lutheránusok symbolikus könyvei: az ágostai hitvallás, ennek Apologiája; a schmalkaldeni cikkelyek; Luther Kátéja, a kiegyezés formulája (tartalmazza: Epitom. et Solid. Declarat.). *Luther* eretnekségét már 1520-ban X. *Leo* pápa kárhoztatta, majd 1528-ban két *Luther* ügyében tartott gall zsinat; de legerélyesebben járt el a trienti egyetemes zsinat, mely 1545-ben kezdődött s 1563. ért véget. V. ö. *Walemburchot*, de Justific cap. 2., 3., 6., 7. s köv.; *Montagnet*, de gratia, *Mignenél*, 10. k. 201. és köv. old.; Wiest et demonstr. dogm. 6. k. 26. és köv. old.; 91 s köv., 129., 133. *Luther* tanítványairól és a lutheránismus történetéről *Montagnenél* és *Wiestnél* találunk i. h.; *Brücknél* Kirchengesch. 197. és köv. §.; 232. köv. *Luther* követői nemsokára pártokra szakadtak; a szigorúbbak (*Matth. Flaccus Illyricus, Osiander, Brentius, Callictus* stb.) és az enyhébbek pártjára (*Melanchton* és mások);

E dolog helyes megértésére helyén lesz néhány már fönt[1] előadott dolgot szemügyre vennünk.

24. *Luther* azt vitatja, hogy a megszentelő malaszt és más adományok, melyeket ősszüleink még az ártatlanság állapotában birtak, természetiek, a természet részei és tartozékai.[2]

Ebből az következik: *a)* hogy az áteredő bűn az ember *természeti*[3] javain ejtett csorbát; sőt hogy az ember természetileg, bensőleg és állagilag olyannyira megváltozott, hogy semmi egyéb, mint csupa romlottság és bűn; *b)* hogy az érzéki vágy és magok az érzéki vágy indulatai valóságos bűnök; és pedig nemcsak az újjá nem születtekben, hanem az újjá születtekben is;[4] *c)* hogy minden megigazult, akármilyen, még tárgy és cél szerint jó cselekedetével is mindig és szükségképen vétkezik;[5]

a sacramentáriusok, keresztségismétlők, és az adiaphoristák felekezetére; elég ezeket csak megemlítenünk. A katholikus hittudósok, akik a lutheránusok ellen (*Zwingli* és *Kálvin* ellen is, és általában az u. n. hitújítók ellen) erélyesen küzdöttek, a következők: *Eck, Cochlaeus, Canisius Péter, Tapper, Pighius, Prierias, Catharinus, Vega, Dominicus et Petrus de Soto, Canus, Bellarmin, valentiai Gergely, Stapleton, Tannerus, Gretserus, Wallenburch testvérek, Becanns, Petavius, Suarez, Natalis Alexander, Bossuet* és sok más. (V. ö. *Scheebent*: Dogmat. 1. köt. 445. köv. old.; *Hergenröthert,* Kirchengesch. 2. k. 366. és köv. sz.)

[1] 1. köt. 450.; 466. old.

[2] *Luther* a Teremtés könyvének 3. fejezetéhez ezeket írja: «Állítsuk, hogy a megigazulás nem volt oly adomány, mely külsőleg járult hozzá s az ember természetétől különvaló, hanem valóban természeti; amint Ádám természetéhez tartozik Istent szeretni, Istenben hinni, Istent megismerni. Ezek Ádámban oly természetesek, mint amilyen természetes az, ha a szem a világosságot fölfogja.»

[3] *Luther* i. h. így folytatja: «E tények bizonyítják, hogy az eredeti szentség az ember természetéből folyik; és miután ezek a bűn miatt elvesztek, az összes természeti javak nem maradtak meg, mint azt az iskolás hittudósok álmodják.»

[4] Nem tagadjuk, hogy voltak és vannak is oly protestánsok, akik erről enyhébben vélekedtek (v. ö. *Rothe* Dogm. edit. a *Schenkel* 1870, Par. 1. §., 61. §. 80.; V. ö. jelen Katholikus ágazatos hittant is II. k. 36. és köv. old.); e helyütt azonban magának *Luthernek* nézetét fejtjük ki; és hogy ő csakugyan ezt tanította, mindenki tudja. *Klee,* Dogm. Gesch. 2. k. 94. old., *Melanchthonnak* e mondatát idézi: «Legyen hát igaz, hogy Socratesben némi álhatatosság, Xenocratesben bizonyos tisztaság, Zenonban mértékletesség volt . . . azért ezeket nem valódi erényeknek, hanem bűnöknek kell vennünk.»

[5] Egyrészt azért, mert a cselekedetekbe mindig valami érzéki vágy vegyül, mely a mondottak szerint bűn; másrészt mert a bűn következtében vétkes és romlott embertől erednek s így mindig bűnösek; körülbelül oly módon, amint

d) hogy minden bűn természeténél fogva halálos s azért örök büntetésre méltó; de Isten jóvoltából és irgalmából bocsánatossá lesz, amennyiben t. i. azt Isten az igazaknak be nem számítja.

25. A *módról*, miképen működik a malaszt, *Luther* ezeket tanította: *a)* a malaszt az akaratot bizonyos kényszerűségnek veti alá, mely az akaratot ellenállhatatlanul és elkerülhetetlenül úgy készteti valamely cselekvésre, hogy az ellenkezőt már nem képes tenni;[1] *b)* az akarat mint élő tehetség a malaszt behatására életműködést végez ugyan, és a jó cselekedet iránt *anyagilag* és fizikailag tekintve nem viselkedik pusztán szenvedőlegesen; de saját, jóllehet a malaszt által segített erejénél fogva, tekintve a jót *alakilag*, tudniillik aminél fogva jó, mitsem működhetik közre, és ezen szempontból a tehetség nem működik, hanem csak mozgásba hozatik, a jó iránt pusztán szenvedőleges;[2] *c)* a malaszt erejét és hatásosságát egy magasabb legyőző

Luther írja, Assert. art. 2., 3. és más helyütt — amint a görbe láb, vagy a háromlábu ló akármely mozgása mindig hibás lesz. V. ö. fönt 2. k., 32. k. 98. old. A heidelbergi vitán *Luther* 13. tétele ezt védi: «A szabad akarat a bűn elkövetése után csak név szerint létezik, és mikor megteszi azt, ami rajta áll, halálosan vétkezik.»

[1] *Luther* a szolgai akaratról (már a műnek címe is eléggé jelzi, mint vélekedett az akaratról) azt írja: «Következésképp mi szükségképen működünk... mondom szükségképen, nem kényszerből, nem is a kényszerűség szükségénél fogva; hanem a változhatatlanság szükségénél fogva. Ez annyit jelent, hogy az ember — ha Isten sugallatát nélkülözi — a rosszat nem teszi ugyan akaratlanul, erőszak miatt, mint mikor az embert torkán ragadják, hanem önként és készséges akarattal. Ezt azért mondjuk a változhatatlanság szükségének, mert az akarat nem változhatik s más tárgyra sem irányulhat. Másrészt megint, ha Isten bennünk működik, az Ő Lelke által megváltoztatott és nyájasan illetett akarat készséggel és könnyedséggel, önként akar és cselekszik, nem kényszerítve; az akarat természetének megfelelően, mert ha kényszerítenék, nem lenne akarat; mert a kényszerítés, hogy úgy mondjuk: nem akarás.» V. ö. *Luthert* is in Genes. XIX. Úgyszintén *Kleet*, Dogm. Gesch. 2. k. 99. old.

[2] *Luther* tehát, amit a katholikus hittudósok a működő vagy megelőző malasztról állítanak, hogy t. i. az bennünk, de nem velünk, vagyis fizikai, de nem erkölcsi közreműködésünk mellett működik, azt a segítő malaszt egész körére kiterjesztette s azt mindennemű segítő malasztról tanította; minek következtében az embernek a malaszttal való minden szabad közreműködését kizárta, a megtérés és megigazulás művéből. Az ember saját megtérésére épen semmit sem működhetik közre, Solid. Declar. II. de libero arb. 43. §.; és kevéssel előbb a 20. §.: «A Szentírás ezenkívül az ember megtérését, a Krisztusban való hitet, az újjá születést, megújulást . . . félremagyarázhatatlanul Isten kezének és a Szentléleknek tulajdonítja». *Luther* de captiv. Babyl. című műnek a kereszt-

és kényszerítő gyönyörből meríti; *d*) jelen állapotunkban csak a hatásos, a legyőzhetetlen malaszt létezik, melylyel az akarat nem ellenkezhetik, a hittudósok által u. n. *elegendő*[1] malaszt ellenben nem létezik.

26. *Luther* a megigazulást illetőleg főbenjáró hibát követett el, egyrészt a megigazulás természetére, tulajdonságaira és hatá-

ségről szóló cikkelyében azt írja ugyan: «A hit Isten műve, nem az emberé, mint azt Pál tanítja. A többit velünk közösen és általunk műveli, csupán csak ezt műveli bennünk, de nélkülünk»; e közreműködésünk azonban nem úgy értendő, mint azt Luther értette, amit már fönt jeleztünk. Legyen szabad itt idéznünk, mint írja le *Amsdorf* Istennek az emberben véghez vitt működését. *Planck*, Geschichte der Entstehung, der Veränderungen und der Bildung des protest. Lehrbegr. 4. k. 708. old., *Amsdorf* ezen nézetéről azt írja: «Isten minden teremtményében mindent akarata- és parancsával eszközöl és tesz. Ha Isten akarja és szól (parancsol), követ és fát visznek, vágnak, raknak, amint, amikor és ahová akarja. Ha tehát Isten akarja és szól, úgy az ember megtér, jámbor és igaz lesz. Mert miként Isten hatalmában van a kő és a fa, úgy hasonló módon van az ember értelme és akarata is Isten kezében és hatalmában, úgyannyira, hogy az ember teljességgel semmi mást sem akarhat és választhat, mint azt, mit Isten akár irgalmasságában, akár haragjában akar és mond.» *Rotheből*, Dogm. 2. k. 2. sz., 51., 2. ezeket idézzük: «Az ember semmire sem képes, hogy megtérésére közremunkálkodhatnék, hanem a bűnnek rabszolgája és csak azt akarja, ami Istennek visszatetszik. 3. Inkább kőhöz, tuskóhoz lenne hasonlítható, sőt a kőnél és tuskónál is nyomorultabb, mert Isten térítő malasztjának ellentáll. Mint szellemi lény azonban a megtérésre szenvedőleges fogékonysággal bír, mely a kőben, a tuskóban nincsen meg.»

[1] *Luther* s a többi protestánsok nem tagadják ugyan némely természetfölötti — a hatásos malaszttól különböző — indulatoknak létezését, véleményök szerint azonban eme indulatok gyöngék és elégtelenek a jó cselekedetek véghezvitelére. V. ö. *Möhlert* Symbolik 110. old.

Célszerű lesz e helyütt Luthernek az emberi szabad akaratról szóló tévedéseit körülményesebben előadnunk. (V. ö. fönt. 2. k. 100. old.) *Luther* az emberi akaratról ezeket tanította: 1. az akarat az áteredő bűn következtében elvesztette a cselekvési közönbösséget, hogy magát erre vagy arra elhatározhassa, s azért az ember nem bir szabad akarattal, ez csak üres, valóság nélkül való cím; azért 2. az akaratszabadság nem a szükségszerűségtől, hanem csak a kényszerűségtől való mentességben áll — amint ő mondja. 3. A szükségszerűség, melynek az akarat alá van vetve, nem módosítható oly értelemben, mintha azt az akarat módosíthatná, énnyeleg azonban mégis változtatható és módosítható olyképen, hogy az akarat majd a malasztnak, majd az érzéki vágynak van alárendelve. 4. Az akarat tisztán szenvedőleges álláspontot foglal el az alaki jóval szemben, azon értemben, mint azt előbb kifejtettük; de sőt bizonyos értelemben tisztán szenvedőlegesen viselkedik, még az anyagi jóval szemben is, amennyiben t. i. magát arra szabadon és függetlenül el nem határozhatja, hanem arra ellenállhatatlanul

saira, másrészt a föltételekre nézve, melyek a felnőtt részéről a megigazuláshoz szükségesek.

A megigazulás egész elmélete a lutheránusok szerint a «hiten» alapszik. Kérdés tehát, *mily hitet értettek.*

Ők a hitnek háromféle nemét különböztetik meg, a történelmi hitet, a csodákban s az igéretekben való hitet. *Történeti*

és szükségképen utalva van, úgy, hogy ha Isten azt a jócselekedetre indítja, nincsen az emberi akarat hatalmában, hogy magát ez alól kivonja.

A lutheránusok véleményükön később némit változtattak. Mert belátták, hogy ha az emberi akaratról mindaz igaz volna, nem lehetne az embert megfeddeni, ha a Szentírást nem olvasná, ha az evangéliumi szentbeszédet nem hallgatná. Azért Sol. Decl. II. de liber. arb. 19. §. ezt állították: «Az ember, még ha nem is tért Istenhez és újjá nem született, Isten igéjét füleivel külsőleg hallgathatja.» Az ember u. i. az ilyféle külső dolgokban, még esése után is, annyi szabad akarattal rendelkezik, hogy szabadságában áll eljárni a nyilvános egyházi gyülekezetbe Isten igéjét hallgatni, avagy nem hallgatni. (Ilyeneket olvashatunk Rothenál is, i. h. 2. k. 2. sz. 51. §.). *Möhler* ezekre i. h. 109. old. ezt írja: «E szerint a bukásból megmaradt akarat helyét, mint ezt a katholikus hit tanítja, a lábaknak kellett elfoglalniok, a füleknek az értelem szolgálatát végezniök s a testnek a szellem felelősségét elvállalnia.» Egyébiránt megjegyezzük, hogy a protestánsok az efféle elvektől vezetve azt állitják, hogy az ember a polgári társadalom ügyeire nézve szabad elhatározással bir.

Hasonlóképen, hogy egyrészt az ember erkölcsi természetét és az ebből folyó emberi cselekedetek beszámíthatóságát megőrizzék, s hogy másrészt a föltétlen előrerendelés létéről szóló tan elől kitérjenek, elfogadták azt a nézetet is, mely már a régieknél is ismeretes volt, hogy az ember a malasztnak ellen is állhat. Ezt azonban *Luther* nem hirdette, s tanának egyéb fejezeteiből sem vonható le. *Luthernek* az áteredő bűn, és következményeiről vallott tanaiból inkább az következik, hogy az ember önerejéből semminek sem állhat ellen, csak a malasztnak. Ebből pedig az következnék, hogy Isten vagy senkit sem üdvözít, vagy hogy mindenkit akarata ellenére üdvözít. V. ö. *Möhlert*, Symbol. 110. old.; *Kleet*, Dogmen-Gesch. 2. k. 100. old.

Itt fölvethetjük a kérdést, vajjon a protestánsokat mi vezethette ezen nézetükre, hogy mily módon működik a malaszt. *Möhler*, i. h. 112. old. mentségükre legnyomatékosabban ezeket hozza fel: Midőn több katholikus hittudós ezen elvet: Isten az önerejéből munkálkodótól nem tagadja meg malasztját, túlságosan vitatva, azt állította, hogy az ember birtokolt természetes erejét használva, a megtérés malasztját magának bizonyos mértékben megszerezheti, a protestánsok a semipelagián tan ellen kikelve, azon tévedésbe estek, hogy az ember a megtérés dolgában mindenképen szenvedőleges. (*Rothe* Dogm. i. h. ugyanazt írja: «a semipelagiánok nézete, mely a római katholikus egyházban is dívik, abban áll, hogy az ember a megtérést saját erejéből is megkezdheti ugyan, de a Szentlélek segítsége nélkül be nem fejezheti . . .») V. ö. *Möhler*, i. h. 114. és köv. old. A fő okot pedig *Möhler* már jelezte azzal, midőn

hitnek azt nevezik, melynél fogva igaznak tartjuk a Szentírásban foglaltakat. *A csodákban* való hitnek azt, mely a csodákat műveli. *Az igéretekben* való hitnek azt, mely amaz isteni igéretek körül forog, melyek szerint a bűnök bocsánatát elnyerhetjük és Krisztusban megigazulhatunk. *Az igéretekben* való hit majd *általános*, melynél fogva hiszszük, hogy az üdvösséget Isten minden hívőnek megigérte; majd *különleges*, melynél fogva kiki magára alkalmazván az isteni igéretet, hiszi, vagy inkább biztosan reméli, hogy Krisztusért meg van bocsátva *neki* minden bűne. Ezen különleges, erős meggyőződés és bizalom alkotja a lutheránusok tanai szerint, az igazi keresztény, hittudományi, igazzá tevő hitet.[1]

Luther tanítja: 1. Hogy az ember a hit által s egyedül ezáltal igazul meg[2]; 2. hogy a hit által szerzett megigazulás

Luthernek az áteredő bűn következményeiről szóló tanát kifejtette és még e mellett, 110. old. mondja: «Azon tan, hogy az ember nem munkálkodik közre, Luther és Melanchton azon eredeti elméletén, mely szerint az emberi lélek teremtőjével szemben mindenestül szenvedőleges, alapszik s csakis ezen elméletben bírja metafizikai alapokát . . .»

[1] V. ö. *Luther*, bőjt. I. vas. szentbeszéde: «A hit az isteni jóságban és kegyelemben gyökerező erős bizalom.» Centuriat. 1. l. 1. d. 4.: «A hit az irgalomban való bizalom Krisztusért.» V. ö. sz. *Ágoston*, Confess. 4., 5. c. Apol. II. 48. olvassuk: «A hit, mely igazzá tesz, nemcsak a történet ismerete, hanem az isteni igéretben való megnyugvás, mely igéret Krisztus miatt ingyen szolgáltatja a bűnök bocsánatát és a megigazulást.» Olvasd, amiket a *trienti* zsinat ez ellenében 6 ül. 12. kán. határozott.

Különben *Luther* ezen «hit»-éről alantabb bővebben 4. f. 3. c.

[2] V. ö. *Luther* 2. f. a galatákhoz: «A hit az alaki megigazulás, mely az embert megigazulttá teszi, s nem a szeretet» és ugyanitt: «a hit szeretet nélkül és ez előtt üdvözít.» (V. ö. ez ellenében *trienti* zsinat 6. ül. 28. kán. 7. f.)

Midőn azonban a *lutheránusok* egyedül a hitnek tulajdonítják a megigazulást, ezt nem úgy értik, mintha a hitet tartanák a megigazulás vagy alaki, vagy eszközlő, vagy kiérdemlő *okának*, hanem amennyiben az ember a hit, vagyis inkább a bizalom által nyeri el azt, amit Isten igéreteiben felajánl. A hit tehát *tisztán szerve a megigazulásnak*. Ebből látszik, hogy a *lutheránusok*, kik azzal dicsekszenek, hogy mindent a hitnek tulajdonítanak, tulajdonképen semmit sem tulajdonítanak annak. Kitünik továbbá, hogy az újabbkori protestánsok, ámbár azt vitatják, hogy az ember a hit által nem érdemli meg a megigazulást, bizonyos szempontból a semipelagiánokhoz számíthatók, midőn mondják, hogy az ember a hit által, mintegy eszköz által, nyeri el a megigazulást. Magának *Luthernek* véleménye alapján ezt aligha lehetne mondani, mert úgy látszik, hogy a hitet *egyedül Isten* működésének tulajdonítja (v. ö. f. 37. old. és 32. s köv. old.) Olv. egyszersmind *Luther* köv. műveit: A babyloni fogság; a keresztségről szóló cikkely.

nem valami belső s tényleg bennünk maradó, hanem hogy az lényeg szerint vagy a Krisztus szentségének betudásában, vagy egyedül a bűnök bocsánatában, vagy be nem tudásában áll[1]; 3. hogy mindenki az isteni hit bizonyosságával lehet és kell is, hogy bizonyos legyen affelől, hogy Isten az ő vétkeit megbocsátotta, vagy nem tudta be s hogy ennélfogva valóban megigazult; 4. hogy minden igaz egyenlőképen igazult meg[2]; 5. hogy az üdvösségre jó cselekedetek nem szükségesek[3]; 6. hogy az embernek, még a megigazultnak is, bármennyi malaszttal legyen is fölruházva, teljes lehetetlenség megtartania az isteni parancsokat; 7. hogy az igazak cselekedetei sehogy sem érdemlik ki az örök életet és üdvösséget.[4]

[1] A megigazulás természetéről *Luther* szerint alantabb a 4. fejezetben bővebben.

[2] Amely tévedésnek az alapja az a tan, hogy mindnyájan Krisztusnak egy és ugyanazon, a hit folytán nyert igazságosságával igazulunk meg, melyet Isten nekünk beszámít.

[3] V. ö. *Luthert*, A keresztény szabadságról, ahol mondja: «A jó cselekedetek nem teszik az embert jóvá, sem a rosszak roszszá.» A babyloni fogság: «Semmi bűn sem képes a hivőt elkárhoztatni, egyedül csak a hitetlenség.» V. ö. *Luther*, Sermon von der Freiheit eines Christenmenschen 15. sz.; úgyszintén *Amsdorf*, *Luther* legjobb barátjának: «Niklas Amsdorf dass, die Propositio: Gute Werke sind zur Seligkeit schädlich, eine rechte wahre, christliche Proposition sei, durch die heiligen *Paulum* und *Lutherum* gepredigt» c. művet. V. ö. Aug. Conf. 20 c.; Apol. 2. c. 61. s köv. sz.; Formul. Concord. 1. r. 4. c. — Vannak ugyan a protestánsok közt (*Kemnitius* és mások, v. ö. Wiest, demonstr. dogmat. 6. k. 114. s köv. old.) kik azt állítják, hogy hamisan vádolják őket azzal, hogy a jó cselekedetek szükségességét tagadják. De *Luther* elveiből, magának *Luthernek* és más kiváló lutheránusok mondásaiból kitünik, hogy ők csakugyan úgy vélekednek, miszerint üdvözülhet az ember, ha nem is visz végbe jó cselekedetet, vagy ha nem is tartja meg az isteni parancsokat. És nem is csoda; mert az igazak tökéletesebb cselekedetei a lutheránusok véleménye szerint, csak *névleg* jó cselekedetek, valóban pedig és egyszerűen halálos vétkek. Ki mondaná tehát, hogy e cselekedetek, melyek mind megannyian természetüknél fogva halálos bűnök, föltétlenül szükségesek az üdvösségre? Különben, hogy már a lutheránusok előtt és után is volt nehány eretnek, kik a jó cselekedetek szükséges voltát tagadták, arról alantabb (az érdemről) lesz szó.

[4] Mégis azt mondják, hogy az igazak jó cselekedetei tetszenek Istennek és hogy ebben és a másik életben valami ideiglenes és lelki jutalmat szereznek, nem ugyan saját értékök, hanem a hit és Isten bőkezűsége folytán, a mennyiben ugyanis Isten bőkezűségével eltakarja a tett rútságát azokban, kik hiszik, hogy bűneik meg lettek bocsátva.

Különben a *Luther* értelmezése szerint vett malasztról szóló cikkely végén megjegyzem, hogy mindez magáról *Lutherről* s az *orthodox* lutheránusokról igaz,

27. *Kálvin*[1] majdnem ugyanazon tanokat hirdette a malasztról, mint amilyeneket a *lutheránusok* állítottak föl. Az ő tana mégis némely részeiben szigorúbb volt a *Lutherénál*, miként az előrerendelés elméletében; másokban pedig szelídebben tanított, mint *Luther*; így pl. mert szerinte az ember értelmi erői az áteredő bűn folytán nem semmisültek meg teljesen[2]; azért megengedte, hogy az ember a malaszttal valamicskét közreműködik[3]; úgyszintén *Luthernek* a megigazulásról szóló tanát,

nem pedig másokról, akik mint föntebb jeleztük, semipelagianismusba, pelagianismusba sőt indifferentismusba süllyedtek. Ennek az indifferentismusnak egyik dísze az említett protestáns szövetkezet 1817., amelyre vonatkozólag v. ö. *Jörg*, Geschichte des Protest. 1. k. 216. s köv. old.; *Hering*, Geschichte der kirchl. Unionsversuche 2. k. 441. s köv. old.

[1] Szül. 1509. meg. 1564., Genfben alapítá meg felekezetét 1541., mely rövid idő alatt Galliában, Belgiumban, Svájcban, Angolhonban, Skóciában, Magyarországban stb. elterjedt. De a kálvinisták nem mindnyájan vallották azon nézeteket, melyeket *Kálvin*. Sokan, a mint már föntebb II. k. 34. old. jeleztem. *Kálvin* elméletét mérsékelték, kik közt első helyen állanak az *arminiánok*, kik nevöket *Arminius* Jakab lyoni akadémiai tanártól nyerték. Ezeket *lágy kálvinistáknak* is nevezik, mivel *Kálvin hitágazati* szigorát enyhítették, vagy *remonstransoknak* a *dordrechti* zsinathoz benyujtott kérvény miatt. Az arminiánok közt *Arminiuson* kívül kitünik *Episcopius*, *Grotius*. Az arminiánoknak ellenében álltak a *gomaristák*, kik nevöket *Gomartól* nyerték.

[2] V. ö. föntebb 2. k. 38. old.

[3] Ide tartozik, amit az Instit. 2 k. 3. f. 6. sz. olvashatunk: «De talán lesznek olyanok is, kik esetleg megengedik, hogy a jó lelkülettől elfordult akarat csak Isten erejével téríthető vissza: úgy azonban, hogy bizonyos előkészítés után mégis legyen valami szerepe a cselekvésben . . . Én azonban . . . vitatom, hogy aljas akaratunkat is az Isten javítja meg, vagy inkább megsemmisíti s ad helyébe magába véve jót. Amennyiben azt a malaszt megelőzi, nem bánom nevezheted kisérőnek; de mivel azt Isten átalakította, azért Isten műve». Úgyszintén olvassuk a Confess. Helv. I. 9. f.: «Tanítjuk, hogy kettőt kell figyelembe vennünk; először, hogy az újjá szülöttek a jó választásában és cselekvésében nemcsak szenvedőleg, hanem tevőleg is működnek. Isten ugyanis eszközli, hogy tegyék azt, amit tesznek. Helyesen mondja ugyanis Ágoston: hogy Istent segítőnek nevezzük. Segíteni pedig csak annak lehet, ki valamit tesz». V. ö. *Möhler*, Symbolik, 116. s köv. f. Különben nehogy úgy tünjék föl, hogy hamisan állítom ezeket, jó lesz megemlítenem, amiket *Kálvinnál* olvasunk, Instit. 2. k. 3. f.: «Isten indítja az akaratot, nem, miként azt sok században át hirdették és hitték, hogy választásunktól függ azután hatását mérsékelnünk, vagy annak ellentállnunk; hanem hogy vele sikeresen közreműködjünk»; úgyszintén, amiket az újabbkori *kálvinisták* szoktak e tárgyról mondani, így pl. *Eudemann*, Instit. theol. dogm. 2. k. 90. old.: «Állítottuk, hogy az embert . . . Isten malasztja, mely a beszédet kiséri, oly hatásosan indítja meg, hogy föltételesen lehetetlen neki

mely szerint a bűneiben maradt bűnöst Isten igaznak tartja, több helyt megtámadja,[1] mint olyant, mely a józan ész elveivel teljesen ellenkezik. Azonban amint elméletének többi, úgy ezen részében is ingadozott.[2] A főbb pontok, amelyekben *Luthernek* a malasztról szóló tanától *eltért*, a következők:

1. Minden hivő bizonyos lehet s kell is, hogy az isteni hit biztosságával bizonyos legyen, nemcsak a *jelenre* vonatkozólag, tehát a malaszt és a megigazultság felől, amint azt a *lutheránusok* is vélik, hanem a jövőre nézve is, vagyis állhatatossága, előrerendeltetése s a dicsőségre való kiválasztottsága felől.

2. A kiválasztottaknak tulajdona a hit s a megigazultság, amelyet, ha azt egyszer valóban elnyertük, semmiféle okból elvesztenünk nem lehet; s ha valakiről úgy látszik, mintha azt elvesztette volna, bizonyos, hogy sohasem birta.[3]

ellentállnia, mivel Isten oly hathatósan begyőző, hogy minden bizonynyal meg is győz; annyira vonzó, hogy lehetetlen őt nem követnie». E szerint *Kálvin* tana *Luther* véleményétől a szabad akaratnak a működő malaszt hatásosságához való viszonyáról nem lényegben, hanem csak szavakban különböznék.

[1] Azt írja, brevis confess. in OO. 9. k. Amstelod. 94. l.: «E közben mégis belátom, hogy Jézus Krisztus nemcsak megigazulttá tesz minket, befedvén bűneinket és vétkeinket, hanem hogy lelkével meg is szentel minket annyira, hogy e kettőt (t. i. a bűnök ingyenes bocsánatát elnyerni és a szent életre átalakítani) egymástól elválasztani és elkülöníteni nem lehet.» Több egyéb ily nyilatkozatot olvashatunk főleg az újabbkori *kálvinistáktól Wiest*, demonstr. dogm. 6. k. 116., 120. s köv. old.

[2] A *trienti* zsinat 5. ül. ellenében azt írja: «A bűn valóban bennünk marad és a keresztség nem is semmisíti meg azt rögtön egy nap alatt: hanem mivel a vád megszűnik, nem esik beszámítás alá»; úgyszintén, Instit. 3. k. 11. f. 3. sz.: «Föloldoz minket az igazságosság betudásával, hogy Krisztusban megigazultakul vétessünk, kik magunkban nem vagyunk azok»; s a híres kálvinista hittudós, *Endemann*, *Kálvinnak* a megigazulásról szóló tanát e szavakkal írja le Instit. theol. dogm. 2. k. 61. old.: «A bűnök bocsánata nem a bűn szennyjének eltörlése, hanem az Atya-Isten egy birói ténykedése, melylyel kinyilvánítja, hogy hivő bűnös ment bűneinek büntetésétől.»

[3] *Kálvin*, Instit. 3. k. 2. f. ezeket írja: «Isten örökre romlatlan maggal, csak a kiválasztottakat üdvözíti, hogy az életnek szivükbe vetett magja soha el ne veszszék». *A dordrechti* zsinat is ugyanezt határozta az *arminiánok* ellen. Ezek azt tanították, hogy: «1. Az igaz hivők eltévedhetnek a helyes hittől és oly bűnbe eshetnek, mely az igaz és megszentelő hittel meg nem férhet. 2. Az igaz hivők gyalázatosságokba eshetnek és azok szenvedélyeiben meghalhatnak s ennek következkeztében örökre elkárhozhatnak». Ezek ellenében a nevezett zsinat (de persever. 6. c.) azt írja: «Isten a kiválasztásnak megmásíthatatlan elhatározása folytán övéitől a Szentlelket nem veszi el egészen még szomorú bukásukban sem és

28. *Bajus*[1] és *Jansen*[2] legnagyobb mértékben tévedtek az ember ősi állapotát s ennek kapcsán a bukott, a tiszta s a megváltott természet állapotát illetőleg. Mivel ezek véleménye e

nem is engedi őket annyira elmerülni, hogy kiessenek az örökbe-fogadás kegyelméből s a megigazulás állapotából, vagy pedig, hogy halálos, vagy a Szentlélek ellen való bűnt kövessenek el, s hogy attól teljesen elhagyatva örök kárhozatba jussanak.» Úgyszintén ugyanitt 8. cikkely: «E bukások alkalmával megőrzi bennök az ő halhatatlan magvát, nehogy az elveszszék vagy kipusztuljon . . . de Istennek ingyenes kegyelméből megnyerik azt, hogy ne essenek ki egészen a hitből s a kegyelemből s hogy bukásukban mindvégig ne maradjanak, vagy abban el ne veszszenek.»

Azonfelül még abban is *eltérnek a kálvinisták a lutheránusoktól*, hogy a beszámításos megigazulás világos következményeként állítják, hogy a keresztség az üdvösségre nem szükséges eszköz, amint azt a lutheránusok vitatják, s hogy a *hívők* gyermekei, kik keresztség nélkül halnak meg, üdvözülnek, mert szentek és az egyház tagjai, s Isten, rögtön amint megszülettek, befogadja őket a szövetség örökségébe (v. ö. f. II. k. 68. s köv. old.) A hires *Bossuet* megjegyzi, Variat. 9. k. 16. sz., hogy *Kálvin* ezen utolsó hittcikkelyéből következik az a képtelenség, hogy t. i. a hivők minden utódai előrerendelve vannak. Oka az, hogy *Kálvin* véleménye szerint az igazságosság soha el nem veszíthető, ha egyszer megvan és az, aki azt egyszer birja, attól sem *egészen*, sem *végleg* el nem eshetik; ha tehát a hivők gyermekei, mint a szövetség gyermekei születnek s föl vannak ruházva az örökbe-fogadás kegyelmével, minden bizonynyal állhatatosak is lesznek és ebből folyólag előrerendelve is vannak. V. ö. amiket *Luther*, *Kálvin* s más e fajta eretnekek véleményeiről írt *Suarez*, de grat. V. ber. 7. f. úgyszintén *Klee*, Dogmengesch. 2. k. 104. s köv. old.; *Zwingliről*, ugyanitt 107. old. *Kálvinról Stapleton* is, de Justif. 8. k. 24. s köv. f.

[1] Vagy De *Bay*, született *Mechelnben* Belgiumban 1513, † 1589., hittudományi tanár volt *Lővenben*, nem kis tehetségű és igen tudományos s *Pallavicinus* tanusága szerint egyszersmind jámbor férfiú, Hist. concil. Trid. 15. k. 7. f. 7. sz. Jelen volt a *trienti* zsinaton s innét visszatérve számos hittani munkát írt (a szabad akaratról, a szeretetről, az igazságosság és megigazulásról, a sz. áldozatról), melyekből *V. Pius* 79 tételt kárhoztatott. Midőn *Bajus* megtudta, hogy kárhoztatva van, panaszkodni kezdett, hogy más tételeket tulajdonítottak neki, néhánynak meg értelmét elcsavarták; s egyszersmind elküldötte védiratát *Rómába*. Miután azonban innét választ kapott, kárhoztatott tételeit mindjárt visszavonta. Később, midőn néhányan *V. Pius* bulláját, melyben ez *Bajusnak* 79 tételét elitélte, valamely vessző áthelyezése folytán (v. ö. *Brück*, Kirchengeschichte 199. §) rosszul értelmezték, *XIII. Gergely* azonban *Pius* véleményét kifejtette és megerősítette: *Bajus* újból elvetette és kárhoztatta tételeit a bulla szándéka szerint s amint azokat a bulla kárhoztatta. V. ö. *VIII. Orbán In eminenti* bulláját is (*Montagne*, de Gratia, par. hist. 9. ért *Mignenél*, Curs. theol. 10. k. 242. s köv. old.)

Bajus tanáról amennyiben más fejezetekre vonatkozik, már szólottunk. *Montagne* szerint (*Mignenél*, Curs. theol. 10. k. 128. old.) jó lesz még valamit

tárgyról igen hasonló *Luther* és *Kálvin* tévedéseihez, helyesen nevezték őket *félluthe*ránusoknak. De eltekintve többi tévedéseiktől, melyeket hirdettek, csak a legfőbb hitcikkelyüket akarom hozzáfűzni s így könnyebben beláthatjuk, hogy *Bajus* véleménye igen közel áll *Luther* tanához s hogy *Hermes* és más legújabbkori hittudósoknak a malasztról szóló tanai nem sokban különböznek Bajusétól.

Bajus a romlatlan természet állapotára vonatkozólag tanítja:

1. Hogy Isten, tekintve igazságosságát, jóságát és gondviselését a bűn elkövetése előtt nem teremthetett (angyalt, vagy) embert a nélkül, hogy azt Istennek színről-színre való látására ne rendelte volna, *Bajus* ugyanis azt vélte, hogy Istennek színről-színre való látása az eszes teremtménynek szükséges és végső célja, amely előleges bűn nélkül meg nem hiusulhat;

2. hogy a malaszt ama jótéteménye, mely a romlatlan és ártatlan természetnek jutott, t. i. az eredeti igazságosság, szentség, halhatatlanság stb. szükségképen adott és természetes ajándék volt legalább oly értelemben, hogy a nélkül az eszes teremtmény mintegy csonka és tökéletlen volt volna. Isten tehát igazságossága, jósága és bölcsességénél fogva ezeket a romlatlan természettől meg nem tagadhatta (v. ö. fentebbi 1. k. 450. old.);

3. hogy (az angyaloknak és) az első embernek engedett adományok tulajdonképen és szorosan véve nem voltak ingyenesek (v. ö. fentebb. 1. k. 463. old.; 468. s köv. old.);

4. hogy az Ádámnak (és az angyaloknak) adott malasztból nem természetfölötti, hanem csak természeti érdemek erednek.

Az áteredő bűnre vonatkozólag tanítja:

1. Az áteredő bűn alakilag a testi kívánságban vagyis a kéjörömben áll, amely az ész törvénye ellenében az érzéki jóra való hajlam.

2. A testi kívánság az újjá nem születtekben vétek, mivel uralkodik rajtok, bennök pedig nincs ellene törő akarat.

3. A testi kívánság az újjá születtekben is, ha halálos bűnbe esnek, vétek, mivel ez a visszaesés folytán újra uralkodik felettök (V. ö. fentebb 2. k. 39. s köv. old.).

Az embernek a bukott természet állapotában való *akaratát* illetőleg tanítja:

1. hogy csak az erőszak ellenkezik az ember természetes szabadságával;

2. hogy a szabad akarat Isten malasztjának segítsége nélkül csak bűnre képes. Innen következik:

3. hogy ami akarattal történik, ha kényszerből történik is, mégis szabadon történik, és

4. hogy tolvajok és rablók azok, ... kik azt tanítják, hogy az ember Krisztus malasztjának segítsége nélkül csak egy kísértésnek is ellenállhat, úgy hogy abba bele ne kerüljön, vagy hogy az őt le ne győzze (v. ö. föntebb. 2. k. 99. s köv. old.:

A megigazulásról azt tanította:

Hogy a gonosz megigazulása alakilag abban áll, hogy a parancsnak engedelmeskedik; és nem valami, a lélekbe öntött malasztban, amelylyel Isten az embert fiává fogadja, a belső embert megújítja és az isteni természet

kissé bővebben kifejteni, amelylyel a malasztról szóló összes cikkelyeik elválaszthatatlanul összefüggnek.

29. *Bajusnak* és *Jansennek* a jelen állapot (bukott természet) malasztjáról szóló egész tana egy pontra vezethető vissza, t. i. a viszonylagosan győztes élvezetre s ebből következménykép folyrészesévé teszi. Különben *Bajusról* olv. *Billuart*, de grat. 1. ért. 3. c. *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k; *Linsenmann*, Michael Bajus; *Katholik*, 1868. 281. s köv. old.; jelen Ágazatos hittan I. k. 424. s köv. old. A *Bajuséval* leginkább ellenkező eszmékről, hittudósok közti vitákról a XVI. század végén és XVII. század elején, és de congregatione de Auxiliis, olv. *Brück*, Kirchengesch. 199. §.; *Montagne*, i. h. *Mignenél*, Curs. theol. 10. k. 283. s köv. old.

[2] Szül. 1585. Hollandiában, *Leerdam* közelében, megh. 1638. *Löweni* tanár, azután pedig három éven át *iperni* püspök. *Augustinus* című műve, vagy: sz. *Ágostonnak az emberi természet egészségéről, betegségéről, orvosságáról szóló tana a pelagiánok és massiliánok ellen három kötetbe foglalva;* halála után két évre látott napvilágot; kidolgozására 20 évnél többet fordított. Az első kötetben a pelagiánismusnak történetét adja elő, a másodikban szól az első ember s az angyalok malasztjáról, a bukott és tiszta természet állapotáról, a harmadikban az üdvözítő Krisztus malasztjáról. Minthogy *Bajus* rendszerének védelmét tűzte ki célul, senki sem fog csodálkozni, hogy ugyanazon nézeteket találja *Jansennél*, mint amilyenekkel az állott elő.

Valójában nem sz. *Ágostonnak* a tanát tárta föl e könyvben, amint igérte, hanem olyat, mely *Luther* és *Kálvinéhoz* nagyon hasonló. E könyv roppant zavarokat idézett elő az egyházban. VIII. *Orbán* (*In eminenti* bullájával) olvasását megtiltotta X. *Ince Cum occasione* című bullájában 1653-ban öt tételt, mely abban foglaltatott, mint tévest és eretneket, kárhoztatott. Midőn többen a *jansenisták* közül, különbséget tevén a *jog* és a *tény* kérdése közt, azt mondták, hogy e nézetek magukban véve ugyan eretnekek és hogy ez ügyben a római szék csalatkozhatatlan itélettel döntött; csakhogy ezek *Jansen* könyvében nem találhatók föl s a római pápának ez ügyben, mint mondják, nem csalatkozhatatlan itélete miatt nem kell engedelmeskedniök: VII. *Sándor Ad Sanctam* című bullájában ezt az öt tételt, mint amelyeket az «*Augustinus*» csakugyan magában foglal, kárhoztatta. V. ö. *Montagne*, i. h. *Mignenél*, i. h. 307. s köv. old. A jansenisták irodalmát illetőleg olv. *Roskovány*, Rom. Pontif. II. k. 757, old.; *Laacher Stimmen*, 1873. 3. és 4. füz.

Jansen követői közt megemlítendő *Quesnell* az oratoriánusok rendjéből (született Párisban 1634. megh. 1719.), kinek *Reflexiones morales in novum testamentum* című művét, a benne foglalt jansenistikus tévedései miatt, XI. *Kelemen Universi*, majd *Unigenitus* című bullájában kárhoztatta; *Arnald*, vagy helyesebben *Arnauld*, megh. 1694.; és az *utrechtiek*. V. ö. *Arnauld* tanáról, *Wiest* demonst. dogm. 6. k. 59. s köv. old. az *utrechtiekről*, *Wiest*, i. h. 61. s köv. old.; *Billuart*, de Gratia, 1. ért. 3. c. Az *utrechtiek* végre elszakadtak az egyháztól és szakadárságban maradtak mai napig. A *jansenisták* a hitetlen bölcselőknek, az észelvűeknek, a *fallibilistáknak* lettek barátjai. Azok között, akik a jansenisták tanainak terjesztésében közreműködtek, megemlítendő az úgyneve-

nak a tan többi általuk fölállított tételei. *Bajus* és *Jansen* nézete szerint az ember a jelen állapotban az után indul, ami őt inkább gyönyörködteti.[1] A gyönyör vagy földi vagy mennyei; *földi* (kívánság), amely minket rosszra vonz és unszol, mennyei (Isten szeretete), amely minket a jóra indít és vonz.[2] Mikor a mennyei gyönyör valamivel nagyobb mint az érzéki vágy, vagyis a földi gyönyör, akkor amaz győztessé lesz s minket *szükségképen* a jóra visz, úgyszintén ellenkező esetben az érzéki vágy minket szükségképen a rosszra visz, és úgy, mint a mérlegen a nagyobb súly győz s a kisebbet fölemeli.[3]

zett francia egyház, s azután a *pistojai* zsinat. Kik a *jansenismusnak* útját állták, azok első sorban a római pápák voltak a föntebb említett bullákkal, melyekhez hozzácsatoljuk még VI. *Pius* pápának a pistojai zsinat ellen kiadott *Auctorem fidei* című bulláját. A hittudósok közül, kik a jansenisták ellen írtak, megemlítem *Dechampst*, ki Jansen téves tanáról, és *Tricassius* kapucinust, ki a malaszt tanáról sz. Ágoston szerint írt.

[1] *Jansen*, de gratia Christi 4. k. 7. fej. írja: Ha ez hiányzik «az akarat mintha meg volna dermedve és halva, semmi jót sem képes fölkarolni; amint megfordítva is, semmi szeretetre méltó sem található az érzékiben, kivéve ami azelőtt gyönyörködtette azt. «Úgyszintén kevéssel azután: «Ez élvezet olyan a lélekre nézve mint valami olaj, vagy kövérség, amely nélkül az akarat sarka semmi áron sem fordul, vagy mozdul a jóra.»

[2] A gyönyörök más fölosztásáról, t. i. az akaratlan és szándékos, a legyőzhetetlen és legyőzöttre, a teljesen és viszonylagosan győztesre, az értelmi és érzékire való fölosztásáról olv. *Montagne*, de Grat. par. hist. 11. ért. 3. f. 1. c. *Mignenél*, Curs. theol. compl. 4. k. 408. és köv. old.

[3] *Jansen*, de gratia Christi, 8. k. 2. f. következőleg ír: «A győztes gyönyör, mely Ágoston szerint hatásos segítség, viszonylagos. Ugyanis akkor győztes, amikor a másikat fölülmulja: mert ha megtörténik, hogy a másik hevesebb, a lélek csupa hatásnélküli vágyakon csügg és nem is akarja sohasem hathatósan azt, amit akarnia kell.» Ezekből egyszersmind világos, hogy *Jansen* nézete szerint a mennyei gyönyör is valami a földi gyönyörnél alábbvaló hatással bir, t. i. hogy a jó után eredménytelenül vágyakozik. Úgy látszik, hogy ebben áll a *Jansen*-féle elégséges malaszt, melyet, mint látszik, a *lutheránusok* is megengednek. (V. ö. föntebb. 37. old.)

A malasztról, 4. k. 6. f., *Jansen* írja: «A midőn a földi dolgok kisértései és gyönyörei ellen harcolunk, lehetetlen, hogy le ne győzessünk tulajdon akaratunk gyöngeségével, hacsak nem volna nagyobb gyönyör a mennyei mint a földi;» és 9. f.: «A gyönyörök e viszálya el nem altatható, hacsak fölül nem mulja a másikat gyönyörködtetéssel . . . . Ami ugyanis nagyobb mértékben gyönyörködtet, azután indulunk szükségképen; mert amíg a testi gyönyör kerekedik fölül, lehetetlen, hogy az erény és tisztaság szemlélése maradna túlsúlyban.» V. ö. *Jansen* ama nyilatkozatait is, melyeket *Klee* gyüjtött össze Dogm.-Gesch. 2. k. 101. old.

A hatásos malaszt *Bajus* és *Jansen* szerint a (viszonylagosan) győztes mennyei gyönyör. Mindamellett azt tartja, hogy az ember szabad, azért, mivel maga a tény folytán, mely szerint akar, szabad. A szabadságot, mint mondja, csak a külső kényszer semmisíti meg, nem pedig a szükségesség.[1]

[1] *Jansen* megkülönböztetett *változó* és *változatlan* vagyis állandó szükségességet. *Változó* az, mely magában véve ugyan legyőzhető, azonban nem viszonylagosan, ezen vagy azon körülmények között. E változó szükségesség által nem semmisül meg a szabadság, amint *Jansen* tartja, de megsemmisül az *állandó* szükségesség által, t. i. azáltal, mely semmi körülmény között nemgyőzhető le. V. ö. *Montagne*, i. h. *Mignenél*, i. h. 440. s köv. old. V. ö. jelen Kath. ág. hittan II. k. 101. old.

Hogy *Jansen* ezen fő tana ismertebbé váljék, legyen szabad valamit *Montagne* után hozzácsatolnunk 11. ért. 1. c. *Mignenél*, i. h. 244. s köv. old. *Jansen* tanítja: 1. hogy az akarat az első szülők bűne folytán a szabad elhatározást, azaz az erőt, melynél fogva tetszése szerint ellenkezőkre hajolhat, legalább az erkölcsileg jó vagy rossz cselekedeteket illetőleg, elvesztette; 2. hogy a gyönyör az egyedüli súly, amely az akaratot a cselekvésre irányíthatja és meghatározhatja; 3. hogy a gyönyör kétféle, t. i. földi, mely a rosszra, és mennyei, mely a jóra serkent; 4. hogy e gyönyörök fok szerint hatnak egymásra, úgy, hogy az erősebb mindig legyőzi a gyöngébbet; 5. hogy az akarat nemcsak mindig, hanem szükségképen is a nagyobb gyönyör behatását követi, sz. *Ágostonnak*. *Jansen* és követőitől annyiszor hangoztatott mondása szerint: «szükségképen a szerint működünk, ami inkább gyönyörködtet»; 6. hogy e szükségesség nem föltétlen, hanem viszonylagos, azaz, a jelen körülmények között; vagyis míg az uralkodó gyönyör valamely tárgyra irányul, az akarat ezen meghatározott jelen esetben nem képes másként cselekedni. Más körülmények közt igenis képes, ha vagy az egyik gyönyör szerfölött csökkenne, vagy pedig a másik szerfölött növekednék s így az, amely előbb gyengébb volt, erősebbé válnék s megfordítva; 7. hogy minden gyönyör mindig elér valamely akart eredményt, tökéletest, ha erősebb, tökéletlent pedig, ha gyöngébb; amiért is minden gyönyör hathatós, habár nem mindegyik győztes.

Így e rendszerben az akarat olyan mint a mérleg, a gyönyörök pedig mint a súlyok; mindkét gyönyör összes ereje ugyanis viszonylagos és mintegy erőműtani törvényből folyólag indítja és viszi az akaratot majd a jóra, majd a rosszra; ha a malaszt ereje nagyobb, mint az érzéki vágyé, szükséges, hogy az akarat jól működjék; ellenkezőleg rosszul, ha az érzéki vágy az erőkön fölülkerekedik: *mert akkor nagyobb az érzéki vágy ellentállása*, úgymond *Jansen* egyik kiváló védője, *mintsem a csekély malaszt ereje;* és *ez*, miként egy más híres jansenista mondja, *minden állapotban változatlan törvénye az isteni gondviselésnek, hogy a cselekvés a nagyobb egyenlőtlenség jellege szerint történjék, amelynél fogva a cselekvő hatalma alá hajtja a szenvedőt, s a nagyobb erő legyőzi a kisebbet;* s így nem az akarat uralkodik a gyönyörökön, mint a katholikusok rendszerében, hanem a gyönyörök az akaraton, s az akarat beleegyezésének elnyeréséért vetekednek egymással s azt a fokozatoknak, illetve az erőknek túlsúlya miatt szükségképen el is nyerik.

A mondottakból a következő tételek folynak: *Jansen* hatásos, vagyis győztes malasztja szükségképen készti az embert, hogy jól cselekedjék, miként az érzéki vágy, ha erősebb, szükségképen arra készti, hogy rosszul cselekedjék; úgyszintén nem létezik *valóban* elégséges malaszt (t. i. az, mely teljes képességet ad a jó cselekedetre, de eredménye nincs), mely különböznék a győztes malaszttól.[1]

30. A *sociniánok*[2] nem kevéssé térnek el a most említett nézetektől és inkább a *pelagiánok* és *semipelagiánok* véleményéhez közelednek. Ami *a segítő malasztot* illeti, úgy látszik, hogy azt a sociniánok tagadják.[3] A *megigazulásra* vonatkozólag azt

[1] E nézetekből, mint mind megannyi következmény könnyen levezethető *Jansen* öt tétele, amelyekről föntebb tettünk említést; ugyanis 1. tétel: «Isten némely parancsa még az akaró és törekvő igaz embernek is teljesen lehetetlen, tekintve jelenlegi erejét, (mert az igaz is vétkezik); és nem birja azt a malasztot sem, melylyel ez lehetségessé válnék», (t. i. a győztes malasztot); 2. tétel: «A bukott természet állapotában sohasem állunk ellen a belső malasztnak» (azaz a bukott természet állapotában az ember a malaszt eredményét sohasem hiúsítja meg); 3. tétel: «a bukott természet állapotában az érdem vagy büntetés szerzésére nem kivántatik az ember részéről a szükségességtől való szabadság hanem elegendő a kényszertől mentesség» (ezt kellett állítania, mivel az érdemszerzés lehetőségét elméletéből nem akarta egészen kihagyni); 4. tétel: «a semipelagiánok megengedték, hogy a megelőző benső malaszt a hit elfogadására szükséges; és ebben eretnekek voltak, mert azt állították, hogy ezen malaszt olyan, amolynek az emberi akarat ellentállhat, vagy engedelmeskedhetik»; 5. tétel: «Semipelagianismus azt mondani, hogy Krisztus mindenkiért meghalt, vagy vérét ontotta.» V. ö. *Denzinger*, Enchirid. XCI; úgyszintén *Montagne*, i. h. *Mignenél*, i. h. 427. s köv. old.; 431. s köv. oldal.

[2] *Socinus Laelius* szerzőről (megh. 1562.), főleg azonban unokájáról, *Socinus* Faustusról, (megh. 1604.) V. ö. *Möhler*, Symbolik, 87. s köv. §. — Mit tanítottak a *sociniánok* az ember ős állapotáról, bukásáról, a megváltásról, olv. *Möhler*, 90. §.

[3] A *rakovi katechesisben*, a *sociniánoknak*, hogy úgy mondjam, symbolikus könyvében a 6. részben Krisztus prófétai hivataláról, olvassuk: «Nincs szükség a Szentlélek benső ajándékára, hogy valaki az evangéliumban higyjen»: hasonlókép nyilatkozik *Socinus* Cuten ellenvetésére adott feleletében, hogy a Szentlélek segítsége nem áll egyébben, mint *az evangéliumi kinyilatkoztatásban*. — *Möhler*, Symbol. i. h. 631. s köv. old. írja: «Minden ember, mondja *Socinus* válaszolva bizonyos Cuten által támasztott ellenvetésekre, élhetne magában bűn nélkül, ha környezete őt meg nem rontaná, ha reá erényeinek jutalmául a legvonzóbb és legszebb jutalom várakoznék. Ez pedig az evangéliumban lett neki megigérve, tehát be is rendezheti életét egészen Jézus parancsai szerint. A keresztény súlyos bukásából is fölemelkedhetik saját erejével, ha az örök életet maga elé képzeli; de még sincs dicséretre méltóbb és biztosabb, mint Istenhez fordulni, mivel nem szabad teljesen saját erőnkben biznunk.

tanítják: 1. hogy a megigazulást szerző hit nem Krisztus érdemeinek bizalommal történt elfogadásában, hanem az Isten igéreteibe vetett bizalomban és Krisztus parancsai iránt tanusított engedelmességben áll[1]; 2. az evangéliumi parancsok iránt tanusított engedelmességünket, habár nagyon tökéletlen, Isten pusztán kegyelemből és mint mondják, «*acceptilatio*» folytán, úgy veszi és fogadja el, mintha tökéletes volna; hogy tehát 3. nekünk nincs szükségünk más szentségére, hanem elegendő a magunké; azért is Krisztus szentsége és engedelmessége, úgy a cselekvő, mint a szenvedő, nem érdemszerző oka a mi megigazulásunknak s nem tulajdoníttatik be nekünk Isten kegyelméből.[2]

31. Átmegyünk a tévedésekre, melyek a malaszt tana körül a mi *századunkban* fölmerültek és most is fönnállnak. Már föntebb, ahol az ember ősi állapotáról beszéltünk, kellett több jelen századbeli hittudóst fölemlítenünk, kik — bár különben szent életűek és kiváló tudományúak voltak — az ősi állapot természetfölötti jellegét nem helyesen fejtették ki, s azt jóllehet nem nyíltan, de tényleg mégis tagadták.[3]

Amiket az ősi állapotról tanítottak, befolyással volt azon nézetökre is, melyet a Megváltó Krisztus malasztjáról tápláltak; mert Krisztus szerintök is azért jött, hogy helyrehozza mindazt, mi *Ádám* miatt elvesztett. A megváltó Krisztus malasztját illető s napjainkban is dívó tévedések főleg három pont körül forognak: 1. *a malaszt természetfölötti jellege körül,* melyet némelyek alattomban, mások szóval és nyíltan tagadnak, mások mint olyas valamit tüntetnek föl, ami az emberi természet méltóságához

[1] *Socinus* írja (v. ö. *Möhler*, i. h. 634. old.) «a hit, mely t. i. megigazulttá tesz, az Istennek való engedelmesség.»

[2] V. ö. *Möhler*, i. h. 632. old. *Socinus* (*Möhlernél*, i. h. 633. old.) a megigazulásról így ír: «Megigazulásunk Isten előtt, hogy egy szóval mondjam, nem más, mint hogy Isten minket igazaknak tart.... Az ok, mely azt nekünk megszerzi, mihozzánk tartozik. Ami Istent illeti, Istent mi sem indítja arra, hogy bennünket igazaknak tartson és hogy ily nagy jóra szert tegyünk, Istenben nem szükséges semmi más, mint kegyes akarata. — Ami pedig minket illet, mi nem leszünk Isten előtt igazak másképen s bűneink bocsánatát tőle másképen meg nem nyerjük, mintha Jézus Krisztusban hiszünk .... Jézus Krisztusban hinni pedig nem más, mint Jézus Krisztusban bizni, azért életünkben parancsai szerint igazodni.» — Hogy miben egyeznek a *sociniánok* úgy *Luther* és *Kálvin* mint a katholikusokkal, s miben térnek el tőlök, olvasd *Möhlert*, i. h. 634. és köv. old.

[3] V. ö. jelen Kath. ágazatos hittan I. k. 424., 429., 448., 459., 468. s a köv. old.

kicsinyes[1]; 2. *a megszentelő malaszt természete körül*, amelyet csak mint a bűnök elengedését, vagy Isten kedvezményét tüntetik föl, amelynél fogva az ember mintegy kedves lesz előtte s ő kész neki a segítő malasztot megadni. Tagadják továbbá hogy állandó s a lélekben benmaradó ajándék.[2] Azért vitatják is, hogy a csecsemők nem a keresztségben igazulnak meg belsőleg, hanem sokkal később a fölvett szentség után, már serdültebb korban. Ez állítás önként foly a megszentelő malasztról szóló véleményükből. Ha ugyanis a megszentelő

[1] Dr. *Martin* Konrádnál, Omnium concil. Vatic. docum. Collect. 27. s köv. old. olvassuk: «Siralmas azonban azok vaksága, kik azt hiszik, hogy Krisztus vallása, mert természetfölötti, az emberi természet méltóságát lealacsonyítja s hogy ellenkezik a szabadság s boldogsággal, sőt ellenkezőleg ez isteni intézmény nemcsak le nem alacsonyítja az embert, hanem inkább csodálatos módon fölmagasztalja. A bűn szolgaságából kiszabadítván a mennyei dicsőségre úgy készít elő, hogy a természet ajándékainak is díszére válik s azokat tökéletesíti. Nem kevésbbé visszautasítandó az a tévedés, melynél fogva némelyek azt vitatják, hogy megengedett dolog az Isten természetfölötti rendelkezésének ellentállva s a természet határai közt megállapodva semmi, ennek rendjén túl eső jó után kívánkozni, ami által széttépik azt a szükséges kapcsot, mely Isten akaratából közvetítője volt mindkét rendnek, úgy a természetesnek, mint a természetfölöttinek. Olv. lentebb a 3. fej. 2. c. előszavában.

[2] V. ö. dr. *Friedrich*, Schemata Constitutionum dogmaticarum, docum. ad illustr. conc. Vatic. 2. k. 23. old. és k. 62. és köv. old. úgyszintén dr. *Martin* Konrád, Omnium conc. Vatic. docum. Collect. 27. old.; ahol olvassuk: «Amiért is Krisztus minden hivőjének meg kell tartania és hinnie azt is, hogy a megszentelő malaszt, mely minket Istenhez kapcsol, Istennek nemcsak külső kedvezésében áll, s hogy nemcsak mulandó cselekvésekben lelhető föl, hanem, hogy állandó természetfölötti ajándék, mely Istentől belénk öntve a lélekben van, úgy a megigazult felnőtteknél, mint a keresztségben újraszült csecsemőknél. Az embernek ezen, a megtestesült Ige által véghez vitt megújulása azon a világ előtt elrejtett titok, melynél fogva Isten, amit csodálatos módon az első Ádámban megalapított, csodálatosabban ujított meg a másodikban . . . Innét van az is, hogy amit életszentségnek neveznek, mely szerint Isten parancsait, ami a cselekvések lényegét illeti, mindenképen megtartjuk, nagyon különbözik ama megigazultságtól és szentségtől, mely a cselekvőt a mennyekbe eljuttatja.» Ugyszintén az ide vonatkozó kán. i. h. 31. old. «2. Ha valaki azt mondaná, hogy a megigazulás nem egyéb a bűnök bocsánatánál, vágy hogy a megszentelő malaszt nem egyéb mint kedvezmény, melynél fogva Isten az embert mintegy kegyébe fogadja és hajlandó neki a segítő malaszt segítségét nyujtani; ki legyen közösítve. 3. Ha valaki tagadná, hogy a megszentelő malaszt természetfölötti adomány, mely a lélekben benmarad és benne lakik; ki legyen közösítve. 4. Ha valaki azt mondaná, hogy az ember malaszt és hit nélkül, egyedül Isten parancsainak megtartásával Isten előtt megigazulhat; ki legyen közösítve.»

malasztról azt mondják, hogy az Isten azon jóvoltában áll, melynél fogva az embernek azt a szükséges segítő malasztot nyujtani akarja, melynek segítségével az ész az érzékiséget leigázza, s ha az érzékiség ez alávetésébe helyezik a megigazulást, akkor a gyermekek, mielőtt eszök használatára jutnak, nem igazulhatnak meg. Végre tévednek 3. *a segítő malasztot illetőleg;* melyet úgy tekintenek, mint *gyógyító* malasztot, mely t. i. eltávolítja úgy az észnek *Ádám* bűne folytán bekövetkezett elhomályosodását vallási dolgokban, mint az akaratnak gyengeségét és kivált a testi kívánság azon erejét, melynélfogva a test a lélek ellenére törekszik.

Végre, amint az eddig mondottakból kitünik, tagadják, hogy *a malaszt föltétlenül szükséges az üdvösségre* és állítják, hogy Isten mintegy segítségül adja, hogy azt akarjuk és cselekedjük, amire a természet magától is képes, de mit a bűn által okozott gyengeségénél fogva nem akar és nem tesz.[1] Ide sorolandók még *Hermes,*[2] *Hirscher, Günther* és mások.

[1] V. ö. amit a vatikáni zsinatra tanácsadókul választott hittudósok mondottak (dr. *Friedrich*, i. h. 63. old.): «Akik a keresztény megigazulást, melyről kevéssel azelőtt szó volt, nem különböztetik meg a természeti rend erkölcsi helyes voltától, azok azt sem ismerik el, hogy az erényeknek igazán természetfölötti munkálkodásai belső természetüknél fogva különböznek a természetes erkölcsi jóságú cselekedetektől. Az erkölcsi és természeti igazságosság ezen tanából ugyanis önként következik, hogy az eszes természetben, magától és természetes képességében rejlő, elegendő erő és hatalom van az erények üdvös cselekedeteire; mivel pedig a jelen romlott állapotban az érzékiség ellentáll az ész parancsának s a természet ezen gyengeség miatt nem fog hozzá ezen cselekedethez, jóllehet neki megfelelő; azért úgy vélik, hogy csakis ezen nehézség leküzdésére szükséges a segítő malaszt segítsége. S így ezen tan szerint a malaszt nem föltétlenül szükséges a jócselekedetekre, mivelhogy azok természetfölöttiek, amire természeti erő egyszerűen hiányzik; hanem csak orvosló malaszt szükséges, hogy akarjuk és cselekedjük azt, amire a természet magától is képes volna, de mit a bűnből származott gyengeség miatt nem akarunk és nem teszünk.» V. ö. dr. *Martin* Konrád, die Arbeiten des Vatic. Concils, 57. s köv. old.

[2] *Hermes* (münsteri és bonni tanár, szül. 1775. Westphaliában, megh. 1831.) tévedett 1. *Az ember természetfölötti állapotát illetőleg*, melyet nem ugyan nyíltan de alattomban tagad. A szentség és igazságosság, melyben Isten *Hermes* szerint (Dogm. Münster 1834, 3. r. 206. s köv. §) az *első* embert teremtette, abban állott, hogy az ember megismerhette és teljesíthette azon erkölcsi törvényt, melyet természetes esze ír elő, a nélkül, hogy abban őt a test, vagy az érzékiség valami módon megakadályozta volna. Tehát Isten annyiban adott az

III. CIKKELY.

Hittani források.

32. Hátra van még, hogy a hittani forrásokat elősoroljuk, mint ezt hittanunk egyéb helyein is tenni szoktuk. Hogy pedig ez az olvasónak nagyobb hasznára legyen, célszerűnek véljük,

első embernek szentséget és igazságosságot, amennyiben minden rendetlen érzékiségtől menten teremtette. Ebből az következik, hogy a megváltó Krisztus végezte helyreállítás (i. h. 248 s köv. §) az embernek, mint eszes lénynek fölemelésében áll («Wiedererhebung des Menschen als Vernunftwesen.» Dogm. i. h. 260. §); s hogy a malaszt összes hatása az, hogy az érzékiségnek a szellemre nehezedő túlságos hatalmát megszünteti. V. ö. *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2 k. 100. és köv. sz. Innét származtak azon tévedések is, melyeket az újjá született emberi természet állapotának malasztjáról terjesztett.

Hermes ugyanis 2. *a megszentelő* (habitualis) *malasztot* illetőleg tévedett, melyről állítja, hogy az olyan kegy vagyis jóakarat, melynél fogva Isten az embert Krisztus érdemeiért mintegy kegyébe fogadja, és hajlandó őt a segítő malaszttal támogatni. Dogm. i. h. 279. § így szól: «Az állandó (habitualis) malaszt Istennek bizonyos jóindulata az emberek iránt Jézus Krisztus érdemei (elégtétele) miatt.» Egy más helyen (294. §) ettől eltérőleg s valamivel helyesebben ezt mondja: «Az üdvösségünk előmozdítására szükséges s azért legalább minden igazban tényleges (realis), állandó (habitualis) malaszt Istenben Krisztus érdemei folytán létező positiv akarat, mely szerint hajlandó az embernek üdve elérésére mindennemű elegendő és segítő malasztot adni, amikor és ahol csak szüksége van rá.

Mi következnék a megszentelő malaszt *Hermes* szerinti ezen fogalmából? Az, hogy, mivel minden embernek, legalább a felnőttnek elegendő malaszt áll rendelkezésére, hogy üdvösségét elérje: minden felnőtt ember birja a megszentelő malasztot. Hogy mi más következik még *Hermes* ezen tanából, arra vonatkozólag olv. *Kleutgen*, i. h. 182.

Hermes 3. a bünösök *megigazulását* illetőleg is tévedett. *Kleutgen* (i. h. 183. sz.) *Hermesnek* a megigazulásról szóló ezen tanát következőleg írja le: «Hermes szerint tehát a kegyelem, melybe Isten a megigazultat fogadja, egész alapját az észnek az érzékiség felett való uralmában birja. Ez — úgy magyarázza ő a dolgot — az embernek természetes erkölcsi alkotmánya, melyet az áteredő bün feldúlt bennünk. Mivel tehát ennek folytán Isten előtt oly lényeknek látszunk, kik csak erkölcsi rosszakarásra hajlandók; azért nem is tetszhetünk Istennek. Ha ő azonban most — Krisztus érdemei folytán — arra határozza el magát, hogy minket természetfölötti segítségével képessé tegyen arra, hogy az érzékiséget ismét az észnek vessük alá: ezzel ismét örömét (tetszését) leli bennünk. Mert ezen elhatározása folytán olyanoknak látszunk előtte, mint akik az érzékiség ellen fel vagyunk vértezve s hajlandók az erkölcsi jót akarni, habár

ha ezeket e helyen csak érintjük, a maguk helyén pedig egész terjedelmükben előadjuk.

A *pelagiánok* ellen 416-ban tartott II. *milevei* zsinat kánonjai, melyeket I. *Ince* és a 418-ban tartott *karthágói* zsinat kánonjai, melyeket *Zosimus* Tractatoriájával erősített meg.[1]

abba tényleg még bele sem fogtunk. Tehát *Hermes* szerint Istennek ezen készséges akarata nekünk ezen kegyelmeket megadni s az azt követő jóvolta, melynél fogva minket fiaivá és örököseivé fogad, ez a képesség szerint való (habitualis) megigazulás. Ez, úgymond, az áteredő bűnhöz hasonlóan átkarolja az egész emberiséget; de a kinyilatkoztatott isteni törvény folytán az egyesek csak azon feltétel alatt részesülnek benne, ha az újjá születés szentségét felveszik. Szükséges azonban, hogy a belső megigazulás ténylegessé, vagyis az embernek valóságos benső átalakulásává, újjá születésévé váljék; ez pedig akkor kezdődik, mikor Isten ezen határozatait véghez viszi, azaz kegyelmeket osztogat. Ezeknek elseje az isteni Megváltóban való élő hit kegyelme. Azokban tehát, kik eszök használata előtt veszik fel a keresztséget, (így értelmezi ezt *Hermes* egész határozottan) a tényleges megigazulás csak hosszú idővel a szentség felvétele után kezdődik, a többiekben az előtt. Mert azoknak, kik eszök használatát már elérték, azon hittel s amennyiben valóban bűnbe estek volna, töredelmes szándékkal is kell birniok, hogy e szentséget méltóan vegyék fel. Erre Isten megelőző malasztjával indítja őket, de a bűnös ezen túl is teheti magát s akkor nem tér meg (*Hermes*, Dogm. i. h. 260. §).

Hermes 4. a *segítő malasztot* (gratia actualis) illetőleg tévedett, amelynek ő csak *orvosló* (medicinalis) természetet tulajdonít (amennyiben az ellentétben van a felemelő — elevans — malaszttal). *Hermes* ugyanis, amint ezt már az I. köt. 429., 448. old. jeleztem, az emberre nézve nem ismert tényleges természetfölötti célt, sem az eredeti állapotban, sem a megváltott természet állapotában; s azért nem is volt szükséges, hogy a kegyelem, vagyis az a segítség, mely az embert céljához vezeti, a szó szoros értelmében valami természetfölötti legyen. Továbbá maga *Hermes* akként határozza meg az üdvös cselekedetet (Dogm. i. h. 283. s köv. §), hogy az oly cselekedet, mely az emberi méltóságot (Menschenwürde) a maga sértetlen állapotába helyezi vissza és Istenhez való tökéletes hasonlatosságig magasztalja fel, még pedig, mint maga mondja, azzal, hogy a testet a léleknek alája veti. Ehhez pedig elégséges a *tisztán orvosló* (medicinalis) malaszt. *Hermes* i. h. ezeket írja: «Az erkölcsi tökéletesedés s e szerint maga a megigazulás úgy jön létre, hogy az emberi méltóságot magunkban tisztán megalkotjuk s azt egészen az Istenhez való hasonlatosságig emeljük s magunkban így halálunkig meg is őrizzük; tehát azáltal, hogy túlsúlyra juttatjuk az észt az érzékiség fölött s így megőrizzük, vagy hogy a szellem törvénye győzelmesen ellensúlyozza a test törvényét s hogy ez az állati és szellemi ember közt való viszonyt oly általánosan és erősen állapítjuk meg magunkban, hogy minden cselekedeteinket (Wollen und Thun) rendezze, úgy hogy mi mindenben ez után induljunk. Akkor mindazt akarjuk, amit Isten akar és mit sem, amit

[1] V. ö. *Denzingert*, Enchirid. XI.

A *coelestiánok* ellen 431-ben tartott *efezusi* zsinat 1. és 4. kánonja,[1] és I. *Coelestin* levele a semipelagiánok[2] tévedéseiről a gall püspökökhöz.

ő nem akar, vagyis mi tökéletesen hasonlók vagyunk hozzá s ezen hasonlatosságunkat azáltal mutatjuk ki, hogy minden törvényét megtartjuk».

Tévedt 5. a segítő malaszt *szükséges voltára* nézve. A semipelagiánismus ellen harcolt ugyan s szavakkal ugyan hirdette, hogy a segítő malaszt minden üdvös indulatra szükséges, mivel azonban az indulatokat csak háromra, t. i. az erőteljes (munkálkodó) *hit*, a törhetetlen *remény* és a tökéletes *szeretet* indulataira vonta össze, a többieket pedig csak annyiban tartotta üdvöseknek, amennyiben amazok valamelyikében benfoglaltatnak, némely részben önmaga is a semipelagiánismusba esett. Szerinte a malaszt a szeretet, s az Istenben való bizalom stb. indulataira, melyek csakhamar mulnak és nem is oly hatásosak, hogy velök a lélek meggyőzze a testet, — pedig szerinte e győzelemben áll a mi üdvünk — nem szükséges; ezen indulatok — úgymond — nem üdvösek; a malasztot az elméleti hitre sem tartja szükségesnek, még kevésbbé az értelem azon felvilágosítására és az akarat ama megindítására, melyek az egyház tanítása szerint a hitet előkészítik s annak magvát vetik. Ezek szavai (i. h. 285. §): «Minden fél emelkedés, nem emelkedés»; és kevéssel utóbb: «Nincs itt szó az Isten iránt való szeretetnek, az utána való vágynak és a belé helyezett bizalomnak oly indulatáról, mely hamar múlik, hanem oly szeretet és reményről, mely a munkálkodó (élő) hitből ered s az ember egész belsején uralkodik; mert egyedül az efféle szeretet és remény adja meg lelkünknek a boldogsághoz megkívántató állapotot, ezek működnek üdvünk javára s azért Krisztus belső átmenő malasztja nélkül létre sem hozhatók, ellentétben ama gyönge indulatokkal, melyek ép oly hamar mulnak, mint amilyen hamar ébrednek, tulajdon lelki állapotunkra elhatározó befolyást nem gyakorolnak s azért üdvünket sem segítik elő, s mert ezek nem üdvös indulatok, pusztán természeti erő hatásainak is tekinthetők».

Hermes e tévedéseit tárgyaló irodalmat lásd *Roskoványinál*, Rom. Pontif. IV. 643. s köv., 702. s köv. A pápák itéleteiről, melyek e tévedéseket kárhoztatják, szóló művek: Die Hermes'schen Lehren in Bezug auf die päpstliche Verurtheilung derselben urkundlich dargestellt (Mainz 1837); *Hergénröther*. Kirchengesch. 2. k. 371. s köv. sz.

Hirscher (szül. 1788., Tübingenben és a breisgaui Freiburgban volt tanár, egyébként jámbor és a keresztény vallás ügyében érdemes férfi, megh. 1865-ben), jóllehet az észelviség az időben dívó eszméit kerülni akarta, mégis a malaszt dolgában majdnem ugyanazon tévedésekbe esett, melyekbe *Hermes*. Ő sem ismerte eléggé a természetfölötti rendet, melybe Isten az első embert emelte (v. ö. föntebb 1. köt. 401., 466., 488., 504. és köv. old.; 510. és köv. old.). Következőleg a bűn okozta romlást és a Krisztus végezte helyreállítást sem tudta helyesen körvona-

[1] *Denzinger*, i. h. 85. sz

[2] *Denzinger*, i. h. XIII. Megjegyezzük azonban, hogy az «Auctoritates praeteritorum Sedis Apostolicae episcoporum de gratia Dei» című munka sem tulajdonítható jogosan I. *Coelestinnek*. V. ö. M. 50. k. 412. old.

A semipelagiánok ellen 529-ben tartott II. *orléansi* zsinat 25 kánonja.[1]

A 855-ben tartott *valenciai* zsinat.[2]

lozni. Hirscher tanítása szerint az ember már lelki tehetségeiben, értelmi és szabad természetében — «erkölcsi hajlamában» — birja az eszközöket, melyek segélyével célját elérheti s Isten társává lehet (v. ö. *Hirschert*, Moral., 1. kiad, 1. köt., 45. és köv. §.; 121. §, 171. §. 185. § és köv.). Csupán csak Isten hatásos működésére szorul, mely ezen az ő természetében rejlő erőket fejleszsze, nélkülözi ezenfelül még (a helyrehozott természeti állapotban) a segélyt, mely a bűn okozta gyöngeséget elűzhetné s az ember épségét helyreállíthatná, vagyis, mely az értelem homályát a kinyilatkoztatás által eloszlathatja, az érzékiségnek a lélek fölött való uralmát az akarat megszilárdításával megtöri. Ebből származik a segítő és megszentelő *malasztról* táplált téves nézete.

A *segítő* malaszt célja a bűnbeesés *előtt* az volt, hogy az ember természeti erőit kifejtse. Igy ír (Moral, 1. k. 141. §): «Ha meg is van a mag és gyökér, és ha ezeket a bennök levő fejlesztési erővel együtt az éltet adó földbe bele is helyezzük, sikeres csírázást, virágzást és bő termést nem várhatunk égi harmat és eső, a nap melege és világossága, ügyelet és gondozás nélkül. Ugyanily módon szorul a mennyország részére az emberbe ültetett hajlam is és amit annak tényleges kifejtésére nyert, az ég szakadatlan befolyására és folytonos gondozására. Ami a látható dolgokról áll, ugyanaz áll a láthatatlan dolgokra nézve is: kell, hogy bennök legyen az, a mivé lenniök kell, de azért felsőbb befolyás nélkül még sem lehetnek azzá. V. ö. *Kleutgent*, Theol. d. Vortz. 2. k. 210. sz. A segítő malaszt rendeltetése a bűnbeesés után ezenfelül még, hogy az elgyöngült erőket erősítse és gyógyítsa. Ezeket írja (Moral. 4. kiad. 1. k. 250. old.); «Amint láttuk, az ember bir képességgel és hivatással a mennyországra; e képessége azonban elégtelen; mert a megkivántató erők betegek. Láttuk, hogy az ember képességgel bir a mennyország elérésére, de e képessége csak hajlam (csíra), mely fejlesztésre szorul. Hogy tehát az ember a mennyországot valóban elnyerhesse, a hiányzó képességet pótolni kell, a beteg anyagot el kell távolítani és ami jelenleg csak hajlam, azt a mennyországon való igaz részvétellé kell kifejteni». V. ö. az 1. kiad. 1. köt. 141. old., *Kleutgent*, i. h. 209. s köv. sz.; 221., 226.

Tévedt továbbá a segítő malaszt *szükségességére nézve*, amennyiben azt véli, hogy nem minden üdvös cselekedetre szükséges. A katolikus tanhoz ragaszkodik ugyan és védi azt az álláspontot, mely szerint a lélek tehetségei, t. i. az értelem és a szabad akarat az áteredő bűn folytán teljesen ki nem vesztek. Azonban azon állítása alapján, hogy az ember természetében, t. i. eszes lényében, erők rejlenek, melyek segítségével a mennyországba eljuthat, a bűnös állapotban levő emberről is kénytelen elismerni, hogy a mennyország elnyerésére képességgel bir. Véleménye szerint a bukott ember pusztán saját erőivel is képes üdvössége körül legalább valamit felismerni s érdekében valamit művelni, mint a beteg ember,

[1] *Denzinger*, i. h. XXII.
[2] *Denzinger*, i. h. XXXVII.

A *trienti* zsinat 1545—1563., jelesen a 6. ülés 16 hittani fejezete és 33 kánonja.[1]

Bajus 79 tételének kárhoztatása V. *Pius* által 1567-ben, később XIII. *Gergely* és VIII. *Orbán* által.[2]

ki ha nem is képes minden munkát, melyet mint egészséges, de egynéhányat, a kisebbeket és könnyebbeket mégis képes elvégezni. (V. ö. *Kleutgent*, i. h. 222. és 226. sz.). Mint ebből láthatjuk, *Hirscher* irataiban nem tanította, hogy a segítő malaszt minden üdvös cselekedetre föltétlenül szükséges. Ahol pedig arról szól, hogy szükséges az értelmi tehetséget fölemelni és orvosolni, állítja ugyan, hogy ez azért szükséges, hogy «egyrészt az ész legmagasabb kérdései egyenest és közvetetlenül felülről oldassanak meg, másrészt, hogy ugyanez által ugyanily úton (az emberben) felfogó és átértő erő fölemeltessék.» *(Kleutgen*, i. h. 222. sz.) e szavakkal azonban csak a kinyilatkoztatás és az elme belső megvilágításának szükségét jelezte és nem az egyház tanát, mely szerint az ember malaszt nélkül üdvösség dolgában egyáltalán semmiféle ismeretet nem szerezhet magának. *Hirscher* ugyanazt az emberi szabad akaratról is állította, ezt a következő szavai bizonyítják (Moral. 4. kiad. 1. k. 152. s. köv. old.): «Amint *egyáltalán* a szellemi erők az első bűn folytán meg nem semmisültek, épúgy nem szünt meg ama rend sem, mely szerint a szellem, a kedély és test erőivel szervi összefüggésben állván, ez erőkre mint *központi erő* akarásával döntőleg hatni képes és hat is .. Meddig terjed a szellem ezen döntő behatása? A szellem még most is képes működési körében (a test és a kedély erőire) hatni... ez erőket azonban kivétel nélkül, Isten akarata, avagy az igazság zsinórmértéke szerint igazgatni és rendezni az isteni malaszt támogatása nélkül már nem képes». Ezután az akarat

[1] Érdemes volna a 16 fejezetet és 33 kánont fölvennünk, amelyekben a malasztról szóló tan oly határozottsággal és terjedelemmel van tárgyalva, mint másutt sehol, annál is inkább, mert *Denzinger* Enchiridionjából is hiányzanak. Mivel azonban kell, hogy a *trienti* zsinat határozatai minden pap kezén forogjanak, ezek átírását mellőztük. A zsinat 6. ülésének legjobb értelmezőit ajánljuk csak, mint *Vegát* «de justificatione» és «de natura et gratia» *Soto* Dömjént. A határozatokat és a kánonokat *Vega* értelmezéseivel a magok helyén közrebocsátjuk.

Hogy a trienti atyák mily gondossággal és pontossággal jártak el e határozatok és kánonok hozatalában, kitűnik, pl. ha a megigazulásról szóló kánonokat tekintjük, abból a körülményből, hogy a megigazulásról szóló kánonok szentesítésére a 6. ülés 1546. sz. *Jakab* apostol ünnepe utáni csütörtökre volt kitűzve, de elhalasztották 1547 január 13-ig; nehogy a hitcikkelyt elhamarkodják, a tanácskozás hónapokon át folyt. Egy lutheránus hittudós *(Baier* Vilmos János, Compend. hist. theol. 279. old.) az egyház ezen jámbor aggodalmát tévesen fejtegetve, ezeket mondja: «Aggodalmasan tanakodtak hónapokon keresztül, nem más célból, minthogy a tévedéseket, melyek eddigelé a pápa egyházában lábrakaptak, bizonyos hamis díszszel felékesítsék és megerősítsék, a tiszta tant pedig elnyomják».

[2] *Denzinger*, i. h. LXXXVI.

Jansen 1653-ban X. *Ince* által, később VII. *Sándor* és XI. *Kelemen* által kárhoztatott 5 tétele.[1]

Quesnell 1713-ban XI. *Kelemen* által kárhoztatott 101 tétele.[2]

e fogyatékosságának és elégtelenségének okát keresi és azt 1. «A belső erő gyarlóságában találja; 2. abban, hogy jótékonyan támogató gerjedelmek hiányzanak, vagy gyöngék; 3. az önző és érzéki ösztönök erejében és ellentállásában» (1. kiad. 1. k. 74. s köv. §). Ezek után nyilvánvaló lesz, hogy a malaszt nem szükséges, legfölebb arra, hogy az emberi akarat az üdvös cselekedetet *könnyebben* művelhesse; világos lesz, hogy az emberi akarat — Hirscher nézete szerint — saját erőíből is képes valamit tenni üdvössége érdekében. Ugyanez folyik amazokból is, amelyek ugyane mű legalább előbbi kiadványaiban olvashatók (Moral. 1. k. 44. §) t. i. «maradt még (a bukott emberben) valami a jó cselekvésre való erőből.» Hogy ezen, a bűnbeesés után fenmaradt erők *Hirscher* nézete szerint minő természetüek, kiviláglik az ugyane helyen mondott szavaiból, melyek szerint a bukott ember őszintén bevallotta, röstelte és megbánta bűnét. És hogy még a leggyöngébb kétség se férjen ahhoz, miszerint az ember e cselekedeteket nem a malaszt folytán, hanem tulajdon erőiből végezte, hozzáteszi, hogy Isten a Megváltó elküldését e cselekedetekre való tekintetből határozta el. V. ö. *Kleutgent*, i. h. 223. sz.

A *megszentelő* malasztot illetőleg *Hirscher* inkább tagadás mint állítás által hibázik, t. i. kikel azok ellen, akik a megszentelő malasztot a természetnek nyujtott fölös adománynak tekintik; nagy hangon panaszkodik, hogy a hivők gyülekezetében a tisztesség után való törekvést és a jó erkölcsöket ily módon elfonnyasztják és elnyomják; mert ily tan könnyen arra vezetheti a hivőket, hogy «a megszentelő malasztra és hatásaira egyoldalúlag és könnyelműen építenek», saját megjavulásukat és tökéletesedésüket pedig elhanyagolják. V. ö. *Kleutgent*, i. h. 212., 215. s köv. sz.; 217. s köv. sz

Hogy a megszentelő malasztról mi a véleménye, jelzik e szavak (Moral, 4. kiad. 1. k. 176. §.): «A Szentlélek működése nem arra céloz, hogy az ember természeti erőit a szükséghez képest csak egy pillanatra felserkentse, egyébként pedig folyton magukra hagyja gyöngeségökben és vesztükben; hanem tevékenysége inkább arra irányul, hogy őket fölemelje tökéletességig fejleszsze és megszentelje». *Hirscher* szerint tehát a megszentelő malaszt semmi más, mint a Szentlélek állandó segítsége, mely által az ember a keresztény igazságosságot állandóan követheti, vagyis ami *Hirscher* nézete szerint a keresztény megigazulással ugyanaz, az ember oly állapotba jő, mely szerint lelke «mint központi erő saját hatáskörében uralkodhatik, a világ és test fölött és Istennek felelőséggel tartozva». V. ö. *Kleutgent*, i. h. 207. s köv. sz.; 225.

Hogy *Hirscher* malasztelmélete még világosabb legyen, azokat kell szemügyre vennünk, amelyeket a Szentlélekről, az emberek nevelőjéről és orvosáról mond. Ő maga ezt mondja (Mor. 1. k. 176. §): «A malaszt megkülönböztetéseit, melyeket a rubrikáló iskola tesz a félreértés kikerülése végett, úgy kell

[1] *Denzinger*, i. h. XCI.
[2] *Denzinger*, i. h. CI.

Az 1794-ben tartott *pistojai* zsinat több tétele, melyeket VI. *Pius* «Auctorem fidei» kezdetű bullájában kárhoztatott.[1]

Az 1870-ben tartott *vatikáni* zsinat 3. ülésének 3. fejezete: de fide; különösen pedig a hitágazati határozatok tervezetei.[2]

tekintenünk, mint szakszerű rovatozásokat, igazi jelentésüket pedig csak a malaszt művének pedagogiai egészéhez való viszonyukban birják». *Hirscher* szerint a katolikus egyház és a Szentlélek tisztje mindössze abban áll, hogy az embert neveljék, a természetébe ojtott erőket kifejtsék, a bűn által rajta ejtett sebeket meggyógyítsák. Ha *Hirscher* a Szentlelket Teremtőnek és Megváltónak nevezi is, ezt csak névleg teszi, de nem tényleg; ez elnevezéseket seho sem veszi az egyház értelmében (v. ö. *Kleutgent*, i. h. 208. s köv. sz., 225. s köv.); mert az egyház az ellenkezőt tanítja, azt, hogy előbb a Szentlélek által újjá kell születnünk, hogy a Szentléleknek ama isteni magot először belénk el kell vetnie, ennek azután a Szentlélek gyámolítása mellett ki kell fejlődnie s megérnie. *Hirscherről* v. ö. *Zoblt* is, Dogmengesch. 127. s köv. §.

Günther sem ismerte az ember természetfölötti rendjét, nem ismerte a bűntelen, nem a bűnös természet állapotában, azért a malasztról *Bajus*, *Jansen*, *Hermes* és *Hirscherhez* hasonló tévedéseket hirdetett. Ha *Günther* a malasztról beszél, — ami ritka — azon szavakat és kifejezéseket használja, melyeket az egyház is használ a malaszt tanának kifejtésében. *Günther* beszél az embernek Istennel való egyesüléséről, a Szentléleknek köziekedéséről a teremtett lélekkel. De ezek csak beszéd, és semmi több.

Hogy *Günthernek* a malasztról vallott nézetével némileg megismerkedjünk, helyén lesz szemügyre vennünk azokat, miket a teremtésben nyert megigazulásról és a helyrehozott természeti állapotban való megigazulásról állított. Az ide tartozó művek főbbjei ezek: *Günther*, Vorschule, 1. k. 393. s köv. old.; 2. k. 114. s köv. old., 190., 342. s köv. old.; Der letzte Symboliker, 35. s köv. old.; 108. s köv. old., 118. old.; *Janusköpfe*, 276. s köv. old.; *Lydia*, 1852. évf.

[1] *Denzinger*, i. h. CXIV.

[2] *Friedrichnél*, Documenta ad illustr. conc. Vat. II. k. 22. és köv. old.; *Martinnál*, Omnium concil. Vatic. docum. Collect. 27. s köv., 31. és a köv. old.

Ha ezen évek során át gyüjtött hittani segédforrásokat behatóbban vizsgálnók és egybevetnők azokkal, miket a malaszt tana körül felmerült tévedésekről mondottunk, a malaszt hitágazatának történetét birnók, vagyis látnók, mikor és mint értelmezte az egyház a malaszt hitágazatait, és mint fejlődött pontos meghatározássá a malaszt. Látnók, mint határozták meg főkép az V. és VI. században a segítő malaszt természetét és föltétlen szükségességét az üdvösség elérésére; a XVI. században a megigazulás tanát, a mi századunkban a malaszt természetfölötti jellege; látnók, mint folyt a vita az emberi szabad akaratnak a malaszthoz való viszonyáról és viszont, századokon át, kezdve az V. századtól egészen napjainkig, s hogy még manap sem szünt meg a vita, mert a malaszt tanának több ágazata még nincsen meghatározva. V. ö. *Wiestet*, Dem. dogm. 6. k. 1—163. old.; *Kleet*, Dogm.-Gesch. 2. k. 70. és köv. old. Ezen ágazatokról a maguk helyén bővebben lesz szó.

II. FEJEZET.

A segítő malasztról.

Fölosztás. 33. A segítő malaszt körébe eső összes anyagot három cikkelyre vonjuk össze, t. i. az

I. cikkelyben *a segítő malaszt természetéről*, *a*

II. cikkelyben *sajátságairól*, *a*

III. cikkelyben *az ember szabad akaratához való viszonyáról* lesz szó.

92. s köv. old.; *Pabst*, Adam und Christ., 107. old.; 112. s köv. ol.: *Knoodt*, Günther u. Clemens, II. 63. s köv. old., 74. old. L. *Zoblt* is, i. h. és *Denzingert*, Die speculativ. Theol. Günthers, 1853.

Günther az ember eredeti igaz voltát főleg két tényezőre fekteti, t. i. arra, hogy a fizikai természet az emberi léleknek alá legyen rendelve, és arra, hogy az ember Istennek meghódoljon. Az előbbi által a fizikai természet, az utóbbi által az ember éri el legfőbb tökéletességét s végtére nyugalmát és boldogságát. Sem az, sem ez alávetés pusztán természeti erők folytán nem jöhet létre. A fizikai természet s épúgy mint az emberi lélek magától nem rendelkezik az erővel, melynél fogva a fizikai természet magát a léleknek alávetheti; ily erővel rendelkezik azonban a Teremtőnek az emberről való eszméje, aki ez eszme szerint a fizikai és a szellemi természet összetétele s mind a kettőt magában egyesíti. Ugyancsak az ember nem volt képes csupán saját erőiből magát Istennek alávetni, Istennel egyesülni, ez csak Isten hatalmával lehetséges. Isten pedig ennek eszközlésére köteles, mert *Günther* úgy vélekedett az emberről aki a dolgok egyetemességének betetőzése és mintegy záróköve – hogy a dolgok egyetemessége az emberben és az ember által Istennel vala összekötendő, mert az embernek meg kellett nyugodnia Istenben, miként megnyugszik a fizikai természet az emberi lélekben. Ez okból nevezi az eredeti igazságosságot malasztnak, adott felsőbb adománynak. (V. ö. *Kleutgent*, Theol. d. Vorz., 2. k. 102. sz.; 388., 395.; v. ö. a jelen Kath. ágazatos hittan 1. k. 448. s köv. old.). Nyilvánvaló azonban, hogy Günther malasztja az egyházétól egész mivoltában különböző; ami egyébként e mondatából is kitünik (Der letzte Symboliker 35. old.): «Malaszt alatt nem érthető más, mint Istennek a teremtményre gyakorolt mindennemű befolyása».

Kisérjük figyelemmel, miket állít *Günther* az áteredő bűnről és az attól való szabadulásról, vagyis a megváltásról és a megigazulásról (v. ö. jel. Kath. ágazatos hittan II. k. az áteredő bűnről, főkép a 42. old., a megváltásról a 306. s köv. old.).

Günther követői szerint az áteredő bűn alanyi és tárgyi tényezőt foglal magában; amaz az Isten és ember közti eredeti viszony megzavarásában, vagyis az Isten és ember közti egyesség felbomlásában áll; emez pedig Isten haragjában és bosszúságában áll, mely ezen, az Isten és ember közt való összeköttetés

I. CIKKELY.

A segítő malaszt természetéről.

34. A segítő [1] malasztot, a többi hittudóst követve, így határozzuk meg: oly belső segítség, melyet Isten Krisztus érdemeiért múló megindításképen a bűnös embernek abból a célból nyujt, hogy az ember a maga megszentelésén munkálkodjék.

megszakításából eredt. Ezt követte az emberben a fizikai természetnek a lélek ellen való felháborodása, mintegy a bűn büntetéséül ez életben s a kárhozat a másik életben. Ádám ezen vétke átszármazik az utódokra, vagyis ez egyszersmind az egész emberiségnek s annak minden tagjának vétke, mert Ádám mint az emberiség természeti feje (szülője) vétkezett.

A Megváltó hivatása az volt, hogy Isten haragjának és bántódásának véget vessen (a megváltás nemleges mozzanata) és a felbomlott egyességet helyrehozza (a megváltás igenleges mozzanata). Letzt. Symbolik 118. old. Az Isten és ember közt való egyesség először magában a Megváltóban állott helyre, előbb (helyreállt) a cselekmény hatásánál fogva, vagyis azon cselekménynél fogva, melyet maga Isten vitt véghez, más szóval az isteni Igének a Jézus-emberrel való egyesülése folytán, amelyet a Megváltónak az Istennel való egyesülése a cselekvő cselekménye, vagyis a Megváltónak (a Krisztus-embernek) független elhatározása fogott megerősíteni és valósággal meg is erősített az engedelmesség tényével, melynél fogva Krisztus az ember az isteni akaratnak mindenben eleget tett, első sorban pedig ellentállt (ez engedelmessége alapján) az ördögnek, ki Őt épen akkor kisértette, midőn a megváltás munkáját megkezdte.

De ezen, a Megváltó személyében Isten és ember közt létrejött egyességnek ki kellett terjednie az egész emberi nemre, ami, tekintve az ember szintetikus természetét, vagyis az emberiség nemi állapotát, lehetséges, és Krisztus

[1] A szentatyák és a hittudósok a segítő malasztot gyakran más szavakkal jelezik, mint: segedelem, Isten segítsége, isteni megindítás, τοῦ θεοῦ ἐνέργεια, ἡ τοῦ θεοῦ ῥοπή, ἡ θεία κίνησις, ἡ τοῦ Δόγου χείρ stb. A szentatyák a segítő malasztot nem ritkán a megszentelő malaszttal egybefoglalva tekintik és így nevezik el, mert köztük a legbensőbb összefüggés van és mert a segítő malasztot csak a megszentelő malaszt érdekéből nyerjük. A segítő malasztról olvashatunk sz. *Tamásnál*, Summ. Theol. 1. 2. qu. 90—114.; contra gentes l. 3. c. 147—153.; *Suareznél*, de Gratia, 2. és 3. k.; 6. k. 5—9. f.; *Petaviusnál*, de Deo ejusque propr. 10. k.; *Montagnenál*, de Gratia, quaestiones prooem. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 34. és köv. old.; *Clericus de Belliberone*, de Gratia, sect. II. quaest. prooem. I. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 801. és köv. old.; *Denzingernél*, Enchiridion 5. kiad., 383. old.: *Kleutgennél*, Theol. d. Vorz. 2. k. 97. és köv. sz.: *Glossnernál*, Dogm. 2. k. 203. és köv. old.; főképen azonban *Scheebennél*, Dogm. 2. k. 1. r. 762. és köv. old.: 767. és köv. old.; Innsbrucker Zeitschrift für katholische Theologie, 3. évf. 98. és köv. old.

Hogy a segítő malaszt természetével megismerkedjünk, e fogalmat, melynek lényeges részeire nézve a hittudósok majdnem mind megegyeznek, behatóbban kell boncolnunk; úgy fogunk

ez állapotnak megfelelően leszállva az emberiség közé, működhetett is érette. Mivel Krisztus mindent mint második Ádám, mint az emberi nem lelki atyja cselekedett, engedelmessége is az emberiség engedelmessége lőn. Megszünt tehát a bűn terhe, Istennek az emberiség ellen irányult haragja és neheztelése, vagyis az emberi nem megtisztult a bűntől (Gattungssünde), megigazult; az Isten és ember közti meghasonlás véget ért, helyreállt az egyesség Isten és ember között, vagyis helyreállt — amint *Günther* mondja — a Szentlélek összeköttetése az emberi nemmel vagy a Szentlélek megtestesülése, úgy amint ez már a bűn előtt is megvolt. A Szentléleknek ezen az egyesekben végbemenő megtestesülése, vagyis az emberi nem minden egyes tagjával való összeköttetése, az egyes ember megigazulását eszközli, megszentesülését (Isten határozott rendeletéből) pedig a keresztség. Ezen a keresztségben eszközlött megszentesülést, mely az embert még nem teszi erényessé, igazzá, minden egyesnek önkéntes (szabad akaratú) közreműködésével kell megerősítenie, mely szerint, ha az illető az ész használatára jött, követnie kell a második Ádám engedelmességét, érdemét sajátjává kell tennie és így lesz csak szoros értelemben véve igazzá és szentté.

Ezekből eléggé világos, hogy *Günther* malasztja az egyházéval nem ugyanaz, sőt szerinte nem is létezik természetfölötti (katolikus értelemben véve) megszentelő és segítő malaszt. Azért nem is állítják róla igazságtalanul, hogy részben a *lutheránusok* és *kálvinisták* tanait (Krisztus engedelmességének beszámítását tekintve), részben a *pelagiánok* és észelvüek (a Krisztus példájával eszközlött megigazulást és e példa követését tekintve) tanait magáévá tette.

Említést érdemel e helyen az annyira ünnepelt *Kuhn* is. Legyen azonban elég csak az ide vonatkozó munkákra utalnom, hogy a szives olvasó így maga mindjárt megtalálhassa *Kuhnnak* a malasztról való nézetét és a főbb pontokat magának megjegyezhesse, amelyekben — tévedt. Az irodalom terén említést érdemelnek *Schaetzler* művei: Natur und Übernatur, 1865; Neue Untersuchungen über das Dogma von der Gnade, 1867; *Kuhntól*: Die Lehre von der göttlichen Gnade, 1868; úgyszintén a Histor. polit. Blätter füzetekből egyes cikkek 1863—64., amelyekben *Schaetzler Kuhnnak* a malasztról alkotta tanát kelleténél hevesebben támadta meg; nemkülönben ez irat: Das Natürliche und Übernatürliche, amelyben *Kuhn* magát *Schaetzlerrel* szemben védelmezi; a Tübing. Theol. Quart-Schrift 1864. füzeteinek cikkelyei, ugyancsak *Kuhn* iratai. Ide tartoznak még a Katholik füzeteiben megjelent cikkek, 1865, I. r. 280. és köv. old.; különösen a II. r. 285. és köv. old.; 1868, I. r. 689. és köv. old.; a II. r. 552. és köv. old.; főkép az 562. és köv. old.; 1869, I. r. 682. és köv. old.; a II. r. 21. és köv. old.; úgyszintén *Bonner Litter. Bl.* 1868. évf. 23. sz.; végre *Scheeben*, Dogm. 2. k., I. r. 246., 252., 271. old.

Tanát illetőleg, hogy azt csak főbb vonásaiban érintsük, *Kuhn* úgy látszik *Hirscher* nyomdokain haladt; ő is napról-napra mindinkább meg akarta közelíteni az egyház tanát. Az egyház és az iskolás hittudósoknak a malasztra alkalmazott szavait használta ugyan ő is, de értelmüket nem fogta fel. Tanát álta-

pedig eljárni, hogy első sorban a malaszt természetéről legalább a főbb, már fönt jelzett tévedéseket visszaidézzük, s nyomban rá a helyes tant előadjuk.

lában tekintve, jól jellemezve hozza a Kathol. II. r. 285. old. 1865. évf., mely azt egy fához hasonlítja, mely már magában véve is képes nőni, virágzani és gyümölcsöt hozni: a kertész gondozása folytán azonban még dúsabban nő, virágzik és bujábban hoz gyümölcsöt. Az ember már szellemi lényében, értelmében és szabad akaratában (dem geistig-sittlichen Vermögensstand) birja azt, amiből élete fejlődik. Ha Isten kiváló és természetfölötti gondját viseli az embernek, az emberi erők e fejlődése gyorsabban történik, továbbra terjeszkedik, az ember élete szentebb, Istenhez hasonlóbb lesz, másrészt az akadályok eltávolíttatnak, mely akadályok az erők fejlődését gátolják stb. Ezek szerint nem ismerte az ember természeti és természetfölötti élete közt létező faji (specificus) különbséget s az ember természeti erőivel és a malaszttal termelt gyümölcsök közt való különbséget.

Már ezekből is világos, hogy *Kuhn* az ember természetfölötti rendjéről nem írt helyesen, hogy nem különböztette meg helyesen a természeti és természetfölötti rendet, vagyis inkább a dolog valósága szerint tagadta a természetfölötti rendet. «A dolog valósága szerint» mondjuk, mert névleg gyakran és nem ritkán túlzással is hirdette az ember természetfölötti rendjét (Lehre von der göttlichen Gnade, 79., 87. és a köv. old.; v. ö. a Katholik folyóirat 1868. évfolyamának II. r. 596. old. és másh.). Sem az ember célját (Isten boldogító szemlélése), — sem az ezen célra vezető eszközöket nem tartja szorosan természetfölöttieknek. Nem csodálkozunk azért, ha *Kuhnt* is a hitigazságok ugyanazon pontjaiban látjuk tévedni, amelyekben *Bajus*, *Hermes*, *Hirscher*, általán az észelvű hittudósok tévedtek; nem csodálkozunk, ha nála azt olvassuk, hogy az ember természetfölötti rendje az ember erkölcsi cselekvésében áll (v. ö. Kathol. 1868. évf. I. r. 690. s köv. old.; II. r. 570. old.; *Scheeben*, Dogm. 2. k. 246. old.), hogy a malaszt Istennek azon gondviselése, melynél fogva a célra vezető eszközöket megadja, hogy a malaszt olyasmi, ami nem magukat az emberi erőket, hanem csak azok használatát emeli és gyarapítja, hogy az semmi egyéb, mint erény, «a jóra való hajlandóság és jó hangulat» (eine Geneigtheit und Aufgelegtheit zum Guten, *Kuhn*, Lehre von der göttlichen Gnade, 79. s köv. old.; Katholik, 1868. évf., II. r. 574. old.; *Scheeben*, i. h. 252., 271., 310. old.); nem csodálkozunk, ha a malaszt és a természetfölötti rend meghatározásához hasonlóan a segítő malaszt fogalmát és szükségességét sem tanította helyesen; ha ezt nem szorosan természetfölöttinek tartja, nem *fölemelő* malasztnak, mely megadja a fizikai képességet a természetfölötti cselekményekhez, hanem csak (nem ugyan nyiltan, hanem alattomban értve) orvoslónak festi le, mely azt eszközli, hogy az ember erkölcsi cselekvésében tökéletesebb lesz, hogy magasabbra száll, Istent erényekben utánozva; nem csodálkozunk, ha a megszentelő malasztot igenleges tényezője szerint pusztán az erényekre való hajlamnak festi le (*Kuhn*, Lehre d. Gnade, 369. s köv. old.; v. ö. a Tübing. Quartalschrift 1868. évfolyamát, amelyben *Kuhn* egyik tanítványa *Ruckgaber* dr. mesterének tanát körvonalozza; Katholik, 1869. évf. I. r. 682. old.); nem csodálkozunk, ha, mint mondani szokás, a Szentléleknek az

Tévedések.

35. *Pelagius* szerint — mint már fönt kimerítően előadtuk — a malaszt az ember természeti ajándékaiban, vagy Krisztus tanában és példájában áll, melyek az embert segítik, hogy az igazat megismerje és a jót cselekedje és gyakorolja, vagy legföljebb az értelem belső megvilágításában,[1] (de nem egyszersmind az akarat megindításában); az *észelvűek* és a *fél-észelvűek* főleg a mi napjainkban, elismerik ugyan a malaszt hatását vagyis befolyását az emberi értelemre és akaratra, de szem előtt tartva saját álláspontjukat, melynek megfelelően a természetfölötti rendet (nem mindig nyíltan, hanem alattomban) *Pelagiusszal* közösen tagadják, szerintök ez csak a természeti tehetségek bizonyos erkölcsi felköltésében áll és a segítségben, mely szerint azt akarja és azt cselekszi, amire önmaga ugyan képes volna, de a bűn által okozott gyengeség, főkép az érzékiség miatt,[2] nem akarja és nem cselekszi.

emberben való lakozása alatt, mit a megszentelő malaszt eszközöl, azt a hatást érti, mely szerint a Szentlélek nem önönmagát, hanem a malasztot, vagy az ebből folyó szeretetet adja meg (*Kuhn*, i. h. 431. s köv. old.; Kathol. II. r. 588. old. 1868. évf.).

Egyébiránt lásd a jelen könyv I. k. 467., 471. és köv. old. is, ahol *Kuhnnak* az épség adományáról elfoglalt álláspontját adtuk elő; úgyszintén Katholik 1868. évf. II. r. 562. s köv. old., ahol *Scheeben Kuhnnak* ezt, és a malasztra vonatkozó többi kevésbbé helyes nézeteit kifejté, t. i. hogy a malaszt ingyenes voltáról mint vélekedett, mind a fölemelő malasztról, mind a segítő malasztról, mely az emberben a készséget és képességet eredményezi, mint vélekedett a Szentléleknek az emberbe való beömléséről és a benne való lakozásáról.

[1] Mint ezt a *salmanticaiak*, *Petavius*, *Frassen* és más hittudósok elvétve állítják. V. ö. fönt a 30. old.

[2] V. ö. e tévedéseket fönt a 33. és köv. old. Legyen szabad a segítő malaszt természetéről itt pár oly nézetet szemügyre vennünk, melyekről fönt említést nem tettünk. *Quesnell* álláspontját e szavakkal írja le (prop. 19.): «Isten malasztja nem más, mint mindenható akarata: ez az az eszme, melyet Isten minden írásában nekünk hagyott». Hogy azonban a malaszt e meghatározása nem helyes, kétségtelen. Mert ha a malasztot, tekintve akár kezdetét, akár működését, nevezhetnők is Isten akaratának, így nem nevezhetjük, ha a malasztot önmagában, vagyis hatásait tekintjük.

Mert a malaszt ily szempontból Isten által létrehozott valami, és azért tőle dologilag különböző. Különben hatását tekintve sem nevezhetjük a malasztot egészen okszerűen mindenhatónak, mert e jelző Isten ama hatékonyságának felel meg, melynek útját semmi nem állja, sem nem állhatja. Hogy pedig e jelző a segítő malasztnak nem felel meg, alább kimerítően fogjuk kimutatni. Világos tehát, hogy az egyháznak *Quesnell* e tételét el kellett vetnie (v. ö. *Denzinger*, Enchirid. CI.). V. ö. a *trienti* zsinat 6. ülésén 5. f. 4. kán. *Arnauld* (megh. 1694-ben) azt állítja, hogy a malaszt a teremtmény előre megfontolt cselekménye. Hogy ez állítás is egészen téves, világos. Mert ha a malaszt, mint

36. Mi ellenben ezt állítjuk:

Tétel: *A segítő malaszt oly befolyás, mely az ember értelmére megvilágosítás, és akaratára megindítás által hat.* — A tétel egészen bizonyos.[1]

Bizonyítás.

37. A *Szentírás*, ha Istentől segítséget kér, melyre a jámbor cselekedetekhez szükségünk van, említést tesz mind az értelem felvilágosításáról, mind az akarat megindításáról. *Dávid* a 118. zsolt. 34. versében így imádkozik: «Adj értelmet nekem és vizsgálni fogom törvényedet és megőrzöm azt teljes szivemből»; az *efezusiakhoz* írt levélben 1, 17. és köv. ezeket olvassuk: «Hogy a mi Urunk Jézus Krisztus Istene, a dicsőség Atyja nektek adja meg a bölcsesség és kijelentés Lelkét az ő megismerésére: sziveteknek a fölvilágosított szemeket, hogy tudjátok, mi az ő hivatásának reménye.»

Ugyanezt bizonyítják a *szentatyák*. Sz. *Ágoston*[2] ezeket írja: «Hogy azonban, ami rejtve vala, világosságra jöjjön, és hogy ami nem gyönyörködtetett, gyönyörködtessen, Isten malasztja eszközölte, mely az emberek akaratát gyámolítja.»

Ugyanezt bizonyítja az *ész* is, mert ha a jócselekedetre, melyhez malasztot nyerünk, az akarat és az értelem működése szükséges, úgy e két tehetséget Istennek gyámolítania kell, az értelmet világossággal, az akaratot megindítással.[3]

közreműködő malaszt egyesül is az ember előre megfontolt cselekményeivel és ugyanegy célra tör is vele, ha tehát e cselekménynyel valamikép egységesnek is mondhatjuk; semmi szín alatt nem mondhatjuk ezt a működő malasztról, mely az ember megfontolt hatályosságát megelőzi. A segítő malaszt fönnadott fogalma a működő malasztnak nem enged helyet, s azt inkább kizárja. V. ö. *Clericus*, a *Belliberone*, *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 807. old.

[1] V. ö. az 53. és köv. old. a hittani segédforrásokat. A *karthagói* zsinat 4. kánonja ezeket tartalmazza: «A parancsolatok értelmét a malaszt útján deríti és jelenti ki Isten, hogy megtudjuk, mire kelljen törekednünk és mit kerülnünk»; egyúttal kiközösítéssel sújtja mindazokat, akik tagadják: hogy a malaszt eszközli bennünk, hogy megismerjük, mit kell tennünk, hogy készek és képesek is legyünk ennek végrehajtására, mert mindkettő Isten adománya, úgy annak tudása, mit kelljen tennünk, mint a készség annak végrehajtására.

[2] De peccator. merit. et remiss. 2. k. 17. f. M. 44. k. 167. old. Hivatkozhatunk az egyház imájára is, mint a hagyomány egyik tényezőjére (a tavaszi kántorbőjt szerdáján): «Könyörgünk, Urunk! Világítsd föl elménket világosságod fényével, hogy kötelmeinket fölismerhessük, és azokat helyesen teljesíthessük.»

[3] Hogy ez érv hatása annál jobban szembe tünjék, az ember különböző jócselekedeteit, t. i. a természeti és természetfölöttieket kell tekintenünk (erről a 73. és köv. old. bővebb részleteket olvashatunk).

38. Tétel: *A segítő malaszt olynemű befolyás az értelemre, mely ezt közvetetlenül fölvilágosítja;*

vagyis nem külső tanítás által, mely az elmét a lélektani törvény természeténél fogva fölvilágosítja, hanem az értelemre közvetetlenül hat; úgy tehát, hogy tekintve a malaszt gyógyító voltát, az értelemnek főkép az érzékiség által okozott homályát eloszlatja, minek következtében a megismerő tehetség magában véve élesebb lesz a természeti rend vallási igazságainak megismerésében; s tekintve a malaszt felemelő voltát, az értelemnek bizonyos magasabb világosságot kölcsönöz, minek következtében az üdvösségre szolgáló dolgokat természetfölötti módon foghatja föl.

A tétel egészen bizonyos.[1]

Bizonyítás.

39. A *Szentírás* gyakran említést tesz bizonyos isteni segítségről, mely az evangélium hirdetésétől különbözik, mely az emberi értelemre hat és az embert a hithez eljuttatja. *János* 6, 44. versében ezt olvassuk: «Senki nem jöhet énhozzám, hacsak az Atya, ki engem küldött, nem vonzza őt.»[2]

A *szentatyák* között sz. *Jusztin* vértanú[3] egy öreg embert szólaltat meg, ki e szavakat magához Jusztinhoz intézi: «Te

[1] V. ö. I. *Coelestin* 21. levelének 9. fejezetét *(Denzingernél,* Enchirid. 98. sz.). Ugyancsak a II. *orleansi* zsinat 7. fejezetében ezt olvassuk: «Ha ki azt állítja, hogy (az ember) természeti erejéből is elfogadhatja az evangéliumot a Szentlélek fölvilágosítása és sugallata nélkül, mely mindenkibe készséget önt, hogy az igazságba beleegyezzék és azt elhigyje, az olyant eretnek lélek vezeti félre.» Olvasásra ajánljuk az Auctorem fidei kezdetű bullát is, ad propos. 21. *(Denzingernél,* i. h. 1384. sz.).

[2] V. ö. a *Kor.* írt II. levél 3, 5; *Máté,* 11, 25.; *Ap. Csel.* 16, 14.

[3] Tryphon, 7. sz. M. ser. gr. 4. k. 491 old. Sz. *Ágoston,* de Civit. Dei 15. k. 6. f. M. 41. k. 442. old. ezt írja: «A Szentlélek pedig belsőleg működik, hogy a külsőleg használt orvosszernek foganatja legyen. Máskülönben még ha Isten maga is, egy neki alávetett teremtménynyel élve, bizonyos emberi alakban az emberi érzékeket megszólítaná, akár a test érzékeit, akár az ezekhez igen hasonló képzeleti érzékeket is, belső malasztjával pedig az értelmet nem igazgatná, nem munkáltatná, a prédikáció igazsága semmit sem használna». Sz. *Ágoston* más szavait a 30. és köv. old. olvashatni. Sz. *Prosper,* de Ingratis, a 335. és köv. old. M. 51. k. 114. o. ezeket írja:

«Non hoc consilio tantum hortatuque benigno
Suadens atque docens, quasi normam legis haberet
Gratia; sed mutans intus mentem atque reformans,
Vasque novum ex fracto fingens virtute creandi
Non istud monitus legis, non verba prophetae,
Non praestata sibi praestat natura, sed unus
Quod fecit, reficit. Percurrat Apostolus orbem;

pedig mindenekelőtt imádkozzál, hogy előtted a világosság kapui megnyíljanak; ezeket (a próféták jövendöléseit érti) ugyanis senki át nem láthatja, sem meg nem értheti, ha csak Isten és az ő Krisztusa nem adja meg neki azt, hogy megérthesse.»

Az *ész* ez igazságot — legalább a fölemelő malasztot tekintve — így vezeti le: a cselekedet valósággal természetfölötti jelleggel soha sem birna, ha Isten közvetetlenül nem hatna az emberi értelemre oly módon, hogy a természetfölötti megismerés elvével fölruházza és a cselekvésre serkenti; ha Istent nem tekintenők együttműködő oknak, mint nevezni szokás, vagyis az ember szellemi ténykedése közreműködő elvének.

40. Tétel: *A segítő malaszt egyszersmind az ember akaratára is közvetetlenül hat;*

tehát nem úgy, mintha a malaszt, ahogy némelyek tanítják, közvetetlenül csak az értelemre gyakorolna befolyást és csak ennek fölvilágosítása után, tehát közvetve, a lélektani törvény természeténél fogva, hatna az akaratra; hanem oly módon, hogy a malaszt közvetetlenül az akaratra is befoly és ezt jó cselekedetre indítja (sugallat).

Praedicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet:
Quaque viam verbo reseratam invenerit, intret:
Ut tamen his studiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit, inque graves adolet plantaria fructus.
Haec semen fidei radicem affigere menti,
Eque sinu cordis validum jubet edere germen.
Haec maturandam segetem servatque fovetque:
Ne lolium et tribuli, et vanae dominentur avenae.»

Sz. *Tamás* 6. lect. in Joan. XIV. ezt írja: «Az titeket megtanít mindenre, mert az ember, ha a Szentlélek nem adja meg a belső értelmet, bármit is tanítson külsőleg, hasztalan fárad, mert ha a Szentlélek nincsen a hallgató szivében, hiábavaló a mester beszéde; a Mindenható ihletése adja az értelmet (*Jób* 32, 8) úgyannyira, hogy még maga az Isten Fia is, ha az ember beszélő szervén szólna, erre képtelen lenne, ha csak maga bensőleg a Szentlélek segítségével nem működnék». L. Krisztus követését: 3. k. 2. f. 2. sz.: «Hangoztatnak szókat, de lelket nem adhatnak; vagy szépen beszélnek, de ha te hallgatsz, lelkesedést a szivben nem keltenek; betűket közölnek, de te adod a magyarázatot hozzá; titkokat beszélnek, de a pecsétet te veszed le róluk; kiadják a parancsolatot, de teljesítésére te segítesz; megmutatják az utat, de megjárására te bátorítasz. Ők csak külső munkát végeznek, de te a sziveket oktatod és fölvilágosítod; ők kívül öntöznek, de a termékenységet te ajándékozod; ők hallatják magukat, de a hallomáshoz te adsz értelmet.»

E tételt a hittudósok majdnem egyetértőleg vallják.[1]

Bizonyítás. 41. A *Szentírás* ez igazságot azzal tanítja, hogy Istennek tulajdonítja azt a hatást, hogy *az akaratot meghajlítsa s a szivet indítsa*, pl. a 118. zsolt. 36. v.: «Hajtsd szivemet a te bizonyságaidra és nem a fösvénységre».[2]

A *szentatyák* ugyanezt olyképen tanítják, hogy a fölvilágosítás tényét határozottan megkülönböztetik az akaratra gyakorolt befolyástól és úgy ezt, mint amazt egyaránt a Szentléleknek tulajdonítják.[3]

Ha a malasztot fölemelőnek veszszük, az *ész* így bizonyítja ezt a tételt: a cselekedeteknek hogy üdvhozók legyenek, természetfölötti elvből kell eredniök. Már pedig az emberi akarat a természetfölötti elv magaslatára nem emelkedhetik, ha csak közvetve, vagyis ha csak az értelem természetfölötti fölvilágosítása után indíttatnék meg. Tehát ez csak úgy történhetik meg, ha a malaszt az akaratra közvetetlenül hat.

42. Ha a segítő malaszt természetét — különböző fajait, jelesen a működő vagy közreműködő, az orvosló vagy fölemelő malasztot tekintve — élesebben akarjuk körvonalozni, helyén lesz mindjárt most megjegyeznünk, hogy a malaszt természetét, ha az orvosló malasztról van szó, nem nehéz meghatározni. Ez oly isteni hatás, mely az emberi természet bűn által okozott sebeit gyógyítja, az ész sötétségét eloszlatja, az akarat gyöngeségét száműzi, a rendetlen kívánság erejét gyöngíti stb. Nehezebb már a megoldás, ha a segítő malaszt alatt a fölemelő malasztot értjük. Hogy mi a malaszt ebből a szempontból, pontosan meg nem állapít-

[1] V. ö. erről *Petaviust*, de Pelag. et Semip. haeresi 4. f. 4. sz.; 10. f. 12. sz.; *Bossuetet*, défense de la Tradition, 10. k. 6. f.

[2] V. ö. a *Királyok* III. k. 8, 37. és köv. v.: «Legyen velünk a mi Urunk Istenünk . . . hajtsa magához sziveinket»; *Ezek.* 11, 19: «Elveszem a kőszivet az ő testükből és hússzivet adok nekik.»

[3] V. ö. sz. *Ágostont*, de peccator. mer. et remiss. 2. k. 19. f. M. 44. k. 170. old.: «Értsük meg, ha lehet, hogy a mi jó Urunk Istenünk némelykor még szenteinek sem adja meg valamely igaz cselekedet biztos ismeretét, vagy a győzelem örömeit, hogy megismerjék, hogy nem önmaguktól, hanem tőle birják a világosságot, amely sötétségöket bevilágítja és a kedvezést, melynek következtében talajuk a gyümölcsöt meghozza»; úgyszintén, de gratia Christi 24. f. M. 44. k. 373. old.: «Olvassák tehát és értsék meg, lássák és vallják be, hogy Isten az emberi szivekben nem a törvény és a tan külső hirdetése útján, hanem belső és titkos, csodálatos és kimondhatatlan hatalmával, nemcsak igaz kinyilatkoztatásokat, hanem jóakaratot is hoz létre.

hatjuk. Ez *titok*, mint a hittudósok sz. *Ágostontól* kezdve végig egyértelműleg mondják. Mert amennyiben a malaszt Isten természetfölötti adománya, mely a lélekre bensőkép hat, mely mivoltánál fogva természetfölötti célra, Isten közvetetlen látására tör, természete semmiképen sem puhatolható ki.

Amiben a hittudósok megegyeznek.

A hittudósok megegyeznek abban és fölötte erős érvekkel bizonyítják, hogy a segítő malaszt olyas valami, ami kezdetben az egyén közreműködése nélkül munkálkodik az emberben, ami az ember tehetségeire, t. i. az értelemre s az akaratra, még mielőtt valaki önmaga megfontolva s szabadon cselekednék, befoly azzal, hogy az emberben az egyén öntudatos cselekvése nélkül [1] a vallási igazságok felől ájtatos gondolatokat gerjeszt, a tárgyat megérteti, a jó tevésére érzelmeket kelt stb., ami utóbb az egyénnel együtt működik az emberben, ami a cselekvésre azalatt, míg azt magunk végezzük, úgy befoly, hogy a cselekedet nem pusztán az egyéné, hanem a malaszté is; a malaszté mondom, amely az akaratot előkészíti, hogy cselekedjék és azt ennek végzésében segíti.[2]

Hasonlóképen vitatja s megegyezik valamennyi hittudós abban, hogy a segítő (felemelő) malaszt olyas valami, ami az ember tehetségeit, az értelmet s az akaratot legalább mulólag fölemeli [3] s ezeket alkalmasakká teszi a természetfölötti

[1] Nem oly értelemben, mintha az egyén abban épen nem, tehát anyagilag sem működnék; a működő tehetség anyagi befolyása nélkül ugyanis a működő tehetségnél valóságos cselekvés nem mehet végbe; hanem oly értelemben, hogy mi a serkentő malaszt befogadására mivel sem járulunk kérve, esedezve, zörgetve stb., tehát azt semmiféle megelőző jó akarattal ki nem érdemeltük.

[2] Az (együttműködő) malaszt tevékeny s akaratunk is tevékeny; a malaszt az akaratot cselekvésre indítja, az akarat ugyanazt kéri, kívánja vagy ahogyan sz. *Tamás* (Summ. Theol. p. 1. c. 2. qu. III. art. 2.) mondja, arra önmaga mozdul. A *serkentő* malaszt az akarat részéről nem tételez fel semminemű megelőző működést, amelylyel zörgettünk, követeltünk vagy ehhez hasonlót tettünk volna a cselekvés elérésére, a *segítő* malaszt pedig a megelőző működést föltételezi. Minden szabad cselekedetünkben kétféle malaszt fordul elő: a *serkentő és a segítő*. A serkentő malaszt indít, s az akaratot a cselekvésre ráirányozza; a segítő malaszt a megelőzőleg mozdult akarattal együtt alkotja összes szabad akarásunkat. Egyúttal világos, hogy a segítő malaszt nem követi mindig a serkentőt; ha ugyanis elmarad az egyén önkéntes hozzájárulása, akkor a malaszt csak serkentő marad a nélkül, hogy segítővé válnék.

[3] A fölemelés, amelyet a munkáló malaszt a cselekvés elvének útján végez, szükséges. A tehetségek ugyanis a maguk természetes állapotában minden a természetfölötti rendbe tartozó, akár öntudatlan, akár öntudatos cselekvésre képtelenek. Ami a megigazultat illeti, annál a segítő malasztot

megismerésre és cselekvésre úgy, hogy mind azok a megelőző öntudatlan indulatok, amelyeket a malaszt az emberben az ember nélkül ébreszt, mind az öntudatosak, amelyeket az ember a malaszttal együtt kelt magában, igazán természetfölöttiek legyenek.

Amiben a hittudósok nem egyeznek meg.

Azonban e dolog bővebb körülírásában s főképen a mód, melylyel ez történik, kifejtésében nem egyeznek meg.

Atlag véve két részre oszolnak. Kötelességemnek tartom, hogy e két véleményről legalább rövideden szóljak, itéletemet azonban felfüggeszszem, nehogy reám is alkalmazható legyen *Canus* mondása: «talán nem értik azt, amit mondanak», s hogy a fölötte homályos és rejtélyes dolgot, aminő a malaszt természete, fejtegetéseimmel még homályosabbá ne tegyem.

Különben, midőn e véleményeket elősorolni akarom, kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy a hittudósok azokat, amiket a következőkben jelzünk, nemcsak a segítő malasztban rejlő mozzanatokról, hanem annak keletkezési módjáról is állítják.

43. Vannak, akik azt mondják, hogy a segitő malaszt nemcsak bizonyos isteni működés eredményezte mozgás, hanem

némely hittudós véleménye szerint pótolhatja a megszentelő malaszt; azonban általánosabb a vélemény, hogy az igazultaknál is szükséges a segítő malaszt, ha nem is mint a cselekvésnek felemelő elve, hanem azért, hogy a tehetségeket annak végrehajtására unszolja. Különben erről többet alább a 78. s köv. old.

[1] Igy a régiek közül nem kevesen, különösen a thomisták; ugyanígy a legújabb «thomisták» p. *Schätzler*; részben *Scheeben* is stb. *Scheeben*, Dogm. 2. k. 1. r. 762 és köv. sz. így ír: «Eme belső felemelést és erősítést a benső alak természetét s jelentőségét illetve azonban félreismernők, ha azt *egyedül a megismerésnek és akarásnak* a szabad indulatokat megelőző *nem szabad vagy öntudatlan indulataiban* keresnők, amelyekben Istennek fölvilágosító s befolyásoló működése bensőleg észlelhető s amelyek által az akarat szabad indulataira ébred és serken (a *serkentő* malaszt működése ellentétben a segítő malaszttal). Egyrészt ugyanis már maguknak az öntudatlan indulatoknak, amelyek a szabad üdvösséges cselekedetekre előkészítenek, természetfölöttieknek kell lenniök s ennélfogva arra, hogy létrejöjjenek, nemcsak a természeti erők hatását követelik, hanem ezeknek fölmagasztaltatását s termékenyítését is. Másrészt egymagukban mint merően természetfölötti ösztönzés és hatás nem is elégségesek arra, hogy az öntudatos indulatoknak, amelyekre sarkallnak, természetfölötti tartalmat s értéket kölcsönözzenek. Amaz erőt tehát, amelyet Istennek a teremtett szellemmel közölnie kell (avagy a malasztot mint *segítőt*), még szorosabban kell oly erőnek vennünk, mely a tehetségeket mint ilyeneket ezek benső átszellemítése által *felemeli s termékenyíti*, azok *tényleges mozgását kiséri*, illetve ennek *okozója* és ennélfogva a tehetségeket anyagi *tulajdonság* vagy

azonfölül bizonyos teremtés eszközölte tulajdonság.[1] Azt tartják ugyanis, hogy a segítő malaszt olyas valami, amit Isten teremt, s azzal a lélek tehetségei mint új cselekvéselvvel gyarapodnak; olyas valami, aminek folytán ezek természetök fölé emeltetnek s természetfölötti gerjedelmek végzésére alkalmasakká lesznek. Ehhez a teremtett ajándékhoz, amely az értelmi tehetségekben valami állandó, abban a pillanatban, amelyben a természetfölötti indulatok keletkeznek, hozzájárul, mint mondják, az isteni befolyás az értelemre s az akaratra, azaz az isteni indítás, amelynek folytán ama természetfölötti *öntudatlan* indulatok keletkeznek, melyekről fentebb szólottunk és melyek az embert az *öntudatos* természetfölötti indulatok ébresztésére is ösztönzik.

44. Az általunk jelzett mozzanatok folytán történik, hogy az ember, akinek értelmi tehetségét vagy képességét a malaszt felemelte és azt üdvös felvilágosítás s befolyás megindította, az üdvösséges szabad cselekvésre egészen kész. Szabad akaratának erejével pedig vagy ellenszegülhet s ezáltal visszautasíthatja a malasztot, vagy beleegyezhetik s az öntudatos tevést végezteti, amelyre a cselekvő malaszt őt ösztönözte: ezt ha teszi, csak az Isten malasztjával, t. i. a közreműködővel teheti.

45. Nézzük e vélemény mellett kardoskodók érveit. Hivatkoznak a *Szentírás* s a *szentatyák* egyes nyilatkozataira[1]; különösen pedig *észből merített érvekre*. Összehasonlítják ugyanis a természetfölötti életet a természetivel, mondván: valamint emitt a természeti életben nem elég az ember értelmi természete, hanem szükségesek azonfölül az értelmi tehetségek és az Isten működése, amely a tehetségeket a cselekvésre ösztönözi: akként a természetfölötti életben sem elégséges a természetet fölülmúló alap, avagy a lélek új természete, hanem hozzá kell járulniok a természetfölötti cselekvés

képesség módjára illeti s alakítja. Ez értelemben tekintette nevezetesen a régi scholastika — hogy kifejezze egész pontosan, ellentétben a természetiekkel, a természetfölötti indulatokhoz *mint ilyenekhez* szükséges isteni segítségnek vagy malasztnak bensőleg fölmagasztaló s termékenyítő voltát — ezt a segítséget nem Istentől előidézett mozgásnak = az ész tevékenységének tekintette, hanem az észbe *beléöntött* erénynek, ami által a lélek természetfölötti termékenységre tesz szert (bona qualitas mentis, qua recte vivitur) és amit egyesegyedül Isten idéz elé a lélekben (quam Deus in nobis sine nobis operatur). V. ö. *Glossner*, Dogm. (1874) 2. k. 203. s köv. old.

[1] V. ö. *Scheeben*, i. h. 766. s köv. sz. A nyilatkozatokat nem idézem, mivel véleményem szerint nincsen bizonyító erejük.

elveinek vagy tulajdonságoknak, amelyek az embert *közvetetlenül* elkészítsék a tevésre, azután meg az isteni indításnak.

46. Vannak, akik azt mondják,[1] hogy nem tartozik a segítő malaszt természetéhez az, hogy a lélekben isteni mozgatás folytán előidézett mozdulás bizonyos teremtett tulajdonságot foglaljon magában. Állításuk szerint ugyanis:

1) A segítő malaszt *tulajdonképen* nem teremtett dolog;[2] jóllehet átvitt s tágabb értelemben mondható teremtettnek annyiban, amennyiben t. i. azt mi természetes erőnkkel szerzett minden megelőző érdem nélkül nyerjük; amelynek folytán erkölcsileg semmiből lesz, t. i. semmi érdemből.[3]

2) A malaszt a *lélek tehetségeiből* származik vagy ered; ugyan nem abban az értelemben, mintha a lélek tehetségeinek meg volna az az erejük, hogy maguktól valami természetfölöttit létesíthessenek; mivel azt, mi magában véve a természetet fölülmulja, az alany természeti ereje létre nem hozhatja; ámde a malaszt magában véve valami természetfölötti[4]; sem nem oly

[1] Így általán mindazok, akik a thomistákkal ellenkező véleményben vannak mint *Suarez, Vasquez, Gregorius de Valentia* s mások.

[2] E véleményen, amennyiben a segítő malaszt teremtett voltát tagadja, van sz. *Tamás* is, aki qu. 3. de Potent. art. 8. ad 3. ezt mondja: «A malaszt, miután az nem önálló alak, tulajdonképen nem teremtett valami» és qu. 27. de verit. art. 3. ad. 9.: «Csak az önálló dolgot illeti a teremtés... nem önálló alakok legyenek azok akár állagiak, akár járulékiak, tulajdonképen nem teremtett alakok». Arról, vajjon tartotta-e azt, hogy a segítő malaszt isteni mozgatás folytán a lélekben előidézett mozduláson kívül foglal-e magában valamelyes tulajdonságot, a hittudósok vitatkoznak.

A hittudósok e véleményüket ezzel törekednek bizonyítani: Az, ami teremtve van, úgy függ Istentől, hogy oksági viszony tekintetéből semmi mástól nem függ; ebben különbözik ugyanis a teremtés a létesítés minden egyéb módjától; ámde a segítő malaszt Istenen kivül mással is áll valamelyes oksági viszonyban, t. i. anyagi ok tekintetéből az alannyal, akinek híjával csoda nélkül nem létezhetik, tehát a malaszt valóban s tulajdonképen nem teremtett valami. Hozzáteszik ezt is: a malaszt nem pusztul el, ha az ember elveszti, tehát nem is teremti Isten létesülésekor. (V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 104. art. 4).

[3] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. art. 2. ad 3. Különben megjegyzem, hogy sz. *Tamás* e szavai (és a n. 2. és n. 4.-ben felhozottak) nemcsak a segítő malasztt, de általában, sőt különösen az állapotbeli malasztról mondvák.

[4] Sz. *Tamás*, I. dist. 17. qu. 2. art. 2 (igaz, hogy a malasztról általában) ezt írja: «A kegyelem ajándékai nem erednek mintegy a természet erejéből, mivel nincs semmi a természet körében, amit valamely természeti tényező nem volna képes kifejteni és így a malaszt eredése új beömlésnek köszönhető. Ugyanezt ismétli qu. 3. de Potent. art. 8. ad 13.

értelemben, mintha a léleknek határozott s valamelyes sajátos hajlama és veleszületett készsége volna a természetfölötti ajándékokra; hanem abban az értelemben, hogy az ember mint értelmes lény képes a malasztot befogadni ellentétben az oktalan állatokkal, amelyekben ez nincsen meg; és hogy az Isten mindenhatósága s a teremtmények fölött való legfőbb uralma folytán természetet fölülmuló erőt önthet beléje, őt a természetfölötti rendbe fölemelheti. A hittudósok a lélek képességét e tekintetből *benmaradó* s *befogadó* képességnek nevezik és állandóan azt tartják, hogy:

3) Isten a malasztot a *lélek befogadó tehetségéből* sarjasztja.[1]

II. CIKKELY.

A segítő malaszt tulajdonságai.

47. A segítő malasztnak főképen három tulajdonságát kell megkülönböztetnünk, t. i. annak *szükséges, ingyenes* és *általános* voltát.

A segítő malaszt szükséges volta.

Előszó. A jó cselekedeteknek két neme van.

48. A jó cselekedeteknek *kétféle* nemét különböztetjük meg a kettős cél szerint, amelyet Isten az ember elé tűzött, a kettős állapot s rend szerint, amelyben az embert tekinthetjük, t. i. a természeti s természetfölötti szerint. Ama jó cselekedetek, amelyeket az ember a természeti rendben hajthat végre, amelyeket ter-

[1] A hittudósok vitatkoznak affölött, vajjon ez a befogadó tehetség szorosan véve természetfölöttinek mondható-e vagy nem: vajjon a természeti képességtől valóban különbözik-e vagy nem? Olvasd *Montagne*, de Gratia, bev. kérd. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 36. s köv. old. Sokan a hittudósok közül azt állítják, hogy 1. a benmaradó s befogadó tehetség valóban s lényegileg nem különbözik a természeti képességtől; 2. ez a befogadó képesség hatásában ugyanattól a természeti képességtől különbözik; t. i. úgyan azt a tényleg létezőt, amennyiben a természeti eredményekre vonatkozik, természeti képességnek; amennyiben pedig a természetfölötti eredményekre vonatkozik, befogadó képességnek nevezzük. Tanítják 3., hogy ezt a benmaradó képességet, amelyből a természetfölötti adományok származnak, egyszerűen s föltétlenül sem természetinek, sem természetfölöttinek, hanem befogadónak kell mondanunk. Igy érti ezt a véleményt követők bizonyítása szerint sz. *Tamás* is az idézett helyeken. *Kajetanus, Medina, Suarez, Ripalda* és mások. — Egyébiránt, hogy azt teljesen megérthesd, olvasd el alább III. fej. 5. cikk. *a beöntött erényekről.*

mészeti erőkkel végez, amelyekkel eleget tesz a természet erkölcsi törvényének és amelyekkel az ember természeti céljára tör, természetrendi jó cselekedeteknek (*erkölcsi* jó cselekedeteknek) neveztetnek. Azért a *természetrendi jó cselekedet* nem egyéb, mint a természeti erkölcsi törvénynek megfelelő természeti erőkkel végbevitt, a természeti célra törő szabad cselekedet.

Azok a cselekedetek pedig, amelyeket az ember a természetfölötti rendben hajthat végre,[1] amelyeket természetfölötti erők végeznek, amelyek eleget tesznek a természet rendjét meghaladó természetfölötti rend törvényének s amelyekkel az ember természetét fölülmúló céljára, t. i. örök üdvösségére tör, természetfölötti cselekedeteknek neveztetnek. A természetfölötti cse-

[1] Arra nézve, hogy mi a természeti s természetfölötti rend, olvasd fentebb e könyv 1. k. 425 és köv. l.; valamint *Kleutgen*, Theol. der Vorz. 2. k. 157. és köv. sz.

Legyen szabad egyes dolgokat *Kleutgentől* átvennem, ahol a természeti s természetfölötti rendnek fogalmát és az ebből folyó erkölcsi s hittani jó cselekedetek ismeretét bővebben adja elő. Ott ez olvasható: «A természeti rend ama vonatkozások foglalatja, amelyekben e teremtmények természetük szerint, tehát egyedül a teremtést feltételezve, állanak Istenhez, mint Teremtőjükhöz: a természeti erkölcsi törvény ama szabványok foglalatja, amelyek ezen viszonyból az értelmes teremtmények szabad akaratára s cselekvésére mértéket adólag szükségképen folynak. A dolgok természetfölötti rendje abból származik, hogy az Isten teremtményeivel más viszonyba lép t. i. azáltal, hogy nekik azt a hivatást adja, hogy a benne rejlő javakban nagyobb mértékben részesüljenek. Az eme rendben érvényes erkölcsi törvények nemcsak azokat a törvényeket foglalják magukba, melyeket a természet szab elénk, hanem azokat is, amelyek akaratunkat s cselekvésünket a dolgok ez új rendjének megfelelővé teszik; és pedig e szabványok némelyike a most fennálló viszony szükséges következménye lesz, így az isteni erényekre, a hit, remény s szeretetre való kötelezettség; mások pedig Istentől adott határozott rendeletek, például a szentségekre vonatkozó rendeletek... Ha az ember erkölcsösségre való természetes hajlama folytán s csak a közönséges gondviseléstől és Isten általános közreműködésével támogatva tartaná meg a természet és erkölcs törvényeit, akkor erkölcsössége csak természeti volna: természetfölötti azáltal lesz, hogy az Isten rendkívüli befolyásával a magasabb megismerés s akarás képességét adja a léleknek... (158 sz.) Már most a természeti s természetfölötti erkölcsösség között való eme különbséget a valóságban nem kell olybá venni, hogy erkölcsi jó cselekedeteink majd a természetfölötti, majd a természeti rendhez tartoznak. Ellenkezőleg elfogadható, hogy minden cselekedet, amely minden tekintetből megfelel az erkölcsi törvényeknek, természetfölötti értékű, ennélfogva vagy érdemszerző az örök életre, vagy, amennyiben a cselekvő nincsen a megszentelő malaszt állapotában, arra őt előkészíti.»

lekedet tehát nem egyéb, mint a természetfölötti rend törvényének megfelelő szabad jótett, oly tett, amely természetfölötti erőkkel történik és természetfölötti célra tör *(hittanilag* jó cselekedetek).

Amúgy futólag jegyzem meg, hogy a *természetfölötti* cselekedeteket is, amennyiben az üdvösségre egyenesen s közvetetlenül befolynak, *üdvöseknek* is nevezzük, *kétféléknek*, t. i. egyszerűen üdvös cselekedetek és érdemszerző cselekedetek.

A természetrendi jó cselekedetek és a természetfölötti avagy üdvös cselekedetek valóban különbözők.[1] Különbözők

[1] Nagy fontossággal bir ez a megkülönböztetés nem annyira, mint szokás mondani, a gyakorlat szempontjából, azaz amiatt, ami valóban történik, hanem inkább a tan, vagy mint mondják az elmélet céljából. Mondom nem annyira a *gyakorlat* miatt, mivel Isten minden embert akar üdvözíteni s minden embernek megadja az üdvösségre szükséges szentmalasztot; mivel tehát (amint egyes hittudósok vélik) természetrendi jó cselekedetek a való életben talán nem fordulnak elő; azonban az *elmélet* miatt, hogy t. i. a malaszt viszonya a természethez világosabb legyen, és hogy az üdvösséges és érdemszerző cselekedetekről szóló katholikus tan teljesen fölfogható legyen.

Hogy e különbség *joggal s méltán* állítható fel, az úgy a dolog természetéből, mint a katholikusoknak a *pelagiánokkal* folyt egész vitájából következik. A katholikusok gyakran vették határozatba, hogy a természet a malaszt nélkül tökéletesen képtelen az üdvösséges cselekedetekre; ennélfogva ezeknek más rendűeknek kell lenniök, mint az erkölcsi jó cselekedeteknek, amelyeket a természet valóban végezhet. Hasonlóképen kiviláglik az *Bajus* egyes tételeinek kárhoztatásából; t. i. a 13., 15., 17., 22., 27., 30., 34., 37., 61., 62.; v. ö. *Denzinger*, Enchir. LXXXVI.; valamint a *pistojai* zsinat 24. tételének elitéltetéséből. Mindez nyilvánvalóan kétnemű jó cselekedeteket tételez fel; olyanokat, amelyek természetrendbeliek, melyek azonban az üdvösségre nem érdemszerzők, s olyanokat, amelyek az üdvösségre vonatkoznak. Az *Auctorem fidei* kezdetű bullában (ad prop. 24.; v. ö. *Denzinger*, i. h. 1386. s köv. sz.) ugyanis ezt olvashatjuk: «A zsinatnak a kettős szeretetről szóló tana... amely az uralkodó érzéki szeretet s az uralkodó tiszta szeretet közé nem helyez magától a természettől adott s természetszerűleg dicséretes középérzelmeket, amelyek a boldogságra irányuló szeretettel s a jóra való természetes hajlandósággal együtt végső hagyaték s az isteni képmás maradékaként visszamaradtak (sz. *Ágoston*, de Spir. et Litt. 28. fej.); úgy vélve, hogy az istenes szeretet, amely bennünket mennyországba vezet, s a tiltott emberi szeretés között, amely kárhoztatandó, nincsen oly megengedett emberi szeretet, amely nem megvetendő (sz. *Ágoston*, Serm. 349. de charit. edit. maurin.); hamis, azaz kárhoztatandó.« V. ö. ama tervezeteket is, amelyeket a pápa révén a hittudósok mint választott tanácsosok a *vatikáni* zsinat elé terjesztettek és ugyane zsinat atyái fogalmaztak. Legyen szabad ezekből néhányat ide iktatnom. A 18. fejezetben (*Friedrichnél*, Docum. ad illustr. conc. Vatic. 2. k. 23. old.) ezt olvashatjuk: «Tehát ama cselekedetek, amelyek az isteni malaszt segítségével

elv szerint vagyis a kútfőben, amelyből erednek, a célban, amelyre törnek, benső érték, erkölcsi becsben, amint ez fogalmukból kitünik, végre különböznek a vezérlő világosságban, mivel amazok az ész világossága mellett történnek, ezek pedig fölülről jövő fölvilágosítás mellett.

Tévedések. Ezek előrebocsájtása után jó lesz a malaszt szükséges voltáról felmerült *tévedéseket* röviden ismételnünk.[1]

Tagadás által. 49. Voltak, akik *tagadás* által estek tévedésbe. A *pelagiánok* azt állították, hogy a malaszt épenséggel nem szükséges; az ember az üdvösséget a maga erejéből is elérheti, igaz módra élhet, sőt malaszt nélkül szert tehet valamelyes bűntelenségre. A *semipelagiánok* elismerték ugyan, hogy a malaszt az üdvösség elnyerésére föltétlenül szükséges; hanem tagadásba vették azt, hogy ez ahhoz is szükséges, hogy a hitet megkezdjük s az elnyert megigazulás állapotában megmaradjunk. Nem soroljuk fel azokat, akik idővel a *pelagiánok s semipelagiánokhoz* csatlakoztak, mivel már fentebb 32. s köv. old. megemlékeztünk róluk. Egyedül a manap uralkodó téves véleményeket akarjuk felemlíteni, t. i. a semirationalistákat, akik azt vitatják, hogy a malasztot csak mint oly segítséget nyerjük, hogy azt akarjuk s tegyük, amire a természetünk már magától is képes, de a vétekből eredt gyengeség miatt nem akarjuk s nem teszszük; ezek tehát kétségbe vonják, hogy a malaszt föltétlen szükséges; ezek mint *Hirscher*, azt mondják, hogy az ember értelmi természetében rendelkezik oly eszközök fölött, amelyek folytán Isten országába eljuthat és Istenben részesülhet; mondják hogy az embernek eredeti állapotában az Isten oly ténykedésére volt csak szüksége, amelyet a természetében rejlő képességek kifejtettek; a bűnbeesés után való állapotban pedig csak azon isteni segítségre van szüksége, amely természetének képességeit, melyeket a vétek meg-

természetfölöttiek s igazán üdvösek, mindenesetre különböznek amaz erkölcsileg jó cselekedetektől, amelyek ha merően a természet erejéből történnek, nem tartoznak az üdvösség útjához». V. ö. egyszersmind *Friedrich*, i. h. 63. old. a már 51. old. fent idézetteket, úgyszintén dr. *Martin* Konrád, Omnium Conc. Vat. docum. Coll. p. 28, ahol ezt találjuk: «Innen van az is, hogy amaz úgy nevezett jámbor élet, amelynél fogva valaki Isten parancsait, amennyiben a cselekvések állagát képezik, valamennyire megtartja, messze esik a megigazulás s életszentségtől, amely a cselekvőt a mennyország birtokába vezeti.» Ugyanígy *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. i. h. 157. s köv. sz.

[1] V. ö. fent 25. s köv. old.

sebzett, meggyógyítja. Mint már fent 57. old. jeleztem, *Hirscher* azt állítja, hogy az ember a romlott természet állapotában képes valamire saját erejéből az üdv dolgában. Épúgy az 55. old. említettem, hogy *Hermes* állítása szerint az elvont hithez, a remény s szeretethez, amelyek csakhamar elmulnak s amelyek nem alkotják a léleknek az érzékiség fölött való uralmát, nem szükséges a malaszt.

Ide tartoznak végre némelyek, akikről nem tettem említést, t. i. az *észelvűek* és deisták s korunknak más ily fajta emberei, akik azt állítják, hogy ők sem a kegyelmekre, sem a szentségekre nem szorulnak, hanem hogy az örök üdv elnyerésére elég, ha a maguk módja szerint becsületesen élnek.

Ezekkel szemben megmutatjuk, hogy a malaszt minden üdvösséges cselekedethez föltétlenül szükséges, hogy ennélfogva szükséges a hit kezdetéhez s ahhoz, hogy az elnyert megigazulásban véges-végig állhatatosak legyünk: ki fogjuk mutatni, hogy Istennek különös segítsége szükséges ahhoz, hogy a megigazult egész életén át minden, még a bocsánatos bűnöket is elkerülhesse.

50. Voltak, akik *túlzás* által estek tévedésbe. Mitsem szólunk e helyütt *Luthernek* arról a tévedéséről, hogy szerinte a megigazultak cselekedetei sem mások magokban véve, mint halálos vétkek, és egyedül Isten könyörületességéből, amelynek folytán az igazaknak nem tudatnak be bűnül, lesznek bocsánandókká. Csak azokról teszünk említést, akik a jó cselekedetekhez megkövetelték a malaszt és szeretet állapotát, akik tehát azt tartották, hogy a meg nem igazultaknak minden cselekedetei és annálinkább a nem hivők minden cselekedetei nem egyebek, mint vétkek; így *Bajus*, *Jansen*, *Quesnell*. Ezekhez kell számítanunk bizonyos értelemben *Hermest* is, mivel azt állítja, hogy az üdvösség elnyerésére egyedül a munkáló hit s szeretet, amely az ember egész életét vezeti s meghatározza, ér valamit. Túloznak.

51. Ezek ellenében megmutatjuk, hogy az ember a megigazulás előtt (a segítő malaszt segítségével) üdvösséges cselekedeteket, sőt a kezdődő hit előtt, mielőtt a hitre hivatást nyerne és, hogy többet mondjunk, Isten minden malasztja nélkül természetrendű jócselekedeteket végezhet; jól lehet — és ezt azért szükséges megjegyeznünk, hogy az emberi természetnek a jó

elvégzésében magára hagyott erőit túl ne becsüljük — az összes természeti törvényeket megtartani, a nehéz kisértéseket legyőzni Isten malasztja nélkül nem képes.

Azok ellenében tehát, akik a malasztról szóló tanban *tagadással* tévedtek, állítjuk:

Tétel: *Isten malasztja minden üdvösséges cselekedethez szükséges.*

A tétel magyarázata.

52. A *malaszt,* és pedig a segítő, amely tehát elmuló cselekvésre adatik; amely különbözik Krisztus tanítása- és példájától, az evangélium hirdetésétől; amely természetfölötti,[1] amely ennélfogva nemcsak gyógyítja az értelem és az akarat gyengeségét, hanem azt természetfölötti módon fölvilágosítja s indítja és ekképen a természetfölötti cselekvés végrehajtására arra való s tökéletes képességet nyujt;

az üdvös cselekedetekhez, t. i. olyanokhoz, amelyek egyenesen s határozottan az üdvösségre vezérelnek. Üdvös cselekedet az, mely nemcsak magában véve, de hittanilag jócselekedet, oly cselekedet, amely az üdvösséghez, azaz a természetfölötti célhoz mint némikép arányos eszköz segít;

minden üdvös cselekedethez, végezze azt a hivő akár a súlyos bűn, akár a megigazulás[2] állapotában;

[1] Ellene veted, hogy az anyaszentegyház sohasem döntötte el hitcikkelylyel azt, hogy az üdvösséges cselekedetekhez szükséges malaszt *természetfölötti*. Ámde az egyház akként szól e malasztról, hogy aki átolvassa annak határozatait, meggyőződik arról, hogy e malasztot az egyház természetfölöttinek tartja.

[2] Mondom, a *súlyos bűnben levő hivő*, ami hitcikkely; *a megigazult*, ami ugyan nem hitcikkely, azonban sok erős érv harcol mellette. Legyen szabad nehány érvet elősorolnom azon célból, hogy kitünjék, mily helytelen ama vélemény, amely szerint a megigazult állapotban levő ember képes segítő malaszt nélkül is üdvösséges cselekedetre. A *Szentírás* tanítja, hogy a szent férfiak is kérték az egyes cselekedetekre Isten segítségét. Krisztusnak ama parancsa szerint, melylyel az igazakat is fölszólítja, hogy ekként imádkozzanak: «És ne vigy minket a kísértetbe.» A *szentatyák* szintúgy cselekedtek, mint a szentek, akikről a Szentírás megemlékezik; ugyancsak a szentatyák oly módon szólnak a malaszt szükséges voltáról, hogy irataiknak minden olvasója biztos lehet a fent kimondott véleményről. Sz. *Agoston*, pl. de natur. et gratia 26. fej. M. 41. k. 261. old. ezt mondja: «Valamint ugyanis a tökéletesen egészséges testi szem, hacsak a világító fény nem segíti, nem láthat: úgy még a *legtökéletesebben megigazult* ember sem tud igazul élni, hacsak őt az igazság örök világossága istenileg nem segíti». A *hagyományból* fölhozzuk az *orangei* zsinat nyilatkozatát, 25. kán.: «A katholikus hit szerint hiszszük azt is, hogy minden megkeresztelt, miután a

szükséges, azaz nemcsak erkölcsi szükségességgel, amely valaminek végrehajtásában fölmerült nagy nehézségből származik, hanem anyagi s föltétlen szükségességgel, amely valami természetfölötti végzésére magokra hagyott természeti erők teljes képte-

keresztségben a malasztot elnyerte, Krisztus segítsége s közreműködésével mindazt, ami az üdvösségre szolgál, ha a hit szerint akarélni, képes és tartozik teljesíteni». E helyütt azt tanítja a zsinat, hogy az üdvös cselekedethez a megszentelő malaszton kívül más malaszt is szükséges, tudniillik ama malaszt, amelyet segítő és közreműködőnek nevezünk, amely jelzőkkel elég határozottan jelezzük, hogy az valamelyes segítő malaszt. Fölhozzuk továbbá a hagyományból az *egyház ama parancsát*, amely mindenkit, az igazakat is, ez imádságra tanítja: «Cselekvésünket, kérünk, Uram! előzd meg sugallatoddal» stb.; valamint a *trienti* zsinat (6. ülés 11. fej.) szavait: «Az Isten ugyanis malasztjával (t. i. a segítővel, amint azt kimutatja *Pallavicini*, Histor. concil. Trid. 8. k. vége felé) az egyszer megigazultakat, hacsak azok előbb őt el nem hagyják, el nem hagyja.» Hogy világos legyen, miszerint a *trienti* zsinat ily értelemben mondotta e szavakat, legyen szabad idecsatolnunk azt, ami a híres *Vegánál* olvasható, aki a zsinaton résztvett és akinek a trienti zsinatnak a megigazulásáról szóló eme határozatai kidolgozásában nagy része van. A megigazulásról szóló művében, ami nem egyéb, mint a trienti határozatok magyarázata, a trienti zsinat említett szavainál (11. fej.) ezeket írja (11. k. 11. fej.): «És hogy tudjuk, hogy ez az ép oly hatalmas, mint szükséges segítség egy igazultnál sem hiányzik, azonnal következnek utána *Ágostontól* (de natura et gratia 26. fej.) vett kenetes szavak: «Isten ugyanis malasztjával az egyszer megigazultakat, hacsak őt azok előbb el nem hagyják, el nem hagyja.» Amely szavak ugyanis a Szentírásnak nem kevésbbé kenetes mondásán alapszanak (*Krón.* II. 15.): «*Az Úr veletek van, mert vele voltatok. Ha keresitek őt, megtaláljátok, ha pedig elhagyjátok őt, elhagy titeket.*» És ezen az igazakban lévő malasztot értelmezte Krisztus, amidőn meg nem elégedve a biztatással, hogy az Atyával együtt fog ahhoz jönni, aki beszédét megtartja, hozzáadta (*Ján.* 14): *és lakást szerzünk* nála. Oly bőkezüen, oly föltétlenül s minden megszorítás nélkül ugyanis sohasem igérte volna az igazakban való maradását, ha nem szándékoznék addig maradni bennök, amíg azok ki nem üzik. És az igazultak eme boldog jelenlét folytán képesek a parancsolatokat megtartani és az előforduló kísértéseket legyőzni. Amiért is *Pál* dicsekedve s örvendve erről mondja (*Filip.* 4.): «*Mindent megtehetek az által, ki engem megerősít.*» És ismét (*Róm.* 8): «*Ha Isten velünk, ki ellenünk?*» És újra: «*Ki szakaszt el tehát minket Krisztus szeretetétől?*» Nem is akarunk most egyebet föltüntetni, mint azt, hogy Istennek eme malasztjával, melylyel kész mindenkit segíteni, teljesíthetjük a parancsokat.»

A *trienti* zsinat ugyanazon ülésének 16. fejezetében ez áll: «Mivel ugyanis maga Krisztus Jézus mint fő a tagokra és mint tő a vesszőkre, magokra az igazultakra valóban hathatósan befoly; ez a jó hatás azok cselekedeteit mindig megelőzi és kiséri, és követi, és nélküle semmiesetre sem lehetnek Isten előtt kedvesek s érdemszerzők . . .» E véleményre *a hittani érvet (persze leginkább a thomistákkal)* a következőkben jelzem: Az igazakban ugyan vannak termé-

lenségéből származik, tehát úgy, hogy az emberi természet magában véve még mint hibátlan és sértetlen is, ahogy az áteredő bűn előtt volt, arra képtelen.[1]

szetfölötti beöntött erkölcsi képességek. Azonban a természetfölötti képesség, amint az a természetiekben is hasonlóképen történik, valószínűleg csak a tevésre való rátermettséget adja; maga pedig önmagában véve valami erő, amely cselekvési elvre szorul avégből, hogy cselekedetté legyen. Ez okból szükséges bizonyos serkentés, amelynek bizonyára magával a képességgel egy rendben valónak kell lennie. Ez a serkentés pedig maga a segítő malaszt. *Ripalda* erről így ír (de Ente supernat. 106. v. 3. r.): «Minden üdvösséges cselekedet, ha természetfölötti képességek befolyásából ered is, magában véve természetfölötti gondolkozást tételez föl ama tárgy fölött s természetfölötti érzelmet ama tárgy iránt, amelyet végez. Ámde az üdvösséges munkálást szükségképen megelőző természetfölötti gondolkozás és érzelem nem más, mint a segítő-munkáló malaszt. Tehát minden üdvösséges cselekedet, ha természetfölötti képességek befolyásából ered is, magában véve segítő-munkáló-malasztot tételez föl.» A *vatikáni* zsinat atyái a hitágazati határozatok tervezeteiben (dr. *Martin* Konrádnál, Omnium concil. Vatic. docum. Coll. 28. old.) kimondják: «Ennélfogva semmiféle üdvös cselekedetekre, akár az igazultakban, hogy még igazabbakká legyenek, akár a bűnösöknél, hogy a megigazulásra előkészíttessenek, nem elégségesek a természeti erők.» Ugyane szavak fordulnak elő a fejezetben is, amint az első ízben fogalmazva ön (v. ö. *Friedrich*, i. h. 2. k. 23. old.) és amint a vatikáni zsinatra kijelölt hittudósok elé terjesztették; abban azonban hozzá adták még e szavakat: «az Isten természetfölötti malasztja nélkül, amely hat, hogy akarjunk, és közreműködik, ha akarunk, a jámbor cselekedetekben mire sem vagyunk képesek.» Végre fölhozom azt, amit a *vatikáni* zsinatra kijelölt hittudósok e fejezethez megjegyeztek (*Friedrichnél*, i. h. 2. k. 64. old.): «Érintetlenül kellett hagynunk azt a kérdést, amely fölött a katholikus hittudósok vitatkoznak, hogy vajjon a segítő malaszt különböző valami-e a valamennyi beöntött képességekkel adott állandó malaszttól, avagy magában eme képesítő malasztban és beöntött képességekben áll a természetfölötti cselekedethez magában véve elégséges segítség, hacsak különleges nehézségek szükségessé nem tesznek különleges ébresztő malasztot.» V. ö. *Bellarm*, de grat. et liber. arbitr. 6. k. 15. fej. 11. 13. vél.; *Suarez*, de grat 3. k. 8. fej. és az ott idézett hittudósokat.

[1] A *vatikáni* zsinat tervezeteiben (*Friedrich*, i. h. 2. k. 23. old.) ezt olvassuk: «A malaszt segedelme tehát nemcsak a nehézségek leküzdésére szükséges, hogy akarjuk is, tegyük is, amire természeti erőnkből képesek vagyunk, de annak gyengesége miatt nem akarunk; hanem a malaszt erőt is kölcsönöz arra, hogy azt, amit természeti képességünkből nem tehetünk, tehessük, és akarjuk és végrehajtsuk: Isten az, aki jóságából az akarást és végrehajtást munkálja bennünk. Mert jóllehet megvan a természetnek az az ereje, hogy az eszes lélek valamelyes törvényszerűt érez is, tesz is, amit nemcsak nem lehet gáncsolni, hanem méltán és helyesen dicsérni kell; mégis az ilyen jó nem olyan, aminő szükséges, hogy vagy a keresztény igaz életre előkészíthetne, vagy az örök élet üdvére elvezethetne.»

Tételünk hitcikkely.

53. A tétel, amint feljebb fogalmazva van,[1] hitcikkely; ez a *trienti* zsinatból világos:[2] «Ha valaki azt állítja, hogy az isteni malasztot Krisztus Jézus csak avégből adja, hogy az ember könnyebben élhessen igaz állapotban s könnyebben érdemelhesse ki az örök életet, mintha a szabad akarattal malaszt nélkül mindkettőt megtehetné, bár csak ügygyel-bajjal s nehezen, legyen kiközösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

54. A *Szentírás* ezt mind a *tagadás*, mind az *állítás* útján tanítja.

Tagadja, hogy az ember tehet valami jót (üdvösségest)[3] malaszt nélkül; Krisztus *János* 15, 4 s köv. mondja az apostoloknak: «Maradjatok énbennem, és én tibennetek. Miképen a szőllővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, ha nem marad a szőllő-

[1] A tételben ugyanis egyszerűen malasztról van szó; tehát azt *elválasztva* lehet gondolni, a bűnösöknél *segítő*, az igazultaknál legalább *megszentelő*.

[2] 6. ülés 2. kán.; v. ö. 1. s 3. kán.; valamint az 1. fej. V. ö. egyszersmind az V. század elején a *pelagiánok* ellen tartott zsinatokat, fölhoztuk feljebb a 28. old. Legyen szabad e helyütt megemlítenem a 418-ban tartott *karthágói* zsinat szavait, amely az 5. kánonban (*Denzinger*, Enchir. 69. sz.) ezt határozza: «Határozzuk, akárki mondja azt, hogy a megszentelő malaszt nekünk azért adatik, hogy azt, amit a szabad akarat tennünk parancsol a malaszttal, könnyebben teljesíthessük, mint, ha a malasztot nem kapnók, nem ugyan könnyen, hanem mégis teljesíthetnők nélküle az isteni parancsokat, legyen kiközösítve. A parancsolatok gyümölcséről szólt az Úr; ahol nem azt mondja: «*Nélkülem nehezebben teljesíthetitek*»; hanem ezt mondja: «nélkülem *mitsem* tehettek»; valamint a II. *orangei* zsinatot, amely a 9. kánonban (*Denzinger* 152. sz.) tanítja: «Isten működése az, hogy helyesen gondolkodunk s nem léptünk a hamisság és igazságtalanság útjára. Valaháuyszor ugyanis jót cselekszünk, Isten működik bennünk és velünk együtt, hogy megtegyük»; 20. Kán. (*Denzinger*, i. h. 163. sz.): «Az ember semmi jót sem tesz, amit nem Isten adna, hogy tegye az ember.» Olvasd egyszersmind a *vatikáni* zsinat 3. ülés 3. fej. a hitről, ahol e vélemény újból kifejezést nyer. V. ö. a *vatikáni* zsinat tervezeteit is 5. kán. 5. (dr. *Martin* Konrádnál, Omnium concil. Vat. docum. Coll. 32. old.): «Ha valaki azt mondja, hogy a természetes észbeli tehetség Krisztus Jézusnak isteni malasztja nélkül elégséges valamely jócselekedetre, amely a keresztény igaz életre s az örök életre előkészít, legyen kiközösítve.» (Olvasd egyszersmind ugyanott 28. old.: «Amiért igen helyesen állítható ez is, a malaszttal nemcsak azt nyerjük, hogy, amit a természet erejéből nehezen tehetünk, könnyebben tehessük, hanem azt is, hogy amit a természet szerint semmiképen nem tehetünk, akarjuk is, végezzük is.») V. ö. ugyanannak, die Arbeiten des Vatican. Concils 57. old. V. ö. *Friedrichnél*, i. h. már fent 76. s köv. old. hozott nyilatkozatokat.

[3] A *Szentírás*, amikor a jócselekedeteket ajánlja, vagy azok felől hivőit oktatja, mindig az üdvösséges cselekedeteket érti. Mert a Szentirást csak azért nyertük, hogy bennünket az üdvre és az oda irányuló útra vezessen.

tőn, azonképen ti sem, ha énbennem nem maradtok. Én vagyok a szőllőtő, ti a szőllővesszők; aki énbennem marad és én őbenne, az sok gyümölcsöt terem, mert *nálam nélkül semmit sem cselekedhettek*»[1]. Amint az összszövegből kitünik, arról a módról van közvetetlenül szó, hogy az apostolok hogyan tehessenek szert az üdvösségre; és Krisztus azt állítja, hogy az másképen nem lehetséges, hacsak vele összeköttetésben nem maradnak. Ez az összeköttetés pedig nem a külső érintkezésben áll, amely csakhamar megszünt[2], hanem a *benső*, malaszt által való összeköttetésben, amelyet Krisztus szépen hasonlít össze az életnedvvel, amelynek folytán a tő a rajta sarjadzó szőllővesszőket bensőleg táplálja, hogy szépen virágozzanak s gyümölcsözzenek. Ez a benső malaszt főleg a segítő malaszt, mivel azt mondja Jézus, nálam nélkül semmit sem *cselekedhettek*, és mivel a szőllőtő életnedvével való összehasonlítás is azt jelezi; ez a segítő malaszt *természet fölött* való, mivel azokról a gyümölcsökről van szó, amelyeket a mennyei földmíves és Krisztus, az igazi szőllőtő, vár, és amelyek az örök életre vezérelnek.

E helyen, amint szöveg egészéből kitünik, közvetetlenül az igazultaknak, minők az apostolok voltak, tetteiről van szó: azonban közvetve egyszersmind amaz üdvösséges cselekedetekről is, melyeket a *bűnös* hivők végeznek; ami egyrészt a fölhozott indok általánosságából («mert nálam nélkül *semmit* sem cselekedhettek») következik s ezt másrészt a «fokozás» érvelési módjával is be lehet bizonyítani. Mert ha e helyen az mondatik, hogy az *igazultaknak* szükséges a malaszt a jónak gyakorlására, az még inkább fog állani a *bűnösökről*, akik bizonyára az igazultaknál jobban szorulnak a malasztra.[3]

[1] V. ö. e szavakhoz a *trienti* zsinat 6. ülés, 16. fej.

[2] Krisztus ugyanis a fölhozott szavakat közvetetlenül szenvedése előtt mondotta.

[3] A *szentatyák* is az általunk adott értelemben magyarázzák e helyet s részletesen kimutatják, hogy az ember a jámbor cselekedeteknél mire sem képes malaszt nélkül. Sz. *Ágoston* pl. ezt írja (Tract. 81. in *Joan.* n. 3. M. 35. k. 1811. old.): «Nehogy valaki azt gondolja, hogy a szőllőtő legalább egy kis gyümölcsöt hozhat magától, midőn mondotta: *az sok gyümölcsöt terem*, nem mondja: mert nálam nélkül keveset cselekedhettek, hanem *semmit sem cselekedhettek*. Tehát sem kevés, sem sok nem történhetik a nélkül, aki nélkül misem történhetik». V. ö. e szavakkal a II. *orangei* zsinat 9. és 20. kán., felhoztuk fent 81. old., valamint a *karthágóit*, 418. évről, 5. kán. 81. old.

Ugyanezt írja az apostol is, *Kor.* II, 3, 5: «Nem mintha elegendők volnánk valamit gondolni magunktól, mint magunktól, hanem a mi elégséges voltunk Istentől vagyon»[1].

Megerősíti a Szentírás, hogy az Isten malasztja az, amelylyel alkalmasakká válunk az üdvös cselekedetekre. *Fil.* 2, 12 s köv. olvasható: «félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket, mert Isten az, ki bennetek mind a szándékot, mind a véghezvitelt munkálja jóakaratából.»[2]

55. A szentatyák annyira meg voltak győződve arról, hogy a malaszt minden üdvös cselekedethez szükséges, hogy azt az embert, aki e véleményt tagadta, nem tartották katholikusnak.[3] Azért is a szentatyáknak számos mondása vág tételünkbe. Halljuk egyedül sz. *Ágostont*[4]: «Nála nélkül, ha nem ösztö- 2. a hagyományból.

[1] Hogy *Hermes* e szavak ellen mit hoz fel, lásd *Kleutgennél*, Theol. d. Vorzeit, 2. k. 120. sz., annak cáfolatát ugyanott 127. sz. Ugyancsak e vélemény erősítésére szolgálnak mindazok a helyek, melyek az embereket malaszt nélkül az üdv rendjében holtaknak, vakoknak stb. tüntetik fel, pl. *Efez.* 2, 1; 5, 8. Azért nem csodálkozunk, ha a Demetriashoz írt levél szerzője 13. fej. (Op. s. Leoni Magno attribut.) M. 55. k. 172. old., miután azt mondotta, «számtalan bizonyság van, amely mind az ó-, mind az újszövetség lapjain mintegy összhangzóan bizonyítják, hogy abban áll az igazi alázatosság legkitűnőbb méltósága, hogy mindazt, ami üdvösségest az ember tesz, az isteni malaszt ajándékára vezesse vissza», hozzáadja, «vannak oly tökéletes s oly meggyőző erejü bizonyítékok, hogy a legelmésebb ellenvetéssel sem lehet nekik más értelmet adni».

[2] V. ö. egyszersmind *Efez.* 2. 8—10.: «Mert kegyelemből szabadultatok meg a hit által; és ez nem tőletek van, mert Isten ajándéka, nem a cselekedetekből, hogy valaki ne dicsekedjék. Mert az ő alkotmányai vagyunk, teremtve Jézus Krisztusban, a jócselekedetekre, melyeket előkészített Isten, hogy azokban járjunk». *Kor.* I. 12. 3.; «Senki sem mondhatja: Ur Jézus! hanem csak a Szentlélek által»; *Fil.* 1. 29.: «Nektek adatott a Krisztusért nemcsak hogy higyjetek őbenne, hanem hogy szenvedjetek is érette.» Lásd a Szentírásból vett érveket, amelyekből a malasztnak, amennyiben fölemelő, szükséges volta leginkább kitünik s melyekkel ezt *Hermes* és más fél-észelvűekkel szemben védelmezik, *Kleugennél*, Theol. d. Vorz. 2. k. 118 s köv. sz.; *Scheebennél*, Dogm. 2. k., I. rész, 674. s köv. 759. sz.

[3] V. ö. sz. *Ágoston*, de nat. et grat. c. 60. f. M. 41. k. 281—282. old.

[4] De grat. et lib. arb. 33. sz. M. 44. k. 901. old. V. ö. a de *vocatione* omnium gentium szerzőjét 1. k. 23. f. M. 51. k. 676. old., ahol azt mondja: «Az embernek minden jó érdeme a kezdő hittől egész a végső állhatatosságig, az Isten ajándéka, műve». *Lerei* sz. *Vincét*, Commonit. 24. f. M. 50. k. 670. old.: «Ki tulajdonított valaha ama rideg Pelagius előtt a szabad akaratnak annyi erőt, hogy ezen felül minden egyes jócselekedetben az Isten malasztjának segítségét nem tartotta volna szükségesnek?» A szentatyák egyéb érveit lásd *Petav.* Trin. 8. k.;

nöz, hogy akarjunk, vagy közre nem működik, amikor akarunk, üdvös, jó cselekedetekre képtelenek vagyunk.»

Ugyanezt tanusítják a *liturgiák*. A *Sacramentarium Leonianumban* pl. ezt olvashatjuk[1]: «Kérünk, irányozd elménket a neked tetsző tettekre».

Ugyancsak *az összes kereszténység közmegegyezése* is ezt bizonyítja. Mivel, amidőn a *pelagiánok* a malaszt szükségességét tagadni merészelték, nemcsak a püspökök, úgy külön-külön, mint zsinatokban összegyülve keltek ki s itélték el e téves tant mint újat, istentelent s eretneket[2], hanem az egész keresztény nép is kerülte ez eretnekeket[3].

56. Üdvös cselekedetek azok, amelyek az üdvösségre vezérelnek; azért valamelyes aránynak kell fennállania eme cselekedetek s az üdvösség, az eszköz és a cél között. Ámde üdvösségünk lényege szerint olyasvalami, ami a természetet fölülmulja, ennélfogva cselekedeteinknek is, hogy ily fönséges célnak megfelelhessenek, természetfölöttieknek kell lenniök. Minden teremtett természet azonban magában véve, legyen az akár beteg, akár ép, természeti képességei szerint képtelen természetfölötti működést eszközölni; tehát kell, hogy a malaszt által váljék képessé[4].

Incarn. 2. k. 8. f.; de Pelag. et Semipel. haer. 8. f. 12. s köv. sz.; *Klee*, Dogm.-Gesch. 2. k. 82. és köv. old. *Kleutgen.* i. h. 122. köv. sz.

[1] Col. 360. *Zaccariánál.* de usu libr. liturg. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 5. k. 291. old. Valamint Col. 367. (*Zaccaria*, u. o.): «Amint meg nem szünsz egyházad fiait tanítani (ime, a tan külső kegyelme, amit Pelagius is elösmert), akként nem szünsz meg őket segíteni, hogy megismerjék, mit kelljen helyesen cselekedniök s annak végrehajtására a lehetőséget (nem a könnyedséget, amit *Pelagius* nem vetett el) megszerezzék». E szavak bizonyára korunk fél-észelvűinek minden kifogását tönkreteszik!

[2] I. *Coelestius Nestoriushoz*, aki magáévá tette *Pelagius* tévelyét, 13. levelének elején (M. 50. k. 469. old.) ezt irja: «Életünk egynéhány napján, Pelagius és Coelestinus gonosz tanát többször kárhoztatták, a katholikus hit békét élvez, minthogy a Kelet és Nyugat egységes véleménye sujtotta őket követőikkel együtt».

[3] A Demetriashoz intézett levél szerzője 10. fej. (inter opera s. Leoni Magno attributa) M. 55. k. 170. old. ezt irja: «Ellentállott ugyanis e gonoszságnak a számtalan szentnek igaz hive és nemcsak a tudós pápák, hanem az egyháznak összes hivő népe is, követve az apostoli széket, az új tannak esztelenségétől irtózott«.

[4] Mint a vad olajfa, amelybe nemes olajágat ojtanak. — Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. I. 2. qu. 109. a. 5. irja: «A célravezető cselekvéseknek arányosaknak kell lenniök a célhoz; már pedig semmiféle cselekvés át nem lépi cselekvéselvének arányát s azért láthatjuk a természeti dolgokban, hogy semmi sem

Tétel: *A segítő malaszt az üdvözítő hithez s annak kezdetéhez szükséges.*

57. *A segítő malaszt,* még pedig a fölvilágosítás és indítás segítő malasztja, amely míg az észt üdvösségesen fölvilágosítja, az akaratot megindítja.[1] A tétel kifejtése.

Az üdvözítő hithez t. i. nem akárminőhöz, hanem a természetet felülmulóhoz, mint amely az igazulás előkészítéséhez s megtartásához megkivántatik; és *annak kezdetéhez*, úgy hogy a hitnek első fogamzása, az üdvösség első magja nem az embertől s nem annak jámbor hitérzelméből származik, amelyet, mint mondják, Istennek mintegy fölajánl és amelynek láttára Isten a hit malasztját osztja: hanem, hogy az inkább magának a malasztnak hívása, működése avagy ébresztése folytán keletkezik.

A tétel hitágazat; kimondja azt ugyanis a *trienti* zsinat (6. ülés 3. kán.) e szavakkal: «Ha valaki azt mondja, hogy az ember a Szentléleknek megelőző sugallása és segedelme nélkül hihet, remélhet vagy bűnbánatot tarthat, amint kell arra, hogy a megigazulás malasztját elnyerje, ki legyen közösítve.[2] Tételünk hitcikkely.

hozhat létre működése folytán oly eredményt, amely cselekvéserejét felülhaladja... Az örök élet azonban az emberi természet határát meghaladó cél s azért az ember természeti erejéből nem képes az örök élettel arányos érdemszerző cselekedeteket létrehozni, hanem erre magasbb erő kivántatik: ez a malaszt ereje». A dicső *Tamás* közvetlenül ugyan az örök életre szóló érdemszerző cselekedetekről szól; azonban ugyanaz az érv áll ama cselekedetekről, amelyek az igazulásra előkészítnek, mivel ez is a természetet felülmuló valami. Egyébiránt erre nézve olvasd *Clericus a Belliberone*-t de Gratia, I, 2. r. *Mignenél* Curs. Theol. 10. k. 845. s köv. old. A kételyeket eloszlatja u. o. 846. old. A megoldás elvei u. o. 851. old.

[1] Értjük e helyütt különösen a malasztnak az ember akaratára való befolyását. Vajjon azonban az akaratnak eme a malaszt által való indítása közvetetlen vagy közvetett, azt az egyház hittanilag nem döntötte el, amint azt már fent a 67. old. jeleztük.

[2] E szavakból már világos, hogy amint a természet fölötti hithez s annak kezdetéhez, úgy a természet fölötti remény, szeretet, bűnbánat kezdetéhez is szükséges a malaszt megelőző sugallása. V. ö. ugyanannak az ülésnek 5. fej., ahol «a zsinat kimondja, hogy magának a megigazulásnak kezdetét a felnőttekben Istennek a Krisztus Jézus által adott megelőző malasztjának kell tulajdonítanunk, azaz az ő hívásának, mely szerint azokat minden megelőző érdemök nélkül hivja» stb. V. ö. a II. *orangei* zsinat 5. kán.-ját: «Ha valaki azt mondja, hogy amint a hitben való gyarapodás, úgy a hit kezdete, maga a hitre való készség indulata... nem a malaszt ajándéka, azaz nem a Szentlélek sugallása folytán, hanem természetileg van meg bennünk, az apostoli tan ellenesének bizonyul»; 7. kán.: «Ha valaki azt állítja, hogy a természet erejéből olyas

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

58. Krisztus azt mondja (*Ján.* 6, 29): «Ez Isten cselekedete, hogy higyjetek abban, kit ő küldött»; és (44. v.): «Senki nem jöhet énhozzám, ha csak az Atya, ki engem küldött, nem vonzza őt»,[1] azaz hacsak az Atya az értelmet bensőleg megvilágítva s az akaratot megindítva őt nem hívogatta s őt meghíva nem vonzotta; ami a következőkből világos; a 65. v.-ben ugyanis ezt mondja Krisztus: «De vannak némelyek közületek, kik nem hisznek... Ezért mondottam nektek, hogy senki hozzám nem jöhet, ha csak Atyámtól nem adatik neki». Ennélfogva nem elégséges az evangélium hirdetése s annak meghallgatása arra, hogy valaki hívő legyen, hanem az Istennek benső, még pedig az ember cselekvését megelőző segítsége szükséges. *Ap. Csel.* 16. 14. v.-e mondja, hogy Isten felnyitá *Lydias* szivét, hogy azokra figyeljen, amiket *Pál* mondott.[2]

jót, ami az örök élet üdvére vonatkozik, hasznosan gondolhatunk, avagy végezhetünk, vagy pedig hogy az üdvösséges azaz evangéliumi tannal egyetérthetünk a nélkül, hogy a Szentlélek, aki mindenkinek az igazság elismerése és elfogadására való képességet adja, fölvilágosítana vagy sugalmazna, az eretnek szellemben van elfogulva, nem értvén Isten szavát, aki az evangéliumban ezt mondja: «*Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek*».

E szavakkal, valamint azokkal, amelyeket a *vatikáni* zsinatból azonnal fölhozunk, kitünően van megcáfolva ugy *Hermes*, aki azt állította, hogy a malaszt nemcsak a hit kezdetéhez, de magához a hithez (elméleti) sem szükséges; mind *Hischer*, aki azt állítja, hogy az ősszülők a magok erejéből bánták s szégyelték vétköket, valamint azt is, hogy az emberek egyedül a magok erejéből is megösmerhetnek egyes üdvigazságokat. V. ö. ugyanama II. *orangei* zsinat 25. kán.-t, mely fölemlít bizonyos eseteket, amelyekre a *semipelagiánok* tévedésök érdekében hivatkoztak: «Határozottan el kell hinnünk, hogy úgy ama latornak, akit az Úr a paradicsom hazájába hívott (*Luk.* 23, 43) mint Kornélius századosnak akihez az Úr angyalát küldte (Ap. Csel. 10., 2. s köv.) valamint Zákaeusnak, akit maga az Ur érdemesített látogatásra, amaz annyira csodálatos hite nem volt a természet szerint, hanem Isten bőkezű ajándéka» (*Denzingennél*, Enchir. 148. 150. 171. sz.) V. ö. végre a *vatikáni* zsinat 3. ülésének de fide szóló 3. fej., ahol ez olyasható: «Jóllehet a hithez való hozzájárulás nem vak lelki mozgás: mégis senki sem fogadhatja az evangeliumot úgy, amint az üdv elnyerésére szükséges, a Szentlélek fölvilágosítása és sugallása nélkül, aki kinek-kinek az igazság elismerése s elhivésére készséget ad».

[1] V. ö. a Szentírás e helyéhez *Scheeben*, Dogm. 2. köt. 1. r. 759. sz.

[2] V. ö. *Rom.* 11, 35. s köv.: «Ki adott elsőbb neki, hogy visszaadassék annak? Mert őtőle és óáltala és őben ne vannak mindenek». E szavak valamint a természeti rendben, ugy a malaszt rendjében is Istennek tulajdonítják az első kezdetet. Úgyszintén *Kor.* I. 4. 7.: «Mert ki választ ki téged? Mid vagyon pedig, amit nem vettél? Ha pedig vetted, mit dicsekszel, mintha nem vetted volna»? E bizonysághoz

59. Sz. *Prosper* és vele a 418-ban tartott *karthágói* zsinaton összegyült 200 áldozópap ezt tanítja[1]: «A Krisztus Jézus által adott isteni malaszt nemcsak az igazság megismerésére, hanem annak véghezvitelére is segít bennünket az egyes cselekvé- 2. a szentatyákból.

megjegyzi sz. *Ágoston*, de praedest. ss. 3. f. M. 44. k. 964. old.; «S főleg e bizonyság győzött meg engem magamat is, mikor hasonlóképen tévedtem, azt hivén, hogy a hit, amelylyel Istenben hiszünk, nem Isten ajándéka, hanem önmagunktól van bennünk s hogy általa szerezzük meg Isten kegyelmét, amelylyel mérsékelten, igazul s jámborul éljünk e világban». Ugyanígy *Kor.* II. 3. 5.: «Nem mintha elegendők volnánk valamit gondolni magunktól, mint magunktól, hanem a mi elégséges voltunk Istentől vagyon». Sz. *Ágoston*, de praed. ss. 2. f. M. 44. k. 962. old. e helyhez ezt írja: «Figyeljenek erre s mérlegeljék e szavakat azok, akik azt hiszik, hogy a hit kezdete önmaguktól van s Istentől csak a hit gyarapodása. Mert ki ne venné észre, hogy előbb van a gondolkodás, mint a hivés? Ugyanis senki sem hisz valamit, mielőtt azt nem gondolta, hogy azt hinnie kell.» Ime, hogy cáfolta meg már sz. *Ágoston Hermes* s *Hirscher nek* fent az 55, 57. old. jelzett véleményeit. *Hermes* ellen, aki a hit s szeretet gyenge indulataihoz, amelyek hamar eltünnek, nem követeli a malasztot, sz. *Ágostonnak* e szavait is fölhozhatjuk (de gratia et lib. arbr. 33. sz. M. 44. k. 901. old.): «Ki kezdte ezt a bár csekély szeretetet adni, ha csak nem az, aki előkészíti az akaratot s közreműködésével véghez viszi azt, amit kezd? Mivel, hogy akarjunk, munkál mint kezdő, az, aki az akarókkal közreműködik, mint véghezvivő».

Az ellenfelek hivatkoznak ugyan e helyekre: *Peldabesz.* 16. 1.: «Emberé a szív készülete»; *Zak.* 1. 3.: «Térjetek hozzám, úgymond a seregek Ura, és hozzátok térek»; *Máté* 7. 7.: «Kérjetek és adatik nektek, keressetek és találtok; zörgessetek és megnyittatik nektek»; s e helyekből bizonyítani törekednek, hogy a Szentírás azt tanítja, hogy a jóakarat, imádság s általán a jócselekedetek kezdete az ember erejéből van és hogy a malasztot Isten azután adja. Válaszom: Figyelemmel kell lennünk a Szentírás más helyeire, t. i. *Dán.* 4. 24.: «Bűneidet váltsd meg alamizsnákkal és gonoszságaidat a szegényekhez való irgalmassággal»; *Tób.* 12. 9.: «Az alamizsna megszabadít a haláltól és az az, mi megtisztít a bűnöktől». Vajjon lehet-e ezen helyekből azt bizonyítanunk, hogy a bűnök bocsánatára az alamizsnánál egyéb nem szükséges? Bizonyára nem. Meg kell engedniök, hogy ahhoz az alamizsnán kívül egyéb is szükséges; és ez a helyes vélemény, mivel, amint nyilvánvaló, a Szentírás nem ritkán valamely eredményt egy oknak tulajdonít a nélkül, hogy említést tenne a többiről is, amelyek ez eredménybe szintén befolytak. Ugyanez okoskodást kell alkalmaznunk a Szentírásnak előbb említett helyein is s a nehézség megoldást nyer. Ezenfelül megjegyzem, hogy a Szentírás magyarázásánál nem szabad megfeledkeznünk a szentírási magyarázattan szabályairól, amelyek szerint a magyarázásnak *összhangzónak* kell lennie, melynél fogva jelen esetünkben a Szentírás ama helyeire is tekintettel kell lennünk, amelyek kifejezik azt, hogy a malaszt az üdvösséges cselekede-

[1] Contra Collator. M. 51. k. 227. old. V. ö. 83. old. és köv. 90. old.

sekben, úgy hogy nélküle semmi igaz és szent jámborságot sem (birhatunk) gondolhatunk, mondhatunk, cselekedhetünk».[1]

3. a hit által megvilágosított észből.

60. Ha a hit kezdetére a szentmalaszt szükséges nem volna, ha ezt az ember egyéni erejének és nem az isteni malaszt-

tekhez mindenesetre szükséges, és amelyek azt, amit a nevezett helyek az *embernek* tulajdonítanak, egyszerűen Istennek tulajdonítják. Ha ugyanis *Zak.* 1, 3. olvassuk: «Térjetek hozzám . . . és hozzátok térek» néznünk kell *Jer.* 31, 18 és köv., mely ezt mondja: «Téríts meg engem és megtérek; mert te vagy az én Uram Istenem», «Miután engem megtérítettél. akkor tartottam bűnbánatot.« És *Siralmai* 5, 21.: «Téríts minket hozzád, Uram! és megtérünk». Az embert ugyanis Istennek két dologra kell vala figyelmeztetnie, t. i. Isten segedelmére, amely az embert üdvösséges cselekedetekre ébreszti s annak elvégzésében segíti és saját közreműködésére, amelyet tanusítania kell. Ezért van két rendbeli bizonyság a Szentírásban; némely mondás az Isten malasztját ajánlja, más az embert arra figyelmezteti, hogy azzal hathatósan közreműködjék.

[1] V. ö. sz. *Ágoston* szavait is, melyeket a 87. old. fölhoztunk. Hozzáadjuk még azt, amit de peccat. mer. et remiss. (l. 2. c. 18. M. 44. k. 169. old.) című munkájában ír: «Ha Istentől van bennünk valamelyes szabad akarat, mely jóra is, rosszra is hajolhat; a jóra hajtó akarat pedig csak tőlünk való volna; akkor jobb az, amelyik önönmagunktól, mint amelyik Istentől származik.» Fölhozzuk még azt a nyilatkozatot az «*Auctoritates sedis Apostolicve episcoporum de gratia Dei*» c. műből (M. 50. k. 536. old.), melyet nehány hittudós (így *Hurter* Comp. 3. k. 23. old., *Denzinger*, Euchiridion XIII. 96. sz.) *Celesztinnek* tulajdonít: «Ezekkel az egyházi szabványokkal és az isteni tekintély által támogatott érvekkel Isten segítsége mellett bebizonyítottuk, hogy minden jóakarásnak és cselekedetnek, minden törekvésnek és erénynek, melyekkel a hit kezdetétől Isten felé törekszünk, maga Isten a szerzője: és nem kételkedünk, hogy az ő szentmalasztja megelőzi az emberek minden érdemét, az ő malasztja okozza, hogy akarjuk megtenni és meg is tegyük a jót.» (Megjegyezzük itt azon nyilatkozatot, mely *Mignenél* 50. k. 412. old. olvasható, mely szerint az «*Auctoritates praeteritorum sedis apostolicae episcoporum de gratia Dei*» cz. művet tévesen tulajdonítják sz. *Celesztinnek.)*

Ellenfeleink a *szentatyák* irataiból (különösen *Irén*, Haer. l. 4. c. 37. M. gör. sor. 7. k. 1099—1104 old.; *aranyszájú János*, Hom. 12. in epist. ad Hebr. M. gör. sor. 63. k. 96—102. old.) igyekeznek fegyvert kovácsolni ellenünk. Ezen nehézségek megfejtésében utaljuk az olvasót azon szabályokra, melyeket a *szentatyák* olvasásánál nem szabad figyelmen kivül hagynunk. (Fölsoroltuk az 1. k. 142. lapján). Jó lesz még megjegyeznünk, hogy az egyház első századaiban voltak olyan eretnekek, kik azt hirdették, hogy minden a *vaksorstól, fátumtól* függ s hogy mi magunk épenséggel nem folyunk be saját üdvösségünk megszerzésére. (*Marcionitáknak.*) Ne csodálkozzunk tehát, ha a *szentatyák* azért, hogy ezeket megcáfolják, kissé túllépték a határt az egyház ide vonatkozó tanításának védelmezésében s hirdetésében és az embernek ez ügyben kelleténél nagyobb befolyást tulajdonítottak. Egyébként V. ö. *Habertet*, Theol. graec. Patr. vindicata circa universam materiam gratiae 1. k. 1. fej.; *Jungmannt*, de gratia 64. és

nak kellene tulajdonítanunk, akkor hasonlóképen a *megigazulás* és *megdicsőülés* is, minthogy ezek a hit alapján épülnek föl, nem Istentől, hanem az embertől indulnának ki; ez pedig ellenkezik az egyház tanításával.[1]

A *semipelagiánok* szerint még maga az isteni előrerendelés is, amely a jókat az örök életre kiválasztotta, bizonyos értelemben nem Istentől, hanem a magára hagyott embertől függ; minthogy szerintök Isten akarja ugyan az ember üdvösségét, de csak akkor, ha ezt előbb maga az ember saját erejéből óhajtja.

Továbbá, ha a hit malasztját, amint ezt a *semipelagiánok* vitatják, a hiszékenység azon jámbor érzülete és a hitre való készség miatt nyernők, az ember maga érdemelné meg a hitet, és a hit nem lenne többé kegyelem, malaszt, hanem jutalom, érdem; ami meg ellenkezik az egyház tanával a szentmalaszt ingyenes voltáról, amint alább ki fogjuk fejteni.[2]

köv. old. — Legyen szabad legalább *aranyszájú* sz. *Jánost* illetőleg egyet-mást fölhoznom, miként kell a műveiből vett fönnebb említett idézetet értenünk. *Homil* II. n. 5. M. gör. sorozat. 56. k. 183. old. a jóslatok homályosságáról ezt írja: «Mert a jócselekedetekre, segítség nélkül, gyönge a lélek. Értsétek a jó cselekvésére nem elégséges a lelkünk. De mit is mondok: a jó cselekedetekre? sőt még arra sem, hogy fölértsük azt, amit az írás mond: mert *Pál.* kor. I. 2. 14. szerint: *a test szerint való ember nem fogja föl azt, mi Isten lelkéé* . . . Test szerint valónak, állatinak nevezi azt, ki azt hiszi, hogy mindent elvégezhet emberi okoskodással és nem gondol a lélek ihletésére, sugalmazására.»

[1] Ezen értelemben írja sz. *Prosper* a *semipelagiánokról*, Epist. 225. ad s. *Augustinum*, M. 51. k. 70—72. old.: «Következésképen, amennyiben Istenen áll, az örök élet mindenki számára van, amennyiben azonban a szabad akaraton, csak azok érik el (amint a semipelagiánok erősítgetik), akik Istennek szabadon hittek, és a szentmalaszt segítségét a hit érdeméből nyerték . . . Ekként tehát . . . kettő munkálja az ember üdvösségét, t. i. Isten szentmalasztja és az ember engedelmessége; előbbre teszik az engedelmességet, mint a szentmalasztot, úgy annyira, mikép azt kellene hinnünk, hogy az üdvösség kezdete abból indul ki, aki üdvözül, s nem abból, aki üdvözít; és hogy az emberi akarat az isteni szentmalasztot önmaga szerzi meg, s nem az isteni szentmalaszt hódítja meg az emberi akaratot.»

[2] V. ö. azonkívül azt az érvet is, melyet a hit által megvilágosított észből az előző tételben fölhoztunk. A hit kezdete u. i. az üdvösségre érdemes cselekedet, sőt az üdvösségre érdemes minden egyéb cselekedetnek talaja és alapja; következésképen minden érv, amely az előző tétel igazságát vitatja, még inkább sorompóba lép a tétel mellett. Az észből fölvetett kétségeket fölveti *Clericus a Belliberone, Mignenél*, Curs. Theol. compl. 1. köt. 846. s köv. old.; *Billuart*, i. h. 3. ért. 2. c.

Tétel: *Hogy az igaz megigazult állapotban állandóan megmaradhasson, különös isteni segítségre van szüksége.*

A tétel kifejtése. 61. Azt mondjuk, hogy az *igaznak*, és pedig a meglett korú igaznak, kinek kisértésekkel kell megküzdenie s az erény gyakorlására képes és köteles;

a *megigazult állapotban való állandó megmaradásra.* Az állandóság a nyert igazságban való hosszabb-rövidebb állhatatosságot és folytonosságot jelent, a nélkül azonban, hogy tartama kiterjedne a halálig; vagy pedig olyat, amely kitart a halálig. Az elsőt *ideiglenesnek* vagy *tökéletlennek*, a másodikat *véglegesnek* vagy *tökéletesnek* hívjuk.

Tekintve indokait, amelyektől függ, e végleges ismét vagy *szenvedő*, vagy *szenvedő és cselekvő is egyúttal*; a *cselekvő* alatt alatt a cselekedetek azon összességét értjük, amelyeknek erejénél fogva az igaz ellentáll minden kisértésnek, s mindenért eleget tesz, s így a megigazulás elnyert kegyelmét élte végéig megőrzi és növeli. A *szenvedő* állandóság az, ha Isten a megigazultat akkor, amikor az igazság állapotában van, a világból kiszólítja. A *szenvedő* azokban a kisdedekben, és velök együtt mindazokban van, akik a keresztségben megigazulván, mielőtt eszökkel élhetnének, meghalnak, akik tehát nem járulhattak a megigazult állapotnak egész a halálig való folytatásához jócselekedetekkel. Úgy a *cselekvő*, mint a *szenvedő* állandóságot kapcsolatban találjuk azoknál a felnőtteknél, akiket, miután az Isten szentmalasztjának segítségével a rosszat kerülték, a jót gyakorolták s a jóban mindvégig állandóak maradtak, Isten ily állapotban szólít ki a világból.

Noha a *szenvedő*[1] állandóság is Isten igen nagy ajándéka, amiért naponkint buzgón kell Istenhez imádkoznunk, és noha ezt is az állandóság fogalma alá rendeljük, mindazonáltal a tételben első sorban az állandóság névvel a *tevőlegest* illetjük, amit

[1] Ezen *szenvedő* állandóságról olvashatunk a *Szentírásban* is, pl. *Bölcs.* 4, 10. s köv.: «Isten előtt kedves lett a szeretett, és élve vitetett át a bűnösök közül. Elragadtatott, hogy a gonoszság meg ne változtassa értelmét, vagy hogy az álnokság meg ne csalja lelkét»; hasonlókép a *szentatyák* közül pl. sz. *Ágostonnál*, de dono perseverantiae, 17. fej. M. 45. 1018. old.: «Lássátok, mily messze áll az igazságtól, aki azt tagadja, hogy az állandóság az élet végeig Isten ajándéka: mert Isten akkor vet véget az életnek, amikor akarja; ha tehát a bukás bekövetkezése előtt szakítja meg az életet, az embert végig állhatatossá tette.» V. ö. sz. *Tamást* is, Summ. Theol. p. 1. 2 qu. 114. a. 9.

egyrészt a *semipelagiánok* tévedése igazol, akik ellen e tétel[1] irányul; másrészt kiviláglik abból, hogy csak a tevőleges nyilvánul tettekben, amelyekre a különös isteni kegyelem szolgál;

a különös isteni segítségre, vagy amint a szentatyák gyakran mondják, az állandóság nagy kegyelmére. Mit értünk e különös isteni kegyelem, az állandóság e nagy ajándéka alatt? Isten jótéteményét, Istennek abbeli ingyenes munkálkodását, amely eszközli, hogy az ember az elnyert megigazulásban jól cselekedve tényleg állandóan haláláig megmarad. Ha ez ajándék természetébe mélyebben akarunk betekinteni, és pontos mibenlétét vázolni akarjuk, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy ez a lehető legnehezebb.[2] Azt gondoljuk, hogy nemcsak az elégséges vagy túl-

[1] Ha u. i., amint ezt *Oswald*, die Heiligung 170. old., bevitatja, a *semipelagiánok* csakugyan elismerték volna a szenvedő állandóság kegyelmét, abban a pillanatban a legszilárdabb érvünk lenne a mellett, hogy a tevőleges állandóságról szólnak. Valószínűleg azonban a dolog másképen áll. Midőn u. i. a katholikusok a *semipelagiánokat* meggyőzni akarták, hivatkozva a gyermekekre, akiknek egy része részesül a keresztség kegyelmében, más része pedig nem, sz. *Prosper* tanúsága szerint azt felelték (Epist. ad August. n. 5. M. 51. köt. 71. old.): «ezek üdvözülnek vagy elkárhoznak, amint Isten tudta, hogy jók vagy gonoszok lettek volna, ha tovább éltek volna.»

[2] E tárgy némileg világossá lesz, ha néhány futó pillantást vetünk úgy e hitágazat történetére, mint a hittudósok ide vonatkozó véleményére.

Tekintsük a hitágazat *történetét*. A *pelagiánok* azt állították, hogy úgy maga az igazság állapota, mint a benne való előrehaladás; a *semipelagiánok* pedig azt, hogy legalább is az üdv (a hit) kezdete és annak betetőzése emberi erővel elérhető (v. ö sz. *Ágoston*, de dono persever. 17. fej. M. 45. k. 1018—1022). Azt vitatták, hogy az igaz a jóban saját erejéből mindvégig állhatatosan megmaradhat. Velök szemben sz. *Ágoston*, és más föntebb a 32. oldalon elsorolt férfiak és a zsinatok (II. *karthágói* és II. *orangei*) azt tanították, hogy az igaz erre nem képes; nem elégségesek az ő egyéni erői, hanem szükséges Isten segítsége is, amelyet megkülönböztetésül a megszentelő malaszttól, amint ezt némelyek állítják, különös segítségnek vagy Isten ajándékának, Isten nagy ajándékának nevezünk. Tekintetbe véve tehát e pontot, mondhatjuk, hogy az igazság állapotában mindvégig megmaradásra szükséges a segítő vagy munkáló malaszt, és pedig legalább is az igazán és viszonylagosan elégséges malaszt.

A *pelagiánok* és *semipelagiánok* ellen irányuló sz. *Ágoston* korabeli véleményt megerősítette a *trienti* zsinat. Ha mérlegeljük e zsinat szavait, ugyanarra az érvre vezethetjük vissza. A 6. ülés 13. f.-ben olvassuk: «Hasonlókép az állhatatosság ajándékáról, amelyről írva van: Aki állhatatos marad végig, az üdvözül. Ez pedig máshonnan nem származhatik, mint attól, aki hatalmas, hogy azt, aki áll, olyanná tegye, hogy állhatatosan álljon, és azt, aki elesett, ismét lábra állítsa: senki se merészkedjék bizonyosra venni bármit is föltétlen bizonyosság-

áradó segítő malasztban nyilvánul, amely *bensőleg* működve az emberben, megőrzi őt a vétektől vagy visszatartja azoktól, de egyúttal (ha nem is mindig, de legtöbbször) magában foglalja azon *külső* szentmalasztot is, amelylyel Isten gondviselésének

gal, noha Isten segítségébe a legszilárdabb reményt kell is vetnünk és helyeznünk. Isten u. i. hacsak az ő kegyelmének fogyatékával nem vagyunk, amint elkezdette bennünk a jót, akként végre is hajtja, munkálván bennünk az akarást és végrehajtást». A *trienti* zsinat ezen szavaival a *pelagiánok* és *semipelagiánokon* kívül minden más tévedést is kárhoztatott, amint az kiviláglik ugyanazon 6. ülés 22. kánonjából, amely ekként hangzik: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazult Isten különös segítsége nélkül az igazság állapotában állhatatosan megmaradhat, vagy hogy a különös segítséggel meg nem maradhat, ki legyen közösítve». A szavak: *e különös segítséggel meg nem maradhat*, teljes igazságot szolgáltatnak nekünk. *Pallavicini*, Histor. conc. Trid. 8. k. (német kiad. *Klitschetől* 3. k. 96. old.) ki elénk tárja a zsinat atyái által folytatott azon vitát, miként maradhatnak meg az igazak a megigazulás állapotában, e kérdés körül forgó kilenc tévedésről tesz említést; miben áll azonban mindegyik, nem tárgyalja. *Vega* (de Justific. 12. k. 1. f.) a *trienti* zsinat 12. és 13. fejezeteit tárgyalván, azt állítja, hogy a zsinati atyák úgy a *pelagiánokat* és *semipelagiánokat*, mint *Jovinianust, Wickleffet, Bucerust, Luthert, Kálvint* és még másokat kárhoztatni szándékoztak. A *kálvinisták* és *lutheránusok* folyton temérdek téves tant hoztak fölszínre az igazság állapotában való folytonos megmaradást illetőleg. Az ő véleményök szerint az igazak (*Kálvin* szerint az *előrerendeltek*, *Luther* szerint a *hivek*) teljesen és csalhatatlanul bizonyosak, sőt bizonyosaknak kell lenniök üdvösségükről, és az eszköz, amely őket az üdvösségre vezeti, a föltétlen előrerendelés; rájuk nézve a hit vagy bizalom az eszköz, melylyel mintegy két kézzel szoríthatják üdvösségöket. Velök szemben a *trienti* atyák, amint már jeleztem, a 6. ülés 13. fejezetében bár elvetették a föltétlen biztosságot az állhatatosság ajándéka felől, mégis azt állították, hogy az igazak, ha nincsenek a kegyelem hijával, állhatatosak maradhatnak; és a 22. kánonban kárhoztatják azt a véleményt, hogy az igaz az Isten különös ajándékával sem maradhat meg az igazság állapotában Ezek után csak e körülményt tekintve is kiviláglik, hogy Isten különös kegyelme alatt az elégséges segítő malasztot lehet értenünk.

Vannak *hittudósok*, amint föntebb már említettem, akik azt erősítik, hogy az igaz azon készségekkel, amelyeket a megszentelő malaszt magába zár, tehát segítő malaszt nélkül is végrehajthatja a jócselekedeteket, következésképen megmaradhat az igazság állapotában.

Azt azonban ők is megengedik, hogy Isten segítsége nélkül *végig* állhatatosan nem maradhat meg az igazság állapotában, hanem evégből szükséges a segítő malaszt, amelyet, mivel nem különbség nélkül részesül benne mindenki, Isten különös kegyelmének nevezneк; és ez a *trienti* szentzsinat föntebb idézett szavaiban kifejezést nyer. A hittudósok nagyobb része azonban azt vitatja, hogy az igaznak is szükséges a segítő malaszt, hogy üdvösséget érdemlő cselekedetet hajthasson végre; sőt nagyon sokan közülök azt vitatják, hogy az állhatatosság ajándéka maga a segítő malaszt. Mindnyájan egyhangúlag azonban valamivel

különös intézkedéséből a bűnre szolgáló alkalmakat és kisértéseket, amelyek tán letéríthetnék az embert az igaz útról, távol tartja az embertől, és azon pillanatban szólítja ki az életből, mikor a megszentelő malaszt állapotában van.

Ha a megigazult ember nem képes a nyert igazságban állhatatosan megmaradni, egyedül csak a kellő mértékű belső segítő vagy munkáló malaszttal, miként lehetséges a *trienti* zsinat szerint az, hogy minden igaz elegendő erővel rendelkezik minden jelenben kötelező parancs beteljesítésére?

Feleljük: Ha a megigazult ember tehetségeit, és a segítő malaszt elégséges voltát önmagában tekintjük, azt kell mondanunk, hogy a megigazultban megvan a képesség az állhatatosságra; ha azonban az ember akként tekintjük, amint van, állhatatlanságában, gyarlóságában, ha főleg szemügyre veszszük azon akadályokat, amelyeka világ csábításaiból s a rossz emberek példájából stb. származnak, azt kell mondanunk, hogy az emberben e képesség nincs meg. Tehát az állhatatosságra való képtelenség nem föltétlen, nem fizikai, amely az ember természetéből vagy a kegyelem hiányából volna magyarázható; hanem erkölcsi képtelenség, amely nagy nehézségeket gördít az igazság állapotában való állhatatos megmaradás elé, amelyet az igaz sem képes legyőzni, ha csak segítségére nem siet Isten ama különös ajándékával, amely az

többre gondolnak az elégséges segítő malasztnál, még azokat sem véve ki, akik egész tűzzel azt vitatják, hogy az állhatatosság ajándéka nem más, mint a segítő vagy munkáló malaszt. Ha hallgatással mellőzzük azon állításukat is, hogy az állhatatosság ajándéka a *szenvedő* állhatatosságot is magában foglalja, némelyek a segítő, sok esetben túláradó kegyelemhez Isten különös pártfogását csatolják (*Hurter*, Compend. 3. k. 28. old., és mások); mások az elégséges malaszt helyébe a biztosan ható malasztot teszik, vagy az elégséges malaszthoz, amely szerintök az állhatatosságra való *lehetőséget* kölcsönöz s amely minden igazban megvan önmaga által, biztosan ható malasztot vesznek, oly malasztot, amely ezt a lehetőséget valósággá teszi; tehát a tényleg nyilvánuló állhatatosság kegyelmét, oly kegyelmet, amely csak azoknak sajátja, akik valóban állhatatosak (*Oswald*, die Heiligung, 172. old. *Jungmann*, de gratia, 80. s köv. old.). *Suarez*, *Gotti* és mások is az állhatatosság ajándéka alatt a segítő malasztok azon összegén kívül már a priori még más *különös* segítséget is értenek, amelyet *különösebbnek* neveznek. (Lásd e tárgyban *Suarez*, de Grat. 10. és 11. k.)

Nyilvánvaló dolog, hogy a hittudósoknak általunk vázolt ezen különféle véleménye attól a fölfogástól is függ, vajjon az elégséges malaszt a biztosan ható malaszttól különbözik-e valójában vagy nem. E kérdés megvitatását azonban alábbra hagyjuk.

emberben úgy a külső, mint a belső nehézségeket a fentebb megmagyarázott módon mérsékli.[1]

Tételünk hitcikkely.

62. A tétel[2] hitágazat, ami a *trienti*[1] sz. zsinaton a következő szavakban nyer kifejezést: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazult az igazság elnyert állapotában Isten különös segedelme nélkül állhatatosan megmaradhat . . .; ki legyen közösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

63. Az *ószövetségi* Szentírásban a 118. zsoltár elejétől végig nem más, mint hosszasabb könyörgés, hogy Isten az állhatatosságra szükséges segélyt megadni méltóztassék.[4] Ugyancsak a 126. zsolt. 1. v.-ben olvassuk: «Ha csak az Úr nem építi a házat, hiába fáradnak, akik építik azt. Ha csak az Úr nem *őrzi* a várost, hiába virraszt, aki őrzi azt.» Amely szavakat a szentatyák a lelki építésre és az igazság állapotának megőrzésére magyarázzák. Az *újszövetségben:* Maga *Krisztus* tanítványaiért így imádkozik *(János* 17, 11): «Szent Atyám, tartsd meg őket nevedben, amelyeket adtál nekem, hogy egygyé legyenek, amint mi is.» Krisztus tehát világosan kimutatja, hogy Istentől van a segítség, amelylyel a hitben és a jócselekedetekben állhatatosan megmaradhatunk. Hasonlóképen nyilatkoznak az *apostolok. Péter* I. 5, 10 írja: «Isten, aki Krisztus Jézusban az örök életre hívott bennünket, minden kegyelmével ő tökéletesíti a mi szerény lépéseinket, megerősíti és megszilárdítja.» E helyütt

[1] V. ö. ez ajándék természetét illetőleg *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 923. s köv. old.; 928. s köv. old. *Clericus a Belliberone, Mignenél*, ugyane helyen, támaszkodva főkép sz. *Ágoston* idézeteire (de correptione et gratia, de dono perseverantiae), nemkülönben sz. *Tamásra* (Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109., art. 10.) és egyebekre, kimutatja, hogy az állhatatosság ajándéka úgy a megszentelő malaszttól, a megigazulás malasztjától, mint az igazán elégséges segítő vagy munkáló malaszttól, amelyet az igazak minden parancs teljesítésének pillanatában nyernek, különbözik.

[2] Fölösleges megjegyeznünk, hogy a tétel magyarázata nem tartozik a hitágazatok körébe. Még a legtávolabbról sem mondhatjuk hitágazatnak e tételt: a megigazult a segítő vagy munkáló malaszt nélkül egész élete végéig nem maradhat meg az igazság állapotában.

[3] A 6. ülés 22. kán. V. ö. ugyanazon ülés 16. f., amelyet föntebb a 79. old. idéztünk; ugyancsak a II. *orangei* zsinatot, amelynek 10. kán. ekként hangzik: «Isten segélyét az újraszülötteknek és szenteknek is folyton kell kérniök, hogy jámbor véget érhessenek, vagy hogy a jóban állhatatosan megmaradhassanak.» (*Denzinger,* Enchir. 153. sz.) V. ö. A karthagói zsinatot is 415-ben in epistola ad *Innocentium* I.

[4] V. ö. 50, 138, 110. zsolt.: továbbá *Kir.* I. 2, 9; *Jeremiás* 32, 40.

Péter úgy a Krisztusban való hitre meghivatást, mint az abban és a jócselekedetekben való állhatatos megmaradást Istenre viszi vissza és őt nevezi ezek kútforrásának, amennyiben «Ő minden kegyelem szerzője.» Sz. *Pál Tessz.* I. 5, 23. s köv. versekben azt mondja: «A békesség Istene megszentel benneteket mindenekben, hogy szellemetek sértetlenül, lelketek és testetek zúgolódás nélkül megtartassanak a mi Urunk Jézus Krisztus eljövetelére.» Így tehát az embernek a szentség állapotában egész Krisztus eljöveteléig, következésképp teljes biztonsággal egész a hálálig való megtartását, Isten segítségének kell tulajdonítanunk. Hasonlókép hangzanak következő szavai (*Fil.* 1, 6): «Mivel, aki elkezdette bennetek a jó művet, végre is hajtja Jézus Krisztus napjáig;» nemkülönben a *Kor.* I. 1, 8: «Aki meg is erősít benneteket egész a végig vétség nélkül».[1]

64. Sz. *Cyprián*, aki állításunk igazságát a «Miatyánk» fej- 2. a szentatyákból.
tegetésében bőven magyarázza és beigazolja, e szavakra, «szenteltessék meg a te neved», ezt jegyzi meg:[2] «Azért imádkozunk,

[1] V. ö. *Fil.* 1, 29. és *Tessz.* II. 2, 16. Azonkívül a Szentírás nem azt hirdeti igaznak és üdvözültnek, aki jól kezdte, hanem aki állhatatos maradt végig; ha tehát minden egyes az üdvösségre érdemes cselekedethez megkívántatik az isteni kegyelem, annál inkább szükséges, ugyanazon Szentírás szavai szerint, a jóban való állhatatos megmaradásra. A Szentírásból bővebb idézeteket l. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 925. old.

[2] M. 4. k. 527. old. V. ö. sz. *Jeromos*, Epist. ad Ctesiph. 6. sz. M. 22. k. 1154. old.: «Adjunk hálát mindig bőkezű Istenünknek és jegyezzük meg, hogy semmik sem vagyunk, ha csak meg nem tartja bennünk, amit ajándékozott *az apostol szavai* szerint: «Sem az, aki akar, sem az, aki fut, hanem a könyörülő Isten;» nemkülönben sz. *Coelestint*, Epist. 21. ad Galliarum episc. c. 6. M. 84. k. 683. old.: «Senki sem alkalmas, ha a keresztség kegyelmében megújult is, az ördög kisértéseinek leküzdésére és a test vágyainak elfojtására, ha csak Isten szüntelen segítsége útján el nem nyerte a jóban való állhatatosságot.»

A szentatyák is ugyanezt bizonyítják, midőn odanyilatkoznak, hogy az angyaloknak és ősszülőinknek a paradicsomban szükségök volt az állhatatosság kegyelmére. Sz. *Ágoston*, epist. 186. 11. f. 37. sz. M. 33. k. 830. old. írja: «Az emberi természet, ha eredeti ép állapotában, amelyben alkotva volt, meg is maradt volna, semmikép sem tarthatta volna meg magát abban a Teremtő segítsége nélkül»; hasonlókép, de corrept. et gratia 12. f. 34. sz. M. 44. k. 937. old.: «Az első embernek, akinek a jóban, amelyben teremtve kifogástalan volt, meg volt adva, hogy ha akart, nem vétkezett... Isten az állhatatosság kegyelmét is megadta, nem úgy, hogy vele vasszükségességgel állhatatosan meg kell maradnia, hanem mivel e nélkül szabad akaratból nem lehetett állhatatos». Mennyivel inkább szükségök van tehát az állhatatosság kegyelmére a jelen állapotban az igazaknak, midőn a testiség oly sok oldalról támadja őket.

hogy e megszentesülés bennünk állhatatosan megmaradjon... ezért könyörgünk mindennapi imádságainkban; azért rimánkodunk éjjel és nappal, hogy a megszentesülést és a lelki életet, amely Isten malasztjából ered, az ő pártfogása megőrizze.» Ugyanezen véleményben van sz. *Ágoston* is több «Miatyánk»-fejtegetésében: «midőn a szentek imádkozzák: *és nevigy minket a kisértetbe*», — kérdi gyakran — «mi mást kérnek, mint hogy a szentség állapotában állhatatosan megmaradjanak? És ha az állhatatosság ajándéka már a megszentelő vagy megigazulás malasztjában benfoglaltatik, fölösleges, sőt balgaság volna Istentől az állhatatosság különös segítségeért esedezni. Nincs ugyanis nagyobb balgaság, mint olyas valami végrehajtására segítséget kérni, amit megtenned amúgy is hatalmadban áll».[1]

3. a hit által megvilágosított észből.

65. A józan ész egyrészt érvekkel rendelkezik, amelyek e vélemény helyénvalóságát igazolják, másrészt e tétel ellen fölmerülő nehézségeket megfejti.

Józan észszel be kell látnunk, hogy megfelelő, mikép csak az fejezhette be a jó cselekedetet, aki megkezdte, tehát amint a hit kezdetéhez a Szentlélek ihlete, akként az üdvösség bevégzéséhez Isten segítsége szükséges. Sőt a józan ész már csak azért is készséggel megnyugszik ez állítás igazságában, minthogy az ember nagyon állhatatlan a jó gyakorlásában, nagyon hajlandó a vétekre, sok kisértéssel és bűnre vivő alkalommal kell megküzdenie, amint ezt a mindennapi tapasztalat nagyon is bizonyítja.[2]

A nehézségeket leginkább az szüli, hogy e tanítás, mint mondják, nagyon lohasztja a *hivek között* a jó erkölcsöket. Ha t. i. a végleges állhatatosság Isten részéről nem köteles ajándék, melyet az igaz meg nem érdemelhet, fölösleges és haszontalan az ember minden szorgoskodása és gondja a szentség állapotának megőrzésében. Aki ugyanis birja ez ajándékot, minden gond és fáradság nélkül állhatatos marad; akiben pedig nincs meg, annak

[1] De dono persever. 2. f. 3. sz. M. 45. k. 996. old.; pl. sz. *Ágoston* írja: «Miért fordulunk Istenhez az állhatatosságért, ha nem Isten adja? Vajjon nem nevetséges oly kérelmünk, midőn olyat kérünk tőle, amiről tudjuk, hogy nem ő adja, hanem az ő adományozása nélkül is rendelkezünk azzal?»

[2] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109., art. 10.; qu. 111., art. 2.; p. 2. 2., qu. 138., art. 4.; 2. Sentent. dist. 29.; contra Gentes 1. 3. c. 1501.; quaest. 24. de verit. art. 13.

minden fáradsága kárba veszett dolog. *Felelet:* Már a tevőleges állhatatosságot is úgy tüntettük föl, hogy kiviláglott, mikép a mi közreműködésünket magában foglalja, azaz a folytonos éberséget, imát és üdvünk ellenségei ellen folytatott küzdelmet stb.[1] Tehát tanunk, tekintve a tevőleges állhatatosságot, nem lohasztja az emberben az erény után való törekvést, sőt inkább erősíti és ápolja. Ha azonban még hozzáveszszük Isten azon *külső* kegyelmét, amelyet, mint mondók, az állhatatosság ajándéka gyakran magába zár, és az úgynevezett *szenvedő* állhatatosságot, vagyis az alkalmas pillanatban bekövetkezett halált, meg kell vallanunk, hogy az egyedül Istentől függ és sajátlag azt meg nem érdemelhetjük.[2] És e mozzanat sem árt a jámbor érzületnek, sőt használ; növeli ugyanis alázatosságunkat, serkent a folytonos imára, amelylyel kieszközölhetjük Istentől az állhatatosság ajándékát, tehát az

[1] Ebben az értelemben ír a *trienti* sz. zsinat 6. ülés 13. f.: «Mégis, aki azt gondolja, hogy áll, lássa, hogy el ne essék és félelemmel és rettegéssel munkálja üdvösségét, fáradsággal, éberséggel, alamizsnával, imával és áldozatokkal, böjttel és tisztaságban. Reszketnünk kell annak tudatában, hogy a dicsőség reménységére és nem a dicsőségre születtünk újra, küzdelemre, amelyet a testtel, a világgal, az ördöggel folytatnunk kell, amely küzdelemből győztesen nem kerülhetünk ki, ha csak Isten kegyelme védelmünkre nem siet az apostolként: Tartozásunk van a test iránt, hogy ne éljünk a test szerint, mert ha test szerint éltek, meg fogtok halni, ha azonban a test cselekedeteit a lélek szerint megfékezitek, élni fogtok.»

[2] V. ö. *Suarez,* de gratia 12. k. 38. f. 14. s köv. sz., ahol ezeket olvassuk: «Nekem úgy tetszik, hogy az igaz két módon érdemelheti meg, vagy esdheti ki az állhatatosság ajándékát. *Első módon* bizonyos időben egy vagy több, vagy életének bizonyos szakaszáig gyakorlott cselekedetek által, kiesdi az állhatatosságot s a kegyelemben való megerősödést élte hátralevő szakára. *Második módon* következetesen élte egész tartamán át mintegy részekben esdi ki az állhatatosságot: pl. most kiesdi a bizton ható malasztot, hogy el ne essék a jelen esetben, és ezután újabb imádság és közbenjárás által más segélyt a fölmerült parancs teljesítésére, és így tovább, következetesen mindig imádkozva és az imával soha föl nem hagyva. Azt állítom, hogy az állhatatosság megérdemlésének első módja nem csalhatatlan . . . Másodikról azt állítom, hogy az igaz az előírt módon állhatatosan megmaradva, a gyakori és buzgó imában csalhatatlanul elnyeri következetesen a halálig nyuló állhatatosság kegyelmét. Az állhatatos imának kelléke e tárgyban, hogy ne egy-kétszer történjék, hanem egész életünkön keresztül áthúzódjék, és főleg hogy a parancsok teljesítése és a kisértések fölmerülése alkalmával kellő bizalommal ismételjük.» Megjegyzi ezután *Suarez,* hogy e csalhatatlan eredmény nem esik az érdem alá, tekintve magát az érdem fogalmát, hanem isteni igéreten (de congruo) alapul, amely szerint, ha kérünk, kapunk is.

állhatatosság azon nagy ajándékát hosszas és alázatos imával megérdemelhetjük.[1]

Tétel: *hogy az igaz minden bűnt, még a bocsánatosakat is, egész életén át elkerülhesse, Isten különös kiváltságára van szüksége.*

A tétel kifejtése.

66. *Az igaz, a mostani* állapotban s nem az ép természet állapotában[2] (amelyben Ádám teremtetett);

minden bűnt, még a bocsánatosakat is, úgy a szántszándékos, mint a szándékon kívül eső bűnöket, amelyek t. i. minden elővigyázatunk dacára sejdítetlenül szennyeznek be bennünket; nem különválasztva, egyenkint véve a bűnöket (amelyeket bármely pillanatban elkerülhet az igaz). hanem *összességöket* tekintve;

egész életén át, és nem élete rövid szakán keresztül;

hogy elkerülhesse; nem a természeti, hanem az erkölcsi tehetetlenségről van szó a bocsánatos bűnök elkerülését illetőleg; t. i. nem valami lényeges fogyaték miatt mondjuk, hogy az igaz képtelen a bocsánatos bűnök elkerülésére egész életen át, hanem bizonyos esedékes fogyatkozás miatt, amelyek kívülről hatnak rá.

A tétel hitágazat.

67. Hogy tételünk *hitágazat*, a *trienti*[3] zsinaton a következő szavakban nyer kifejezést: «Ha valaki azt mondja, hogy az

[1] V. ö. sz. *Ágoston*, de dono persever. 6. f. M. 45. k. 999. s köv. old. Más egyéb nehézségeket láss *Wiest*, demonstr. dogm. 6. k. 286. s köv. old. V. ö. föntebb a 32. s köv. old. is; nemkülönben *Clericus a Belliberone*, de Gratia, 2 szak. 1. k. 5. cikkely. *Mignenél*, Curs. theol. 10. k. 925. s köv. old.

[2] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. theol. p. 1., 2. qu. 109. a. 8.

[3] 6. ül. 23. kán. V. ö. a *karthágói* zsinat (418.) a *pelagiánok* ellen irányuló szavait is, és pedig a 6. kán., amely az afrikai egyház kánongyüjteményében a 114-ik: «Elhatároztuk, hogy ha valaki azt, amit sz. János apostol mond: «Ha azt mondjuk, hogy bűnünk nincs, csak magunkat ámítjuk és igazság nincsen bennünk», úgy értelmezné, mikép csak alázatosságból kell mondanunk, hogy vétkünk van és nem azért, mivel valójában is úgy van: ki legyen közösítve» és a 7. kán.: «Elhatároztuk, hogy bárki legyen, aki azt mondja, mikép a szentek a Miatyánkban nem azért mondják: *Bocsásd meg a mi vétkeinket*, mintha saját érdekökben mondanák, fölösleges lévén rájok nézve e kérés, hanem a világon élő bűnösökért; s ép azért a szentek nem azt imádkozzák: *Bocsásd meg vétkeimet, hanem: bocsásd meg nekünk a mi vétkeinket;* következésképen inkább másra, mint saját magára vonatkozik az igaznak ez a kérése, ki legyen közösítve; mivel szent és igaz volt sz. *Jakab* apostol, midőn mondotta: «*Sokban botlunk mindnyájan*». V. ö. *Denzinger*, Enchir. 70. és 71. sz.

egyszer megigazult egész életében minden, még a bocsánatos bűnöket is elkerülheti, ha csak nem Isten különös kiváltságából, mint ezt a boldogságos Szűzről tartja az egyház, ki legyen közösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

68. *Krón.* II. 6, 36. olvassuk: «Nincs ugyanis ember, aki nem vétkeznék;» *Eccles.* 7, 21.: «Nincs ugyanis igaz ember a földön, aki jót tenne és ne vétkeznék;» *Példab.* 24, 16: «Az igaz is hétszer esik napján;» *Jakab* 3, 2: «Sokban botlunk mindnyájan;» *János* I. 1, 8.: «Ha azt mondjuk, hogy bűnünk nincs, csak magunkat ámítjuk és igazság nincsen bennünk.»[1]

2. a szentatyákból.

69. Sz. *Cyprián*[2] a *Példab.* 20, 9. szavairól: *Ki mondhatja: Tiszta az én szivem, ment vagyok a vétektől*, és *János* I. 1, 8. v.-ről így ír: «Ha tehát senki sem lehet bűn nélkül és ha kevély vagy balga mondhatja csak magáról, hogy ő bűnnélküli, mennyire szükséges és mennyire kegyelmes az az isteni jóság, amely tudván, hogy a fölgyógyultaknak vannak még sebei, üdvösséges gyógyszerekről gondoskodott, hogy e sebeket gyógyíthassuk és behegeszthessük.» Sz. *Ágoston* úgyszólván minden *a pelagiánok* ellen irányuló művében e véleménynek ad kifejezést[3]; nevezetesen *de perfectione justitiae hominis* (nemkülönben Epistola ad Eutropium et Paulinum, episcopos, inscript.) című munkájában, amelyben *Coelestius*, *Pelagius* társa, ismert 16 tételét, melyek szerint az ember minden malaszt nélkül elkerülheti a vétkeket, bőven ismerteti és egészében megcáfolja.

3. a hit által megvilágosított észből.

70. Sz. *Tamás*[4] e vélemény megfelelő voltát kimutatva így szól: «Az ember nem tartózkodhatik minden bocsánatos bűntől

[1] *Elleneink* ugyan hivatkoznak sz. *János* I. L. 3. 9. v.-re: «Aki Istentől született, bűnt nem tesz, mivel az ő magva benne van és nem vétkezhetik;» e helyen azonban csak azon tan nyer kifejezést: az igaz, *amennyiben Istentől újra született* és a megszentelő malaszt birtokában van, nem vétkezhetik; mert a kegyelem nemcsak nem késztet a bűnre, hanem inkább visszariasztja attól az embert; ha tehát az igaz vétkezik, annyiban vétkezik, *amennyiben Ádámtól született, ég a testiségtől* s ki van téve a testiség csábításainak. A *Szentírás* egyéb idézetei, amelyeken tételünk igazsága nyugszik, nemkülönben azon szentírási idézetek, amelyekre támaszkodva elleneink e véleményt megtámadják, *Mignenél* találhatók föl. Curs. Theol. 10. k. 921. old.

[2] De opere et eleemos. n. 3. M. 4. k. 604. old.

[3] Pl. de peccatorum merit. et remiss. 2. k. 6. s köv. fej. M. 44. k. 155. old.; de natura et gratia c. 60. sqq. M. 44. köt. 281—282. old. A szentatyák idézeteiből merített ellenvetéseket és ezek cáfolatát l. *Migne*, Curs. Theol. i. h.

[4] Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109. a. 8. V. ö. u. a. in Psalm. 45. col. 3.

az érzékiség alsóbbrendű vágyainak romlottsága miatt; amelynek egyes ingereit az ész elfojthatja ugyan . . . de nem valamenynyit; minthogy, míg az egyiknek ellentállni iparkodik, már talán másik támad föl; továbbá azért is, mert az ész nem képes folyton éber figyelemmel őrködni, hogy ezeket az ingereket elkerülhesse.»[1]

A hittudósok különféle példát hoznak föl, hogy a szóban forgó tételt fölfoghatóvá tegyék;[2] aminő a *beteg* példája, aki midőn lábadozni kezd, tud ugyan egyet-kettőt lépni, de hosszabb útra képtelen, ilyen az *utas* példája, aki ha rögös útra ér, többször megsérti a lábát; ilyen a bátor *katona* példája, aki egyenkint legyőzi elleneit, de ha egyszerre kell sok ellenséggel megküzdenie, nem kerül ki sértetlenül az ütközetből.[3]

[1] Hogy az igaz minden, még a bocsánatos bűnöket is elkerülje, «kívánatos volna, — amint írja *Jungmann*, Tract. de grat. n. 151. — hogy egész életén át legkevésbbé sem szünnék meg a malaszttal való közreműködéssel; szünet nélkül gondolataira kellene vigyáznia, úgyszintén szavaira és cselekedeteire, szive minden ingerére és áhítozásaira és mihelyt észrevenne némi föltámadt hajlandóságot a hiúságra, az irigységre, kevélységre, bosszúra és érzékiségre, azonnal a legkomolyabb akarattal és szándékkal ellent kellene állnia.»

[2] A hittudósok ellenségeinknek az észből merített kétségeit is eloszlatják. L. e tárgyban sz. *Tamás*, Summ. Theol. i. h.; *Billuart*, de Gratia, 3. ért. 6. c.; *Clericus a Belliberone*, de gratia, *Mignenél*, Curs. Theol. 10 k. 921. s köv. old.

[3] Jó lesz, ha egy keveset szólunk *Mária* kiváltságáról, amelylyel megerősítve minden, még a szándékon kívül eső bocsánatos bűnöket is, elkerülte egész életén át, és pedig e helyen, amint a *trienti* zsinat is a most tárgyalt hitigazsághoz csatolta a boldogságos szűz *Máriáról* szóló e tant. Föltett szándékom ezen kivül, hogy a *Szűz Máriára* vonatkozó összes tant könyvben állítom össze alkalomadtán, egyéb hitágazati könyveim betetőzéséül; ebbeli szándékomnak részben most teszek eleget s ekként, amit föntebb a II. k. 74. s köv. old., 94. s köv., 203. s köv. old. és egyebütt a boldogságos Szűzről írtam, teljesebbé óhajtom tenni.

A szent Szűz minden, még bocsánatos bűntől is ment volt, Isten különös kegyelméből.

E vélemény bár nem szoros értelemben vett hitágazat, de oly bizonyosnak mondható, hogy vakmerőség nélkül nem vonhatjuk kétségbe. Az egyház u. i. e tárgyban világosan kinyilvánította meggyőződését (valószínűleg azon protestánsok ellen, akikről boldog *Canisius*, de Virgine Maria praef. et l. 1. c. 10. említést tesz) a *trienti* zsinaton, 6. ülés, 23. kán., amint föntebb a 98. oldalon idéztük.

A *Szentírás* e tant azon helyein jelezi, amelyeket föntebb a II. k. 79. s köv. old. fölhoztunk annak bebizonyítására, hogy a szent Szűz az áteredő bűntől ment volt. Azon idézetek a szent Szűz teljes mentességét hirdetik az áteredő bűntől; következésképp minden, még a bocsánatos bűnöktől is tisztának jelezik.

71. Eleddig azokkal foglalkoztunk, akik a malaszt szükségességéről való tanban tévedtek tagadás által.

Azok ellen, akik a malaszt szükségességét illetőleg *túlzásba* estek, azt vitatjuk, hogy az ember bizonyos természetes erkölcsi

Némelyek, hogy a *Szentirás* egyéb helyeiről hallgassak, amelyekről említést tesz *Petavius*, de Incarnat. 14. k. 1. fej. 3. s köv. sz., sz. *János* (2, 4) szavai után, ahol olvashatjuk: «Mit nekem és neked, asszony», kimutatni akarják: hogy Krisztus Máriát korholta: tehát legalább is bocsánatosan vétkezett (rendetlen dicsvágyból). Krisztus e szavaival azonban nem akart korholni, csak a körülállókat oktatni, hogy anyjának épen semmi része sincs abban, hogy csodákat tesz, mert ezek istenségének és nem emberségének, amelyet anyjából vett, sajátlagos művei.

Hogy a szent Szűz teljesen ment minden bűntől, a *szentatyák* gyakran hirdették. V. ö. idézeteiket föntebb a II. k. 87. s köv. old. Adjunk hozzájok néhány szót, illetőleg tegyük teljessé azokat. Sz. *Agoston*, de nat. et grat. 36. f. M. 44. k. 267. old. fölsorolván és mérlegelvén a szentek lajstromát, akikről a pelagiánok azt mondották, hogy bűn nélkül vannak, így szól: «Kivéve a szent Szüzet, Máriát, akit az Úr iránt való tiszteletből, valahányszor bűnről beszélünk, még szóba sem akarok hozni: akiről tudjuk, hogy teljesen el volt halmozva kegyelmekkel a bűn minden oldalról való legyőzésére, aki méltó volt azt foganni és szülni, akiről nyílt dolog, hogy semmi vétke nem volt. Kivéve tehát a boldogságos Szüzet, ha mindazon szenteket és szent nőket, akik csak éltek, összegyüjthetnők és megkérdezhetnők, vajjon bűn nélkül voltak-e; mit véltek, hogyan felelnének? Talán azt, amit ő (Pelagius) mondott, vagy pedig, amit *János* apostol mondott? Kérlek benneteket, bármily nagy szentséggel tündököltek is éltökben; ha tőlök ezt megkérdezhetnők, egyhangúlag felelnék: «*Ha azt mondjuk, hogy bűnünk nincs*» stb. (V. ö. *Petaviust* is, de Incarn. 14. köt. 1. fej. 13. sz.) Sz. *Bernát*, Epist. 174. ad canonicos Lugdunenses M. 182. k. 334. old. írja: «Én azt tartom, hogy a megszentesülés bőségesebb ajándékában is részesült, amely nemcsak születését szentelte meg, de egyúttal éltét is megőrizte minden bűntől; amely ajándékban senki ember fia nem részesült. A szüzek Királynőjéhez illett u. i., különös szentségi malaszt folytán, bűn nélküli életet folytatnia» stb. Ugyanezt vallja sz. *Sophronius* jeruzsálemi patriárka is, in epistola synodica ad Sergium, amelyet a VI. egyetemes, máskép III. *konstantinápolyi* zsinaton a 2. ülésben (M. ser. gr. 87. k. 3159. old.) fölolvastak és helyeseltek a következő szavakkal: «Mária minden bűnragálytól és szennytől ment volt úgy testére, mint lelkére és értelmére nézve.» Bővebb idézeteket a szentatyákból l. *Petaviusnál*, i. h. 12. sz.; *Morgott*, Mariologie, 1878. 59. s köv. old.

Elleneink hivatkoznak néhány szentatyára, kik állítólag tagadták a szent Szűz e kiváltságát; ezek sz. *Vazul, alex.* sz. *Cyrill* és *Aranysz.* sz. *János.* Mindazonáltal sz. *Vazul* és *alex.* sz. *Cyrill* idézetei a mi állításunk értelmében is magyarázhatók (sőt tán *Aranysz.* sz. *János* szavai is). Különben *Petaviusszal*, i. h. 8. sz. azt tartjuk, hogy azok az érvek nem voltak erősek, legalább is nem teljesen meggyőzők, s hogy ők e tárgyban túlőttek más szentatyák véleményén, akikkel föntebb 2. k. 83. s köv. old. bőven foglalkoztunk. (V. ö. sz. *Tamás*, Summ.

(ethikai) és természetfölötti (theologiai) jókat véghez vihet, az igazság állapota és az először elért megigazulás előtt, sőt természetes erkölcsi jókat, még mielőtt az első természetfölötti kegyelmet megnyerte volna is, vihet véghez.

Tétel: *Az ember megszentelő malaszt nélkül (úgy természetes, mint természetfölötti) jócselekedeteket vihet véghez; tehát a még meg nem igazultak nem minden cselekedete bűn.*[1]

A tétel hitágazat.

72. *A tétel hitágazat;* ami kitünik a *konstánci* zsinatból, mely 15. ülésében kiközösítette *Wickleffet* és *Huss* Jánost;[2] a

Theol. p. 3, qu. 27. a. 4. III. dist. 3. qu. 1. a. 2. qu. 3.; dist. 13. qu. 1. a. 2. qu. 1.; IV. dist. 6. qu. 1. a. 1. qu. 2.; opusc. 1. c. 224; opusc. 6. (al. 8.) in praef.; Quodlib. 6. qu. 5. a. 7.)

A hit által megvilágosttott ész abból meríti érvét, hogy *a szent Szüz Isten Anyja.* Ez igazság helyénvalóságának érvét, melyet sz. *Tamás* Summ. Theol. p. 3. qu. 27. a. 21. hoz föl, *Billuart,* (de mysteriis Christ., 1. ért. 1. c. *Mignenél,* Curs. theol. compl. 8. k. 1307. old.) a következő módon tárja elénk: «Isten azokat, akiket valamire kiválaszt, akként készíti elő és rendelkezik velök, hogy alkalmasak legyenek arra, amire őket választotta; a boldogságos szent Szűz pedig istenileg arra volt kiválasztva, hogy Isten Anyjává legyen; következésképp kételkednünk sem lehet, hogy Isten kegyelmével őt erre képessé tette. Már pedig azt állítom: hogy nem lett volna alkalmas anyjává lennie, ha bármikor is vétkezett volna. Tehát. Bebizonyítom állításomat. 1. Mivel a szülők dicsősége rá háramlik a gyermekekre, a *Példab.* 17. szerint. «*A fiak dicsősége az ő apjaik*», tehát ellentétben az anya gyalázata rá háromlott volna a gyermekre. 2. Mivel különös közelségben van Krisztushoz, aki belőle vette a testet; a *Kor.* I., 6. versében pedig írva áll: *Mi köze Krisztusnak Béliálhoz?* 3. Mivel Isten Fia, aki Isten bölcsessége, különös módon benne lakott nemcsak lelkében, de méhében is; a *Bölcs.* 1. pedig azt mondja: «*Rosszakaratú lélekbe nem száll a Bölcsesség és nem lakik oly testben, amely a bün szolgája.*» Tehát. V. ö. *Billuart*-t is, de Gratia, 3. ért. 6. c.; *Morgott,* i. h. 59. s köv. old.

[1] E tétel bővebb ismertetésével nem vesződünk, minthogy az eddig mondottakból amúgy is világos. Bevitatását azonban bőven eszközöljük, mivel nemcsak a hithű protestánsok és jansenisták vannak ellenkező véleményen, hanem mivel *Hermes* is bizonyos tekintetben ily véleményen van, midőn azt állítja, hogy csak a munkáló hit és a szeretet, amely *az ember egész életét igazgatja és elhatározza,* használ valamit az örök élet megszerzésére.

[2] Akik azt állították, hogy a *bűnös,* vagyis a megszentelő malaszttól megfosztott ember, semmi jót sem vihet véghez, következőleg minden cselekedete vétkes. V. ö. az II. *orangei* zsinat, amely, amint föntebb a 85. old. mondottam, kijelentette, hogy sem a jámbor lator, sem a százados, sem *Zákeus* megtérése nem történt az isteni malaszt ajándéka nélkül, miáltal mellesleg tanítja, hogy nem bűnök, hanem jók és üdvöt hozók voltak azok a cselekedetek, amelyek őket a megtérésre vitték.

trienti zsinatból, amely 6. ülésében kiközösítette *Luthert* és *Kálvint* a 7. kánonnal: «Ha valaki azt mondja, hogy minden a megigazulás előtt végrehajtott cselekedet, bármely okból tettük is meg, bűn, vagy hogy Isten utálatára érdemes, avagy mennél nagyobb hévvel iparkodik valaki magát a malasztra érdemesíteni, annál nagyobb vétket követ el, ki legyen közösítve;[1] továbbá *Bajus*[2] és *Quesnell*[3] kárhoztatott tételeiből; végre az *Auctorem fidei* kezd. bullából, amely a *pistojai* zsinat által fölújított jansenista tévedéseket elitélte.[4]

[1] V. ö. u. a. 6. ülés 6. f. is, ahol a zsinat kinyilvánítja, hogy nagyon sok megelőző cselekedet, melyek a bűnöst a megigazulásra előkészítik, melyek tehát nem a megszentelő malasztból származnak, mégis helyesek, dicséretesek, sőt természetfölöttiek.

Már a *trienti* zsinat ezen idézeteiből is világos, mennyire hiábavaló a jansenisták hánytorgatózása, hogy őket a *trienti* szentzsinat határozatai nem sujtják, mert ők nem mint a protestánsok az emberi természet belső és teljes megromlásából vezetik le tanokat, hanem egészen más alapelemből, tudniillik a túluralgó testi vágyakozásból. Mert, noha az alapelemek némileg különböznek is, de ugyanazon következtetésre vezetnek: hogy t. i. a még meg nem igazultak cselekedetei bűnök. A *trienti* zsinat ellenben az elsorolt cselekedeteket, noha nem szeretetből (a megigazulás — megszentelő malaszt — malasztjából) származnak, mint jó és üdvöt hozó cselekedeteket jelezi.

[2] A 35. tétel: «Minden, amit bűnös vagy a bűn rabja tesz, bűn . . .», a 40. tétel: «A bűnös (azaz, akiben nem uralkodik a szeretet) minden cselekedetében az uralgó vágynak szolgál . . .» Ezen és egyéb tévedéseknek gyökere meg van jelölve a 38. tételben: «Az eszes teremtmény összes szeretete vagy vétkes vágyakozás, amelylyel a világot szereti, amelyet tilt *János*, vagy az a dicséretes szeretet, amelylyel Istent szereti, melyet a Szenlélek önt a szivbe.» *Bajus* téves tanát kárhoztatta V. *Pius*, XIII. *Gergely* és VIII. *Orbán*, akiknek határozataihoz az egész egyház hozzájárult helyeslésével. V. ö. *Denzinger*, Enchir. LXXXVII.

[3] A 45. tétel: «Ha az Isten szeretete nem uralg többé a bűnös szivében kell, hogy benne a testi vágy kerekedjék felül és minden cselekedetét megrontsa . . .» 59. tétel: «A gonosz imádsága új bűn és amit Isten nekik enged, az új itélet.» E tételeket XI. *Kelemen* kárhoztatta. (V. ö. *Denzinger*, i. h. CI.)

[4] *A következő szavakkal*: «A zsinat tana a kettős szeretetről (az uralgó vágyakozás és uralgó szeretet), mely azt hangoztatja, hogy az ember kegyelem nélkül a bűn rabságában áll és hogy ő az uralgó vágy általános befolyása alatt minden cselekedeteit beszennyezi és megrontja: amennyiben azt akarja jelenteni, hogy az emberben, míg a bün rabságában vagy állapotában van, megfosztva azon kegyelemtől, amely a bűn állapotából kiszabadítja és Isten fiává teszi, akként uralkodik a vágy, hogy ennek általános befolyása következtében az ő összes cselekedetei önmagokban beszennyeződnek és elromlanak;

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

73. A Szentírás *szóval* és *tettel* kimutatja, hogy az ember, mielőtt a megszentelő malaszt állapotába jut, jó, sőt üdvöt hozó cselekedeteket vihet véghez. *Manasses*,[1] miután a fogságban az isteni malaszttól fölserkentve és segítve beismerte gonoszságát és nyomorú voltát, a bűnbánat kegyelmét és előbbi üdvösségét visszanyerte. Tehát az ő imádsága bizonyosan jócselekedet volt. Hasonlóképen a *vámos*[2] alázatossága és imádsága által, amelylyel Isten tetszését kinyerte, bizonyosan nem vétkezett, hanem jó cselekedetet gyakorolt. Végre a Szentírás gyakran hosszasabban buzdítja a bűnösöket, hogy térjenek észre;[3] ami által jelezi, hogy a bűnös valami jót tehet; mert ki merészelné azt állítani, hogy a Szentírás valami rosszra készteti az embert?[4]

avagy minden cselekedet, amely a megigazulás előtt történik, bűn; mintha a bűnös minden cselekedetével az uralgó vágyat szolgálná; (kinyilvánítjuk) hamis, veszélyes s a trienti szentzsinat által mint eretnek kárhoztatott tévedésekre vezet, nemkülönben a *Bajusban* kárhoztatott 40. cikkelyre.» (V. ö. *Denzinger*, i. h. CXIV.)

[1] *Krón.* II. 33, 11. s köv.

[2] *Lukács* 18, 13, 14.

[3] *Kir.* III. 8, 38; *Zakariás* 1, 3. és egyebütt.

[4] *Luther*, *Bajus*, *Quesnell* és *Jansen* ellen, akik, amint föntebb a 103. old. jeleztem, azt a kettős szeretetet magasztalják, amelyek az embert cselekvésében vezetik, t. i. vagy a vétkes vágy, vagy a szent szeretet, a Szentírás azon mondására is hivatkozhatunk (a *Kor.* I., 13, 13), ahol a három isteni erényről van szó, t. i.: «Megmarad a hit, remény és szeretet, e három, nagyobb azonban közöttük a szeretet». E szólásmód e hármat valójában különbözőnek mondja amit részben a *trienti* szentzsinat 6. ülés 28. kán a *protestánsok* ellen határozatba hozott, azt állítva, hogy lehetséges hit szeretet nélkül. Elleneink rendszere szerint azonban a hit, remény és szeretet faji különbözete egészben légből kapott volna Azt hangoztatják, hogy csak egy erény van: a szeretet. És valóban, ha az emberben csak két tény, azaz inger lehetséges, egyik lényegileg jó, amely a szeretetből fakad, a másik lényegileg vétkes, amely a vágyakozásból ered, ugyancsak az emberben kettős állapot is lehet, egy lényegileg jó és egy lényegileg rossz. Tehát a hit és remény állapota, ha a szeretet állapotától különválasztjuk, vétkes, és kell, hogy a belőlök származó tények is vétkesek legyenek.

Hivatkoznak ugyan a *protestánsok* a Szentírás ama helyeire, amelyek ugyanazon cselekedeteket, ha igazak hajtják végre, dicsérik, ha pedig az igaztalanok, gyalázzák és mint vétkeket tüntetik föl; pl. *Példab.* 15, 8. *Izaiás* 1, 13. stb.; s ebből azt következtetik, hogy a Szentírás szólásmódja szerint is a bűnösök jócselekedetei vétkek. Mi azonban *feleljük:* A Szentírás ama cselekedeteket rosszaknak nevezi a bűnös dőre célja és érzülete miatt, nem pedig azért, mintha e cselekedetek csak azért volnának rosszak, mivel épen bűnösök

74. *Origenes*[1] írja: «Habár bűnösek vagytok is, kérjétek Istent! A bűnösöket meghallgatja Isten. Ha tartotok attól, ami az evangéliumban mondva van: *Tudjuk, hogy a bűnösöket nem hallgatja meg Isten,* ne féljetek, ne higyjétek! Vak volt, 2. a szentatyákból.

hajtják végre. Azon összszövegből világos, ahol a *zsidókról* van szó, akik mutattak ugyan be áldozatot, de szivök teljesen távol volt Istentől és azt vélték, hogy még a főbenjáró vétkek bocsánatát is megnyerik, ha egyébként a törvényszerű szertartásokat betartották.

Ellenvetik, amit sz. *Máténál,* 7, 18. olvashatunk: «Nem teremhet . . . a rossz fa (aminő a bűnös) jó gyümölcsöket»; tehát. *Feleljük:* A bűnös, akit a rossz fa alatt kell értenünk, amikor mint bűnös, azaz gonoszságból, cselekszik, *megengedjük;* ha azonban nem mint bűnös, azaz nem vétkes szándékból, *tagadjuk.* A bűnös ugyanis nem tekinthető valami teljesen rossznak, mert van benne a jóból is, még akkor is, amikora bűnben van (ilyen a *természeti jóság* és néha a malasztbeli jóság is). V. ö. sz. *Ágoston,* contra Julian. 4. k. 30. sz. M. 44. k. 754. old.: «Nem annyiban tehát (az ember), amennyiben ember, mert mint ilyen Isten müve, hanem amennyiben rosszakarattal van, bárki is rossz fa, és jó gyümölcsöket nem hozhat.» Megjegyezhetjük azonkívül, hogy Krisztus példabeszéd gyanánt mondotta e szavakat, tehát csak azt akarta velök kifejezni, hogy *legtöbbször* és *közönségesen* s nem pedig azt, hogy a dolog mindig így áll; ami világos Krisztus ellentétbe állított szavaiból, hogy t. i. a jó fa nem hozhat rossz gyümölcsöket; már pedig az igaz, akit a jó fa elnevezés illet, szintén vétkezhetik.

[1] Homil. 5. in Isai. n. 2. M. ser. gr. 13. k. 236. old. Egyébiránt is megjegyzem, hogy a született vak szavai (*János* 9, 31): *Isten a bűnösöket nem hallgatja,* nem a Szentlélek ihletéből származtak, hanem merőben azon vak szavai, melyeket a szent író egyszerűen idéz. Sz. *Ágoston* (Tract. 44. in Joann. n. 13. M. 35. k. 1718. old.) a született vak ezen szavaira írja: «Tudjuk pedig, hogy Isten a bűnösöket nem hallgatja . . .: Ő még ihlet nélkül beszél. Mert a bűnösöket is meghallgatja az Úr. Ha u. i. Isten a bűnösöket nem hallgatná meg, az a vámos hiába mondotta volna szemeit lesütve és mellét verve: «Uram, légy irgalmas nekem, bűnösnek. És e vallomás megérdemelte a megigazulást, amint a vak szemevilága visszanyerését». Kevéssel alább, ugyanazon helyen, a szentatya így szól: «Ha Isten a bűnösöket meg nem hallgatná, a vámos szavaival (*Lukács* 18, 13): *Isten légy irgalmas nekem bűnösnek,* nem érdemlette volna meg a megigazulást». A szavaknak azonban mind a mellett, amint mondva voltak, van helyes értelmök, t. i. ez Isten a bűnösöket nem hallgatja meg, ha tőle csodákat követelnek, amelylyel ártatlanságukat, vagy csalárd tanukat beigazolni akarnák. A született vak ez értelemben mondotta az illető szavakat, amint az összszöveg ezt világosan elárulja.

Elleneink, a *protestánsok* és *jansenisták,* a *szentatyák* szavaiból is támasztanak kétségeket. Hivatkoznak sz. *Leóra,* Serm. 5. de jejunio versus finem M. 54. köt. 179. old; nagy sz. *Gergelyre,* Moral. 18. k. 19. f. vége felé. M. 76. k. 54. old.; sz. *Ágostonra,* Enchiridion, 117. f. 31. sz. M. 40. k. 287. old. Ez utóbbi írja: «Testi vágy uralkodik ott, ahol nincs Isten szeretete»; hasonlót olvashatunk nála, de Trin. 9. k. 7. és 8. f. 13. sz. M. 42. k. 967—968. old., de gratia

aki ezt mondotta. Inkább higyjetek annak, aki mondotta és nem hazudik: *És ha bűnötök volt, mint a karmazsin, mint a gyapjút megfehérítem.*»

3. a hit által megvilágosított észből.

75. A józan ész e véleményt meríti 1. abból, hogy ha a megigazulás előtt minden cselekedet megannyi bűn volna, a bűnösök előtt teljesen el volna zárva az út, a megigazulás után való törekvésre; 2. abból, mivel azt az *alapot*, amelyen a *protestánsok* és *jansenisták* véleményöket fölépítik, tévesnek és képtelennek tartja. Az emberi természet t. i. egyrészt nem romlott meg az áteredőbűn által annyira, hogy bármit tesz az ember, az nem egyéb

Christi 26. k. M. 44. k. 374. old. *Feleljük:* A *szeretet* szó alatt a szentatyák nem mindig egy és ugyanazt értik. Sz. *Ágoston* a harmadik isteni erényen kívül a segítő malasztot is e szóval fejezi ki, vagy a rend és tisztesség minden szeretetét. (V. ö. *Petavius* de lege et gratia 1. k. 7. f.; 2. k. 2. f.; de *Rubeis*, de carit. theol. 51. s köv. f.; *Clericus a Belliberone*, de grat. pars dogm. sect. 2. l. 1. *Mignenél*, Curs. theol. comp. 10. k. 873. s. köv. old.) Aminek folytán, ha sz. *Ágoston* azt mondja, bármi ami nem ered a szeretetből, rossz, nem lehet arra következtetnünk, hogy sz. *Ágoston* véleménye szerint bármely jócselekedethez megkivántatik a megszentelő malaszt. Azonkívül különbséget kell tennünk a szeretet és vágyakozás állandó és megnyilatkozó uralma között; vajjon állapotilag (habituale) bűnös-e, vagy tettleg (actuale). Abból u. i. hogy valaki állapotilag bűnös, nem következés, hogy tettleg is vétkezik mindig; amint abból, hogy valaki igaz állapotban van, nem következik, hogy mindig igazán cselekszik és soha még bocsánatosan sem vétkezik. (Ezt is tekintetbe kell vennünk, azon kétség eloszlatásánál, amely sz. *Máté* 6. 24. verséből van merítve.) Továbbá, mint *Hurter*, Comp. 3. k. 36. old. írja, e szólásmód «*szeretet nélkül*» *tagadólagosan* és *ellentétesen* fogható föl. Ha *tagadólagosan* fogjuk föl, tagadjuk a létező szeretet befolyását: amely fogyatkozás nem akadályozza, hogy valamely cselekedet jó, ha más tisztességes indítóok szülte is. Ha pedig *ellentétesen* fogjuk fel, a szeretettel homlokegyenest ellenkező indok befolyását jelenti. Ez értelemben a legkétségbevonhatatlanabb igazság, hogy bármi szeretet *nélkül*, vagyis a szeretet *ellen* történik, rossz. És ily értelemben szabad csak magyaráznunk sz. *Ágoston* ezen mondását.

Végre az emberi cselekvések *jóságának* különböző fokait kell megkülönböztetnünk. Az emberi cselekvés lehet *a)* természeterkölcsi (ethikai) jó; *b)* természetfölötti jó; *c)* az örök életre érdemszerző az igazságosság címén. Amiért a józan gondolkodás szabályai ellen vétenek azok, akik a szentatyák szavaiból, hogy szeretet nélkül mi jó sem történik, tüstént oda következtetnék: tehát ami szeretet nélkül történik, az bűn. A szentatyák u. i. a jócselekedet neve alatt csaknem mindig az igazságosság címén érdemszerző cselekedeteket értenek, vagy általában az üdvösségre érdemeseket. Már pedig bizonyos, hogy mindaz, amit a szeretet állapota nélkül teszünk, nem olyan jó, amely az igazságosság címén *érdemszerző* volna az örök életre.

a benne rejlő bűn megnyilvánulásánál; s nincs is másrészt annyira meggyengítve, hogy, ha csak nincs meg benne a szent szeretet, mindig uralkodik fölötte a vétkes vágyakozás.[1]

Tétel: *Az ember nemcsak a megszentelő malaszt, de hit híján is vihet végbe némely jócselekedetet, akár az isteni malasztnak kell ezeket tulajdonítanunk, akár nem; tehát a hitetlenek nem minden cselekedete bűn.*

A tétel kifejtése.

76. *Hit híján,* és pedig a hitet tulajdon, vagyis hittani értelmében véve; tehát még mielőtt megnyerte a hit kegyelmét;

vihet végbe; mellőzzük a kérdést, vajjon az ilyen ember valójában visz-e végbe jócselekedeteket, avagy nem, a tételben csak azt állítjuk, hogy ilyetén cselekedeteket *vihet* végbe[2];

jócselekedeteket, a természetes rendben, a természeti törvény úgy tárgyának, mint lényegének, valamint céljának megfelelő jócselekedeteket;

némely cselekedetet, más szóval legalább is a könnyebbeket;

akár az *isteni malasztnak* kell ezeket tulajdonítanunk; és pedig nem a természetfölötti isteni malasztnak (lényegileg), mert a hit kegyelme és a hit első zsengéi, t. i. a ész üdvös megvilágosítása stb. első helyet foglalják el abban sorrendben, ahol a természetfölötti kegyelmek kezdődnek az emberben;

az isteni malasztnak kell ezeket *tulajdonítanunk*, *akár nem;* mellőzzük újból a kérdést, vajjon e cselekedetekhez a teremtés és a merőben természetes gondviselés ajándékán kívül valamelyes isteni malaszt, valamelyes isteni segítségnek közre kell-e játszania, vagy sem[3];

[1] L. e tárgyban sz. *Tamás*, de malo, qu. 2. art. 5. ad 7.; Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 65. a. 2. et 4; p. 2. 2. qu. 10. a. 4.; *Billuart*, de Gratia, 3. ért. 3. cikkely, 1. §.; *Clericus* a *Belliberone*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 864. s köv. old.

[2] Vannak hittudósok, akik *Ripaldával* (de Ente supern. disp. 20.) azt vitatják, hogy azok a jócselekedetek, amelyek valójokban az embertől származnak: vagy üdvöt hozók, vagy rosszak; minthogy a dolgok jelen rendjében minden ember a természetfölötti rendre van utalva, következőleg legalább is elégséges természetfölötti malaszttal rendelkezik, amelylyel ha közreműködik, cselekedete üdvöt hozó, ha nem működik közre, cselekedete rossz. V. ö. a *vatikáni* zsinat tervezeteit is, amelyeket alább föl fogunk hozni.

[3] A hittudósok között általánosabb az a vélemény, hogy a hitetlen az *isteni malaszt segítsége* nélkül bizonyos erkölcsileg jó cselekedetet vihet véghez; és véleményem szerint, e vélemény az egyházi tanból is következtethető. E cselekedetek közé, amelyek az isteni kegyelem segítsége nélkül eszközölhetők, csak a könnyebb cselekedetek sorolhatók, enyhébb kisértések legyőzése stb.

tehát a hitetlenek nem minden cselekedete bűn; a bűnt tulajdon értelemben veszszük, vagyis — amint nevezik — az alaki bűnöket, amelyeket Isten az elkövetőnek beszámít. Nem beszélünk a *tényállásról*, nem fürkészszük a kérdést, vajjon a hitetlenek *tényleg* mindig vétkeznek-e, hanem inkább *jogilag* beszélünk a tárgyról; azt állítjuk t. i., hogy valamely cselekedet csak azért, mivel nem a hitből ered, egyedül a hit fogyatéka miatt még nem bűn.

Tételünk a hithez tartozik.

77. A tétel így fölfogva a hithez tartozik, ami közvetve már abból is kiviláglik, hogy a *trienti* zsinat,[1] ahol az áteredő bűnből átszármazott nyomort vázolja, bőségesen kijelenti, hogy az ember szabad akarata legkevésbbé sincs kiirtva; közvetetlenül pedig abból, hogy az egyház *Bajus, Jansen, Quesnell* és a *pistojai* zsinat ellen azt tanította, hogy a jónak két faja van: az üdvösségre érdemes, amely malaszt nélkül nem történhetik és természetes, amely malaszt nélkül is eszközölhető[2];

E cselekedetek közül a hittudósok (köztük sz. *Tamás, Suarez, Vasquez)* kizárják az Isten, mint a természet szerzője, szeretetét is, azt mondván, hogy az ember természetes erőiből Istent mindenek fölött nem szeretheti (v. ö. *Chrisman,* XVIII. századbeli hittudós, Regula fidei, *Mignenél,* Curs. Theol. compl. 6. k. 1000. s köv. old). *Bellarmin,* de Gratia et lib. arbitr. 6. k. 7. f. írja: «Azt véljük, hogy az Istent nem szerethetjük az ő segítsége nélkül, akár mint a természet szerzőjét, akár mint a kegyelem és dicsőség osztogatóját, sem tökéletes, sem tökéletlen módon: és nem kételkedünk, hogy ez sz. *Ágoston* véleménye, sőt, hogy a Szentírás és zsinatok véleménye, bármit írt is bárki csekélyebb körültekintéssel e tárgyban». Mások, mint *Duns-Scotus, Canus, Molina* stb., az ellenkező véleményhez ragaszkodtak, t. i. ama véleményhez, hogy az ember természetes erőivel Istent, mint a természet szerzőjét szeretheti és pedig olyan szeretettel, amely magában foglalja legalább rövid időre azt a föltételt is, hogy az isteni parancsokat megtartja akkor, amikor nem kell erős kisértéssel, vagy huzamosabb, nehéz küzdelemmel szembeszállnia. Így beszélnek, mert föl nem foghatják, miért nem volna erkölcsileg lehetséges az emberre nézve természetes erőiből ily szeretet. Mégis azonban megjegyzik, hogy az ember erre hosszabb időn át nem képes, vagy ha erős kisértés támadja meg; ami abból is kiviláglik, hogy az ember az összes természeti törvényeket meg nem tarthatja s a kisértéseket mind le nem győzheti Isten malasztja nélkül, amint alább ki fogjuk mutatni.

Különben e kérdésben l. *Clericus a Belliberonet* is, de Grat. 2. sz. 2. f. 4. c. 1. §. *Mignenél,* Curs. Theol. compl. 10. k. 884—920. old.

[1] 6. ülés, 5. kánon.

[2] *Bajus* e tételei tilalom alá vannak vetve: 24. tétel: «Azon kettős különbség a szeretet között, amely szerint a szeretet természetes, amelylyel szeretjük Istent, mint a természet Alkotóját és *ingyenes* (gratuitus), amelylyel Istent szeretjük, mint Boldogítót, hiú és koholmány és a Szentírások gúnyjára és

a tételt világossá teszi *Bajus* kárhoztatott 25. tétele is: «A hitetlen minden cselekedete bűn és a bölcselkedők erényei vétkek.»[1]

78. Megvallom, hogy tételünk bizonyítására kétségtelen érveket a *Szentírásból* nem tudunk előhozni, mivel a Szentírás, bár a pogányok némely *cselekedetét* jóknak mondja, nem jelezi elég világosan, vajjon malaszttal, vagy malaszt nélkül történtek-e ezek és ha malaszttal, miben állott ez a malaszt. A hittudósok többnyire a következőkre hivatkoznak: A *Róm.* 1, 21. v.-ben korholja az apostol a pogányokat, hogy «*midőn Istent megismerték, nem* Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

a régiek igen sok bizonysága szégyenére eszelték ki»; 27. tétel: «A szabad akarat az isteni malaszt segítsége nélkül csak bűnre képes»; a 28. tétel: «Pelagiuséhoz hasonló tévedés azt állítani, hogy a szabad akarat képes valamely bűn elkerülésére»; a 37. tétel: «Pelagiusszal tart az, aki elismeri, hogy van bármely természetes, azaz olyan jó, amely egyedül a természetes erőkből ered.» *Quesnell* 2. tétele ez: «Jézus Krisztus kegyelme, mint bármely jó *hathatós alapelve* (principium efficax) szükséges minden jócselekedetre, nélküle nemcsak, hogy semmi sem történik, de nem is történhetik». V. ö. *Jansennek* föntebb a 104. old. vázolt véleményét. A *pistojai* zsinat 24. tétele, amelyet az *Auctorem fidei* kezd. bulla vetett tilalom alá, a következő: «A zsinat tana a kettős szeretetről, mely szerint az uralkodó vágy és uralkodó szeretet között nincsenek magában a természetben rejlő közép érzületek, és természetszerűleg dicséretesek, amelyek a boldogság szeretetével és természetes hajlandósággal a jóra fenmaradtak, mint Isten képének végső foszlányai és maradványai (sz. *Ágoston* de Spir. et Litt. 28. f.) olykép, hogy az isteni szeretet között, amely bennünket a mennyországba vezet és az emberi tiltott szeretet között, amely kárhozatba dönt, volna még emberi megengedett szeretet is, amely gáncs alá nem esik (sz. *Ágoston* Serm. 349.); (kinyilvánítjuk): hamis, tehát kárhozatos». V. ö. a *kölni* 1860. tartott tartományi zsinatot is, mely tanítja: «A bukott ember egyedül természetes erőiből vihet végbe bizonyos erkölcsileg (moraliter) jó és tisztes cselekedeteket». V. ö. a *vatikáni* zsinat tervezeteit is, amelyek láthatólag odanyilatkoznak, hogy az ember nemcsak vihet, de valóban visz is végbe természetes *(ethikai)* jókat; ugyanis bennök olvassuk (dr. *Martin* Konr., Omn. conc. Vat Docum. Coll. 28. old.): «Bár ugyanis megvan az a természetes erő, amelylyel az eszes lélek valami törvényszerintit érez és tesz, ami nemcsak, hogy nem gyalázatra méltó, sőt joggal és helyesen dicséretre méltó . . .» (sz. *Ágoston* szavai, de Spir. et Litt. 27. f. 48. sz. *Mignenél*, 44. k. 229. old.)

[1] V. ö. *Jansen* 8. tételét, amelyet VIII. *Sándor* kárhoztatott: «Szükségszerű, hogy a hitetlen minden cselekedetével vétkezzék». *Quesnell* 42. tét. kárhoztatta XI. Kelemen: «Egyedül Krisztus kegyelme képesíti az embert a hittel járó áldozatra: nélküle tisztátlanságnál és méltatlanságnál egyéb nincs»; és a 48. tétel: «Mi lehetünk más, ha csak nem sötétség, tévedés és bűn, a hit világa, Krisztus és szeretet nélkül».

mint Istent dicsőítettek». Az apostol tehát úgy tünteti föl őket, mint kik Istent dicsőíthették, tehát *vihettek* volna végbe valami jót.

Ugyancsak a *Róm.* 2, 14 olvassuk: «*A nemzetek, akiknek törvényök nincsen, természetszerűleg cselekszik azokat, amelyek a törvényéi.*» A «nemzetek» alatt többnyire a hitetleneket kell értenünk, akik nem[1] tértek meg Krisztus hitére, és rólok azt mondja az apostol, hogy ők tételes törvény híjján, némely a tételes törvény által előírt cselekedeteket *természetesen*, vagyis a természet irányítása mellett, visznek végbe.

Ugyancsak a *Szentírás* a pogányok oly cselekedeteiről is tesz említést, amelyeket Isten ideigvaló jutalomban részesített. *Móz.* II. 1, 20 olvassuk: hogy Isten az egiptomi bábákat, akik részvétből *Pharaó* rendelete ellenére a zsidó férfigyermekeket megkímélték, megjutalmazta, *házok gyarapítására* szolgált, azaz családjokat bőven megáldotta gyermekekkel és gazdagsággal. Ugyancsak Krisztus (*Máté* 5, 16) azt állítja, hogy a pogányok, akik tisztes okból szeretettel övezik barátaikat, ideigvaló jutalomra érdemesek. Világos tehát, hogy ilyetén cselekedeteik nem bűnök, sőt jócselekedetek, tekintve úgy a tárgyat, mint a célt, mert ki elég bátor azt állítani, hogy Istèn a bűnt, amely inkább haragját hívja ki, megjutalmazza?[2]

[1] Így vélekednek *Tertullián, Ambrus, Jeromos, Origenes, Aranysz. sz. János.* Sz. *Ágoston* meg karöltve sz. *Prosperrel* és sz. *Fulgentiusszal* azt a helyet, amelylyel a pelagiánok visszaéltek, a hitre tért pogányokról több helyütt magyarázzák. (V. ö. *Clericus a Belliberone*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 855. old.)

[2] V. ö. *Dánielt* is. 4, 24; *Ezék.* 29, 20. Elleneink a Szentírás ama helyeire hivatkoznak, ahol mondva van (*Móz.* I. 6, 5): szívünk összes gondolata minden időben a rosszra hajlik; (*Iz.* 60, 2.): sötétség borítja a Földet s homály a népeket; (*János* 5, 34 s köv.): a bűnös a bűn rabja, (*Róm.* 7, 14): az ember mint a test rabszolgája nyög a bűn alatt. E helyeken azonban vagy oly emberről van szó, ki a hitben él; amelyet megengedve, nem vágnak a dologhoz; vagy nem beszélnek *jogilag*, vagyis az embernek a jó cselekvésre való képességéről, hanem a *tényről*, azaz arról, amit az ember valójában tesz; vagy a rosszra való *hajlandóságot* jelentik, nem pedig a jóra való képtelenséget, vagy azt jelezik, ami legtöbbnyire történik s nem azt, ami mindig.

Nem árt különös figyelmünket némely idézetre irányoznunk. Azt mondják, hogy a *Róm.* 14, 23. azt állítja: «Ami nincs hitből, bűn az»; már pedig a hitetlen cselekedetei sohasem származnak hitből; tehát ... *Felelet*: Nem szabad *természetfölötti* (theologica) hitet értenünk, hanem *gyakorlatit*, azaz a lelkiismeretet, és a nehézség meg van oldva; mert, bármi a lelkiismeret szava ellen van, kétségtelen, hogy bűn. Hogy pedig az apostol e helyen a lelkiismeretről beszél,

79. Ami a szentatyákat illeti, különösen sz. *Ágostonra* hivatkozunk, minthogy a *jansenisták* leginkább sz. *Ágostonnal* iparkodnak tévedésüket bizonyítani. Igy ír:[1] «Hogy a gonoszok és azok, akik az igaz Istent igazán és illendően nem tisztelik, némely oly cselekedetet visznek végbe, melyeket méltányosan nemcsak hogy nem gáncsolhatunk, de jogosan és helyesen dicsérettel illetünk, azt olvashatjuk, tudhatjuk, hallhatjuk, bár ha szemügyre veszszük a célt, amely végett ezeket megtették, aligha találunk bennök valamit is, ami az igazság szerint köteles dicséretre és védelemre volna érdemes.» E dolog okát a 28.[2] fejezet elején a következő szavakkal adja: «Minthogy az emberben az Isten kép- 2. a szentatyákból.

bizonyítja 1. az apostol célja, aki e helyen azokat korholja, akik tiltott ételekkel táplálkoztak, noha azt tilosnak tartották; 2. több görög és latin *szentatya* tekintélye; 3. az egész egyház tekintélye, amely *a IV. lateráni* zsinat 41. fejezetében nyilatkozott meg, amelyben e szöveggel bizonyítják be, hogy úgy az egyházjogi, mint világi elévülés semmis jóhiszeműség nélkül.

Idézik *Titus*. 1, 15; «Minden tiszta a tisztáknak: a beszennyezetteknek és hitetleneknek semmi sem tiszta». *Feleljük:* Ha nagyon feszegetik a dolgot, könnyen visszafordíthatjuk. Belőle u. i. az következnék, hogy az igazak nem vétkezhetnek, minthogy a tisztáknak minden tiszta. Továbbá megjegyzem, hogy sz. *Pál* nem általában a hitetlenekről beszél, hanem más egyéb e fajta emberekről, inkább a hitben gyengékről és a zsidósítókról (judaizantes), akik némely ételeket a tisztátalanok közé számítottak. Már pedig rájok nézve, míg az étel használatában Mózes törvényét fogadják el irányadóul, mindezek tisztátalanok maradnak.

Hivatkoznak a *Zsid.* 11, 6: «Hit nélkül lehetetlen kedvesnek lenni Isten előtt»; tehát . . . *Feleletː* Az apostol, amint ez összszövegből kiviláglik, a természetfölötti hitről beszél, amely nélkül *természetfölötti* cselekedeteket senki sem vihet végbe; tehát nem tartozik tárgyunkhoz.

[1] De Spir. et Litt. 27. fej. 48. old M. 44. sz. 229—230. old. Ide iktathatjuk egyké más szentatya véleményét is. Sz. *Jeromos*, cap. 1. Epist. ad Gal. M. 26. k. 326. írja: «Világos, hogy természettől van meg mindenkiben Isten ismerete, és nincs senki, aki Krisztus ismerete nélkül születik, kiben a bölcsességnek, igazságosságnak és egyéb erényeknek magva meg ne volna. Innen van az, hogy sokan Krisztus hite és evangéliuma nélkül némelyeket bölcsen, másokat szentül tesznek, mint engedelmeskednek szülőiknek, fölsegítik a szükölködőt.» Nazianzi sz. *Gergely*, Orat. 18. n. 6. M. ser. gr. 35. k. 991. old. írja: Amint sokan közülünk (keresztények közül) nem tartoznak hozzánk, akiket t. i. éltök kizár a közös testből: akként ellenkezőleg sokan a kívül állók (pogányok) közül hozzánk tartoznak, akik t. i. megelőzik jó erkölcseikkel a hitet, és csak nevök nincs meg, de ugyanazt az igazságot tartják (azaz, némely keresztényekhez méltó erényt gyakorolnak).

[2] M. 44. k. 230. old.

mását a földi érzelmek szennye nem mocskolta be annyira, hogy belőle valami mint végső maradék meg ne látszanék, épen ezért joggal mondható, hogy gonosz élet mellett is betarthatja az ember némileg a törvényt, s érezhet némileg a törvény szerint.» (Habár ez — mint ugyanott megjegyzi — a Krisztusban való hit fogyatéka miatt az örök életre közvetetlen hasznot nekik nem hajt.) Amint világos, nem beszél sz. Ágoston a hitetleneknek csak oly jó cselekedetéről, melyek egyedül tárgyokat tekintve, de olyanokról, amelyek céljokat tekintve is jók; azt mondja u. i.: «Bár, ha szemügyre veszszük a célt, amely végett ezeket megtették, alig találunk bennök valamit is» stb.; tehát azt tartja, hogy a hitetlenek cselekedetei, céljokat tekintve is lehetnek jók.[1]

[1] Sz. *Tamás* e tárgyban a következő szavakkal nyilvánítja véleményét (Summ. Theol. p. 2. 2. qu. 10. a. 4.): «Nyilvánvaló, hogy a hitetlenek nem tehetnek oly jócselekedeteket, amelyek a malasztból származnak, t. i. az örök életre érdemes cselekedeteket; mindazonáltal oly jócselekedeteket, amelyekhez elégséges a természetes jó, némiképen vihetnek végbe; amiből következik, hogy nem szükségkép vétkeznek minden cselekedetükkel.»

Szükséges, hogy figyelmünket azon *kétségekre* is kiterjesszük, melyeket elleneink sz. *Ágoston* s az ő tanítványai műveiből merítenek. *Jansen*, 4. k. De statu naturae lapsae, a 17. f.-ben írja: «Nyegleség, őrültség, balgaság, tévedés, gonoszság, a keresztények érzületével, a Szentírással, a hittel ellenkezik, hogy a hitetleneknek bármily erényök, avagy bűnnélküli cselekedeteik vannak, mint ezt sz. Ágoston és az orangei zsinat tanítják.»

Hogy helyesen megfejthessük a kételyeket, vegyük szemügyre főleg azon helyeket, amelyekre elleneink hivatkoznak. *Két* csoportba oszthatók: egyik részük azt állítja, hogy a szabad akarat malaszt nélkül csak a bűnre képes, *másik* részük, hogy a hitetlenek minden cselekedete bűn. Sz. *Ágoston*, Epist. 89, 9, 2. (al. 157. n. 5.) M. 33. k. 675. old. így ír: «A szabad akarat képes a jócselekedetekre, ha istenileg segítve van . . .: elhagyva azonban az isteni segítségtől, a törvényt bármily ragyogóan ismerje is, semmikép sem fog állandóan megmaradni az igazság állapotában, hanem esztelen kevélység vesz rajta erőt»; Epist. 106. n. 34. (al. 186. n. 34.) M. 33. k. 829. old.: «Amely (malaszt) nélkül, azt mondjuk, a szabad akarat semmikép sem képes a bűn elkerülésére»; de Spir. et Litt. 3. fej. 5. sz. M. 44. k. 203. old.: «A szabad akarat nem képes egyébre, mint vétkezni, ha rejtve előtte az igazság útja»; contra 2. Epist. Pelag. 3. k. 8. fej. 24. sz. M. 44. k. 607. old.: «A fogságba ejtett szabad akarat csak a bűnre képes: az igazság állapotára azonban, hacsak istenileg föl nem szabadult, és segítve nincs, nem képes.» És az II. *orangei* zsinat 22. kán. majdnem sz. *Ágoston* szavaival tanítja, «A magáéból senki sem tehet mást, mint bűnt és hazugságot. Ha valami igazság és igazságosság van az emberben, abból a forrásból ered, amelyet e zarándoklat alatt szomjaznunk kell, hogy belőle csillapítván szomjunkat, el ne lankadjunk az úton.»

80. A józan ész a szóban forgó véleményre következtet 1. abból, hogy az egyház tanítása szerint az ember értelmi tehetségei Ádám vétke által nem lettek romba döntve és föl- 3. az észből

Ugyancsak sz. *Ágoston* Pelagius viselt dolgairól írja, 34. sz. M. 44. k. 341. old.: «Bármely oldalról tekintsük is a hitetlenek cselekedeteit, az apostol szavai igazak és megtámadhatatlanok maradnak: *Mindaz, ami nincs hitből, bűn*»; sz. *Ágoston* tanítványa, sz. *Prosper*, contra Collat. c. 13. n. 3. M. 51. k. 248. old. írja: «Nincs világosabb, minthogy a gonoszok lelkében nem lakik erény, hanem az ő cselekedeteik mind tisztátalanok és beszennyezettek». A *de Vocatione* szerzője omn. gent. 1. k. 7. k. M. 51. k. 653. s köv. old. mondja: «Az igaz Isten tisztelete nélkül, ami erénynek látszik is, bűn, és Isten nélkül Istennek senki sem tetszhetik.»

Vegyük szemügyre *az első* csoportba tartozó helyeket! Vajjon csakugyan az van mondva e helyeken, hogy a hitetlenekben nincs meg az erő, amelylyel bizonyos természetes erkölcsi jót tehetnének? Épenséggel nem! E helyeket u. i. magyarázhatjuk olyképen, mint a *Szentírás* föntebb a 110. oldalon jelzett helyeit; vagy pedig úgy, hogy nem föltétlen, erkölcsi összességről, hanem csak beszélnek; vagy pedig, hogy arról szólnak, a hogy legtöbbnyire s nem a hogy mindig történik; vagy pedig, hogy jelentik ugyan a vétkezés szükségét, de határozatlanul és szórványosan, amely nem zárja ki *az egyes* bűnök elkerülésére irányuló szabadságot; vagy legalább is *a bűn* bennök tágabb értelemben van véve.

Ami különösen az *orangei* zsinatból merített szavakat illeti: a hittudósok ugyan nagyon sokféleképp magyarázzák, hogy e helyet a föntebb adott véleménynyel összeegyeztessék; én azonban csak azt iktatom ide, amit sz. *Bonaventura*, in 2. sent. dist. 28. a. 2. qu. 3. ír: «Azért mondják a szentek, hogy az isteni malaszt segítsége nélkül az ember sem nem gondolhat, sem nem akarhat jót, mivel oly jóról beszélnek, amely a boldogság elérésére irányul.» Ha fölveszszük azt, hogy e helyen oly cselekedetekről van szó, amelyek az üdvösség keretébe tartoznak, meg van fejtve a nehézség. Ha a *történelmet* tekintjük, ez akkor is nagyon valószínű, minthogy a zsinat főleg a *semipelagiánok* ellen lépett sorompóba, akik azt tartották, hogy az embertől magától van legalább a hit kezdete és a végig való állhatatosság; az üdvösségre vezető többi cselekedeteket pedig Isten kegyelmének kell tulajdonítanunk. Velök szemben a zsinat, eltekintve a kérdéstől, vajjon természetes erkölcs szerint jók-e a cselekedetek, vagy nem, határozta: minden *üdvösséges és érdemszerző* jócselekedethez, tehát a hit kezdetéhez is és az állhatatossághoz is Isten kegyelme szükséges, és semmiféle cselekedet sem érdemszerző az üdvösségre, ha csak nincs a malasztból. Különben is az *orangei* zsinat e szavait *Ripalda* és más hittudósokkal úgy magyarázhatjuk, hogy a dolgok jelen állapotában, amelyben mindenki a természetfölötti célra van utalva, csak kétféle cselekedet van, természetfölötti és rossz; és az *orangei* zsinat a fölhozott helyen ezt jelezte.

A *második* csoportra, amelyben a hitetlenek cselekedete sokszor bűnöknek vannak bélyegezve, a következő megjegyzéseket teszszük: 1. Azon helyeken vázolt bűn tágabb értelemben vett bűn, *anyagi* bűn, amennyiben t. i. a hitetlen, vétektelen tudatlanságból a céltól, és pedig a természetfölötti céltól eltér. Föl van t. i. tételezve, hogy minden ember a természetfölötti célra van

forgatva; tehát az emberben legalább is valami maradt az erényből, ami képesíti őt arra, hogy természetes erőiből is végrehajtson némi jócselekedetet[1]; 2. abból, hogy elleneink

rendelve. Tehát a hitetlenben a hithiány bizonyos eltérés a céltól, vagyis bűn. Ez értelemben írja sz. *Ágoston* contra Julianum 1. 4. k. 3. fej. 21. sz. M. 44. k. 749. old.: «Bármi jó származik az embertől, ha nem amiatt történik, ami miatt az igazi bölcsesség parancsából történnie kell, habár első pillanatra jónak tetszik is, a helytelen cél miatt bűn;» sőt azt vitatja (Enchir. n. 20. M. 40. k. 242. old.), hogy még a tévedés is, sőt mindaz, ami nincs jól téve, bűnnek bélyegezhető. (de Utilit. credendi n. 27. M. 42. k. 85. old.). Továbbá sz. *Ágoston* egyéb helyein tekintetbe véve a céltól való ezen eltérést, a hitetlenek cselekedeteit nem annyira bűnöknek, mint inkább *hiúságoknak* és *meddőknek*, az úton kívül esőknek mondja; pl. in Psalm. 31. n. 4. M. 36. k. 259. old. írja: «Magok u. i. ezek a cselekedetek, amelyeket hitelőttieknek mondunk, habár dicséreteseknek tünnek is föl előttünk, haszontalanok. Olybá veszem ezeket, mint a hasztalan nagy erőfeszítést és a nem helyes úton haladó futárt.» Hasonlóképen sz. *Ambrus* is, in Psalm. 1. n. 41. M. 14. k. 943. old. mondja: «Az erény hit nélkül falevél: úgy látszik, mintha élne, de hasznot nem hajt. A szél ide-oda mozgatja, mivel nincs alapja. Bármily nagy is a pogányokban az irgalomérzet, bármily nagy a józanság, gyümölcsöt nem hoz»; és sz. *Tamás*, Compend. 119. f. írja: «Valamely cél felé irányított cselekedet rosszaságát, ha nem helyesen van a cél felé irányítva, bűnnek nevezzük, úgy az akarat körébe, mint a természetes rendbe tartozó cselekedeteknél. Az orvos vétket követ el hivatása körében, ha nem az egészségre törekedve működik; a természet is vétkezik működési körében, ha a kellő felszereléssel és alakkal nem látja el a létrehozott dolgot; ilyenekről mondjuk, ha előfordulnak, hogy a természet torzszülöttei.»

2. Az e helyeken jelzett bűn igazi és sajátlagos ugyan; azonban nem *elvileg*, hanem csak *tényleg* van állítva; nem az, ami *mindig*, hanem ami többnyire történik. Megengedhetjük u. i., hogy a hitetlenek jeles cselekedetei, sőt erényei legtöbbnyire bűnök, mivel bizonyos vétkes oldaluk van, t. i. mivel a kitüntetés és dicséret után való rendetlen vágyból származnak. V. ö. sz. *Agoston* föntebb idézett szavait. *Aranysz.* sz. *János*, Hom. 28. al. 27. in. Joann. M. ser. gr. 59. k. 164—165. old. írja: «Vajjon vannak-e pogá-

[1] V. ö. ezen okoskodásokat sz. *Ágostonnál*, pl. de Spirit. et Litter. 28. f. föntebb a 111. old. idézetteket. Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109. a. 2. írja: «Minthogy azonban az emberi természet a bűn által sem romlott meg teljesen olykép, hogy a természet összes javaitól meg lenne fosztva; vihet végbe a megromlott természet állapotában is természetének erélyével valamelyes részleges jót . . . de nem a természetének megfelelő összes jót, úgyhogy semmiben sem szenvedne hiányt; miként a beteg ember önmaga által is végezhet bizonyos mozgásokat, de nem képes úgy mozogni, mint az egészséges ember, ha csak az orvosság vissza nem állítja egészségét.» V. ö. sz. *Tamást* is in 2. Sent. dist. 28. qu. 1. a. 1.; dist. 39.; in 4. Sent. dist. 17. qu. 1. a. 2.; de Verit. qu. 24. a. 1. et 14.; qu. 26. a. 6.

ellentétes véleményéből sok képtelenség származik, t. i. ha a *tétel első* részét tekintjük, az ember rossz szándék nélkül a kérdezőnek pl. nem mondhatna igazat, a szűkölködőnek nem ajándékozhatna egy-két garast; ha a tétel második részét vizsgáljuk, a pogány pl. vétkezik, mikor természetes jámborságában szülőit tiszteletben tartja, ha természetes részvéttől indíttatva segítségére siet a szegénynek, ha megakadályozná valaki öngyilkosságát stb

Szükséges e helyütt valamit még megjegyeznünk. Bár igyekeztünk az emberi természet erejét védeni, és noha azt bizonyítgattuk is, hogy az ember kegyelem nélkül is vihet végbe némely természeterkölcsi jócselekedeteket, az embernek ezen erőit mégis a jócselekvésre kelleténél többre becsülni nem volt szándékunkban, sőt hogy a helyes azaz, középúton maradjunk, állítjuk:

Tétel: *A bukott ember a természet összes törvényét meg nem tarthatja és a nehezebb kisértéseket le nem győzheti Isten valamelyes malasztja nélkül.*

A tétel kifejtése.

81. *A bukott ember*,[1] aki tudniillik rosszabbá vált; értelme részéről tudatlanság, akarata részéről főleg meggyengülés és a

nyok, akik józan életet élnek, ez nem egészen világos előttem . . . De valóban, ha meg is engedjük, hogy vannak egyesek a pogányok között, akik helyesen élnek: ez épen nem áll ezen állításunk útjában. Mert azt kell szemünk előtt tartanunk, ami gyakran, és nem azt, ami csak ritkán történik.»

Úgy azt, amit az első csoportra, mint amit a másodikra megjegyeztünk, megerősíthetjük a *történelemből* is. A szentatyák, különösen sz. *Ágoston* a *pelagiánok* ellen ez érvet szintén használták. *Julián*, a pelagián, a pogányok erényeit túlozta, hogy kimutassa, mikép az ember Krisztusban való hit nélkül is élhet igazán és jámborul. Sz. *Ágoston* visszavágja, hogy a hitetleneknek e cselekedeteit már azért sem sorolják a keresztények a jámbor cselekedetek közé, mivel nem hitből és szeretetből erednek; és rá még kimutatja azt is, hogy bénák, és a jónak csak látszatával bírnak.

Végül megjegyezhetjük azt is, hogy a szentatyák és főleg sz. *Agoston* szavai megitélésénél a szöveg magyarázat szabályairól sem szabad megfeledkeznünk (v. ö. föntebb I. k. 142. s köv. old.) *Ágoston*, nemes hevében, hogy a pelagiánok által megtámadott igazságot megvédelmezze, tán egy kissé túlzott; tehát szavait enyhítenünk kell. Sz. *Bonaventura*, Brevil. 3. r. 5. §. írja: «Ezt kell vélnünk, hogy ez volt sz. Ágoston véleménye, habár első látszatra a pelagián tanítás iránt viseltetett útálata miatt máskép nyilatkozik is. Hogy őket a középútra vezesse, inkább a végletekben járt, többet mondott, mint a menynyit értetni akart.»

[1] Mellőzzük a kérdést, vajjon tételbeli állításaink helyükön valók-e vagy nem, ha az embert a tiszta természet állapotában tekintjük. A hittudósok e

rosszra való hajlandóság, és a testnek a lélekhez való viszonya részéről rendetlen vágyak keltek benne túlsúlyra;

a természet összes törvényeit; tehát nem szólunk egyik vagy másik parancsról, hanem az egész természet törvényének megtartásáról;

nehezebb kisértéseket; nehezebbeket, vagy az ördög hevesebb támadása, vagy a kisértés nagyobb tartama és bensősége, vagy a bűnre való szerzett hajlam folytán, amelyet az ember a folytonos vétkezéssel szerzett;

le nem győzheti; nem természetes vagy föltétlen képtelenség miatt, amelyet semmikép sem győzhetne le, hanem erkölcsi képtelenség miatt, amely részben abból a nagy nehézségből ered, amely a dologgal jár, pl. a sérelem elengedése, az ellenség szeretete, az önmegtartóztatás stb.; s másrészt az idő, hely, személyek különféle körülményeiből, amelyek a dolgot kisérik;

Isten valamelyes malasztja nélkül; amely alatt egyebet is értünk mint azon ajándékot, melyet a teremtés kegyelme és Isten természetes gondviselése magában foglal; de önmagában véve nem kell valami természetfölöttinek lennie, hanem inkább oly malasztnak, amely mint valami orvosság a meggyengült természetet gyógyítja és megerősíti.

A tétel bizonyos a *trienti*[1] zsinat és a *Szentírás* egynémely helyeiből.

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

82. Kétségtelen, hogy a Szentírás (és a szentatyák is) a törvénynek az örök *üdvösségre érdemes* megtartásáról és a kisértések fölött kivívott hasonló győzelemről beszélnek; tehát a belőle merített érvek nem épen e tárgyra vonatkoztathatók. Mindazáltal azonban az e fajta idézetekben a malaszt szüksége nem mindig ennek természetfölötti jellegéből, hanem gyakran az

tárgyban nincsenek egy véleményen. Valószínűleg az embernek így is szüksége lett volna a malaszt segítségére. Lásd e tárgyban, és a malaszt természetét illetőleg, amelyet az ember így igényelt volna, *Jungmann*, Tract. de grat. n. 154.

[1] Ide vonatkoztathatók a 5. ülés 1. kán. t. i. az egész ember úgy lelkére, mint testére nézve rosszabb lett; nemkülönben a 6. ülés 13. fejezete szavai: «Félniök kell ugyanis . . . a testtel, világgal és ördöggel vívandó ütközettől, melyből győztesen ki nem kerülhetnek, ha csak Isten malasztjától segítve nem vallják az apostollal: «*Kötelességünk van nem a test iránt, hogy a test szerint éljünk* . . .»

emberi természet meggyöngüléséből van levonva, amely a testiség támadásai miatt nem alkalmas arra, hogy malaszt nélkül is betartsa az egész természeti törvényt s a nehezebb kisértéseket is legyőzze: e helyek ez oldalról és némikép mégis vonatkoztathatók tárgyunkra. Mert a testiségből származó nehézség ép oly vonatkozással van a természeterkölcsi, mint az örök életet érdemlő jócselekedetre; tehát épen úgy szükséges valamelyes isteni segítség a természeterkölcsi, mint a természetfölötti jó végrehajtására.

Mellettünk szól a *Bölcs*, 8, 21.: «És amint megtudtam, hogy máskép nem lehetek megtartóztató, ha csak Isten nem adja; és a bölcsességhez tartozik tudni, kinek ajándéka ez: az Úrhoz fordultam, és megkértem őt . . .» Főleg pedig, amit sz. *Pál* a *Róm.* a 7. fej. ír, ahol majd a pogányok, majd a zsidók nevében szólva, a testiséggel való küzdelmet, amely az emberben végbe megy, leírja és jelezi, mennyire ragadja az embert a rosszra, s megnevezi az orvosságot, amely tőle megszabadít. A 18. versben mondja: «Megvan ugyan nálam az akarat, de a jónak véghezvitelét nem találom. Mert nem a jót cselekszem, melyet akarok, hanem ami rosszat nem akarok, azt mívelem. Midőn pedig, amit nem akarok, azt mívelem, már nem én mívelem azt, hanem a bennem lakó bűn (a gonosz testiség, vagyis a bűnre való hajlam.) Találok tehát, jót akarván cselekedni, törvényt magamban, mely szerint a rossz hozzám van ragadva (megtalálom a törvényt, amely a rossz cselekvésére visz, mikor jól akarok cselekedni). Mert gyönyörködöm Isten törvényében a belső ember szerint; de más törvényt látok tagjaimban, ellenkezőt elmém törvényével, és engem rabbá tevőt a bűn törvénye alá, mely tagjaimban vagyon. Én szerencsétlen ember, ki szabadít meg engem e halálnak testéből (e testtől, amely magában a halál és bűn oly sok csíráját és gerjedelmét rejti)? Isten malasztja a mi Urunk Jézus Krisztus által.»

2. a szentatyákból.

83. Amit a Szentírás érveiről megjegyeztünk, érvényes, amint már mondottuk a szentatyák idézeteiről is. Ezek előrebocsájtásával számtalan idézetet hozhatunk föl a szentatyákból. Sz. *Ambrus*[1] pl. azt írja: «Ki oly erős, hogy soha kisértetbe ne forogna, ha csak az Úr, mint segítő mellette nem áll?»

[1] Expos. Psalm. 43. n. 71. M. 14. k. 1124. old. — I. sz. *Ince* pápa, Epist. ad concil. Milev. M. 20. k. 591. old. írja: «Tagadván tehát Isten segítségét, mondják (a pelagiánok), hogy az ember önmagában véve is elégséges és az isteni

az észből. 84. A józan ész tekintetbe véve úgy saját, mint mások tapasztalatát, a tételre a következőket bizonyítja: *a)* Be kell vallanunk, hogy az egész természeti törvény betartása és minden kisértés legyőzése roppant nehéz. Már pedig ha így áll a dolog velünk kereszténykekkel, mikor oly sok malaszt segít minket, mennyivel nehezebb ez a pogányoknak, kik ezen segédforrásoktól meg vannak fosztva?[1] *b)* Mások tapasztalata, főleg az elmult idők története mely iszonyú vétségekről tanuskodik; ránk nézve ez a legkézzelfoghatóbb érv, hogy az ember egyedül saját erejéből az összes természeti törvényeket be nem tarthatja, a nehezebb kisértéseket le nem győzheti. Ismeretes *Ovidius* mondása:

«Sed trahit invitum nova vis aliudque cupido,
«Mens aliud suadet. Video meliora proboque,
«Deteriora sequor.»[2]

malasztra nincs szüksége, amelytől megfosztva elkerülhetetlen, hogy az ördög cseleitől körülvéve, el ne essék, midőn az élet minden parancsainak beteljesítésére csak saját szabadságával tör.»

[1] Senki se mondja, hogy e tárgyban a keresztény és hitetlen között nincs meg az egyenlőség ama véleményben, hogy a kereszténynre nézve a nehézség a cselekedet természetfölötti jellegéből ered. A nehézség ugyanis, amelyről e helyütt szólunk, a testiség ellenállásából ered, amely egyforma, akár a törvény természeterkölcsi, akár természetfölötti helyes megtartását tekintjük. Úgy a keresztényben, mint a hitetlenben a testiség miatt maga az ész is elhomályosul és téveteg, úgyhogy a dolgot nem úgynevezett tárgyilagos értéke szerint mérlegeli; a testiség által az akarat ízlése is megváltozik, hogy kedvére van a rossz és nincs inyére a jó, s követi a testiség ingerlését. Amiért is úgy a hitetlenre, mint a kereszténynre nézve szükséges bizonyos isteni segítség (orvosló malaszt), hogy véghez vihesse mindazt, amiket föntebb jeleztünk.

[2] Bővebb okoskodásokat l. *Goudinnál*, tract. theolog. 2. k. 202 s. köv. old. Senki se vesse ellen, hogy a pogányok is vittek végbe jeles tetteket és most is visznek végbe; a hazáért a legkegyetlenebb kínokat elviselték; éltök veszélyével megtartották tisztaságukat; folytonos önmegtartóztatásban, különféle testsanyargatásban gyakorolták magokat s most is gyakorolják, hogy ne vétkezzenek s az élet kisértéseiben el ne bukjanak. Ha ugyanis e cselekedeteket az erény szeretetétől üzetve hajtották végre, tehát jó szándékból, bizonyosan isteni segítségben részesültek. Ha pedig nem az erény szeretetéből, hanem dicsvágyból, vagy földi javak reményében tették, akkor nem is dicséretre méltók, de meg nem is nehezek ez esetben ezek a jó tettek, mert lám e tisztátalan szeretet buzdítása is elég volt e cselekedetek elkövetésére és azon okok szolgáltatására, amelyek az embert ezek véghezvitelére csalogathatják. Az ilyen cselekedeteknél ugyanis az ember nem küzd természete ellen, hanem a természet maga is egész erejével segíti; míg ellenben, ha az erény szeretetéből, tehát oly jó miatt, amely érzékeink alá nem esik, cselekszik, maga a természet ellen,

A szentmalaszt ingyenes volta.

A szentmalaszt másik tulajdonsága: az ingyenes volta.

Tévedések.

85. Amint már mondottam, e tárgyban tévedtek a *pelagiánok*, akik tagadván az áteredő bűnt, azt állították, hogy az ember saját erőiből is vihet végbe oly jókat, amelyekkel megérdemelheti az örök életet, tehát a szentmalasztot érdemeink és pedig természetes érdemeink miatt nyerjük; tévedtek továbbá a *semipelagiánok*, akik ugyan nem vonták kétségbe, hogy áteredő bűn van s hogy az ember erői annak következtében meggyöngültek, következéskép, hogy a szentmalaszt egészében szükséges, mindazonáltal azt vitatták, hogy az ember saját erőiből, imádsággal, jámbor hiszékenységgel stb., a természetfölötti hit első kegyelmét kiérdemelheti, vagy ha ki nem érdemelheti, legalább kérve, vágyva, zörgetve, keresve, vagy bármely más módon Istent arra indíthatja, hogy Istenre nézve az ember ezen kezdeményezése alkalmul szolgál, hogy őt a hit malasztjában részesítse: végül tévedt egy-két katholikus *hittudós*, akik[1] ezt a szólásmódot:

amely az érzékeinek alá eső jó után tör, kell küzdenie. — Egyéb kétségeket illetőleg olv. *Goudin*, i. h. 205. s köv. old.

Azt mondhatja valaki: Senkinek se róható bűnül azon cselekedet, melyet el nem kerülhet; tehát ha az elesett ember a kegyelem híjával be nem tarthatja Isten minden törvényét, nem vétkezik, ha azt be nem tartja. *Feleljük* 1. sz. *Tamással*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109. a. 8. ad 1., hogy az ember bármely egyes tényt kerülhet, amelylyel Isten törvényét megszegi; és ez elégséges, hogy a megszegés vétkül tudassék be; amint az igaz is azért vétkezik bocsánatosan — jóllehet minden bocsánatos bűnt kerülnie lehetetlen — mert a bocsánatos bűnöket egyenként elkerülheti. *Feleljük*: 2. Az ember Isten törvényét a malaszt segélyével megtarthatja; tehát nem menthető, hogy képtelenség megtartania. Ha az ember malasztot nem kap, az nem a malaszt, hanem az ember vétsége; és senkinek se lehet mentsége, hogy saját bűne miatt valamely dologtól meg van fosztva. *Feleljük*: 3. Megkülönböztetjük a fő tételt: Senkinek se róható föl bűnül az a cselekedet, melyet el nem kerülhet fizikai lehetetlenség miatt: akkor megengedjük, de tagadjuk, ha csak erkölcsi lehetetlenség miatt.

[1] Ide tartoznak: *Durandus*, *Scotus*, *Gabriel Biel*, *Alphonsus de Castro* stb., kik látszólag azt állítják, hogy az ember malaszt nélkül előkészítheti magát a malasztra. Közébök sorolják némelyek *Molina* Lajost is, szül. 1535. Hispaniában, megh. 1601., aki, ezek véleménye szerint (in Concordia, dist. 10.), azt tanította, hogy a természeterkölcsi jócselekedetek önmagok által nem rendeznek és nem készítenek elő az első malasztra (segítő), hanem csak csetleg (per accidens), t. i.

annak, aki megteszi, ami tőle függ, Isten nem tagadja meg a malasztot, túlságosan hangsúlyozva, úgy látszik, azt állítják, hogy az ember saját erőiből a malaszt elfogadására *tevőlegesen* is előkészítheti és alkalmassá teheti magát. Velök szemben azt mondjuk:

Tétel: *A szentmalaszt teljesen ingyenes*, azaz, *az ember jó cselekedetekkel (természetes rendben) a szentmalasztot sem meg nem érdemelheti, sem bármely úton-módon, t. i. imádsággal, saját magának a malaszt elfogadására alkalmassá tételével stb. azt meg nem szerezheti.*

A tétel kifejtése. 86. *Természetes rendben véghezvitt jócselekedetekkel;* ide tartoznak (ha a malasztot, amelyről tárgyalunk, sajátlagos értelemben veszszük, mint a hogy a tétel megkívánja) ama jócselekedetek is, melyeket a merőben orvosló malaszttól segélyezett ember visz végbe, melyek bizonyos tekintetből, t. i. az alap-ok miatt, amelyből erednek, de nem lényegökre nézve természetfölöttiek;

se meg nem érdemelheti; az érdem összekötő kapocs a szabad cselekvés és a jutalmazás között; az érdem oly cselekvés, amely jutalomra méltó a cselekvés méltósága miatt, más szóval, a jutalomhoz mértsége miatt, akár szerződés, akár igéret következtében. Az érdem kétféle: vagy érdem az igazság címén (de condigno), ha a cselekvés értéke teljesen megfelel a jutalomnak; vagy érdem a méltányosság címén (de congruo), ha a cselekvés hiányosságát pótolja a bőkezű jósága. A tételben úgy az igazságosság, mint az irgalom címén kell az érdemet értenünk, vagyis úgy, hogy az ember pusztán saját erőiből a malasztot sem igazságosság, sem irgalom címén meg nem érdemelheti;

sem bármely úton-módon; t. i. imádsággal, a mennyiben ezt mint az érdemszerző cselekedettől különböző valamit fogjuk

leginkább azon szövetségből kifolyólag, amelyet az Atya-Isten kötött az Üdvözítő Krisztussal, hogy t. i. nem az érdem jog czímén, hanem merő bőkezűségből sohase tagadja meg a malasztot attól, aki férfiasan küzködik természetes erőiből. Mások szerint *Molina* (i. h. és 11. v.) azt tanította, hogy Isten néha a szabad akarat előrelátott-jó cselekedetei szerint osztogatja a malasztot. Ha azonban figyelmen kívül nem hagyjuk, mikép magyarázza és kíséri jegyzetekkel *Ripalda*, de Ente supernat. 20. v 2. o. 8. 9. sz. Molina e véleményét, belátjuk, hogy igazságtalanul tulajdonítják ezeket a véleményeket Molinának. (V. ö. Insbrucker theol. Zeitschr. 1877. évf., 496. dd.)

föl, t. i. valaki megnyer valamit nem érdeme, hanem kérése által, [1]

saját magának a malaszt elfogadására alkalmassá tételével meg nem szerezhet. Ez alkalmassá tétel vagy *tagadólagos* (*nem sajátlag vett* alkalmassátétel). ha csak a malaszt akadályát távolítjuk el, ha t. i. az ember előbb legalább néhány vétket igyekszik elkerülni és kevésbbé van megkeményedve és elvakítva. A malaszt elfogadására való ezen alkalmassá tétel bizonyos tagadólagos könnyebbség a kegyelem elfogadhatására, olykép, mint a kiüresített edény alkalmassá lesz a folyadék befogadására; vagy *tevőleges,* amely valódi állapot, amely az embert, aki a malaszt iránt önmagára nézve közönyös, tevőlegesen többé-kevésbbé alkalmassá teszi annak befogadására.

Nyilvánvaló, hogy az ember saját erőiből *tevőlegesen* magát a malaszt befogadására alkalmassá nem teheti, mert, hogy az ember addig eljusson, hogy a malaszt mintegy csak természet szerint való befejezése legyen az ő állapotának — már pedig tevőleges alkalmassá tétel alatt ezt kell értenünk — akkor vagy azt kell mondanunk, hogy az ember rendelkezésére természetfölötti erők is állanak, vagy ki kell a malasztot természetfölötti jellegéből vetkőztetnünk.

Lássuk már most a *tagadólagos* alkalmassá tételt. Megengedjük, hogy az ember némely vétket elkerülhet és így a malaszt valamelyes akadályait saját erejével eltávolíthatja; tételünk azonban vitatni akarja, hogy e cselekedetek nem indíthatják Istent

[1] Világos, hogy van különbség azon mód között, mikor érdem által szerez meg magának valamit az ember s mikor imádsága által egyet-mást kiesd. A mindennapi tapasztalat igazolja ezt. A béres követeli bérét, a koldus alamizsnát kér. Az angyalok közbenjárnak és nem érdemelnek. Az érdem és jutalom között szükségkép bizonyos aránynak kell lennie, de épen semminek sem kell lennie az imádság és a között, amit imádságunkkal birtokunkba ejteni törekszünk. *Jungmann,* de Gratia, 332. old. írja: «Az imádság azon sajátlagos oldalról, mivel épen kérés, sajátlagos és különleges alkalmas mód a kiesdésre. A kérés ugyanis természeténél fogva arral irányul, hogy egy harmadik lelkét annak megadására indítsa, amit kérünk, nem úgy, mintha vennők és megfizetnők, és nem is úgy, mintha megérdemelnők azt, amit kérünk, hanem egyedül csak azért, mivel kérjük. Épenazért minden egyéb erényeselekedetek között legalkalmasabb az imádság a kiesdésre, mivel nagyon illő annak méltóságához és jóságához, akit kérünk, hogy egyedül azért részeltessen bennünket valamiben, mivel kérjük.»

a malaszt adományozására, úgy mintha a jót cselekvő Isten e munkáját valamikép megelőzné, mintha az ember önmagának alkalmassá tételével Istennek mintegy okot és alkalmat szolgáltatna a természetfölötti malaszt osztogatására.

A tétel bizonyossága.

87. A tétel első része hitágazat, a második pedig a egészen bizonyos; amit a II. *orangei* zsinattal[1] bizonyítunk, nemkülönben a *trienti* zsinatból, amely tanítja[2]: «A megigazulás kezdetét a felnőttekben Istennek Jézus Krisztus által való megelőző malasztjából kell származtatnunk, vagyis az ő hivásából, amelylyel minden érdem nélkül hívja őket»; ugyancsak kevéssel ezután így szól: «Az ember Isten malasztja nélkül az Isten előtt való igazultságra saját akaratából nem indulhat»; továbbá[3]: «Az igazság

[1] Amit a 3. kánon tanít: «Ha valaki azt mondja, hogy az emberi segítségkérés képes az isteni malasztot megszerezni; és nem az isteni malaszttól magától van, hogy segítségét kérjük, ellene mond Izaiás prófétának és az apostolnak, akik mondják: «*Megtaláltak, akik nem kerestek engem, nyilván megjelentem azoknak, akik nem kértek*» *Izaiás* 65, 1; *Róm.* 10, 20); a 4. kánon: Ha valaki azt mondja, hogy bűntől való megtisztulásunk véghezvitelére Isten saját akaratunkat várja, és nem azt tartja, hogy ha megtisztulni akarunk is bűneinktől, ez csak a Szentlélek benső malasztja és munkája által lehetséges bennünk; az ellentáll magának a Szentléleknek, aki Salamon által így szól: *Isten készíti el az akaratot, Bölcs.* 8, és az apostol üdvös igéinek: *Isten az, aki munkálja bennetek az akarást és a véghezvitelt jóakarata szerint. Filipp.* 2, 13.» Lásd a 6., 18. és 25. kán. amelyet a zsinat e szavakkal fejez be: «Üdvösségesen valljuk és hiszszük, hogy nem mienk a kezdet és aztán segít bennünket Isten irgalma minden jócselekedetben; hanem ő ihlet bennünket minden előző érdem nélkül úgy a hitre, mint szeretetére, hogy a keresztség szentségét fölkeressük és a keresztség után az ő segítségével mindazt, amelyek előtte kedvesek, betölthessük.»

[2] 6. ülés, 5. fej.

[3] Ugyanott a 6. fej. — Ide jegyezhetjük azokat a tételeket, melyeket a *francia* papság 1700. tilalom alá vetett: 1. «Az a hittani szólásmód: *Attól, aki megteszi, ami tőle függ, Isten nem tagadja meg a malasztot*, nemcsak igaz és a zsinatok és szentatyák tanának leginkább megfelelő, de egyúttal általa jelezve is van az a kötelezettség, hogy Isten malasztjában részesítse azt, aki megteszi, ami tőle függ, tehát nemcsak azt, aki a malaszt erejével közreműködik, hanem azt is, aki nem részesülvén malasztban, megteszi azt, amit természetes erejével tehet»; 2. «az a kötelezettség, hogy Isten malasztját meg nem tagadhatja attól, aki megteszi azt, amit természetes erőivel tehet, azon szövetségből ered, amelyet Krisztus, a mi kezesünk, és az Atya kötött, hogy Krisztus érdemeire való tekintetből az embert kegyelmekkel halmozza el.» A *francia* papság e két tételre hozott fenyítéke ez: «E két tétel, amelyek az igazak és igaztalanok

állapotára Isten úgy készíti elő az embereket, hogy az isteni malaszt által fölgerjesztve és segítve, a hallásból nyervén a hitet, szabadon törnek Isten felé».

közti különbséget merőben természetes cselekedetekre viszik vissza, a *semipelagiánismus* megújítása pusztán a szavak fölcserélésével. Krisztus és Isten közötti szövetség pedig koholmány, vakmerő és téves, s nemcsak hogy hallgat róla a Szentírás, de ellenkezik a Szentírással és a szentatyák véleményével.» Habár a francia papság e fenyítékére, minthogy az időbenJansen téves tanításaitól nem voltak mentek, nagy súlyt nem fektethetünk; azok a tételek azonban első tekintetre téveseknek tünnek föl.

Időzzünk egy keveset e szólásmód mellett, amely fölött a hittudósok századokon át vitatkoztak.

A föntebb elsorolt hittudósokon, t. i. *Durandus*, *Scotus* s a többin kívül, mások is fölhasználták a malasztról szóló tanításuk tárgyalásakor e szólásmódot, vagy legalább is magyarázat alá vették; köztük sz. *Tamás* is. A *szentatyáknál* is vagy hosszasabb, vagy egyenértékű tárgyalást találunk róla; *egyenértékűleg* tárgyalják, valahányszor tanítják, hogy Isten senki mellől sem áll el, aki neki nem ellensége; hosszasabban *Izidornál* (aki egiptomi szerzetes, pelusiumi apát volt), aki az V. század elején, l. 5. Epist. 459. M. ser. graec. 78. k. 1594. old., írja: «Aki az erény után tör, illő, hogy isteni segítséget is kérjen, hogy Isten is segítse. Aki azonban az ilyen dolgok után nem vágyik és Istent nem hívja segítségül, annál imádságot hiába keresünk. Mert aki tehetsége szerint mindent betart, Isten kegyesen annak részére áll»; *Aranysz. sz. Jánosnál*, aki Hom. 45. in Matth. n. 1. M. ser. gr. 58. k. 472. old. írja: «Annak, aki vággygyal és törekvéssel van telve, Isten megad mindent: akiben azonban ezek hiányoznak, aki nem tartja be mindazt, aminek betartása hatalmában van, azt természetesen Isten sem részelteti ajándékaiban.» Hasonlókat olvashatunk *poitiersi* sz. *Hilárnál*, sz. *Vazulnál* és másoknál stb., sőt e szólásmód nyomaira bukkanunk magában a szentírásban is, t. i. *Máté* 7, 7: «Kérjetek és adatik nektek; keressetek és találni fogtok; zörgessetek és megnyittatik nektek»; *Zakariás* 1, 3: «Térjetek hozzám... és én hozzátok térek».

Miként kell *értenünk* e nevezetes szólásmódot? Vajjon olykép: hogy a természeterkölcsi jóért, amely természeti erőnkből ered, mint valami érdem jár a malaszt, akár igazságosság, akár irgalom címén. Épenséggel nem; e véleményt kárhoztatták a zsinatok.

Avagy tán ilykép: Isten azzal, aki megteszi azt, ami tőle függ, föltétlenül közli malasztját azon *szövetség*miatt, amelyet Krisztussal kötött? Épenséggel nem. Ilyetén szövetségről sem a Szentírásban, sem a szenthagyományban mit sem találhatunk; sőt az ellenkezőt hirdetik, t. i. hogy az ember semmi az üdvösség útján Krisztus nélkül. Továbbá épen semmi valószínűség sincs abban, hogy Krisztus érdemeinek eredménye, hogy az Atya oly törvényt hozott volna, mely a szentmalaszt egész fogalmát romba döntötte volna. Mert ha ez a törvény léteznék, a malasztot cselekedeteinkért nyernők s ekként a malaszt megszünnék kegyelem lenni; megelőzné a szabad akarat, holott a malasztnak kell a szabad akaratot megelőznie; több része volna az embernek üdvössége meg-

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

88. Sz. *Pál* a *rómaiakhoz* írt levele egész hitágazati részében a malasztra való meghívás ingyenességét adja elő, és a 9. fejezet 16. versében ily következtetésre jut: «Ez nem az akaróé, sem

szerzésében, mint Istennek; továbbá e föltevés mellett az ember maga magától válnék ki az elkárhozottak sokaságából, s így volna mivel dicsekednie, amit maga szerzett az üdvösség rendjében és nem kapott.

Avagy tán ilykép: Igaz, hogy az ember, ha helyesen föl is használja természeti tehetségeit, nem a képes malasztot kiérdemelni; igaz továbbá, Istent a malaszt adományozására semmiféle szövetség nem kötelezheti; mindazonáltal az ember ilyetén cselekedetei alapján, mintegy ok, szabály, alkalom, avagy föltétel alapján osztogatja Isten szentmalasztját? Épenséggel nem! Mert azok a mozzanatok, amelyek a malasztról szóló tannal ellenkeznek és amelyeket a föntebbi föltevésben jeleztünk, e föltevésre nézve is állnak.

Végül megjegyezzük, hogy e szólásmódot (sarkigazságot) oly cselekvőre kell értenünk, *aki megteszi azt, amire képes, segítve a szentmalaszttól.* Attól ugyanis, aki a nyert kegyelemmel férfiasan közreműködik, Isten nem tagadja meg a bővebb malasztot. Ez értelemben alkalmazta sz. *Tamás* is több másokkal ezt a szólásmódot; így a Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 109. a. 6. vonatkozással e régi szólásmódra: «Attól, aki megteszi azt, ami tőle függ, en nem vonja meg a malasztot», így szól: «azt kell mondanunk, hogy az ember mitsem tehet, hacsak Isten nem mozgatja, sz. *János* 15. szerint: *Nélkülem semmit sem tehettek.* Mikor tehát azt mondjuk, hogy az ember a szerint cselekszik, ami benne rejlik, azt akarjuk jelezni, hogy annyiban van ez az ember hatalmában, amennyiben Isten indította cselekvésre». V. ö. sz. *Bonaventurát* is, Brevil. p. 5. cap. 3.; nemkülönben ugyancsak tőle Sent. l. 2. dist. 28. a. 2. qu. 1. ad 4., ahol olvassuk: «Azt tenni, ami az emberben rejlik, kétféleképen értelmezhető. Először *tevőlegesen*, amennyiben valami a malasztra irányulót tesz, és megtesz annyit, amennyire képes; és ily módon fogva föl, igaz a fönt említett mondás. Másodszor vehetjük *fosztó értelemben* (privative), mintha azt mondanók, megteszi, ami benne rejlik, mivel mindazt megteszi, amit megtehet, habár cselekvése nincs a malaszt elfogadására irányítva; e szerint tehát a malaszttól megfosztott szabad akarat teljesítheti, ami benne rejlik: amiből következik, hogy e jelzett vélemény nem felel meg az igazságnak.»

Hogy e szólásmód értelme, nemkülönben tételünk minél világosabban álljon előttünk, legyen szabad fölhoznunk egyetmást, mit a *vatikáni* zsinat alkalmából e tárgyra vonatkozólag határoztak. A *vatikáni* zsinat elé terjesztett pápai hitágazati tervezetekben olvassuk (dr. *Friedrichnél*, Docum. ad illustr. concil. Vat., 2. k. 23. old.): «Bár a természetbe van oltva az az erő, amelynél fogva az eszes lélek némi törvény szerint valót érez és tesz, amit nemcsak hogy nem gáncsolhatunk, hanem joggal és helyesen csak dicsérnünk lehet; mégis ezen jóság, amint kell is lennie, nem oly természetű, hogy akár a keresztény igazság állapotának befogadására előkészíthetne, akár az örök üdvösségre vezethetne». A vatikáni zsinat részére tanácsadókul választott hittudósok a következőket jegyezték meg e szavakra (dr. *Friedrich*, i. h. 64. old.): «Mikor a jó akarására és véghezvitelére a

a futóé, hanem a könyörülő Istené.» E tárgyat az apostol magának a kegyelemnek fogalmából is bevitatja, midőn így szól (*Róm.* 11, 6): «Ha pedig kegyelem, már nem a cselekedeteknél fogva, mert különben a kegyelem nem volna kegyelem.» Ugyancsak *Tim.* II. 1. 9.: «Ki (Isten) minket megszabadított és hívott az ő szent hívásával, nem a mi cselekvéseinknél fogva, hanem az ő végzése és kegyelme szerint.» *Titus* 3, 5: «Nem az igazság cselekedeteiért, melyeket mi tettünk, hanem az ő irgalmassága szerint megszabadított minket.»[1]

89. Sz. *Ágoston* a *pelagiánok* és *semipelagiánok* ellen következőket mondja: 1. Az üdvösség munkájában épenséggel semmit se vonhatunk le a malaszt méltóságából; már pedig abból nagyon sokat levonnánk, sőt természetfölötti jellegéből teljesen kiforgatnók, ha a malaszt elfogadására való alkalmassá tétel nem a malasztból származnék; továbbá 2. az egyház kéri Istent, hogy ne csak azokat, akik az üdvösséget akarják és rá törekszenek, segítse, de egyúttal, hogy a nem akarókat is akarókká tegye; és végül 3. az első és legalantasabb fokban előkészület a malasztra 2. a szentatyákból.

malaszt szükségességét meghatározzuk oly értelemben, amint megkivántatik, *hogy a keresztény igazság állapotának befogadására alkalmassá* legyen, a *tevőleges* alkalmassá tételt kell értenünk és pedig az irgalom címén való érdem módja szerint; nem pedig a nem sajátlag vett, és merőben *tagadólagos* alkalmassá tételt, t. i. hogy az ember a malaszt elé nagyobb akadályokat nem gördít.» V. ö. *Suarez*, de Grat. 4. k. 12—17. fej.; 8. k. 7. fej. A *trienti* zsinat is fölemlíti általánosan *az igazság állapotára való elkészülést* és azt tanítja hogy, ehhez az előkészüléshez szükséges a malaszt. 6. ülés, 5, 6, 7. fej. IV. kán. Ha szemügyre veszszük e tervezeteket úgy, amint a *vatikáni* zsinat atyái átalakították (dr. *Martin* Konrádnál, Omn. concil. Vatic. Docum. Coll. cap. 5. de grat. Redempt. p. 28, et can. V. 5. p. 32.), látni fogjuk, hogy nevezett zsinat atyái mellőzve a hittudósok e megkülönböztetését, szorosan ragaszkodva a *trienti* zsinat határozataihoz, kimondották, hogy a pusztán természeterkölcsi jócselekedet bármely mértéke nem képes az embert alkalmassá tenni ez állapot befogadására. Az 5. fejezet szavai ugyanis a Megváltó malasztjáról majd csaknem teljesen azok, amelyek a tervezetek első fogalmazásában vannak (v. ö. *Friedrichnél*, i. h.), az 5. kán. a következő: «Ha valaki azt mondja, hogy az eszes természet tehetségei elégségesek Jézus Krisztus isteni malasztja nélkül bármely oly jócselekedetre, mely a keresztény igazság állapotára és az örök életre alkalmassá tesz, ki legyen közösítve».

[1] V. ö. az *Efez.* 1, 4, 5; 2, 8, 9. Ugyancsak lásd a Szentírás ama helyeit is, amelyeket az II. *orangei* zsinat a szóban forgó igazság bebizonyítására fölhozott (föntebb a 122. old.).

a jó gondolat; de még ez sem lehet meg az emberbena megelőző malaszt nélkül.[1]

Világos tehát, hogy a tételben előterjesztett véleményt minden pontjában sz. *Ágoston* tekintélye támogatja. Hasonlóképen más szentatyák is tanítják, hogy az üdvösség rendjében Isten malasztja készít bennünket elő és előzi meg jócselekedeteinket; sz. *Celestin* pl. így ír[2]: «Nem kételkedünk, hogy az Ő malasztja

[1] Ugyancsak sz. *Ágoston* szerint Isten itéletei kifürkészhetetlenek, hogy miért vonja az egyiket magához, míg a másikat eltaszítja magától, már pedig ez nem lehetne így, ha az ember a malasztot saját erejével érdemelhetné meg, vagy bármely úton-módon megszerezhetné. Sz. *Ágoston* szavait, amelyekben e nézeteket nyilvánítja, olvasd föntebb 31. s köv. old. és a 88. s köv. old. In Epistol. ad Vital. 217. n. 25. M. 33. k. 987. old. írja: «Világos ama tizenkét véleményből, melyek kétségbevonhatatlanul a katolikus hithez tartoznak, és pedig nemcsak összességükből, de minden egyesből azon szükségszerű vallomásunk, hogy az Isten kegyelme megelőzi az emberi akaratot, és hogy a malaszt készíti inkább elő ezt, mintsem hogy ennek érdeméből ered a malaszt»; de Gratia et libero arbitrio, n. 13. M. 44. k. 889. old. mondja: «Kegyelmét Isten nem érdemeink szerint adja, hiszen látjuk, gyakran nemcsak hogy épen semmi jó, sőt sok rossz cselekedet után is adta és adja naponkint kegyelmét.» Legyen szabad ezekhez még egy-két más idézetet is fűznöm, melyekkel sz. *Ágoston* magából a kegyelem *elnevezéséből* leszármaztatja véleményünket; így ír ugyanis: de Gestis Pelagii, n. 33. M. 44. k. 340. old.: «Megszünik még a kegyelem neve és e név értelme is, ha nem ingyen kapjuk, hanem az nyeri el, aki méltó rá»; ugyancsak de pecc. orig. c. 24. M. 44. old. 399.: «Épenséggel nem lesz kegyelem Isten kegyelme, hacsak minden tekintetben ingyenes nem volt.»

[2] Epist. 21. ad episcop. Galliae n. 14. M. 50. k. 536. old. Ne mondja senki azt, hogy a szentatyák e szavai csak azt jelentik, hogy az ember *természeterkölcsi* jócselekedeteivel nem *érdemelheti* meg a malasztot; és nem azt, hogy az ember saját erőiből bármily úton-módon, pl. imádsággal és saját magának előkészítésével meg nem szerezheti. Már a *semipelagiánok* is helylyel-közzel megengedik, hogy az ember a malasztot saját erőiből meg nem *érdemelheti* és azt állították, hogy az emberi törekvés mintegy alkalmul szolgál a malaszt adományozására; de e vélemény ellen is küzdöttek a szentatyák. *Faustus (semipelagián)* pl. de gratia Dei et lib. arbitr. l. 1. c. 17. M. 58. k. 810. old. azt mondotta: «Mindenek előtt elvetjük a cselekvés gőgjét és annak érdemeiből magunk számára mitsem követelünk»; és *Cassianus János* (hasonlókép semipelagián), Coll. 13. c. 13. M. 49. k. 932. old. azt erősítette, hogy Istenre nézve kéznél vannak a kinálkozó *alkalmak* a jóakarat *fürkészésére*, hogy mindezen malasztokat alkalmazza. Sz. *Prosper*, contra Collat. c. 3. M. 51. k. 222. old., Cassianus ezen szavaira megjegyzi, ez valamelyes érdem, «nincs ugyanis mondja, minden érdem nélkül a kérő hite, a kereső jámborsága, a zörgető állhatatossága.» Ha Cassianus tevőlegesen mondotta volna, hogy az ember kérve, keresve stb. a hitet magának megérdemelheti, sz. *Prosper* bizonyosan nem úgy felelt volna vissza, amint valójában visszafelelt. Hasonló-

minden érdemünket megelőzi, Őáltala van úgy az, ha jót akarunk, mint ha a jót végrehajtjuk.»

Hivatkozunk sz *Tamásra* is, hogy tisztában legyünk azzal, miként vélekedtek e tárgyban az iskolás hittudósok. Így ír:[1] «Pelagius téves tanítását követi, aki azt állítja, hogy az ember alkalmassá teheti magát a malaszt befogadására az isteni malaszt segítsége nélkül is, mert az apostol szavaival jut ellenkezésbe, mert az apostol azt mondja (*Filip* 1): «*Aki elkezdte bennetek a jó dolgot, elvégzi* (Jézus Krisztus napjáig)».

3. az észből.

90. A józan ész e tételre abból következtet, hogy az alapelv és a cél között, amely után bárki is tör, bizonyos arányosságnak kell lennie. Már pedig nincs viszonyosság a természetfölötti malaszt és az ember merőben természetes cselekedetei között.[2]

Végül a józan ész belátja, hogy az *üdvintézmény* (oeconomia) sérelmet szenved, sőt egész természetessé fajul, ha annak kiérdemlését emberi erővel is meg lehet kezdeni.[3]

képen fogta föl a semipelagiánokat sz. *Hilár* is, azt írván in Epist. ad Aug. M. 33. k. 1008. old., hogy ők azt állítják: «Mi nem tagadjuk a malasztot midőn oly megelőző akaratról szólunk, amely csak orvost keres, nem pedig olyanról, amely önmagában is az volna.»

[1] Quodlibet. I. a. 7. Super cap. 10. ad Rom. lect. 3. írja: «Már az a tény is, hogy némelyek teljesítik azt, ami tőlük függ, t. i. hogy Istenhez térnek, Istentől származik, aki szivöket a jóra indítja, *Threni* 5: «*Fordíts bennünket hozzád és hozzád térünk.*» V. ö. et Summ. contra Gentes l. 3. c. 149; qu. 24. de veritat. a. 15. V. ö. szt. *Tamás* ilyetén bővebb idézeteit *Billuartnál*, 6. k. de Grat. 3. ért. 7. c.

[2] *Billuart* (sz. *Tamásra* támaszkodva, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 3.) i. h. írja: Valamely hatás alapelvének és céljának oly arányosságban kell lenniök, hogy ugyanazon rendiek legyenek; mert a hatók rendjéhez idomul a célok rendje. Már pedig a malaszt befogadására való alkalmassá tétel célja természetfölötti, t. i. legközelebbi célja maga a malaszt, távolabbi célja maga az Isten, akire, mint természetfölötti szerzőjére a malaszt irányul. Tehát

Úgy a távolabbi, mint a közelebbi alkalmassá tételnek bizonyos arányban kell lennie az alakkal, amelyre irányít, hiszen egyébként hogyan irányíthatna bennünket arra? Már pedig a merőben természetes cselekvények épen semmi arányban nincsenek a természetfölötti malaszttal; tehát. Bizonyítás: Minden alkalmassá tétel megközelíti azon alak alanyát, amely felé irányít, s azt mintegy követeli. Már pedig a természetes cselekvények által nem közelíti meg a lélek a malasztot és miattuk épenséggel nem követelheti a malasztot, minthogy minden erőt meghaladó rendbe tartozik: Tehát.

[3] Amely értelemben írja a szerző a de vocat. omn. gen. l. 1. c. 17. M. 51. k. 669. old.: «Ez esetben hiába való volna Krisztus vére hullásával történt meg-

A segítő malaszt általánossága.

Minden igaz malasztot nyer.

Tétel: *Minden igaz, amikor a parancs kötelez, Istentől malasztot nyer, mely igazán és viszonylagosan, távolabbról vagy közelebbről elégséges minden parancs betartására.*

Tévedések.

91. A tétel, hogy mellőzzük az *előrerendelés hiveit*, akikről más helyütt tárgyalunk, *Luther* és *Kálvin* ellen irányul, akik azt vitatták, hogy Isten parancsait, amint azokat kell, még az igazak sem teljesíthetik; első sorban azonban a *jansenisták* ellen, akik azt mondották, hogy Isten egynémely parancsának megtartása az igazakra nézve is, akik azokat akarják és törekednek teljesíteni, jelen erőikkel lehetetlenek; és hiányzik a malaszt is bennök, amely lehetségesekké tenné.[1]

A tétel kifejtése.

92. *Minden igaz*; és főleg aki akarja és törekszik megtartani a parancsolatokat;

elégséges malasztot; amely teljes és könnyed képességet nyujt azon parancs beteljesítésére, amelyet épen be kell tartani;

viszonylagosan elégséges; azaz tekintettel minden körülményre; elégséges vagy

közelebbről, azaz közvetetlen más malaszt nélkül; vagy

távolabbról, azaz oly kegyelmet, amelynek helyes fölhasználásától függ a közelebbről szükséges malaszt megadása, t. i. az imádság malasztját, amelyet jól fölhasználván, a munkáló malasztot kiesdhetik.

Tételünk hitágazat.

93. A tétel hitágazat; a II. *orangei* zsinat következő szavaival jelenti ki, (25. kán.): «Azt is a katholikus hit szerint hiszszük, hogy minden megkeresztelt a keresztségben nyert malaszt által Krisztus segítségével és közreműködésével, ha csakugyan hűségesen akar munkálkodni, mindannak beteljesítésére, ami a lélek üdvösségéhez tartozik, képes és köteles». Az igazak tehát nincsenek ama malaszt híjával, amely az üdvösségre érdemes cse-

váltásunk, és az isteni irgalom hódolna az emberi cselekedetek kiváltsága előtt, ha a megigazulás, amely a malasztból származik, a megelőző érdemeknek szükségképen való folyománya, úgyhogy nem az osztogató ajándéka, hanem a munkálkodó érdeme volna.»

[1] V. ö. föntebb a 46. s köv. old.

lekedetekhez szükséges; nemkülönben a *trienti*[1] zsinat következő szavaival: «Senkise merészkedjék azon vakmerő és a szentatyák által kárhoztatott kifejezéssel élni, hogy Isten parancsainak betartása a megigazult emberre nézve lehetetlen; mert Isten lehetetlent nem parancsol, de parancsolva int, hogy egyrészt tedd amit tehetsz, másrészt kérd, amit nem tehetsz, és megsegít, hogy megtehesd.»

94. Sz. *Máténál* 11, 30. Krisztus[2] mondja: «(Mert) az én igám gyönyörűséges és az én terhem könnyű.» Jézus igája és terhe, amelynek fölvállalására mindenkit hív, az ő parancsolatai, amint az öszszövegből világos. Miként mondhatjuk azonban az isteni parancsolatokat édeseknek és könnyűeknek, ha csak egyetlen egynek is betartása lehetetlen volna még az igaznak is? *Ján.* I. 5, 3. olvassuk: «(Mert) ez az isteni szeretet, hogy az ő parancsait megtartsuk, és az ő parancsai nem nehezek»; ugyancsak a *Kor.* I. 10, 13: «Emberi kisértetnél egyéb meg ne fogjon

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

[1] 6. ül. 11. kán. A zsinat így folytatja (ugyanott): «Akinek parancsai nem nehezek; akinek igája édes és terhe könnyű; akik ugyanis Isten gyermekei, szeretik Krisztust, akik pedig Istent szeretik, amint maga tanusítja, megtartják az ő beszédeit; amit mindenesetre megtarthatnak Isten segítségével.» Az igazak tehát a zsinat szavai szerint valójában elégséges malasztot nyernek Istentől parancsolatainak betartására; ugyancsak ugyanazon ülés 16. fej.: «Minthogy maga Krisztus, mint fej a tagokba, mint szőllőtő a szőllővesszőkbe szüntelen befoly erejével a megigazultakba; amely erő az ő jócselekedeteiket mindig megelőzi, kiséri és betetőzi, amely nélkül semmikép sem lehetnek kedvesek és érdemszerzők: azt kell hinnünk, épen semmisem hiányzik a megigazultaknak arra, hogy azt tartjuk, hogy Istenben véghez vitt cselekedeteik által az isteni törvénynek ez életben teljesen eleget tettek és az örök élet (ha t. i. a malaszt állapotában hunynak el) elnyerését annak idejében igazán megérdemlik.» Ugyancsak azon ülésen a 18. kánonban: «Ha valaki azt mondja, hogy az Isten parancsolatainak megtartása még a megigazult és a malaszt állapotában levőre nézve is lehetetlen, ki legyen közösítve»; végre a 24. ül. 9. kán. a papi nőtlenségre kötelezettekről szólván és a papi nőtlenség megtartására buzdítva, így szól: «Minthogy Isten azt a helyesen kérőktől meg nem tagadja, s nem is tűri, hogy erőnk fölött kisértessünk.» V. ö. *X. Ince* és *VII. Sándor bulláit* is, amelyekben *Jansen* föntebb idézett tételét tilalom alá vetették.

[2] Az ószövetséget illetőleg v. ö. *Móz.* V., 30, 11. s köv., ahol elmondja az Irás, hogy Isten, miután a zsidó néppel közölte a törvényt, így szólt: «Az a parancs, amelyet neked rendelek ma, nincs fölötted, sem messze tőled; .... hanem melletted van a beszéd szádban, hogy megtedd azt.» A zsidók tehát nem voltak a törvény betartására szükséges malaszt híjával. Annál kevésbbé lehetnek híjával a kegyelem tárháza alatt élő igazak.

titeket; hív pedig Isten, ki nem hagy titeket kisértetni azonfölül, mit elviselhettek, sőt a kisértéssel erőt is szerez, hogy elviselhessétek».[1]

2. a szentatyákból.

95. Sz. *Ágoston*[2] mondja: «Vajjon elhanyagol téged, ha a hitből, mint igaz élsz (*Róm.* 1, 17.), elhagy és eltaszít magától? Sőt majd ápol, majd segít, majd a szükségeseket szolgáltatja, és az ártalmasakat eltávolítja... Az Úrnak gondja van rád, légy róla meggyőződve! Ő hordoz, aki téged teremtett; művészed kezéből ne essél ki: ha kiestél a művész kezéből, összezúzódol.

[1] Ide tartoznak mindazon helyek is, amelyekben az áll, hogy Isten *minden* igazat, mivel s amennyiben igaz, szereti; tehát tőlük az üdvösségre szükséges segítséget meg nem tagadja. Ilyen helyek a *Példab.* 8, 17; 10, 6; *János* 14, 21; *Máté* 12, 50; a *Róm.* 5, 8—10; *Efez.* 5, 23. s köv.

A *jansenisták Péter* hármas tagadását vetik ellen és azt állítják, hogy a *szentatyák* szerint (hivatkoznak sz. *Hilárra*, cap. 32. in Math. M. 9. k. 1071. old.; *Aranysz.* sz. *Jánosra*, Hom. 31. in epist. ad Hebr. M. ser. gr. 63. k. 215. old.) az apostol azért esett el, mivel Isten kegyelme elhagyta. Azonban alaptalanul állítják ezt. Amint ugyanis az összefüggésből világos, az érintett szentatyák azt mondják, hogy *Péterben* a közelebbről szükséges malaszt hiányzott ugyan, de nem egyúttal a távolabbról szükséges is; azt állítják, hogy nem volt meg benne a hatásos malaszt a kisértés legyőzésére, mivel kevély és elbizakodott volt; de megvolt benne az imádság malasztja, amelylyel, ha alázatosan kérte volna, megnyerte volna a hatásos malasztot is a kísértés legyőzésére. Hogy sz. *Hilár* és *Aranysz.* sz. *János* valóban azt vélték, onnan is következtethető, mivel, noha *Péter* tagadását mentegetni is iparkodtak, még sem mondották, hogy *Péterben* nem volt meg a kisértés legyőzésére a malaszt, ami pedig a legjobb mentség lett volna; nemkülönben onnan, mivel nem mondják, hogy *Péter* ment volt a bűntől. Egyébiránt megjegyzem, hogy e példát a *jansenisták* nem hozhatják föl védelmükre; azt állítják ugyanis, hogy az igazakban, akik *akarják* Isten törvényét és *törekednek* rá, nincs meg a malaszt, amely a parancsolatokat lehetségessé tenné; sz. *Péter* azonban abban a pillanatban, amikor vétkezett, bizonyosan nem volt az akarók és törekvők közé számítható, inkább a kevélyek és elbizakodottak közé. V. ö. *Dechampst* is, de haer. Jans. l. 3. disp. 8.; *Mazzella*, de Grat., disp. 4, a. 3.

[2] Enarr. in Psalm. 39. n. 27. M. 36. k. 450—451. old. V. ö. de natur. et grat. c. 26. M. 44. k. 261. old., ahol olvassuk: «Isten pedig, midőn... meggyógyítja a lelkileg beteget, vagy életre kelti a lelkileg meghaltat, azaz, megigazulttá teszi a gonoszt... nem hagyja el, hacsak a gonosz nem hagyja el őt, hogy mindig jámborul és igazán éljen.» Hogy e szavakat a segítő malasztra is kell értenünk a megigazulás (tehetékes) malasztján kívül, amelyet Isten a cselekvésre nyujt, jelzik e szavak, amelyek ezekre sz. *Ágostonnál* nyomban következnek: «Miként a teljesen ép szem, hacsak a világosság fénye nem éri, nem láthat; akként a teljesen megigazult ember is, hacsak az igazság örök világa nem segíti, helyesen nem élhet.»

Hogy pedig megmaradhass a művész kezében, a jóakarat eszközli . . . Sohasem hagy el: csak te ne hagyd el, csak te ne vesd el magadat . . .» Sz. *Prosper* így ír[1]: «Aki azt mondja, hogy bizonyos hivatottaktól és jámborul és igazán élőktől megvonja Isten az engedelmességet, hogy engedelmeskedni megszünjenek, az rosszul vélekedik Isten jóságáról és igazságosságáról».

3. az észből.

96. A józan ész épenséggel nem vitathatja be, hogy Isten tőlünk lehetetlenséget kíván, már pedig ha megtagadja a malasztot, parancsolatait nem tarthatjuk meg.[2]

A bűnben lévő hívek is nyernek malasztot.

Tétel: *Minden közönséges bűnös hivőnek Isten igazán elégséges malasztot ad, amelylyel a bűnöket elkerülhetik, és a bűnből felocsudhatnak.*

A tétel kifejtése.

97. A *hivő* bűnösöknek; azoknak, akik nem tartoznak a megátalkodottak és elvakultak közé;

igazán *elégséges* malasztot, és pedig két célra, hogy az új halálos bűnöket, valahányszor beáll a parancs vagy a tilalom, elkerüljék, és hogy bűneikből a helyen, időben és körülmények között, mikor Istennek tetszik, felocsudjanak;

vagy *közelebbről*, vagy *távolabbról* igazán elégséges malasztot, olykép, hogy legalább az ima malasztja rendelkezésükre álljon.

Tévedések.

98. A tételt védelembe veszszük főleg a *jansenisták* ellen, akik leginkább tagadják, hogy minden hivő bűnösnek rendelkezésére áll a malaszt, amelylyel a bűnöket elkerülheti és fölocsúdhatik.

Tételünk hitágazat.

99. A tétel hitágazat; a IV. *lateráni* zsinat tanítja Firmiter fejezetében: «Ha valaki a keresztség fölvétele után a bűnbe esett, az igazi bűnbánat által mindig megigazulhat»; ugyancsak a *trienti* zsinat is[3]: «Akik az elért megigazulás malasztjából

[1] Respons. ad cap. 12. Gallorum, M. 51. k. 175. old.

[2] Alább bővebben fejtjük ki.

A most védelembe fogadott tételből világos, hogy a hatásos malaszton kívül van még valójában elégséges malaszt is. Mert, miután az igazak gyakran vétkeznek és pedig nem a malaszt hiányából, hanem tulajdon bűnükből, mivel maguk hagyják cserben a malasztot, föl kell tennünk, hogy rendelkezésökre állott az elégséges malaszt. E tételt azonban alább külön bizonyítjuk be a *jansenisták* ellen.

[3] A 6. ülés 14. fej. V. ö. a 29. kán. is. V. ö. a 14. ülés is 1. fej. de poenit., ahol olvassuk: «Minthogy Isten az ő gazdagságában és irgalmában ismeri gyengeségünket, azok számára is rendelt orvosságot, akik később magokat a bűn szolgaságába és az ördög rabszolgaságába adták.»

kiestek, ismét megigazulhatnak, ha Istentől fölgerjesztve a bűnbánat szentsége által Krisztus érdemeiből az elvesztett kegyelmet visszaszerezni iparkodnak.» Ime tehát ahhoz, hogy valaki a kegyelem elvesztett állapotát visszaszerezze, üdvöthozó cselekedetek kivántatnak meg, hit, remény stb., amint egyebünnen tehát bizonyos, az idézett helyekből világos, hogy a zsinatok azt állították, mikép a bűnös rendelkezésére elégséges malaszt áll a fölocsudásra.

Bizonyítjuk 1. a Szentirásból.

100. *Ezekielnél* olvassuk, 33, 11: «Élek én, úgymond az Úr Isten: nem akarom az istentelen halálát, hanem, hogy megtérjen az istentelen az ő útjáról és éljen»; *Péter* II. 3, 9: «Türelemmel van (Isten) irántatok, nem akarván, hogy valaki is elveszszen, hanem hogy mindenki bűnbánatra térjen; a *Róm.* 2, 4: «Megveted-e az ő jóságának és türelmének és hosszú várakozásának gazdagságát? Nem tudod-e, hogy Isten kegyessége bűnbánatra vezérel téged?» Valóban hiú és nevetséges volna a bűnös embert a fölocsudásra serkenteni, hacsak nem volnának kezénél segédeszközök, amelyek útján megtérhetne.

2. a szentatyákból.

101. A *szentatyák* műveikben mitsem magasztalnak annyira, mint Isten végtelen kegyességét és irgalmát a bűnösök iránt. Sz. *Ágoston*[1] beszéljen: «Mily nagylelkű! mily nagy irgalmasságában! Vétkezünk és mégis élünk ... mindenfélekép csalogat a megjavulásra, mindenfélekép csalogat a bűnbánatra, csalogat a teremtmények elhalmozásával, csalogat, időt engedvén az élésre, csalogat evangéliumával, csalogat az isteni ige magyarázói által, csalogat benső gondolatokkal, csalogat a javítás ostoraival, csalogat vigasztaló irgalmasságával: *Mérhetetlen és nagy az ő irgalmassága.* El ne feledd azonban, hogy ha visszaélsz az ő irgalma mérhetetlenségével, az apostol[2] szerint üszköket gyüjtesz magadnak a harag napjára.»

E tételre *észérveket* nem hozunk föl, minthogy teljesen ugyanolyan természetűek, mint a következő tételek bevitatására szolgáló észérvek.

Fölemlíthetjük e tárgyban a *kölni* zsinatot is 1536. (part. 7. cap. 32.); nemkülönben a III. *valenciait* 855. Ez utóbbi 2. kán. így szól: «A gonoszok nem azért vesznek el, mivel jók nem lehettek, hanem, mivel nem akartak jók lenni.» Ide tartozik a II. *orangei* zsinat 25. kán. *Denzingernél,* Enchir. 169. s köv. sz. V. ö. *Perrone,* de grat. 389. sz.

[1] In Psalm. 102. n. 16. M. 37. k. 1330. old.

[2] *Róm.* 2, 5.

Még a megátalkodott bűnösök is nyernek malasztot.

Tétel: *Minden, még a megátalkodott és elvakult bűnösöknek is ád Isten az üdvösségre igazán elégséges malasztot.*

A tétel kifejtése.

102. *A megátalkodott és elvakult bűnösöknek,* vagyis azon bűnösöknek, kik az észfölvilágosító malasztnak gyakran ellentállva és a malasztot, amely az akaratot megindítja, napról-napra maguktól eltaszítva, az igaz és jó iránti érzéküket lassan-lassan elveszítették. Az *elvakulás* az észre vonatkozik és annak a dolgok felőli ítéletére, a *megátalkodottság* az akaratra és az ember lelkületére. Az *elvakultság* egyrészt bizonyos eltompultságban áll azok fölfogására, amik az üdvösségre vonatkoznak, másrészt az ítélet visszásságában; a *megátalkodottság* a szív keménysége, amely makacsságból ered, amelylyel az akarat szilárdan a bűnön csüngvén, napról-napra ellentáll az isteni malasztnak[1];

[1] Sz. *Bernárd* a *megátalkodottak* szivét e szavakkal írja le (De consider. 1. k. 2. fej. 3. sz. M. 182. k. 731. old.): «Olyan, amelyen sem a bánat nem fog, sem a jámborság meg nem lágyítja, sem a kérés meg nem indítja, a fenyegetéseknek nem enged, az ostorozás csak keményebbé teszi. A jótétemények iránt háládatlan, a tanácsokat meg nem fogadja; ítéleteiben vad, szégyentelen a förtelmekben, nem fél a veszélyektől, embertelen az emberiekben, vakmerő az isteniekben, a multról megfeledkezik, a jelent elhanyagolja, a jövővel nem törődik.»

A dolog teljes föltüntetése végett jó lesz, ha egy keveset időzünk a megátalkodottság jellemzésénél.

A hittudósok *kétféle* megátalkodottságot különböztetnek meg, *tökéletest,* amely az elkárhozottakban van, és *tökéletlent,* amelybe bizonyos bűnösök esnek itt a földön. E kettős megátalkodottságról így ír sz. *Tamás,* de Verit. qu. 24. a. 11: «A megátalkodottság bizonyos szilárdságot rejt magában a bűnben, aminek következtében valaki bűnétől nem térhet meg . . . és nem is működhetik közre oda, hogy bűneiből fölkeljen . . és ez kétféleképen történhetik. Először úgy, hogy épenséggel közre nem működhetik. És ez a *tökéletes* megátalkodottság; ily megátalkodottak az ördögök. Annyira megrögzött eszök a rosszban, hogy a szabad akarat minden mozdulata rendetlen és bűn bennük, következésképen semmi úton-módon nem készülhetnek elő a malaszt befogadására, amely által bűnbocsánatot nyerhetnének. Másodszor úgy, hogy nem tud könnyen közreműködni oda, hogy bűneitől megszabaduljon. És ez a *tökéletlen* megátalkodottság, amelylyel megátalkodott lehet valaki az élet útján, midőn valakinek oly megrögzött az akarata a rosszban, hogy a jóra csak csenevész mozdulatai vannak. Mivel közülök egyik-másik mégis fölkel, tehát van út-mód, amelylyel a malasztra képesülnek.» Ama megátalkodottságról, amelybe némely bűnös ez életben esik, az angyali tanító így ír, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 79. a. 3.: «Az elvakultság és megátalkodottság kettőt rejt magában, az egyik az emberi lélek azon irányában áll, amelylyel a rosszhoz ragaszkodik és elfordul az isteni világosságtól: és e tekintetben Isten az elvakultságnak és megátalkodottságnak nem oka, amint

minden megátalkodott bűnösnek, mondom; mert senkisem tagadja, hogy közülök némelyek nemcsak elégséges malasztot nyernek, hanem e mellett hatásost is; minthogy tudjuk, hogy némelyek a bűnbánatra tértek;

nem oka a bűnnek. A másik pedig a kegyelem megvonásában áll, amelyből következik: a malaszt nem világosítja meg istenileg az észt, hogy helyesen lásson és az ember szivét nem lágyítja, hogy helyesen éljen, és e tekintetben Isten oka az elvakultságnak és megátalkodottságnak . . . Minthogy pedig az értelem ismeretére leginkább két érzék szolgál, a látás és a hallás, a látást illetőleg ered tehát az elvakultság; a hallást illetőleg a megsiketülés; mindkettő eredménye aztán a megátalkodottság.» V. ö. e tárgyban Summ. Theol. p. 1. 2; qu. 23. a. 3; és p. 2. 2. qu. 15. a. 1.; p. 3. qu. 86. a. 1.; 1. Sentent. dist. 40. qu. 4. a. 2; contr. Gent. l. 3. c. 182. is. *Lessius*, de perf. div. 13. k. 76. s köv. sz. írja: «Az elvakultság nemcsak az isteni megvilágítás megvonásán alapul, hanem az itélet tevőleges visszásságán is. És e kettő kivántatik meg ahhoz. Az elsőnél fogva van az, hogy az üdvösségre vezető dolgokat nem értik, vagy iránt nem fogékonyak, legalább is nem oly módon, amely alkalmas a lelkület megindítására. Tehát sem a szentbeszédekből, sem a jókkal való társalgásból, sem a jámbor olvasmányokból mi hasznot sem húznak. A másodiknál fogva, hogy az üdvösségre vonatkozó dolgokról helytelenül itélnek, a hamist igaznak fogják föl, a dögvészest egészségesnek, a sötétséget világosságnak, a rosszat jónak: és ellenkezőleg az igazat és üdvösségre vezetőt utálják mint hamist és ártalmast, és a derűt borúnak. Az ilyenekről mondja *Izaiás* 5. fej. «Jaj nektek, akik a jót rossznak mondjátok, és a rosszat jónak: a sötétséget világosságnak tevén, és a világosságot sötétségnek; a keserűt édesnek mondják, és az édest keserűnek» . . . Az elvakultságot követi a megátalkodottság: ami ugyanis az elvakultság az értelemben és az itéletben, az a megátalkodottság az akaratban és a lelkületben. Mert amint az isteni megvilágosításból az akaratban készség kap lábra az Isten iránt való engedelmességre és azok fölkarolására, amikre ő ihlet; akként az ész elvakultságából bizonyos megrögzöttség származik, és megátalkodottság a rosszban, amelylyel az üdvös intelmeknek és az isteni sugalmaknak az ember ellentáll. Noha maga az elvakultság bizonyos megátalkodottságot foglal magában bensőleg, amennyiben egyesek lelkületét az igazság iránt megkeményíti, kizárva minden észérv és fölvilágosítás befogadhatását, mégis a megátalkodottság a lelkület szilárd és megrögzött ragaszkodásában áll valamely rosszhoz a jó bizonyos örve alatt; amiből következik, hogy sem a belső sugallatok, sem a külső intelmek, sem a csapások, sem az igéretek meg nem indíthatják, hanem mint a követ mindenre érzéketlenné és áthathatatlanná teszik, hacsak valami nagyobb isteni erő be nem folyásolja. Rólok mondja az Ecclesiastes 7, 14 sokak magyarázata szerint: «Vedd szemügyre Isten műveit, mivel senkisem képes megjavítani, akit ő megvetett.» És (*Jób* 12): «Ha lerontott valamit, nincs senki aki fölépítse, ha elzárta az embert, senki sincs, aki kiereszsze.» Amely szavak ezek megtérésének roppant nehézségét jelezik és azt, hogy Isten rendkívüli és különös segítségére van nekik szükségök.» — V. ö. e tárgyban *Mazzelát* is, de Grat. 4. v. 4. c. *Hurter*, Comp. 3. írja: «Amiért

legalább távolról *elégséges malasztot*, hogy úgy az új halálos bűnöket (mindig) elkerülhessék, mint pedig megtérhessenek (azon időben, helyen és körülmények között, amikor Istennek tetszik).

Tévedések.

103. E tételt a *kálvinisták ellen* védelmezzük, akik nemcsak a megtérés kegyelmét tagadják meg az ilyetén bűnösöktől, de az ő elvakultságukat és megátalkodottságukat Istennek tulajdonítják, mint tevőleges és eszközlő oknak; hasonlókép a *jansenisták* ellen akik azt vitatják, hogy e bűnösök Isten *kegyelmétől* teljesen meg vannak fosztva; továbbá egynéhány katholikus hittudós ellen, (*Bannez, Ledesma, Godoy, Gonzalez, Gonet,* stb. és egyik-másik legújabb katholikus hittudós ellen), akik ugyancsak addig mennek, hogy *némely megátalkodott bűnöstől* megvonják bűneik büntetéseül a megtérés minden segítségét, az imádság malasztját is.[1]

A tétel valószínű.

104. A tételt, ha nem is mondhatjuk bizonyosnak, legalább valószínűnek kell állítanunk; minthogy úgy a *Szentírásban*, mint a *szenthagyományban* ráakadunk, a tétel némi nyomaira bukkanunk.[2]

hogy e megátalkodottságot oka szerint vázoljuk, így kell szólnunk: 1. annak *legvégső* és legfőbb oka Isten, nem ugyan egyenesen, tevőlegesen, eszközlőleg, hanem megengedve, tagadólagosan, alkalomszerűleg és azt a legbölcsebb célra használva föl; 2. *erkölcsi* előidéző oka, de mégsem teljes szükségességet létesítő oka, az ördög; 3. a legközelebbi és igazán *előidéző* oka az ember gonosz szabad akarata; 4. *alaki* oka az ész elvakultsága, az ész vaksága és az itélet tevőleges viszássága és a rosszban való megrögzöttség; 5. *érdemszerző* oka az ember megelőző vétségei; végül 6. *végső* oka az isteni igazság megnyilatkozása, a szerint, amit Pál tanít a *Róm.* 9, 22 s köv.»

[1] V. ö. *Jungmann*, de Grat. 222. sz; *Mazzella*, de Grat. 819. sz. A hittudósok, kik velünk együtt azt vitatják, hogy mindezen bűnösöknek, egyet sem véve ki, Isten elégséges malasztot ad, a thomisták közül: *Avila, Alvarez, Gottisalmantikaiak;* a többi iskolákból is igen sok és hírneves hittudós, amint *Bellarmin, Molina, Suarez, Vasquez, Valenciai Gergely,* stb.

[2] Néhány hittudós azt vitatja, hogy e vélemény katholikus hitágazat. Ha azonban azt állítjuk, a föntnevezett hittudósokat, akik ellenkező véleményt tartanak, a tévedés bélyegével illetjük; nemkülönben eretnekeknek kellene tekintenünk azt a tiz *francia* püspököt is, akik egyik lelkipásztori tanításukban így szólnak: «Vakmerőség több hittudós tanító véleményét tévesnek állítani, akik, azt tanítják, hogy az elvakultaknak és megátalkodottaknak Isten nem ad elégséges malasztot, és akik nem épen hiszik, hogy minden hivőnek megadja.» Továbbá a IV. *lateráni* zsinat és a *trienti* zsinat föntebb a 131. s köv. idézett szavaiból nyilvánvaló ugyan, hogy a bűnös számára készen áll a

Szentírásból.

105. Hogy Isten nem hagyja el teljesen az elvakultakat, jelezik úgy *az ó-* mint *az új*szövetség szavai. *Izaiásnál* (65, 2.) olvassuk: «Kiterjesztettem kezeimet egész nap a hitetlen néphez, mely nem jó úton az ő gondolatai után jár.»[1] Ugyancsak az *Apost. Csel.* 7, 51-ben sz. *István* korholja a zsidókat, akik kétségkívül megátalkodottak voltak, e szavakkal: «Kemény nyakúak, és körülmetéletlen szivűek és fülűek, ti mindig ellene állotok a Szentléleknek.»[2] Tehát még azokat a megátalkodott zsidókat is gyakran igyekezett a Szentlélek a jóra buzdítani.

megtérés · kegyelme; azonban az nem világos, hogy e zsinatoknak szándékukban volt a megátalkodott és elvakult bűnösökről határozottan szólni. V. ö. a zsinatok azon idézeteit is, amelyeket a következő tételben hozunk föl. V. ö. *Wiestet* is, Demonstrat. dogm. 6. k. 69. s köv. old.

[1] V. ö. *Bölcs.* is 12, 10 s köv.

[2] V. ö. *Róm.* is 2, 4; 10, 21.

Ellenvetik, hogy a *Szentirás* néha így szól (*Róm.* 1, 24) *átadja a bűnösöket szivök vágyainak;* (*Móz.* 7, 3; *Róm.* 9, 18) *megkeményíti őket*; (*Iz.* 6, 10) *elvakitja őket.* E szólási alakzatok azonban, hogy először *tagadólagosan* vizsgáljuk a tárgyat, nem jelentik azt, hogy Isten *minden* kegyelmet megtagad tőlük, még az imádság malasztját is, olykép, hogy teljes lehetetlen rájok nézve a fölocsúdás. *Izaiásnál,* (6, 40) nemkülönben *Jánosnál* (12, 39. s köv.) olvassuk: «Azért nem hihettek, mert ismét azt mondotta *Izaiás*: Megvakította szemeiket és megkeményítette szivöket, hogy ne lássanak szemeikkel és ne értsenek szivökkel, és megtérjenek és meggyógyítsam őket.» Erre sz. *Ágoston,* Tract. 53. in Joann. n. 6. M. 35. k. 1777. old. megjegyzi, hogy ők nem hihettek, mivel a próféta szavai szerint, Isten előrelátja a jövőt; Isten pedig előrelátta, hogy ők *nem akartak* hinni. És kevéssel ezután ugyanazon szentatya írja (l. c. n. 10. M. 35. k. 1778. old.): «Nem tudtak hinni: nem azért, mivel az ember meg nem javulhat; hanem, míg gonosz akaratukban ilykép gondolkoznak.» Sz. *Ágoston* tehát nem tagadja, hogy nekik is rendelkezésökre állott az eglégséges malaszt, melylyel gondolkozásmódjuk megváltozhatik s ők megjavulhatnak és hihetnek, hanem azt, hogy addig nem hihetnek míg gonosz akaratukban ilykép gondolkodnak. Ha azonban *tevőlegesen* tekintjük e kifejezéseket, inkább azt jelentik, hogy Isten a megrögzött bűnösöktől megvonja a bővebb malasztot (v. ö. *Lessius,* de divin. perfect. 13. k. 12. s köv. sz.); vagy hogy Isten megtagadja különös oltalmát, amelynek híján a bűnös az ördög cseleinek és furfangjának jobban ki van téve (*Aranyszájú* sz. *János* írja, Hom. 68. in Joann. n. 2. M. ser. gr. 59. k. 377. old.: «Miután Isten bennünket elhagyott, a gonosz léleknek vagyunk kiszolgáltatva: s ekkor megszámlálhatatlan bajok érnek»); avagy végül azt jelentik, hogy az isteni meghívás a bünösben oly eredménytelen, hogy ez inkább (magának a bűnösnek gonoszságából) alkalmat nyujtott arra, hogy az akarat a rosszban megszilárduljon. (Sz. *Jeromos* írja, Epist. 120. ad Hedibiam qu. 10. M. 22. k. 1000. «Ha, — így szól, — Isten türelme megkeményítette Pharaót, és hosszú időre elhárította Izraeltől a büntetéseket,

106. A *szentatyák* gyakran adnak abbeli véleményöknek kifejezést, hogy Isten egyetlenegy bűnöst, tehát a megátalkodottat és elvakultat, sem fosztja meg malasztjától. Sz. *Ambrus*[1] írja: «Telve tehát Isten irgalmával a föld, mivel mindenki számára készen áll a bűnbocsánat. Elrendelte Isten, hogy (a malaszt) napja mindenki fölött fölkeljen.» Sz. *Ágoston*[2] pedig: «Mert, mikor érthetik meg, hogy egy lélek sincs, bármily istentelen is, de egy kevéssé okoskodni képes, akinek lelkiismeretéhez ne szólna Isten?» 2. a szentatyákból.

107. Az ész érveket a következő tétel kifejtésére hagyjuk. Csak egyet hozuuk fel e helyütt, t. i.: ha az elvakult bűnösök nem nyernének elégséges malasztot, bűneik bocsánatát sem reménlhetnék, tehát teljesen kétségbe kellene esniök. Már pedig Isten azt parancsolta, hogy mindig reméljünk és soha kétségbe ne essünk. Tehát azt kell mondanunk, hogy minden, még a megrögzött bűnösök számára is készen áll legalább az imádság malasztja bármely pillanatban, amellyel helyesen élve jobb gondolkozásra térhetnek és bővebb malasztokat esdhetnek ki és Istenhez térhetnek.

Tétel: Isten még minden hitetlennek is az üdvösségre távolabbról vagy közelebbről elégséges szentmalasztot ád. Minden hitetlen nyer malasztot.

hogy igazságosabban kárhoztassa, akiket oly hosszú időn át megtürt; nem Isten türelmét és kegyességét kell vádolnunk, hanem az ő megrögzöttségüket, akik Isten jóságával kárhozatukra éltek vissza. Egy és ugyanaz a nap melege, a különféle lényegek szerint, melyekre hat, egyik dolgot meglágyítja, a másikat megkeményíti, egyiket föloldja, a másikat megszilárdítja. A viaszt meglágyítja, a savat megkeményíti: és a meleg természete még sem más. Ép így az Isten jósága és kegyessége, a harag edényeit, melyek a kárhozatra valók, azaz a zsidó népet, megkeményíti: vagy pedig az irgalom edényeit nem üdvözíti ész és igaz itélet nélkül; hanem megelőző okokból: mivel némelyek nem fogadták el Isten Fiát, mások ellenben saját akaratukból elfogadni akarták.»

[1] Lásd 8. in Psalm. 118. M. 15. k. 1338. old.

[2] Des Serm Domini in monte l. 2. c. 9. n. 32. M. 34. k. 1283. old. V. ö. ugyancsak sz. *Agostont*, in Psalm. 6. n. 8. M. 36. k. 9. old., ahol az apostol szavait a *Róm.* 1, 28: «*Atadta őket Isten istentelen gondolataiknak*», magyarázva így szól: «Ez az ész vaksága, amely sorsra ha valaki eljut, Isten belső világából kizáratik, de nem teljesen, míg ez életben van . . . Teljesen Istenen kívül van, mi más ez, minthogy a legnagyobb vakságban van.» A de gent. vocat. szerzője l. 2. c. 13. M. 51. k. 698. old., tárgyalás alá vevén azon jótetményeket, amelyekben *Kain* utódai részesültek, ezt jegyzi meg: «Ezek a jótetemények, bár az elvakultaknak egy cseppet sem használtak megjavulásukra, mégis bizonyítják azt, hogy az ő elfordulásukat nem az isteni végzésnek, ha nem saját akaratuknak kell tulajdonítanunk.» Egyébiránt v. ö. a szentatyák amaz idézeteit is, amelyeket a következő tételben hozunk föl.

A tétel kifejtése.

108. A *hitetlenek*, vagyis azok számára, akik a keresztény valláson kivül állanak. Tevőleges és nemleges hitetlenekre oszlanak. *Tevőlegesek* azok, akikhez eljutott a hit ismerete, de nem akarnak hinni. *Nemlegesek*, akik a hitről mitsem hallottak. E helyütt főleg a nemleges hitetlenekről szólunk; hogy a tevőlegesektől sincs megtagadva az üdvösség malasztja, onnan következik, mivel azt mondjuk rólok, hogy ellentállnak a malasztnak; *minden*, azaz nemcsak egyesek számára; *a távolabbról vagy közelebbről* elégséges szent *malaszt;* tehát olykép, hogy legalább az ima malasztjával rendelkeznek.[1]

Tévedések.

A tételt tagadják a *kálvinisták* és *janzenisták*, azt vitatván, hogy minden hitetlen úgy a közelebbről, mint a távolabbról elégséges malaszttól meg van fosztva;[2] nemkülönben egy-két katholikus hittudós, akik azt vélik, hogy legalább is nem *minden* nemleges hitetlenre árad ki a szent malaszt.

[1] Kérdezheti valaki, mit jelent teljes pontossággal az, hogy Isten minden hitetlennek malasztot ád; és minő sorrendben nyerik a malasztot? E kérdésre azonban, minthogy az egyház még nem nyilatkozott, nem felelhetünk meg. A katholikus hittudósok, akik főleg a *janzenisták* ellen írt müveikben, é kérdéssel foglalkoztak, elágazó véleményen vannak (l. *Vasquez, Suarez, Norizius, Dechamps István, Bossuet* és mások véleményét *Montagne*-nál, de Gratia, pars. dogm., Sect. 2. l. 2 k. 5. old., *Migne*-nél, Curs. Theol. compl. 16. k. 977. s köv. old.). A dolgot a következőleg foghatjuk föl: Isten először oly malasztokban részesíti a hitetleneket, amelyek segélyével betarthatják a természeti törvényt. Ha e malasztokat befogadják, megadja nekik Isten az első természetfölötti malasztot, természetfölötti módon megvilágosítja értelmüket és a *hivésre hajlandóság*-érzelmét csepegteti akaratokba, a *credulitatatis affectust* és ekként őket a természetfölötti hitre előkészíti és mindazt, ami a hitre szükséges, valamikép kinyilatkoztatja nekik. Nem, mintha a hitetlenek a természet javaival helyesen élve, az ész vezényletét a jó után való vágyásban és a rossz elkerülésében követve, e természetfölötti malasztot megérdemlették volna, vagy mintha legalább is alkalmat szolgáltattak volna Istennek arra, hogy őket természetfölötti ajándokaival elárassza; hanem olykép, hogy Isten, bár a legbiztosabban, de mégis ingyenes irgalmasságából megadja nekik mindezt. Sz. *Tamás* írja, de veritate, qu. 11. a. 11. ad. 1: «Ha . valaki az erdőkben a vadállatok között fölnövekedve az ész vezetését követné a jó után való vágyakozásban és a rossz elkerülésében, azt kell tartanunk, hogy neki Isten okvetlenül kinyilatkoztatná benső módon azt, amit hinnie kell, vagy pedig valamely hithirdetőt küldene hozzá, amint *Pétert* elküldötte Corneliushoz».

[2] *Jansen*, l. 3. de grat. Christi, c. 11. mondja: «A hitetlenek az üdvösségre úgy közelebbről, mint távolabbról elégséges malaszt és annak minden előzményei hijjával vannak».

109. Hogy tételünk nagyon valószinű, a zsinatok egy némely határozatából folyik,[1] nemkülönben az Egyház által tilalom alá vetett egy-két véleményből.[2] Tételünk nagyon valószinü.

110. Véleményünket többé-kevésbbé igazolják azon helyek, amelyek tanítják: Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön, továbbá Krisztus mindenkiért meghalt; és ugyancsak a *Róm.* 10, 12: «Mivel nincs különbség zsidó és görög között; Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

[1] A *trienti* szent zsinat, 6. ül. 2. f. Krisztusról fölhozva *János* I. 2, 2., szavait, így szól: «Ő a kiengesztelés nemcsak a mi, de az egész világ büneiért». Ha minden bünök bocsánatára, tehát mindenki, következőleg a bünösök számára is megszerezte az üdvösség malasztját: tehát tőlük sem tagadja meg az üdvösségre elégséges malasztot. A *mainzi* zsinat 848. kárhoztatta *Goteschalkot* azért, mivel tanította a kényszer előrerendelést, mintha Isten nem mindenkit akarna üdvözíteni. A *quiercyi* I. zsinat 849. a 3. fej. tanítja: «A mindenható Isten kivétel nélkül mindenkit akar üdvözíteni, habár nem mindenki üdvözül: hogy pedig némelyek üdvözülnek, az Üdvözítőnek köszönhetik; az elkárhozottaknak pedig maguknak kell tulajdonitaniok, hogy elkárhoztak». Tehát nem az elégséges malaszt hiánya folytán vesznek el. Hasonlókép a *sensi* zsinat 1528, amely Luther eretneksége ellen gyült össze, a 15. kánonban tanítja: «Semmikép se szolgál a szabad akarat kisebbítésére, hogy ilyennyire szükséges a malaszt a jó végrehajtására, mert a malaszt mindig készen van és nincs egy pillanat se, melyben ne állna Isten a kapuban és ne zörgetne, ha pedig kinyitjuk az ajtót, belép rajta és lakmározik velünk». V. ö. *kölni* zsinatot is 153ö. part. 7. c. 32.

[2] VIII. *Sándor* 1690. kárhoztatta *Arnauld* következő tételét: «A pogányok, a zsidók, az eretnekek és más efajta emberek Jézus Krisztus részéről semmi befolyást sem tapasztalnak, tehát ebből jogosan következtethető, hogy bennök a mezítelen és tehetetlen akarat van minden elégséges malaszt nélkül». XI. *Kelemen* kárhoztatta *Quesnel* ezen tételeit is; 19. tétel: «Az egyházon kivül nincsen malaszt». 26. tétel: «Nincs malaszt, csak a hit által». 27. tétel: «A hit az első malaszt és forrása minden más malasztnak». Ezekből a legszigorúbb következetességgel folyik, tehát föltétlenül azt kell tartanunk, hogy legalább *egynémely* pogányra gyakorol Krisztus befolyást stb., amit *Jansen* és *Arnauld* mindenkire vonatkozólag tagadtak. Az egyház tanítása azonban az, hogy egyáltalján minden hihetetlennek ad Isten elégséges malasztot s ugyanezt hangoztatják a zsinatok, nemkülömben a szentírás és a szentatyák.

Minő az a malaszt, amelyet Isten a *hit előtt* és az egyházon kivül nyujt? Segítő malaszt, amennyiben orvosló; és azért, mint fölemelő is; amennyiben t. i. természetfölötti módon megvilágosítja az észt és az akaratot üdvös sugallattal a hitre buzditja. Valóban, ha a hit volna az első malaszt, Krisztus a hitetlenekre semmi természetfölötti befolyást sem gyakorolna, amint a jansenisták valósággal vitatják is; ámde ellenkezőleg, azon indításokat, amelyek a hitet megelőzik, noha néha a hithez sorolják, nagyon szépen megkülönböztethetjük magától a hittől».

mert ugyanazon egy uruk van mindannyijoknak, gazdag mindnyájok iránt, kik őt segítségül hívják». nemkülönben *János* 1, 9, ahol a Krisztusról azt mondja: «Igaz világosság volt ő, amely megvilágosít (természetfölötti fölvilágosítással, a szentatyák szerint) minden e világra jövő embert».[1]

2. a szentatyákból.

111. *Orosnius*, sz *Ágoston* tanítványa[2] írja: «Mindig az az én hű és kétségtelen véleményem, hogy Isten segítségét nemcsak testének, az egyháznak, ahol a hívők hite miatt malasztjának különös ajándokait osztogatja, hanem a föld kerekségen létező minden nemzetnek is megadja malasztját nagylelkűségében és örök kegyességében nem úgy, amint te (Pelágiushoz szól) állítod tanítványoddal, *Coelestiussal* egyetemben, . . . hogy egyedül a természetes javakat és a szabad akaratot, mint mindenkiben megnyilatkozó egy és ugyanazon kegyelmet adja: hanem, hogy naponkint, idő szerint, egyes mozzanatoknak megfelelőleg, a legapróbb részletekben (per ἄτομους) ad úgy mindnyájának, mint egyeseknek.[3]

[1] Ami az ellenvetéseket illeti, olv. *Montagne*, Migne-nél, Curs. 10. k. 981. old.

[2] Apol. de libr. arbitr. n. 19. M. 31. k. 1188—1189. old. Legyen szabad egyetmást a *szentatyákból* idéznünk. *Aranysz. sz. János* János apostol szavaira 1, 9, amelyeket föntebb idéztünk (Hom. 8. in Joann. n. 1. ck. ser. gr. 58. köt. 65. old.) írja: «Ha megvilágosít minden e világra jövő embert, hogyan marad oly sok ember megvilágosítás nélkül? . . . Hogyan világosíthat meg tehát minden embert? Amennyiben rajta áll. Ha pedig némelyek önként behunyva szemöket, nem akarják-e a világosság sugarait befogadni, nem a világosság természetétől van, hogy mégis sötétségben maradnak, hanem a saját gonoszságukból, hiszen önként fosztották meg magokat az ajándoktól». V. ö. de vocat. gent. szerzőjét is l. 2. k. 26. old. és főleg 31. k. M. 51. k. 716 old.; akinél többek között olvashatjuk: «Bebizonyítottuk Isten segítségével, hogy nem csak az utolsó napok alatt, hanem az előttünk lévő évszázadok alatt is tapasztalható volt, hogy Isten kegyelmével minden ember segítségére sietett, egyenlő gondviseléssel és mindenkit átölelő jóságával; de különféleképp és különböző mértékben: mivel akár titkon, akár nyiltan, ő, az apostol szavai szerint, minden embernek, de leginkább a hiveknek üdvözítője». Sz. *Prosper*, Resp. 15. obj. Vincent., M. 51. k. 185. old. írja: «senki előtt sem zárja el Isten a javulás utját és senkit sem tesz képtelenné a jóra». — A szentatyákból, főleg sz. *Ágostonból* vett bővebb idézeteket olvasd *Montagne*-nál, de Grat. part. Dogm. Sect. 2. l. 2. *Migne*-nél, Cors. 10. k. 977. s köv. old.

[3] Azon kétségek megfejtésére, amelyeket a *szentatyákból*, főleg sz. *Agoston* irataiból szoktak fölhozni, *Hurter*ral, Comp. 3 k. 78. s köv. old. megjegyezzük: különbséget kell tennünk, 1. a *segitő* és *megszentelő* malaszt között. Abból, hogy ez utóbbit nem mindenki nyeri meg, nem következik, hogy a munkálósegítő malasztot sem kapja meg mindenki; 2. különbség van a *cselekvés* málasztja

112. Hogy a józan ész mily érveket szolgáltat, mivel ez a többi tétel bebizonyítására is alkalmazható, nem fog ártani, kissé bővebben kifejtenünk. 3. az észből.

vagyis a *folytatólagos* malaszt között és az *imádság* malasztja vagy az *elkezdő* malaszt között; abból tehát, hogy azt mondják a szentatyák, hogy némelyekben hiányzik a malaszt, nem következés, hogy minden malaszt hiányzik belőlük; 3. különbség van a malaszt között, a mely a közreműködés hiánya folytán hatálytalan, ép ezért *elégségesnek* szokás mondani és a között, amely a szabad akarat közreműködése folytán meghozza gyümölcsét és ezért *bizton hatónak* nevezzük. Erről beszélnek többnyire a szentatyák; hogy pedig ez a legtöbben saját vétkük miatt nincs meg, az világos. Továbbá különbséget kell tennünk 4. a kegyelem *adás* és *birás* vagy fogadás között; abból tehát, hogy saját vétkök és ellenállás miatt nem mindnyájan fogadják el vagy bírnak malasztot, nem következik, hogy Isten nem nyujtott nekik. Sz. *Ágoston*, serm. 165. al. 7. de verbis Domin. n. 1. 2. M. 38. k. 903. old. mondja: «Mivel, hogy Isten akarjon adni, kell, hogy az elfogadásra alkalmazd akaratodat. Miként akarod az isteni jóság malasztját elfogadni, ha föl nem tárod akaratod rejtekét». Enarr. in Psalm. 2., Serm., melynek töredékei maradtak fönn. 5, k. Megjel. Parisban. 1511. k. (Hurternél. i. h. n. 79.) mondja: «Bármi van parancsolva nekünk, kérnünk kell, hogy beteljesíthessük: de nem akkép, hogy elvessük magunkat és mint betegek elsenyvedve feküdjünk és mondogassuk: Röpítse Isten a sült galambot a szánkba, hogy mi épen semmit sem akarjunk tenni: és mikor a sült galamb beröpült a szánkba, ismét azt mondjuk: Nyeld le Isten. Nekünk is kell valamit tennünk, fáradoznunk kell, törekednünk kell, és hálát adnunk azért, amit megtehettünk: és amit meg nem tehettünk, azért imádkoznunk». Továbbá különbséget kell tennünk: 5. a kegyelemtől való *nem segítés* és a kegyelemhiány között; mert valójában senkit sem segit a malaszt, hacsak közre nem müködik vele; ha tehát valaki nem müködik közre és így nem is segíti őt a malaszt, nem következik, hogy nem volt meg nála a malaszt. Különbséget kell tennünk 6. a malaszt különböző fokai között is. Az elhagyás: Isten részéről a malaszt megvonásában áll; a malaszt pedig sokféle és különböző fokai vannak; ha tehát itt-ott azt olvassuk, hogy Isten egyiket-másikat elhagyja, nem következés, hogy azt állítják, mikép Isten teljesen elhagyta az embert.

Ami a szentatyák azon *szójárását* illeti: *a hit az első malaszt*, különbséget teszünk (Dechamps-pal, de haer. Jansen. l. 3. disp. 5. cap. 12. n. 10.) a megkezdett hit és a hit sugalmazása között; ez a hitre való képességet, az pedig a hit tényét rejti magában. A hit sugallatát megnyeri minden hitetlen, de magát a hitet nem mindenik. A minek folytán a hit sugalma föltétlenül az első malaszt (természetfölötti), maga a hit azonban nem, kivéve ha a megigazulást közvetetlen megelőző cselekedetek sorába gondolunk.

Egyébiránt megjegyzem végül, miért beszél sz. *Ágoston* oly kiméletesen a hitetlenek malasztjáról, t. i. azért, nehogy a Pelagiánok kezébe fegyvert szolgáltasson. V. ö. *Montagnet* is, de Grat. pars. dogm. Sect. 2. l. 2. *Migne*-nél, Curs. Theol. compl. 10. k. 981. s köv. old.

1. Mivel Krisztus azért jött, hogy az Ádám által okozott romlást megszüntesse, e megszüntetésnek oly széles körűnek kell lennie, amilyen a romlás; a romlás pedig mindenkire kiterjed, tehát a megszüntetésnek, vagyis az üdvözülés lehetőségének és mindenkire ki kell terjednie, tehát minden, még a nemleges hitetlenek számára is elégséges malasztnak kell készen állnia.[1]

2. Isten minden embert akar üdvözíteni; tehát mindenkinek legalább az üdvösségre elégséges malasztot kell adnia, egyébként Isten ezen akarata nem volna komoly.[2]

3. Krisztus minden emberért meghalt, tehát mindenkit, amennyiben rajta áll, kiengesztelt az Atyával és mindenkinek megérdemelte az üdvösség malasztját.

4. Mindenkire nézve parancs a bűn kerülése és a bűnből való kibontakozás, ami lehetetlen malaszt nélkül. Isten tehát mindenkinek ad malasztot, minthogy lehetetlent nem parancsol.[3]

[1] V. ö. sz. nazianzi *Gergelyt*, aki Prol. 33. al. 25. n. g. M. ter. gr. 36. k. 226. old. mondja: «Mindnyáján kivétel nélkül megujittattunk, akiknek Ádámban részük van és akiket a kigyó elcsábított és a bün halállal illetett, és akiket az égi Ádám az üdvösségnek visszaadott, és a gyalázat fája által visszahívott az élet fájához, amelytől elestünk».

[2] V. ö. sz. *Tamás*, aki Lect. 3. in Hebr. 12. írja: «Isten minden embert üdvözíteni akar, és ép azért malasztja senkiben sem hiányzik, hanem mindenkivel, amennyiben rajta áll, közli;» és Summ. contra Gentes 3. k. 159. fej.: «Isten, amennyiben rajta áll, kész mindenkinek malasztot adni. Mert minden embert akar üdvözíteni, és az igazság ismeretére vezetni, amint mondja az apostol *Tim.* I. 2, 4. Egyedül azok vannak megfosztva a malaszttól, akik magokban a malaszt elé akadályt gördítenek; ha valaki fényes nappal behunyja szemeit és nemlátásából valami baja támad, csak az ő hibájának lehet betudni, jóllehet nem láthat, csak a napvilága segítségével.»

[3] Sz. *Ágoston* írja de Genes. contra Manich l. 1. c. 3. M. 34. k. 176. old. «Az a fény pedig nem árasztja el az esztelen madarak szemeit, hanem azok szívét, akik Istennek hisznek, és a látható és ideiglenes dolgok szeretetétől az ő parancsai beteljesítéséhez fordulnak. Erre minden ember képes, ha akarja, minthogy az a világosság minden a világra jövő embert megvilágosít»; ugyancsak de Grat. et lib. arbit. u. 9. M. 44. k. 887. old.: «Az embert a malaszt segíti, hogy legyen megokolva az akarata elé tüzött parancs». Sz. *Tamás*, in 4. Dist, 20. qu. 1. a. 1. írja: «Amig az ember ezen életben szabad akarata használatában van, a malasztra elkészülhet, ha büneit bánja» Ebből kifolyólag VI. *Pius* a *pistójai* zsinat 19. tételét: hogy az ember oly törvény be nem tartása miatt lett törvényszegővé, amelyet lehetetlen volt betartania; mintha az Igazságos lehetetlent parancsolhatna és a kegyelmes kárhozatra taszíthatná az embert olyanért, amit el nem kerülhetett; kárhoztatta mint hamist, botrányost és

113. A hittudósok e helyen fölvetik a kérdést, vajjon Isten nyújt-e minden kisdednek is elégséges malasztot az üdvösségre, avagy nem?

Világos, hogy e kérdés nem érinti azon kisdedeket, akik vagy a keresztség után hunynak el, vagy Krisztus miatt megöletvén, őt nem szóval, de halálukkal vallják meg; ezek lelki-üdvösségéről Isten nemcsak elegendőkép, de hatásosan is gondoskodik. A kérdés inkább azon kisdedeket illeti, akik vagy a szülők vagy mások hanyagsága folytán, avagy gonoszságból keresztség nélkül költöznek ki e világból, vagy akik akár a méhben, akár a méhen kivül velök született okokból halnak meg, mielőtt bármely uton-módon őket megkeresztelni lehetne. Az a kérdés, vajjon ezekre is van-e gondja Istennek, vajjon őket is befogadja-e az örök élet lakába? És ha igen, az a kérdés, miként gondoskodott róluk Isten?

Mit tartsunk e két kérdés felől?

114. Az *első* kérdést illetőleg állítom: *Isten, amennyiben rajta áll, a kisdedeknek is megadja az üdvösségre szolgáló elégséges malasztot.*

A *Szentírás* szavaiból a legkétségtelenebb, hogy: 1. Isten minden embert akar üdvözíteni; a *mindenki* közé tartoznak pedig a kisdedek is. «Vajjon (a kisdedek), írja sz. *Ágoston*,[1] nem emberek, hogy rájok nem vonatkozik, amit mond az Írás: *Minden embert* (*Tim.* I. 2, 4)?» 2. Krisztus minden ember, tehát ezek természetét is magára vette; amit pedig magára vett, azt helyre is állította. 3. Krisztus mindenkiért halt meg, az apostol tanúsága szerint (*Kor.* II. 5., 14), tehát a kisdedekért is.[2] A Szentírás ezen helyeiből pedig közvetetlenül folyik, hogy ezen gyermekek is üdvözülhetnek.

A *szenthagyományban* is gyakran találkozunk ilyen véleményekkel. Az eddig fölhozottakat még kiegészítjük egygyel-mással. Sz. *Ágoston* csak az imént fölhozott helyeken és egyebütt is

istentelent, amit az egyház már *Bajus*ban is kárhoztatott. V. ö. *Denzinger*, Enchir. n. 1382.

A kétségeket és azok megfejtését illetőleg olv. *Wiest*, Demonstr. dogm. 6. k. 92. §.

[1] Contra Julian. l. 4. n. 42. M. 41. k. 759. old.

[2] V. ö. sz. *Agostont*, contra Julian., opus imperfect. l. 2. n. 175. M. 45. k. 1217. old.

tanította, hogy Isten ezen kisdedeknek üdvösségét is akarta, és hogy Krisztus ennek kinyerése végett az ő számokra is meghalt, tehát az ő üdvözülésükről elegendőképen gondoskodott. Ugyancsak a de Vocatione Gentium című könyvben[1] olvassuk: «Azt vélem, hogy nem ütközik a vallásba az a hit, és nem helytelen értelmezés az, hogy azok az emberek, kiknek élete egy-két napnyi, a malaszt azon forrásából részesülnek, amelyből Isten mindig ellátja az összes nemzeteket.»

115. Mit kelljen tartanunk a *második* kérdést illetőleg, t. i. azt a *módot* és orvoslást illetőleg, amelyen Isten e gyermekek üdvösségéről gondoskodott?

Vajjon az az orvoslás a *keresztség?* Némelyek állítják, mások tagadják. Akik *állítják*, azt mondják (a *jezsuiták* iskolája és mások többen, mint *Lafosse*, *Murray* stb.), hogy Isten, amennyiben rajta áll, minden kisdednek, tehát azoknak is, akikről szó van, a keresztséget rendelte, mint az üdvösség eszközét, és ha a keresztség nekik ki nem szolgáltatható, a másodrendi okoknak kell betudnunk (t. i. a szülőknek, vagy azoknak, akikre a kisdedek üdve bizva van, és a kik elhanyagolják azokat megkereszteltetni, és a természeti törvények természetének) a másodrendi okoknak mondom, amelyeket Isten, mint általános gondviselő föl nem forgathat, sőt fönn kell tartania. Véleményöket példákkal világosítják föl, pl. az orvos példájával, aki betegéhez szolgája által küld orvosságot. Az orvos azáltal, hogy az orvosságot elküldte, mely a beteget meggyógyította volna, amennyiben rajta állt, gondoskodott betege testi üdvösségéről; habár a szolga akár rögtöni haláltól sújtva, vagy egyébként akadályozva az orvosságot a beteghez nem is vihette el. Azt mondják, amint lehetséges az, hogy a szülők hanyagsága folytán e kisdedek testi egészségüket elvesztik, akként lehetséges az is, hogy azok hanyagsága folytán lelkök üdvösségét sem érik el, minthogy míg e kisdedek önmagokról nem gondoskodhatnak, úgy testi, mint lelki jólétjük másokra van bizva.[2] Ezekből akarják kimutatni, hogy Isten, miként több más esetben is, nem hárít el minden akadályt, akként a

[1] L. 2. c. 23. M. 51. k. 709. old.

[2] Hivatkoznak a kegyetlen zsarnokra, aki uralma alatt az egyházat fölforgatja, amely tény folytán nagyon sokan örökre elvesznek, akik különben üdvözültek volna; a viharra, amely elmeríti a hajót, és a rajta hajózó hithirdetők elvesznek, akik egyébként sok embert az üdvösségre vezettek volna.

jelen esetben sem köteles minden akadály elhárítására; Krisztus tényleg nem állította vissza a természetkívüli, hanem csak a természetfölötti rendet és Isten sem akar mindig csodát tenni, stb.

Akik *tagadják* azt, hogy az eszköz, amelylyel Isten a kisdedekről gondoskodott, a keresztség, *(ariminiai Gergely, Biel Gabriel, Richardus* stb.; nagyon sok követője sz. *Ágostonnak, Vasquez*, néhány *belga* hittudós, *Montagne* stb.) azt mondják, hogy azok az érvek, amelyeket a fönti vélemény mellett fölhoznak, nagyon erőltetettek s az előző kor róluk mit sem tud.

Hivatkoznak főleg sz. *Ágostonra*, aki nem azt mondja, hogy Isten néha megengedi, hogy a szülők hibájából vagy másodrendokok következtében, melyet Isten mint általános Gondviselő nem köteles megváltoztatni, a keresztséget nem nyerik meg a kisdedek; hanem inkább mellőzve ez okokat az isteni előrerendelés kikutathatatlan végzéséhez menekül, amelynél fogva Isten egyiket kiragadja a kárhozottak sokaságából, a másikat pedig az áteredő bűn miatt ott hagyja. Többi között így ír[1]: «Minő okot hoznak föl, kérdem, annak megmagyarázására, hogy egyik ügyét úgy intézi, hogy megkeresztelkedve hunyjon el, másikét meg akként, hogy a hitetleneknek vagy akár a hivőknek is kiszolgáltatva, mielőtt még megkereszteltetnék, kileheli lelkét?» Ugyancsak ő írja[2]: «Ha azt mondod: Miért alkotott engem tisztességre és másokat gyalázatra? Mit feleljek? Meghallgatod Ágostont, aki nem hallgattál az apostolra? Ki vagy, óh ember, aki feleselsz Istennel? *(Róm.* 9, 21) Két kisded születik: ha hovátartozásukat tekinted, mindkettő a kárhozottak tömegébe tartozik. De mi az oka annak, hogy egyiket az anyja a malasztra neveli, a másikat az anya alvás közben agyonnyomja? *A cserépedénynek van* stb. *Róm.* 9, 21.; *óh mélysége* stb. *Róm.* 11, 33.» Végül a de dono perseverantiae[3] című könyvében mondja: «Néha, dacára a szülők sietésének és az egyház szolgái készségének, hogy a keresztség a kisdednek kiszolgáltatva legyen, mégis Isten akaratából (tagadólagosan, t. i. a kisdedet nem ragadja ki az elkárhozottak tömegéből) nem lehet a kisdedet megkeresztelni.»

[1] Epist. 194. al. 105. c. 7. n. 31. M. 33. k. 885. old.

[2] Serm. 26. de verbis Psalm. 94. et Apost., máskép 11. de verbis Apost. cap. 12. n. 13. M. 38. k. 177. old.

[3] Cap. 12. n. 31. M. 45. k. 1012. old.

Mások azt mondják, hogy az üdvösség azon eszköze; a mit Isten a kisdedeknek nyujtott, az értelem bizonyos megvilágításában áll, amely e kisdedeket képesíti arra, hogy a halál pillanatában, vagy Istent, vagy nem őt válaszszák.

Mások (*Cajetanus* stb.[1]), de valószínűtlenül, azt mondják, hogy azon kisdedeket üdvözítheti a szülők hite, könyörgése stb.; mások, szintén minden alapos ok nélkül, azt mondják, hogy kisdedeknek az angyalok szolgáltatják a keresztséget.

Vannak végül, hogy a dolognak végét ejtsük, akik azt mondják: a mód, amelyen az üdvösség lehetősége e kisdedeknek osztályrészül jut, előttünk ismeretlen, minthogy sem a Szentírásban, sem a szenthagyomány emlékeiben, mit sem olvasunk róla, és minthogy a józan ész sem mondhat róla semmit sem; legjobb tehát bevallanunk, hogy e tárgyban tudatlanok vagyunk; beismernünk, hogy minő az az elégséges eszköz az Isten bölcsességének és tudományának mélységéhez tartozó titok, a másik életben majd megismerjük. Sz. *Ágoston*[2] mondja: «Akkor (az égben) nem lesz előttünk titok, ami most rejtve van, hogy két kisded közül az egyik irgalomból fölvétetik, a másik az itéletre megmarad... miért az és miért nem inkább ez vétetett föl, midőn mindkettőre nézve egy és ugyanaz az ok».

116. Azokból, amiket előterjesztettünk, eléggé kiviláglik, habár jogosan és érdemlegesen állítjuk is, hogy *minden* ember elégséges malasztot nyer az üdvösségre, e vélemény egész terjedelmében nem hitágazat.

117. A mondottakból világos az is, hogy mi, midőn azt vitatjuk, hogy Isten minden embernek elégséges malasztot szolgáltat az üdvösségre, nem tagadjuk azt a véleményt, hogy legalább némelyeknek bővebb malasztot nyujt, tehát nem egyenlő mértékben kapja minden ember a malasztot.[3]

118. Ha azt kérdi valaki, miért oly szűkmarkú Isten malasztja osztogatásában, miért nem halmoz el mindenkit bőségesebb malaszttal; miért volt oly szűkmarkú Krisztus előtt és miért oly szűkmarkú a malaszt osztogatásában a pogányokat illetőleg, akik nagyszámban állnak még most is a sötétségben és a halál

[1] V. ö. *Perrone*, de Baptismo, 156. sz.

[2] Enchir. c. 95. n. 24. M. 40. k. 275. old.

[3] Ami már a malaszt *ingyenességéből*, amelyet fentebb a 119. s köv. old. kimutattunk, világos.

árnyában; miért hívja egyiket úgy, hogy megtér, a másikat pedig nem úgy, noha megtehetné; miért két, egykép bűnös közül az egyiken megkönyörül, a másikat meghagyja megátalkodottságában stb.? *Feleljük:* Mást e kérdésre nem válaszolhatunk, mint amit sz. *Pál* (*Róm.* 11, 33) mond: «Óh az Isten bölcsességének és tudományának mélységes gazdagsága! Mily megfoghatatlanok az ő ítéletei;» és amit sz. *Ágoston* ír[1]: «Elég a kereszténynek, aki még hitből él, és még nem látja azt, ami tökéletes, de részben már ismeri (*Kor.* I. 3, 9), ha tudja és hiszi, hogy Isten senkit sem szabadít meg, hanem csak ingyenes irgalmából a mi Urunk Jézus Krisztus által és senkit sem kárhoztat el, hanem csak jogos igazsággal ugyanazon a mi Urunk Jézus Krisztus által.»

III. CIKKELY.

A malaszt viszonya az ember szabad akaratához.

Bevezető.

119. Az egész dolog tárgyalásában kettőt kell főleg szemünk előtt tartanunk, t. i. hogy a malaszt hatásos és az emberi szabad akaratot még sem semmisíti meg. Amiért is előbb egy-két tételt terjesztünk elő e kettős mozzanatról, és csak azután fogjuk kimutatni, miképen fér össze e kettő, a malaszt hatásossága és az ember szabad akarata.

Tétel: *Van hatásos malaszt, vagyis meg kell engednünk hogy van oly isteni malaszt, amely tényleg maga után vonja az üdvösséges eredményt, amelynek végrehajtására adta Isten az embernek.*

A tétel kifejtése.

120. *Tágabb* értelemben bármely segítő malaszt hatásos; bármilyen legyen is, amint az eddig mondottakból tudjuk, vagy megvilágosítja az értelmet, vagy megindítja az akaratot, vagy fölemeli az embert és könnyü cselekvési képességgel látja el valami természetfölötti megtevésére, vagy mindezen eredményeket együttesen létesíti. Az ilyetén hatást, amely valamit létesít az emberben az ember nélkül, az ember szabad működése nélkül, hatásnak *az első tényben* (in actu primo) nevezzük. Ettől megkülönböztetjük a másikat, amely hatás a *második tényben* (in actu secundo), amely már tekintettel van az ember *szabad* bele-

[1] Epist. 191. n. 23. M. 33. k. 883. old.

egyezésére és közreműködésére is. Ha az ember ezen szabad közreműködése a malasztot követi, a malasztot *szorosabb* értelemben mondjuk hatásosnak; ellenkezőleg csak elégséges, amelyet némelyek hatástalannak mondanak. Az a malaszt tehát hatásos, amint e helyen és az egész cikkelyben értendő, amelynek szerencsés eredménye van, azaz amely az üdvösséges cselekedetet, amelynek megtevésére Isten adja, valóban létre is hozza.

Tételünk hitágazat.

121. A tétel hitágazat a *Szentírás* és *szenthagyomány*[1] legnyilvánvalóbb tanúságából.

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

122. Hogy a malaszt egyszer-másszor hatásos, a Szentírás mindenekelőtt *szóval* állítja, mondván pl. a *Példab.* 21, 1: Isten az ember szivét oda hajlítja, ahova akarja; *Ezék.* 36, 26 s köv.: új szivet ad, a kőkemény szivet eltávolítja és húsból való szivet ad és létesíti, hogy az ő parancsolataiban járjunk; a *Filipp.* 2, 13.: munkálja bennünk az akarást és a véghezvitelt. Azután igen sok *példát* hoz föl ez igazság mellett, pl. *Lydia*[2] példáját, akit Isten benső malasztja fölvilágosított s arra indított, hogy fogékony tanítványa lett az apostol által neki külsőleg hirdetett, igazságnak. Ugyancsak hatásos malaszt volt, amely[3] *Pál* és *Apollo* igehirdetésének növekedést adott.

2. a szentatyákból.

123. *Jusztin vértanú*[4] a malasztot az Atya kimondhatatlan erejének nevezi, amely létesíti, hogy az emberek necsak higyjenek, hanem a hitért mindent el is viseljenek. Sz. *Ágoston*[5] mondja:

[1] V. ö. A *trienti* zsinat 6. ül. 1. 2. 3. kánonjai. Ide tartoznak a *karthagói*, II. *milevei*, II. *orangei* zsinatból fönnebb fölhozott azon idézetek melyekből a segítő malaszt szükségét és természetét kimutattuk.

[2] *Apost. Csel.* 16, 14.

[3] A *Kor.* I. 3, 6.

[4] Apol. II. 10. M. ser. gr. 6. k. 362. old. — Hozzunk föl még egy-két idézetet. *Tertullián* írja, de anima c. 21. M. 2. k. 727. old.: «Az isteni malaszt ereje hatalmasabb volt persze a természetnél, a bennünk levő szabad akaratot uralma alá vető hatalommal rendelkezvén»; sz. *Cyprián*, epist. 77. M. 4. k. 431. old. írja: «(Az Ur) segíti a küzdőket, megkoronázza a győzőket, jósága és atyai kegyessége bőkezűségében megjutalmazva bennünk, amit ő maga cselekedett velünk, és megbecsülvén, amit maga tökéletesített.» Sz. *Vazul*, epist. 38. alias. 43. ad Gregor., M. ser. gr. 32. k. 330. old. mondja: «Bármi jó származik is tőlünk az isteni hatalom folytán, azt mondjuk, hogy bennünk mindez a hatásos malaszt műve.»

[5] Enchir. c. 98. M. 40. k. 277. old. Ugyanaz a szentatya írja, de corrept. et gratia c. 14. M. 44. k. 942. old.: «Ha ő (t. i. Isten) üdvözíteni akar, semmiféle emberi szabad akarat sem állhat ellen»; ugyancsak, de praedest. Sanct. c. 8.

«Ki gondolkodhatik oly kegyetlenül, hogy azt mondja: Isten az ember rosszakaratát, amelyet akart, amikor akart, ahol akart, nem változtathatja jóra?»

124. A józan ész a tétel igazságára következtet *előzőleg* az isteni bölcsesség és hatalom fogalmából; *követőleg* a jámborokból akik mindig voltak és most is vannak[1]. 3. az észből.

Tétel: *Az a malaszt, amelyet hatásosnak mondunk, nem szünteti meg és nem is sérti az ember szabad akaratát, tehát nem hat rá kényszerítőleg.*

125. A tétel azok ellen szól, akik e tárgyban az emberi szabad akaratot tagadják, t. i. a *praedestinatiánok, lutheránusok* és *kálvinisták* ellen, akik nyíltan, a *jansenisták* ellen, akik alattomban és kerülő utakon tagadják ezt. Az előbbiek azt mondják, hogy az ember (a rosszra vagy) a jóra föltétlenül kényszerítve van. Az utóbbiak azt mondják, hogy az ember a jóra vagy rosszra ugyan nem föltétlenül, hanem viszonylagosan van kényszerítve, t. i. az embernek van ugyan a jóra föltétlenül elégséges erejű malasztja, de már viszonylagosan nem elég, vonatkozással az ellentétes testiségre, valahányszor ez hevesebb a malaszt által létesített égi Tévedések.

M. 41. k. 971. old.: «Ezt a malasztot tehát, amelyet titkon nyujt az isteni bőkezűség az emberi sziveknek, nem utasítja vissza egyetlen egy kemény sziv sem. Azért nyujtja ugyanis, hogy megszüntesse első sorban a sziv keménységét». Sz. *Ágoston* egyéb idézeteit olv. *Cleric.* a *Belliberone*nál, de Gratia *Migne*nél, Curs. 10. k. 909 old. A de corrept. et gratia című könyvben a szentatya itt-ott ily szavakkal él: a malaszt *elkerülhetetlenül* és *legyőzhetetlenül* hatásos. Azt mondja, hogy a malaszt *elkerülhetetlenül* és *legyőzhetetlenül* indítja az akaratot, nem olykép, hogy megkerülni és legyőzni nem lehetne, hanem, hogy tényleg soha sincs legyőzve és megkerülve; teljesen egyértelemben, miként valakit legyőzhetetlen hadvezérnek mondanak nem azért, mivel teljesen legyőzhetetlen és fölülmulhatatlan, hanem mivel sohasem győzték le.

[1] V. ö. *Suarez*, de Grat. 4. k. 1. fej. 7. köv. sz.; *Clericus* a *Belliberone*, i. h. *Migne*-nél, Curs. i. h.; *Oswald*, die Lehre von der Heiligung, 173. s köv. old.

[2] Közéjük tartoznak *Simon Magus*, *Valentinus*, *Marcion*, a *manicheusok* és *priscillinisták* is. Mindezek tagadták az ember szabad akaratát, azt tanítván, hogy az emberi akaratnak semmi tevőleges része nincs a jócselekedetekben, hanem csak szenvedőleges; olyféle állapotban van, mint valami szobor. *Bardesanus* (163) azt állította, hogy az ember szabad akarata a csillagok befolyása alá van rendelve. *Jovinianus*, (395) akkép tagadta az emberi szabad akaratot, hogy azt állította: az ember a keresztség malasztja után nem vétkezhetik. *Wikleff* (1382) is ápolta e téves tant.

gyönyörűségnél.[1] Ha tehát a jót teszi, az egyedül azért van, mivel az égi gyönyör ama jó megtevésére hajtja.

Tételünk hitcikkely.

126. A tétel hitágazat a *trienti*[2] zsinat szerint, amely tanítja: «Ha valaki azt mondja, hogy az embernek Istentől megindított és fölgerjesztett szabad akarata épen semmit sem működik közre, beleegyezve Isten fölgerjesztésébe és hívásába, ami által magát a megigazulás malasztjára berendezi és elkészíti, és nem is képes a be nem egyezésre, ha akar; hanem mint valami lelketlen semmit sem cselekszik, s teljesen szenvedőlegesen viseli magát; ki legyen közösítve»; nemkülönben azért is, mivel *Bajus*, *Jansen*, *Quesnell* azon állítása, hogy az ember az elesett természet állapotában a benső malasztnak ellent nem állhat,[3] kárhoztatva van.

[1] V. ö. föntebb a 38. old., 48. s köv. old.

[2] A 6. ülés, 4. kán. Egynéhány *jansenista* ellenveti, hogy a kánon csak azt tanítja, hogy az ember ellenkezőleg is érezhet, *ha akarja*, de a malaszt állapotába helyezett ember nem *akarhat* ellenkezőleg érezni. Azonban e kibúvó hiú; u. i. 1. ellenkezik a közbeszéddel, amely szerint ez alakzat *valaki valamit megtehet*, ha akarja, könnyűd képességet jelent e föltevés végrehajtására is. 2. Ha megengedjük e magyarázatot, akkor hiába mondták volna ki e kánont *Luther*, *Zwingli* és *Kálvin* ellen. Ezek nem tagadták a kényszerközreműködést, csak azt, hogy ez szabad s az akarat beegyezésétől függ. 3. A jansenisták ezen magyarázata szerint mondhatnók azt is: Isten vétkezhetik, ha akar és ép azért szabad a vétkezésre is: ami pedig rettenetesen bántó a keresztény fülre. Végül a jansenisták ezen menedéke 4. azoktól, amiket a *trienti* zsinat ezen ülése 5. fejezetében olvastunk, teljesen romba dől; mert e helyen a szavakat, *ha akar*, mellőzték. A zsinat azt tanítja, hogy azok, akik vétkeik által Istentől elfordultak, a hozzá való megtérésre fölgerjesztő és segítő malaszt által a megigazulásra ezen malaszttal való szabad, egyetértő működés által lesznek alkalmasak akképen, hogy midőn Isten a Szentlélek fölvilágosítása által megilleti az ember szivét, sem maga az ember nem tesz semmit ezen malaszt elfogadása által, *noha azt eltaszíthatja magától*, sem pedig szabad akaratából nem képes Isten malasztja nélkül a megigazulás állapotára jutni. V. ö. ugyanazon ülés 6. fejezetét is. — A trienti sz. zsinat ezen idézeteinek bővebb kifejtését olv. *Mazzellánál*, i. h. n. 577. s köv. sz. és *Meyer* Liv.-nél, diss. de mente concil. Trid. c. 9.

[3] *Bajus* kárhoztatott 60. tétele ez: «Ami az akaratból származik, ha szükségképen való is, szabadon van mégis véghez vive;» a 67. tétel: «Csak az erőszak ellenkezik az ember szabadságával»; *Jansen* kárhoztatott véleménye ez: «A semipelagiánok abban voltak eretnekek, hogy azt a malasztot olyannak vitatták, amelynek az emberi akarat ellentállhat, vagy vele közreműködhetik». Tehát az ellenkező vélemény, amely azt mondja, hogy mi a malasztnak ellentállhatunk vagy vele közreműködhetünk, az igaz, következésképen a malaszt

127. A Szentírás a malasztnak az emberre gyakorolt befolyásáról úgy beszél, hogy teljesen nyilvánvaló, mikép a malaszt által előkészített és malaszttal fölruházott ember magát mozgatja, hajlítja és határozza el a cselekvésre, továbbá, hogy úgy tesz és működik, hogy szabadságában áll nem tennie és nem működnie is; tehát van hatalma az ellenkezőre is. *Préd.* 31, 8 s köv. olvassuk: «Boldog az a gazdag, aki hiba nélkül találtatott, és aki az arany után nem járt és nem bizott a pénzben és a kincsekben;... ki vétkezhetett és nem vétkezett; gonoszat cselekedhetett és nem cselekedett.» *Zak.* 1, 3: «Térjetek hozzám, és hozzátok térek.» Nemkülönben *Krisztus, Ker.* sz. *János* és az *apostolok* mindenkit a fölocsudásra és erkölcseik megjavítására buzdítottak. *Pál* apostol írja, *Tim.* I. 4, 7: «Gyakorold magadat a jámborságban»; és a *Filipp.* 2, 12: «Félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket.» Már pedig mindez nyilván föltételezi a kegyelem segítsége mellett az ember szabad munkálkodását.[1] Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

128. *Origenes* írja[2]: «Az egyházi szentbeszédekben az is meg van határozva, hogy minden eszes lélek szabad elhatározással és akarattal rendelkezik; mert mi nem vagyunk a szükségességtől kényszerítve, hogy helyesen vagy rosszul cselekedjünk.« Sz. *Ágoston* de gratia et libero arbitrio című könyve elején, mintegy jelezendő az egész mű célját, írja[3]: «Minthogy vannak egyesek, akik 2. a szentatyákból.

nem szünteti meg az ember szabadságát. *Quesnell* véleménye: «Az Isten malasztja a mindenható Isten keze munkája, amelyet semmi meg nem akadályozhat, sem nem késleltethet».

[1] Ellenvetik a *Szentírás* amaz idézeteit, amelyekben az van mondva, hogy Isten bennünk munkálja, bármit akar *(Ezek.* 36, 26 s köv.; *Filipp.* 2, 16); azt mondják, hogy az ilyetén munkálkodás kizárja az akarat szabad elhatározását. *Feleljük:* Ezek az idézetek igazolják ugyan a malaszt kimondhatatlan erejét, de nem zárják ki, sőt magokban rejtik a mi szabad közreműködésünket; még *Ezékiel* szövegében is ki van fejezve az akarat hajlíthatósága a következő szavakkal; *megcselekszem, hogy parancsolataimban járjatok és itéleteimet megőrizzétek és munkáljátok.* Ekként sz. *Ágoston*, de Praedest. sanct. c. 11. n. 22. M. 44. k. 976. old., ahol *Ezekiel* helyét fejti ki, mondja: «Azért mondja az Írás, hogy ezek Isten parancsai és egyúttal ajándékai is, hogy megérthessük, mikép úgy mi megteszszük ezeket, mint Isten oda hat, hogy megtegyük».

[2] Perîarch. l. 1. n. 5. M. ser. gr. 11. k. 118. old.

[3] M. 44. k. 881. old. — Ugyancsak sz. *Ágoston*, Serm. 169. n. 13. M. 38. k. 923. old. írja: «Aki tehát teremtett nélküled, nem üdvözít nélküled»; ugyancsak, de peccat. mer. et remiss. l. 2. a. 5. M. 44. k. 154. old.: «Nem szabad e tárgy

az Isten malasztját úgy fogadják védelmökbe, hogy megtagadják az ember szabad akaratát; vagy, hogy mikor a malasztot fogadjuk védelmünkbe, azt vélik, hogy vele megtagadjuk a szabad akaratot, ebből kifolyólag a viszonos szeretettől késztetve gondoltam, jó lesz egyet-mást írnom.»

ban (az igazság állapota megszerzésében) csak az isteni segítségre támaszkodnunk, saját akaratunk hatása nélkül. *Isten* ugyanis *a mi segítőnk*, mondja a zsoltáros *(Zsolt.* 51, 9), de nem segíthet, hacsak valaki önként is nem törekszik. Minthogy Isten nem mint az érzéketlen kövekben, vagy oktalan, ész és akarat nélküli lényekben műveli bennünk üdvösségünket». Sz. *Ágoston* egyéb idézeteit olvasd *Mazzelánál*, i. h. 572. sz.

Jansen ugyan azt vitatja, hogy sz. *Ágoston* azt, amit a szabadságról a *manicheusok* ellen írt, később, midőn a pelagiánokat és semipelagiánokat cáfolgatta, kijavította. Vizsgáljuk tehát azokat a műveket, amelyeket sz. *Ágoston* a manicheusokkal folytatott azon küzdelme után írt. Már egy-két helyet idéztünk ezekből a munkákból. Halljunk más idézeteket is, amelyek későbbi ide vágó műveiben fordulnak elő. De Spirit. et Litt. (c. 34. n. 60. M. 44. k. 244. old.) című könyvében mondja: «Bizonyára magát a hinni akarást is az Isten munkálja az emberben és mindenekben az ő irgalmassága előz meg minket; az Isten hívásába pedig beleegyezni, vagy attól eltérni, amint mondottam, az akarat sajátja». Ugyancsak de Praedest. sanct. c. 5. M. 44. k. 968. old. mondja: «Bárki merészelje is azt mondani: Magamtól van a hit, és nem úgy kaptam; valósággal ellentmond ezen legnyíltabb igazságnak; nem mintha hinni vagy nem hinni ne volna az emberi akarat szabadságában, hanem mivel a választottak akaratát előkészíti az Ur *(Példab.* 8)». Itt az akaratot megindító malasztról van szó és sz. *Ágoston* szerint az akarat ezen malasztba *beleegyezik* vagy *nem;* miként tehetné pedig meg ezt, ha igazi szükség kényszerítené a cselekvésre? Sok egyéb ilynemű idézeteit olvasd e című könyvéből: de Gratia Christi, de peccator. merit. et remiss., de nuptiis et concupisc. Clericus a *Belliberonenál*, de Grat. pars dogm. sect. 2. l. 3. a. 1. *Mignenél*, Curs. i. h. 1009. old.

Sz. *Fulgentius*, de Incarn. et gratia, seu Epist. 17. c. 20. n. 41. M 65. k. 477. old. irja: «*Amely malaszt nem szünteti meg az emberit, csak gyógyítgatja;* nem veszi el, csak javítja; nem távolítja el, de megvilágosítja; nem meríti ki, de segíti és megtartja az akaratot, hogy amiben vak volt (az ember), arra világosságot nyerjen». Sz. *Bernárd*, de Gratia et lib. arb. 1. fej. 2. k. M. 182. k. 1002. old.: «Vedd el (mondja) a szabad akaratot, és nincs mit üdvözíteni; vedd el a malasztot és nincs, honnét üdvösséget nyerni.«

A szentatyák egyéb bővebb ilynemű idézeteit olv. Clericus a *Belliberonenál*, de Gratia, pars dogm. sect. 2. l. 3. a. 1. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 1015. s köv. old.; ugyanígy a jelen Kath. ág. hittan, II. k. 103. s köv. old.

Ily irányú hely annyi van a szentatyáknál, hogy maga *Kálvin* is megvallja (Instit. cap. 14. n. 10. *Mazzelánál*, i. h. 505. sz.), hogy az atyák hagyománya neki ellentmond: «Az akaratot, mondja, nem mozdítja (Isten) úgy, amint hosszú századokon keresztül tárgyalták és hitték, hogy aztán a mi választásunkon áll e mozdításnak ellentállni, vagy abba beleegyezni».

129. A *józan ész* a legteljesebb értelemben javunkra következtet a tétel igazságára; mert midőn a malaszttal közreműködünk, magunkat mégis szabadoknak érezzük. Azonkívül, ha az ellenkező vélemény igaz volna, fölforgatná az ember érdemét és érdemetlenségét, következésképp az embert sem jutalomra, sem büntetésre méltónak nem lehetne itélni.[1] 3. az észből.

Tétel: *Az elesett és Krisztus által helyreállított természet jelen állapotában van igazán, viszonylagosan és tisztán elégséges malaszt.*

130. *Igazán* elégséges malaszt az, amely az alanynak, aki benne részesül, távolabbról vagy közelebbről teljes képességet nyujt az üdvösséges cselekedet végrehajtására. A tétel kifejtése.

Viszonylagosan elégséges malaszt az, mely oly képességet nyujt, amely elég minden nehézség legyőzésére, amelyben az alany itt és most forog.

Tisztán[2] elégséges malaszt, amelylyel t. i. az üdvösséges művet, amelynek véghezvitelére Isten engedélyezte, az ember saját vétkéből végre nem hajtja, noha a malaszt erői arra teljesen elegendők lettek volna.

Az a malaszt tehát, amelyről a tétel tárgyal, olyan, amely a cselekvésre teljes és az ember jelen körülményeihez viszonylagosan teljes képességet nyujt az üdvösséges eredmény létrehozására, amely azonban hatástalanná lesz az emberi szabadság ellentállása folytán.

131. E véleményt a *jansenisták* ellen védelmezzük, akik azt mondják, hogy e malaszt az ember jelen helyzetében teljesen elégtelen a nehézségek legyőzésére, akár vallási tudatlanságból, akár rossz szokásból eredjenek is, elégtelen az akarat hatásos megindítására. *A jansenisták* ez állításuknak megfelelően azt is állítják, hogy az elégséges vagyis haszontalan malasztot az ember vesztére kapja; minthogy az elégséges malaszt, amint vélekednek, már természeténél fogva sem olyan, mely az embert Tévedések.

[1] V. ö. *Suarez*, de Grat. 5. k. 4. fej. 15. és 19. sz., jelen Kath. ág. hittan II. k. 104. s köv. old.

[2] Óvakodnunk kell, hogy a *tisztán* elégséges malaszt fogalmát össze ne zavarjuk az *épen* elégséges malaszt fogalmával. A *tisztán* elégséges tagadja az emberi szabad beegyezés bekövetkeztét; az *épen* szükséges se nem tagadja, se nem állítja. — Mindkettő azonban tanítja a beegyezés létesítésére az elégséget.

a közremunkálkodásra indíthatná; a közreműködés hiányát pedig, amint azt a jansenisták velünk együtt vitatják, Isten megtorlást érdemlő bűnül tudja be az embernek.

Tételünk hitágazat.

132. A tétel a *trienti* zsinat szerint[1] hitágazat, amely tanítja, hogy az ember Isten fölgerjesztésébe vagy hívásába beegyezhetik, ha akar, avagy nem; vagyis azt eszközölheti, hogy az az isteni fölgerjesztés, noha igazán és viszonylagosan elégséges, *tisztán* elégséges maradjon. Továbbá ugyanaz a zsinat[2] mondja, hogy Isten az emberben, hacsak az ember ellen nem áll a malasztnak, amint elkezdette a jót, akként végre is hajtja. Amely szavakkal kifejezést nyer, hogy az ember a malasztnak ellen is állhat és pedig oly módon, hogy ennek benne mi eredménye sem lesz.

X. *Ince* kárhoztatta *Jansen* második[3] tételét: «A belső malasztnak az elesett természet állapotában sohasem állunk ellen.» Nemkülönben VIII. *Sándor* is kárhoztatta a Jansen tanítványai által Franciaországban terjesztett ezen tételt: «Az elégséges malaszt a mi állapotunknak nemcsak nem hasznos, hanem inkább veszélyes, úgyannyira, hogy jogosan kérhetjük: az elégséges malaszttól ments meg Uram minket.» Joggal és méltán kárhoztatta; mert minden józan eszű ember belátja, hogy tisztán elégséges malasztot nem lehet teljesen haszontalannak mondani, minthogy legalább kezdődő eredményre vezet, minthogy első ténylegességben az értelmet megvilágosítja és az akaratot megindítja, nemkülönben az embert fölemeli és a természetfölötti cselekedet véghezvitelére legközelebbről előkészíti. Annál kevésbbé mondhatjuk veszélyesnek oly értelemben, mintha az embert nagyobb bűnbe döntené; mert ha a dolog így állna, minden egyes isteni jótétemény, amelylyel az ember visszaél, hasonló okból veszélyesnek volna mondható.

[1] A 6. ülés 4. kán. V. ö. ugyanazon ülés 11. fejezetét is.

[2] A 6. ülés 13. fej. V. ö. ugyanazon ülés 16. fej. és a 18. kán.; ugyancsak a II. *orangei* zsinat 25. kán.; a III. valenciai zsinat 2. kán.

[3] Nemkülönben az elsőt is: «Isten némely parancsolata az igaz embereknek, akik akarják és rá törekszenek, a rendelkezésükre álló erők szerint lehetetlenek; és a malaszt is hiányzik bennük, amely rájuk nézve lehetségessé tenné.» Ide tartoznak *Quesnell* tételei is, a kilenczediktől a huszonötödikig, amelyeket XI. *Kelemen* kárhoztatott *(Denzinger,* Enchir. 1224—1240. sz.). V. ö. *Wiest,* Demonstr. dogm. t. 6. k. 21. §. V. ö. föntebb a 149. s köv. old.

133. A *Szentírás*[1] határozott szavakkal tanítja, hogy az ember meghiúsíthatja a malasztot, és neki ellentállni is lehet. *Máté* 11, 31 olvassuk: «Jaj neked Korozain, jaj neked Betszaida, mert ha Tírusban és Szidonban történtek volna a csodák, melyek tibennetek történtek, régen szőrzsákban és hamuban tartottak volna bűnbánatot.[2] Sz. *István* megkorholja a zsidókat *(Apost. Csel.* 7, 51): «Kemény nyakúak és körülmetéletlen szivűek és fülűek, ti mindenkor ellene állotok a Szentléleknek.» *Pál* apostol buzdítja a kereszténveket, hogy ne fogadják hiába az isteni malasztot.[3] Bizonyítjuk 1. a Szentirásból.

134. A *szentatyák* ez irányú közös megegyezése elég nyilvánvaló. Maga sz. *Ágoston*, noha bensőleg meg volt győződve a malaszt hatásos erejéről, mindazonáltal panaszkodik a fölött, hogy a malaszt az ő életében is sokáig tisztán elégséges maradt és hogy ő a malaszt indításainak sokáig ellentállt.[4] 2. a szentatyákból.

[1] Az ószövetségből fölhozzuk: *Példab.* 1, 24: «(Azért, mivel) híttalak és vonakodtatok, kiterjesztettem kezemet és nem volt ki fölnézzen; (mivel) megvetettétek minden tanácsomat és dorgálásomat elhanyagoltátok.» V. ö. *Izaiást* is, 5, 1 s köv.: nemkülönben a *Róm.* 11, 21, ahol az apostol *Izaiásról* (65) így szól: «Kiterjesztettem kezeimet egész nap a hitetlen és ellentmondó néphez.» *Aranyszáju* sz. *János* (Hom. 18. in Epist. ad Rom. n. 2. M. ser. graec. 60. k. 575. old.) tárgyalás alá vevén a zsidók megátalkodottságát és a pogányok megtérését, mondja: «Kimutatván azt, hogy ami történt, nem egyedül az isteni malaszttól volt, hanem egyúttal a hozzájárulók akaratából is, halld, mit tesz hozzá: *Izraelhez pedig mondja: egész nap kiterjesztettem kezemet a hitetlen és ellentmondó néphez;* a nap alatt itt az egész elmult időt érti; a kezet kiterjeszteni hívást, vonzást és buzdítást jelent. Végül kimutatja, hogy az egész vétség az ő részükön volt, azért mondja, a *hitetlen és ellentmondó népre.* Lám, mily nagy a vád! Ezek nemcsak hogy nem hallgattak a meghívásra, sőt ellentmondottak, nem egyszer, nem kétszer, nem háromszor, hanem minden időben, mikor látták, hogy ezt teszi.»

[2] V. ö. *Mátét* is 23, 37 s köv.

[3] A *Kor.* II. 6, 1; 12, 9.

[4] Confess. l. 8. c. 5. M. 32. k. 753. s köv. old. De Spiritu et Litt. 33. fej. M. 44. k. 238. old. írja: «Isten minden embert üdvözíteni és az igazság ismeretére akar elvezetni; de nem úgy, hogy megfoszsza őket a szabad akarattól, amelynek alapján, a szerint, amint jól vagy rosszul élnek vele, a legigazságosabban ítéli meg őket. Minthogy így áll a dolog, a hitetlenek Isten akarata ellen tesznek, midőn az ő evangéliumának nem hisznek; de azt azért nem győzik le, hanem magokat fosztják meg az igazi és legfőbb jótól és büntetésül megérdemlett bajokba bonyolítják magokat s büntetésükben tapasztalják annak hatalmát, kinek irgalmát adományaiban megvetették.» L. 83. Quaest. qu. 68. M. 40. k. 83. s köv. old. írja: «Azon lakodalomra, amelyet az evangélium szerint az Úr készített, még azok sem akarnak mind eljönni, akik hivatalosak;

3. a hit által megvilágosított észből.

135. Hogy Isten, amennyire rajta áll, minden embernek igazán és viszonylagosan elégséges malasztot ad, már a malaszt osztogatásáról mondottakból is kiviláglik; bizonyos azonban, hogy sok ember nem jut az üdvösségre. Tehát világos, hogy az ellentálló ember bűne folytán néha a malaszt tisztán elégséges marad.[1]

Mikép egyeztetjük össze a malaszt hatásosságát a szabad akarattal.

136. E hitágazatok előrebocsájtásával térjünk át a kérdésre, miként lehet a malaszt hatásosságát az ember szabad akaratával összeegyeztetnünk. E kérdésre akként fogunk megfelelni, hogy különféle rendszereket terjesztünk elő e tárgyról, amelyeket a hittudósok kigondoltak és hogy kimutatjuk azt, mily módon igyekeznek e különféle rendszerekben a hittudósok úgy a malaszt hatásosságát, mint az ember szabad akaratát megmenteni.

Azonban már mindjárt előre megjegyezzük, hogy e helyütt a malaszt hatását nem az első ténylegességben, hanem inkább a második ténylegességben [2] tárgyaljuk. A kérdés épenséggel ama mozzanat körül forog, midőn az ember szabadon véghezviszi a kérdéses üdvösséges cselekedetet, amelynek véghezvitelére engedte neki Isten a malasztot; az a kérdés, minek kell tulajdonítanunk voltaképen e pillanatban a kezdést, az isteni malasztnak, avagy az ember szabad akaratának?

de azok sem jöhettek volna el, akik jöttek, hacsak híva nem lettek volna . . . Tehát azok sem tulajdoníthatják magoknak, akik eljöttek; mivel a meghívásra jöttek el; és azok sem, akik eljönni nem akartak, nem tulajdoníthatják másnak, mint csak magoknak, mivel híva voltak, hogy szabad akarattal jöjjenek . . . Azért, ha valaki magának tulajdonítaná is, hogy mint hivatalos eljött, nem tulajdoníthatja magának, hogy hivatalos volt. Aki pedig a meghívás dacára el nem jött, miként nem érdemelte meg, hogy hivatalos legyen, azonképen megérdemli azonnal a büntetést, mivel nem jött el, noha hivatalos volt.»

Idézzünk a szentatyákból még egyetmást. Sz. *Ambrus*, Serm. 19. in Psalm. 118. n. 46. M. 15. k. 1482. s köv. old. írja: «Vajjon, ha valaki házát teljesen elcsukja, a nap bűne, hogy nem világosítja be az ő házát? Ha tehát valaki szemét bűneinek súlyával lecsukja s az Ige világosságától balgán elfordul és magára az esztelenség vakságát vonja, lehet-e már most azt mondani, hogy az igazság napja hozzá be nem tért, avagy lehet-e erőtlenségről vádolni az égi világosságot?» Sz. *Jeromos*, in Psalm. 140. M. 26. k. 1235. old. mondja: «Ó végtelenül szerencsétlen emberi nem, akik mentegetjük vétkeinket, mondogatva: Meggyőzött a természet, midőn hatalmunkban van úgy a vétkezés, mint az, hogy Isten segítségével ne vétkezzünk.»

[1] V. ö. *Suarezt* is, de Grat. 4. k. 1. fej. 4—6. sz.; és 6. fej. Az ellenvetéseket és azok megfejtését olv. *Mazzellánál*, i. h. 517. s köv. sz.

[2] Lásd föntebb a 147. old.

137. *A katholikusok rendszerei a malaszt hatásosságáról.*[1] A katholikusok rendszerei.

A legfogósabb kérdésbe kapunk, miként lehetséges megegyeztetnünk a segítő malaszt hatóerejét az ember szabad akaratával, vagyis, mi az az alapok, amelytől a malaszt hatása a *második tényben* függ.

Az egyház e tárgyban mit sem határozott, csak óva intett, hogy a malaszt hatásáról és az ember szabadságáról hozott hitágazatokat meg ne támadjuk, egyébiránt tág teret enged a fejtegetésre. A hittudósok e szabadsággal élve, több részre oszlanak, és a kelleténél is nagyobb buzgósággal vitatkoznak e tárgyról.[2] Leginkább négy rendszer köré csoportosulnak[3]; e négy rendszer:

[1] Ami az *irodalmat* illeti, a föntebb, a 10. 11. old. idézett műveken kívül, és azokon kívül, amelyeket e tárgyban a magok helyén hozok föl, megemlítem a *molinisták* közül *Lessiust*, disput. de gratia, decretis divinis, stb.; a *thomisták* közül *Alvarezt*, de auxiliis div. grat., *Gazzanig.*, Theol. Dogm. 2. k. 3. fej., de gratiae efficacia; Ágoston követői közül *Cleric.* a *Belliberonet*, de Grat. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1031. s köv. old. Más írókat alább hozunk föl.

[2] Mert nem sértik ugyan a hitet, de annál inkább a szeretetet. V. ö. e kérdés *történetét* illetőleg: Historia congregat. de auxiliis divinae grat., Velence 1740; *Montagne*, de Grat. pars hist. diss. X. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 284. s köv. old. *Theodorus Eleutherust* vagy *Meier Livinust*, Histor. controvers. de divin. grat. auxil. (a jezsuiták szája íze szerint); *le Blanc* (*Serry*) Ágostont, Histor. congregat. de auxiliis grat. div. (a dominikánusok szája íze szerint); *Wiest*, Demonstr. dogm. 4. k. 66. §.; *Denzinger*, Enchir. LXXXIX., Decreta pontificia in materia de auxiliis; *Wouters*, Histor. eccles. 3. k. 96. s köv. old.; *Schneemann*, Laacher Stimmen, ann. 878. sq., Beilag.; *Mazzella*, de Grat. disp. 3. a. 9. append.

A malaszt hatásosságának az emberi akarat szabad közreműködésével való összeegyeztetést célzó vita (és az isteni előrerendelés alapokáról, t. i. vajjon a dicsőségre való kiválasztás az érdemek előrelátása előtt, vagy után történik-e) *Belgiumban* kezdődött, a *löveni* hittanárok és a *jezsuiták* között (*Lessius*, *Hamelius*) 1587-ben. Ugyanazon időben vita volt *Spanyolországban Molina* Lajos S. J., és *Bannes*, nemkülönben több mások között a *domokosok* rendjéből. Midőn a vita és a zavar hevesebbé vált, VIII. *Kelemen* pápa, 1566-ban az ügyet maga elé terjeszttette és mindkét résznek megparancsolta, hogy hagyjanak föl a vitával. A következő évben azonban bíbornokokból és a jártasabb hittudósokból bizottságot (congregatio) szervezett, hogy eldöntsék a kérdést, mely «Congr. de auxiliis divinae gratiae» neveztetett el. I. *Pál*, *Kelemen* utóda, véglegesen úgy határozott e tárgyról (1607-ben), hogy megengedte mindkét félnek véleménye védelmezését, de egyik se illesse a másikat bármi egyházi fenyítékkel.

[3] Mondom *leginkább;* mert e tárgyra vonatkozó más rendszerek is vannak. *Wiest* pl. Demonstr. dogm. 6. k. 44. §-ában beszél a *skotisták* rendszeréről is, nemkülönben a *synkretisták* rendszeréről. A *synkretisták* az iskolák rendszereinek összeegyeztetésére törekszenek, és azt tanítják, hogy minden e tárgy körül

egyrészt sz. *Tamás* és sz. *Ágoston* követői, akik azt vitatják, hogy a malaszt belsőleg hatásos, vagyis azt tartják, hogy egyedül a malasztnak kell tulajdonítanunk azt, hogy csalhatatlanul követi a malasztot az eredmény; másrészt a *molinisták* és *congruisták*, kik azt állítják, hogy a malaszt külsőleg hatásos, azaz annak az eredménynyel való csalhatatlan összefüggését valamely a malaszton kívül álló okból vonják le.[1]

Ezek a katholikus rendszerek dióhéjban!

forgó rendszerben van valami igaz, vagy pedig, hogy mindegyik teljesen egy s ugyanazt mondja; csakis a magyarázat módjára térnek el egymástól a pörlekedő felek. A *synkretisták* ezen rendszerére megjegyzi *Wiest*: «Noha kivánatos dolog volt is az iskolák összeegyeztetése, mert ez sok vitát és pört megszüntethetett volna; azonban bizonyára hiábavaló minden fáradság; előbb fogsz a kőből vizet kisajtolni, mint sem egy, a véleményében megcsontosodott iskolát ettől eltéríteni, és én a magam részéről inkább elvetendőnek tartok minden rendszert, semhogy nagyon sokat fáradjunk azok összeegyeztetésén.» Mégis megkisérlette az ilyen összeegyeztetést *Knoll*, Inst. theol. dogm. Comp. 2. k. 314. s köv. §, amint a 64. old. mondja, több jeles hittudós tekintélyére támaszkodva, minők: *Norisius, Moynius Alfonz, Isambert, Honoratus Tournely* és mások. Némelyek a *congruistákat Molina* hívei közé számítják, mint *Mazzella*, tehát így csak három rendszert vesznek föl. Mások a négy virágzó rendszeren kívül még egy ötödiket is fölvesznek, t. i. *Thomassinusét* (V. ö. *Clericuset* a *Belliberon*, *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1060. s köv. old.); mások említést tesznek *liguori* sz. *Alfonz* rendszeréről is (*Rohling*, Gnade und Freiheit, 1879). Ez utolsó véleményre azonban megjegyzem, hogy ligouri sz. Alfons semmi sajátos rendszert sem állított föl e tárgyban, hanem csak úgy, mint *Knoll* a föntebb vázolt módon összeegyeztetni igyekezett a rendszereket. Maga ligouri sz. Alfons hivatkozik *Norisiusra, Isambertra, Moynius Alfonzra, Petaviusra, Thomassinusra, Habertra, Duplessis d'Argentréra* és másokra, akik ő előtte e véleményt vallották. E véleményt azonban már *Suarez, Tanner, Viva, Platelius, Sardagna, Antoine*, nem különben *Goudin, Graveson, Billuart*, a *salmancai* hittudósok stb. megtámadták. Miben áll a föntemlített férfiak összeegyeztető rendszere (synkretismusa), alább jelezzük (v. ö. Innsbrucker theol. Zeitschr. 1879. évf. 85. köv. old.).

[1] Ismételten meg kell jegyeznünk, hogy a *molinisták* és *congruisták* azt tanítják, hogy az ember akarata, mielőtt még szólni lehetne a malaszt második mozzanatban hatásáról a *második tényben*, a megelőző malaszt által már föl van emelve, s képessé téve a természetfölötti cselekedetre, amelyre malaszt nélkül természetileg képtelen volt; tehát az ember beegyezése, amelyből ered a malaszt hatása a második tényben, már nem az ember tisztán természeti akaratát, hanem amint ez már a malaszt által fölgerjesztve és fölemelve van (és főleg a beegyezés tényekor segítve), érinti.

Ugyancsak még e helyen szükséges megjegyeznem, hogy a *congruisták* a malaszt hatását az ember beegyezésén kívül Istennek is tulajdonítják, aki a körülményeket intézi).

138. A *thomisták* azt állítják, hogy sz. *Tamás* nyomdokain haladnak.[1] Mindazonáltal úgy látszik, hogy a thomisták rendszerének szerzője, vagy legalább is legfőbb védelmezője voltaképen *Bannez*, XVI. századbeli hittudós a domokosok rendjéből. A *thomisták* szerint a malaszt hatásossága magában a malasztban leli alapját. A hatásos malaszt olyan természetű, hogy önmagából nyujtja a jócselekedet akarását és végrehajtását, olykép, hogy a cselekedetet nem akarni és végre nem hajtani ellenkezik a malaszttal.[2] A thomisták.

A hatásos malaszt e tekintetből már természeténél fogva különbözőnek van föltüntetve az elégséges malaszttól, amennyiben ez utóbbi bár, amint vitatják, teljes és könnyűd képességet nyujt az üdvösséges cselekedet végrehajtására, mindazonáltal ezt áz akarást és végrehajtást a fölvett értelemben nem foglalja magában.[3]

[1] Ez irányban olv. pl. *Mazzellánál*, 3. v. 9. c.

[2] *Murray*, de Gratia, 246. old. a *thomisták* rendszerét, ami legalább főbb vonásait illeti, következőleg írja le: 1. Minden hatásos malaszt belsőleg hatásos, azaz önmagából, lényegénél fogva, és a teremtmény minden beleegyezését megelőzőleg, és minden ilyen beleegyezéstől függetlenül: épen ezért a malaszt nem azért hatásos, mivel az ember beleegyez, hanem az ember azért egyez bele, mivel a malaszt hatásos. 2. A malaszt ezen hatásossága természeti előremeghatározottságból ered, amely, minthogy minden természetes cselekvéshez szükséges, annál inkább a természetfölötti cselekedetekhez. Istennek ezen előre meghatározó akarata pedig olykép hatásos és csalhatatlan, hogy neki ellen nem állhatunk (legalább is együttes értelemben és utólagos lehetőséggel), azaz, hogy nem fér össze és kapcsolatban vele nem lehet a *tényleges* ellentállás vagy meg nem egyezés. V. ö. *Gonet*, de Deo. tr. 4. disp. 5. n. 7. Mégis 3. azt állítják, hogy ezen természeti előreindításból így keletkezett cselekedet igazán és egészében szabad: mert, amint mondják, Isten végtelen bölcsességében és hatalmában, miként a teremtmény minden cselekedetét előre meghatározza, akként, akit akar, előre meghatározhat olykép is, hogy szabad marad: előre meghatározza úgy a teendő cselekedetet, mint a szabadon tevést. V. ö. e tárgyban *Clericus* a *Belliberonet*, de Grat. 2. sz. 3. k. 1. c. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1034. s köv. old.; *Billuartat*, Curs. 6. k. de Grat. 5. v. 7. c. 3. §; főleg Innsbr. theol. Zeitschr. 1877. évf. 163. s. köv. old.

[3] *Graveson*, Epist. theol. hist. pol. I. ep. 1. p. 9. (Innsbr. Zeitschr. i. h. 196) írja: «Egy thomista sem tért el a legkevésbbé attól a véleménytől, hogy az elégséges malaszttól fölszerelt teremtett akarat, a thomisták szerint értve, oly értelemben vett igazi, teljes, legközelebbi és könnyűd képességet nyujt, hogy az elégséges malaszton kívül mégis Isten részéről a tényleges cselekvésre még más malasztot is igényel, t. i. önmaga által hatásos malasztot.» V. ö. ezen elégséges malasztról a *thomisták* értelmében, *Limbourg*, Innsbr. theol. Zeitschr. 1877. évf. 497. s köv. old.

Ha azt kutatjuk, hogy a hatásos malaszt miként idézi elő biztosan és csalhatatlanul ezt a szerencsés eredményt, a thomisták felelik: *természeti előremeghatározás által*, amely velejár. Ez a természeti előremeghatározottság oly tény, amelylyel Isten az ember akaratát, míg, és bizonyos értelemben mielőtt az ember magát szabadon elhatározza, akként mozdítja legyőzhetetlen erővel, hogy, bár a szabadság, mint mondják, sérthetetlen, mindazonáltal nem cselekednie ama előremeghatározás miatt lehetetlen.»[1]

[1] A természeti előreindítás (praemotio) meghatározása többnyire ez: *Isten ténye, vagy indítása, mely az akaratot a második ténylegességre,* azaz a tényleges beleegyezésre, *alkalmassá teszi.* V. ö. a természeti előreindításról, vagy előre meghatározásról *Billuartnál,* i. h.; *Gonet,* clyp. Thomist. t. 1. tr. 4. disp. 8.; *Suarez,* de Gratia 5. k. 6. fej.; de vera intelligent. etc. caput ultim.; de concursu l. 1. c. 5; c. 10; l. 3. c. 7. *Katholik,* 1868. par. 1. 698. s köv. old; *Limbourg,* Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 166. s köv. old. A *thomisták* mondják: «Hogy Isten *meghatározza* az akaratot, nem jelent mást, mint hogy azt mozgatja, alkalmazza a cselekvésre» (Lemos.) Ez az igekötő *előre* semmi mást nem jelent, és nem is jelenthet, mint hogy Isten a főbb és első ok, amely mint természeténél, okságánál elsőbbrendű, mozgatja, alkalmazza, hajlítja és meghatározza az akaratot, mielőtt még az akarat magát elhatározná; ezen elsőbbrendi oksági viszonyban azonban úgy hat, hogy az akarat magát szabadon elhatározza, de akként, hogy valóban okozó lesz; tehát az akarat magát szabadon határozza el a második tényben, mivel az első tényben Isten határozza meg a természetet.» (*Lemos.*) A thomisták kettős indítást különböztetnek meg, amely az akaratra befolyást gyakorolhat s kell, hogy gyakoroljon, hogy az akarat tettben nyilvánuljon, t. i. *erkölcsi* és *természeti* indítást, minthogy az akarat kettős tekintetből közömbös, t. i. a *tárgy* tekintetéből, amely felé irányul, és *saját* tekintetéből, t. i. vajjon tegyen-e, vagy ne tegyen; azt állítják, hogy ez a kettős indítás szükséges, hogy az akarat közönyösségéből tettre keljen. «Szükséges, hogy az akarat mindkét módon megindíttassék; *először* t. i. a *tárgy* tekintetéből, vagyis valamely tárgy megjelenítéséből, amely az akaratot csalogassa, és a cselekedetnek bizonyos *jelleget* adjon, amely indításban véleményem szerint mindenki *erkölcsit* lát; és *másodszor* megindítva legyen az *alany* részéről, azaz cselekvésének gyakorlására és használatára előre meghatározva, amely indítás, bármely névvel nevezzük is, lehetetlen, hogy különböző természetű ne legyen, mint az előbbi, tehát nem erkölcsi; de szükséges, hogy igazán ható legyen, és azért jogosan nevezzük azt természetinek, fizikainak.» (*Massoulié.*) Néhány szóval e tárgyat *Reginaldus,* de novitate vel antiquit. nominis praedeterm. (Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 177. s köv. old.) így vázolja: «Az az indítás, amelylyel Isten minden másodrendű okot a cselekvésre indít, létét illetőleg a másodrendi okok cselekvésénél nem elsőbb, és nem is értelmezhetjük elsőbbnek; náluk mégis elsőbb okságánál fogva, mivel ez az indítás az ok, amiért a másodrendi okok cselekszenek, vagy inkább maga Isten eszközli megindításával igazi és valódi hatása által, hogy a másodrendi okok hassanak és cselekedjenek:

139. Az ember *szabadságát* a *thomisták* megmenteni iparkodnak, és pedig ilyenformán: azt állítják, 1. hogy az isteni malaszt hatása titok, amelyet nem szabad kíváncsian kutatnunk, hanem alázatosan hinnünk kell, amint a Szentháromság titkát is igaznak hiszszük, holott föl nem foghatjuk, mikép lehet három isteni személy a dologilag és számbelileg egy állagban [1]; továbbá 2. hivatkoznak Isten legfőbb *hatalmára*, amelylyel az embert nemcsak a cselekvés lényegére, hanem egyúttal annak módjára is, hogy t. i. a cselekvény *szabad* legyen, indíthatja [2]; végre 3. azt mondják, ez által a természeti meghatározottság által nincs az

Az ember szabadságát megakarják menteni.

maga Isten eszközli megindításával, hogy a másodrendi okok mint együttes okok szerepeljenek és létrehozzák Istennel együtt a cselekvést. Hogy kimutassuk és beigazoljuk az okság ezen elsőbbségét, egyedül azért mondjuk Isten ezen indítását *előreindításnak*; és hogy megjelöljük az okság módját, *természetinek* hívjuk, azaz, amely az alsóbb hatók cselekedeteit nemcsak erkölcsileg okozza, rábeszélés, buzdítás, tanítás, hivogatás és más egyéb erkölcsi mód által, hanem igazán és valósággal azt eszközlik, hogy a másodrendi okok természetök szerint hassanak. Mivel pedig Isten nem vakon indítja a másod hatókat, hanem okosan és bizonyos meghatározott terv szerint, inkább ezt a meghatározott és sajátlagos cselekvényt értve, ismerve és akarva, mint egy mást; ennek következtében igazán és valósággal azt eszközli, hogy a másod-ok ezt a határozott cselekvést hozza létre: innen van az, hogy az ilyetén indítást nemcsak előreindításnak, de egyúttal *természeti előremeghatározásnak* is mondjuk.»

[1] Igy *Nazarius*, *Alvarez*, *Bannez*, *Massoulié* és mások (v. ö. Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 202. s köv. old.).

[2] *Billuart* írja, de Deo, 8. ért. 4. c. 2. §: «Indít (Isten) nemcsak a tény lényegére, hanem annak módjára is, amely a szabadság.» *Mezger*, Theol. Scholast. III. tract. 9. disp. 6. a. 3. §. 1. írja: «A hatásos malaszt az isteni mindenhatóságtól nyer erőt a szabad akarat megindítására; az isteni mindenhatóság pedig nemcsak a tény lényegét okozza, de egyúttal a cselekvés szabadságát is. A hatásos malasztnak is van tehát mozdító ereje, nemcsak a cselekvés lényegére, hanem egyúttal szabadságára is.» *Massoulié*, Thomas sui interpres, II., diss. 3. qu. 2. a. 7. írja: «Mivel a leghatalmasabb ható a hatásos malaszt és az isteni mindenhatóság alkalmazza a malasztot, (ezért ép a szabadság, és működik legszabadabban az akarat).

Ezen érveléshez hasonló ez: Minthogy Isten minden dolognak első oka és az első szabad lény, azért a legtökéletesebb módon kell önmagában birnia akaratunk minden szabad meghatározását. *Gonet* írja (Clyp. thom. t. 1. disp. 9. a. 7. §. 2.): «Minthogy Isten az első szabad, és lényegileg ilyen, azért minden teremtett és részeltetett szabadságot, s akaratunk minden szabad meghatározását a legkitünőbb és a legtökéletesebb módon magában foglalja és inkább hatalmában van, amint Ágoston mondja, az ember akarata, mint ennek magának. Ha tehát a teremtett akarat szabadságával magát mintegy megelőzve, a szabad beegyezésre határozhatja, miért ne tehetné azt a Mindenható megelőzve az ő saját hatását?»

az akaratra kényszerítve, a cselekvést megelőző szükségesség, hanem csak az akarat szabad elhatározását követő meghatározottság[1]; vagy (támaszkodva az osztott és összetett értelem közötti különbségre[2]), amint mondják, hogy noha az ember tényleg nem képes a bele nem egyezésre, de mégis megvan arra a képessége, ennélfogva szabad.[3]

[1] *Billuart* írja, de Deo, 8. ért. 4. c. 2. §: «Bár legbiztosabb és csalhatatlan, hogy az meglesz, amit Isten elhatározott, még sincs szükségszerűleg, mivel Isten elhatározta; sőt ellenkezőleg szabadon lesz, mivel Isten elhatározta, hogy szabadon legyen; és abból, mivel a legbiztosabban szabad lesz, következik, hogy szükségképen lesz, mivel lehetetlen, hogy legyen és ne legyen; de amint látható, az a szükségesség abból a föltevésből ered, hogy meglesz, és így nem megelőző, hanem követő. Tehát jóllehet a biztosságot és a csalhatatlanságot a tervből kell származtatnunk, nem szabad ugyanebből a szükségességet is; mert abból a föltevésből kell származtatnunk, hogy meglesz». V. ö. Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 210. s köv. old.

[2] Fölhozzák t. i. a különbséget az osztott és az összetett értelem (sensus divisus et compositus) között, és azt mondják, hogy az ember a hatásos malasztnak ellentállhat osztott értelemben, de összetett értelemben nem. *Graveson* írja, i. h. I. 52. old.: «Azt tanítják (a thomisták), hogy az ember, míg az önmagában hatásos malaszttal rendelkezik, megtartja osztott értelemben a neki ellentállásra, azaz a nem cselekvésre az igazi képességet, azaz megtartja a képességet, hogy az önmagában hatásos malasztnak ellentálljon, elosztva és szétválasztva mégis a tényleges bele nem egyezéstől, és ebben a képességben van az emberi szabadságnak valódi alapoka; nem marad meg azonban az ember képessége, hogy az önmagában hatásos malasztnak ellentállhasson összetett értelemben, azaz nem marad meg a képessége az abba való bele nem egyezésre a tényleges bele nem egyezéssel kapcsolatban.» A thomisták példákkal világosítják meg a dolgot, pl. a fehér fal példájával, amely fekete is lehetne; az ülő ember példájával, aki állhatna is; a beteg példájával, aki egészséges lehet, nem összetett értelemben, hanem osztottban, azaz nem ugyanabban a pillanatban, ugyanabban az időben, hanem különböző időpontokban.

Ezt a különbséget alkalmazzák, hogy a *trienti* zsinat szavait (6. ülés 5. fej.), melyek szerint az ember a malasztnak ellen is állhat, rendszerükkel összeegyeztessék. Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 216. old.

[3] V. ö. Curs. theol. *Salmantic*, pl. 5. t. disp. 6. dub. 1. §. 2. k. 512. s köv. old.; t. 6. disp. 7. dub. 4. p. 61. s köv. old.; Lioni kiad. 1679; ahol az ilyféle az ember szabadságát a természeti előremeghatározottsággal összeegyeztető törekvéseket találunk. V. ö. *Clericus* a *Belliberonét* is, de Grat. i. h. *Mignénél*, Curs. Theol. 10. k. 1037. s köv. old.; 1044. s köv. old.

Mit tartsunk a thomisták ezen véleményeiről?

A *thomisták* ezen előreindítása *a legnehezebben egyeztethető össze az ember szabadságával.* Hogy ugyanis az ember, amaz indítás hatása alatt igazán szabad legyen, szükséges, hogy annak ellentállhasson. Már pedig úgy látszik,

Sz. Ágoston követői.

140. Sz. *Ágoston követői* azt mondják, hogy ők sz. *Ágostont* követik; a molinisták azonban azt vitatják, hogy rendszerük nem más, mint *Jansen* rendszere, de enyhítve és az eretnekségtől megtisztítva.[1]

A malaszt hatásosságának elvét a következő módon magyarázzák. Az akarat mindig valami akár igazi, akár látszólagos, akár égi, akár földi jó után vágyakozik; nem vágyakozhatik azonban az után, hacsak nincs *kellemesen csalogatva*. Az akarat a jót, főleg a természetfölöttit, nem választhatja, hacsak annak kellemes volta nem csalogatja. Ezt a *csalogatást* a malaszt eszközli. Az a csalogatás, amely a *hatásos* malasztból ered, ily gyönyörrel (*erkölcsileg* és némelyek szerint *természetileg*, azaz bensőleg, közvetetlenül hatva az akaratra) előzi meg az akaratot, hogy az

hogy az előre meghatározó isteni akarat és az önmagában hatásos malaszt, melynek az akarat beleegyezésével föltétlen összeköttetése van, lehetetlenné teszik az ellentállást: mert különben sem az isteni akarat nem lenne előre meghatározó, sem a malaszt önmagában hatásos, ha az akarat őket be nem egyezésével hatástalanná tehetné.

Az osztott és összetett értelem közt levő különbség mögé menekülnek, mint már mondottam, azt állítván, «hogy az embernek azon indítás hatása alatt *lehetséges bele nem egyeznie*, azonban hogy *tényleg* bele ne egyezzék, az még sem férhet meg és nem egyeztethető össze azzal az indítással» (*Billuart*). Mindazonáltal, minő tekintélye lehet ez állításnak? *Murray* azt írja, de Grat. disp. 8. n. 51., e szavakat ő csak a legképtelenebb értelemben fogadhatja, t. i. a természeti előrehatározottság alatt megtehetem, hogy abba bele nem egyezem, de ellene már nem cselekedhetem. Már pedig ennek: *megtehetem, hogy bele ne egyezzem, mi más értelme lehet, mint hogy megtehetem a bele nem egyezés tényét*?

Végre a *thomisták* rendszere *igen nehezen egyeztethető össze minden malaszt igazi elégségességével*, amely nem hatásos. Fölvéve u. i. a természeti előreindítás szükségét a malaszt hatására, az következik, hogy a csupán elégséges malaszt igazán elégtelen malaszt. Igazán elégtelen ugyanis a malaszt, amely az eredmény létrehozására a föltétlenül szükséges segítség nélkül van; már pedig az elégséges malasztnál nincs meg a természeti előreindítás, mely föltétlenül szükséges az eredmény létrehozásához.

[1] V. ö. föntebb a 46. s köv. old. Nem tagadom ugyanis, hogy sz. Ágostonnál vannak olyan helyek, amelyeket az ő követői nem minden alap nélkül hoznak föl védelmökre (v. ö. pl. Breviar. Rom. lectiones fer. IV. infra Octav. Pentecost.).

Sz. *Ágoston* követői, miként a thomisták, e rendszereket azon célból gondolták ki, hogy Isten uralmát igazolják a teremtmények fölött. Helytelenül hivatkoznak azonban e tárgyban sz. *Ágostonra* és sz. *Tamásra*, akik inkább Isten előretudásához menekülnek, hogy összeegyeztessék Isten mindenhatóságát a teremtmények szabad akaratával.

ember minden más csalogatásokat, melyek a testiségből származnak, melyek az embert a föld felé vonzzák, legyőzzön; és hogy a legbiztosabban és csalhatatlanul hajtsa végre azt, minek végbevitelére e malasztot Isten neki engedélyezte.[1]

Mikép mentik meg az ember szabadakaratát.

141. Ha azt kérdezzük, hogy miként marad szabad az ember, felelik, hogy az a gyönyör meghatározza ugyan az akaratot, de csak erkölcsileg, vagy legalább is nem föltétlenül.[2]

[1] Sz. *Ágoston* követői (*Norisius, Berti, Belelli* stb.) a malaszt hatásosságáról máskép vélekednek az ember *eredeti* állapotát és máskép az *elesett* természetet illetőleg. A jó cselekvéshez vagy az állhatatossághoz sem az angyaloknak, sem az *ártatlanság* állapotában levő embereknek nem volt szükségök bensőleg hatásos malasztra. Kettős segítséget különböztetnek meg, először segítséget, *amely nélkül nem*, azaz elégséges malasztot, amely lehetőséget nyujt, de nem nyujtja az akarást; másodszor segítséget, *melylyel*, azaz bensőleg hatásos malasztot, amely úgy a lehetőséget, mint az akarást nyujtja. A segítség, *melylyel*, nem volt nyujtva még az állhatatos angyaloknak sem; mert azon segítség nélkül, *amely nélkül nem*, állhatatosak voltak, miként az elesett angyalok és Ádám is állhatatosak maradhattak volna, ha akartak volna. (E tekintetben sz. *Ágoston* követői teljesen eltérnek sz. *Tamáséitól*, és teljesen *Molinát* követik.) Az elesett természet állapotában, amelyről sajátlag szó van, az áteredő bűn sebe miatt erős malaszt szükségét tanítják, mely legyőzhetetlen s természeténél fogva hatásos, amely nem várja a mi akaratunk beegyezését, hanem azt maga munkálja. E malasztot pedig, amint mondottuk, bizonyos égi kellemben és gyönyörben látják, amely fensőbbfokú a földi gyönyörnél; v. ö. *Bertit*, sz. Ágoston követői közül a leghíresebb hittudóst, de Discipl. theol. l. 4. c. 8. c. 13. és egyebütt; *Belelli*, azon művében, amelynek címe: mens Augustini. V. ö. *Clericus Belliberonet* is, de Grat. sect. 2. l. 3. a. 2. *Mignenél*, Curs. theol. 10. k. 1039. s köv. old.; *Gazzaniga*, theol. dogm. 2. k. 3. fej. 49. §.; *Wiest*, Demonstr. dogm. 4. k. 71. §. 6. k. 44. §.

[2] Világos, hogy a malaszt ilyetén hatását az ember szabad akaratával összeegyeztetni nem oly nehéz, mint a *thomisták* rendszerénél; mindazonáltal azt kell mondanunk, hogy igen nehéz. *Berti*, i. h. 4. k. 13. fej. hat szabályt állít föl, amelyek a szabad akaratnak a hatásos malaszttal való összeegyeztetését célozzák. Az ötödik, szerinte a legfőbb, ez: Az értelem tárgya az igaz, az akarat tárgya a jó. Az értelem nem lehet közönyös az általában igaz iránt, sem az akarat az általában jó iránt; hanem mindkét tehetség az ily módon tekintett tárgyára természetesen meg van határozva. Az értelem a részleges igazra is, ha önmagában nyilvánvaló (mint az egész nagyobb részeinél), meg van határozva: ha azonban nem nyilvánvaló, hanem olyan, amely a hamis látszatával is bir, az értelem nincs meghatározva, hanem közömbös, és beleegyezhetik vagy nem. «Hasonlókép, ha ez a részleges jó úgy ván az akarat elé terjesztve, hogy még a rossz látszata alá sem foghatjuk és önmaga által nyilvánvalólag egészében jó, mint Isten színről-színre látása a dicsőség fénye által (per lumen gloriae), az akarat e jó után tör azzal a szükségességgel, amelylyel tör a közönségesen jóra, amelyben a rossznak semmi nyoma sem található és következőleg az aka-

Egyébiránt megjegyzem, hogy magok sz. *Ágoston* követői sem egyeznek meg ama kérdésre nézve, vajjon a hatásos malaszt már természeténél fogva is különbözik-e az elégséges malaszttól, amely azon jelleg, azaz a viszonylagosan győző gyönyör nélkül van, avagy természeténél fogva nem különbözik, hanem csak fokára nézve.[1]

142. A *molinisták* nevüket *Molina*, Jézus-társasági atyától nyerték, aki 1588-ban kitünő munkát adott ki a szabad akaratnak a malaszttal való összeegyeztetéséről. A *molinisták* szerint a malaszt hatásosságának alapoka nem annyira a malasztban, ha ezt a második ténylegességben tekintjük, mint inkább az ember megegyezésében és szabad közreműködésében leli alapját. Azt mondják u. i., noha a malaszt magától Istentől nyeri az erőt és hatásosságot, amely az akaratot fölgerjeszti és fölemeli, amely legközelebb képessé és alkalmassá teszi arra, hogy végrehajtsa azt, aminek megtevésére malaszt nélkül természetileg képtelen és amely a cselekvésben segíti: de a *második ténylegességben*, amint mondják, az akarat szabad beleegyezése és közreműködése folytán lesz hatásossá.[2] Az ok, amely miatt a malaszt némelyekben hatásos, A molinisták.

ratban nem marad igazi közönyösség és szabadság. Ha azonban ez a részleges jó nincs eléje terjesztve, mint egészében jó, s nem is fogja föl nyilván, mint ilyent, akkor megmarad az akaratban az igazi közönbösség és az igazi képesség az ellenkezőre.» A véleményt példákkal világosítják meg, pl. a világ megvetésével, az önmegtagadással stb., amelyekben az értelem foghat föl s terjeszthet maga elé valami rossz látszatot.

Az összeegyeztetésnek más, sz. *Ágoston* követőinél gyakran előforduló módja az, hogy a győztes gyönyör befolyása alatt az emberben nincs meg ugyan az erkölcsi képesség az ellentállásra, de megvan a természeti képesség; és az elegendő az igazi szabadságra. A dolgot megvilágosítják a jámbor életű és az épeszű példájával, akiben ugyan megvan a természeti képesség arra, hogy nyílt utcán egész meztelenül járjon, avagy hogy minden hevesebb izgatottság nélkül öngyilkosságot kövessen el; de ezek megtevésére nincs meg benne az erkölcsi képesség. *Murray* i. h. 266. s köv. old. *Clericus a Belliberone*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. i. h. 1044. s köv. old.

[1] V. ö. *Cleric.* a *Belliberonet*, i. h. *Mignenél*, i. h. 1029. old.

[2] *Molina* írja, Concord. disp. 38: «Azt állítjuk, hogy a megelőző és a munkáló malaszt segítségei, melyek rendes törvény szerint földi tartózkodásunk alatt mindnyájunknak adva vannak, amennyiben hatásosak, avagy hatástalanok a megtérésre vagy a megigazulásra (vagy bármely üdvösséges cselekedet véghezvitelére), akaratunk szabad beleegyezésétől és a velök való szabad közreműködéstől függnek; tehát teljesen hatalmunkban van a malasztot akár hatásossá, akár hatástalanná tennünk a szerint, amint beleegyezünk és vele közreműködünk,

másokban meg tisztán elégséges marad, *Molina* szerint, nem a két malaszt különböző természetében leli alapját, amely valójában teljesen egy és ugyanaz, hanem minmagunkban, akik szabadon egyezünk bele, akaratunk szabad beegyezésében, mindenesetre az akaratot úgy véve, hogy az a malaszttól fölgerjesztve és fölemelve van.[1]

Megmentik a malaszt hatásosságát;

143. A malaszt *hatásosságát* következőképen igyekeznek megmenteni: a malaszt, ha a kérdéses üdvösséges cselekedetet

miáltal előkészülünk a megigazulásra; vagy pedig megtagadjuk beleegyezésünket, s nemcsak nem működünk közre a malaszttal, hanem merőben ellentétes irányban.» És disp. 12. írja: «Habár senkisem képes a hitre úgy, amint az az üdvösségre megkívántatik, hacsak meg nem előzi az isteni malaszt, mégis a malaszt segítsége nem az egyedüli és a teljes ok, amely a hitbe való beegyezésre visz... Ennek folytán lehetséges, hogy kettő közül, kiket Isten bensőleg egyenlőképen hív, az egyik akarata szabadsága folytán megtér, a másik hitetlenségében megmarad... Sőt megtörténhetik, hogy egyik sokkal nagyobb malaszttal megelőzve szabad akaratából nem tér meg, míg egy másik, sokkal kisebbel, megtér.» *Murray* írja, i. h. 270. old. «Ezen rendszerben bármely, az embernek adott malaszt önmagában, azaz bensőleg hatásos erejének hatásával, azaz az *első ténylegességben*: annyira, hogy az embernek legközelebbi s teljesen könnyű képessége van arra, hogy, ha akar, enged neki és semmi másra szüksége nincs, hogy neki engedjen. Ha enged neki, a malaszt hatásos az összeköttetés hatásánál fogva, azaz a *második ténylegességben*. Ha neki ellentáll, a malaszt hatástalan; de ez a hatástalanság semmikép sem tulajdonítható a malaszt milyenségének, hanem egyedül az emberi akaratnak, amely a malasztot visszautasítja. Más szóval, az ember a malasztnak nem azért enged, mivel a malaszt hatásos, hanem a malaszt hatásos, mivel az ember neki enged.»

[1] Jól meg kell jegyeznünk, amit *Murray* kevéssel ezután ír a 273. s köv. old.: «Midőn a malaszt az akaratot fölgerjesztette, az akarat vagy ellentállhat, vagy engedhet neki. Ha ellentáll, a malaszt dacára, sőt hogy úgy mondjam a malaszt ellentállása mellett áll ellen, egyedül maga az akarat működvén. Ha enged, enged nem maga egyedül munkálva, hanem a malaszt benne és vele működvén. Amiből világos, hogy a malasztnak engedő akarat soha sem csupasz, vagyis nem természeti erőiből, hanem egészen a malasztból és a malaszttal működik: a malaszthoz mit sem ad, sőt ellenkezőleg teljesen a malaszttól van, hogy üdvösen munkálkodhatik és hogy így munkálkodik.» *Mazzella*, i. h. 685. sz. írja: «Az ilyetén beegyezéshez szükségképen összejátszanak, mint *egyetlen teljes elv*, a malaszt és az akarat; olykép, hogy oka sajátlag a malaszt által *fölemelt akarat;* a malaszt ugyanis legbensőbben érinti az akaratot és képessé teszi az üdvösséges cselekedet létrehozására.» *Hurter*, Compend. Theol. dogm. 3. k. 96. sz. írja: «Az így (a malaszt által) megelőzött és előkészített akaratnak kell a malaszttal is élnie és vele élve azt mintegy *alkalmaznia az üdvösséges cselekedetre*; és az 101. sz. alatt sz. *Ágoston*, de bono pudicit. c. Julianum, 5. k. 16. fej. 65. sz. következő idézetét hozza föl: «Ti (pelagiánok) magának a lélek erőinek tulajdonítjátok ezt, én az *Isten malasztja által fölsegített akaratnak.*»

mint *egészet* tekintjük, azt a cselekvést bizonyosan elkezdi (megelőző malaszt); és ha tekintetbe veszszük az akaratnak azon üdvösséges cselekedetbe való *szabad* beegyezését, a malaszt legalább is az akarattal együtt befoly azon cselekvésre (közreműködő malaszt).[1]

144. A malaszt *csalhatatlan* hatásosságát, mit *Molina* is állít,[2] úgy igyekeznek megmenteni, hogy *a föltételesen jövendők tudására*, máskép úgynevezett *középső tudásra* (scientia media) hivatkoznak. Ha ugyanis a molinistáktól azt kérdezzük, miként mondhatjuk e rendszer szerint, hogy csalhatatlanul munkálja Isten, amit akar, rögtön készek a válaszszal: a *középső tudás* által. Isten ugyanis a középső tudás által látja, hogy ez és ez a malaszt minő eredményt fog létesíteni az emberben, ha

és csalhatatlan hatásosságát.

[1] *Molina* írja, Concord. disp. 12: «Nincs eredmény és semmi cselekedet, avagy akár a cselekvés, akár az eredmény alaki oka, amely a szabad akarattól származik és nem egyúttal és főleg Isten közreműködéséből és együttes segítségével is; sőt inkább az egész eredmény és az egész cselekvés, azaz az eredmény a maga egészében úgy Istentől, mint a szabad akarattól van, mint a cselekvés és eredmény teljes okának kettős részétől: olyformán, mint mikor két ható mozgat valami mozdíthatót, amelyet egyik sem mozdíthatna meg a másik közreműködése nélkül oly befolyással, amelylyel tényleg befoly- és ama hatók egyike jobban és kiválóbban befoly, mint a másik. Amint ugyanis ebben az esetben semmi sincs azon mozgásban, amely nem ama két mozgatótól eredne, de részlegesen, azok is nem az eredmény részlegességével, mivel az egész eredmény az egyiktől van, azonban a másik közreműködésével és ezen hatók egyikének nagyobb befolyása azon mozgásra nem egyéb, mint maga az úgy szemügyre vett mozgás, amint épen abból a nagyobb erőből foly, de egyúttal a másik közreműködésével is: és a hatók másodikának kisebb befolyása nem egyéb, mint ugyanaz a mozgás egyenesen úgy tekintve, mint azon kisebb erő folyománya, de a másik együttes segítségével; úgy van a dolog a fenforgó esetben is»; ugyancsak disp. 36: «Ama cselekedetek közül minden egyes (az üdvösséges hit, remény stb.) egészen a szabad akarattól és egészen a megelőző malaszttól van, vagyis Istentől, aki az által ugyanazon cselekvésre mint valami természetfölötti eszköz által befoly: de egyiktől sincs, mint egész és teljes októl, hanem mint a teljes ok részétől.» V. ö. *Mazzellát* is, de Gratia, 682. s köv. sz.; 685. sz., ahol azt mondja, hogy az üdvösséges cselekedet a malaszttól és a szabad akarattól, mint egyetlen teljes elvtől van. V. ö. az ő és *Murray* föntebb fölhozott idézeteit; v. ö. *Hurtert* is, Comp. theol. dogm. 3. k. 101. sz.

[2] Épenséggel nem tagadja ugyanis *Molina*, hogy néha nyujt Isten rendkívüli és oly benső erejű (intensiv) malasztokat, hogy azoknak erkölcsileg ellentállni nem lehet. Ily malasztot adott szerinte *Pálnak*, *Magdolnának* stb. Már a szavak, *rendes törvény szerint* (v. ö. föntebb a 165. old.), amelyeket *Molina* használ, ezt jelezik.

neki nyujtja; aztán elhatározza magát hogy oly malasztban részesíti, amelyről látja, hogy az ember bele fog egyezni.[1]

[1] Isten, amint *Knoll* írja, Instit. theol. Comp. 2. k. 312. §: «minden föltételesen bekövetkezhető szabad és esetleges cselekedeteinket minden határozata előtt csalhatatlanul ismeri. Ezen tudomása erejénél fogva Isten tudja, az ember minő malasztba egyezik be biztosan és mégis teljesen szabadon: amiért, ha az irgalmas Isten akarja, hogy az ember az üdvösséges cselekedetet megtegye: elhatározza, hogy neki olyan malasztot ad, amelyről előre látja, hogy az ő akarata biztosan beleegyezik. Az a malaszt, amelyet ilykép ad, hatásos és oly csalhatatlanul biztos, hogy eredményre vezet, amint csalhatatlanul biztos, hogy Isten előretudása nem csalatkozhatik.» És *Mazzella*, i. h. 698. sz. írja: «Senki se mondja, hogy legalább Isten mindenhatósága nincs megmentve, mely a Szentírás és szentatyák szerint olyan, hogy a legkeményebb szivet is meglágyíthatja. Lehetetlen ugyanis, hogy ne volna lehetséges olyan malaszt, melynek az ember ellen nem állhat. Mert α) mivel az Isten hatalma végtelen, már ezért is végtelen segítséggel is kell rendelkeznie a szabad beegyezés megszerzésére. Másrészről a szabad akarat természeténél fogva a jóra törekvő képesség. De a végtelen eszköztől a jóra gerjesztett akarat, mely mégis ellentállna, inkább a rosszra törekvő képesség volna. Tehát..; β) ugyanezt megerősíthetjük ellenfeleink ellenvetéseiből is; mert a Szentírás és a szentatyák szerint az isteni mindenhatóságot a jelen esetben nem akármiképen kell fölvennünk, hanem *az ember szabadságának épen hagyása mellett*; már pedig, hogy az isteni mindenhatóság elérje Péter megtérését *az ő szabadságának épen hagyása mellett*, kell, hogy megtéríthesse őt malasztja által, amelynek Péter ugyan ellentállhat (egyébként megtérése nem volna szabad), tényleg azonban nem áll ellen; tehát az isteni mindenhatóság követeli, hogy legyen ilyen malaszt; azaz lehetetlen, hogy ne legyen oly malaszt, amelybe Péter szabadon bele ne egyeznék.»

Mit mondanak a thomisták a *Molina*-féle rendszerre, l. *Billuartnál*, de Grat. 5. ért. 2. s köv. c.; *Gazzanigánál*, Theol. dogm. 2. k. 2. fej. 189 §; *Clericus a Belliberonenál*, de Grat. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 1054. s köv. old. Miként igyekeznek a molinisták ezen ellenvetéseket megcáfolni l. *Ripaldanál*, de Ente supern. disp. 109. sqq.; *Lessius*, de gratia efficaci 10. fej. 12. s köv. sz. *Mazzella*, i. h. 693. s köv. sz.; 705. s köv.; 727. s köv.; 733. s köv.; *Murray*, i. h. 8. v. 113. s köv. old.; *Hurter*, i. h. 3. k. 107. s köv. sz. A 110. szám végén *Hurter* írja: «Őszintén megvallom, amit érzek: a különbség azok között, akik az *önmagában* hatásos malasztot védik, s azok között, akik e hatásosságot elvitatják a malaszttól, csak *elméleti* és nem gyakorlati és legtöbbször *szóbeli*: Mindnyájan ugyanis, akik *katholikus* módon óhajtanak tanítani, érezni és beszélni, megengedik, hogy a malaszt *nem foszt meg a szabad akarattól*, következésképen az ember a malaszt dacára szabad marad; a *malasztnak ellentállhat*, de rajta áll, hogy vele közre is működjék: sőt mindnyájan (?) a néphez tartott beszédeikben asketikus könyveikben, a gyakorlatban, noha a leghevesebben védelmezik is *hitágazatos* könyveikben a *természeti* előremeghatározást, *Molina* és *Lessius* értelmében beszélnek, t. i. *tőlünk függ, élünk-e a malaszttal; tőlünk függ, hogy a malaszt után az erényben előhaladjunk, hogy Isten várja törek-*

A congruisták.

145. A *congruisták* kétféle malasztot különböztetnek meg: *megfelelőt* és *meg nem felelőt*.[1] Az elsőt *megfelelőnek* mondják, mivel annak jelleméhez, hajlamához és egyéb körülményeihez van alkalmazva, aki azt kapja, és kiben Isten középső tudása által öröktől fogva előre látja, hogy csalhatatlanul együtt fog munkálni vele. Ebből következik, hogy ez a megfelelő malaszt mindig hatásos. Az utóbbit *meg nem felelőnek* mondják, mivel nem eléggé alkalmas annak jelleméhez, hajlamaihoz és egyéb körülményeihez, aki azt nyeri arra, hogy tőle a beleegyezését megnyerje; és ezért csak elégséges.[2]

Isten az üdvözítés megelőző akarása által, így szólnak, mindenki számára oly malasztokat készített, amelyek az akarat beegyezése folytán hatásosakká lehetnek és az üdvösségre elégségesek; ha azonban Isten kikerülhetetlenül és legyőzhetetlenül akarja az üdvösséges cselekedetet, akkor magokat a körülmé-

vîseinket, nekünk kell azon lennünk, hogy a jócselekedetek által biztossá tegyük választatásunkat, mert a nekünk jutalmul kitűzött *dicsőségből* tétlenségünk által *kieshetünk*; amely tételeket *elméletben* tudatlanságból vagy túlságos aggályosságból némelyek *semipelagiánoknak* tarthatják, de helyesen értve ezek teljesen *katholikusok*, minthogy közszájon forognak s a gyakorlatban mindenki mások szivére köti. *És ez nagy érv az igazság mellett!* Azt a rendszert kell *előnyben részesítenünk*, amelylyel a *gyakorlat*, a közbeszéd is megegyezik, amely egyedül alkalmas az emberek buzdítására, hogy az erények után törekedjenek; többet ér ez minden oly elméletnél, amelytől többé-kevésbbé *eltér a gyakorlat*, a keresztény nép vezetését célzó gyakorlati mód.»

[1] V. ö. *Knoll*, Instit. theol. Comp. 2. k. 313. §. A congruisták rendszerét megalkotta *Suarez*, *Vasquez*, hogy enyhítsék *Molina* állításait (*Aquaviva Claudius A.*, S. J., a rend generálisa, 1613. e rendszert minden iskolája számára a jezsuitáknak előírta; v. ö. *Brück*, Kirchengesch. 199. §.; *Denzinger*, Enchir. 964. sz.).

Mazzella, i. h. 677. sz. mondja, hogy *Suarez Molinától* nem tér el; ép ezért a congruisták rendszerével különösen nem foglalkozik.

[2] A hatásos és elégséges malaszt közt levő különbséget e rendszerben nem egyedül az adott vagy megtagadott beleegyezéstől származtatják, de ezen beleegyezés is függővé van téve a megfelelő vagy meg nem felelő körülményektől. Minthogy azonban Isten az, ki a körülményeket rendezi és malasztját inkább a megfelelő, mint meg nem felelő körülmények között osztogatja, magát a beleegyezést és az üdvösséges cselekvést Isten munkálkodásának és Isten különös segítségének, amit pedig senki sem igényelhet, kell tulajdonítanunk. Amiből már elég világos, hogy nem az ember határoz maga felől, hanem Isten határoz felőle; mivel a malaszt hatásos, ha a megfelelő körülmények között van nyujtva, de hatástalan és merőben elégséges marad, ha Isten kevésbbé megfelelő körülmények között engedélyezi.

nyeket úgy rendezi, hogy a nyujtandó malasztnak megfeleljenek és a malasztot az ember jelleméhez méri és azt olyan megfelelő körülmények között nyujtja, amelyek között középső tudásánál fogva csalhatatlanul látja az emberi akarat szabad beleegyezését.

Meg van mentve a malaszt csalhatatlan hatásossága:

146. Az isteni malaszt *hatásossága* és pedig csalhatatlan hatásossága mentve van, mondják, azért, mivel Isten rendezi a körülményeket, és a megfelelő malasztot adva, az akarat beegyezését vele mintegy létrehozza, az üdvösséges cselekedet pedig csalhatatlanul következik azért, mivel Isten előretudása nem csalatkozhatik.

és az ember szabad akarata.

147. Az ember *szabadsága* az üdvösséges cselekedetben megmarad azért, mivel a körülmények az emberre ugyan befolyással vannak, azonban kényszerítőleg nem hatnak rá.[1]

Kifejtve a hittudósok által közönségesen vallott e rendszereket, főbb vonásaiban és legalább néhány szóval ismertetni szándékunk azon összeegyeztető rendszert is, amelyet a föntebb[2] jelzett hittudósok védelmeznek, és amelyről egy hittanár azt állította, hogy az sz. *Alfonz* rendszere.

Az összeegyeztetők (syncretisták) rendszere.

148. Akik e rendszert tanítják, abból a gondolatból indulnak ki, hogy minden egyes föntebb tárgyalt rendszerben van valami igazság; amire már abból is lehet következtetni, hogy mindegyik mellett úgy tudományra, mint jámborságra kitünő férfiak léptek sorompóba; az igazság meg mindig a középen van, amint ez gyakran akkor történik, ha ketten civakodnak. Kiválasztották tehát az egyes rendszerekből azon véleményeket, melyek látszólag kisebb nehézséget szülnek és az igazságnak leginkább megfelelnek és a következő új rendszert alkották meg.

A malaszt kétféle,

1. Kétféle hatásos malaszt van, az egyik bensőleg hatásos, amely magával ragadja az ember szabad beleegyezését; a másik külsőleg hatásos, amely azért vezet eredményre, mivel az ember

[1] E rendszerről olv. *Suareznél*, de Gratia, 3. k. 14. fej. *Clericus a Belliberonenál*, de Grat. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 1058. s köv. old.; *Perronenál*, prael. de grat. par. 1. c. 4. §. 3.; *Werner*, der heilige Thomas v. Aquin., 3. k. 378. s köv. old.; ugyancsak *Suarez*, 1. k. 241. s köv. old.

Mit kell a *congruismusról* tartanunk, olv. *Clericus a Belliberonenál*, i. h. *Mignenél*, i. h. 1059. s köv. old.

[2] E rendszerről olv. *Petaviusnál*, de Deo Deique propr., 10. k. 14. s köv. f.; *Habert*, Theol. Patr. graec. 2. k. 15.fej. 7. sz.; *liguori sz. Alfonz*, Opere dommat., tr. 4. ov. aggiunto alla Sess. VI. §. 7. n. 141.

szabad akarata beleegyez. A külsőleg hatásos malaszt tehát az, amelyről a *molinisták* szólnak és amely a legközelebbről és távolabbról elégséges malaszttól nem különbözik. Bensőleg hatásos az a malaszt, amelyet a *thomisták* és sz. *Ágoston követői* vesznek fel és amely természeténél fogva különbözik az elégségestől.

könnyebb vagy nehezebb cselekvésre.

2. A cselekedetek, amelyekre az ember a malasztot nyeri, vagy *könnyebbek*, amelyek vagy semmi, vagy csak kevés nehézségbe ütköznek, akár a tárgy, akár a kisértés stb. tekintetéből, aminők első sorban az ima, vagyis az ész fölemelése Istenhez, és az isteni segítség kiesdése, aztán a könnyebb sanyargatások; vagy *érdesebbek* és *nehezebbek*, amelyek vagy a tárgy tekintetéből vagy a kisértésekéből stb. nagyobb nehézséget rejtenek magokban, aminők az egész törvény megtartása, az erősebb kisértés fölött a győzelem, stb.

3. Isten majd külsőleg, majd bensőleg hatásos malasztot enged. Először t. i. a gondviselés rendes[1] eljárása szerint külsőleg hatásos malasztokat nyujt a könnyebb cselekedetekre, különösen az imádságra; akik azokba beegyeznek és velök jól élnek, további és bővebb segítségeket és bensőleg hatásos malasztokat nyernek, melyekkel a nehezebb jócselekedeteket is véghezvihetik és üdvösségöket elérhetik. Akik pedig e malasztokat elhanyagolják és azoknak ellentállanak, bővebb segítségeket nem nyernek; azért a kisértések könnyen leterítik őket és az üdvösség útjáról letérnek.

Úgy *a szabad akarat*, mint Isten *mindenhatósága* ekként szerintök mentve van.

Mentve van Isten mindenhatósága és az ember szabad akarata.

Hogy az ember *szabadsága* megmarad, ha azt tartjuk, hogy külsőleg hatásos malasztot nyujt Isten, ez világos; de akkor is ép marad a szabadság, ha azt veszszük föl, midőn bensőleg hatásos malasztot ad az embernek. Mert[2] ha ezt a malasztot erede-

[1] Nem tagadják azonban, hogy Isten, aki egészen szabad malasztjának adományozásában, az embert minden megelőző imádság nélkül bensőleg hatásos malaszt által a megtérésre és az üdvösséges cselekedetre viheti; és hogy ez néha csakugyan meg is történik; továbbá ezenkívül megengedik, hogy a buzgóbb imádságra is néha-néha bensőleg hatásos malaszt szükséges, és hogy az Isten különös ajándéka, amelyet semmiféle könyörgéssel ki nem esdhetünk. Rendszerükben azonban csak azt veszik fel, ami az istení gondviselés rendes eljárása szerint történik.

[2] *Knoll*, Inst. dogm. comp. 2. k. 315. §.

tére nézve és Isten részéről tekintjük, azt mondhatjuk, hogy Isten mindenható és végtelen bölcs munkálkodása, amelyet a *thomisták* természeti előremeghatározás névvel illetnek, eszközli, hogy a jó cselekvés necsak végrehajtassék, hanem egyúttal hogy *szabadon* is hajtassék végre. Ha azonban e malasztot az eredmény és az ember oldaláról tekintjük, sz. *Ágoston követőivel* azt mondhatjuk: a malaszt azt eszközli, hogy az értelem úgy legyen fölvilágosítva és az akarat úgy legyen hajlítva a jóra, hogy a szabadság, amely a jó megismerésében és szeretetében rejlik, nemcsak hogy meg nem lesz szüntetve, sőt inkább tökéletesítve. Amiért ha a bensőleg hatásos malasztot veszszük is föl, míg egyrészről a szabadság meg nem szünik, akként a képesség is megmarad az emberben a beleegyezésre vagy bele nem egyezésre, habár ez a képesség, ha a malaszt bensőleg hatásos, tényben nem nyilvánul. Sőt e jelen rendszerben, ha az isteni gondviselés rendes háztartását tekintjük, egyúttal az ember fölfogásához mérten is némikép megmagyarázhatjuk, miként marad az ember egészen szabad, ha a bensőleg hatásos malaszt az üdvösséges cselekedetre ellenállhatatlanul vonzza. Az ember ugyanis a külsőleg hatásos malaszttól fölgerjesztve és segítve akaratra kel és Istentől a bensőleg hatásos malasztot szabadon kéri, hogy a nehezebb jócselekedeteket végrehajthassa és üdvösségét elérhesse. Aki tehát imádsága által azt a malasztot birja, olykép kell tehát szabadnak mondanunk az üdvösséges cselekedetekben, mint az alázatos kérése miatt kocsira fölvett emberről azt mondjuk, hogy útját szabadon folytatja.[1]

A rendszerek bírálata.

149. Végre az a kérdés, hogy mit kell tartanunk e rendszerekről és közülök melyiket kell elfogadnunk? Az egyház e tárgyban semmit sem határozott, amint már megjegyeztem; tehát bárki is azt fogadhatja el, amelyik neki tetszik. Ha a *thomistákat* vagy *sz. Ágoston követőit* fogadja el valaki irányadóul, óvakodnia kell, hogy az ember szabadságát kelleténél is jobban ne kisebbítse; ha a *molinistákhoz* vagy *congruistákhoz* csatlakozik, óvakodnia kell, nehogy a malaszt hatásosságát nagyon is csekélybe vegye; ekként semmi gáncsra sem találunk, és ezen rendszerek segítségével a malaszt sok jelességeit helyesen megmagyarázhatjuk.

[1] V. ö. az érveket liguori sz. *Alfonznál*, vagy *Habertnél*, i. h.

Ha azonban e rendszerek egyike vagy másika felől véleményemet kellene nyilvánítanom, azon hittudósokhoz csatlakoznám, kik az *összeegyeztető* rendszert karolják föl.

Mindazáltal nem épenséggel szükséges egyik rendszert a másik fölött előnyben részesítenünk. Rám nézve teljesen elég a dolog mibenlétének szilárd vallása és védelmezése, t. i. hogy Isten malasztja igazán hatásos, s hogy az ember, akiben a hatásos malaszt van, valóban szabad Sz. *Ágostonnal*[1] tartom: «Bizonyos, ha akarjuk, megtartjuk a parancsolatokat: de mivel az Úr készíti elő akaratunkat, tőle kell kérnünk, hogy annyit akarjunk, amennyit akarva megtegyünk. Bizonyos, hogy mi akarunk, midőn akarunk: de ő teszi azt, hogy a jót akarjuk.» Azt a módot illetőleg, amelyben a malaszt hatásossága és az ember szabad akarata összeférnek, ugyancsak sz. *Ágostonnal*[2] mondjuk: «Mikor az ember szabad akaratáról és Isten malasztjáról vitatkozunk, oly nehéz a határvonal megjelölése (azaz a kérdés), hogy mikor a szabad akaratot védelmezzük, mintha Isten malasztját tagadnók; mikor meg Isten malasztját veszszük tárgyalás alá, mintha vele a szabad akarat szünnék meg . . .» Voltaképen miként kelljen az összeegyeztetésre nézve vélekednünk, a szentatya nem mondja; sőt, valahányszor fölmerül az a kérdés, miért vonzza ezt az isteni malaszt, amazt meg nem vonzza; az egyik megnyeri a hit malasztját, a másiktól meg van tagadva; egyik-másikban megvan az állhatatosság ajándéka, a harmadikból meg hiányzik: más megoldást nem talál, mint ezt a fölkiáltást az apostollal: *Ó mélysége* stb. Egy helyen azt mondja[3]: «Miért inkább ezt, mint amazt szabadítja, illetve nem szabadítja meg, fürkészsze, aki képes, ítéleteinek nagy mélységét, de óvakodjék, hogy el ne bukjék.» Ezt egyebütt is számtalanszor ismétli. Mi sem akarunk okosabbak lenni sz. *Ágostonnál;* hanem inkább *Kajetánnal*[4] tartunk

[1] De grat. et lib. arbitr. 32. sz. M. 44. k. 900. old.

[2] De grat. Christi, 47. fej. M. 44. k. 383. old.

[3] Epist. 104. (*Mignenél*, Curs. theol. 6. k. 1004. old.).

[4] In cap. 9. Epist. ad Rom. V. 23. Ide tartoznak *salesi sz. Ferenc* szavai is. Midőn a malaszt hatásosságáról a leghevesebbek voltak a viták, *V. Pál* megkérdezte őt e tárgyban, sz. *Ferenc* így felelt: «E kérdés fölött a vita a legveszélyesebb és végleteiben eretnekséget érint és vele határos, amiért is, aki ilyen véleményű, vigyázzon, hogy el ne essék. Továbbá van egyéb is, ami miatt kesereg az egyház, a hivekkel inkább kellene foglalkozni, mint ama kérdés megvilágosításával, amelynek megvilágításából a keresztény társadalomra jó

«Midőn ellenveted: Egyeztesd össze e két szót (t. i. a malaszt hatásosságát és az akarat szabadságát), azt felelem: Azt tudom, hogy az igazság az igazsággal ellentétben nem lehet, de e kettőt nem tudom összeegyeztetni; amint nem tudom fölfogni a Szentháromság titkát.»

Alapelvek. 150. Hogy pedig az *elveket*, amelyeket e tárgyban szünösszüntelen szemünk előtt kell tartanunk, ismételjük, azt mondjuk:

1. Az üdvösséges cselekedet végrehajtásakor mindenekelőtt Isten malasztja megvilágosítja az észt[1] és az akaratot a jóra indítja, és a szükséges természetfölötti erőket szolgáltatja.[2]

nem származhatik, hanem annál több rossz; a rosszra pedig bármikor van idő és alkalom.» Egyébiránt miként vélekedett *salesi sz. Ferenc* e tárgyban, némiképen nyilvánvaló az ő Theotimosából, 2. k. 7—12. fej. és azon leveléből, amelyet az előrerendelés kérdésében *Lessiushoz* (v. ö. alább, az isteni előrerend. 1. fej. 3. c. vége felé) írt. V. ö. Linzer Theol. Quartal-Schr. 1878. 368. s köv. old.

[1] V. ö. Nagy sz. *Gergely*, Moral. 17. c. 14. M. 76. k. 21. old.: «Isten megelőző malasztja világosság, amely ha szivünkben magától soha föl nem kelne, eszünk valóban bűnei sűrű sötétségében maradna meg.»

[2] V. ö. sz. *Ágostont* ad Simplicianum q. 2. n. 21. M. 10. k. 126—127. old., aki mondja: «Ki képes hinni, hacsak valami meghívás, azaz a dolgok felől valami tanuságtétel nem indítja erre? Kinek van hatalmában ilyen fénynyel illetni eszét, amely akaratát a hitre gerjeszsze? Mit ölel fel lelkével bárki is, ami neki gyönyörűséget nem nyujt? avagy kinek áll hatalmában, hogy maga elé juttassa, ami őt gyönyörködteti, avagy hogy gyönyörködjék benne, ha elébe került? Midőn tehát bennünket gyönyörködtet, ami előbbre visz Istennél, Isten malasztja ihleti ezt és nyujtja, és nem a mi igyekvésünk, szorgalmunk, cselekedeteink érdemei által eszközöljük, mivel ő adja és ő nyujtja, hogy meglegyen akaratunk igenlése, hogy meglegyen a szorgalom, s legyenek szeretettől hevülő cselekedeteink.» In epistola episc. Afrorum ad Zosimum n. 9. M. 45. k. 1808. old. olvassuk: «Az Úr készíti elő az akaratot (*Példab.* 8, 35. a Septuaginta fordítás szerint), és hogy valami jót tegyen az ember, hive szivét atyai ihlettel Ő illeti.»

V. ö. sz. *Ágostont*, Serm. 42. al. 29. c. 3. M. 38. k. 251. old.: «Hogyan szabadít meg téged (Isten) magadtól? Megbocsátva bűneidet, érdemeket ajándékozva, erőt nyujtva testiséged ellen való küzdelemre, beléd lehelve az erényt, égi gyönyörrel töltve el eszedet, amelylyel legyőzhetsz minden földi gyönyört.» *Alexandriai* sz. *Cyrill* de Ador. in Spirit. 1. k. M. ser. gr. 68. k. 174. old. írja: «Minthogy az ember természete nem szerfölött erős, és nincs is elég ereje, hogy bűneiből föltápászkodjék, segítségére siet e tekintetben Isten. Ismeretes, hogy kettős malasztot nyujt: egyrészt figyelmeztetéseivel rábeszél, másrészt talál okot-módot a segítségre is, és azáltal a ránk ható gyakorló jelen rossznál erősebbé teszi eszünket.» Sz. *Tamás* lect. 2. in *Ephes.* 3. írja: «Képességet nyujt (az üdvösséges cselekedetre) Isten belénk öntve az erényt és a malasztot, amely által az ember képes és alkalmas lesz a cselekvésre. Magát a cselekvést azonban annyiban nyujtja,

2. Ezt követi akaratunk beleegyezése, vagyis a jó akarása; t. i. a szabad akarat önként, minden erőszak nélkül fölkarolja a malaszt által elébe terjesztett jót, és noha Isten *kezdi el és hajtja végre* a művet, aminélfogva jócselekedeteink Isten ajándékai, mégis mivel akaratunk beleegyezésével történnek, a mi cselekedeteink is[1]; ép ezért

3. a jó akarását és végrehajtását a malasztnak és a szabad akaratnak kell tulájdonítanunk[2]; mégis úgy, hogy az üdvösséges

amennyiben bensőleg működik indítva és ösztökélve a jóra . . . amennyiben az ő ereje munkálja bennünk az akarást és véghezvitelt jóakarata szerint. V. ö. föntebb is a 66. 87. s. köv. old.

[1] Páviai *Ennodius*, l. 2. ep. 19. M. 63. k. 50. old., írja: «A malasztnak kell tulajdonítanunk, hogy meghivatunk: a malasztnak kell tulajdonítanunk, hogy rejtett utakon, hacsak ellen nem állunk, éltető nedv öntetik belénk: a mi választásunktól függ azonban, hogy az üdvös dolgokat elérhessük»; és sz. *Bonaventura*, in 2. Sentent. dist. 26. q. 6. a. 1.: «Amiként az akarat a természetes jócselekedetekre maga indítja magát, akként a malaszt által fölsegítve maga indítja magát az érdemszerző cselekedetekre.»

[2] Sz. *Ágoston* írja, de grat. et lib. arbitr. 5. fej. 12. sz. M. 44. k. 889. old.: «Sem az Isten malasztja maga, sem pedig ő maga, hanem az Isten malasztja övele»; ugyancsak sz. *Anzelm*, de concord. grat. et liber. arbitr. c. 5. al. 15. M. 158. k. 525. s köv. old.: «Ha jól szemügyre veszszük, amiket mondottunk, nyilvánvalóvá lesz, hogy midőn a Szentírás a malaszt érdekében valamit mond: épenséggel nem szünteti meg a szabad akaratot; sem, mikor a szabad akarat mellett szól, nem zárja ki a malasztot: mintha a malaszt egyedül, vagy a szabad akarat egyedül elégséges volna az ember üdvözítésére. . . Így kell értenünk ugyanis az isteni szót, hogy kivéve azt, amit a kisdedekről mondottam, sem egyedül a malaszt, sem egyedül a szabad akarat munkálja az ember üdvösségét. Midőn ugyanis az Úr azt mondja: *Nélkülem semmit sem tehettek* (*János* 15, 5), nem mondja, hogy bennetek mi érvénye sincs a szabad akaratnak; hanem, hogy mire sem képes (másképp, mit sem használ) az én malasztom nélkül. És midőn azt olvassuk: *Sem az, aki akar, sem aki fut, hanem a könyörülő Isten* (*Róm.* 9, 16): nincs tagadva az, hogy abban, aki akar és fut, valamit használ a szabad akarat; hanem csak az van jelezve, hogy nem a szabad akaratnak kell betudnunk, hogy akar, hogy fut, hanem a malasztnak . . . Amint tehát, a természetes rendben, az apa nélkül egyedül az anya nem nemzhet gyermeket, amint nincs értelem, amely a gyermek nemzésében az atyától vagy az anyától eltekinthetne; akként a malaszt is a szabad akarat is nem ellenkeznek, hanem közreműködnek az ember megigazulására és üdvözítésére.» Sz. *Bonaventura*, de resurr. a pecc., írja: «az üdvösség útján e négyet szemünk előtt kell tartanunk: a meghívást, a belenyugvást, a felsegélyezést és az állhatatos megmaradást, az első az ihletésből, a második az akarat szabadságából, a harmadik az isteni bőkezűségből, a negyedik úgy saját szorgoskodásunkból, mint az isteni segítségtől ered.»

cselekedetet nem lehet kizárólag egyiknek tulajdonítanunk, hanem igenis együttesen Isten malasztjának és az ember szabad akaratának, mint egy egész és teljes oknak.

Nagyon szépen fejezi ki ezt *Bernárd*[1]: «Az (a malaszt) fölgerjeszti a szabad akaratot, midőn elhinti a gondolat tárgyát; gyógyít, midőn megváltoztatja lelkületünket; megerősít, hogy a cselekvésre elvezessen; megtart, hogy hanyatlás ne támadjon. Akként működik pedig a szabad akarattal, hogy csak azt elsőben előzi meg, egyebekben kiséri; arra való egyedül megelőzése, hogy a többiekben magával működjék közre. Úgy mégis, hogy amit egyedül a malaszt kezdett el, egykép mindkettő hajtsa végre; együtt, nem fölváltva munkáljanak minden egyes sikert. Nem részben az akarat, részben a malaszt, hanem minden egyest együtt, egyedi munkálkodással hajtanak végre. Az egészet az, s az egészet ez, de amint az egész abban, akként az egész ebből.»

A segítő malasztról szóló tan gyakorlati alkalmazása.

151. A segítő malasztról szóló tan, amint már önmagában tekintve is, de elleneink végtelenül veszedelmes tévedései miatt rendkívül nagy jelentőségű, úgy *gyakorlati alkalmazását* tekintve a lehető leghasznosabb. Mert amint majd bővebben kifejtem, int bennünket, hogy megismerjük és belássuk egyrészt saját gyöngeségünket, másrészt Isten kegyességét, hogy ekként úgy az erények anyja: az alázatosság, mint az Isten iránt tartozó háladatosság érzelme föltámadjon bennünk, hogy azt ápoljuk, és a malaszt kiesdésére irányuló leghőbb imádsággal a nyert malasztal való közreműködésre törekvést is összekapcsoljuk.

152. Eddig a segítő malaszt tulajdonságait tárgyaltuk. Hallottuk, hogy a malaszt minden egyes üdvösséges cselekedetre föltétlenül *szükséges;* hogy minmagunk elégtelenek vagyunk nemcsak üdvösségünk elkezdésére, annak folytatására és bevégzésére, hanem az üdvösség minden egyes munkájára, még a lehető legkisebb üdvösséges gondolatra is, mert mindehhez Isten segítsége kivántatik meg. Mi következik ebből? Hogy mindig megemlékezzünk gyöngeségünkről, soha meg ne feledkezzünk

[1] De grat. et. libr. arbitr. 14. fej. 47. sz. M. 182. k. 1026. s. köv. old.

arról, hogy minmagunk mi jóra sem vagyunk képesek, hanem minden jót, ami bennünk tán található, Istennek kell tulajdonítanunk.[1] Saját gyöngeségünk beismerése pedig: *alázatosság*. A segítő malaszt szükségessége fölötti elmélkedés tehát csaknem ellenállhatatlanul késztet bennünket az alázatosságra. Már pedig kell, hogy alázatosság előzze meg cselekedeteinket; mert *Isten a kevélyeknek ellentáll, az alázatosaknak meg malasztját adja*[2]; alázatosan hajtsuk végre, sőt kell, hogy a jócselekedet után is alázatosak maradjunk, mivel: *Isten malasztjából vagyok, ami vagyok*, mondja az apostol[3]; és midőn *mind megteszitek, amelyek parancsolva voltak nektek, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk,* mondja Krisztus.[4] «Hacsak az alázatosság mindazt, amit jól tettünk, — mondja sz. *Ágoston*,[5] — meg nem előzi, kiséri s nem követi, . . . már ha örülünk valamely jócselekedetünk fölött, az egészet kicsavarja kezünkből a kevélység.»

153. Tárgyaltuk, hogy a malaszt *ingyenes* és miként *osztja ki* Isten. Hallottuk, hogy a malaszt Isten teljesen ingyenes jótéteménye; mi teljesen elégtelenek vagyunk, hogy cselekedeteinkkel megszerezzük; Isten egyedül nagy irgalmából és kegyességéből osztogatja. Mi következik ebből? Hogy Isten iránt a *legnagyobb hálával legyünk eltelve,* hogy mondogassuk a zsoltárossal[6]: «Könyörülő és irgalmas az Úr, nagylelkű és nagyon irgalmas . . . nem bűneink szerint cselekedett velünk, s nem is gonoszságaink szerint fizet nekünk.»

Különösen mit cselekedjünk mi, akik úgy szólva bölcsőnkben nyertük a hit malasztját, amely nélkül Isten előtt lehetetlen kedvesnek lenni, a hit malasztját, amely nélkül, persze gyakran saját bűne miatt, oly sok ezer ember szűkölködik; mi, mondom, akik a hit malasztján kívül a malaszt egyéb megszámlálhatatlan jótéteményeiben is részesülünk, akik ha életünk folyását tekintjük, a szentmalaszt annyi jótéteményét tapasztaljuk, amennyi pillanat volt életünkben; mindezzel a legkegyesebb Isten halmozott el bennünket. Mi méltányosabb, mint hogy soha meg ne szünjünk

[1] V. ö. Krisztus követése, 3. k. 40. fej.
[2] *Jakab* 4, 6.
[3] *Kor.* I. 15, 10.
[4] Sz. *Lukácsnál*, 17, 10.
[5] Epist. 118. (al. 56.) n. 22. ad Dioscorum, M. 33. k. 442. old.
[6] *Zsolt.* 102, 8. s köv.

hálát adni, amint Isten is szünet nélkül halmoz el malasztjával. A háladatlan lélek bűne elzárja az isteni jótétemények forrását. «Boldog az, — mondja sz. *Bernárd*,[1] — a ki a malaszt minden egyes jótéteménye után visszatér ahhoz, aki a malasztok teljessége: mert ha iránta a nyert malasztok után nem vagyunk háladatlanok, csak a malasztnak készítünk magunkban helyet, hogy még nagyobbak elnyerését megérdemeljük.»

Halottuk, hogy Isten malasztjából senkit sem zár ki, hacsak előbb őt el nem hagyjuk; hogy Isten egyetlen, még a legmegátalkodottabb bűnöstől sem tagadja meg legalább az *imádság* malasztját. Mi következik ebből? Szükséges, hogy *imádkozzunk*, s hogy a folytonos imádság által az imádságon kívül más egyéb cselekedetekhez is megkivánt malasztokat szerezzünk. «Kérjetek és adatik nektek.»[2] «Szükséges mindig imádkozni, és meg nem szünni.»[3] «Szünet nélkül imádkozzatok.»[4]

Imádkozzuk tehát az *egyházzal*:

«Veni, Creator Spiritus,	Jöjj el, Szentlélek Istenünk,
Mentes tuorum visita;	Látogasd meg sérült lelkünk;
Imple superna gratia,	Malasztoddal töltsd be szívünk,
Quae tu creasti, pectora.»	Kiket teremtél s légy velünk.

154. Tárgyaltuk a malaszt és a szabad akarat közti *viszonyt*. Hallottuk, hogy Isten malasztja a leghatásosabb; mi mindazonáltal neki ellentállhatunk, attól eltérhetünk és így meghiúsíthatjuk. Mi következik ebből? Szükséges, hogy magunkat *félelemmel* vizsgálgassuk, Istenhez pedig *reménnyel és bizalommal telve* tekintsünk föl.

Ha állhatatlanságunkat, gyarlóságunkat és minden jóra huzavonánkat tekintjük, félnünk kell, hogy a malaszt kedves ihletéseit meghiusítjuk. Nem lehet ugyan Istennek igéretei beteljesítésében törhetetlen hűsége felől és az ő mindenhatóságáról, végtelen jóságáról és irgalmáról kételkednünk: de félnünk kell, hogy Isten irgalmát elhanyagoljuk. «Aki magát állni véli, lássa, hogy el ne essék»[5]; és «Félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségte-

[1] Serm. 27. de diversis. M. 183. k. 616. old.
[2] *Luk.* 11, 9.
[3] *Luk.* 18, 1.
[4] *Tesz.* I. 5, 17.
[5] *Kor.* I. 10, 12.

ket.»[1] Sz. *Bernárd*[2] írja: «Igazán megtanultam, semmi sem oly hatásos a malaszt megérdemlésére, megtartására és visszaszerzésére, mintha minden időben Isten úgy talál, hogy magadat nem tartod sokra, hanem félsz. *Boldog ember, aki mindig félénk.* (*Példab.* 28, 14.) Félj tehát, amikor rád mosolyog a malaszt; félj, ha eltávozott, félj, ha végre ismét visszatér; ezt jelenti: *mindig félénknek lenni.* Kövesse egymást kölcsönösen ez a három félelem, amely szerint a malaszt vagy kegyesen jelenvan, vagy megsértve eltávozik, vagy megbékélve ismét visszatér. Midőn jelenvan, félj, hogy méltatlanul ne munkálkodj *általa* . . . Ha eltávozott, sokkal jobban kell félned; mivel mikor hiányzik benned a malaszt, te is hanyatlol . . . Ha a malaszt ismét kiengesztelődve visszatér, még inkább kell félned, hogy véletlenül vissza ne essél . . . Boldog vagy, ha szived telve e hármas félelemmel, ha félsz a nyert malaszt miatt, jobban az elvesztett, de legjobban a visszaszerzett miatt.»

Mindazonáltal e félelmet csitítanunk kell, az isteni malaszt erejébe vetett reménnyel, azon reménnyel mondom, hogy Isten malasztja erőtlenségünket megszünteti, és minket alkalmasakká fog tenni, hogy a legerősebb kisértéseket is legyőzhessük, hogy a legnehezebb jócselekedeteinkben sem érezzük erőtlenségünket, hogy igazán elmondhassuk az apostollal[3]: «Mindent megtehetek abban, aki engem megerősít.»

Hallottuk, hogy az üdvösséges cselekedetet egy *teljes ok* eszközli; és hogy ez magában foglalja úgy a malaszt hatását, mint a mi közreműködésünket a malaszttal. Mi következik ebből? Utána kell látnunk, *hogy Isten malasztját hiába ne nyerjük*[4]; Isten látogatása napján, ha az ő szavát halljuk, nem szabad megkeményítenünk sziveinket,[5] hanem Isten ihletéseivel pontosan és állandóan közre kell munkálkodnunk, nehogy e közreműködést elhanyagolva az történjék velünk, amit a Szentírásban[6] a haszontalan szolgáról olvasunk, aki a nyert talentommal hasznot nem hajtván, a külső sötétségre vettetett.

[1] *Fil.* 2, 12.
[2] Serm. 54. in Cantic. M. 183. k. 1042. s köv. old.
[3] *Fil* 4, 13.
[4] *Kor.* II. 6, 1.
[5] *Zsolt.* 94, 8.
[6] *Máté* 25, 24 s köv. old.

155. Tárgyaltuk a segítő malaszt *természetét*. Hallottuk, hogy a tárgy oly *kényes* és *titokzatos*, hogy fölfogásunkat meghaladja. Más egyéb nem kevés jelentőségű dologgal találkoztunk tárgyalásunk közben a segítő malasztról, amelyek fölülmulják értelmünket. Hallottuk, hogy a malaszt szétosztását illetőleg nagyon sok a titok, hogy nem értjük az isteni malaszt természetét, a szétosztás okát, amelyet Isten szeme előtt tart. Hallottuk, hogy a malaszt viszonya az ember szabad akaratához, és legfőkép a mód, amelyen az ember beegyezését eszközli, titok. Miért nyujtja Isten a sok hatásos malaszt közül, melyet Isten egy bizonyos embernek is adhatna, amelylyel ez üdvözülhetne, csak azokat, amelyekbe be nem egyezik; másiknak meg azokat, amelyekről előre látja, hogy beegyezik, ezt nem értjük. Miért nyujtja egyiknek, noha nem is kéri, a megtérés malasztját és az állhatatosság ajándékát, a másiknak pedig nem adja, nem értjük; miért engedi meg az áteredő bűn által egyenlőkép beszennyezett két kisded közül az egyik megkereszteltetését, mielőtt még meghalna, másikét pedig nem; nem értjük. Mi következik ebből? Vajjon a titkok miatt, amelyek a segítő malasztról szóló tannál előfordulnak, megtagadjuk hitünket? Mily sok minden van a naponként szemünk előtt forgó természeti világban, mi értelmünket fölülhaladja. Már pedig, ha ezeket nem értjük, miként merészkedhetnénk arra, hogy Isten titkos terveit és a malaszt szétosztásának okát megismerni akarjuk? Inkább helyén való, hogy amit e tárgyban a tanító egyház, mint kinyilatkoztatott igazságot elénk ad, szilárd hittel karoljuk föl, hogy elkerüljük *azt a vakmerőséget,* amelyre zabolátlan elméjükben bizakodók vetemedtek s ennek következtében a segítő malasztról szóló tan körül a legsajnálatosabb tévedésekbe estek.

III. FEJEZET.

A megszentelő malasztról.

Fölosztás. A megszentelő malasztról szóló tanítást[1] következő cikkelyekre osztjuk:

I. cikkely. *A megszentelő malaszt különféle nevei.*

[1] Fáradságra méltó dolog vólna, ha igyekeznének a papok magok is megismerni s hiveiknek gyakran hirdetni, mily fönséges és nagyszerű ajándékot ád Isten az embernek, midőn lelkébe önti a megszentelő malasztját; mily meg-

II. cikkely. *Tévedések.*

III. cikkely. *A megszentelő malaszt meghatározása és természete.*

IV. *A megszentelő malaszt hatásai.*

V. *A megszentelő malaszt kisérete.*

I. CIKKELY.

A megszentelő malaszt különféle nevei.

Különféle elnevezései.

157. E malasztot[1] *a) megszentelőnek* nevezzük, mert fő hatása abban áll, hogy megszenteli a lelket, melyben lakozik, valamint a meleg, mely a testet áthatja, ezt megmelegíti; *b)* a *megigazulás* malasztjának nevezzük, mert, valamint a meleg kiűzi a hideget, úgy ez a malaszt kiűzi a vétket és a lelket lényegesen minden jóra hajlandóvá teszi; *c) állapotbeli* (maradandó) malasztnak, mert nem Isten pillanatnyi befolyásában áll, mely az emberben és az ember által muló üdvös *cselekedeteket* eszközöl, hanem maradandó állapot, a léleknek a Szentlélek által eszközölt benmaradó minősítménye. Azonkívül nevezzük *d) örökbefogadásnak* is, mint a *rómaiakhoz* írt levélben (8, 15) olvassuk: «A fogadott fiak lelkét vettétek, melyben kiáltjuk: Abba (Atyánk)!» Ugyanazért e malasztot *e) Isten magvának* is mondhatjuk (*Ján.* I. 3, 9), amennyiben t. i. általa Isten fiainak születünk és az isteni természet részeseivé leszünk; *f)* vagy *az örökség zálogának*, mert a megszentelő malaszt jogcímet ad a mennyei dicsőség elnyerésére: «Ha ... fiai, örökösei is, Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak pedig örököstársai.»[2] A Szentírásban még több más hasonló elnevezést találunk a megszentelő malasztra, melyet hol *Isten barátságának*, hol Istennel való *egyesülésnek* stb. nevez.

erősítése ez a megigazultnak a bűn ellen, hogy kerüljék a bűnt s tegyék a jót. Egyébként e fejezethez csatolt gyakorlati oktatást ajánlom figyelmébe a szives olvasónak.

[1] V. ö. *Suarezt*, de Gratia, 6. k. 4. f. 1. és 2. sz.: *Mazellát*, de Gratia, disp. 5. art. 1.

[2] *Róm.* 8, 17. V. ö. *Efez.* 1, 14.

II. CIKKELY.

Tévedések.

Tévedések.

158. A megszentelő malaszt lényegének alaposabb megértésére jó lesz röviden ismételnünk, amit föntebb a 24. és köv. old. a tévedések elősorolásánál mondottunk, hogy t. i. mi nem a megszentelő malaszt. Lássuk tehát időrendben, kik tévedtek e tárgyban.

159. A *pelagiánok*, midőn helylyel-közzel a megszentelő malasztról szólnak, ezt csak a vétkek megbocsátására vonatkoztatják s nem értik alatta a szeretetet, melyet a Szentlélek lelkünkbe önt.[1]

160. A tizenhatodik századbeli *hitújítók* a megszentelő malasztról, ha *eredményeit* tekintjük, majdnem egy értelemben voltak a *pelagiánokkal*, sőt ezeknél is kevesebbet értettek alatta, mert szerintök az ember megigazulása a vétkeket csak elfödi, de el nem törüli.[2] A megszentelő malaszt *lényegéről* azt tanították, hogy az nem minősítmény, hanem inkább állag, magának Istennek igazságossága és szentsége, mely az embert megigazulttá és szentté teszi. *Osiander* azt a napfényhez hasonlítja, mely nem más, mint maga a világító nap. *Luther* és *Kálvin* szerint a megszentelő malaszt nem egyéb, mind Istennek rajtunk kívül létező kegye és jóakarata, melylyel az ember Isten előtt kedves és szeretetre méltó lesz. A *megigazulás* szerintök abban áll, hogy Isten az embernek beszámítja azt az igazságosságot, melylyel Isten vagy Krisztus igazságos. A megigazulás malasztja szerintök csak a vétkek be nem számítása, annak kinyilvánítása, hogy igazak vagyunk, Istennek a méltatlanok iránt tanusított merő kegye és szeretete.[3]

[1] Sz. *Ágoston*: De gratia Christi, c. 30. M. 44. k. 375. old. V. ö. föntebb 30. s köv. old. — Lásd *Stapleton*, Justific. 5. k. 4. fej. (Párisi kiad. 1582. 127. old.)

[2] A *protestánsok*, különösen a régiek, gyakran szólnak az ember benső megújulásáról, megszenteléséről s Istennel való titokzatos egyesüléséről is (lásd az ilyen nyilatkozatokat *Rothenél*, Dogm. Schenkel kiad. 1870. 2. k. 2. r. 250. old.); de teljesen más értelemben, mint a katholikusok, amint ezt alább, a negyedik fejezetben kimutatjuk. Egyébként olvasd erről *Rothe*, i. h. 2. k. 2. r. 178. s köv. old., 249. s köv. old., 281. s köv. old.

[3] L. föntebb a 38. s köv. old. V. ö. *Wallenburchot*, de Justificat. 7. s köv. fej. (Coloniae Agripp. 1671. t. 2.); *Wiestet*, Demonstr. dogm. 6. k. 23. §; *Möhlert*, Symbolik 16. §. és másutt; neue Untersuchungen der Lehrgegensätze § 31. *Gottit*, Theol. scholast. t. 2. tract. 6. de div. grat. qu. 3. dub. 2.

161. *Bajus* szerint a megigazulás, melynek folytán a bűnös a hit által igazzá lesz, főleg az isteni parancsolatok megtartásában áll, a cselekedetek igazságosságában; nem pedig valami a lélekbe öntött malasztban, melynek erejénél fogva Isten az embert fiává fogadja, úgyhogy az bensőleg megújul és az isteni természet részesévé lesz.[1]

162. Hasonló értelemben nyilatkozik *Hermes* is, midőn azt tanítja, hogy a megszentelő malaszt nem egyéb, mint az a kegy és jóakarat, melynél fogva Isten Krisztus érdemeiért az embert kegyelmébe fogadja és kész neki segítő malasztokat adni.[2]

163. *Hirscher* szerint a megszentelő malaszt nem a lélekbe öntött ajándék, hanem a Szentlélek folytonos segedelme a keresztény igazságosság kitartó követésére, vagy más szóval: mennyei ajándék, melylyel féktelen kívánságunkat legyőzzük, megfékezzük és Istenhez ragaszkodunk.[3]

III. CIKKELY.

A megszentelő malaszt meghatározása és természete.

Meghatározás.

164. Az elsorolt tévedések ellenében a hittudósok a megszentelő malasztot következőleg határozzák meg:

Istennek természetfölötti s a lelekben állandóan megmaradó ajándéka, mely által közvetetlenül és valóságosan megigazulunk; szentek, Isten előtt kedvesek, az isteni természet részesei és Isten fogadott fiai leszünk s egyúttal az örök életre, mint annak örökösei érdemszerző cselekedeteket vihetünk véghez.

A megszentelő malaszt természete.

165. A megszentelő malaszt lényegét vagy természetét úgy is kifejthetnők, ha e meghatározás egyes alkotórészeit egyenkint külön-külön megmagyaráznók.

[1] L. föntebb a 44. old. V. ö. *Scheebent*, Dogm. 2. k. 264. s köv. old., főleg a 268. old.

[2] V. ö. föntebb az 52. old.

[3] L. föntebb az 56. s köv. old. — Ide tartoznak mindazok, kik *Hirscher* módjára a megszentelő vagy megigazoló malasztot összetévesztik a tökéletesség egy nemével, melyre az ember az erények gyakorlása által fokonként eljuthat. — *Güntherre* vonatkozólag l. föntebb az 59. s köv. old. E tévedések bővebb megismerésére olvasd *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 163. s köv. sz. és adaléka a 719. s köv. old. Hasonlókép lásd föntebb mit az 51. s köv. oldalon *Friedrich*, Docum. ad illustr. conc. Vatic. és *Martin* Konr., Omnium conc. Vatic. docum. coll., idéztünk.

De célszerűbb lesz más úton-módon haladva, a következő tételeket fölállítanunk.

Természetfölötti.

166. A megszentelő malaszt valami *természetfölötti*, ami minden teremtménynek természeti erőit és követelményeit teljesen fölülmulja.[1]

Hitcikkely.

Ez hitágazatilag bizonyos, ami kitünik *Bajus* tételeinek kárhoztatásából.[2] A *vatikáni* zsinat[3] is azt mondja: «Ha valaki tagadja, hogy a megszentelő malaszt természetfölötti ajándék, ... ki legyen közösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

167. A *Szentírás* a megszentelő malasztról azt mondja, hogy általa az ember Istennel bensőleg egyesül (*Ján.* 14, 23), az isteni természet részesévé, (*Péter* II. 1, 4) és a Szentlélek templomává lesz (*Kor.* I. 6, 19) stb.; mindez az összes teremtett és teremthető természet minden erejét és követelményét fölülmulja; tehát ...

2. a szentatyákból.

168. Csak *alexandriai* sz. *Cyrill*[4] egy mondását idézzük, mely szerint: «Azok, kik a Krisztusban való hit által hivatottak,

[1] Hogy miben áll tüzetesebben a malaszt természetfölötti volta, megmondja *Billuart*, de Gratia, diss. 4. art. 3. consect.; *Montagne*, de Gratia, quaest. prooemal. art. 2., *Mignenél*, Curs. theol. compl. 10. k. 16. s köv. old.; lásd föntebb I. k. 424. s köv. old.; 463. s köv. old.; *Scheeben*, Dogm. 2. k. 162. s köv. §; 170. §; s ugyanazon szerzőtől: Natur und Gnade, 3. fej. 5. §.

[2] *Bajus* 17., 23., 42., 69. tétele *Denzingernél*, Enchir. LXXXVI.

[3] Hitágazati határozatok tervezetei V. kán. 3. (*Martin* Konr.-nál, Omnium concil. Vatic. docum. Collect. p. 31.). V. ö. mit a *vatikáni* zsinatra kiválasztott hittudósok a hitágazati tervezetek 18. fej.-hez megjegyeztek *Friedrichnél*, Docum. ad illustr. concil. Vatic. 2. k. 62. s köv. old. Ezen 18. fejezetben (*Friedrichnél* i. h. 2. k. 22. old.) olvasható: «Igy Isten nekünk Megváltónk érdemeinél fogva nemcsak vétkeinket bocsátja meg, nemcsak erkölcsi igazságosságunkat állítja helyre, mely eszes természetünknek megfelelő lévén, ezt csak a maga rendjében tökéletesítené; hanem a bennünk lakó Szentlélek által belénk öntött bensö malaszttal újjá születünk és megújulunk, hogy Krisztusban új teremtménynyé legyünk, nem a mi igazságosságunk szerint, hanem a szerint, amely a Krisztus Jézusban való hitből van, amely Istentől való igazságosság a hitben. A teremtménynek ez a megújulása Isten képére és társaságára a teremtett természet minden követelményét és erejét meghaladó felemelése és ugyanezért igazán természetfölötti hogy ingyenes örökbefogadás által Isten fiainak neveztessünk és azok legyünk.»

[4] Lib. 1. in. Joann. c. 9. M. ser. gr. 73. k. 154. old. V. ö. ugyanattól contra Antropomorph. c. 2. M. ser. gr. 76. k. 1082. old.; sz. *Bonaventura*, in 2. Sent. dist. 29. a. 1. qu. 1.

Hozzátehetjük, amit sz. *Tamás* ír, quaest. 27. de veritate a. 6.: «Azt kell mondanunk, hogy a malaszt a lélek lényegében van, melyet tökéletesít, amennyiben neki valami lelki minősítvényt ad és azt bizonyos tekintetben át-

hogy Isten fiaivá fogadja őket, saját természetök silányságát levetették és Isten fölmagasztaló malasztjával, mint valami ragyogó mezzel ékeskedve természetfölötti méltóságra emelkednek.»

3. az észből.

169. Az *ész* is átlátja a megszentelő malaszt természetfölötti jellegét, ha tekintetbe veszi annak *eredetét, eredményét* és *célját.* Mert annak *eredete* Istentől van, mint a kegyelem kútfejétől, aki pedig kiválóan természetfölötti lény; fő *eredménye*, mint alább látni fogjuk, részesülés az isteni természetben, úgy, amint ez magában van; *célja* pedig Isten boldogító közvetetlen látása. Mivel pedig a dolog mivolta annak eredetéből, eredményéből és céljából ismerhető fel, a megszentelő malasztnak is természetfölöttinek kell lennie, olyannak, aminő eredete, célja és eredménye.

170. Tehát a megszentelő malaszt talán *maga az Isten?* Isten első sorban természetfölötti lény, de olyan, ki az egész teremtett, sőt teremthető természeten fölül áll mindenre nézve, ami csak a teremtett, vagy teremthető természetben létezik, vagy létezhetik.

Vajjon a megszentelő malaszt valami *isteni tökéletesség-e?* Talán Isten igazságossága, az ő szentsége, melylyel Isten minket fölruház és amelylyel bűneinket, hogy ne lássa, mintegy befödi? Vagy az Isten kegye, melylyel bűneinket megbocsátja, minket kegyelmébe fogad,[1] és segítő malasztokkal eláraszt?

hasonítván az isteni természet részesévé teszi»; és Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 1.: «A malaszt kincse a teremtmény minden képességét meghaladja; mert nem más, mint az isteni természetben való részesülés, mely minden más természetet meghalad.» Ugyanott, qu. 113. art. 9. ad 2.: «Egy embernek adott malaszt kincse nagyobb az egész mindenség minden természetes javánál.»

[1] V. ö. *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 170. és köv. sz., ki azt mondja: «A gonosztevőnek, kinek fejedelme megkegyelmez, helyzete megváltozik; a törvény előtt többé nem bűnös és büntetésre méltó. A szolga, kit ura fiául fogad, urával szemben egészen új viszonyba lép. De a kegyelem, mely ezt az új viszonyt és megváltozott helyzetet létrehozza, csak a megkegyelmező fejedelemben és az örökbefogadó úrban van meg, mint jóságának következménye. Nem gondolkodhatunk-e hasonlóképen a keresztény megigazulásról? Ez esetben annak okozója a megszentelő malaszt, Isten jóságának folytonos kifolyása lenne, melynek következtében mi az Isten itélőszéke előtt nem mint büntetésre méltók, hanem mint igazak és ártatlanok, nem mint ellenségek, hanem mint jóbarátok, nem mint szolgák, hanem mint fiak állunk. De már megmutattuk, hogy Istennek puszta jóakaratát, kegyét és szeretetét is a szó valódi értelmében malasztnak nevezhetjük. Ha tehát az ily jóakarat a fön-

És, mivel a megszentelés munkáját különösen a Szentléleknek tulajdonítjuk, miként a káté elemeibe beavatott kisdedek is vallják: *Az Atya teremtett, a Fiú megváltott, a Szentlélek megszentelt:* vajjon a megszentelő malaszt nem *azonos-e* a Szentlélekkel, aki az igazban lakozik és benne az isteni szeretet cselekedeteit *közvetetlenül* végzi?[1]

tebb említett változást eszközli, hogy büntetésre méltó szolgákból Isten kedves gyermekeivé leszünk; úgy látszik, hogy semmiben sem különböznek attól, amit eddig a megszentelő malasztról bebizonyítottunk.» — Olvasd azt is, mi *Kleutgen* idézett művében következik, ahol ezt az állítást a legnyomósabb érvekkel tönkresilányítja.

[1] *Lombardus Péter* különös állítására vonatkozólag (1. k. 17. sz.), mely szerint ő, mint némely hittudós véli, a megszentelő malasztot nem tartaná a Szentlélektől lényegesen különbözőnek, olvasd sz. *Tamást*, Summ. Theol. p. 2. 2. qu. 23. a 2., hol ezt találod: (*Lombardus Péter*) «állítja, hogy a szeretet nem a lélekben levő valami, hanem maga az elmében lakozó Szentlélek. Nincs szándékában azt állítani, hogy a szeretet amaz indulata, melylyel Istent szeretjük, maga a Szentlélek; hanem hogy a szeretet ezen indulatát a Szentlélek nem valami állapottal közvetíti, mint egyéb erényes cselekedetet, ahogy például a hitet és reményt is más erényekkel közvetít. Ezt pedig a szeretet fölénye miatt mondja.» *Vega*, in Trident 7. k. 21. fej. azt írja: «S ha jól megfontoljuk a Mester szavait, nyilvánvaló lesz az ő véleménye, hogy t. i. a szeretet működésébe a Szentlélek közvetetlen magától és minden állapot közvetítése nélkül folyik be, de azt sohasem lehet nyíltan rábizonyítani, mintha azt hitte volna, hogy mi a Szentlélek által közvetetlenül s minden állapot közvetítése nélkül leszünk megigazultakká és Isten előtt az örök életre érdemesekké.» — Úgy látszik tehát, hogy *Lombardus* azt tartotta, hogy az igaznak lelkében a Szentlélek a szeretet állapotát képviseli, és az embert a szeretetbeli cselekedetekre közvetetlen ösztönzi. De ezen vélekedést is a legtöbb hittudós különösnek, a maga nemében páratlannak tekintette és elvetette.

Petaviusnak ez érdemben *Lombarduséhoz* némileg hasonló vélekedését olvasd *Petaviusnál*, de Trin. 8. k. 4. fej. Mennyiben különböznek egymástól, megmondja *Mazzella*, de Gratia, 910. és köv. sz.

Jó lesz tudnunk, mint vélekedik *Berti* Lőrinc e kérdésben. Azt írja (Disciplin. theol. 19. k. 1. fej. 4. sz.): «Az állapotbeli (megszentelő) malaszt, ha Isten részéről tekintjük, maga a bennünk lakozó Szentlélek és a Szentlélek közösségében bennünk maradó Isten maga; ha *a mi részünkről* tekintjük, az ama szeretet, melyet szivünkben a Szentlélek áraszt, nem az a szeretet, mely csak a Szentlélek ösztönzéséből származik és a sz. szeretet sugallata, hanem az a szeretet, mely a Szentléleknek bennünklakásából származik s a lélek minősítménye, ... mely által névleg és tényleg is Isten előtt kedvesek és Isten barátjai leszünk ... Mi ugyanis a lélekben benmaradó megigazulást szeretetnek hívjuk, melyet helyesen mondunk állapotnak is, amennyiben az a lélekben benmaradó dísz, lelki élet és a szentség öltönye.»

A megszentelő malaszt nem maga az Isten, nem maga a Szentlélek, nem az az igazságosság és szentség, melylyel Isten maga igazságos és szent, nem is Istennek merőben külső kegye, hanem *Istennek valamilyen alkotása.*

171. Tétel: *A megszentelő malaszt Isten különös*[1] *szeretetéből származik, Isten műve, tőle lényegileg különböző és az igazak lelkében létezik.*

Tételünk hitcikkely.

172. E tétel hitágazat, melyet, hogy a *viennei* zsinat nyilatkozatát mellőzzük (l. alább), a *trienti* zsinat[2] e szavakkal határozott meg: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazulás semmi egyéb, mint az, hogy Isten az embereknek Krisztus igazságosságát beszámítja, vagy hogy nekik a bűnöket megbocsátja s e mellett kizárja a malasztot és szeretetet, melyet a Szentlélek az emberek lelkébe kiönt, hogy ott megmaradjon: vagy azt mondja, hogy a malaszt, mely igazulttá tesz, nem egyéb Isten kedvezésénél: ki legyen közösítve.»

Hozzáadjuk a *vatikáni* zsinat[3] nyilatkozatát is: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazulás csak a bűnök megbocsátása; vagy hogy a megszentelő malaszt nem más, mint Isten abbeli kedvezése, melylyel az embert kegyébe fogadja és kész neki segítő malasztokat adni: ki legyen közösítve.

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

173. A *Szentírásból* ezúttal csak sz. *János* apostolra hivatkozunk, ki azt mondja, hogy abban, aki Istentől született, aki tehát megigazult, *az Isten magva van* (*Ján.* I. 13, 9); mi által nyilván valami bensőt, Istentől különbözőt és az emberben meglevőt kell érteni. A *Szentírás* többi hasonló kitételét a következő tételekben fogjuk fölhozni.

2. a szentatyákból.

174. A *szentatyák* nyilatkozataiból is ezúttal csak egyiket-másikat fogjuk idézni, mivel e pontról nemsokára bővebben kell

[1] Jóllehet Isten szeretete, melylyel teremtményeit szereti, magában véve egy, t. i. az isteni akaratnak benmaradó működése; eredményére nézve mégis *általánosra* és *különösre* oszlik. Az *előbbi*, melylyel, mint a *Bölcsesség könyvének* 2. fejezetében olvassuk, *szeret mindent, ami létezik*; ebből ered a teremtményekben feltalálható minden természetes és közös jó, mint a létezés, az élet s minden, mi a természethez tartozik. Az *utóbbi* azon szeretet, melylyel valakit különösen szeret: ebből erednek az örök üdvösségre vonatkozó javak. Itt ez utóbbit értjük.

[2] 6. ülés 11. kán.

[3] Hitágazati határozatok tervezetei V. 2. kán. (*Martin Konr.*-nál Omnium concil. Vatic. docum. Collect. p. 31.)

szólnunk. Sz. *Ágoston*[1] a *rómaiakhoz* írt levél szavaira: «*Kijelentetett az Isten igazsága*» (*Róm.* 3, 21.) megjegyzi: «Nem mondta az apostol: az ember igazsága vagy a szabad akarat igazsága, hanem Isten igazsága; nem az, melynél fogva Isten igazságos, hanem amelylyel az embert fölruházza, midőn a gonoszt igazzá teszi.» Ugyanő alább az idézett hely 22-ik verséhez: «*Az Isten igazsága, tudniillik a Krisztusban való hit által*» hozzáteszi: «Valamint pedig a Krisztusban való hittel mi hiszünk s nem Krisztus hisz, úgy Isten amaz igazsága sem az, melynél fogva Isten igazságos. Mert mind a kettő a mienk; de azért mondjuk az Istenének és Krisztusének, mert az ő jóságából ajándékkép nyerjük.» Végre ugyancsak az idézett helyen a 32. fejezetben mondja: «Ez az Isten igazsága, melyet nemcsak tanít a törvény parancsából, de meg is ad a Szentlélek ajándékából.»

3. az észből. 175. A megszentelő malaszt által az ember a természetfölötti isteni szeretetnek és pedig a természetfölötti végső cél rendjében méltó tárgya lesz, azért szükséges, hogy Isten az ember lelkében eszközöljön valamit, ami az embert ebben a rendben jóvá s Isten előtt kedvessé és szeretetreméltóvá tegye.[2]

176. A megszentelő malaszt tehát, mint az eddigiekből kiviláglik, Istentől valóságosan különböző valami, Isten műve.[3] Az

[1] De Spirit. et Litt. 9. fej. 15. s köv. sz. M. 41. k. 209. s köv. old. — V. ö. *Gottit*, Theol. scholast. de divin. Grat. tract. 6. ért. 3. kérd. 2. §. (2. k. 279. s köv. old.)

[2] Isten szeretete és az ember szeretete között az a különbség, hogy az *Isten* szeretete jóvá teszi azt, amit szeret; az *ember* szeretete pedig föltételezi egészben vagy részben a jóságot abban, amit szeret. V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. a. 1.; contra Gentes, l. 3. c. 155. qu. 27. de verit. art. 1.

Gotti, i. h., hogy ennek okát jobban kifejtse, hozzáadja: Isten a bűnöst, kit újból megigazulttá tesz, ismét szereti, holott azelőtt gyűlölte volt, mint olvassuk (*Bölcs.* 14, 9): «Egyenlőképen gyűlöli Isten az istentelent és annak istentelenségét.» És így, aki előbb Isten előtt gyűlöletreméltó vala, ezután szeretetreméltó lesz. Kell tehát benne valaminek lennie, mi által gyűlöletesből kedvessé lesz Isten előtt, vagy más szóval a nem kedveltség állapotából az örök életnek a természetfölötti cél életrendjében a kedvesség állapotába jut; csakhogy, mivel ily átváltozás Isten részéről lehetetlen, mert Ő változhatatlan, tehát a bűnös részéről kell beállania azáltal, hogy oly jót nyer, ami méltóvá teszi Isten természetfölötti szeretetére.

[3] Hogy Isten e műve nem *állag*, hanem a lélekhez jövő *járuléki* valami, ez bővebb bebizonyításra nem szorul. V. ö. *Suarez*, de Grat. 6. k. 2. fej. 2. sz.; *Gotti* i. h. qu. 3. dub. 2. — Hasonlókép abba a kérdésbe sem akarunk

Isten kegyelmes akaratának ezt az eredményét pedig kétféle módon érthetjük. *Először* úgy, hogy Isten az emberi lelket *rábirja*, hogy valamit megismerjen vagy akarjon és megtegyen; és ebben az értelemben a kegyelmes Isten műve az ember lelkének *megindításában* áll, mert a rábiró működése, amennyiben indulatba hoz, megindítás. *Másodszor*, Isten kegyelmes akaratával annyiban is segít, amennyiben valami állandó ajándékát önti lelkünkbe.

Vajjon tehát az említett isteni mű nem valami segítő malaszt-e, mely az emberre állandóan befoly? A megszentelő malaszt talán a Szentlélek folytonos segedelme, mely bennünket mindig erkölcsös életre késztet, melylyel folyton az erényt művelve és főleg a lázongó kívánságokat megfékezve, fokozatosan keresztény tökéletességre jutunk?

177. Hogy elejét vegyük annak a vélekedésnek, mintha a megszentelő malaszt, bűntörlő hatásától eltekintve, csak a lélekre állandóan befolyó segítő malaszt volna, azt állítjuk, hogy a *megszentelő malaszt tartós, a lélekben folyton benmaradó és pedig szellemi minősítmény vagy alak módjára benmaradó* valami.

Ezt az állítást, hegy jelentősége annál szembetünőbb legyen, a következő két tételre bontjuk. De előzetesen is megjegyezzük, hogy e két tétel lényegében egy s csak fogalmilag különböző.

178. Tétel: *A megszentelő malaszt a lelekben természetileg* (physice) *megmaradó, vagyis olyan valami, ami a lélekben természetileg és állandóan lakozik.* A megszentelő malaszt a lélekben fizikailag megmaradó valami.

179. *Természetileg benmaradónak* mondom, hogy kizárjam a kegyelem erkölcsi benmaradását. Akkor mondjuk természetileg benmaradónak, ha a megszentelő malaszt valami természetes, természetes lényében megmaradó, és következőleg a lélekben benlakó. *Erkölcsileg* megmaradónak mondanók, ha a megszentelő malaszt csak segítő malaszt lenne, mely az igaz lelkét folytonfolyvást indítaná és termékenyítené. A tétel kifejtése.

180. Ez az állítás, melynek bizonyossági fokáról a következő tételben lesz bővebben szó, egészen bizonyos, mivel ezt, Tételünk egészen bizonyos.

mélyebben belebocsátkozni, vajjon azt a járulékot Isten *szoros értelemben úgy teremti-e,* vagy pedig hatalmával a *lélekből hozza létre?* A szives olvasót utaljuk arra, mit föntebb e tárgyban a 69. s köv. old. mondottunk. Ugyanaz áll kellő változtatással a megszentelő malasztról is.

hogy az egyháznak a XVI. század előttről való és szintén a következő tételre szánt emlékeit mellőzzem, a *trienti* zsinat[1] kimondja e szavakkal világosan: a Szentlélek a malasztot és szeretetet szivökbe önti *és ez bennök megmarad.* Hozzáteszszük a *vatikáni* zsinat kánonját is[2]: «Ha valaki tagadja, hogy a megszentelő malaszt természetfölötti benmaradó ajándék, amely a lélekben lakik, ki legyen közösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

181. A *Szentírás* ezt az igazságot mindama helyeken jelzi, melyekben a megigazulás kegyelmét, vagyis a megszentelő malasztot jelképesen *magnak, életnek, pecsétnek, világosságnak, zálognak, fölkenetésnek, fényes ruhának, stólának nevezi*[3]; mely

[1] 6. ülés 11. can. mint föntebb a 187. old. idéztük.

Olvasd ugyanazon *trienti* zsinatnak 5. ül. decretum de peccato originali, és a következő ülések több *helyét* (pl. 6. ül. 3. és 7. fej., 7. ülés 7. kán.), amelyekből azt tanuljuk, hogy *a kisdedek* is nyernek malasztot, mely által megigazulnak, és hogy a keresztségben nemcsak a bűnöket bocsátja meg Isten, hanem malasztot is ad mindenkinek, aki eléje akadályt nem gördít; már e helyek is nyilvánvalóvá teszik mit tartottak e tárgyról a zsinati atyák. Mert az oly malaszt, milyet a *csecsemők* nyernek, nem állhat folytonos erényes cselekedetekben, sem a segítő malasztban, mely lelkükre folyvást hasson, miután ők, a kisdedek, úgy az erényes cselekedetekre, mint a segítő malaszt elfogadására még nem képesek. Következőleg annak a cselekedetektől és segítő malaszttól valami különbözőnek és pedig maradandó ajándéknak kell lennie, minthogy a csecsemők a keresztség fölvételével a bensőleg lelkökben maradó ajándék folytán megigazultak maradnak. A megigazulás pedig lényegében egy és ugyanaz a kisdedekben és a felnőttekben. A zsinat fölfogása szerint tehát a megszentelő malaszt a *felnőttekben* is, tehát egyáltalában mindenkor, a lélekben természetileg benmaradó adomány. V. ö. *Vega*, in Trident. seu de Justificat 7. k. 24. f.

Nem tagadjuk ugyan, hogy a *trienti* zsinat azt az állítást, hogy a megszentelő malaszt a lélekben *természetileg* benmaradó, *határozott szavakkal* nem mondja, hanem a fölhozott helyeken azt egyértelműleg mégis kifejezte. V. ö. azonfölül 6. ülés 10, 11. és 16. fej., ahol az van, hogy a megszentelő malaszt belénk öntetik, a lélekben megmarad; az emberben fönmarad, gyarapszik; a megigazult azt elveszítheti; ez az ujonnan szülötteknek a *ruhája* (stola), melyet Ádám magának és nekünk is elvesztett, amelyet fehéren és szennytelenül kell megőrizniök, hogy Jézus Krisztus itélőszéke elé vigyék és *örök életet* nyerjenek.

[2] A hitágazati határozatok tervezeteiben V. 3. kán. (*Martin* Konrádnál, Omn. concil. Vatic. docum. Collect. p. 31.)

[3] Pl. *Ján.* I. 3, 9: «Aki Istentől született, bűnt nem cselekszik, mert *az ő magva van benne*»; *Efez.* 5, 8: «Egykor ugyan sötétség valátok, de most *világosság* vagytok az Úrban»; *Ján.* 6, 58: «Amint engem küldött az élő Atya, és én élek az Atyáért: úgy aki eszik engem, ő is *él* énérettem»; 10, 10: «Én

jelképek valamely a megigazult lelkében *megmaradó* és pedig *természetileg* megmaradó ajándék jellegét viselik, ami egyes működésektől különböző. Ide tartoznak azok a helyek is, melyekben azt olvassuk, hogy Isten a megigazultban *marad,* benne *lakik,*[1] mert a maradás és benlakás valami állandót, a muló megindítástól, minő a segítő malaszt, különbözőt jelent.

182. Hasonlókép nyilatkoznak a *szentatyák* is a megszentelő malasztról. Sz. *Ambrus* írja[2]: «Ezután fehér ruhát kaptál, 2. a szentatyákból.

azért jöttem, hogy életök legyen, és bővebben legyen.» V. ö. *Kor.* II. 1, 21 is. E helyekről olvasd *Kleutgent* i. h. 173. s köv. sz. *Scheeben,* Herrlichkeiten der göttlichen Gnade, i. k. 10. fej.

[1] *Ján.* 14, 23: «Hozzája megyünk, és lakóhelyet szerzünk nála»; *Kor.* I. 6, 19: «Nem tudjátok-e, hogy a ti tagjaitok a Szentlélek temploma ki bennetek vagyon, kit az Istentől vettetek, és nem vagytok magatokéi?» V. ö. *Kleutgen,* i. h.; *Mazzella,* i. h. 937. sz.

[2] Lib. de mysteriis 7. fej. M. 16. k. 399. old.; hasonlókép Hexaemer. 6. k. 8. fej. M. 14. k. 260. old.: «Felelj hát, kérlek, mint vélekedel, vajjon test, vagy lélek szerint történik-e megigazulásod? De hisz ezen nem kételkedhetel, mert az igazság, honnan a megigazulás származik, nem a testé, hanem csak a léleké. *Festve vagy tehát, oh ember, Uradtól Istenedtől festve.* Jó művészed van, jeles festőd. Ne rontsd el e szép festményt, mely nem festéktől, hanem az igazságtól ragyog, nem viaszból formálva, hanem kegyelemből»; de Spirit. s. lib. 1. c. 6. M. t. 16. k. 723. old.: «*Meg* vagyunk tehát *jelölve* a Lélekben Istentől. Mert valamint Krisztusban meghalunk, hogy újra szülessünk, úgy a Lélek is megjelöl, hogy az ő fényét s képét és kegyelmét meg tarthassuk: ami mindenesetre lelki jegy. Mert habár látszólag testünket jelöli is meg, mégis valósággal lelkünket jelöli meg, hogy a Lélek föltüntesse rajtunk a mennyei kép idomát.» Sz. *Ágoston,* in Epist. ad Parthos, 3. ért. 12. sz. M. 35. k. 2001. old. írja: «A láthatatlan *kenés* az a szeretet, mely, bárkiben legyen, mintegy gyökerévé lesz, mely a nap hevénél sem száradhat el.» V. ö. azzal, mit már sz. *Cyprián* a keresztségben nyert malaszt eredményeiről írt, midőn a keresztségben nyert új életet a természetes élettel összehasonlítva mondja (Epist. ad Donat. 4. M. 4. k. 204. old.): «Miután az életadó víz segítségével korábbi életem szennye eltöröltetvén, kitisztult lelkemre fölülről vidám és tiszta *fény derengett,* miután a mennyei életet beszíván, *második születésem új emberré* alkotott, csodálatos módon egyszerre megszüntek kételyeim, fölnyíltak a rejtekek, a homály szememről eloszlott, képességet nyertem arra, ami előbb oly nehéznek látszott, könnyű lett, amit lehetetlennek tartottam, hogy t. i. belássam azt, hogy az, ami előbb test szerint születve vétkes módra élt, az földi volt, az pedig, hogy már a Szentlélek kezde éltetni, Istennek műve.»

Ne is mondd, hogy a szentatyák ily helyein az embernek oly *erkölcsi* megújulásáról van szó, amely lassanként magának a segítő malaszttal közreműködő embernek megjavulásával megy végbe. Mert, ámbár a szentatyák

mely azt jelenti, hogy levetetted a bűn mezét s felöltötted az ártatlanság szüzi takaróját.»

3. az észből. 183. Azt az állítást, hogy a megszentelő malaszt a föntebbi értelemben nem *erkölcsileg*, hanem *természetileg* a lélekben benmaradó valami, maga az *ész* is következteti abból, hogy, amint már kimutattuk, a kisdedek is, és akik velök egy számítás alá jönnek, az esztelenek stb. elnyerik a megszentelő malasztot; úgyszintén abból is, hogy az igazak az álomban vagy őrültség állapotában a megszentelő malasztot el nem vesztik. Mivel sem ezek, sem azok nem képesek semmi üdvös cselekedetre, bizonyos az, hogy nem muló megindítással vezéreli őket a Szentlélek.[1]

A megszentelő malaszt valami minősítvény. 184. Tétel: *A megszentelő malaszt valami a lélekben benmaradó minősítmény,* vagy, hogy pontosabban fejezzük ki, szellemi alak, mely a lélekhez járulván, neki új *létet* ad; vagy, mint mások mondják, a megszentelő malaszt állapot, nem ugyan működő, hanem létbeli állapot,[2] állapotként benmaradó lelki tulajdonság.

Tételünk biztonsági foka. 185. E tétel, mely az előbbivel bizonyos tekintetben azonos s azt csak jobban meghatározza, egészen bizonyos[3]; mert a meg-

néhány nyilatkozatban ezt az erkölcsi megújulást is értik, mégis nyilván főleg ama másikat akarják értetni, mely ennek az erkölcsi megújulásnak alapja és gyökere; amint ez nyilatkozataikból első tekintetre fölismerhető. Azonfölül a szentatyák ama szavai, melyek a megkeresztelt *csecsemőkre* vonatkoznak, más értelemben teljességgel nem magyarázhatók. Egyébként v. ö. *Kleutgen,* i. h. 177. sz.

[1] Azután az ilyenekben a megszentelő malaszt (ex opere operato) *gyarapodhatik* is, mi az említett föltevés mellett lehetetlen volna. — Olvasd el különben azokat az okokat is, melyeket a következő tételnél sorolunk elő.

[2] Különbséget kell tennünk a *létbeli,* mint mondják, és a *működő* állapot között. Amaz az *állagot* önmagában véve határozza meg, hogy az jó vagy rossz legyen, vagyis, hogy jól, vagy rosszúl *létezzék*: emez a lélek *tehetségeit* képesíti arra, hogy jól vagy rosszul működjenek és tulajdonképen *erénynek* mondjuk, ha jó; *véteknek,* ha rossz. — Az állapotokról olvasd alább az 5. cikkelyt is.

V. ö. sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. a. 2. *Capponi a Porrecta,* Elucidationes formales ad Summ. s. Thomae, in hunc locum (Velence 1596, 2. k. 736. old.); *Suarez,* de Grat: 6. k. 1. fej. 4. sz.; 12. fej. 3. s köv. sz.

[3] Hogy világos legyen, mily nagy ezen és az előbbi állításnak bizonyossági foka, és hogy kitünjék ez igazság története is némileg, jó lesz a következőket megjegyeznünk:

A trienti zsinat előtt ez állítások bizonyára nem voltak a kötelező hit tárgyai. III. *Ince,* a XIII. század elején (cap. Majores, titul de baptism.) a kisdedek keresztsége felöl fölemlíté a hittudósok ellenkező állí-

szentelő malasztot némileg már III. *Ince* pápa, és még világosabban a *viennei zsinat* úgy tüntetik föl, mint *alakítót* (informans), mely a léleknek lényeges alakot kölcsönöz; végre a *trienti* zsinat kimondta, hogy a megszentelő malaszt a lélekben *benmaradó,* mely szó úgy látszik, egyúttal a léleknek kölcsönzött alakot is jelzi.

tásait; némelyek ugyanis azt vitatták, hogy a keresztség a kisdedekben az áteredő bűnt ugyan eltörli, de a *hitet, vagy szeretetet és más erényeket nem nyerik a keresztségben;* mások ellenben azt védték, hogy *bűnbocsánat mellett megnyerik az erényeket is, úgy hogy meglesznek bennök állapotbelileg, de nem tudják azokat használni.* Úgy látszik, hogy utóbbi állításnak kedvezett a pápa is. Világosabban szól e tárgyról 1312-iki *viennei* zsinat (de summa Trin. et fide cathol.): «Ami a keresztségnek a kisdedekre való hatásait illeti, úgy látszik, hogy a hittudós tanárok egymással ellenkező véleményben vannak; mert némelyek közülök azt tartják, hogy a keresztség erejével a kisdedek megnyerik ugyan a bűnbocsánatot, de nem a malasztot; mások ellenben azt erősítik, hogy azokban a keresztség a bűnt is eltörli, továbbá az erényeket és az állapotbeli malasztot is megszerzi nekik. Mi . . . e második állításról, mint olyanról, mely valószínűbb és a szentek, valamint az újabb hittanítók tanaival inkább megegyezik és azoknak megfelel, s melyhez a zsinat is hozzájárul, azt hiszszük, hogy az méltóbb a követésre.» A *trienti* zsinat tartózkodott a minősítmény, vagy állapot szavának használatától. De megjegyzendő, mit ír *Pallavicini* (Hist. conc. Trid. 8. k. 14. fej. 3. sz.): «Végre tekintetbe veendő, hogy a zsinatnak szándéka volt kimondani azt, hogy különösen a megigazulás állapota öntetik a lélekbe, nem pedig csak puszta belső megigazulás s eltekintettek attól, vajjon ez cselekvés-e, vagy, amint azt *Vasquez* Gábor erősíté, állapot. S ez utóbbit hiszem magam is; mert, midőn néhányan azt kivánták, hogy határozottabban mondassék ki, hogy a megigazulás belénk öntött állapotát nyerjük, az e célra kirendelt atyák azt válaszolták: Ez eléggé kiviláglik azon szóból *benmaradó,* amely állandóságot jelent, mely állapotoknak és nem tetteknek felel meg.» — Olvasd alább is 4. fej. 2. cikk. megigazulásunk *alaki* okáról, amit *Vegából,* Justific. 7. k. 24. fej. ide vonatkozólag idézünk. V. ö. a *trienti* zsinat 6. ül. 7. és 11. kán. A *római* káté (Par. 2. c. 2. n. 50.) ezt írja: «A trienti zsinat mindenkitől kiközösítés terhe alatt megköveteli, hogy higyje, mikép Isten malasztja nemcsak az, ami által bűnbocsánatot nyerünk, hanem hogy egyszersmind egy a lélekben benmaradó isteni minősítmény.»

A trienti zsinat *után* élő hittudósok arra nézve, vajjon ez állításokat, hogy a megszentelő malaszt minősítmény, vagyis állapot, s hogy a lélekben *természetszerűleg* bengyökerező, kötelesek vagyunk-e hinni vagy nem, nincsenek egy értelemben. *Soto* Dom., de natura et gratia 2. k. 17. és köv. fej. *Canus* Melchior, de locis theologicis. 7. k. 2. fej. és mások azt mondják, hogy a föntebb elősorolt állítások csak nagy vakmerőséggel tagadhatók; de ha tagadná azokat valaki, nem bizonyos felőle, hogy vét-e a hit ellen. *Bellarmin,* de grat. et lib. arbitr. 1. k. 3. fej., *Suarez,* de gratia c. 6. k. 3. fej. 6. sz. azt vitatják, hogy ezen tételeket (legalább értelmökre nézve) a *trienti* zsinat határozata

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

186. Az *ószövetségből* sz. *Tamás*[1] ide vonatkoztatja a 103. *zsoltár* 15. versét: «Hogy fölvidámítsa arcát olajban»; és még inkább a 44. *zsoltár* 8. versét: «Fölkent téged a vígság olajával», mely szavakkal a malaszt lelki ékességnek mondatik, amely szent szeretetet önt belénk. Az ékesség pedig lelki minősítmény, mint a szépség testi tulajdonság. Az *újszövetségi* Szentírásból azok a helyek vágnak ide, melyeket már idéztünk, amidőn t. i. az a malasztot *magnak, zálognak, pecsétnek, forrásnak* mondja; mert ezek a nevek valami állandót, a lélekkel közölt alakot jelentenek; úgyszintén amelyekben szó van az *újjá születésről* melyet a Szentlélek eszközöl bennünk, s az *új teremtésről* stb.[2]

alapján kötelesek vagyunk elhinni. *Suarez* ugyanis azt írja: «Azt vélem, hogy ezen igazság felől a *trienti* zsinat hitben kötelezőleg határozott, *legalább abban az értelemben,* hogy a malaszt, mely minket maradandóan igazakká tesz, valami teremtett, a tettektől különböző és azok hiányában is az emberben benmaradó.» Hasonlóan ír *Vega* (in Trident. 7. k. 24. fej.; — olvasd alább 4 fej. 2. cikk. a megigazulás alaki okáról): szintúgy *valenciai Gergely* (2. part. disp. 1. qu. 3. p. ult.); valamint *Ripalda* is (de Ente supern. disp. ult. n. 27.) és sok más. Az újabbak között v. ö. *Franzelin* (de Deo Trino, 43. tétel), *Murray* (de Grat. 9. v. 8. sz.). *Mazzella,* i. h. 929. sz. azt mondja: «Miért is senki sem kételkedhetik affelől, hogy a katholikus tanhoz tartozik az az állítás, mely szerint a megszentelő malaszt *természetszerűleg* benmaradó ajándék.» Ha valaki tagadja, hogy a megszentelő malaszt *állapot, Suarez* szerint (i. h. 8. fej. 15. sz.): «ámbár vakmerően beszél, de azért eretneknek nem mondható». Ugyan *Mazella,* i. h. 933. sz. írja: joggal vitatható, hogy a megszentelő malaszt *állapot* (t. i. létbeli állapot).

Egyébként olvasd alább a 198. oldalon, mit szólnak e kérdéshez a *vatikáni* zsinatra választott hittudósok és mint vélekedtek maguk a *vatikáni* atyák is; ebből jobban kitünik, hogy korunkban a jelen kérdésben melyik az uralkodó vélemény és látható ezen igazságnak napjainkig terjedő története is.

[1] Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. a. 2. V. ö. *Capponi a Porrecta,* Comment. cum elucidat. form. (Velence 1596. 2. k. 737. old.) sz. *Tamás* e helyére vonatkozólag.

[2] *Ján.* 3, 3 és 5; 10, 10. *Tit.* 3, 5. 6. *Róm.* 8, 15. *Efez.* 1, 5; 4, 24. *Gal.* 6, 15. — A Szentírás e helyeinek értelmezésére olvasd *Kleutgen,* Theol. d. Vorz. 2. k. 173. s köv. sz.; szintúgy *Kirschkamp,* Gnade und Glorie (Würzburg 1878.). A 25. s köv. old. *Kirschkampnál* olvassuk: «Már pedig a nemzés eredménye mindig a *lényeg,* úgyhogy a nemzett fajbelileg ugyanazon természetű, mint nemzője. Ennélfogva az embernek lelki újjá születéséről is annak legbensőbb lényegére, saját állagára vonatkoztatva mondhatjuk, hogy az ember lelki újjászületése által a lét új állapotát nyeri, mely őt kiváló mértékben Istenhez teszi hasonlóvá.»

187. A *szentatyák* szintén úgy nyilatkoznak a megszentelő malasztról, mint a lélek alakjáról, lelki minősítvényről. Sz. *Vazul*[1] a *lényeges alakhoz* hasonlítja azt, mely az anyagnak faji létet ad, azután az embernek természetes tehetségeihez és hajlamaihoz, melyek nem mindig hoznak ugyan létre eredményt, de az emberben megmaradnak s mint ilyenek a lelket ékesítik. *Alexandr.* sz. *Cyrill*[2] a megszentelő malasztot úgy állítja elénk, mint *isteni alakot*, mely bennünket Isten képmásaivá tesz és mint természetfölötti szentséget, melyet mint Isten képmását nyertük;[3] 2. a szentatyákból.

[1] De Spirit. s. cap. 26. M. ser. gr. 32. k. 179. old.: «Azt mondjuk, hogy az alak az anyagban van, a képesség abban, ki arra fogékony, és az állapot abban, aki a szerint van képezve, és így sok más egyebet. Tehát a Szentlélek, amennyiben az eszes teremtményt tökéletesítvén, annak a legmagasabb kifejlődést kölcsönzi, alak gyanánt szerepel. Mert azt, ki már nem a test szerint él, hanem kit Isten Lelke vezérel és kit Isten fiának hívunk, s ki Isten fiának képéhez hasonló lett, azt lelki embernek mondjuk. És valamint a látó erő megvan az ép szemben, úgy a Szentlélek működése a kitisztult lélekben. Ezért kívánja sz. *Pál* az efezusiaknak, hogy a Bölcsesség lelkével megvilágított szemeik legyenek. S valamint a művészet abban, ki azt megszerezte, úgy a Szentlélek kegyelme abban, ki azt elnyerte, mindig benn van ugyan, de nem folyton működik.»

[2] In *Isai.* l. 4. or. M. ser. graec. 70. k. 935. old.: «Mert az ember egyszerűen a földből alkottatik, miként ősszülőnk Ádám. Mindenki anyja méhében alkottatik és ez a föld lakóinak útja arra, hogy a lényeg részeseivé váljanak. Isten fiává pedig oly módon alakul, hogy az isteni törvényt megismervén, az értelem rendje szerint nyer alakot, mely őt Isten kitünő képévé s ábrázatjává teszi s az ember lelkében az erények ékességével benmarad és bentapad. Az ilyen szépség pedig lelkinek mondható. Krisztusban a Szentlélekben részesülvén, mintegy az ő képére alkottatunk . . . Krisztus pedig úgy alakul bennünk, hogy a Szentlélek *a megszentelés és megigazulással isteni alakot nyom belénk.* Ezzel lelkünkben az Istennek és Atyának lényeges jegye ragyog, amennyiben, mint említém, a Szentlélek, midőn megszentel, ahhoz idomít bennünket.»

Amit e helyen részletesen kifejt, azt általánosan, de szabatosan hirdeti ugyanezen egyháztanító (Homil. pasch. 10. M. ser. gr. 77. k. 618. old.) «A Szentlélek tudniillik a *megszentelés minőségével* (διὰ τῆς ἐν ἁγιασμῷ ποιότητος) hasonlókká tesz bennünket Krisztushoz: mert hisz Megváltó Krisztusunknak bizonyos tekintetben képe és alakja az, melyet a Szentlélek bennünk mintegy isteni alakként ábrázol.

[3] Lib. 2. in. *Joann.* (*Kirschkamp*, Gnade und Glorie 24. old.) «Τὸν ἁγιασμὸν εἰσποιητὸν καὶ εἰσκεκρυμμένον κατὰ χάριν πρὸς εἰκόνα τὴν θείαν καὶ ὑπερκόσμιον.» (A kegyelem által lelkünkbe öntött és beleoltott megszentelést isteni és természetfölötti képhez hasonlítja.) V. ö. *nyssai* sz. *Gergely*, Hom. 2. in Cant. M. ser. gr. 44. k. 790. old.; sz. *Ambrus*, Hexaem. 6. k. 8. f. M. 14. k. 260. old.; — A *szentatyák* több ilyes nyilatkozatát, mint sz. *Jeromosét*, sz. *Cypriánét* stb. olvasd *Vegánál*, in Trident. 7. k. 24. fej. vége felé.

sz. *Ágoston,*[1] a megkeresztelt kisdedről azt mondja, hogy benne a megszentelő malaszt «mintegy *lappangó szikra*, mely a kor haladtával majd lángra lobban» ; *Ammonius*[2] a megszentelő malasztot *isteni minőségnek* nevezi.

3. az észből. 188. Az *ész* ez igazságot abból következteti, hogy Isten a természetes teremtményekről annyira gondoskodik, hogy nemcsak indítja őket a természetes működésre, hanem alakokat is ad nekik, melyek e működés elvei legyenek. Tehát illő, hogy a természetfölötti rendben is alkotott legyen Isten ilyen alakokat.[3]

[1] Contr. Julian. 1. k. 6. f. (*Kirschkamp.* i. h. 24. old.)

[2] In Caten. ad Joann. 14, 17. M. ser. gr. 85. k. 1489. old: "Ωσπερ τις θειότητος ποιότης ἐν ἡμῖν γίνεται, καὶ ἀπομένει διαπαντὸς ἐν τοῖς ἁγίοις, ὅταν δι' ἀρετῆς καὶ καθαρότητος τηρεῖν ἐν ἑαυτοῖς σπουδάσωσι τὴν χάριν.» (Szinte valami istenítő minőség keletkezik bennünk, mely teljességgel megmarad a szentekben, midőn az erény és tisztaság által a kegyelmet magokban megőrizni törekszenek.) — Olvasd sz. *Tamás,* in 2. sent. dist. 26. qu. 1. ar. 1.; contra Gentes, l. 3. c. 155; Summ. Theol. p. 1, 2. qu. 110. art. 1. sqq. Például idézzük, mit mond sz. *Tamás* i. h. art. 2. ad. 2.: «Minden állag vagy maga azon dolognak természete, melynek állaga, vagy a természet része, mely értelemben az anyagot vagy alakot állagnak nevezzük. Mivel pedig a malaszt természetfölötti, nem lehet a léleknek állaga vagy lényeges alakja, hanem mellékes *alakja.* Mert ami lényegesen Istenben van, az esetlegesen az isteni jóságban részesülő lélekben meglesz.» V. ö. ugyanannak nyilatkozatát, qu. 27. de Verit. a. 6., melyet fentebb a 184. old. idéztünk volt. V. ö. sz. *Bonaventura,* Brevil. 5. r. 1. f. (alább a 198. old.) és 3. f. In 2. sent. dist. 26. a. 1. A szeráfi egyháztanító ezt írja: «A malaszt, melyet a kegyelem állapotában levő bir, teremtett valami . . . E kérdésben a bölcsek nincsenek egy véleményen . . . *(A kegyelem)* működését némelyek (úgy látszik Lombardi Pétert és követőit érti) magához a malaszthoz, mint eszközlő elvökhöz hasonlították. S mivel Isten elégséges e működést vagy eredményt az eszes teremtményben létrehozni, ami méltós gánál fogva csakis Istent illeti meg és nehézsége miatt csakis Isten képes azt megtenni; azért azt mondták, hogy a malaszt eredményeinek létrehozására az emberben valami teremtett dolgot fölvenni fölösleges, illetlen és lehetetlen is. Mások ellenben a nevezett eredményeket a malaszthoz, mint *alakjukhoz* hasonlították, mert az éltetésnek és alakításnak valami eszközlőtől és alakítótól kell eredniök. S mivel sem nem lehetséges, sem nem illő, hogy Isten legyen a teremtmény tökéletesítő alakja; azért a teremtetlen adományon kívül, mely e működések létesítő elve, illő és megfelelő, hogy föltételezzünk teremtett adományt is, mely a *léleknek alakul szolgál. E föltevést én az előbbi állításnak eléje helyezem, mert bizonyosabb is, észszerűbb is annál.*»

[3] Sz. *Tamás* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 110. art. 2. — *Billuart,* de Justif. 4. ért. 2. c., idézi sz. *Tamás* mondatait és kibővíti azokat ily módon: «Nem illő, hogy Isten kevésbbé gondoskodjék azokról, kiket azáltal szeret, hogy nekik természetfölötti adományait nyujtja, mint azon teremtményekről, melyeket szeretvén, nekik a természetes jót adja. Ámde a természetes

IV. CIKKELY.

A megszentelő malaszt hatásai.

189. A megszentelő malaszt első és legfőbb eredménye, mely a többit is magában foglalja, vagyis inkább, mely a többinek gyökere, abban áll, hogy a megszentelő malaszttal *az isteni ter-*

teremtményekről úgy gondoskodik, hogy nemcsak a természetes működésre indítja őket, hanem oly alakokat és erőket is ád nekik, melyek a működésnek gyökeres és legközelebbi elvei, hogy ezek szerint készségesebben működjenek; és következőleg az isteni megindítás a teremtményekkel egytermészetű és nekik könnyű lesz, mint a *Bölcsesség könyvének* 8. fejezetében olvassuk: *Mindent kellemesen rendez el*: Tehát sokkal inkább olt be azokba a teremtményekbe, akiket természetfölötti örök jó elérésére indít *némely természetfölötti alakot vagy minőséget*, amelylyel az örökkévalók elnyerésére vezérletét kellemesen és készségesen követik. E természetfölötti alakok pedig a *kegyelem és belénk öntött erények*, a kegyelem, mint a természetet fölülmuló működések *gyökeres elve*, az erények, mint közvetetlen elvei.» V. ö. *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 203. s köv. sz. — Hogy a megszentelő malaszt lelki minősítmény, avagy alak, más hittudósok azzal bizonyítják, hogy kimutatják, hogy a megszentelő malaszt sem nem állag, sem nem merő viszony vagy elnevezés, sem nem működés, következőleg csak mellékes, minőség, alak lehet. E tárgyban fölhozott más okokat lásd *Vega* in Tridentin. 7. k. 24. f.

Azt kérdezzük: Mi ezen alak avagy minősítvény alanya, vagyis mihez járul az egész szabatosan meghatározva, a lélek lényegéhez, vagy tehetségeihez?

Vannak, akik azt mondják, hogy ez adomány székhelye az ember *akaratában* van, melynek feladata erkölcsi életet élni. Így nyilatkozik többször sz. *Bonaventura*, pl. in Sent. 2. k. 26. sz. 1. c. 5. kérd. Lásd sz. *Bonaventuráról Scheeben*, Dogm. 2. k. 807. old. Mások ellenben azt állítják, hogy e szellemi minősítvény közvetetlenül a lélek lényegéhez járul. Így sz. *Tamás* és iskolája. V. ö. Summ. Theol. p. 1. 2. 110. qu. a. 4.; és *Capponi a Porrecta*, sz. *Tamás* ezen cikkelyéhez (Venet. 1596. 2. k. 738. s köv. old.). Sz. *Tamás* szerint a Szentlélek ezen szellemi alak közvetítésével, ami nem más, mint a megszentelő malaszt az ember bensejét elfoglalja és ezen bensőből kiindulva kezdi meg az egész embernek újjá alakítását. Sz. *Tamás* ez állítása igen egybevágó a *Szentírásnak* (v. ö. *Róm.* 8; *Gal.* 4; *Efez.* 1), a *szentatyáknak* és a *trienti* zsinatnak (6. ül. 3. f.) a megszentelő malasztról tett nyilatkozataival. *Kirschkamp.* (i. h. 27. old.) azt írja: «Minden dolognál bizony az állagi alak az első, mely minden más alaknak elengedhetetlen föltétele és alapja. Mivel pedig a természetfölötti rendben a tehetségeket, melyek a lélek lényegében gyökereznek, Isten külön képesítéssel látja el ... nem illő-e, hogy mindenekelőtt a lélek legmélyebb lényegét szentelje meg, hogy az embert legbensőbb állagában ragadja meg és alakítsa át? Vajjon Isten a természetfölötti rendben, ha szabad úgy szólnunk, fölületesebben járt volna-e el, mint a termé-

mészet részeseivé leszünk. Azért először is Istennel való ezen egyességünkről szólunk.[1] Azután a szokáshoz híven ez eredményeket *első- és másodrendűekre* osztjuk fel s ily sorban fogjuk azokat magyarázni. A megszentelő malaszt ez eredményei, melyek részben *fosztó jelentőségűek,* azaz: a bűn szennyét eltörlők, részben *tevőlegesek,* azaz a léleknek új és a természetet

szet rendjéhez tartozó teremtményeinél, melyeknél, mint mondám, az állagban mindig meg van adva a minden alak kifejlődésére megkivántató alap is? (Isten működése a természeti rendben mennyire hasonlít a természetfölötti rendben kifejtett működéséhez, olvashatjuk sz. *Tamásnál,* de Verit. qu. 14. a. 2.; qu. 27. a. 2.; in III. dist. 23. qu. 1. a. 4.; IV. dist. 49. qu. 3. a. 2.; Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 63. a. 1.; qu. 110. a. 2.) — Felhozhatjuk ezúttal, amit maga sz. *Bonaventura,* Brevil. 5. rész 4. f. ír: «Valamint a létrehozó elv legtökéletesebb, midőn természetes életet ád s nemcsak az első mozzanatra nézve adja meg az életet, hanem a második mozzanatra, a működésre nézve is: úgy a helyreállító elvnek is, midőn a szellemet kegyelmi állapotba visszahelyezi, *mind a létre, mind a működésre vonatkozólag* kell életet adnia».

Azt kérdezzük: Vajjon a lélek lényegéhez járuló ezen természetfölötti ajándék tulajdonképen állapot-e, vagy nem?

Már föntebb 192. s köv. oldalokon egyet-mást elmondottunk e tárgyban; miért is röviden válaszolunk: ha *létbeli* állapotot értesz, ha az állapot neve alatt azt érted, ami közvetetlenül a *lélek* lényegét érinti és csak *közvetve* képesít a működésre: igenlőleg válaszolunk; ha pedig *működési* állapotot értesz, ha az állapot szó alatt azt érted, ami *közvetetlen és legközelebb* képesít a működésre, akkor azt felelem, hogy a megszentelő malaszt nem állapot; mert Isten azt első sorban a természetfölötti *lét* megadására rendelte és csak közvetve, a belénk öntött erények által a természetfölötti *működésre.* Innen van, hogy sz. *Tamás* (quaest. 27. de verit. a. 2. ad 7.) a malasztról azt mondja, hogy az nem valódi állapot; «mert közvetetlenül nem a működésre irányul, hanem *szellemi létre,* melyet a lélekben eszközöl». S talán a többi közt ez is okozta, hogy a *trienti* atyák a megszentelő malasztról szóló fejezetekben és kánonokban az állapot (*habitus*) és minősítvény (*qualitas*) szavaktól tartózkodtak; s tán ugyanaz volt annak is oka, hogy a *vatikáni* zsinatra kiküldött *hittudósok* is így nyilatkoztak (*Friedrich,* Docum. ad. illustr. conc. Vatic. 2. k. 63. old.): «A belénk öntött *állapot* vagy *minősítmény* elnevezéseket, valamint a trienti zsinat, úgy ezen tervezet szerkesztői sem alkalmazták; s ennélfogva az e tanra vonatkozó bizonyosság foka ugyanaz marad, amekkora a trienti zsinat

[1] V. ö. erre vonatkozólag *Suarez,* de Grat. 6. k. 11—13. fej.; 7. k. 1—4. fej. stb.; *Gonet,* Clypeus thom., de grat. 2. v. 2—4. c.; *Goudin,* de Grat. 4. kérd. 2—4. c.; *Ripalda,* de Ente supern. 132. v.; *Gotti,* theol. scholast., Tract. de grat., qu. 3. dub. 3.; *Kleutgen,* Theol. d. Vorz. 2. k. 8. sz. 4. fej.; *Schätzler,* Nat. u. Uebernat. 30. s köv. old.; *Glossner,* Dogm. 2. k. 248. s köv. old. A többi hittudósoknak ide vágó munkáit a maga helyén fogjuk fölhozni.

fölülmúló tökéletességeket kölcsönzők s amelyek már a természetfölötti malaszt fogalmában benvannak, a következők: *A megszentelő malaszt minden halálos bűnt eltöröl, megigazultakká, szentekké és Isten előtt kedvesekké tesz, lelkünkön mennyei fényt és szépséget áraszt el; azonkívül általa a Szentlélek templomai, Krisztus élő tagjai, Isten fogadott fiai s a mennyország örökösei leszünk és egyúttal képesek az örök boldogságot megérdemlő tettek véghezvitelére.*

Az ember az isteni természet részese lesz.

190. Kezdjük a fő eredménynyel, vagyis azzal, hogy az emberi lélek az isteni természetben részesül, mit a megszentelő malaszt eszközöl; és azután tekintsük az elősorolt eredményeket, legalább a főbbeket, egyenkint.

191. *A megszentelő malaszt*, mint mondottuk, a lelket az isteni természetben részesíti. Ily részesülés némileg már különféle más természetfölötti adományok által történik. Az Isten Fia *megtestesülése* által mindnyájan részesültünk az isteni természetben, amennyiben a mi természetünk az isteni *Igével* egyesült. De, ámbár az emberi természetnek az isteni lényeggel Krisztusban végbement fölmagasztaltatása az egész emberi természetnek külső méltóságot kölcsönzött; általa egyesek az isteni természetben mégsem részesültek, amit csak a megigazultak nyernek valamely belső részesülés által. Az isteni természet részeseivé leszünk a *szentáldozásban* is; csakhogy ez az egyesülés, amennyiben tisztán szentségi, tökéletlen és bizonyos mértékben a bűnösökkel és meg nem igazultakkal is közös; amennyiben pedig

után mindeddig vala», a *vatikáni atyák* sem használták a tervezetekben e kifejezéseket.

Egyébként ez igazság *történetét* olvasd *Kuhn*, die christliche Lehre von der göttlichen Gnade, Tübingen 1868. 393. s köv. old.

Végre, hogy e kérdésben saját álláspontomat is szerényen jelezzem, én sz. *Tamás* föntebbi idézetére támaszkodva azt mondom, hogy a megszentelő malasztot helyesen nevezzük a lélek szellemi alakjának, de nem oly helyesen állapotnak, hacsak hozzá nem teszszük, hogy az létbeli s nem közvetetlen működésbeli állapot.

Ezzel azt is jeleztem, hogy a megszentelő malaszt pozitiv tartalmát illetőleg különbözik az erények állapotaitól, a szeretet állapotától is; azért a derék *Kuhn* a megszentelő malasztról nem állítja helyesen (i. h. 396. s köv. old.), hogy az pozitiv tartalmát illetőleg csak a belénk öntött erények állapota.

Különben a megszentelő malasztnak mint alaknak s az erényeknek állapotát alább részletesebben különböztetjük meg.

szellemi, annyiban a malaszttal járó benső közösséget foglalja magában, s maga a szentségi egyesülés is erre a célra szolgál.[1]

E helyen csak az emberi léleknek az isteni természetben való ama részesüléséről szólunk, melyet a megszentelő malaszt eredményez; és pedig először e részesülés *valóságát* bizonyítjuk be, azután bővebben kifejtjük *mivoltát.*

192. *A megszentelő malaszt minket az isteni természet részeseivé tesz.*

Állításunk bizonyos.

193. Ez az állítás hitágazatilag bizonyos,[2] ami kiviláglik az egyháztörténeti okmányokból [3] a *Szentírásnak* és a *szentatyáknak* világos tanuságtételeiből.

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

194. A 81. zsoltár 6. versében olvassuk: «Istenek vagytok és a Fölséges fiai»; sz. *Péter* második levelének 1. fej. 4. versében: «Ki (Krisztus) által fölötte nagy és drágalátos igéreteket ajándékozott nekünk (Isten), hogy ez által az isteni természet részeseivé legyünk»; szintúgy a *korinthusiakhoz* írt második levél

[1] *Mazella*, de Grat., 997. sz.

[2] *Ripalda*, de Ente supern., disp. ult. sect. 7., azt mondja, hogy ezt a hittudósok oly általánosan és közönségesen állítják, hogy vakmerőség nélkül nem tagadható.

[3] *Bajus* 21. és 42-ik kárhoztatott tételéből. Az *előbbi* ez: «Az emberi természetnek az isteni lényeg közösségébe való fölemelése és fölmagasztaltatása az első állapot épségéhez tartozott és következőleg természetesnek s nem természetfölöttinek kell mondanunk.» Tehát ez azt az állítást, hogy a megszentelő malaszt minket az isteni természet részeseivé tesz, igaznak elismeri s csak ama vélekedést kárhoztatja, hogy az embernek eme fölmagasztaltatása az első (bűnbeesés előtti) állapot épségéhez tartozott s következőleg természetes volt. A *második* ez: «Az igazság, melylyel a bűnös hitből megigazul, lényegesen az isteni parancsok megtartásában áll, ami a cselekedetek igazsága; nem pedig a lélekbe öntött kegyelemben, mely által Isten az embert fiává fogadja s egész belseje szerint megújítja és az isteni természet részesévé teszi, hogy ekképen a Szentlélek által megújítva ezentúl jól tudjon élni és Isten parancsának engedelmeskedni.»

Ide tartoznak a *szentmiséből*: «Isten, ki az emberi állag méltóságát csodálatosan alkottad s még csodálatosabban megújítottad, add, hogy ezen víznek és vérnek titka által annak *istenségében részesüljünk*, ki emberségünkben részt venni méltóztatott», azután *Urunk mennybemenetele ünnepének praefatiójában (előszózatában)*: «Ki föltámadása után valamennyi tanítványának nyilván megjelent és szemök láttára fölment a mennyekbe, hogy bennünket *istenségének részeseivé tegyen*»; végre a *husvét után következő negyedik vasárnap csöndes imájában (secreta)*: «Isten, ki bennünket ezen áldozat tisztelendő közössége által *az egy legfőbb istenség részeseivé tettél*, adjad, stb.»

3. fej. 18. versében: «Ugyanazon képmássá változunk át fényesebben és fényesebben.»

Megerősíti e tételt a Szentírás mindazon helye is, hol azt olvassuk, hogy a kegyelem által Istentől *születünk*, *újjá születünk* és *Isten fiaivá leszünk*[1]; mert a születés magát a természetet közli és csak az nevezhető fiúnak, ki atyja természetében jelenik meg.

195. A szentatyák közül halljuk csak alexandriai sz. *Cyrillt*[2]: «A teremtmény szolga, a Teremtő az Úr; de a Urához kapcsolt teremtmény is kiszabadul a maga állásából és jobb állapotba emel- 2. a szentatyákból.

[1] Pl. sz. *Jakab* levele 1, 18.: «Mert szabad akaratából szült minket az igazság igéjével, hogy némi zsengéi legyünk az ő teremtményeinek»; vagy *János* 1, 12. 13.: «Hatalmat ada nekik, hogy Isten fiaivá legyenek,... kik nem a vérből, sem a test ösztönéből, hanem Istentől születtek»; *János* 3, 5.: «Ha ki újonnan nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be az Isten országába»; *Ján.* I. 3, 9.: «Aki Istentől született, bűnt nem cselekszik, mert az ő magva van benne, és nem vétkezhetik, mivel Istentől született»; *Ján.* I. 5, 18.: «Aki Istentől született nem vétkezik, hanem az Istentől való születés megőrzi őt.» Több idézetek magyarázatával együtt lásd *Kirschkamp*, id. munka 7. fej.

[2] In Joann. 12. k. 15. fej. *Scheebennél*, Dogm. 2. k. 677. sz. E helyen *Scheebennél* a *szentatyáknak* sok más nyilatkozatát olvashatjuk. Lásd *Kirschkamp* id. művét is, melynek 8. fejezetében főleg a *görög* szentatyák bőséges tanúságtételeit találod. Legyen szabad nehányat fölhoznunk: sz. *Irén*, Haer. 5. k. előszó, M. ser. gr. 7. k. 1120. old. azt írja: «A mi Urunk Jézus Krisztus végtelen szeretetéből azzá lett, amik mi vagyunk, hogy minket olyanokká tegyen, amilyen Ő»; ugyanott 9. fej. 2. sz. M. ser. gr. 7. k. 1144. old: «Mindazok, kik... a hit által szivükben az Isten Lelkét alkotják, méltán nevezhetők olyan embereknek, tisztáknak, lelkieknek és kik Istennek élnek; mert megvan bennök az Atya Lelke, ki az embert kitisztítja és Isten életébe felemeli.» (V. ö. *Koerber*, S. Irenaeus, de gratia sanctificante, 1865). V. ö. *alexandriai Kelement*, Paedag. 1. k. 12. fej. M. ser. gr. 8. k. 367. s köv. old.; 3. k. 1. fej. M. ser. gr. 8. k. 555. s köv. old.: Strom. 4. k. 23. fej. M. ser. gr. 8. k. 1395. old.; sz. *Athanázt*, de Incarn. et contra Arian. 8. sz. M. ser. gr. 26. k. 996. old.; Epist. ad Adelph. M. ser. gr. 26. k. 1077. old.; sz. *Vazult*, 5. contra Eunom. M. ser. gr. 29. k. 723. old.; *nazianzi* sz. *Gergelyt*, Orat. 34. M. ser. gr. 36. k. 251. old; Orat. 2. de fuga, apud. M. ser. graec. 35. k. 431. és 482. old. Nagy sz. *Leo*, de Nativ. Dom. serm. 1. M. 54. k. 192. old., azt mondja, «hogy (a Szentlélek) *midőn halva voltunk a vétkekben, együtt elevenített fel minket Krisztusban* (*Efez.* 2. 5), hogy benne új teremtmények és új alkotások legyünk. Vessük le tehát a régi embert cselekedeteivel (*Efez.* 4, 22; *Kolossz.* 3, 9); és Krisztus születésének részességét elnyerve mondjunk le a test cselekedeteiről. Ismerd meg, oh keresztény ember, méltóságodat és az isteni természet részesévé levén, ne térj vissza korábbi nyomorúságodba álnok magaviseleted által. Emlékezzél rá, mely fejnek és mely testnek lettél tagjává. Gondold meg, hogy Isten kivett a sötétség hatalmából és az Ő világosságára és országába vitt át.» —

tetik fel.... Isten szolgái vagyunk természetünknél fogva, s ő Urunk... Ha tehát a malaszt által istenek és fiak vagyunk: az Isten Igéje, akinek kegyelméből istenek és Isten fiai lettünk, valóban Isten fia lesz.»

3. az észből. 196. Az *ész* e tárgyról a maga erejéből, azaz a kinyilatkoztatás világossága nélkül semmit sem állíthat. Mert az isteni természetben való részesülés szoros értelemben vett természetfölötti dolog, melyre az ész a kinyilatkoztatás világa nélkül még csak nem is gondolhat. De a kinyilatkoztatás által e kitünő megszentelő malaszt eredményeiről fölvilágosítva, legalább azt látja, hogy sem az nem lehetetlen, hogy Isten az embert természetének közösségébe fölemelje és fölmagasztalja, sem az, hogy az emberi természetnek az isteni természet közösségébe való ezen fölemelését a megszentelő malaszt eszközölje. Az *előbbinek* lehetőségét az ész Isten hatalmából is következtetheti, melynek semmi sem lehetetlen, továbbá az embernek eszes természetéből is, melylyel nem ellenkezik az Istennel való ezen egyesülés.[1] Hogy ez *utóbbi* lehetséges, azaz hogy az isteni természetben való részesülést a *megszentelő malaszt* eszközli, vagyis hogy az Isten és az ember között létrejövő társulásnak ezen malaszt az eszköze, ez állítás magyarázatából mindjárt kitetszik.[2]

A *szentatyák* más nyilatkozatait olvasd *Petaviusnál*, de Trin. 8. k. 4. fej.; de Incarn. 2. k. 8. fej.; *Thomassinus*, de Incarn. 6. k.

Mazzella, de Grat. 1005. sz. a *szentatyákból* következő idézeteket hozza föl Sz. *Ágoston*, Epist. 140. c. 4.: «A maga természetében megmaradva (a Fiú) a mi természetünknek részesévé lőn, hogy mi a magunk természetében megmaradván az ő természetének részeseivé legyünk»; *damaskusi János*, de fide orthod. 4. k. 13. fej.: «Miután az ember Isten parancsát áthágta és a romlás útjára tért, az emberi nem alkotója felvette a mi szegény és gyönge természetünket, hogy bennünket megtisztítson s romlatlanokká tegyen, és hogy ismét visszahelyezzen istensége részesei közé; ámde nemcsak a mi természetünk zsengéjének kellett jobb természet részességébe jutnia, hanem az egész embernek is szabad akaratból második születéssel kellett születnie.» *Krétai Illés* (in Orat. Naz. n. 55. apud Ripald. d. 132. n. 91.) azt mondja: «Isten minket, kiket a régi Ádámhoz hasonlóan a test kivánsága megrontott, azon isteni állapotba, melyből kiestünk volt, visszahelyezett és az ő szemléletére, valamint a kegyelemből kiáradó megistenülésre (deificatio) juttatott.» — Egyébként v. ö. a *szentatyák* ama nyilatkozatait is, melyeket alább (a Szentléleknek bennünk lakozását magyarázva) idézünk.

[1] V. ö. föntebb I. k. 431. old.; 437. s köv. old.

[2] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. q. 4. a. 4.; hol az angyali tudós írja, szem előtt tartva a végső célt, melyre rendeltettünk, t. i. hogy egykor Istennel egyesüljünk, futólagosan azt következteti, illendő, hogy

197. Kettőtől kell e dologban óvakodnunk, t. i. hogy ezt a részesülést se oly igen ne csökkentsük, hogy azt, mint mondani szokás, csak erkölcsinek tartsuk; de a másik szélsőségbe se essünk, hogy a mindentistenítők vélekedéseihez ne közeledjünk. Kifejtjük, miben áll ez a részesedés.

198. Minden hittudós megegyezik abban, hogy ez a részesülés abban áll, hogy az ember Istenhez természetfölötti módon *hasonlóvá lesz s ennek folytán vele összeköttetésbe lép.*[1] De ennek magyarázatában már több pártra szakadnak.

az isteni természetben már e földön részesüljünk: «A cél — úgymond — úgy aránylik ahhoz, ami a célra törekszik (vonatkozik), mint az alak az anyaghoz; következőleg, valamint az anyag csak akkor nyerheti el az alakot, ha ahhoz kellően rendezve van: úgy semmi sem éri el célját, hacsak ahhoz nincs kellően rendezve.» V. ö. azt is, mit id. mű 2. 2. qu. 19. a. 7. találunk: «Életünk célja és rendeltetése, hogy magát az Istent élvezzük és az ő természetében a kegyelem folytán részesüljünk. V. ö. ugyanott par. 1. qu. 93. a. 4.

Sz. *Bonaventura,* Brevil. 5. r. 1. fej. írja: «Amit előbb mondottunk, azt megfejthetjük ezzel: mivel az ős létrehozó elv legnagyobb kegyességgel alkotta az örök boldogságra képes eszes lelket; és a helyreállító elv a bűntől meggyöngült ama képességet az üdvösség miatt helyreállította; és az örök boldogság Istennek, a legfőbb jónak, birásában áll, mely lehető legmagasztosabb jó az ember minden szolgálatának értékét aránytalanul meghaladja; azért egyáltalában senki sem méltó arra, hogy birtokába jusson azon legfőbb jó, ami a természetnek minden bármi néven nevezett legtágabb határain túl van, hacsak a hozzá lebocsátkozó Isten őt magához nem emeli. Isten pedig nem bocsátkozik le változhatatlan lényegével, hanem a belőle áradó hatással; a szellemet sem térbeli helyzet, hanem istenies állapot emeli magán felül. Az eszes léleknek tehát, hogy az örök boldogságra méltó legyen, szüksége van arra, hogy isteni behatást nyerjen, mely isteni behatás, mivel Istentől származik, Isten szerint és Istenért jön létre; azért lelkünk képét a Szentháromsághoz hasonlóvá teszi nemcsak az eredet rendje, hanem a választás helyessége és az élvezés megnyugvása szerint is. S mivel, akiben ez megvan, az közvetetlenül tér vissza Istenhez, akinek közvetetlen képét viseli; azért amaz ajándékot Isten, mint beható elv, közvetetlenül adományozza; hogy, valamint Isten képe közvetetlen Istentől származik, úgy Isten hasonlatossága is közvetetlen tőle származik, mely az isteni képnek istenies tökéletessége s azért az újjá teremtés képének nevezhető». V. ö. ugyanazon szentatyának, Itinerar. mentis, 4. fej.

[1] *Mazzellánál,* id. mű 998. sz. olvassuk: «Az ilyen természetfölötti részesülés nem más, mint tökéletes áthasonulás magához az isteni természethez a megszentelő malaszt által, mely a lelket megszállja és természetfölötti minőségként idomítja. «Az isteni természetben való részesülés» tehát kettőt foglal magában, az isteni természetben való *külső, de analog* részesülést, azaz: természetfölötti áthasonulást az isteni természethez, és ezen áthasonulást föltételezve, általa, mint kötelék által létrejövő állapotbeli részesülést (participationem σχετικήν [Cyrill.

199. Némelyek ugyanis azt állítják, hogy ez a részesülés csak az akarat igazságosságában s Isten szentségének és igazságosságának utánzásában áll oly értelemben, mint azok, kik Ábrahám hitét utánozzák, hozzá hasonlítanak és vele annyira egyesülnek, hogy az ő fiainak mondatnak[1]; hasonlókép amint azokról,

Dial. 7. t. 5. p. 1. p. 643.]), magával az isteni természet lényegével való benső egyesülést. «A megistenesedés — úgymond *Dénes* — az Istennel való lehető legnagyobb *áthasonulás és egyesülés.*» (Hier. eccles. 1. fej. 3. §.; 2. fej. 1. §.). — Az embernek a malaszt eszközölte részesülését az isteni lényegben olvasd *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 6. ért. 4.; fej. *Scheeben*, Dogm.2. k. 163. §.

[1] Nem lehet ugyan tagadni, hogy a Szentírás azokat, kik jámborul élnek és Isten akaratát teljesítik, olyanoknak nevezi, kik Istennel szoros összeköttetésben vannak, sőt Isten fiainak is mondja; *Máté* 5, 44. 45.: «Jót tegyetek azokkal, kik titeket gyűlölnek... hogy fiai legyetek Atyátoknak.» *Luk.* 6, 35.: «Szeressétek ellenségeiteket... és a Magasságbelinek fiai lesztek.» E helyek az Istennel való közösséget *erkölcsinek* jelezik. De az ily helyekből nem következik, hogy nincs ennél más, magasabb rendű közösség Isten és az ember között, mely a megszentelő malaszt eredménye. Mi is azt vitatjuk, hogy az ember Istenhez átidomul és vele egyesül, Isten fiává lesz bizonyos értelemben erkölcsi alapon, Isten erkölcsi tökéletességeinek utánzásával; csakhogy azt is állítjuk, hogy ezen kívül van az embernek más közössége is Istennel, mely a megszentelő malaszttól származik, melyet amaz erkölcsi közösség mint alapját és gyökerét tételezi fel, úgy, hogy miután a kegyelem által Istennek részeseivé és fiaivá lettünk, Isten előtt saját működésünk folytán is kedvesek és az ő fiai leszünk Isten erkölcseit utánozva. — V. ö. sz. *Bonaventura*, Brevil. 5. r. 1. fej. vége felé. *Mazzella*, i. h. 1000. sz. ezt írja: «Ezen az istenségben való *erkölcsi* részességet, melyet a kegyelem eszközöl, jól bizonyítja az, mit *Ripalda* fölhoz de Ente supern. 132. v. 9. sz. 106. s köv. sz.). Így pl.: «Mielőtt sz. Péter megemlítené *(Péter* II. 1, 4. s köv.): *A felette nagy és drágalátos ígéreteket*, melyeket Isten nekünk adott, azt mondja: *Az életre és ájtatosságra szükséges minden jó az ő isteni erejéből ajándékoztatott nekünk.* Mihez tüstént hozzáteszi: *Hogy ezáltal az isteni természet részeseivé legyetek, eltávoztatván e világi kívánság romlottságát*»; bizonyára abban az értelemben, hogy e javak velünk az isteni természetben való részesülést közlik, mert a jámborság gyakorlására és a Szentírásban oly gyakran kívánságnak nevezett erkölcsi romlottságnak kerülésére nyertük. Mely utóbbi szavakat fontolgatva sz. *Dénes* (Hier. coelest. 3. fej.) azt mondja: «A romlatlan és isteni élet hasonlatosságára és nem a halált okozó szenvedélyeknek meghalva»; és ismét: «Mert ha a Krisztussal való ezen közösséget óhajtjuk, nekünk az ő isteni életére kell néznünk, melyet emberi természetben élt és őt abban követnünk, hogy ne vétkezzünk, hanem isteni és romlatlan állapotra törekedjünk!» Itt azt mondja, hogy istenségben való részesülés, melyet sz. Péter említ levelében, az isteni, élet követésében áll; ez isteni élet pedig Krisztusban azáltal nyilvánul, hogy nem vétkezett, mindig jót cselekedett stb. *Mazzella*, az idézett helyen 1006. sz. *damaskusi* sz. *Jánosnak* következő

kik az ördög gonoszságát utánozzák, azt mondjuk, hogy ördögi természettel birnak.

200. Mások, és pedig sokkal helyesebben, az embernek Istenhez való ezen hasonlítását s a belőle támadt összeköttetést szorosabban veszik, amennyiben azt (bizonyos értelemben) *természetinek* (fizikainak) nevezik, ellentétben Isten amaz *erkölcsi* birásával, mely az erkölcsi igazságban és az isteni igazságosság utánzásában áll. *De ezt nem úgy értik*, hogy a kegyelem az emberrel az isteni természetet lényege szerint közölné, amint a szülő természetét közli a gyermekkel; mert ezen a módon az isteni természet csak az isteni személyekkel közös; *sem úgy*, amint Krisztusnak emberi természete az isteni természetben részes, t. i. személyi egyesülés által; hanem *máskép*, amennyiben t. i. a léleknek azon önnön munkásságán kívül és a nélkül, mely szerint erkölcsösen élvén, Isten erkölcsi tökéletességeit utánozni és így hozzá hasonlóvá lenni törekszik, a megszentelő malaszt sajátságosan és természetfölötti módon megadja azt, hogy Istenhez hasonlítson, amennyiben t. i. a megszentelő malaszt a lélekbe bocsátkozva s ebben maradva az isteni természetet (mindenesetre csak hasonlóságban s nem valóságban) a lélekbe annyira belevési, hogy az emberi lélek Isten leghívebb képmásává lesz és vele egyesül.

201. Ennélfogva, ámbár az embernek az isteni természetben való részesülése, vagyis Istenhez való hasonlítása, Istennel való ilyetén egyesülése, *természetinek* (fizikainak) annyiban mondható, amennyiben az azt létrehozó megszentelő malaszt Isten műve s az emberben természetileg megmaradó, meg amennyiben előbb jő létre az emberben, mintsem hogy az annak segítségével bármit szabadon művelne,[1] mégis ezt *nem lényegileg, hanem inkább járulékilag természetinek* kell venünk[2]; a mi természetünk ugyanis általa

mondatát is fölhozza (de fide orthod. 4. k. 4. fej. [v. ö. M. ser. gr. 94. k. 1107. old.]): «Saját képére és hasonlatosságára, értelemmel és szabad akarattal ellátva alkotta őt, azaz annyi erénynyel telítve, amennyire csak az emberi természet képes; mert ezen erények, az isteni természetnek mintegy jelvényei és jelei, (hogy) változhatatlan, jó, bölcs, igaz, minden gonoszságtól teljesen ment legyen: hisz (Isten) önnön társaságára alkotta az embert.»

[1] V. ö. Katholik, Zeitschr. 1868. évf. par. 2. k. 558. s köv. old.; különösen 560. old.

[2] V. ö. *Suarez*, de Gratia, 6. k. 2. fej. 5.sz.; 12. fej. 2. és 9. sz.; 7. k. 1. fej. 26. s köv. sz.

nem változik istenivé, nem lesz egy az istenivel; hasonlóképen természetünk nem olvad össze az istenivel egy személybe, hanem a megszentelő malasztnak nevezett isteni ajándék lelkünkhez mellékesen hozzájárul, hogy Istennel való csodálatos hasonlatosságunknak mintegy pecsétje s Istennel való összeköttetésünknek kapcsa, köteléke legyen.

202. E dolog bővebb magyarázatát kérded? Ámde meg kell vallanunk, hogy amíg e földön zarándokoskodunk, míg azt mondjuk[1]: «Most Isten fiai vagyunk, de még nem világos előttünk, mik leszünk», e titoknak mélységét és rejtekeit ki nem fürkészhetjük.

203. A dolog megvilágítására szolgál az, amit *Jungman* ír:[2] «A *nyom,* melyet az ember a földön hagy, némi, bár igen csekély mértékben, őt részben föltünteti; *megjelenítése* látható, midőn képét vászonra festik; de sokkal szembeszökőbb mását látjuk a tiszta *tükörben,* mely az eleven embert a leghívebben állítja szemünk elé. Hasonlóképen az esztelen teremtmények magukon viselik az isteni tökéletességek nyomait; nagyobb, bár igen távol eső az eszes léleknek természetes hasonlatossága Istenhez. de a megszentelő malaszttal fölékesítve és átistenülve e lélek tükör lesz, melyben maga az istenség tükröződik vissza. S valamint a legtisztább kristálygömb úgy fénylik és ragyog, mint a nap, midőn a napsugarak és világosság benne összegyűlnek. szintúgy a malaszttal ékeskedő lélek isteni fényben úszik és átistenesül», sőt Istennel a legbensőbben egyesül.

204. Ha azt kérded, de mégis mi az, ami *leginkább* hatol az isteni természetből a megszentelő malaszt által a lélekbe és abban csodálatos híven visszatükröződik?

Felelem: Az isteni természet, amennyiben a következő működéseknek gyökere és alapelve, t. i. hogy Isten önmagát közvetetlenül szemléli, boldogító szeretettel szereti és mindent önmagáért cselekszik. Ezen isteni működéseket, vagyis inkább magát az isteni természetet, magát az Istent, amennyiben önmagát közvetetlenül szemléli, önmagát szereti és mindent önmagára irányoz, részesülés által az ember is megnyeri; a megszentelő malaszt az embert is alapjában minderre képesíti; alapjában képessé és

[1] *János I.*, 3, 2.
[2] De Gratia 258. old.

hajlandóvá teszi arra, hogy Istent közvetetlenül szemlélje, őt boldogan szeresse, és hogy mindent magáért Istenért tegyen.

A megszentelő malaszt tehát e tekintetben mintegy az isteni természet ragyogása, mely az eszes teremtményt megvilágosítva arra tökéletesíti, hogy oly működéseket hozzon létre, aminőket maga Isten végez.

Mazzella [1] megjegyzi: «Ha azt kérdezzük, melyik azon isteni tökéletesség, melyben a malaszt lényegesen és természetszerűen részesít, jól meg kell jegyeznünk, hogy vannak Istenben oly tökéletességek, melyek csak oly korláttalan, legtökéletesebb és határtalan mértékben létezhetnek, mint Istenben vannak; mások ellenben e nélkül is létezhetnek: azokban teremtmény lényegesen nem részesülhet, de emezekben igen. Igy a teremtmény sem *szükségszerű*, sem *önmagától való*, sem *független lény* nem lehet. A malaszt inkább az isteni természetben való oly részesülés, amely minden teremtett és teremthető természetnek *értelmi körét* messze túlhaladja.» *Mazzella* tehát ezen hasonlóságban első sorban az értelmet veszi tekintetbe, amiben *Suarezzel* tart, [2] ki azt mondja: «Tehát az állapotbeli malasztnak igazi jelessége, ami miatt azt az isteni természetben való különös részesülésnek mondjuk, abban áll, hogy, mivel az isteni természet magasabbrendű értelmes természet, mint bármely teremtett értelmes állag, akár a valóságban, akár csak a lehetőségben: *az értelmiségnek azt a fokát, mely az isteni természetben van, isteni és természetfölötti módon az állapotbeli malaszttal nyerjük;* ily módon azt semmiféle teremtett állag sem önmagától, sem más vele egytermészetű hatalom által el nem nyerheti. Ez az isteni értelemnek elsőrendű tárgyából következik... Mert az isteni lényeg, amennyiben a közvetetlen megértés tárgya, s e lényeg közvetetlen szemlélése legtisztább ténylegességénél és anyagtalanságánál fogva annyira fenséges és kitünő, hogy az isteni lényeg közvetetlen megértése és szemlélése egyetlen teremtett értelmes állagra nézve sem természetes, hanem csak az isteni állagra nézve ilyen. A malaszt és a természetfölötti adományok által pedig az értelmes természet az isteni értelmességnek oly fokában részesül, hogy ennek segítségével az isteni lényeget, mint értelmi tárgyat, önmagában

[1] De Gratia, 1101. sz.

[2] De Gratia, 7. k. 1. fej. 30. sz.

szemlélheti. És az állapotbeli malaszt ajándékai első sorban erre szolgálnak, másod sorban pedig arra, hogy ugyanily rendű s azon célnak megfelelő egyéb cselekedeteket[1] végezzen.»

[1] E helyen kutatják a hittudósok azt a kérdést, hogy *mily módon történik az embernek ezen Istennel való áthasonulása és egyessége.*

Vannak, kik azt (és az embernek úgynevezett istenfiúságát is) *közvetetlenül* nem a megszentelő malasztnak, hanem magának az igazak lelkében lakozó *Szentléleknek* tulajdonítják. Ők a dolgot ugyanis így fogják fel: *Némelyek* szerint a megigazulás pillanatában a Szentlélek az ember lelkébe száll, melyet mintegy alakilag megszentel, az isteni természet részesévé és örökbefogadott flává tesz; *mások* szerint a megszentelő malaszt, melyet teremtett állagnak tartanak, az ember lelkébe vonzza a Szentlelket, aki által a lelket az isteni természet részesévé és az embert Isten fogadott flává teszi. Mondják, hogy ezt az állítást követik a szentatyák is. *Petavius*, ki e hittudósok közé tartozik, fölhozza a szentatyákból az ide vágó idézeteket, de Trin. 8. k. 4. f. Ugyanitt a 8. szám alatt mondja, hogy sz. *Cyrill* majdnem minden könyvében e mellett tanuskodik; különösen in assert. 34. Thesaur. M. ser. gr. 75. k. 598. old.; «hol azon eretnekeket némítja el, kik azt mondták, hogy a Szentlélek megszentelő erejét az Atyától kapja és úgy önti a teremtményekbe: *De mi szükségünk ily kerülőkre és ravasz koholmányokra? Mi magát a megszentelő erőt mondjuk Szentléleknek, mely természetszerűleg az Atyától származik és a tökéletleneket tökéletesíti és fölöslegesnek látszik a teremtmények megszentelésére valami más eszközt fölvenni. Mert Isten oly irgalmas, hogy a legcsekélyebbekhez is lebocsátkozik és saját Lelke által megszenteli őket. Hisz minden az ő műve.* A következőkben sz. *Cyrill* Mózest Krisztussal, az ószövetségi törvényt a Krisztus által hozott kegyelemmel és igazsággal hasonlítja össze; és ezen kegyelmet τελεία-nak vagyis tökéletesnek nevezi: *Mi tehát ez a kegyelem?* (kérdi) *Bizonnyal a Léleknek szivünkben való eláradása, amint sz. Pál mondja.* Ezt a Lelket pedig Istennek vitatja, hogy *megszenteltetésünket teremtménynek ne tulajdonítsák . . . A Szentlélek tehát önmaga működik bennünk azáltal, hogy igazán megszentel és bennünket önmagával egyesít, midőn önmagához fűz és az isteni természetnek részeseivé tesz.* Itt sz. *Cyrill* tagadja, *hogy teremtmény szentel meg minket* s azt állítja, hogy ez magától a Szentlélektől jő, mely Szentlélekről azt mondja, hogy αὐτεργεί, azaz: *önmaga, lényegének közlése által tesz szentekké bennünket.* Ez nem állana, ha bármi néven nevezendő, bármily jeles, de teremtett, és Istennél sokkal csekélyebb milyenség tenne bennünket szentekké és Isten flaivá. Ugyancsak másutt, *l. 9. in Joann.* (v. ö. M. ser. gr. 74. k. 259. old.) azt mondja sz. *Cyrill*, hogy a Szentlélek enmaga által lakozik a szentekben és mintegy minőség van bennök, ezért védelmezi is annak istenségét: *Hogyan lesznek a szentek szavai szerint az isteni természet részeseivé azok, akik a Szentlelket veszik, ha ezt alkotott dolognak tekintik, nem pedig olyannak, mely magából az isteni természetből származik belénk, nem úgy, hogy abból mint valami idegen térjen be hozzánk, ki tőlünk csakhamar elmegy, hanem, hogy úgy mondjam, mint az istenségnek egy minősítése van bennünk és lakik a szentekben is és bennök örökre meg is marad, ha lelki szemöket jámborsággal megtisztítják és*

205. A *Szentírásban* is fordulnak elő oly helyek, melyek tanusítják, hogy az embernek Istennel való ezen közössége, mely a megszentelő malasztból származik, az Istennel való érintett hasonlóságban s az ebből származó egyesülésben áll. *Ján.* I. 3, 2. olvassuk: «Most Isten fiai vagyunk, de még nincs kijelentve, milyenek leszünk. Tudjuk azonban, hogy mikor ő meg fog jelenni, *hasonlók* leszünk hozzája, mert látni fogjuk őt, amint van.» E hely az isteni természetben való részesülést, melyre az ember a másvilágon jut, úgy állítja elénk, mint az Istenhez való hasonlóságot, mely a boldogító látáson alapul. Ezen hasonlatosság pedig az apostol szavai szerint az igazakban már most megvan; mert a másvilágon ugyanazon apostol szerint csak az látható, ami az igazakban már most megvan. Ezen Istennel való hasonlatosságnak tehát a megszentelő malaszt eredményének kell lennie. Bizonyítjuk 1. a Szen rásból.

az erények gyakorlásában tanusított fáradhatatlan buzgalommal a malasztot önmagokban megőrzik»?

Olvasd sz. *Cyrill* szavait fentebb is 195. old.

Ugyanazt, mint *Petavius*, állítja *Lessius* is. Mert egyik művében, de div. perfect. 12. k. 11. f. cum appendice subjecta, ez olvasható: «De mi által, minek közvetítésével adta meg Isten nekünk az örökbefogadást? Felette csodálatos módon; mert először egy embert természetes Fiává fogadott, istenségének egész teljét rá árasztá és önmagával lényegileg egyesíté; őáltala azután örökbe fogadja és Isten fiaivá teszi mindazokat, akik ezen emberrel, mint ágak a törzszsel, vagy venyigék a szőllőtővel, a hit és szentségek által összeforrnak. Mert, mihelyt az ember Krisztushoz ragaszkodik, Krisztus Lelke, mely az ő istensége, őt azonnal mozgatja és élteti, s ennélfogva Isten fiává lesz: «*mert akik Isten Lelkétől vezéreltetnek, azok Isten fiai*» mondja az apostol *Róm.* 8, 14. Őket ugyanaz a Lélek élteti, mely magát Istent és amely Krisztust, mint Istennek természetes Fiát élteti, noha ez a Lélek más módon közöltetik velök. Mert az *isteni* személyekkel *azonosság* által... Krisztus emberi természetével a *személyes egyesülés*, velünk pedig bizonyos *kiáradás* által közöltetik, melynek közvetítésével Isten Lelke a megigazulás malasztjának ajándékából a mi lelkünk, a mi életünk kezd lenni, mely bennünk lakik, minket mozgat, élesít, vezérel és bennünk Istennek tetsző minden életműködést kelt és végez.» Hogy ezen véleményét megerősítse, kimutatja a következőkben, hogyan tesz a Szentlélek bennünket Isten fiaivá és hozzáteszi: «Isten fiai igazán és lényegesen, ezt természetes lényében tekintve, nem valami teremtett adomány által leszünk, hanem inkább azáltal, hogy a lelkünket éltető és vezérlő Szentlélek bennünk lakozik, őt birjuk, vagyis az állapotbeli malaszt által, amennyiben ez Isten Lelkének birtokába juttat.» V. ö. ugyanattól, de summo bono, 2. k. 1. f. (*Petavius, Lessius, Thomassius* és egyebek e nézetéről l. *Scheeben*, Dogm. 2. k. 832. s köv. old.)

2. a szentatyákból.

206. Hasonló nyilatkozatokat olvashatunk a *szentatyáknál*. Pl. sz. *Vazul* írja[1]: «Valamint a ragyogó és átlátszó testek a napsugár behatása alatt magok is szerfölött csillognak és fényt lövellnek ki, úgy ama lelkek is, melyeket a Lélek eláraszt és megvilágít, magok is lelkesek lesznek és másokra is kegyelmet árasztanak. . . . *Innen támad az Istennel való hasonlatosság, és — fenségesebb nem kívánható, — innét van, hogy isten leszesz.*»

207. Hivatkozhatunk sz. *Tamásra* is, aki azt írja[2]: «A malaszt, ami járulék, némi hasonlatosság az istenséghez, melyben az ember részesült. De azt nem mondjuk, hogy az emberi természet a megtestesülésben hasonlóvá lett, hanem azt mondjuk, hogy az a Fiú személyében magával az isteni természettel egyesült, a dolog maga pedig több, mint a részesülés által létrejött hasonlatosság.» Ide tartozik a nevezett egyháztanító következő magyarázata is[3]: «Mivel az embert értelmes természete miatt

De mi nem ezekhez csatlakozunk. Mint egész fejtegetésünkből kitetszik, azt vitatjuk a legtöbb hittudóssal egyetértésben, hogy az embernek az isteni természettel való ezen közössége közvetetlenül a megszentelő malaszt eredménye, melyet a Szentlélek az igaz lelkébe áraszt. Egyébként nem tagadjuk, hogy az embernek Istennel való ezen közvetetlen a megszentelő malaszt által eredményezett közössége azzal, hogy a Szentlélek az igaz lelkében lakik, teljesebbé és tökéletesebbé lesz, miről alább röviden szólani fogunk. (V. ö. e tárgyban *Scheeben*, i. h. 832. s köv. sz., főleg 873. s köv. sz., ki a görög szentatyák és némely iskolás hittudós, név szerint Alex. *Halensis*, 3. p. qu. 61. m. 1. a. 1—2., *Bonaventura* in 2. dist. 26. szavaira támaszkodva e kérdést bővebben tárgyalja.) Végre nem tagadjuk, hogy az embernek fönt említett áthasonulását és Istennel való egyesülését a Szentlélek működése bizonyos tekintetben tökéletesíti, amennyiben t. i. a Szentlélek ajándékaival az embert a keresztény életre és a jámbor cselekedetekre serkenti és azokban segíti. (A *szentatyák* szavait olvasd föntebb a 201. s köv. old.; 204. old.)

[1] De Spirit. s. 9. fej. M. ser. gr. 32. k. 110. old. V. ö. alexandriai sz. *Cyrillt* is 11. k. Joann. 2. fej. M. ser. gr: 74. k. 454. old., ki írja: «Mert ha az illatszerek árja a ruhákban lerakódik és némileg magához hasonlóvá teszi azt, amibe jutott; hogyne tehetné a Szentlélek, ki természetszerűen Istenből van, önmaga által az isteni természet részeseivé azokat, akikben benn van?» V. ö. jeruzsálemi sz. *Cyrill*, Catech. 17. ad Illum. n. 14. M. ser. gr. 33. k. 986. old.; hol a megszentelő malasztot azon tűzhöz hasonlítja, melytől a vas megtüzesül. Olvasd föntebb a 195. s köv. old.; úgyszintén *Kirschkamp*, Gnade und Glorie, 61. s köv. old.; *Mazzella*, i. h. 1005. sz.

[2] Summ. Theol. p. 3. qu. 2. a. 10. ad 1.

[3] P. 1. qu. 93. a. 4. — V. ö. még ugyanott p. 1. 2. qu. 110.; a. 3.; p. 3. qu. 3. a. 4.; qu. 62. a. 1 et 2.; 1. Sent. dist. 3.; de Verit. qu. 10. a. 1. ad 3.; qu. 9. de pot. a. 9. *Gotti*, Theol. scholast., de div. Grat. tract. 6. qu. 3. dub. 3. §. 2.

Isten képmásának mondjuk, azért Isten leghívebb képe az lesz, ha az értelmes természet Istent legjobban utánozhatja. Az értelmes természet pedig Istent abban utánozza legjobban, hogy Isten önmagát ismeri és szereti. Azért Isten képe az emberben *háromféleképp* szemlélhető. Először amennyiben az embernek *természetes* képessége van arra, hogy Istent megismerje és őt szeresse; s ez a képesség magában az ész természetében gyökerezik, mely mindnyájunkkal közös; *másodszor* amennyiben az ember tényleg vagy állapotbelileg Istent megismeri és szereti, de csak tökéletlenül; és ez a kép a malaszt okozta hasonlatosságból származik; *harmadszor* oly módon, hogy az ember Istent tényleg tökéletesen megismeri és szereti; s így támad majd a megdicsőülésben a hasonlatossági képmás. Azért azon szavakra: «*Ránk van jegyezve, Uram, orcád világossága*» (*Zsolt.* 4, 7) a közönséges magyarázat háromféle képet különböztet meg, t. i. *a teremtés*, *a megváltás* és *a hasonlatosság* képét. Az első kép minden emberben föltalálható; a második csak az igazakban; a harmadik pedig csak az üdvözültekben.»

208. Ez az *ész* előtt is valószínűnek látszik, amint az a föntebb a 196. oldalon mondottakból kitetszik. 3. az észből.

Hozzáadhatjuk: A cél, mely miatt Isten a megszentelő malasztot adja, az örök dicsőség: ez pedig lényegileg Isten közvetetlen szemléletében áll, mert ebből szükségképen Isten szeretete és élvezése támad. De mindezen működések az isteni élet befejezett hasonlatosságát mutatják. Tehát a malaszt szükségképen az isteni életnek megkezdett hasonlatossága és képe. Továbbá:

A malaszt és a dicsőség tulajdonképen, vagyis lényegileg, mint mondják, nem különböznek egymástól, hanem csak annyiban, hogy az egyik még be nem fejezett, a másik már befejezett. De a dicsőség, — mint ez kitünik azon működésekből, melyekben áll — hasonlatosság az isteni élethez. Tehát a malasztnak is az isteni élet megkezdett képének kell lennie.[1]

[1] V. ö. sz. *Tamás* szavait is a 210. és 202. oldalokon.

Mi különbség van az isteni természetben való kétféle részesülés, t. i. a között, mely itt a földön az igazakban van, és a közt, mely a szentek osztályrésze a mennyben, lásd föntebb I. k. 436. old.; továbbá *Mazzella*, de Deo creante, 865. sz.; *Kirschkamp*, i. h. 4. és 9. fej.

Abból, mit az embernek az isteni természetben való ily részesüléséről magyarázatképen fölhoztunk, kitünik az is, hogy az isteni természet természeti

A megszentelő malaszt többi hatásai.

Ezek, mint már megjegyeztük, első- és másodrendűekre oszthatók.

209. 1. *Elsőrendűek:*

Minden halálos bűnt eltöröl.

Tétel: *A megszentelő malaszt minden halálos bűnt eltörül.*

A tétel kifejtése.

210. Azt mondom, hogy minden *halálos* bűnt, hogy mellőzük a kérdést, vajjon eltörli-e[1] a *bocsánatos* bűnöket is.

(fizikai) részesülésében, úgy amint azt előadtuk, semmi meg nem felelő és lehetetlen sincs; ennélfogva nem helyeselhetjük azt, mit a híres *Kuhn* (die göttliche Gnade, Vorrede p. IX. s köv.; 406. 410. s más oldalokon) *Schäzler* és *ezen* az isteni természetben való *természeti* részesülés ellen fölhozott. Ámbár *Kuhn* a megszentelő malasztot többször *a lélek isteni minősítésének* nevezi (i. h. 408. old.); Istennel való áthasonulásunkat, mely a megszentelő malaszt eredménye, csakis *erkölcsinek*, azaz olyannak gondolja, mely az isteni szentség utánzása folytán, mindenesetre legközelebb nem a cselekedetek, hanem a belénk öntött állapotok által jő létre (v. ö. i. h. 405. s köv. old.; 414. s köv.old.). Innen van, hogy ő, úgy látszik, azonosítja a megszentelő malasztot (tényleges alkotóeleme szerint) az erények állapotával (különösen a szeretetével). (i. h. 396. s köv.; 408. s köv.; 410., 411. s köv.). Sok olyas olvasható *Kuhnnál*, amiből azt lehet következtetnünk, hogy a megszentelő malaszt és az erkölcsi szentség közt nem tesz elég megkülönböztetést, vagyis inkább e kettőt összetéveszti (olvasd i. h. 396. s köv. old.), úgy, hogy midőn művét figyelmesen olvassuk, eszünkbe jut *Bajusnak* 42-ik kárhoztatott tétele, mely azt mondja, hogy a szentség az isteni parancsok megtartásában áll. V. ö. Katholik, 1868. par. I. 690. s köv. old.; par. IV. 567., 588. s köv. old. Egyébként nem tagadjuk, hogy a jeles *Kuhn* sok más helyen a megszentelő malasztról úgy nyilatkozik, hogy állítását, ha azt elnézően magyarázzuk, a többi hittudósoknak e tárgyban elfoglalt álláspontjával összeegyeztethetjük.

[1] *Suarez*, de Grat. 7. k. 24. fej. 2. s köv. sz. írja: *Először* is föltételezzük, hogy Isten a bocsánatos bűnt a szentségek által néha a cselekvő érdeméért (ex opere operantis), máskor pedig a cselekedet érdeméért (ex opere operato) bocsátja meg. *Másodszor* föltételezem, hogy a bocsánatos bűnt néha a halálos bűnnel együtt bocsátja meg; t. i. az első megigazulásban, midőn ez mind a kétféle bűnt és elhagyásukra elégséges előkészületet talál; néha pedig csupán a bocsánatos bűnt bocsátja meg, teszem azt a megigazult emberben. *Harmadszor* tehát az következik, hogy Isten a bocsánatos bűnt *csakis a megszentelő malaszt állapotában levő embernek* bocsátja meg, mert megszentelő malaszt nélkül az ember semmit sem tehet, amivel Istentől oly bocsánatot nyerhetne . . . Mindazonáltal *negyedszer* hozzáteszem azt, hogy a megszentelő malaszt nem önmagában véve a bűn tulajdonképeni megszüntetője, nem alakilag eszközli a bocsánandó bűnök bocsánatát. *Ötödször* azt is hozzá kell tennünk, hogy a bűnös rendesen nem nyeri meg a bocsánatos bűnök bocsánatát

A bűnöket *eltörli*, és nem befödi, mint a XVI. századbeli hitújítók állítják; eltörli, mondom, azaz úgy kiűzi azokat a lélekből, mint az egészség a betegséget, vagy mint a tudomány a tudatlanságot, stb. elűzi.[1]

211. Tétel: *A megszentelő malaszt az embert közvetetlenül és alakilag megigazulttá és szentté teszi.* Az embert megigazulttá és szentté teszi.

212. *Megigazulttá és szentté*, azaz: a halálos bűntől mentté és csirájában[2] készségessé teszi mindannak művelésére, amit a hit világánál igazságosnak és kötelességnek látunk. A tétel kifejtése.

Közvetetlenül, nem, mintha az ember a hit által Krisztus igazságosságát elfogadná és sajátjává tenné, mint ezt a hitújítók mondják, hanem úgy, hogy ezt maga a malaszt eszközli, maga a malaszt teszi az embert szentté és igazzá.

a nélkül, hogy arra maga is közre ne munkálkodnék. Mert a bűn vagy a cselekvő érdeméért, vagy a cselekedet érdeméért bocsáttatik meg. Az első esetben nyilvánvaló, hogy azon embernek, ki bűnbocsánatot nyer, közre kell munkálkodnia, mint ezt az «ex opere operantis» kifejezés is mutatja. A bocsánatos bűnnek a cselekedet érdeméért eszközölt bocsánata csak szentségekkel nyerhető, vagy a vértanúság kiváltságából is, de ez a keresztség szentségére vezethető vissza. — A szentség csak akkor eszközli a csekély bűn bocsánatát ha kegyelmet ad; (a felnőtteknek pedig) a szentség kegyelmet csak akkor ad: ha jól elkészültek és a malaszt útjába akadályt nem gördítenek. V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 87.

[1] Azt kérdezhetné valaki: mily sorrendben következnek egymásután megszentelő malaszt és ezen eredménye? A *felnőttek* megigazulására vonatkozólag megfelel sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113. art. 7. et 8. Utóbbi helyen írja: «Azt kell mondanunk, hogy az általunk említett négy feltétel, mely a *bűnös* megigazulására szükséges, egyidejű ugyan, mert a bűnös megigazulása nem folytatólagos . . . csakhogy a természet rendje szerint egyik előbbrevaló a másiknál . . . És azért természetes rendben a bűnös megigazulásában első a kegyelem eláradása; második a szabad akaratnak Istenhez való vonzódása; a harmadik pedig a szabad akaratnak a bűnhöz való viszonya: mert aki megigazul, azért gyűlöli a vétket, mert ez Isten ellen van: ezért a szabad akaratnak Istenhez való vonzódása természetesen megelőzi ugyanannak a vétekhez való viszonyát, mert ennek oka és alapja; a negyedik és utolsó pedig a bűnbocsánat, melyhez az egész elmondott átalakulás úgy aránylik, mint végsőcéljához.» V. ö. *Suarez*, de Gratia, 7. k. 17. fej. 2. s köv. sz.

[2] Azt mondom: *csirájában*; mert jól meg kell különböztetnünk azon készséget, mely *csirájában*, vagyis távolabbról, és azt, mely *közelebbről* (közvetetlenül) képesít a működésre. Az előbbit maga a megszentelő malaszt, és pedig közvetetlenül; ez utóbbit pedig a lélekbe (természetesen a megszentelő malaszttal együtt) öntött erények eszközlik. Amaz a lélek lényegében, ez a lélek tehetségeiben van meg.

Alakilag, nem úgy, mintha az alak, melylyel az a bensőben megvalósul, maga az Isten vagy Krisztus igazságossága lenne; hanem úgy, hogy maga a malaszt az a lelki alak, mely a szentséget az emberben eszközli.[1]

Mindkét tétel hitágazat.

213. Mind a két állítás, de természetesen nem magyarázata is, hitágazat; mert a trienti zsinat kimondta a következő szavakkal[2]:

«Ha valaki tagadja, hogy az áteredő bűn a mi Urunk Jézus Krisztus malasztja által, melyet a keresztségben nyerünk, megbocsáttatik», hasonlókép[3]: «A megigazulás nem csupán a vétkek bocsánata, hanem az ember belsejének a malaszt és ajándékok önkéntes befogadásával eszközölt megszentelése és megújítása is. Midőn az ember bűnösből igaz, ellenségből jóbarát lesz, hogy reménység szerint az örök élet örököse legyen.» Továbbá, ugyanott: «(A megigazulásnak) egyetlen alaki oka Isten igazságossága, nem az, amelylyel ő maga igazságos, hanem, amelylyel minket igazakká tesz; t. i. amelylyel Isten ajándékából a Szentlélek segítségével lelkünkben megújulunk és a szentséget magunkba efogadván, nemcsak hogy igazaknak tartatunk,de valóban igazaknak nevezetünk és azok is vagyunk.[4]»

[1] E tárgyban v. ö. alább 2. cikkely. 4. fej. — Kérdezhetné valaki: miként lehet a malasztnak *oly nagy hatása*, hogy minden, bármily szörnyű; halálos bűnt is egyszerre eltörül és a bűnöst szentté és igazzá teszi. Erre azt feleljük: Noha ez fölötte bámulatos, de hogy lehetséges, azt több *példából* láthatjuk, mint azt csakhamar ki is mutatjuk.

[2] 5. ül. 5. kán.

[3] 6. ül. 7. fej.

[4] V. ö. III. *Ince* nyilatkozatát föntebb a 193. old., a *viennei* zsinatét a 193. old.; v. ö. azt is, mit a *vatikáni* zsinat atyái a hitágazati határozatok tervezeteiben tanítanak, föntebb a 51. s köv. old. Hasonlókép v. ö. alább az 1. cikkely 4. fej., hol bővebben be fogjuk bizonyítani, hogy a megigazulás ténye úgy a bűnöket eltörli, mint az ember bensejét is helyreállítja. V. ö. *Bajus* 42. kárhoztatott tételét (föntebb a 200. old..)

Hadd idézzük a *római káté* szavait is (2. r. 2. n. 50. s köv. sz.): «De, hogy a keresztség eredményeihez visszatérjünk, ki kell fejtenünk, hogy mi ezen szentség ereje által nemcsak azon rossztól szabadulunk meg, amit igazán rossznak kell mondani, hanem kiváló javakkal és adományokkal is gyarapodunk. Mert lelkünket eltölti az isteni malaszt, mely által igazak és Isten fiaivá levén, az örök üdvnek is részeseivé leszünk . . . A malaszt pedig, miként a trienti zsinat mindenkinek kiközösítés terhe alatt hinni megparancsolta, nem csak az, ami által bűnbocsánatot nyerünk, hanem egyúttal lelkünkben maradó isteni minősítmény s szinte valami fény és világosság, mely lelkünk minden szeny-

214. A *Szentírás* ezt mindazon helyeken tanítja, melyeken azt mondja, hogy a malaszt a bűnnek ellentéte, ép úgy mint a világosság a sötétségnek,[1] az egészség a betegségnek, az újság a régiségnek,[2] mint a föltámadás a halálnak[3]; úgyszintén azokon a helyeken, hol olvassuk, hogy Isten új lelket, új szivet stb. ad.[4] Bizonyítjuk 1. a szentírásból.

215. *A szentatyák* is ezt a tant vallják, midőn a Szentírás idézett helyeit magyarázzák. Így pl. *Aranyszájú* sz. *János*[5] az *efezusiakhoz* írt levél 1. fej. 6. v.: «Kedvesekké tett minket az ő szerelmes Fiában» szavait így magyarázza: «Azaz, nemcsak a bűnöktől szabadított meg, hanem szeretetreméltókká is tett. Mert, mint mikor valaki a rákseb, fekély és betegeskedés, öregség, szegénység és éhség által elkínzott és tönkrement ifjat egyszerre oly széppé varázsolná, hogy szépségével mindenkit fölülmuljon, . . . és azután bíborba öltöztetné és fejékkel díszítené, és teljes királyi díszben bemutatná: úgy fölékesíté, szépíté, kívánatossá és szeretetreméltóvá tette Isten a megigazult lelkét. Mert hisz az angyalok is sóváran néznek az ily lélekre . . . Igy minket is egészen elhalmozott kegyelmekkel és önmagának kívánatosakká tett. *És a király* — úgymond — *megkívánja ékessé-* 2. a szentatyákból.

nyét eltörli s a lelket szebbé és fényesebbé teszi . . . Már pedig a keresztség minket mint tagokat Krisztussal mint fejünkkel köt össze és egyesít. Valamint tehát a fejből jő az erő, mely a test egyes részeit saját működésök alkalmas elvégzésére indítja; úgy Krisztus Urunk teljességéből is minden megigazultra isteni erő és kegyelem árad, mely bennünket a keresztény jámborság minden kötelmeire képesít.» Ezzel már a következő tételekre szóló érvek forrásait is elősoroltuk; ezt azért tettük, hogy azokat elválasztanunk vagy ismételnünk ne kelljen.

[1] *Efez.* 5. 8; *Kor.* II. 6, 14.

[2] *Kol.* 3, 9.

[3] *Róm.* 6, 4.

[4] *Ezék.* 11, 19. 20.: «Szivet adok nekik, és új lelket öntök beléjök; és elveszem a kő-szivet az ő testökből, és hús-szivet adok nekik; az én parancsaimban járjanak.» Az embernek belső megújítását semmi sem mondja ki világosabban, mint e prófétai bizonyság. Elveszi kőszivét, azaz kemény, megindíthatatlan szivét, és egyúttal új, hús-, lágy, hajlítható és intésére engedelmes szivet ad neki. A világ megvetésére, a test sanyargatására s más evangéliumi parancsok javallására már nem kell fáradságos és hosszadalmas érvelést használni mint előbb; a lelkész első szavára s az evangélium első olvasására az igaz, bármint ellenkezzék is kívánsága, belenyugszik; mert szivében hordja azon isteni parancsokat, melyek nem tintával, hanem Isten Lelkével, nem holt betűkkel, hanem éltető érzésekkel vannak belé írva (*Habert*, in Theolog. ad usum Semin. Catalaunens.) — V. ö. *Ján.* I. 3, 9.

[5] M. sor. gr. 62. k. 14. old.

gedet. (*Zsolt.* 44, 12)»[1] E szavakkal a szentatya nemcsak a most kifejtett, hanem a következőkben kifejtendő eredményeket is jelesen magasztalja.[2]

3. az észből.

216. Az *ész*, hogy ezúttal[3] röviden végezzünk, e tant példákkal világosítja meg. Csekély kovász az egész véka lisztet teljesen megváltoztatja; a tűz, mely a hőség hatására a hideg vasat átjárja, annak természetes hidegét valósággal kiűzi és a vasat tüzessé s izzóvá teszi. Hogyne történhetnék meg az, hogy a megszentelő malaszt is hasonlóan átváltoztatja és megújítja a lelket, melyben elárad, a vétkeket, melyekkel nem kevésbbé ellenkező természetű, mint a hő a hideggel, egyszerre kiűzi és az embert azáltal Istenhez téríti s az isteni törvényre vonatkozólag azt eszközli, hogy az ember hajlandó legyen minden rosszat kerülni és minden jót megtenni?

217. Tétel. *A megszentelő malaszt az embert Isten előtt kedvessé, Isten fogadott fiává, a mennyország örökösévé és Krisztus örököstársává s végre képessé teszi arra, hogy megillető érdemet szerző cselekedetekkel az örök életet kiérdemelje.*

A tétel kifejtése.

218. *Isten előtt kedvessé*, azaz olyanná, kit Isten az ő akaratával való megegyezése és főleg hozzá való nagy hasonlatossága miatt szeret[4];

[1] V. ö. ugyanazon *Aranyszájú sz. János* szavait, melyeket sz. *Ágoston*, contr. Julian. 1. k. 6. fej. M. 44. k. 654 s köv. old. idéz ex Hom. ad neophytos-ból véve: «Sokan azt vélik ugyan, hogy a mennyei malaszt csak a bűnök megbocsátásában áll, mi pedig számtalan hatását ismerjük. Mert a csecsemőket azért keresztelik meg . . . hogy szentséget, igazságosságot, örökséget, Krisztus testvériségét nyerjék, hogy az ő tagjai legyenek.» Több ilyes nyilatkozatot olvasunk *Bellarminnál*, de Justific. 2. k. 8. fej.

[2] V. ö. sz. *Bonaventura* szavait, Breviloq. par. 5. c. 1. föntebb a 203. old. és alább a 229. old.

[3] A természetes és hit megvilágította észből levont bizonyítékokat, lásd alább az 1. cikkely 4. fej. a megigazulás természetéről.

[4] *Mazzella*, i. h. 1008. s köv. old. írja: Minden Istentől nyert adomány alaki tökéletessége annak, kinek adja és következőleg e tekintetben őt alakilag a jóság bizonyos fokára emeli; minden pedig, ami jó, szükségképen Isten előtt bizonyos mértékben kedves és neki *tetsző*. Azért az isteni jóságban való részesülés Istennek már a természet rendje szerint tetszik; pl. az angyal természetes tökéletessége miatt, tisztán természeténél fogva tetszenék Istennek, de még inkább erkölcsi tökéletessége miatt, ha Istent mindenekfölött szereti és természetes szentségét megőrzi; hasonlókép az ember is, ha a természetes rendben bűntelen volna, ugyanebben a rendben tetszenék Istennek.

Isten fogadott fiává és a mennyország örökösévé.

Jó lesz e dolgot kissé bővebben megmagyaráznunk.

Minden ember már természeténél fogva Isten fia, amennyiben t. i. Istentől nyeri létét és életét; de ezen fiúságtól a szóban forgó, úgynevezett fiúság, egészen különböző, nála sokkal fönségesebbet fejez ki. Ez a fiúság attól is elüt, melynél fogva *Krisztus* az Isten Fia. Krisztus (ha mint ember tekintjük is) Istennek valóságos és természetes Fia. Mi a megszentelő malaszt által Isten *fogadott* fiaivá leszünk.

Az örökbefogadás valamely idegen egyénnek ingyenes elfogadása fiú és örökös gyanánt.[1] Az örökbefogadó tehát az idegen személyt, és pedig ingyen, fiúnak fogadja, s mivel fiúnak, tehát egyúttal örökösnek is. Az az örökbefogadás, melylyel valakit az emberek között fiúnak és örökösnek nyilvánítanak, csak az akarat külső ténykedése; de az örökbefogadás Isten fiává belsőképen megy végbe, vagyis úgy,[2] hogy a Szentlélek, ki a megszentelő ma-

Annál inkább áll ez a természetfölötti ajándékról, mely tökéletesebb részesülés az isteni jóságban. Igy, ha egyik vagy másik természetfölötti ajándékunk meglenne, pl. hitünk, reményünk; e tökéletességnél fogva a természetfölötti rendben Istennek bizonyos mértében tetszenénk. De habár ez ajándékok természetfölötti rendűek is, a megszentelő malaszttól elválasztva még sem tesznek bennünket Isten előtt *minden tekintetben kedvesekké*; mert lehet valakinek hite és reménye és mégis a bűn állapotában van, s ezért Isten előtt gyűlöletes.

A megszentelő malaszt tehát az embert nemcsak a teremtett természet minden követelményén fölül emelve teszi Isten előtt kedvessé, hanem magában a természetfölötti rendben *minden tekintetben kedvessé* teszi.

A megszentelő malaszttal az ember Isten előtt kedves, mert az ő *barátja* lesz. De hogy Isten őt, mint barátját szeresse, oly adomány kivántatik meg benne, mely őt *némileg Istenhez hasonlóvá teszi;* mert mint sz. *Jeromos* megjegyzi (in Mich. 2. k. 7. fej): «A barátság hasonlót talál, vagy hasonlóvá tesz.» Ez nem lehetséges, ha csak az alábbvaló (ember) megfelelő méltóságra nem emelkedik, melyben a javaknak részaránysága és közlése elégséges. Erre igen szép példa a *Makkabeusok* 1. könyvének 10. fej., hol olvassuk, hogy Sándor Jónathással barátságra akarván lépni, előbb bíbort és arany koronát küldött neki. A megszentelő malaszt pedig, mivel a mondottak szerint az isteni természetben való alaki természetfölötti részesülés, mely az embert *megistenüti*, elégséges részarányosságot és méltóságot kölcsönöz neki, hogy Isten őt barátjaként szeresse.

[1] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 23. a. 1.; 3. dist. 10. qu. 2. a. 1.; contr. Gentes l. 4. c. 17. fin.

[2] Mert az még nincs eldöntve, vajjon a megszentelő malaszt önmagában véve egyenértékű-e és valódi alakja-e annak, hogy mi Isten fiai leszünk; s ezt

laszttal belénk száll, bennünk lakozik s minket közvetetlenül az isteni természet részeseivé s ugyanazért Isten fiaivá tesz, vagy valószínűbben úgy, hogy mi közvetetlenül a Szentlélek által szívünkbe kiárasztott megszentelő malaszt folytán Istenhez csodálatosan hasonlítunk, vele egyesülünk és az örök élet örököseivé leszünk;

képesek leszünk az örök életre érdemetszerző cselekedeteket véghezvinni, azaz: oly cselekedeteket végezni, melyekért az örök élet jár, melyek, mint az ágak és gyümölcs a törzsből, úgy teremnek a megszentelő malaszt által belénk vetett isteni magból, az ember szabad közreműködése mellett és amelyek által a másvilágon megérdemeljük, hogy az isteni kincsekben részesüljünk, vagyis, azon boldogság részesei legyünk, mely természeténél fogva egyedül Isten sajátja, megismerjük Istent, mint ő önmagát, szemléljük őt, amint van, színről-színre, és szeretjük őt azzal a szeretettel, melylyel ő önmagát szereti.

Krisztus örököstársai: Mindez Krisztust, mivel Isten Fia, már önmagában, a szó valódi értelmében, megilleti.[1] Mi pedig a megszentelő malaszttal, melyet Krisztus érdemelt ki számunkra, Krisztus testvérei és egyúttal örököstársai leszünk.

A tétel hitágazat.

219. E tétel minden részében hitágazat, mint ez ama zsinati határozatokból látható, melyeket már föntebb a 214. old. fölhoztunk. Hozzáadhatjuk még a *trienti* zsinat szavait,[2] melyek szerint a megigazulás az embernek átvitele azon állapotból, melyben mint az első *Ádám* fia született, *a malaszt és az istenfiúság örökbefogadásának állapotába*;[3] azután azt is mondja a zsinat, hogy az ember a malaszt befogadásával Isten ellenségéből annak barátjává lesz; végre[4] «e malaszt által Isten barátai és az ő *háznépe* leszünk».

tartja a legtöbb hittudós, mint *Suarez, Ripalda*; vagy inkább azt kell mondanunk, hogy közvetetlenül bennünk lakván a Szentlélek, leszünk Isten fiai, amely Szentlelket a megszentelő malaszt az igazakba vonja és velök egyesíti: Így vélekednek *Lessius* és mások. V. ö. föntebb a 207. s köv. old. *Scheeben*, i. h. 832. s köv. sz.

[1] Ámbár nem tagadjuk, hogy Krisztus, mint ember, kínszenvedésével és halálával önmagának is fölmagasztaltatást és legfőbb dicsőséget érdemelt.

[2] 6. ül. 4. fej.

[3] Ugyanott 7. fej.

[4] Ugyanott 10. fej.

220. Mellőzvén a *Szentírás* ama szavait, melyekből tudjuk, hogy Isten minden igazat szeret, és hogy ők az Isten fiai, csak a következőkre hivatkozunk: *Ján.* I. 3, 1.: «Lássátok, minő szeretetet mutatott hozzánk az Atya, hogy Isten fiainak neveztessünk, és azok legyünk.[1] *Róm.* 8, 15: «A fogadott fiak lelkét vettétek, melyben kiáltjuk: Abba (Atyánk)!»; *ugyanott* 8, 17: «Ha pedig Istennek fiai, akkor örökösei is; Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak pedig örököstársai.» Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

221. A *szentatyák* nevében szóljon sz. *Jeromos*[2]: «Mert Isten szeret minden szentet, kiben lelki szépség van» és sz. *Athanáz*[3]: 2. szentatyák.

[1] V. ö. Ján. I. 3, 9: «Az ő (Istennek) magva van benne, és nem vétkezhetik, mivel Istentől született.»

[2] In Daniel. c. 10. M. 25. k. 555. old.

[3] Orat. 2. adv. Arianos, n. 59. M. ser. gr. 26. k. 274. old. V. ö. *Vega*, i. h. 5. k. 9. fej.; ki a *Szentírásnak* más ide való helyeit és a *szentatyák* mondatait fölhozza. V. ö. *Breviar.* Rom. Vigil. Pentecost., hol a 9. lect. sz. *Ágoston* szavai Tract. 74. in Joann. V. ö. a *szentatyák* azon nyilatkozatait *Scheebennél*, Dogm. t. 2. par. 1. n. 684. Legyen szabad utána idéznünk *alex.* sz. *Cyrill* szavait l. 1. in Joann. E szentatya az evangelista ama szavaira: *hatalmat ada nekik, hogy Isten fiai legyenek, azoknak, kik az Istentől születtek* megjegyzi: «A Fiú adja (a népeknek, vagyis az embereknek), hogy azzá lehessenek, ami tulajdonképen és természet szerint egyedül az ő sajátja, szinte közrebocsátván azt az emberekhez való kegyességének és a világ iránt való szeretetének jeléül. Mert különben nem menekülhetnénk a romlás elől, kik a földiesség képét viseljük, hacsak ama mennyei kép szépsége nem lenne ránk nyomva azáltal, hogy Isten fiaiként örökbefogadásra hivattunk. Mert ennek a Szentlélek közvetítésével részeseivé lévén, megjelöltettünk, hogy hozzája hasonlítsunk. Tehát Krisztus által természetfölötti méltóságra emeltetünk; de nem teljességgel olyan Isten fiai leszünk, mint ő, hanem az ő hasonlatosságára; t. i. őt a kegyelem által utánozva képviseljük. Mert ő igazán Fiú, ki az Atyától való, mi pedig kegyelem gyanánt nyervén ezt: az ő kegyességéből vagyunk örökbefogadott fiúk. «*Én mondtam, istenek vagytok ti, és a Magasságbeli fiai valamennyien.*» Ugyanis a teremtetti és szolgai természetet a természetfölötti dolgok körébe az Atya intése és akarata vonja, a Fiú azonban mint Úr és Isten, miután az Atya lényegéből ragyogott ki, annak igazi jóságát természet szerint örökli . . . Kik a Krisztusban való hit által Isten fiaiként örökbefogadásra meghivattak, tulajdon természetök silányságát levetették, és az Isten fölmagasztaló kegyelmével, mint valami ragyogó mezzel, ékeskedve természetfölötti méltóságra emelkednek. Őket ezentúl nem a test fiainak, hanem inkább Isten örökbefogadott sarjainak fogják nevezni. Figyeljük meg továbbá azon óvatosságot melylyel az evangelista szólott, hogy az Egyszülöttnek születését ezek születésétől megkülönböztessük. Mert, miután azt mondta, hogy Isten természetes Fia adott nekik hatalmat, hogy Isten fiaivá legyenek, t. i. örökbefogadásból és kegyelemből: végre egész bizton hozzáteszi «*Istentől születtek*»; hogy a kegyelem nagy-

«Ő tehát (Krisztus) természet szerint Isten Fia, mi pedig a malaszt által.»

3. Az észből.

222. Habár az *ész*[1] e dologban önmagából semmire sem képes, mégis a hit világosságában, különösen ha figyelembe veszi azt, amit már föntebb a megszentelő malasztról bebizonyítottunk, könnyen belátja, hogy az ember a megszentelő malaszt által Isten előtt valóban különösen[2] *kedves* lesz; mert hogyne szeretné Isten azt, ki a vétektől ment, ki magának az isteni természetnek részese, ki az ő fogadott fia lett, ki mindenben teljességgel az ő akaratát követi? Ez utóbbira nézve azt tartják: Nem igaz az, ki az igaznak nem örül; már pedig Isten igaz és szereti az igazságot; tehát szereti és kedveli mindazokat, kiken látja azt, hogy akaratával megegyeznek.

Szintúgy igen elfogadhatónak tartja az ész, hogy a megszentelő malaszt által *Isten örökbefogadott fiai* leszünk; mert a megszentelő malaszt által, mint a *Szentírásban* olvassuk, bensőképp megújulunk az Istenben megkezdendő új életre, Istenben *újjá születünk*; ahol pedig nemzés van, ott a nemzés eredményének is meg kell lennie t. i. a fiúságnak; nem természetes fiúságnak, ami lehetetlen, tehát fogadottnak.[3]

Végre az ész nagyon jól megérti, hogy az, kit örökbe fogad, örökös lesz, és az, kiben az isteni mag megvan, képes az örök élet cselekedeteit végezni.

Hogy magunknak erről tüzetesebb ismeretet szerezzünk, tekintettel kell lennünk Isten mindenhatóságára és jóságára[4];

ságát is kimutassa, melylyel az, mi Istentől és Atyától különböző, mintegy az ő természetes közösségébe vétetik föl, és az, ami szolga, forró szeretetből az Úr nemességére emeltetik. Az Ige közvetítésével, aki míg egyrészt a testtel egyesülvén az emberi természetet, másrészt pedig az Atyával van egységben, amennyiben természete szerint Isten, . . . az, ami szolga, fiúságra emelkedik föl, az igazi Fiúval való egyesülés folytán, az őt természete szerint megillető méltóságra hivatunk és bizonyos mértékben fölmagasztaltatunk. Miért is Isten fiainak neveznek minket és azok is vagyunk mint, kik a hitben lelkileg újjá születtünk.»

[1] Olvasd *Suarez*, de Gratia, 6. k. 12., 13. fej; 7. k. 1. és 2. fej.

[2] Lásd föntebb a 216. old.

[3] Egyébként olvasd erről sz. *Tamást*, a föntebb a 217. oldalon idézett helyeken; *Ripalda*, de Ente supern. disp. 132. sect. 10.; *Mazzella*, de Grat. 1014. s köv. sz.

[4] Lássuk, mit mond *Vega*, i. h. 9. fej. «Talán a mi Istenünk olyan, mint sok lanyhán és kevésbbé szerető ember, ki fukarul és szükmarkúan jutalmazza

másrészt az ember képességére, aki ezen adományokat befogadhatja; végre a megszentelő malasztnak a mennyei dicsőséghez való viszonyára is.[1] Ezt ezúttal nem teszszük, mert erről már másutt szóltunk.

Különben megjegyezzük, hogy a jelen tételben foglalt néhány igazságról adandó alkalommal alább is fogunk szólni, név szerint azt az igazságot, hogy a megigazult ember jócselekedeteivel magának valóban örök életet érdemel, be fogjuk bizonyítani az 5. cikkely 4. fejezetében, hol majd a megigazulás gyümölcseiről lesz szó. A szíves olvasó tehát, ha erről bővebbet akar hallani, olvassa az alább következőket.

2. *Másodrendű eredmények.*

Ezek közül megbeszélés tárgyául csak néhányat választunk.

223. Tétel, *A megszentelő malaszt a lelket mennyei fénynyel és szépséggel árasztja el.*

Bizonyítjuk.

Bizonyítja a *Szentírás*, melyben (*Énekek én.* 1, 14) olvassuk[2]: «Ime te szép vagy, ó barátnőm». A *szentatyák* közül *alexandr.* sz. *Cyrill*[3] a malasztot úgy rajzolja, hogy az az isteni képet nyomja a

azokat, kikről tudja, hogy jutalomra méltók? Távol legyen ez Isten jóságától és szeretetétől. Ő minden megigazultat bizonynyal úgy szeret, hogy neki örök és hasonlíthatatlan jutalmat fog adni: mindnyájokat részeseivé és legbensőbb háznépeivé akarja tenni: mit sem irígyel, mit sem von meg tőlük: önmagát egészen teljes udvarával együtt a legkegyesebben és legszerelmesebben látásukra és élvezésükre kívánja oda adni.»

[1] V. ö. *Kirschkamp*, Gnade und Glorie, 7. s köv. fej.

[2] Az ilyesféle szavakat a szentatyák szerint nagyon helyesen a megigazult ember lelkéről lehet érteni. V. ö. ugyanannak egész 1., 2. és 4. fejezeteit.

[3] Dial. 7. de Trinit. M. ser. gr. 75. k. 1087. old. V. ö. *Aranyszájú* sz. *János*, Cateches. 1. ad Illuminandos, n. 3. M. ser. gr. 49. k. 227. old., hol olvassuk: «Valamint, aki az idő-, füst-, por- és rozsdaette arany szobrot újra önti, azt a legtisztábban és legragyogóbban állítja helyre: úgy Isten is a mi természetünket, melyet a vétek rozsdája megmart, és a vétkek iszonyú korma ellepett, azon szépségben, melyben az eredetileg volt, újra öntötte, és a vízbe, vagyis mint valamely olvasztókemencébe vetvén s tűz gyanánt a Szentlélek kegyelmét öntvén belé, onnét megújulva veszi ki, úgyhogy fénye a nap sugaraival vetekszik; a régi embert összezúzta és újat, a réginél is fényesebbet alkotott.» V. ö. sz. *Ambrus*, Hexaem. 6. k. 8. fej. 47. sz. M. 14. k. 260. old. (lásd föntebb 193. old.) sz. *Tamás*, in Ps. 25. írja: «Az isteni malaszt szépít, mint a fény.» Olvasd sz. *Bonaventura*, in 2. dist. 29. a. 1. qu. 1.; szintúgy *római káté* par. 2. c. 2. n. 50.

Lássuk, mit találunk *Vegánál*, de justif. 5. k. 8. old. «(A megszentelő malaszt) az így megigazultakat mind szépekké, ragyogókká, gazdagokká, erősekké,

lélekre s annak túlvilági szépséget kölcsönöz. Ezt az ész már abból is könnyen beláthatja, hogy a megszentelő malaszt a lelket az isteni természet részesévé, vagyis Istenhez csodálatosan hasonlóvá teszi és vele egyesíti, valamint abból, hogy a megszentelő malaszt a lélek minden szennyét eltörli és azt, mint azonnal bebizonyítjuk, erényes állapotokkal eltölti.

224. Tétel: *A megszentelő malaszt az embert a Szentlélek templomává teszi.*

A tétel kifejtése.

Úgy, hogy a Szentlélek az igazban kiváló módon jelenvan és benne lakik; úgy, hogy a megszentelő malaszt által nemcsak a Szentlélek jelenlétének új címe keletkezik, amennyiben a malaszt állapotában levő lélek a Szentléleknek annyira tetszik, hogyha már mérhetetlenségénél fogva nem volna benne jelen, úgy a malaszt vonzaná őt az ilyen lélekbe; hanem a Szentlélek jelenlétének új megnyilatkozási módja is keletkezik.

De a Szentléleknek az igazban ezen jelenléte és lakása még bővebb kifejtést igényel.

225. A Szentlélek, mint Isten, már mérhetetlenségénél fogva *lényege, hatalma és jelenléte* szerint minden teremtményben szükségképen jelen van, mint ezt sz. *Tamás* kimutatja.[1] De ama benn-lakás alatt, melyről jelenleg szólunk, *mást* kell értenünk. Az a háromféle mód, mely szerint a Szentlélek mindenütt jelenvan, minden teremtménynyel *közös* és a természeti adományoknál fogva megillet mindent; *szükséges* is a dolgok létezésénél fogva; de ezt a módot sohasem nevezzük a Szentlélek *benn-lakásának*. Mert ezen elnevezés alatt a Szentléleknek az igaz lelkében való *különös*, és pedig a teremtés után is *szabad* jelenlétét értjük.

Miben áll tehát a Szentléleknek az igaz lelkében való ily *különös* jelenléte és a vele való egyesülés?

állhatatossakká, bölcsekké, nemesekké és minden erénynyel ékesekké teszi elannyira, hogy, ha minden testi szépséget, minden földi gazdagságot, minden természetes kegyet, minden világi tiszteletet, e világnak minden bölcseségét, nemességét és dicsőségét, sőt még hozzá az emberi szorgalommal szerzett minden erényt is azon szépséggel és gazdagsággal, bölcsességgel és dicsőséggel, melyet az igazak ezen megigazulásban nyernek, összehasonlítunk, elfonnyadnak, mint a mező virágai bármily szépek és pompásak is magukban véve, és színüket és fényüket elvesztik, mert a megigazult ember roppant fényétől és ragyogásától elhomályosodnak és elsötétülnek.

[1] Summ. Theol. p. 1. qu. 8. a. 3.

226. Abban, hogy a Szentlélek az igaz lelkében *új módon*, új, természetfölötti eredményeket művel és az örökbefogadott fiú iránt természetfölötti atyai oltalmat és gondoskodást tanusít.

De még ennél többet is kell alatta értenünk, azt t. i., hogy a Szentlélek az igaz lelkében úgy van jelen, mint a vőlegény *jegyesénél*, mint *a jó barát jó barátjánál*, mint *a szerető szeretettjénél*.[1]

Megjegyzendő, írja *Mazzella*[2], hogy a malaszt és a szeretet által Isten úgy marad a lélekben, mint a megismert és szeretett tárgy, nem bárhogyan, hanem a legbensőbben szerető jóbarát módjára, aki nem ugyan tárgyilagosan, hanem mint *a legbensőbben jelenlevő kincs létezik szeretett barátjában*: Mivel pedig e barátságban mindig tekintetbe kell venni *az isteni Felséget*, azért, habár a Szentlélek az emberben, mint barátjában, kivel egyesült, úgy marad, mégis e benső barátságban is a legfőbb tisztelet és hódolat tárgya; ugyanazért midőn abban, mint élő templomában, melyet a teremtett adományokkal ő maga készít és ékesít magának, jelen van, ezt azért teszi, hogy benne és általa imádtassék.[3]

[1] Sz. *Tamás* id. helyen írja: «Kétfélekép mondhatjuk Istenről, hogy valamiben van: először . . .; másodszor pedig úgy van a működőben mint a működés tárgya; amint az a lélek működéseinek sajátja (természete), amint t. i. az ismeret tárgya megvan a megismerőben, és az akarat tárgya az akaróban. E második módon Isten különösen jelenvan az eszes teremtményben, aki őt tényleges cselekvéssel vagy állapotbelileg megismeri és szereti. És, mivel az eszes teremtmény ezt a kegyelemből nyeri, azt mondjuk, hogy Isten a malaszt által ily módon van jelen a szentekben.

[2] Id. h. 1046. sz.

[3] Valóban a barátság már természeténél fogva oly egyesülést tételez föl a barátok között, mely nemcsak az érzelmek megegyezésében, hanem, amennyire lehetséges, elválaszthatatlan együttlétben és összeköttetésben is nyilvánul. Az emberi barátságban e tényleges jelenlét és egyesülés néha lehetséges, de néha, minthogy az a barát részéről nagyobb jót akadályozna meg, nem: azonban az isteni barátságban semmi ilyestől nem kell tartanunk, és ennélfogva, mint sz. *Ignác* mondja (in Exerc. contem. ad amor. spirit.): Isten nemcsak azt adja, amije van, hanem, amennyire lehetséges, isteni rendelése szerint önmagát is.

Kérdezzük, *mily viszonyban van* a Szentléleknek az igaz lelkében való ezen benn-lakása *az embernek Istennel való azon összeköttetéséhez, mely közvetetlenül a megszentelő malaszt mint alakja által eszközöltetik?*

Megfelel *Scheeben*, Dogm. 2. k. 872. s köv. sz.: A Szentlélek különös benn-lakása az igaz lelke és Isten között ezen a megszentelő malaszt által eszközölt egyesülést teljessé és tökéletessé teszi, úgy, valamint a házasságot, mely kez-

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

227. A *Szentírás* a Szentléleknek az igazak lelkében való ezen jelenlétét és benlakását jelzi, midőn azt tanítja, hogy a Szentlélek az igazakba küldetik, öntetik, nekik adatik; az igazak a Szentlelket veszik, birják, hordozzák, úgyhogy ők az ő trónja és templomai.[1]

2. a szentatyákból.

228. A *szentatyák*, mint már jeleztük, ezt gyakorta hirdetik. Halljuk *alex.* sz. *Cyrillt*[2]: «Azokról, akik Krisztusban hisznek,

detben csak érvényes, az elhálás bevégzetté teszi (i. h. 883. s köv. sz.). Én a dolgot így képzelem magamnak: Mit a megszentelő malaszt a lélekben *vet*, azt a Szentlélek ezen benlakásával *kikelti*; az isteni élet, mely a megszentelő malaszt által magként lappang az igazlelkében, a Szentlélek bennlakása folytán és az ő működése alatt nyilvánulni kezd; ugyanis az igaz lelke iránt való isteni szeretetnek ezen nyilvánulásai megkezdődnek, ezen szent, hogy úgy mondjam, együttlakás a jegyesek között (Isten és az igaz lelke között), kik a Szentlélek kötelékével (a szeretet Istenével) egybekötvék természetfölötti és csodás módon veszi kezdetét.

[1] V. ö. *Ján.* 14, 16,; 15, 26; *Róm.* 5, 5; 8, 9 s köv.; *Kor.* I. 3, 16; 6, 19. — Más szentírási helyeket, melyek a Szentléleknek az igazak sziveibe ezen láthatatlan küldetéséről szólnak, lásd *Petavius*, Trinit. 8. k. 4. fej. 6. és 12. sz. *Scheebennél*, Dogm. 2. k. 853. sz.

[2] L. 5. in Joann. 7, 39. M. ser. gr. 73. k. 758. old.

Scheeben, Dogm. 2. k. 869. sz. *alexandr.* sz. *Cyrillnek* következő szövegét hozza föl (in Joann. 1, 13): Miután (az evangelista) azt mondta, hogy hatalmat nyertek a természetes Fiútól, hogy örökbefogadás és kegyelem által Isten fiai legyenek, végre egész bizton hozzáteszi: Istentől születtek (nemzettek) is: hogy magának a kegyelemnek nagyságát megmutassa, mely bennünket természetes életközösségre visz (οἰκειότητα φυσικήν) és azt, mi Istenre és az Atyára nézve idegen és szolgai, azt úri nemességre emeli . . . Mert ha ő sem természete szerint nem Isten, sem a lényege szerint benne lakozó Lélek nem Istentől való, hanem más valami, akkor a teremtmények természetétől nem különböző; hogyan mondhatnók, hogy mi, kik általa születünk, Istentől születünk? Mert vagy azt kell vallanunk, hogy az evangelista nyilván hazudik, vagy, ha igazmondó, amint tényleg az is, a lélek Istenné s természet szerint Istentől származottá lesz, *mert az ő részességével a Krisztusban való hitet nyerjük s az isteni természetben is részesek leszünk, Istentől szülötteknek is nevez és ez okból isteneknek hiv, nemcsak mivel a kegyelem természetfölötti dicsőségre emel, hanem mivel bennünk Isten lakik és időzik* a próféta mondása szerint: Mert bennök fogok lakni és közöttük járni. Különben, ugyan mondják meg azok, kik oly vastag tudatlanságban vakoskodnak, hogyan vagyunk — sz. *Pálként* — Isten templomai, midőn bennünk lakik a Lélek, ha e Lélek nem Isten természeténél fogva? Mert ha teremtmény és mű csak az, miért veszt el az Isten bennünket, ha mi az Isten templomát romboljuk le, midőn testünket megfertőztetjük, melyben a Lélek lakik, ki az Atya Istennek és hasonlókép egyszülött Fiának természetes tulajdonságát birja magában? V. ö. *Scheeben*, i. h. 855. sz., ki idézi sz. *Irén* szövegét haer. 5. k. 6. fej.

azt tartjuk, hogy nem egyszerűen a Lélek fölvilágosítása van bennök, hanem hiszszük, hogy maga a Lélek teljesen bennök lakik és vendégként bennök időzik. Azért is jogosan Isten templomainak nevezzük őket . . .»

Ez igazságnál állapodjunk meg egy kevéssé és vizsgáljuk tovább,

229. *vajjon, midőn a Szentlélek eme benlakásáról szólunk, az tulajdonképen inkább a Szentlélekről áll-e, mint a többi isteni személyről, vagyis inkább nem értendő-e csak tulajdonítás útján* (per appropriationem).

230. Valamennyi hittudós azt tanítja, hogy a megszentelő malaszt által eszközölt ezen benlakás *az okozást* véve, vagyis úgy tekintve, amennyiben valamit *eredményez*, az egész Szentháromsággal közös; mert a Szentháromságnak kifelé ható művei oszthatatlanok. Sz. *Tamás*[1] azt írja: «Mindaz, ami bennünk Istentől származott, Istenre, mint eszközlő és minta-okra vezethető vissza: mint eszközlő okra, amennyiben azt az isteni működő erő hozza bennünk létre; mint minta-okra pedig, amennyiben bennünk minden, ami bármikép is Istentől van, Isten utánzata. Mivel tehát az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek egy és ugyanaz az ereje, amint ugyanaz a lényege is, innen következik, hogy minden, amit bennünk Isten eszközöl, egykép az Atyától, Fiútól és Szentlélektől származik, mint eszközlő októl.»

231. Hasonlókép bizonyos, hogy az *Atya és a Fiú* az igaznak lelkében benlakik az úgynevezett *egymás kölcsönös benfoglalása* (circuminsessio) által, ami nem egyéb, mint az isteni személyeknek természetök egysége által egymásba való kölcsönös átmenése, vagy kölcsönös egymásban maradása. Mivel ugyanis tényleg és szám szerint ugyanegy az isteni lényeg az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben, azért lehetetlen, hogy a Szentlélek az igaz lelkében lakjék a nélkül, hogy egyúttal az Atya és a Fiú is ott ne legyen.

232. Kérdés azonban, vajjon az a benlakás *a benlakót tekintve (terminative;* amennyiben t. i. szorosan azt tekintjük, aki benlakik), vagy máskép sajátja-e a Szentléleknek?

V. ö. sz. *Agoston*, de fide et symbol. c. 9. M. 40. k. 192. old. — A szentatyák más helyeit olvasd *Petavius*, Trin. 8. k. 4. fej.; *Thomassinus* de Incarn. 6. k. 9. s köv. fej.

[1] Contra Gentes 4. c. 21.

Miután ugyanis a *Szentírásból* és a *szentatyákból* tudjuk, hogy azt a benlakást és a lélek megszentelését különösen a Szentléleknek kell tulajdonítanunk; az a kérdés: van-e a Szentlélek egyesülésének egy külön módja, mely egyedül a harmadik isteni személy *sajátja;* vagy róla csak *tulajdonítás* által (per appropriationem) mondjuk?[1]

Erre nézve a hittudósok nem egyeznek meg.

233. Némelyek azt mondják, hogy ezt a benlakozást, *a benlakót tekintve*, valóban a Szentléleknek kell tulajdonítanunk. úgy, hogy azt *személyileg* értjük, hogy valósággal a Szentlélek, mint harmadik isteni *személy* az igazzal bizonyos módon egyesül; nem ugyan állagilag, hanem inkább járulékilag; nem ugyan teljesen úgy, mint az isteni Ige egyesült volt az emberi természettel; hanem úgy, hogy a Szentléleknek az igaz lelkével való egyesülése legalább hasonló legyen az Igének Krisztus emberi természetével való egyesülésével. Ezt, vagy legalább ilyest tanít *Petavius*,[2] ki az id. hely. a 4-ik fejezetben sok szöveget hoz föl különösen a *görög szentatyákból* (*alex.* sz. *Cyrill*) melyekkel, mint mondja, az ő «magán» véleményét védeni törekszik. Szintúgy tesz *Scheeben* is.[3]

234. Ámde a hittudósoknak jobban elterjedt véleménye az, hogy ez a benlakás *a benlakót tekintve*, minden isteni személylyel közös, vagyis, hogy az igazban az egész Szentháromság, az Atya, Fiú és Szentlélek van jelen különös módon; amit csak azért *tulajdonítunk* inkább a Szentléleknek mint a többi isteni személynek, mivel a Szentlélek *az önálló állagú Szeretet. Ajándék és Szentség.*[4]

235. Ezt az állítást bizonyítjuk:

1. azon sarkalatos alapelvből, hogy *az isteni dolgokban minden egy, ahol viszonylagos ellentét nincs.* Mert ebből közvetetlenül következik, hogy minden kifelé ható tekintet mind a három isteni személylyel *közös* s csak az nem ilyen, amely személyi működésen alapszik. Már pedig Istennek a megszentelt lélekkel való egyesülése nem személyi működésen alapszik. Tehát nem lehet egy személy sajátja, hanem közös mind a hárommal.

[1] *Mazzella*, i. h. 1032. sz.
[2] De Trin. 8. s. 4. fej. 6. sz.
[3] Dogm. 2. k. 169, §. főleg 859. sz.
[4] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 37. a. 1; qu. 38. a. 2.

2. Az az egyesülés, melylyel a lélek a megszentelő malaszt által Istennel egyesül, a hittudósok általános magyarázata szerint végső célunk elérésének kezdete. De ami végső célunk nemcsak a Szentlélek, hanem az egész Szentháromság. Tehát az az egyesülés nem kizárólagosan a Szentlélek sajátja, hanem közös mind a három személylyel.[1]

236. Tétel: *A megszentelő malaszt Krisztus élő tagjaivá tesz bennünket;*

élő tagjaivá, mondom; mert habár azzal, hogy az egyház tagjai vagyunk, egyúttal Krisztus tagjaivá is lettünk; Krisztusnak *élő* tagjaivá azonban a megszentelő malaszt tesz minket, mely belénk a lelki életet adja.

237. Jelzi ezt a Szentírás, mely[2] az igazat a szőllővesszőhöz hasonlítja, mely a szőllőtővel összeköttetésben marad, és tőle nyeri a növekvést s a gyümölcsöt. Bizonyítjuk.

[1] *Mazzella*, i. h. 1057. s köv. sz. V. ö. sz. *Tamás* 1. dist. 14. qu. 2. a. 2.

De mit szóljunk a *szentatyák* ama bizonyságtételeihez, melyeket *Petavius* a maga állítása mellett fölhoz?

Mazzella, i. h. 1056. sz. kimutatja, hogy a *szentatyák* azt tanítják, 1. hogy az Atya és Fiú *egyformán* laknak a megszentelt lélekben. 2. hogy az Atya és a Fiú a Szentlélekkel egyetemben laknak a megszentelt lélekben, amennyiben *a természet egységében egy Isten.* Azért az evangélium ama szavaiból (*Ján.* 14, 23 s köv.): «Hozzá megyünk és lakóhelyet szerzünk nála« mind a három személynek egy lakását következtetik. Ámde mindez azt mutatja, hogy ugyanazon lakás az egész Szentháromsággal *közös* és nem egy személy *tulajdona.*

A *szentatyákból* egyet választunk, *alex.* sz. *Cyrillt*, kit *Petavius* a saját fölfogása mellett elsőnek állít: Sz. *Cyrill* azt írja (in Joann. 9, 23, *Mazzellánál* i. h.): «Hozzá megyünk — úgymond Krisztus — én és az Atya és lakóhelyet szerzünk nála. Mert midőn Fentartónk, Krisztus a Szentlélek által bennünk lakik, egyáltalában velünk lesz az Atya is; mert Krisztus Lelke ugyanaz, mint az Atyáé . . . Midőn tehát az egyszülött Fiú szivünkben lakik, semmi esetre sem hiányzik abban az Atya; mert a Fiú magában birja az Atyát, *kivel egyállagú*, de ő is természetszerűen benn van az Atyában.» Végre e szavakkal fejezi be: «Vajjon nem világos-e végül, hogy személyi különbséggel megismerjük ugyan mi az Atya, mi a Fiú, mi a Lélek, csakhogy a természet egységének kapcsánál fogva mindegyiköknek mindene mindegyiké, az eljövetel, a beszédök, részesülésök, működés és dicsőség, és ami csak az isteni természetet ékesíti.»

[2] *Ján.* 15, 4. 5. V. ö. *Gal.* 2, 26: «Élek pedig, már nem én: él pedig bennem Krisztus.» V. ö. *római káté* part. 2. c. 2. n. 52.

Ugyanazt mondják a *szentatyák*. Nagy *sz. Leo*[1] mondja: «Emlékezz meg, mely fejnek és mely testnek vagy tagja.»[2]

238. Már föntebb jeleztük röviden azokat az eredményeket, melyek abból keletkeznek, hogy a Szentlélek az igazak lelkében bent lakik, most, midőn a megszentelő malaszt gyümölcseiről van szó, ezeket is szemügyre kell vennünk; tudniillik:

[1] Serm. 1. de Nativ. M. 54. k. 192—193. old. A szentatyák többi hasonló nyilatkozatát lásd sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 69. a. 5 et 6.

[2] A dolog bővebb kifejtésére és megokolására hozzáadjuk azt, mit *Veganál* olvasunk, in Trident. seu de Justific., 5. k. 8. fej. Nevezetes és nem utolsó a megigazultaknak ezen nagy kegyelme, hogy Krisztus élő tagjai. «Ti pedig Krisztus teste vagytok, — mondja sz. *Pál (Kor.* I. 12, 27), — és tagból való tagok.» És ha nem tévedek, ez a kegyelem nem ugyanaz, melyet az igazak akkor nyernek, midőn Krisztus érdeméből megigazulnak, hanem attól elválasztható és annak gyarapodása. Hisz Isten Krisztus érdemeinél fogva megigazultakká tehetne bennünket anélkül, hogy élő tagjaivá tenne. De aki emberségünknek részesévé lenni méltóztatott, annyira kedvel és szeret bennünket, midőn jótetményei által kedvesek vagyunk és megváltásának gyümölcsét élvezni akarjuk, hogy mintegy összekapcsolt és összeforrt tagjaivá tesz, s mint ilyeneket táplál, ápol és szeret.

E kegyelemnek új, sajátságos és igen nagy előnyei vannak, melyek a benső ember megújulására sokban közreműködnek. Mert Krisztus minden megigazultjának szorgos gondját viseli, még pedig jobban, mint mi testünknek; és mint a fő a tagokba, folyton erőt csepegtet, hogy ez őket megújítsa, mindegyre tökéletesebbekké tegye, napról-napra több erényre vigye. Ezekből azt hiszem, hogy ezen szempontból az igazak cselekedetei érdemszerzőbbek és engesztelőbbek is, mint különben minden más esetben lennének. Mert az igazak jócselekedetei különösen azért tetszenek a mennyei Atyának, mert a cselekvők Krisztussal összekötve és egyesülve vannak s így a cselekedetek mintha csak Krisztus cselekedetei volnának, tehát némileg úgy fogadja őket, mint Fiának érdemeit. Mert, amint sz. *Pál* mondja *(Gal.* 2, 20.): «Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem», úgy az igazak mondhatják: *Érdemet szerzek én, de már nem én, érdemet szerez bennem Krisztus. Eleget teszek (a bűnökért), már nem én, hanem Krisztus énbennem.* Mert különben tényleg semmi értelme sem lenne a Szentírásban és a szentatyáknál oly sokat használt ezen képletnek, s az igazakat sem igazságuk megőrzésére és megvédelmezésére, sem a folytonos hálaadásra nem ezek buzdítanák, hanem csak az, hogy Krisztus érdeméből vannak Isten kegyelmében. Ha ez így volna, ha sem a hit lelkileg, sem a megigazulás tényleg nem tenne Krisztus tagjaivá, amit pedig a Szentírás és az egész egyház tanít, akkor sem lelkileg az ő élő tagjai nem lennénk, sem ő tulajdonképen nem volna a mi láthatatlan fejünk». V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 69. a. 5 et 6.

A megszentelő malaszt az embert Isten *különös szeretetére s különös atyai gondviselésére*[1] is méltóvá teszi elannyira, hogy «*az Istent szeretőknek minden javokra szolgál*»[2];

azután a megszentelő malaszt az embernek gyenge természetét *különösen képessé teszi arra, hogy a kisértéseket meggyőzze és mindennemű erényt műveljen*, úgyhogy az igaz elmondhatja magáról sz. *Pállal*[3]: «Mindent megtehetek az által, ki engem megerősít»; továbbá *igazi boldogságot és békét ad*, melyet a világ nem adhat, úgyhogy az igaz mondhatja az apostollal (*Kor.* II. 7, 4): «Fölötte bővelkedem örömmel minden szorongatásunk mellett.» Végre *igazán megvilágosít, igazán szabadokká tesz bennünket és minden jámborságban előmenetelünkre szolgál;* mert a megszentelő malaszt Krisztusnak s Istennek hasonlatosságára alakít minket.

Talán bizonyítékokat keressz, hogy a malaszt létre hozza-e az előszámlált hatásokat? Annyit találhatsz, a hány győzelmet a szent vértanuk és szüzek a test, a világ és a pokol fölött kivívtak.[4]

[1] V. ö. *Izsai.* 49, 15, 16.: «Vajjon elfeledkezhetik-e az asszony magzatáról, hogy ne könyörüljön az ő méhe fián? és hogyha az elfeledkeznék is, én még sem feledkezem el rólad. Ime én kezeimre irtalak föl téged, a te kőfalaid mindenkor szemeim előtt vannak». Isten *különös gondviselésével jár az igazak különös őrizése az angyalok által*, lásd *Zsid.* 1, 11, *Zsolt.* 90, 11.

[2] *Róm.* 8, 28.

[3] *Filipp.* 4, 13. és *Zsolt.* 67, 36.

[4] A malaszt ezen eredményeiről v. ö. *Bonaventura, Brevil.*, par. 5. c. 1. et 3. et sqq. Az 1. fejezetben olvassuk: (A megszentelő malaszt) «oly ajándék, mely a lelket Krisztus jegyesévé, az örök Atyának gyermekévé és a Szentléleknek templomává teszi, mi csakis az isteni Felségnek kegyes leereszkedése és leereszkedő kegyességéből történik, melyet a malasztjával ajándékoz. Végre oly ajándék az, mely a lelket tisztítja, megvilágítja és tökéletesíti; éltet, újjá nemz és megállapít: fölemel, áthasonít, Istenhez kapcsol és ezáltal kedvesekké tesz.» A következőkben a szerafi tanító a malasztnak ezen jeles eredményeit bővebben kifejti és bizonyítja. Olvasd *Vegát* is i. h. 5. k. 6. s köv. fej. A 8. fejezetben a benső embernek a megigazulás szülte megújulását igen szépen rajzolja. Habár oly tételek is fordulnak elő benne, melyeket mi a következő cikkelyben és a megigazulásról szóló fejezetben fogunk leírni, legyen mégis szabad már ezúttal idéznünk.

Annak megértésére, amit *Vega* a megszentelő malaszt eredményeiről mond, előre kell bocsátanunk azt is, mit a lélekben a bűn okozta rombolásról ír: «A *vétkek* elrutítják a lelket, bepiszkolják, bemocskolják, a jóra kelletlenné és késedelmessé, állhatatlanná, a rosszra hajlandóvá teszik, a kisértetek elleni harcban gyarlóvá és halálos bágyadttá teszik, hogy ne járjon az Isten

V. CIKKELY.

A megszentelő malaszt kisérete.

Bevezetés.

239. A megszentelő malaszt kisérete alatt értjük a kegyelem ama kincseit, melyek a megszentelő malaszttal együtt szállanak a lélekbe és benne maradnak. A római *káté* azt mondja: «Vele

parancsainak útján, ne legyen fürge, vidám, víg, ne nyugodjék, soha édes álomba ne merüljön, hanem folyton vétkeinek lángjában hevüljön, égjen és önmagának visszatessék. . . . A szellem szabadságát is elveszik és alávetnek az ördögnek, a világnak, a testnek és önmagunknak is, azaz rossz hajlamainknak, és szegényke lelkünket kemény bilincsre és békókba verve több mint rabszolgai, egiptomi fogságra visznek. Érzékeink élességét is eltompítják, hogy Isten szavát és sugallatait ne halljuk: hogy ne lássuk a veszedelmet, mely minket környékez: hogy az Úr után ne induljunk a legvonzóbb példák nyomán sem, melyeket a szentek maguk után hagytak; hogy meg ne ízleljük, mily édes az Úr: hogy ne érezzük az ostorcsapásokat, melyek bűnbánatra indítanak. Azonkívül a vétkek megfosztanak bennünket az isteni ajándékok és erények szellemi gazdagságától, megfosztanak a tisztelettől, dicsőségtől és jó hírnévtől, meztelenné, szegényekké, ügyefogyottakká, silányakká, szemtelenekké és a jócselekedetekben meddőkké tesznek. Elveszik tőlünk a bölcsesség aranyát, a szeretet legszebb színét fakóvá teszik, az erények drágaköveit szétzúzzák, vagy legalább elhomályosítják és elpiszkolják. A lelkiismeret békéjét és vidámságát elűzik, a lélek forróságát és buzgalmát lehűtik és Isten és szentjei előtt undokokká és büzhödtekké tesznek.»

A *megszentelő malasztial* pedig Isten «bágyadtságunkat és sebeinket megorvosolja, mocskainkat lemossa, a vétkek bilincseit rólunk leveszi, a rossz indulatok uralmát megszünteti és az ördög rabságából s fogságából kiszabadít. A vétek utálatosságát és büzét eltávolítja, a bűnöket megszalasztja, a bűn üszkét kioltja, az életet és szabadságot visszaadja, a kegyelem és erények díszét s gazdagságát megtéríti. A lelkiismeretnek békét és vígságot szerez, a lélek ernyedt erőit felfrissíti és felélesztí, az érzékek gyengeségét edzi és megerősíti, a jókra hajlandókká, a rosszra késlekedőkké és nehézkesekké tesz, a kisérteteknek való ellentállásra vitézekké és állhatatosakká, a jócselekedetekben gyümölcsözőkké tesz. A hitet és reményt élteti, a szeretetet éleszti, okosságot, bölcsességet és tudományt ád, jámborságot és kegyeletet kölcsönöz, igazságosságot nyujt, bátorságot önt belénk, mértékletességet és alázatosságot szerez. Végre bennünk mindent úgy megújít, hogy sz. *Pál* a megkeresztelteket mind megújultaknak mondja, és joggal nevezi új teremtményeknek. És ugyanazon okból a keresztség eszközölte megigazulást születésnek mondta, sz. *János* és sz. *Jakab* nemzésnek, s maga sz. *Pál* is újjá nemzésnek. Ez Krisztus föltámadásához is hasonlította azt. Sz. *Dávid* hajdan teremtés és megújítás nevével jelezte az egész megigazulást.

(a malaszttal) járnak, mint legnemesebb kiséret, az összes erények, melyeket Isten a lélekbe a malaszttal együtt önt.»[1]

Valamint a király, ki alattvalójának házába kegyesen betér, csak előkelő kisérettel megy oda, úgy a Szentlélek is, aki az igaz lelkébe jő; s valamint a művész a gyémántot aranyba foglalja, úgy a megszentelő malaszt is jeles foglalatban tündöklik.[2] A bölcselők azt mondják, hogy a működés módja a lét módját követi; tehát a megszentelő malasztot, mely az embernek isteni *létet* ad, más ajándékok követik, melyek az embert közvetetlenül ezen isteni létnek megfelelő, azaz isteni működésekre képesítik.

Már az eddig mondottakból, különösen abból az idézetből, melyet *Vegából*[3] fölhoztunk, kiviláglik, hogy a megszentelő malaszttal

[1] Part. 2. c. 2. n. 51. És azután tüstént hozzáteszi: Miért is az apostol *Titushoz* így szól: *Megszabadított minket az újjá születés fürdője és a Szentlélek megújítása által, kit bőségesen öntött ki ránk a mi üdvözítő Jézus Krisztusunk által.* Sz. *Ágoston* azon szavakat *bőségesen öntött ki ránk*, magyarázva hozzá teszi: «Tudniillik a vétkek megbocsátására és az erények bőségére.» Úgyszintén ugyanott 52. sz.: «Már pedig a keresztség minket, mint tagokat Krisztussal mint fejünkkel kapcsol össze és egyesít. Valamint tehát a fejtől árad az erő, melylyel a test egyes részeit saját működéseik kellő végzésére indítja; úgy Krisztus Urunk teljességéből is mindarra, ki megigazul, isteni erő és kegyelem árad, mely minket a keresztény jámborság minden kötelmeire képesekké tesz.»

[2] V. ö. sz. *Bonaventura*, Breviloq. par. 5. c. 4. integrum. Az elején mondja: «Hátra van, hogy harmadszor a malasztnak az állapotokhoz való viszonyáról szóljunk, mire nézve hármat kell tekintetbe vennünk. *Először*, hogyan oszlik az egy malaszt ágakra az erények állapotaiban: *Másodszor*, hogyan oszlik ágakra az ajándékok állapotaiban: *Harmadszor*, hogyan oszlik ágakra a nyolc boldogság állapotaiban. *A malaszt elágazásáról az erények állapotaiban a következőket kell tudnunk:* mivel a lelket megszentelő malaszt csak egy, és *hét* ingyenes erény van, melyek az emberi életet vezérelik: *három isteni erény*, t. i. hit, remény és szeretet: *négy sarkalatos erény*, t. i. az okosság, mértékletesség, lelki erősség és igazságosság, mely egy szempont alatt közös és általános, más szempont alatt tulajdon és sajátságos. De ez a hét erény, ámbár egymástól különbözők és saját jelességük által kitünők, mégis egymással egybefüzvék és egyenlők egy bizonyos pontban; és, ámbár a kegyelem által természetfölötti alakot nyerve ingyenesek, *de ezt a tökéletességöket elveszthetik a bűn által, az egy szeretetet kivéve* és ismét visszanyerhetik természetfölötti alakjukat a bűnbánat által, ha kegyelem járul hozzá, mely az erénybeli állapotoknak eredete végsőcélja és alakja.» V. ö. ezen résznek 5. s köv. fejezeteit egész a 10 ig bezárólag; úgyszintén ugyanazon szentatya in 3. Sent. dist. 34. sqq.; Centiloq. p. 3. sect. 43. sq. et alibi.

[3] V. ö. föntebb 229. old.

együtt a legbőségesebb *erényeket* is nyeri a lélek. De ezt itt egyenkint is ki kell mutatnunk.

A belénk öntött erény meghatározása.

240. A *belénk öntött* erény sz. *Tamás* szerint [1] «a lélek oly minősítése, melylyel jól élünk, melylyel senki sem él vissza s melyet bennünk, de nélkülünk Isten művel».

[1] Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 55. a. 4. V. ö. egyszersmind ugyanannak in 2. Sent. dist. 27. a. 2.; de Verit. qu. 1. a. 2. per totum; et a. 9. ad 1, et 10. et 11. V. ö. sz. *Ágoston*, de liber. arbitr. c. 18. M. 32. k. 1267. old. — Az *erény* fogalmáról olvasd *Migne*, Curs. Theol. 10. k. 1030. s köv. old..; 11. k. 1178. s köv. old.

Belénk öntött *erény*, azaz *jó*, *működő*, belénk öntött *állapot*; ezért az állapotokról is kell még némi dolgot mondanunk.

Állapot általában véve oly készültség, amely szerint valaki hajlandó akár önmagában véve, akár máshoz való viszonyban jól vagy rosszul cselekedni. A *jó állapot*, melyről kizárólag szólunk, t. i. vagy olyas valami, mely a személyt önmagában, a működésre való minden vonatkozástól eltekintve, illeti meg, mint az egészség, szépség, megszentelő malaszt stb.; vagy pedig olyas valami, mi a személyt a cselekvés rendjében illeti meg és tökéletesíti. Ezen második szempontból tekintve az állapot *működő állapotnak* mondatik, mely következőleg olyan maradandó minősítmény, mely a tehetséget a cselekvés rendjében hajlandóvá, készségessé teszi.

A jó, működő állapotok, melyeket gyakran egyszerűen csak állapotoknak mondunk, vagy *természetesek*, vagyis a természet rendjében velünk születettek; vagy *szerzettek*, melyeket többször ismétlődő cselekedetekkel szerzünk, vagy *belénk öntöttek*, melyeket Isten természetfölötti módon közöl a lélek tehetségeivel. Ez utolsók ismét kétfélék: vagy *esetleg* belénk öntöttek és akkor csak a *módra nézve* természetfölöttiek (ha t. i. mi azokat ismételt cselekedetekkel magunk is megszerezhetnők, de Isten ingyen önti belénk), vagy *magokban véve* belénk öntöttek és akkor *mind módjukra, mind állagukra nézve* természetfölöttiek. Az ily állapotok nem annyira könnyűséget, mint inkább készséget szülnek a lélekben; azért így határozhatjuk meg őket *Ripaldával: magukban véve belénk öntött és benmaradó minősítések, melyek az életadó tehetséget természetfölötti működések végzésére képesítik, és a tehetség szerepét viszik. Suarez* e belénk öntött állapotokról, de Grat. 2. k. 9. fej. 3. sz. írja: «Ezek sem nem *tisztán állapotok*, sem nem *tisztán tehetségek*, hanem mindkettő fogalmát kiválóbb módon egyesítik magokban. *Állapotok*, amennyiben *feltételezik a tehetséget*, mint a működés eme legközelebbi elvét, és azt képesítik s a működésre segítik, nem is működhetnek annak közvetítése nélkül: némileg mégis *tehetségek* is, amennyiben nem adnak a működésre könnyűséget, mint a merő állapotok, hanem *készséget adnak, vagy nagyobb készséget a működésre.* De nem mondhatók *egyszerűen* tehetségeknek, mert nem *egészen* legközelebbi elvei a cselekvésnek; hisz magoknak a lelki tehetségeknek közvetetlenül be kell folyniok a cselekvésre, hogy ez életbeli legyen. *Egyszerűen* állapotoknak pedig azért mondjuk, hogy megkülönböztessük a tulajdonképeni tehetségektől, melyekhez hozzájárulnak, és amelyek nélkül mitsem tehetnek; ellenben a tehetségek nélkülök teljességgel működhetnek, ha Isten valami adománynyal pótolja őket.

Ezt az erényt, melyről itt szó van, már megkülönböztettük a *szerzett erénytől*, melyet az ember egynemű jócselekedetek ismétlésével maga szerez meg.

241. De a belénk öntött erényeket, melyeket tárgyalni akarunk, tüzetesebben meg kell ismernünk. Fölosztás.

Az Istentől lelkünkbe öntött erények némelyikét ismételt cselekedetekkel mi magunk is megszerezhetnők természetes úton, pl. a nyelvek vagy a Szentírás ismeretét. Az ilyeneket *csak esetleg* belénk öntött erényeknek nevezzük és csak megszerzési módjukra nézve mulják fölül a természetet.[1] Ezekről itt nem lesz szó.

De vannak oly belénk öntött erények is, melyek csak Istentől származhatnak, s ugyanazért nemcsak módjukra, hanem *lényegökre nézve* is természetfölöttiek. Ilyenek mindazok, amelyek természetfölötti világosságból és indítóokból támadnak és természetfölötti tárgyra, végső elemzésben arra céloznak, hogy Istent természetfölötti módon birtokoljuk, úgy amint van. Ezekről fogunk szólani.

Ez erényeket isteniekre és erkölcsiekre osztjuk.

Tehát a belénk öntött (jó és működő) állapot majdnem ugyanaz, mint a belénk öntött erény; mert ez is a működésbeli tehetség tökéletesítését jelzi, olyan tökéletesítését, melyet csak Isten adhat, és amely minket természetfölötti cselekedet végrehajtására képesít. V. ö. sz. *Bonaventura*, in 2. dist. 28. dub. 1. (*Scheebennél*, Dogm. 2. k. 776. sz.); sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 49. sqq.; de Verit. qu. 2. a. 1; qu. 14. a. 6; 2. Sent. dist. 27. qu. 1. a. 3; *Ripalda*, de Ente supern. disp. 118—129; *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 193. s köv. sz., *Scheeben*, Dogm. 2. k. 773. s köv. sz.

Abból, amit *az állapotokról* mondottunk, kiviláglik, hogy a megszentelő malaszt, ha azt pozitiv tartalmánál fogva némely katholikus hittudós állapotnak nevezi, a belénk öntött állapottól, mint e helyütt kifejtettük, különbözik. Mert az az állapot (vagyis inkább ama minősítmény, melyet megszentelő malasztnak mondunk) a lélek *lényegéhez* járul, ez pedig tehetségeihez; az nem legalább nem legközelebbi működő, ez pedig működő, stb.

Kitetszik ebből, mi a különbség a megszentelő malasztnak pozitiv tartalmára vonatkozó ezen fejtegetésünk és a jeles *Kuhn* állítása között. *Az ő fölfogása szerint ugyanis a benmaradó szentség* a hit, remény és szeretet állapotaiban áll, amennyiben azok a múló cselekedeteknek ellenébe tétetnek (v. ö. művét, die göttliche Gnade 402. s köv. old.; 409. s köv. old. és másutt). Egyébként olvasd alább a 238. s köv. old.

[1] Az ily istenileg adott erények tulajdonképen annyiban különböznek a szerzettektől, mint a holt *Lázárnak* visszaadott élet attól, melyet előbb szülőitől nyert vala.

Isteni erény.

242. *Az isteni* erény bennünket *közvetetlenül* Isten, mint természetfölötti végső célunk felé irányít és e célra készségessé tesz.[1] Az *isteni* erény tehát oly belénk öntött erény, melynek anyagi tárgya Isten, alaki tárgya vagy indítóoka Isten valamely tökéletessége.[2]

Erkölcsi erény

243. *Erkölcsinek* pedig azt a belénk öntött erényt mondjuk, melynek tárgya legközelebbről ugyan valami teremtett jó, de alaki tárgya, vagyis indítóoka magának a cselekedetnek természetfölötti jósága vagyis tisztessége.[3]

Ezt előrebocsátván az erényekről, először ezt az általános tételt állítjuk föl:

244. *A megszentelő malaszttal vele járnak az ilyen belénk öntött erények.*

Tételünk teljesen bizonyos.

245. Ez a tétel teljesen bizonyos, minthogy az a *viennei* zsinatnak föntebb a 193. old. fölhozott tanításából következik, melyben

[1] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 62. a. 3., ahol olvassuk: «Az isteni erények úgy képesítik az embert a természetfölötti boldogságra, mint a természetes hajlamok természetének megfelelő célra.» — Az *isteni* erényekről olvasd sz. *Tamás*, in 3. Sent. dist. 23. qu. 1. a. 4. qu. 3.; dist. 26. qu. 2. a. 3. qu. 1.; és Summ. Theol. i. h. az egész 62. qu.

[2] *Három* isteni erény van, mint a *korintusiakhoz* írt első levél 13. fej. 13. versében olvassuk: «Most még megmaradnak a hit, remény, szeretet, e három; ezek közül pedig legnagyobb a szeretet.» *Három*, mondom, mert az isteni erény annyiféle, a hányféle erény bennünket közvetetlenül Isten felé irányít és e célra készségessé tesz; ámde ily erény háromféle. Mert mivel ez életben hit szerint járunk és nem színről-színre látunk, 1. a *hittel* hiszszük Istent és mindazt, amit kinyilatkoztatott; és pedig *azért, mert* Isten igazmondó, ki se meg nem csalhat, se nem csalatkozhatik; 2. a *reménynyel* bízunk, hogy Istent, a mi végső célunkat elérjük és a kísérteteket legyőzük: és pedig azért, mert Isten mindenható és végtelenül irgalmas; 3. a *szeretettel* Istent mindenek fölött önmagáért, felebarátunkat pedig, mint önmagunkat Istenért szeretjük; és pedig *azért, mert* ő legfőbb jó és végtelenül szeretetreméltó. V. ö. *Scheeben*, Dogm. 2. k. 788. s köv. sz.

[3] A legfőbb *erkölcsi* erények a négy *sarkalatos* erény, t. i. az okosság, igazságosság, lelki erősség és mértékletesség; mint már föntebb 231. oldalon sz. *Bonaventurával* jeleztük. Azért nevezzük *sarkalatos* erényeknek, mert a többiek közt ezek a fők, s mintegy a sarkok, melyekre a többi támaszkodik.

Az *erkölcsi* erényekről olvasd sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. q. 58. sqq.; szintúgy *Migne*, Curs. Theol. 10. k. 1149. s köv. old.; 13. k. 840. s köv. old.; *Martin*, Lehrbuch der Moral, 181. s köv. §.; *Mazzella*, de virtutibus infusis, Róma 1879.

valószínűbbnek mondtuk azt az állítást, hogy az ily erények a csecsemőkbe is beleöntetnek;[1] és a római *kátéból*, melyben[2] azt olvassuk: «Vele (a malaszttal) járnak, mint legnemesebb kiséret az *összes* erények, melyeket Isten a malaszttal együtt önt a lélekbe»; úgyszintén az *arrasi* zsinatból,[3] mely azt tanítja: «Előbb ocsmányok voltunk a vétkek rútsága miatt, a keresztségben megszépülünk az erények ragyogása által.»

246. Az ószövetségből csak azokra a helyekre[4] hivatkozunk, melyek szerint a kegyelem szövetségében Isten a *kőszivet* belőlünk ki fogja venni és helyébe *hússzivet* fog adni; törvényét *a hivők belsejébe* és az ő *szivökbe* fogja írni; mely helyeket alig lehet másként magyarázni, mint az erényekről, vagyis a jól működő állapotokról.[5] Mert valamint a kősziv alatt gonosz hajlamokkal telt szivet kell értenünk, úgy a *hússziv* elnevezés nyilván *állapotbeli és megmaradó, működő*, de *jó* elvet (*hogy az én parancsaimban járjanak*) jelent, melyet Isten belénk önt. Hasonlókép valamit *a szivbe írni* annyit tesz, mint azt állandóan szemmel tartani, nagyra becsülni, szeretni stb.; a szivbe írott törvény tehát a jól elmébe véssödött, szeretettel és készségesen megtartott törvényt jelenti. Már pedig a törvény megtartásában az állapotbeli készséget és gyorsaságot erénynek nevezzük.[6] Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

Az *újszövetségből* hivatkozunk a *Titushoz* írt levél 3. fej. 5. részére: «Megszabadított minket az újjá születés fürdője és a Szentlélek megújítása által, kit bőségesen öntött ki ránk», mely helynek ama szavait: «Bőségesen öntött ki ránk», sz. *Ágoston* megmagyarázza, mondván: «A bűnök megbocsátására és az erény bőségére.[7]»

[1] Hogy ily erények a felnőttekbe beleöntetnek, senki sem vonta kétségbe. Vannak hittudósok, kik azon állítást, hogy a megigazulásban ily erények belénk öntetnek, hit alatt kötelezőnek tartják, így *Suarez, valenciai Gergely, de Lugo* stb.

[2] Part. 2. c. 2. n. 51.

[3] *Arras, Flandriában*, 1035-ben. V. ö. M. 142. k. 1273. old.

[4] *Ezék.*, 11, 19; 36, 26; *Jerem.* 31, 33. s köv. V. ö. még a 219. old.

[5] V. ö. fönt. a 232. s köv. old.

[6] V. ö. *Hurter*, Compend. 3. k. 215. old.

[7] V. ö. fönt. a 231. old. A *Szentírás* más helyeit olvasd *Scheeben*, i. h. 779. sz.; nemkülönben sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 68. 4. 6. E helyen sz. *Tamás*, sz. *Ágoston* példájára a *Szentírás* ama helyeire hivatkozik,

2. a szentatyákból.

247. A *szentatyák* közül tanúskodjék sz. *Jeromos*,[1] ki, miután bebizonyította, hogy a hű lélek bukása sokkal gyászosabb, mint Salamon templomának összeomlása, írja: «A lélek nem aranynyal és ezüsttel, hanem erényekkel tündöklék. Benne volt a frigyszekrény és két kerub rajta, azaz, az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek hite. De most már semmi sem látszik mindebből. Minden elpusztult belőle, az Isten háza minden díszét elvesztette, és minden ajándéktól, melyeket Istentől nyert, kifosztva, alaktalanná és rúttá lett, elveszett belőle minden erősség és minden őrség.»

3. az észből.

248. Az *ész* is támogatja ezt az állítást; és pedig azért[2], mivel nagyon is illő Istenhez, hogy teremtményét, melyet a megszentelő malaszttal az isteni lét bizonyos nemébe helyezett, ezen

melyekben arról van szó, hogy (a keresztségben) az ember a megszentelő malaszt által Krisztusnak élő tagjává lesz; miből szükségképen következik, hogy a főből malaszt és erény szivárog belé (art. 6.). Art. 4. azt írja az angyali tudós: «Azt kell mondanunk, hogy amint sz. Ágoston mondja a kisdedek keresztségéről írt könyvében (sive de peccat. merit. et remiss. l. c. 26.), a keresztség arra való, hogy a megkereszteltek Krisztussal egyesüljenek, mint annak tagjai; Krisztusból, mint főből, pedig minden tagjába a kegyelem és erény teljessége áradjon; sz. *János* azon mondása szerint, *az ő teljességéből vettünk mindnyájan*: miből nyilvánvaló, hogy a keresztség által, kiki kegyelmet és erényeket nyer». Ugyanő (art. 6.) hivatkozik a *rómaiakhoz* írt levél 6. fejezetére: *Eltemettettünk vele együtt a keresztség által a halálba:* mihez hozzácsatolja az apostol, *hogy valamint Krisztus föltámadott halottaiból az Atya dicsősége által, úgy mi is az élet újságában járjunk*: De az élet újsága a kegyelem és az erények által van: Tehát a keresztségben a gyermekek kegyelmet és erényeket nyernek.»

[1] In prolog. in Thren., *Vegánál*, in Trident., 7. k. 24. fej. Ide tartozik *alexandriai* sz. *Cyrillnek* föntebb a 195. oldalon fölhozott nyilatkozata is.

[2] *Vega*, in Trident. i. h. írja: «Ámbár, mint több jeles szerző véli, a természetes ész nem következtetheti, hogy ezen állapotokat Isten belénk önti; mert Isten mindent, mit általuk művel, az ő hatásával művelhetné bennünk: mégis az ész igen megfelelőnek találja, hogy Isten azokat nekünk megadja. Mert az isteni bölcsesség mindent kellemesen rendez el és minden működőnek természetének megfelelő minősítményeket ad, hogy általuk tökéletesen és egész könnyen végezhesse működéseit».

Ez igazságnak, t. i. hogy vannak ily belénk öntött erények és miként nyeri azokat a lélek, alaposabb megértésére olvasd sz. *Bonaventura*, Brevil. par. 5. c. 4.; Itinerar. mentis, c. 4. n. 3—5.; in 3. Sent. dist. 23. a. 2. q. 5. sz.; sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 51. a 4., qu.; 61. a. 1; qu. 62. a. 1. et 3.; 65. a. 3.; qu. 110. a. 3.; p. 2. 2. qu. 23. a. 2.; p. 3. qu. 69. a. 4. et 6.; contra Gentes l. 3. c. 150.; de Verit. qu. 14. a. 2.; qu. 27. a. 2.; *Scheeben*, Dogm. 2. k. 779. s köv. sz.

létnek megfelelő működésekre ezen belé öntött erényekkel legközelebb készségessé tegye. Ami az ember természetes rendjében érvényesül, az érvényesülni fog a természetfölötti rendben is. Valamint az emberi természet a neki megfelelő eszes működéseknek oly elve, hogy nem működhetik máskép, mint csak a beléoltott tehetségekkel, az értelemmel és szabad akarattal: úgy a megszentelő malasztot is, amely az embernek mintegy új természetet ad, a belénk öntött erényeknek kell kisérniök, melyek segítségével az mintegy természetfölötti tehetségekkel, a természetet fölülmuló rendben működik.

A belénk öntött erények között mind szükségességükkel, mind jelességükkel *az isteni erények* tünnek ki, melyekről ezt állítjuk:

249. Tétel: *A megszentelő malaszttal velejár a három isteni erény: a hit, a remény és a szeretet.* Tételünk teljesen bizonyos.

Teljesen bizonyos e tétel,[1] mert a *trienti* zsinat tanítja: «Az ember a megigazulásban Jézus Krisztus által, kivel összeköttettésbe lép, a bűnök bocsánatával együtt lelkébe öntve nyeri mindezt: a hitet, a reményt és a szeretetet.[2]»

250. A *Szentírás* ezt jelzi[3] (*Róm.* 5, 5), ahol olvassuk: «Az Isten szeretete kiöntetett a mi sziveinkben a Szentlélek által, ki nekünk adatott.» E hely kimondja azt, hogy a megszentelő malaszttal a szeretet egybe van kötve. De azt is jelzi, hogy hit és remény is jár vele. *Hit*, mondom: mert Isten szeretete nem lehetséges a nélkül, hogy őt már előbb meg ne ismerjük, hiszen «hit által járunk s nem a szem látásával» (*Kor.* II. 5, 7); a remény is, amint mondám; mert az isteni segítség reménye nélkül a szeretet nem törekszik a szeretett Isten birtokába jutni.[4] Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

[1] *Vega*, de justif. 7. k. 24. fej.; *Suarez*, de Gratia, 6. k. 8. fej. 14. sz. és más hittudósok azt mondják, hogy ez a *trienti* zsinaton meghatározott hitcikkely.

[2] 6. ül. 7. fej. Ide tartozik ugyanazon ülés 11. kánonja: «Ha valaki azt mondja, hogy az emberek megigazulása csak a bűnök bocsánatában áll, kizárván a kegyelmet és szeretetet, mely sziveikben a Szentlélek által beöntve bennök megmarad; ki legyen közösítve». V. ö. *Scheeben*, Dogm. 2. k. 781. sz.

[3] Tulajdonképeni hely a Szentírásban e tárgyhoz *Suarez* véleménye szerint nincs, i. h. 6. k. 8. f. 8. sz. De ezen helyen *Róm.*, 5, 5. kívül fölhozza még (i. h. 13. sz.) *Kor.* II. 13, 5.; és *Péter.* I. 1, 3.

[4] De ellenveted, ez a *cselekedetekről*, nem pedig az állapotokról áll, melyekről itt szólunk? *Felelem:* Ami áll a cselekedetekről, az csekély változtatás-

2. a Szentatyákból.

251. A *szentatyákból* fölhozzuk sz. *Ágoston* mondását[1]: «Azt halljuk, hogy Isten szeretetét kiönti sziveinkben, nem azt a szeretetét, mellyel minket szeret, hanem amelylyel az ő szeretőivé tesz, valamint Isten szentsége az, melylyel az ő kegyelméből megigazulunk, és az Úrnak üdve az, melylyel bennünket üdvözít, mint Jézus Krisztus hite az, melylyel minket hivőkké tesz»; és N. sz. *Gergely* szavait[2]: «A hit, remény és szeretet nem falaink (azaz ékességünk, mint a szövegből kitetszik), hanem bástyáink, s ha ezeket elhanyagoljuk, az ellenfél cselének tárva-nyitva állunk».

3. az észből.

252. Az ész ez igazságot így iparkodik bizonyítani. Nyilvánvaló, hogy a malaszt az örökbefogadott fiúkban csak úgy működik, mint a természet a természetes fiúkban. Már pedig a természet a fiúkba különös hajlamot olt, hogy szülőiket megismerjék, bennük bízzanak s őket gyöngéden szeressék: mely *három* természetes indulatnak a *természetfölötti* rendben ugyancsak *három* indulat felel meg: a három isteni erény; tehát a malaszt ezeket beoltja a megigazultakba.[3]

sal áll az állapotokról is, amelyek ezen cselekedeteknek egyúttal elvei is. V. ö. *Scheeben*, i. h. 788. sz. Különben megjegyezzük, hogy ama szentírási helyet (*Róm.* 5, 5) nem annyira a szeretet cselekedetéről, mint inkább állapotáról kell értenünk.

Ide számítható a *Gal.* 4, 6.

[1] De Spirit. et Litt. 32. f. (*Suareznál*, de Gratia 6. k. 8. f. 11. sz.)

[2] Moral. 11. k. 16. f. M. 75. k. 965. old.

[3] Ezúttal néhány szóval megemlíthetjük azt a kérdést: *Vajjon különbözik-e lényegileg az isteni szeretet a megszentelő malaszttól vagy sem?*

Sz. *Tamás* és iskolája e kérdésre igennel felel és azt állítja, hogy a szeretet a megszentelő malaszttól lényegesen különböző; mert valamint a természeti erény föltételezi, hogy természeti létben vagyunk, úgy a természetfölötti erény természetfölötti létet tételez föl; ámde a szeretet természetfölötti erény, a megszentelő malaszt pedig természetfölötti és isteni létet kölcsönöz; tehát a szeretet föltételezi a megszentelő malasztot, mint új természetet, mely által az ember újjá születik, Isten fiává lesz; következőleg a megszentelő malaszt a szeretettől lényegileg különböző.

Úgy látszik, hogy a *viennei* zsinat is erre céloz, midőn azt mondja (Clement. de summa Trinit., v. ö. föntebb 193. oldalon), hogy a keresztségben malasztot és erényeket alakok gyanánt (informantes) nyerünk. A *trienti* zsinat is 6. ül. 7. fej. megkülönbözteti a megszentelő malasztot az erényektől; mert e helyen azt tanítja, hogy a megigazulás a kegyelem *és* az ajándékok befogadásával történik.

Ellenben a megszentelő malaszt és a szeretet között a lényeges különbséget *tagadják Lombardus Péter* Sentent. lib. 2. dist. 26., *Halensis Alex.*, Summ. Theol., par. 3. qu. 61., sz. *Viktorról* nevezett *Richard, Scotus, Durandus, Vega*, de Justific. 7. k. 25. fej., *Bellarmin* és mások; mert a Szentírás a meg-

253. Tétel: *A megszentelő malaszttal az erkölcsi erények is velejárnak.*

Ez a hittudósok általánosabb (communior) tanítása.[1]

254. A *Szentírásból* hivatkozunk a föntebb a 235. old. mondottakra. A tétel bizonyítása.

A *szentatyákból* halljuk sz. *Ágostont*[2]: «Ezen (sarkalatos) erényeket most a siralom völgyében Isten malasztja adja nekünk.»

szentelő malaszt minden eredményét a szeretetnek tulajdonítja. A szeretet, mondják, kiűzi a vétket, *Luk.* 7, 47: «Megbocsáttatnak neki sok bűnei, mert igen szeretett»; Isten előtt kedvesekké tesz bennünket; *Ján.* 14, 21: «Aki pedig engem szeret, szerettetni fog Atyámtól, és én is szeretem őt»; az isteni szeretet részeseivé, és azért Isten fogadott fiaivá és örököseivé tesz, *Ján.* I., 4, 16: «Aki szeretetben marad, Istenben marad, és Isten őbenne», és *Jakab* ', 12· «Elnyerni az élet koronáját, melyet Isten az őt szeretőknek igért». Végre a szeretet minden jócselekedetnek gyökere, *Kor.* I. 13, 4: «A szeretet türő, kegyes.»

Ez utóbbi véleménynek elősorolt bizonyítékaira *mi azt feleljük*: Ugyanazt, mit a legközelebbi készségről mondani szokás, az azt létrehozó állagi okról is joggal mondhatjuk; pl. a nagy hőségről csak úgy mondjuk, hogy éget, hevít, mint a tűzről; a (tényleges) isteni szeretet pedig a megszentelő malasztra a legközelebbi elkészültség; tehát. Azután mit az állagi alakról mondunk, azt szoktuk mondani arról is, mi tőle el nem választható, minek az az elve; már pedig a szeretet (állapota) a megszentelő malaszttól el nem választható; tehát. De e vitás kérdés bővebb szellőztetését és megvitatását bátran mellőzhetjük, mert a hivők üdvösségére kevés befolyással bír annak tudása, vajjon a megszentelő malaszt és a szeretet lényegesen különböznek-e egymástól; elég tudniok, hogy ez ajándékokat a megigazulással egyszerre nyerik. V. ö. *Kleutgen,* Theol. d. Vorz. 2. k. 196. s köv. sz.; *Scheeben,* Dogm. 2. k. 781. sz.; *Mazzella,* i. h. 5. v. 5. disp. Egyébként olvasd azt is, mit a 186. és 233. oldalon mondottunk. V. ö. sz. *Tamás,* Quaest. disp. de car. a. 1.; *Petavius,* de Trin. 8. k. 6. f. 3., 4. sz.

[1] Ezt tartják pl. sz. *Tamás,* Summ. Theol' p. 1. 2. qu. 63. a. 3; qu. 65. a. 3.; és sz. *Tamás* egész iskolája; úgyszintén *Richard,* sz. *Bonaventura, Vega,* i. h. 7. k. 24. fej.; *Suarez,* de Grat. 6. k. 9. fej. 7. sz. Ez utolsó azt mondja, hogy *Krisztus Urunkba, a boldogságos Szüzbe és Adámba minden erény* beleöntetett; a többi igazakba tényleg a négy *sarkalatos.* A római *káté* par. 2. c. n. 51 azt mondja, hogy *minden* erény beleöntetik. V. ö. az *arrasi* zsinatnak föntebb a 235. oldalon idézett szavait is, valamint *Bajus* 42. kárhoztatott tételét (*Scheeben,* Dogm. 2. k. 781.).

[2] In Psalm. 83. M. 37. k. 1066. old. V. ö. ugyane szentatyának szavait de bapt. parvul. 1. k. 26. fej. M. 44. k. 131. old. In Psalm. 118. serm. 26. azon szavakra: *Itéletet tettem és igazságosságot,* M. 37. k. 1577. old. írja: «Ugyan ki más tesz bennünk igazságot, ki más, mint aki a bűnöst megigazulttá, azaz a kegyelem által . . . igazzá teszi?» V. ö. alexandriai sz. *Cyrill* szavait fönt a 195. old.

Az *ész* ez állítást ép úgy helyesli, mint az erényekről általában szólót.[1] A megszentelő malaszt által, mint láttuk, készek leszünk az *egész* törvény megtartására, tehát az erkölcsi erények műveléséről szóló parancsolatok teljesítésére is. Valamint

[1] V. ö. fönt a 236. old. V. ö. sz. *Bonaventura*, in 3. dist. 33. a. 1. qu. 1., hol olvassuk: «Az erények általában szükségesek a lelki tehetségek igazgatására, hogy a jó útról le ne térjenek és megedzésökre, hogy a nehézségek közepette megállják helyöket; mert az erény a tehetséget jól irányítja és acélozza. És mivel nemcsak Isten, hanem *felebarátunk és önmagunk iránt* is szabályoztatnunk kell; és mivel azokkal (a tehetségekkel) is letérhetünk a jó útról, akadályoztathatunk és hátráltathatunk; innét van, hogy nemcsak közvetetlen az Istenhez való törekvésünkben van szükségünk irányító és edző állapotokra, minők az isteni erények, hanem önmagunk és felebarátunkhoz való viszonyaink szabályozásában is. S ilyenek a *sarkalatos* erények állapotai. Azért, valamint az első tábla parancsaihoz, melyek közvetetlenül az Istenhez való viszonyainkat szabályozzák, jó volt a második tábla parancsait is hozzáadni felebarátaink iránti kötelmeinkre vonatkozólag, úgy kell az erkölcsös állapotokról is gondolkodnunk. Tehát az isteni erények állapotain kívül az üdvösségre szükséges a *sarkalatos* erények állapotait is fölvennünk.»

V. ö. ugyanott, dist. 36. qu. 1. a. 1., hol a szeráfi tanító okadatolja, miért van meg abban *minden* erény, aki a megszentelő malaszttal ékeskedik. Igy ír: «*Először* is tárgyi ok miatt, amely *a mi szükségünk*. *Másodszor* a létesítő ok miatt, mely *Isten bőkezűsége*. *Harmadszor* az alaki ok miatt, mely *ez erények megegyezése*. *Negyedszer* a végső ok miatt, mely a *jutalom nagysága* . . . Ez erények *létesítő* elve Isten bőkezűsége, mely a szükségesekben meg nem fogyatkozhatik, hanem inkább mindent bőségesen és túláradó mértékben megad. Azért, valamint a lényeket első létökben megalkotó isteni bőkezűség mindent megad nekik létök fentartására, úgy második létökben alkotván őket, mindent teljesen megad nekik, amire csak szükségük van, hogy ezen (második) létükben megmaradhassanak és minden bűnnek ellentállhassanak. Ugyanazért az isteni bőkezűséghez illő, hogy midőn kedvesekké tesz minket, a különböző erényeket is megadja, melyekben az élet helyessége áll. Ez ingyenes erények *alaki* oka pedig Isten malasztja, mely a többi erényt a rájuk vonatkozó állapotokban tökéletesíti és meghatározza; és pedig azon vezérlésével és befolyásával, melynél fogva a lelket úgy önmagában, mint tehetségeiben szentté teszi. Mivel pedig ez a malaszt minden erényre egyaránt vonatkozik; ha ez a kegyelem a lélekben megvan, ugyanott vagy minden erény megvan, vagy egy sincs; tehát az erényeknek összeköttetésben állóknak kell lenniök. Az erények *cél-oka* pedig az örök dicsőség, mely a lélekben eláradva azt minden részben és teljesen tökéletesíti. És azért kell a léleknek minden tekintetben a kegyelem által elrendezettnek lennie, mert ha előlegesen nincs benne elégséges készültség, nem tökéletesíthető. Tehát a végső cél tekintetéből az ingyenes erényeknek a lélek minden tehetségét tökéletesíteniök kell, hogy a dicsőség befogadására alkalmasak és elkészültek legyenek. Miből kiviláglik az, hogy az ingyenes erények összeköttetése négyféle okból származtatható.» V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3.

az eszes természethez szellemi tehetségek tartoznak t. i. az értelem és az eszes akarat, melyek legközelebbi elvei *minden* eszes cselekedetnek, amelyre csak az eszes természet hajlandó; úgy a megszentelő malaszthoz, mint egy új természethez is az erkölcsi erények állapotainak kell járulniok, melyek mintegy természetfölötti tehetségek és az erkölcsös cselekedetek legközelebbi elvei.

255. Tétel. *A megszentelő malaszttal velejárnak a Szentlélek ajándékai is.*

qu. 69. a 6., hol kimutatja, hogy a kisdedek is megkapják a keresztségben a kegyelmen kívül az erényeket is. Ugyanazt olvassuk sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 2. 2. qu. 47. a. 14. ad 3.

De nézzük, milyen ellenvetéseket tesznek ez ellen? Azt mondják, hogy a megszentelő malaszt elnyerése után is érezzük, hogy megvannak bennünk a rossz állapotok, melyek a megigazulás előtt megvoltak; ami nem történnék, ha a megszentelő malaszttal minden belénk öntött erény is együtt járna. Azután, ha az igaz annyi erénynyel van megáldva, hogyan lehetséges, hogy mégis oly késlekedő a jámborság gyakorlására?

Feleljük: Az a körülmény, hogy az *igazak* ugyanazon rossz állapotokat érzik magukban, melyeknek megigazulásuk előtt alávetve voltak, nem ellenkezik az erények beöntetésével; mert 1. a belénk öntött erények és rossz állapotok között nincs alaki (*formalis*) ellentét, miután azok *különböző* rendűek: valamint az, hogy a Miatyánkot latin nyelven tudjuk, nem ellenkezik azzal, hogy azt más nyelven elfelejtettük; 2. *kétféle könnyűséget vagy nehézséget* kell megkülönböztetnünk: *belsőt*, mely magában véve saját cselekedetére vonatkozólag minden képességben megvan, s egy másikat, mely a *külső* körülményekből származik. Már a *belénk öntött* erény *az első* könnyűséget adja meg, de nem szünteti meg a nehézséget, mely a rosszra való hajlandóság ingeréből, a kisértésekből stb. származik; ámbár 3. gyakran, különösen, ha buzgó előkészület előzte meg, a rossz állapotokat is, ha nem is írtja ki teljesen, legalább nagyon megfékezi és a nehézségeket csökkenti. V. ö. *Hurter*, Compend. 3. k. 217. sz.

Ide tartozik az is, mit a római *kátéban* par. 2. c. 2. n. 53. olvasunk: «S ne is csodálkozzék azon senki, hogy ámbár az erények oly bőségével vagyunk megajándékozva és fölékesítve, mégis a jámbor és erkölcsös cselekedeteket csak nagy nehézséggel és fáradsággal kezdjük meg, vagy legalább végezzük be.» Mert ez azért történik, mivel «a keresztség után még fenmarad a rossz kivánság, mely nagy hévvel küzd a Lélek ellen». Az id. helyen a *káté* azt is hozzá teszi: «Nem illik azonban, hogy a keresztény e küzdelemben elcsüggedjen, vagy elgyengüljön; mivel Isten kegyességére támaszkodva, jó reményben kell lennünk, hogy szüntelen gyakorlat folytán ami tisztes, ami szent és igazságos, könnyűnek és kellemesnek is fog előttünk látszani. Erre szivesen gondoljunk, erre vidáman törekedjünk, hogy a béke és szeretet Istene velünk legyen.»

A tétel kifejtése.

256. Szentlélek ajándéka alatt oly tökéletességet értünk, mely állandóan hajlandókká tesz arra, hogy a Szentlélek sugallatát és indítását lelki üdvünk érdekében híven kövessük.

Tökéletességet, mondám; mert a Szentlélek ajándéka a természetfölötti állapot, mely a lélek tehetségeihez járul és melylyel alkalmasak leszünk arra, hogy a Szentlélek sugallata és indítása szerint gyorsan és készségesen működjünk;

állandóan, mondám; tehát úgy, hogy, amint már megjegyeztük, ez a tökéletesség állapot, tehát a lélekben valami maradandó;

lelki üdvünk érdekében, mondám; s ezzel jelezzük azt, hogy a Szentlélek ajándéka a mi javunkra adott kegyelem (gratia gratum faciens) s ezáltal különbözik a mások javára adatott kegyelemtől (gratia gratis data)[1];

a Szentlélek sugallatát és indítását, mondám; annak feltüntetésére, hogy a Szentlélek ajándéka Szentléleknek, mint tulajdonképeni indítónak kegyességéből származik.[2]

Ebből már némileg kitetszik, mennyiben különböznek a belénk öntött erények a Szentlélek ajándékaitól. A belénk öntött erények is a Szentlélek ajándékai s viszont a Szentlélek ajándékai is belénk öntött állapotok, mint magok az erények. Azután a cselekvésre való ama készség, melyet az erények a lélek tehetségeinek adnak, nem valósul meg cselekedetté, a nélkül, hogy a Szentlélek azt ne indítaná, föl ne világosítaná, ne sugalmazná. Csakhogy a szerzett és belénk öntött erényeket *az ész* vezérli, vagy a természetes, vagy a hittel megvilágosított ész;

[1] Például a bölcsesség és tudomány, amennyiben ezek a mások javára adott kegyelmek közé soroztatnak, arra szolgálnak, hogy másokat az isteni törvényre tanítsunk; a bölcseség és tudomány, mint a Szentlélek ajándékai pedig azt, kiben megvannak, a mennyei dolgok rendjében tökéletesítik; a bölcsességgel az isteni dolgokat (kedvesebben és kitünőbben) szemléljük, a tudomány pedig a földi dolgok (rendkívüli) megvetésére készt.

[2] Sz. *Tamás* írja, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 68. a. 1.: Az, ami indíttatik, indítójához arányos . . .»; tehát minél magasabb rendű az indító, annál tökéletesebb előkészültséggel kell a megindítandónak hozzá viszonyulnia; amint látjuk, hogy a tanítványnak nagyobb készültséget kell magával hoznia, ha tanítójától magasabb tudományt akar elsajátítani. Nyilvánvaló pedig, hogy az emberi erények annyiban tökéletesítenek bennünket, amennyiben természetünknél fogva külső és belső cselekedeteinkben az ész a vezérünk; tehát magasabb tökéletességeknek kell bennünk lenniök, amelyek előkészítsenek minket arra, hogy istenileg indíttassunk. Ezeket a tökéletességeket pedig adományoknak hívjuk. A Szentlélek adományairól olvasd *Migne*, Curs. Theol. 10. k. 1155. s köv. old.

ellenben a Szentlélek ajándékait, bár ezek az akarat szabadságát nem korlátozzák, sőt előmozdítják, a Szentlélek sugallata és indítása vezérli. A Szentlélek ajándékai oly állapotok, melyek a Szentlélek sugallatának és indításának készséges követésére tökéletesítenek; az erények pedig oly állapotok, melyek az embert arra nézve tökéletesítik, hogy az ész parancsát és indítását készséggel kövesse. «Azoknak, kiket az isteni sugallat indít, — mondja sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 68. a. 1., — nem kell az emberi észtől tanácsot kérniök, hanem a benső sugallatot kell követniök, mert jobb elv indítja őket, mint minő az emberi ész.»

Ez a hittudósok általánosabb tanítása.

Tételünket bizonyitjuk.

257. A *Szentírásból* itt fölhozhatjuk az 142. *zsolt.* 10. vers.: «A te jó Lelked elvezet engem a biztos földre»; úgyszintén *Róm.* 8, 14: «Mert mind, akik Isten Lelkétől vezéreltetnek, azok az Isten fiai.»[1]

A *szentatyák* közül szóljon N. sz. *Gergely*[2]: «A Szentlélek — úgymond — ad bölcsességet az oktalanság ellen, értelmet a dőreség ellen, tanácsot a meggondolatlanság ellen, erősséget a félelem ellen, tudományt a tudatlanság ellen, jámborságot a szív keménysége ellen, alázatosságot a kevélység ellen.»

Az *észből* vett bizonyítást fölhozza sz. *Tamás*,[3] mondván: «A természetfölötti végsőcél rendjében, melyben az ész némileg és tökéletlenül az isteni erények által minősítve indít, nem elég az ész ezen indítása, ha csak fölülről a Szentlélek sugallata és indítása is hozzá nem járul, a Szentírás szavai szerint: *Mert mind, akik Isten Lelkétől vezéreltetnek, azok az Isten fiai (Róm.* 8, 14) és a 142. *Zsolt* 10. vers.: *A te jó Lelked elvezet engem a biztos földre;* t. i. mivel a boldogok azon földjének örökségébe senki sem juthat, ha csak őt a Szentlélek nem indítja és nem vezeti: azért azon cél elérésére szükségünk van a Szentlélek ajándékaira.»

Hány ajándék van?

258. Kérded, hány ilyen ajándéka van a Szentléleknek?

[1] A *Szentírás* többi helyeit lásd sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 68. a. 1. sqq.

[2] Moral., sz. *Tamásnál*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 68. a. 2.

[3] Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 68. a. 2. — Ez ajándékokról olvasd sz. *Bonaventura*, Brev. par. 5. c. 5; 3. dist. 35. a. 1.; Collat. de 7 don. Sp. s. n. 22. sqq.

Többnyire[1] hetet említenek, t. i. a bölcsesség, az értelem, a tudomány, a tanács, a jámborság, az erősség, és az Úr félelmének ajándéka. A négy első az észt, a három utolsó az akaratot tökéletesíti.

Hét, és pedig:
1. A bölcsesség.

259. A *bölcsesség* ajándéka Istennek, mint legfőbb jónak megismerésében és élvezésében áll. Ki a Szentlélek ezen ajándékával bölcs, egyedül Istennel foglalkozik. Hozzá törekszik és őszintén feléje vonzódik, minden bizalmát és reményét belé helyezi és őt teljes szivvel, teljes lélekkel, teljes elméjével és minden erejével szereti s kívüle semmit sem szeret, mindent csak őérette tesz és mindent az Ő dicsőségére vonatkoztat.

E bölcsességgel ellenkezik úgy e világi, földi, állati, ördögi bölcsesség, mint a sziv tompasága és az elme bárgyúsága.

2. Az értelem.

260. Az *értelem* ajándéka természetfölötti világosság, mely az igaz értelmét arra képesíti, hogy az isteni dolgokat fölfogja és különösen a Szentírást helyesen megértse.

Az értelem ajándéka az isteni dolgok megvetése ellen harcol, mely a vétek megszokásából származik.

3. A tanács.

261. A *tanács* ajándéka minket készségesekké tesz a jó tanácsadásra és ítélethozásra, hogy a nehezebb, különösen a váratlan esetekben meg tudjuk mondani, hogy mi szolgál leginkább Isten dicsőségére vagy a lelkek üdvösségére. Ez oly természetfölötti állapot, melylyel az észt a Szentlélek indítja vagy tanítja arra, hogy mitévő legyen. A tanács ajándéka az embert úgy vezéreli, mintha *magától Istentől* nyert volna jó tanácsot.[2]

Ezen ajándékkal ellenkezik úgy az elhamarkodottság, midőn valakit az akarat, vagy kivánság vak ösztöne ragad magával a cselekvésre, mint az emberi tanács, melynek célja nem Isten dicsősége, hanem e földi élet előnyei, mely azokat vezérli, akik mindenben saját hasznukat keresik és nem Jézus Krisztust.

4. Az erősség.

262. *A lelki erősség* a Szentléleknek lelkünkbe öntött azon ajándéka, mely az Istenért elvállalt nehéz munka szerencsés bevégzé-

[1] A hittudósok nem egyeznek meg. *Suarez* pl., de Grat. 6. k. 10. f. 10. sz. azt jegyzi meg, hogy semmi sem biztos azok számáról.

[2] Minden igaz ember arra nézve, mi üdvére szükséges, Istentől tanácsot nyer. A tanács ajándékára főleg akkor van szükségünk, midőn pályát kell választanunk, melytől többnyire egész jövendő sorsunk, sőt örök üdvösségünk is függ.

sére és az abban fölmerülő nehézségek és veszélyek leküzdésére kitartást ad.[1]

Ez ajándékkal ellenkezik az emberi erőkbe vetett bizalom és midőn valaki önmagában bizakodik. Az igazi keresztény Isten segítségére támaszkodik.

263. *A tudomány* ajándéka oly természetfölötti állapot, melyben a Szentlélek különös fölvilágosításából és vonzalmából tudjuk, mit kell hinnünk, és meg tudjuk különböztetni, amit hinnünk kell, attól, amit nem kell s mely által az emberi dolgokról helyes itéletet hozunk, hogy mennyiben vezetnek Istenhez.[2] 5. A tudomány.

264. *A jámborság* ajándéka minden füszerből választékos kenet: oly természetfölötti állapot, melyben a keresztény lélek a Szentlélekben az isteni tiszteletre s Isten, mint Atyánk iránt való kegyeletre serény lesz, minél fogva minden ember iránt is Istenre való tekintetből kegyeletes lesz. A jámborsághoz, amennyiben a Szentlélek ajándéka, tartozik a szentek tisztelete, a Szentírás egyes helyeinek, akár értsük azokat, akár nem, nagy tiszteletben tartása, minden felebarátunk iránt Istenért tanusított jótékonyság, nyomoraik iránt benső részvét és szánakozás. 6. A jámborság.

265. *Az Úr félelmének* ajándéka oly természetfölötti állapot, melyben a lélek féli Istent és magát rendeléseinek aláveti.[3] Ez a félelem a világtól való félelemnek ellentéte, ama hiú emberi tekintetnek, melyet a Szentírás annyira kárhoztat. 7. Az Úr félelme.

[1] A keresztény ez ajándék segítségével a mulandó dolgokat nagylelkűen megveti, semmi csábra meg nem indul, semmi szerencsétlenségben meg nem zavarodik, nyereségre vagy gazdagságra nem tekint, hizelgésre nem hajt, kegy által nem befolyásolható és senki hatalmától meg nem ijed.

[2] A tudomány ajándéka *első sorban* ugyan és főleg az igazságok megismerésére vezet, amennyiben t. i. tudtunkra adja, hogy mit kell hinnünk: de *másod sorban* a cselekvésre is kiterjed, amennyiben t. i. minket arra késztet, hogy a hit szerint éljünk, a hit szerint cselekedjünk. Ezen ajándék által arra is alkalmasak leszünk, hogy a hit tudományát kellően és jó célból sajátítsuk el. Mert vannak, kik csak azért akarnak tudni, hogy tudjanak: s ez rút kiváncsiság. S vannak, kik azért akarnak tudni, hogy tudományukat fitogtassák s ez rút hiúság. És ismét vannak, kik azért akarnak tudni, hogy tudományukkal nyerészkedjenek: pl. pénzt, tisztességet szerezzenek: s ez rút üzérkedés. De vannak olyanok is, kik azért akarnak tudni, hogy mások épülésére legyenek: úgyszintén akik azért akarnak tudni, hogy maguk épüljenek (sz. *Bernárd*). S ez utóbbiakra késztet a tudomány ajándéka.

[3] Akikben ez ajándék megvan, azok Isten parancsait hódolatteljesen és szivesörömest megtartják, mindig azon aggódva, hogy Isten tetszését semmiben el ne veszítsék s ki ne essenek kegyelméből; üdvöket félelemmel és rettegéssel munkálják.

A megszentelő malasztról szóló tanítás összefoglalása és gyakorlati fontossága.

266. Tárgyaltuk a megszentelő malaszt elnevezéseit és természetét, annak hatásait és jeles kisérőit: és minden tételben mind megannyi bizonyítékot láttunk arra, hogy a megszentelő malaszt a legkiválóbb és legnagyobb javunk, melyet Krisztus szenvedésével szerzett és a Szentlélek közöl lelkünkkel.

A megszentelő malaszt, tekintve természetét,

267. Ha a megszentelő malasztot *önmagában* tekintjük, világos, hogy az Isten minden más adományánál kitünőbb, 1. *állandóságánál fogva*, mert állandó, a lélekben benmaradó, míg a halálos bűn ki nem üzi; 2. *szükségességénél fogva;* mert nélküle az örök életre a többi mit sem használ; 3. *méltóságánál fogva;* mert ez a többi kegyelemnek középpontja és végső célja; a többi kegyelmet azért nyerjük, hogy vagy a megszentelésre előkészítsenek bennünket, vagy hogy bennünk az életszentséget fentartsák és növeljék.

tekintve hatásait,

268. Ha a megszentelő malaszt *hatásait* tekintjük, mi lenne nála dicsőbb, mi fenségesebb? Nem szükséges e csodálatos hatásokat ismételnünk, miután föntebb bőven kifejtettük. Csak azt hozzuk föl, mit *Vegánál*, a megigazulás, vagy megszentelő malaszt e legékesebben szóló mesterénél olvasunk, ki így nyilatkozik[1]: «Hogy pedig mily nagy és páratlan e jótétemény, megérthetjük nemcsak azon rosszból, melynek ellentéte, s ami minden rossz között a legrosszabb, és azon jókból is, amelyek belőle folynak: hanem önmagából is, ha jól szemügyre veszszük. Ki ne lenne nagyra azzal, ha urának, ha szülőjének, püspökének, vezérének, fejedelmének, királyának kegyeiben áll? De mi minden püspök és fejedelem, ha az uralkodók királyához s Urához és az irgalmasság azon legjobb, legbölcsebb és leghatalmasabb Atyjához hasonlítjuk, akitől van minden atyaság mennyben és a földön? Minden nép ő előtte annyi, mintha nem volna és mint a semmi, hiúságként tünnek föl hozzá mérten... E jótéteményt növeli az is, hogy midőn megigazulnak a bűnösök, nemcsak Isten kegyelmébe térnek vissza, hanem azon kegyelembe, mely tulajdonképen a jóbaráté és édes gyermekeké. Oly kegyesen

[1] De Justificat. sive in Tridentinum 5. k. 6. f. — Olvasd e könyv következő fejezeteit is. Úgyszintén v. ö. *Scheeben*, die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade, 2. k. 7. fej.

fogadja Isten a hozzá megtérő bűnösöket, és oly irgalmasan részelteti javaiban, hogy egyúttal gyermekeinek és barátjainak is tiszteli őket, s nem vonakodik fiainak és barátjainak hívni őket, kik kevéssel előbb az Ő megvetésével más atyát választottak és ellenségével szövetkeztek volt. *Ti*, — úgymond (*Ján.* 15), — *az én barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek.* Amely szavakra szépen mondja sz. *Gergely*: «Óh mily nagy Alkotónk irgalmassága. Nem vagyunk méltók, hogy szolgáinak hívjanak és barátjainak nevez! Mily nagy méltóság ez az emberre nézve, Isten barátsága!»

A megszentelő malaszt, hogy legfőbb eredményét ezúttal különösen visszaidézzük, az embert magának az isteni természetnek részesévé teszi. Hol van tehát a megszentelő malasztnál valami dicsőbb, valami jelesebb?[1]

tekintve kiséretét;

269. Ha a megszentelő malaszt jeles *kiséretét* tekintjük, t. i. ama kegyelmi kincseket, melyek a megszentelő malaszttal együtt jönnek az ember lelkébe és ott megmaradnak, minők az isteni és erkölcsi erények és a Szentlélek bőséges ajándékai, mi lehetne a megszentelő malasztnál magasztosabb? E szempontból a megszentelő malasztot teljes joggal hasonlíthatjuk a *naphoz*, mely a sötétséget eloszlatja és meleget áraszt, mely a dolgoknak színt, szépséget és termékenységet kölcsönöz. Valamint a nap fényével nemcsak külsőleg hat, hanem az átlátszó testek bensejét is áthatja: úgy a megszentelő malaszt a lélek minden rejtekét áthatja, keresztüljárja; valamint a nap melegít, úgy a megszentelő malaszt szent szeretetre gyújt; valamint a nap a virágok leveleit maga felé fordítja, úgy a megszentelő malaszt a sziveket Isten felé vonja; valamint a nap termékenyít, úgy a megszentelő malaszt az azelőtt sivár lelkeket üdvösséges cselekedetekre képesíti és megtermékenyíti.

Mi következik hát abból, hogy a malaszt ily kiváló, ily dicső ajándék?

legnagyobb kincsünket tehát meg kell becsülnünk.

270. Az, hogy mi, különösen a papok és papjelöltek, mindennél többre *becsüljük*, hogy a lelkünkbe már a keresztség alkalmával elrejtett ezen kincset napról-napra jobban megismerni és másokat is ennek jelességére és páratlan értékére tanítani iparkodjunk: hogy így azok, kikben e kincs megvan, azt érdeme szerint becsüljék, azok pedig, kikben nincs meg, azt keressék s midőn megtalálták,

[1] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113. a. 9. V. ö. föntebb is 3. s köv. old.

elrejtsék és mint legdrágább gyöngyöt őrizzék.[1] Mert ki fogja becsülni azt, minek értékét nem ismeri s kívánni, amit nem becsül?

Kérjük a bölcseség ajándékát.

271. Ne is mondd, hogy amit a megszentelő malasztról eddig tárgyaltunk, az fenségesebb, hogysem elérhetnők, mert Isten adott eszközt, melylyel a papok e titkot fürkészhetik s azután rá másokat megtaníthatnak, s ez az imádság, melylyel úgy magunknak, mint másoknak e titok megismerésére a bölcsesség lelkét nyerjük. Miről az apostol is azt írja,[1] hogy nem szünt meg imádkozni: «hogy a mi Urunk Jézus Krisztus Istene, a dicsőség Atyja nektek adja meg a bölcsesség és kijelentés Lelkét az ő megismerésére, sziveteknek a fölvilágosított szemeket, hogy tudjátok, mi az ő hivásának reménye és mi gazdagsága van az ő örökségе dicsőségének a szentekben».

Nagyszerűek és teljes megfontolást érdemelnek az apostolnak a megszentelő malasztról mondott dicsérő szavai.[2] Az apostol tanítványai számára a bölcsesség Lelkét kéri, azaz, bővebb kegyelmet, melylyel a megszentelő malaszt titkát napról-napra jobban és jobban megértsék; szivöknek fölvilágosított szemeket is kíván, hogy mindannyian napról-napra jobban belássák, mennyi s mily nagy javakra hivatottak.

Tehát mi is imádkozzunk az *egyházzal*[3] «Kérünk uram, a Szentlélek eláradása tisztítsa meg szivünket és harmatának beható permetezése termékenyítse meg»; úgyszintén[4]:

«Jöjj Szentlélek Istenünk
Add felülről, add nekünk,
Egi fény sugárait.
A szükölködőt segítsd.
Nyujts malasztot és derítsd,
Értelem homályait.

Boldogító szende fény,
Lengj szivünknek rejtekén,
Hőn könyörgünk hiveid.

Add, kik áldják szent neved,
Add azoknak szellemed
Hétszeres ajándokát.
Boldog alkonyunk után
Nyisd meg irgalmad nyomán,
Fénylakodnak birtokát.

[1] V. ö. *Máté* 13, 14.

[2] *Habert* írja, in Theologia ad usúm seminarii Catalaunensis, *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 1144. old.

[3] In Vigil. Pentecost.

[4] Sequent. Dominicae Pentecost.

Átmenet.

272. Már az eddig mondottakból is kitetszik, hogy a megszentelő malaszt közlésével velejár az ember megigazulása, melynek (alaki) oka gyanánt kell tekintenünk. Mert az, ki a megszentelő malasztot nyeri, mindjárt megigazul. Tehát, midőn a megszentelő malasztról szóló tant minden kitelhető szorgalommal tárgyaltuk, egyúttal a megigazulásról szóló tannak is útját egyengettük vagy jobban mondva annak felét elvégeztük.

Mégis, habár a megszentelő malaszt és a megigazulás között benső az összeköttetés; sőt bizonyos tekintetben mind a kettőt egynek és ugyanannak kell vallanunk, mégis a megigazulásról külön is kell szólnunk.

IV. FEJEZET.

A megigazulásról.

273. A megigazulásról szóló egész tant öt cikkelyben fogjuk előadni és pedig

I. cikkelyben *a megigazulás fogalmát, természetét és jellegét*,
II. cikkelyben *annak okait*,
III. cikkelyben *az ahhoz megkivántató előkészületet*,
IV. cikkelyben *annak sajátságait*,
V. cikkelyben *annak gyümölcseit fogjuk ismertetni*.

I. CIKKELY.

A megigazulás fogalma, természete és jellege.

Fogalom.

274. A megigazulást[1] kétféle értelemben vehetjük: *cselekvő* és *szenvedő* értelemben, vagy ami az előbbivel egyre megy, tekinthetjük úgy, amint *létrejön* és amint *tényleg van*.

A megigazulás *cselekvő* értelemben Isten műve, *szenvedő* értelemben az emberben létrejövő állapot, változás, mely által a bűnös igazzá lesz (vagy az igaz még igazabb).

[1] V. ö. a megigazulás fogalmáról és természetéről sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113.; 4. Sent. dist. 17. qu. 1.; qu. 28. de Verit.; *Bonaventura*, Brevil. par. 5. c. 1. sqq.; in 4. distinct. 17. p. 1. a. 1. qu. 1. sqq. V. ö. *Vega*, de justif. 5. k. 3. s köv. fej.

A *megigazulás* elnevezés az «igaz» szó-gyökből származik, úgyhogy «megigazulás» szenvedő értelemben annyi, mint «*igazzá levés*». Megigazul = igazzá lesz.

A megigazulás a Szentírásban és a szentatyáknál s hittudósoknál *három* fő jelentésben fordul elő; s megfelelőleg e szó három fogalmat jelölhet.

A megigazulás *keletkezésében,* vagyis lefolyásában,[1] származásában, a *trienti* zsinat szavai szerint:[2] «átvitel azon állapotból, melyben az ember mint az első Ádám fia született, a kegyelem és az Isten Fia örökségének állapotába a második Ádám, Megváltónk, Jézus Krisztus által.» A *hittudósok* a megigazulást *amint létrejön,* a következőleg határozzák meg: *Isteni működés,* melylyel Isten az embernek bűneit megbocsátja és őt bensőleg megújítja s a megszentelő malasztot lelkébe öntve, őt fogadott fiává és a mennyország örökösévé teszi.

1. Megigazulni néha annyit tesz, mint igaznak és ártatlannak *nyilváníttatni.* S ezen értelemben *törvényszéki* kifejezés, melyet gyakran használnak a jogászok. A (külső) törvényszék előtt arról mondjuk hogy megigazul, akit a neki tulajdonított büntények alól fölmentenek, és akit a birói ítélet igaznak és ártatlannak nyilvánít.

2. Ezen értelmén kívül a megigazulás szót a Szentírás és a szentírók úgy is használják, hogy az *valósággal és tényleg igazzá tevést* jelent és ez értelemben mondja a Szentírás Istenről, hogy általa a bűnösök megigazulnak, mert igazakká teszi, a bűnösök pedig megigazulnak, midőn igazakká lesznek. Az egyháztanítók ez értelemben veszik e szót, midőn megigazulásról szólnak.

3. Néha a megigazulás *az igazságban való előhaladást, gyarapodást* jelenti; így sz. *Jánosnál* a *Titkos jelenések* könyvében (22, 11): «Aki igaz, legyen még igazabb és a szent legyen még szentebb.»

Azonkívül, hogy a «*megigazulás*» jelentése világosabbá legyen, még megjegyezzük, hogy valakit sokféleképen mondhatunk igaznak a szerint, amint az *igazságosság maga is többféle lehet.* Az igazságosság általában azon erény, melynél fogva mindenkinek megadjuk, amivel tartozunk; igazságosaknak tehát azokat mondjuk, kik mindenkinek megadják a magáét. Mivel pedig különböző embereknek különbözőkkel tartozunk s tartozásunkat különbözőkép adhatjuk és adjuk is meg, ezért az írók sokféle igazságosságot különböztetnek meg. Van *belső* és van *külső* igazságosság; van *mózesi,* azaz *a törvényszerinti* és van *keresztény* igazságosság; van *hitbeli* és *cselekedetbeli;* van *farizeusi* (színlelt) és *valódi* igazságosság; van *erkölcsi* (természeti) és *hittani* (természetfölötti) igazságosság. Az erkölcsi igazságosság vagy *általános,* vagy *részleges.* A részlegest fölosztjuk *társadalmi-* és *családira* (amint valaki polgártársainak, vagy háznépének tartozó kötelmeit rójja le). Mind az erkölcsi, mind a hittani igazságosság lehet vagy *tényleges* vagy *állapotbeli,* vagy *szerzett,* vagy *belénk öntött.* Mindezekről olvasd *Vega,* i. h. 4. fej. V. ö. *Billuart,* Curs. Theol. 6. k. de Grat. 7. ért. 1. c.; *Clericus a Belliberone,* de Grat. *Mignenél,* Curs. Theol. compl. 10. k. 1065. s köv. old.

[1] A *keletkező* megigazulásnak ezen meghatározásában nem minden hittudós ért egyet. *Clericus a Belliberone Mignenél,* i. k. 1064. old. pl. keletkező megigazulásnak azon feltételeket nevezi, melyek a felnőttekben Isten rendeléséből a megigazulásra megkivántatnak, tehát ezt megelőzik.

[2] 6. ül. 4. fej.; v. ö. még a 14. fej.; *Kleutgen,* Theol. d. Vorz. 2. k. 163. s köv. sz.

A megigazulás, *mint megtörtént* vagyis befejezett tény, az az állapot, mely ezen isteni cselekedetnek eredménye; a *trienti* zsinat föntebbi szavai szerint: «a kegyelem és Isten örökbefogadott fiúságának állapota»; vagy más szavakkal: a lélekben állandóan megmaradó megszentelő malaszt minden ékességével együtt, amint föntebb kifejtettük.

A iustificatiót magyarul *megigazulásnak* mondjuk. A *iustitia igazságosság* s ez a magyar szó úgy az igazságosságnak azt az erényét, melynél fogva kinek-kinek megadjuk a magáét, mint a megigazulás eredményét, a *szentséget* is jelenti. Ezt az utóbbit azonban a megigazulásra való tekintetből *megigazultságnak* is mondhatjuk. Ezt a három szót: igazságosság, szentség és megigazultság, a megszentelő malaszt állapotáról felváltva fogjuk használni, többnyire mégis az elsőt.

Természete és jellege.

275. Hogy a megigazulás természetét pontosabban leírhassuk, előre kell bocsátanunk az e tárgyban fölmerült *tévedéseket.*

Tévedések.

276. Mint már föntebb 29., 50. old. és másutt jeleztük, találkoztak, akik a megigazulást nem Krisztus Urunk szenvedésének és érdemeinek tulajdonították; ilyenek voltak a *pelagiánok, sociniánok* stb. De a *pelagiánok* és *sociniánok* ebbeli és a megigazulás tárgyában táplált többrendbeli tévedéseiről ezúttal elég ennyit mondanunk. Utalunk egyszersmind arra is, mit a XVI. századbeli hitujítókról, *Lutherről* és *Kálvinról*, úgyszintén mit a lefolyt s jelen századbeli fél-észelvűekről föntebb a 38. s köv., 42., 50. s köv. old. megjegyeztünk volt; hogy könnyebben és szabatosabban megértsük azon kánonokat és határozatokat, melyeket az előbbiek ellen a *trienti*, utóbbiak ellen a *vatikáni* zsinat [1] hozott.

Az úgynevezett hitujítók.

277. *Az ál-hitújítók* azt tanítják, hogy a megigazulás az ember *eredeti* állapotában az emberi természetnek lényeges része volt és egyre hangsúlyozzák, hogy az áteredő bűn az emberi természetet lényegesen megrontotta; hogy az áteredő bűn az emberbe mintegy a rossz gyökerét ültette el, melyből mint a fa virágai és gyümölcsei az ember cselekedeti bűnei sarjadzanak. Az ember eredeti állapotának és az áteredő bűn következményeinek e téves fölfogásából folyik tévedésük a helyreállított természet állapotában való igazságosság természetét és a meg-

[1] A hitágazati határozatok tervezeteiben. V. ö. föntebb 51. s köv. old.

igazulást illetőleg. S ámbár ezek egyet nem értve a legeltérőbb nézeteknek hódoltak s ámbár különösen *az újabb* lutheránusok és kálvinisták, miután mestereiknek a megigazulásról szóló tanán elszörnyűködtek s azt enyhíteni[1] és máskép megmagyarázni igyekeztek, mégis tévedéseik összegét röviden a következőkbe foglalhatjuk össze:

A megigazulás csak abban áll, hogy *Krisztus igazságosságát Isten nekünk beszámítja*, úgy hogy a bűnös mintegy ezzel fedve jelenik meg Isten előtt s ugyanazért büntetése elengedését nyeri. Úgy okoskodnak, hogy a bűn a megigazulás után sem enyészik el, hanem megmarad; csakhogy Isten azt Krisztus érdemeinél fogva többé tekintetbe nem veszi és a bűnösnek be nem tudja.[2]

A megigazulás tehát a hitújítók fölfogása szerint csak *birói* cselekmény, midőn Isten az embernek beszámított krisztusi igazságosságért a bűnöst igaznak nyilvánítja és a bűneiért járó büntetéstől föloldja, vagyis bűneit már nem bünteti. Következőleg az embernek ezen szentsége csak *külső* és nem belső; nem az ember tulajdon, hanem Krisztus igazságossága és szentsége, melyet az ember a hit, vagyis inkább a bizalom által mintegy magához ragad.[3]

[1] Erről lásd *Wiest*, Demonst. dogm. 6. k. 116. old.; 118. s köv. old.

[2] Futólagosan megjegyezhetjük azt a némileg ellenkező véleményt is, melyet *Osiander* hirdetett a megigazulás tárgyában (l. *Klee*, Dogm.-Geschicht. 2. k. 106. old.; *Holden*, Regula fidei, *Mignenél*, Curs. Theol. 6. k. 826. old.). Ő ugyanis azt állítá, hogy a megigazulás nemcsak azáltal történik, hogy az Isten Krisztus igazságosságát az embernek beszámítja és a bűnöst igaznak nyilvánítja, hanem inkább azáltal, hogy Krisztusnak igazságossága és pedig nem az, mely a kegyelemtől, hanem amely a természettől van, alakilag és állagilag belénk száll, tehát azáltal, hogy Krisztusnak isteni természete velünk közöltetik. Ámde magok a *lutheránusok* és *Kálvin Osiander* e tanítása ellen nyiltan harcra keltek. V. ö. a *trienti* zsinat 6. ül. 10. kán., hol azt olvassuk: «Ha valaki azt mondja, hogy az emberek Krisztus azon igazságossága nélkül, melylyel nekünk érdemet szerzett, igazulnak meg, vagy hogy alakilag ezáltal lesznek igazakká, ki legyen közösítve.» Osiander ellenlábasa, *Stancarus*, azt hirdeté, hogy mi csak Krisztus emberi természete által igazulunk meg az istenségtől teljesen eltekintve. V. ö. *Hergenröther*, Kirch.-Geschicht. 2. k. 213. sz.

[3] V. ö. fönt. 39. s köv. old., 42. s köv. old., hol a *Luther* és *Kálvin* szerint való megigazulás érveit fölhoztuk. V. ö. azonfölül Confess. Aug. IV., VI., X. Apolog. III. n. 186. Formul. Concord. epit. art. III. Affirm. n. 4, 5. etc. Solid. Declar. art. III. de justitia fidei n. 6. sq. V. de lege et evangel. n. 22. Art. Schmalc. P. II. 1. Confess. Helvet. I. c. XV. Confess. Gallic. c. XVII—XVIII.

278. A *fél-észelvűek* (semirationalistae) a közelmult és jelen A fél-észelvűek.
században vallották ugyan, hogy a megigazulást Krisztus szenvedésével és halálával szerezte; azt sem tagadták, hogy a bűnök a megigazulásban valósággal eltöröltetnek; de nem különböztetvén

Confess. Anglic. art. XI. Conf. Belgic. art. XXII—XXIII. V. ö. *Möhler*, Symbolik 10. §. és különösen 14. §.

A *lutheránusok* és *kálvinisták* irataikban szokszor azt mondják, hogy a szentség benső, az emberben *benmaradó* (v. ö. *Walenburch*, de Justif. 7. s köv. fej., aki több íróból ilyes idézeteket hoz föl, milyenek *Crocius*, *Kálvin*, *Fest*, *Hommes*, *Bucanus*, *Zanch*, *Rivet András*, *Gerhard*; v. ö. *Wiest*, Demonstr. dogm. 6. k. 116. old. és másutt). *Walenburch*, testvérek, miután a nevezett eretnekek mondatait idézték, i. h. 7. fej. vége felé hozzá teszik: «Ezek után azt hiszszük, nyilvánvaló, hogy a protestánsok nem tagadják a belső szentséget». Maga *Möhler*, Symbol. 16. § vége felé is fölhoz a hitújítók állításai közül olyanokat, melyekből az látszik, mintha ők benső szentséget hirdettek volna; pl. *Luther* mondja: «A hit bennünk isteni mű, mely bennünket átváltoztat, Istennek újra szül, a régi Ádámot megöli és bennünket szivben, kedélyben és minden tehetségeinkben más emberekké idomít és a Szentlelket közli velünk.» Továbbá, midőn *Möhler* említett művében bebizonyította, hogy a hitújítók által hirdetett szentség csak külső, *Bauer*, dr. tübingeni tanár, harcra kelt vele és bizonyítani törekvék, hogy a hitújítók belső, az emberben benmaradó szentséget állítanak és védenek.

De a derék *Möhler* munkájában, Neue Untersuchungen der Lehrgegensätze, 34. s köv. § a protestánsok és kálvinisták előtt legtekintélyesebbeknek elismert hittudósok (pl. 181. §., *Quenstedt*) szavaiból legfényesebben kimutatta, hogy: A hitújítók a megigazulást magát nem tartják a belső ember megújulásának; s noha helyenkint úgy látszik, mintha az ellenkezőt állítanák, mégis száz és száz más helyen ezt hirdetik; és tanaik többi fejezetéből is csak ez következik. Azon állítások, melyekkel az ellenkezőt hirdetik, csak az ellentmondás jelei, vagy annak bizonyítékai, hogy az egyháztól kezdetben nyert katholikus tan világát még az eretnekség fejei sem tudták magukban teljesen kioltani. Különben azt is megjegyzem, hogy azon megszentesülés, melyet a protestánsok helylyel-közzel állítanak, az ő fölfogásuk szerint a megigazulástól különböző és szükségképen nem tartozik ahhoz; a megigazulást követi a nyert megigazulás jele, de ez nem képezi a szoros értelemben vett megigazulást.

Végül idézzük, mit *Rothenál*, Dogm. 2. kiad. 2. k. 2. r. 54. § olvasunk: «A hit közvetetlen működése a *megigazulás*, azaz a bűnösnek Isten által történt igaznak nyilvánítása. Az a fölfogás, hogy általa csak a bűnösnek Istenhez való viszonyában áll be változás s magában a bűnösben nem, határozottan a római katholikus tannal ellenkező, mely szerint a megigazulás a megszenteléssel egy és ugyanaz.» És a jegyzetekben magyarázatképen olvassuk: «A megigazulást közönségesen úgy határozzák meg, hogy az Isten bírói cselekménye, melylyel Isten a bűnösnek merő kegyelemből, a hit által nyert közbenjáró Krisztus érdeméből (elégtételéből) Krisztus igazságosságát betudja, bűneit megbocsátja és őt magával kibékíti. Ennél fogva a megigazulás lényegileg Krisztus elégtéte-

meg az élet jámborságát, melylyel Isten parancsait, amennyire a cselekedetek állagát illeti, valamennyire megtartjuk, a hittani értelemben vett szentségtől, azt vitatták, hogy a bűnös megigazulása főleg Krisztus parancsai megtartásában nyilvánul (*Bajus*[1]); vagy abban áll, hogy az ember a segítő malaszttól támogattatva, a rosszra való hajlandóságot fokozatosan megfékezi és a lélek uralma alá hajtja (*Hermes, Hirscher, Günther*).

Innét van azon állításuk, hogy a megigazulás nem egy pillanatban, hanem *fokozatosan* történik; úgyszintén az, hogy a kisdedek nem a keresztségben, hanem később, midőn eszük használatára jutnak, a felnőttek pedig sokszor már a keresztség felvétele előtt megigazulnak.

Hermes. 279. *Hermes*[2] kétféle megigazulást különböztet meg: állapotbelit és cselekedetbelit.

Az *állapotbeli* Isten azon akarata, melylyel Krisztus érdemeinél fogva segítő malasztokat ad, melyekkel az érzékiség csábjait legyőzhetjük és így eszes természetünknek megfelelő életet élhetünk. A bűnös ezen állapotbeli megigazulása Isten tényleges rendeléséből a keresztség fölvételéhez van kötve.

Cselekedetbeli megigazulás abban áll, hogy Isten valóban ad segítő malasztokat, melyekkel, midőn öntudatra ébredünk, egyetértve és közremunkálkodva, hatásosan hiszünk és (cselekedetbeli) bűneink fölött tevékenyen bánkódunk.

Günther. 280. *Hermes* e vélekedésével rokon *Günther*[3] tana a megigazulásról, noha az inkább bölcseleti, mint hittani alapra van építve.

Günther fölfogása szerint a megigazulás abban áll, hogy Isten és az ember között az összeköttetés helyreáll. Ez összeköttetést először a Megváltó állította helyre Isten és az egész

lének alkalmazása és három mozzanatot foglal magában: 1. Krisztus igazságosságának vagy érdemének beszámítását, mintha mi magunk töltöttük volna be a törvényt és állottuk volna ki a bűneinkért járó büntetést; 2. a bűnök megbocsáttatását és 3. az Istennel való kiengesztelésünket, vagy Isten fiaivá való fogadtatásunkat (Form. Conc. p. 688). Tehát a megigazulás Isten *bírói* cselekménye is, melylyel a bűnöst igaznak *nyilvánítja*; de ép úgy Isten *benmaradó* cselekménye is, vagyis általa csak a bűnösnek és Istenhez való viszonyának tekintetében történik változás, de nem a bűnösben magában».

[1] V. ö. fönt a 45. old. Bizonyos tekintetben a *socianiánok* is ide tartoznak (v. ö. fönt a 49. s köv. old).

[2] V. ö. fönt 652. s köv. old.

[3] V. ö. fönt 59. s köv. old.

emberi természet, vagyis emberi *nem* között. Az emberi nem *egyes* tagjai a keresztség által igazulnak meg. De hogy az egyesek megigazulása teljes legyen, vagyis inkább, hogy az egyesek valósággal igazakká legyenek, azon Istennel való egyesülést, mely nem az ő művök volt, megerősíteniök kell azzal, hogy Krisztusnak, az ő lelki atyjuknak engedelmességét utánozzák.

Hirscher.

Hirscher[1] ugyan józanabb tant vall a megigazulásról; de jobban megvizsgálva, nem egyezik meg egészen az egyház tanításával. Ő a megigazulást összetéveszti az erkölcsi igazságossággal és a Szentlélek azon folytonos segítségébe helyezi, mely az embert a keresztény igazságosság követésére segíti, hogy az érzékiségét leküzdje; hogy testét a léleknek és lelkét Istennek alárendelje.

Az egyház tanítása.

281. Az egyház ellenben azt tanítja:

1. Hogy a bűnös megigazulása Krisztustól van, vagyis hogy azt Krisztus kínszenvedésével és halálával érdemelte ki számunkra.[2]

2. Hogy a megigazulás nemcsak Krisztus igazságosságának beszámításában áll, hanem az ember benső megtisztulásában és megszentelésében, úgy, hogy a bűnöket nemcsak befödi, hanem eltörli; úgy, hogy az ember maga benső igazságossággal, melyet a lelkébe öntött megszentelő malaszt által nyer, igazzá lesz; úgy, hogy az ember, kibe a megigazulás pillanatában Isten kegyelme és szeretete ömlik, Isten előtt valóban kedvessé lesz; hogy Isten maga is szereti az igazat, és viszont, hogy az igaz Isten szeretetétől hevül s (legalább állapotbelileg) Istent szereti.[3]

3. Hogy a megigazulás, mely e szerint az élet jámborságától, vagyis az ember erkölcsi igazságosságától nagyban különbözik, nem fokozatosan történik, hanem egy pillanat alatt; nem is az ember műve, aki a segítő malaszttól támogattatva az érzékiséget fokozatosan a lélek uralma alá hajtja, hanem Isten műve, ki az embernek — a felnőtteknél persze csak akkor, ha megteszik, ami teendőjök — egy pillanat alatt megbocsátja bűneit és őt bensőleg megujítja.[4]

[1] V. ö. fönt 58. s köv. old. *Kleutgen*, l. c. n. 169.

[2] V. ö. *trienti* zsinat, 6. ül. 10. kán., és ugyanazon ülés 3. fej.

[3] V. ö. *trienti* zsinat, 6. ül. 11. fej.

[4] A megigazulásról szóló e katholikus tan nagyon összevág az embernek eredeti állapotáról, az áteredő bűnről és következményeiről és a Krisztus által szerzett megváltásról szóló katholikus tannal. Az egyház tanítása szerint

Mivel az *első* pontot már fentebb [1] némileg jeleztük és alább, hol a megigazulás okáról lesz szó, bővebben ki fogjuk fejteni, ezúttal csak a *második* és *harmadik* pontot fejtegetjük.

A *második* pontot úgy is bizonyíthatnók, ha azt mondanók, hogy a megigazulásban a megszentelő malaszt ömlik a lélekbe; miután már fentebb a 212. s köv. old. nyilván bebizonyítottuk, hogy a megszentelő malaszt eredményei közé tartozik az is, hogy a bűnöket valóban eltöröli és az embert bensőleg igazzá és szentté teszi. De, hogy a megigazulás lényege és természete a XVI. századbeli hitújítók ellenében annál világosabb és biztosabb legyen, hangsúlyozzuk:

A megigazulás által
a) a bűnök eltöröltetnek,
b) az ember bensőleg megújul.

282. Tétel: *a) A bűnös megigazulásában valóban megbocsáttatnak és eltöröltetnek a bűnök;*

b) a bűnök megbocsátásán kívül a malaszt által, mely belénk öntetik s bennünk marad, egyúttal a benső ember megújulása is végbemegy.

A tétel magyarázatát mellőzzük, mivel azt már fentebb a 212. s köv. old. kifejtettük.

Tételünk hitcikkely.

283. E tétel *hitcikkely*, mint kitünik a *trienti* zsinatból, mely az áteredő bűnről szóló határozatában [2] tanítja: «Ha valaki tagadja, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme által, melyet a keresztségben nyerünk, Isten az áteredő bűnt megbocsátja; vagy ha azt is állítja, hogy azt, ami a vétek igazi és tulajdonképeni mivolta, egészen nem törli el, hanem csak (a lélekről) levakarja, vagy be nem számíttja, legyen kiközösítve. Az (ujonnan szülöttek) ártatlanok, szeplőtelenek, tiszták, feddhetetlenek és Isten előtt kedvesek lettek, Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak

azon igazságosság és szentség, melylyel ősszüleink a vétek előtt ékeskedtek, nem volt az emberi természet lényeges és szükséges része, hanem természetfölötti és teljesen ingyenes isteni ajándék. Ezt Ádám, vétkezvén, a maga és utódai számára elvesztette és a vétket utódaira örökségképen hagyva, magát és ivadékát méltóvá tette az isteni haragra és bosszura. Megváltó Krisztusunk eleget tevén és az elvesztett javakat kiérdemelvén, számunkra az üdvöt bőségesen visszaállította, azaz bő alkalmat szerzett, hogy bűneink teljes bocsánatát és a szentség tiszta ruháját elnyerjük. Ezen javakat az egyház tanítása szerint a megigazulás szerzi meg nekünk.

[1] 2. k. 40. s köv. old.

[2] 5. ül. 5. kán. — III. *Ince* és a *viennei* zsinat nyilatkozatait l. fent 193. old.

E hitcikkely *történetét* l. fent 193. s köv. old.

pedig örököstársai, úgy, hogy őket semmi sem tartóztatja vissza attól, hogy a mennyországba jussanak», szintúgy 6. ülés 11. kánon: «Ha valaki azt mondja, hogy az emberek, vagy csak [1] Krisztus igazságosságának beszámítása, vagy csak bűneik megbocsátásával igazulnak meg és kizárja a malasztot és szeretetet, melyet a Szentlélek önt sziveikbe és mely bennök marad; vagy ha azt mondja, hogy a malaszt, mely igazakká tesz, csak Isten kedvezése, ki legyen közösítve.»[2]

[1] *Azt kérded,* miért mondja a zsinat *csak* beszámítása által? Vagy hát a megigazulás nem Krisztus igazságosságának beszámítása által történik-e? Igen bizony! De nem *csak* azáltal. Krisztus igazságosságának kétféle beszámítását különböztethetjük meg: *alakit,* melyet a protestánsok védelmeznek s mi ezt elvetjük, és *érdemszerzőt.* Mert mondhatjuk, hogy Isten nekünk Krisztus érdemeit, az ő kínszenvedését, engedelmességét, igazságosságát stb. azon értelemben számítja be, hogy Krisztus érdemeit ránk alkalmazza, ránk ruházza és nekünk miattok benső igazságosságot ad, amely által igazán igazakká leszünk. S mi a *trienti* zsinattal, 6. ülés 3. és 7. fej., ezen másodikat állítjuk.

V. ö. *Bellarmin,* de Justific. 2. k. 7. f.; úgyszintén *Walenburch,* i. h. 9. f., *Amesius* állítását felhozva hozzáteszi: «Jól mondja *Amesius,* hogy Isten Krisztus igazságosságát nekünk beszámítja, vagyis ajándékozza. Jól mondja, hogy sz. *Pálnál* többször olvashatjuk, miszerint mi Krisztus halála, vére, megváltása, engedelmessége és igazságossága által leszünk igazakká és igazulunk meg. Mert általa, mint érdemszerző ok által, igazulunk meg. De nem mondja az *apostol,* hogy mi csak a nekünk beszámított igazságossággal leszünk alakilag igazakká és igazulunk meg: mert ő a hivőket soha sem mondja igazaknak máskép, hanem csak a Krisztus Lelke által bennök létrehozott igazságosság által; soha sem mondja, hogy a hivők csak külső, nekik ajándékozott és beszámított igazságossággal igazulnak meg».

[2] V. ö. 6. ülés 7. fej., mely nyilatkozatokat már fentebb 214. old. felhoztunk; úgyszintén *Bajus* 42. kárhoztatott tételét; végre a római *káté* szavait, 2. r. 2. f. 50. s köv. sz., l. fent 214. s köv. old.

Hozzátehetjük, amit *Vega,* a *trienti* zsinat leghivebb tolmácsa mond, de Justific. 5. k 5. f.: «A megigazulás négy dolgot foglal magában. Először Istennel való kibékülésünket. Másodszor bűneink bocsánatát mind a bűntényre, mind, legalább részben, a büntetésre nézve is. Harmadszor a benső ember megújulását. Negyedszer az örök dicsőségre való jogot és elfogadtatásunkat. Valamint a vétek Isten ellenségeivé tesz és az ő haragját a nagy büntetésekre való kárhoztatással együtt zúdítja ránk és a benső embernek majd minden javát elveszi, a mennyei dicsőségre való jogunktól is megfoszt: úgy a megigazulás Isten kegyelmébe visszatérít, az örök büntetésre való kárhoztatástól megszabadít, a benső ember szerint megújít, és az örök élet jelöltjeivé és örököseivé tesz. Mert a megigazulás majd minden rosszat, melyet a vétek szült, jóvátesz, vagyis inkább tönkretesz és megtör, másrészt minden jót, melyet a vétek által elvesztettünk, visszaszerez és magával hoz.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

284. *A Szentírás* ugyan helylyel-közzel azt mondja, hogy Isten a bűnöket befödi, vagy azokat be nem számítja (*Zsolt.* 31, 1; *Ezek.* 33, 16; II. *Kor.* 5, 19); de a megigazulást feltüntető és megvilágosító eme helyeket, melyeket jelképesen az emberi itéletről vett, a szentírás-magyarázat szabályai szerint más, hasonlókép e tárgyról szóló helyekkel kell egybevetnünk; már pedig ezekben azt olvassuk, hogy a vétkek a tenger fenekére vettetnek, elvétetnek (*Ján.* 1, 29), lemosatnak (I. *Kor.* 6, 11), eltöröltetnek (*Ap. Csel.* 3, 19), stb. úgy, hogy a megigazult lemosatott, megfehéríttetett (*Zsolt.* 50, 9), semmi kárhoztatandó nincs benne (*Róm.* 8, 1).[1]

Azután a Szentírás a megigazulásról azt mondja, hogy az újjá születés, megújulás, új életre keltés, éltetés stb. (*Tit.* 3, 5; *Ján.* 3, 3 s köv.; *Gal.* 6, 15); miért is a megigazulást oly szavakkal rajzolja, melyek nem pusztán a romlást zárják ki, hanem egyúttal némi valóságos belső helyreállítást is jelentenek.

Különösen két szentírási helyet vegyünk közelebbről tekintetbe, t. i. *Kor.* I. 6, 11 és *Tit.* 3, 3 s köv.

Az *előbbi* helyen az *apostol*, miután azt írta, hogy a korinthusiak azelőtt különféle vétkek rabjai voltak (v. ö. 9. és 10. v.),

Mit olvasunk a *vatikáni* zsinat tervezeteiben e tárgyra vonatkozólag, l. fent. 51. s köv. old. — V. ö. *Oswald*, die Lehre von der Heiligung (1872) 37. old.; *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 163. s köv. old.; *egyik a lutheránusok és kálvinisták* ellenében a *trienti* határozatokat, másik *Hermes* ellen az egyház tanát védi és fejti ki.

[1] Más ilyes kitételek olvashatók *Izaiásnál* 1, 18; 43, 25: 44, 22 *Ezek.* 36, 25; *Ozeas* 14, 3; *Mik.* 7, 18; I. *Ján.* 1, 7, 9. Lásd fent 215. old. is.

A *Szentírás* azon helyeire vonatkozólag pedig, melyekben azt olvassuk, hogy a vétkek *befödetnek*, megjegyezzük: a bűnök a megigazulásban oly értelemben *födetnek be*, mely értelemben a fehér színről mondjuk, hogy befödetik, ha a ráfestett fekete szín miatt a fehér eltünik; vagy Isten a bűnöket meggyógyítván, úgy födi be, miként az orvos betapasztván a sebet, meggyógyítja. Ez értelemben magyarázták a *szentatyák* is e helyeket; pl. sz. *Ágoston*, Enarr. 2. n. 9. in Psalm. 31. M. 36. k. 264., 266. old., e szavak magyarázatakép: *Boldogok, akiknek gonoszságaik meg vannak bocsátva és akiknek bűnei befödettek*, melyekkel legjobban dicsekednek a *lutheránusok*, azt mondja: «Ne úgy értsétek, amit mondott, a vétkek befödettek, mintha ott lennének és élnének . . . Isten befödi a sebeket; de te ne fedd el! Mert ha te szégyenkezve be akarnád födni, az orvos nem gyógyít meg. Az orvos hadd födje be és gyógyítsa meg; mert ő tapaszszal födi be. Az a seb, ha azt az orvos tapasztja be, meggyógyul, ha a sebesült födi be, azzal csak eltitkolja azt.» Tehát sz. *Ágoston* szerint Isten úgy födi be a sebeket, hogy befödvén, meggyógyítja ki tapaszszal födi azokat be s meg is gyógyítja.

így folytatja: «És ez ugyan voltatok; de lemosattatok, de megszenteltettetek, de megigazultatok, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében és a mi Istenünk Lelke által.» Szó van az embernek a bűn állapotából a szentség állapotába való átviteléről. Az *apostol* felemlíti az eszközt, melylyel a megigazulás történik, a keresztséget, t. i. Krisztus érdemei által a Szentlélek erejénél fogva; és az embert megszenteltnek és megigazultnak[1] mondja.

Az *utóbbi* helyen (*Tit.* 3, 3 s köv.) az *apostol* ezt írja: «Valánk egykor mi is . . . a kívánságoknak és különféle gyönyöröknek szolgái . . . Midőn pedig megjelent a mi Megváltó Istenünknek kegyessége és embersége . . . megszabadított minket a Szentléleknek újjá születés és megújítás fürdője által, akit bőven kiöntött ránk Jézus Krisztus, a mi Megváltónk által, hogy az ő kegyelméből megigazulva reménység szerint az örök élet örökösei legyünk.» Az *apostol* e helyütt azon súlyos vétkekről szól, melyekbe az emberek a megigazulás előtt el voltak merülve; azt mondja, hogy a bűnös emberek a keresztség által üdvözültek, melyet az *újjá születés* és *megújítás* fürdőjének nevez, mely által előbbeni állapotuk teljesen megváltozott és pedig az ellentét ereje szerint a vétek állapotából a kegyelem és szentség állapota lett. Ezeket, kiket a Szentlélek újjá szült és megújított, az apostol *megigazultaknak* mondja. Sz. *Pál* tehát a megigazulást nem gondolta valami olyasnak, amely a vétkeket csak befödi, vagy be nem számítja; mert ha az lett volna szándékában, teljességgel

[1] Ha az apostol szavainak rendjét tekintjük, azt veszszük észre, hogy ő azt mondja: megszenteltek, megigazultak és nem megfordítva; amely sorrenddel úgy látszik, talán azt akarja jelezni, amit sz. *Tamás* (Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113, art. 8. — v. ö. fent. 213. old.) mond, t. i., hogy a bűnös megigazulása ugyan nem folytatólagos, mégis, (legalább rendszerint) előbbre való a megszentelő malasztnak a lélekbe öntése, utóbbi pedig a bűnök megbocsátása. Valamint a sötétség fut a nap elől, úgy a kegyelem elől a vétek.

Kérded: vajjon a megigazulás egyértelmű-e a bűnök megbocsátásával? Nem! Megigazulhat valaki, kinek semmi vétke sem bocsáttatik meg, mint megigazultak voltak az angyalok és ősszüleink; és Isten megbocsáthatja a bűnöket, a nélkül, hogy megigazulttá tegyen, mint a tiszta természet állapotában. A megigazulásról szóló tan egész kifejtésében úgy járunk el, hogy kimutatjuk, miszerint a megigazulás két mozzanatot foglal magában, t. i. a bűnök megbocsátását és a megszentelést, vagyis a benső ember megújulását. De ez nem akadályoz abban, hogy az apostolnak fentebbi szavait tisztán egyértelműeknek (synonyma) ne tekintsük.

nem beszélhetett volna a megváltozásról és újjá születésről; hanem a megigazulást úgy fogta föl, mint ami a vétkeket teljesen eltörli s azonfölül az embert új teremtménynyé és az örök élet örökésévé teszi. [1]

2. a szentatyákból.

285. A *szentatyák* egyáltalában valamennyien ugyanezt tanítják, mint ezt maguk a protestánsok is vallják, hogy közülök egyről sem mondhatják azt, hogy az ő nézetük szerint vélekednék, mi tehát mellőzhetjük őket.

[1] *Ellenvetik* az apostol szavait (*Gal.* 3, 27).: «Mert *mindnyájan, kik Krisztusban megkeresztelve vagytok, Krisztust öltöttétek föl*; tehát úgy okoskodnak, hogy Krisztusnak a hitből nyert igazságossága úgy vesz minket körül, mint valami ruházat, mely a test hibáit és fogyatkozásait elfödi.

Felelet: Ki a ruhát magára veszi, az valóban nem veszti el testi hibáit és fogyatkozásait, csak *befödi* azokat. De ugyanazon apostol szerint (*Kol.* 3, 9. 10.) aki Krisztusba öltözik, az *leveti* a régi embert, úgy hogy semmi bűnös és kárhozatra méltó benne nem marad; *levetvén magatokról*, — úgymond, — *a régi embert cselekedeteivel együtt, és újat öltvén föl.* V. ö. *Rom.* 8. 1.: *Tehát most semmi kárhozatra méltó sincs azokban, kik Jézus Krisztusban vannak.* Úgyszintén *Róm.* 6, 2. és 4. azt mondja: *Meghaltunk a bűnnek, hogy valamint Krisztus föltámadt halottaiból az Atya dicsősége által, úgy mi is az élet újságában járjunk.* De a föltámadt Krisztus a test romlandóságát és halandóságát nem födte be a dicsőség ruhájával, hanem tökéletesen levetette. Tehát az apostol fölfogása szerint mi is a keresztségben úgy öltözünk Krisztusba, hogy a vétek minden szennyét levetjük. *Azonfölül* az apostol a megigazulást azért jelzi az öltözék jelképével, hogy megmutassa, miszerint annak, ki a keresztségből vagy a gyóntatószékből kijő, valamint bensőleg Krisztus lelkével él, úgy *külső magaviseletén* Krisztus élő képét kell hordoznia.

Az ellenfeleknek a *Szentírásból vett más ellenvetéseit* olvasd *Vegánál*, i. h. 7. k. 23. fej.; és *Billuartnál* i. h. 7. ért. 1. c.

Hogy sz. *Pál* ama szavait, melyekből az látszik, mintha a bűnös megigazulását *merő birói cselekedetnek* tartaná és amelyekkel a protestánsok téves tanuk beigazolására visszaélnek, helyesen megérthessed, olvasd *Wiesert*, Pauli Ap. doctrina de justific.; aki 19. §. 10. sz. alatt e tételt állította föl: «Valamennyi helyet a maguk természete és összefüggésök szerint szorgosan megfontolván, a sz. *Pál* levelében használt δικαιοῦν szóról a következőket állapíthatjuk meg: *a)* sokkal *több* helyen *az alaki megigazulás*, mint a *birói* megigazulás értelmét kell vennünk; *b) egy oly hely sincs*, mely az *alaki* megigazulásról szól, hogy *birót* föltételezzen: ellenben mindazon helyek, melyek a *birói* megigazulásról szólnak, föltételezik az *alaki* megigazulást; *c)* a következő kitételek: *megigazulni a hitből, a kegyelemből* és *ingyen igazulni meg*, soha sem jeleznek *birói*, hanem *mindig alaki* megigazulást; *d)* az alaki megigazulás mozzanata kétféle, a tevőleges, *a lélek megújulása* (*Efez.* 4, 23.) és a nemleges, *a bűnök bocsánata.* V. ö. *Efez.* 2, 10, 5, 26 s köv.; *Róm.* 5, 1 s köv., 6, 3 s köv. stb.

Mellőzzük a bizonyítékokat, melyeket sz. *Barnabás*,[1] *alexandriai Kelemen*[2] és egyebek fölhoznak. Csak sz. *Ágostont*[3] halljuk: «Hogy valamint ő (Krisztus) valóban meghalt, úgy mi valóban bűnbocsánatot nyerünk.» Ezenfölül ugyanazon szentatya abbeli meggyőződését, hogy minket a megigazulás megújít, megszentel, oly gyakran hangsúlyozza, hogy maga *Kálvin*[4] nyilván bevallá, miszerint ő sz. *Ágostontól* elpártol, mert sz. *Ágoston* a malasztot a megszentelésre vonatkoztatja, melyben az új életre a Szentlélek által ujjá születünk.[5]

3. az észből.

286. A megigazulás természete, amint azt az egyház tanítja, *ész-okokkal* is beigazolható és pedig úgy *a hit által megvilágosított*, mint a *józan észből*.

Ezt az érvet Ádám vétkének a Krisztus által szerzett megváltással való összehasonlításából, amint azt a Szentírás és a szentatyák tanítják, alkotjuk Sz. *Pál* azt írja (*Róm.* 5. 19.):

[1] Epist. n. 6. M. ser. gr. 2. k. 742. old.

[2] Strom. l. 6. n. 9. M. ser. gr. 9. k. 294. old. és másutt. Lásd. *Klee*, Dogm.-Gesch. 2. k. 104. old.

[3] Enchirid. c. 52. M. 40. k. 256. old. V. ö. *ugyanannak* művét contra duas epist. Pelag. ad Bonifac. l. 1. c. 13. M. 44. k. 562. old., ahol elmondja, miszerint, midőn a *pelagiánok* azt mondták, hogy a *katholikusok* tana szerint a keresztség nem törli el a bűnt, hanem csak letörli, gyökerét pedig meghagyja, sz. *Ágoston* ezt felelte: «Mi tehát azt mondjuk, hogy a keresztség megadja minden bűn bocsánatát és a vétkeket eltörli, nemcsak letörli; s nem is úgy, «hogy a rossz testben minden bűn gyökere megmaradjon, mint a fejen lenyírt hajé, hogy onnan az újból letörlendő (lemetszendő) bűnök ismét kinőjenek». Úgyszintén lásd ugyanott l. 3. c. 3. M. 44. k. 589. old, hol sz. *Ágoston* megfelel a *katholikusokat* rágalmazó *pelagiánoknak*, kik a katholikusokra azt fogták rá, mintha ők azt mondanák, hogy a keresztség nem igazán teszi újjá az embert, vagyis, nem adja meg a bűnök teljes bocsánatát, hanem részben Isten fiává, részben e világ, azaz az ördög fiává tesz: «Hazudnak — úgymond a szentatya — kétszínűsködnek, álnokoskodnak: mi nem ezt mondjuk.» És alább M. 44. k. 590. old.: «A keresztség tehát eltörül minden bűnt, teljességgel valamennyit, a cselekedetbelieket, szóbelieket, stb.»

[4] Instit. 3. k. 11. fej. 15. sz.

[5] Sz. *Ágoston*, de Spirit. et. litt. 45. sz. M. 41. k. 228. old. írja: «Mert mi lenne más *megigazult*, mint *igazzá* lett. Azáltal t. i., aki igazzá teszi a bűnöst (*Róm.* 4. 5.), hogy a gonoszból igazzá legyen? . . . Miért is más értelemben mondjuk, *Isten megszenteli szentjeit*; és ismét másban *szenteltessék meg a te neved*. Mert előbbi alatt azt értjük, hogy *ő teszi szentekké azokat, kik előbb nem voltak szentek*. — V. ö. az ilyes nyilatkozatokat föntebb a 215. s köv. old., úgyszintén *Vega*, i. h. 7. k. 23. fej.

«Mert valamint egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké lettek, úgy egynek engedelmessége által is sokan igazakká lesznek.» Valamint tehát Ádám vétke s ezt velünk együtt ellenfeleink a lutheránusok és kálvinisták is, bár eretnek értelemben, beismerik, ősszüleinket és ivadékait nem külső beszámítással, hanem belsőleg bűnösökké tette; úgy Krisztus engedelmessége is nemcsak külsőleg, merő beszámításból, hanem bensőleg is igazakká és a vétkektől mentekké tesz.[1]

A természetes józan ész ezt abból következteti, hogy nem tudja fölfogni, miként nyilváníthatná Isten (külsőleg) igaznak, vagyis miként menthetné föl a büntetéstől és miként itélhetné az örök boldogságra méltónak azt, aki bensőleg tulajdonképen nem igaz, nem szent. Hogy ez halandó bíróval megeshetik, nem tagadjuk: mert a belsőről nem itél a biró; de Istennél a dolog egészen másképen áll; mert nagyobb képtelenséget nem gondolhatunk, minthogy Isten az embert másképen tekintené és itélné meg, mint amilyen az ember; hogy az önmagában véve bűnös lenne, Isten őt mégis Krisztus beszámított igazságosságáért igaznak tartaná. Ez nem annyira az ész fölött, mint inkább az ész ellen van; mert eleget ugyan tehet egyik a másikért, de igazságos egyik a másikért nem lehet. Azért egy derék *kálvinista* be is vallotta, hogy ép oly képtelenség az, hogy Isten

[1] V. ö. *Migne*, Curs. theol. compl. t. 10. p. 1137. — Ezen helyet (Róm. 5, 19) ellenfeleink ugyan a maguk kénye-kedve szerint iparkodnak magyarázni, midőn így okoskodnak: I. *Kor.* 1, 30. Krisztusról azt mondja, hogy *Istentől a mi bölcsességünk és igazságosságunk és megszentelésünkké tétetett. Róm.* 5, 19. pedig: *Egynek engedelmessége által sokan igazakká lesznek*; tehát, mondják, a bűnös megigazulása Krisztus igazságosságának beszámítása által a bűnös benső megváltozása nélkül megy végbe. Ámde már föntebb a 261. lapon mondottakból kitetszik, hogy mily igazságtalanul állítják ezt. — Idézhetjük *Clericus a Belliberone* szavait, melyekkel (*Migne*, id. helyen) ez ellenvetést megcáfolja: Igenis Krisztus a mi igazságosságunk lett *eszközlőleg és érdemszerzőleg*; de nem *alakilag* és merőben a be nem számítás által; mi világos abból a mondatból (*Róm.* 5. 19.). Mert itt az apostol összehasonlítja Ádámot Krisztussal és azt tanítja, hogy valamint az első engedetlensége által sokan bűnösök lettek, úgy a második engedelmessége által sokan igazak lesznek. De, mint maguk ellenfeleink is beismerik, Ádám engedelmetlensége utódai áteredő bűnének nem alaki oka, hanem eszközlője, miután az áteredő bűn mindenkiben mint tulajdon bűn van benne. Tehát az apostol fölfogása szerint Krisztus engedelmessége nem a mi alaki igazságosságunk, hanem eszközlője és érdemszerzője annak, hogy Isten igazságossága nekünk használ és sajátunkká lesz.

valakit biróilag igaznak tartson, mint amily képtelenség, hogy egy halandó biró a bűnöst alakilag igazzá tegye.

Azonfölül megjegyezzük, hogy az ily állítások: A bűnös megigazulása abban áll, hogy neki Isten vagy Krisztus igazságosságát betudják, úgyszintén: A megigazulásban Isten a bűnöket nem törli el, csak befödi, *sok más következetlenséget és képtelenséget is foglalnak magokban*, így:

1. az összes megigazultak, mint a *lutheránusok* maguk nyíltan vallják (v. ö. fent. 41. old.), *egyenlően* igazak lennének, mert valamennyien Krisztus igazságosságának beszámítása által lennének igazakká;

2. *a csecsemők* nem is igazulhatnának meg, mert ők nem foghatnák föl hit által Krisztus igazságosságát, hogy ez nekik beszámíttassék;

3. az ember egyszerre igaz is lenne, meg bűnös is; igaz, mert megigazult; bűnös, mert megmarad a megigazuláskor is a bűnben;

4. Isten a bűnösöket barátjaiként szeretné és az örök üdvösségre szánná, holott *Bölcs.* 14, 9. olvassuk: *Gyűlöletes Isten előtt a gonosz és az ő gonoszsága.*

5. Krisztus nem lenne az Isten báránya, ki elveszi a világ bűneit; övéit nem szabadítaná meg a vétek gonoszságától, sem szentekké nem tenné.

6. Nem mondott volna igazat apostolainak (*Ján.* 15, 3) e szavakkal: *Már ti tisztáik vagytok.* Mert hogyan lettek volna tiszták, ha még a vétek szennyében voltak volna.

287. *A bűnös megigazulása nem lassanként, vagyis fokozatosan, hanem egy pillanat alatt történik.* A megigazulás egy pillanat alatt történik.

A *megigazulás,* mondám, és pedig úgy cselekvő, mint szen- A tétel kifejtése.
vedő értelemben, amennyiben tudniillik Isten az emberbe a megszentelő malasztot önti, mely a súlyos bűnöket eltörli, melynek folytán az ember megszünik Isten haragjára és az örök kárhozatra méltó lenni, sőt inkább Isten örökbefogadott fiává és reménység szerint az örök boldogság örökösévé lesz, tehát a megigazulást úgy tekintve, amennyiben különbözik a hit, remény, kezdetleges szeretet, az elkövetett bűnök fölött való bánat és az életjavulás föltételeinek cselekedeteitől, amelyekkel a bűnös a megigazulásra készül és képessé lesz[1];

[1] Ha a megigazulást nemcsak a megszentelő malaszt beöntése és a bűnök megbocsátásaként veszszük, hanem azon *előkészület* gyanánt is, mely a bűnöst a megigazulásra fogékonnyá teszi: ez esetben, bár egy pillanat alatt is meg-

a bűnös megigazulása, t. i. vagy csak áteredő, vagy cselekedeti bűnökkel terhelt emberé;

nem lassanként, mondám, vagyis *nem fokozatosan*, nem mintha a megigazulás abban állana, hogy az ember a segítő malasztok ösztönzése és segítségével a hitben, reményben és szeretetben napról-napra jobban növekednék és mindjobban Istenhez térne s vele egyesülne, mignem az embernek ezen közremunkálása a malaszttal és Istennel való társalgása állandó és folytonos lesz.

Természetesen nem tagadjuk, hogy a bűnös a megigazulásra fokozatosan előkészülhet és elő is kell készülnie, (ezen előkészület szükségét alább világosan be fogjuk bizonyítani és kimutatni, továbbá azt hogy ezen előkészületbeli cselekedetek a bűnösben mily lélektani sorrendben következnek); valamint nyilván azt sem tagadjuk, hogy a megigazult a keresztény igazságosságban, mely a megigazulásban oltatik belé, nagyobb és nagyobb előmenetelt tehet és kell is tennie. De állhatatosan tagadjuk mindazt, hogy a megigazulás ezen előkészület által történnék, mindazt, hogy a megigazulás a keresztény életszentségben való ezen előmenetelt föltételezné; ellenkezőleg azt védelmezzük, hogy a megigazulás nem folytatólagos átmenet az Istennel való tökéletlen és gyér társalgásból a tökéletesre és folytonosra, hanem hogy az az Isten által a szentség erejével eszközölt *rögtöni* átmenet a bűn állapotából az életszentség és igazságosság állapotába.

Tételünk hitágazat.

289. E tétel hitágazat, mi kitünik a *trienti* zsinatból és pedig ennek több helyéből, különösen pedig abból, midőn azt tanítja, hogy a *kisdedek* is a keresztség által megigazulnak.[1] Már a csecsemőkben nem lehet szó sem az Istennel való összeköttetés törekvéséről és igyekezetéről, sem a malaszttal való közreműködésről, miután ők még öntudatra sem ébredtek.[2]

történhetik, mint sz. *Pálban* és *Magdolnán*, mégis rendesen fokozatosan megy végbe; mert ez az előkészület, melyet a *trienti* zsinat követel, 6. ül. 5. és 6. fej., az időre nézve rendesen megelőzi a kegyelem beöntését. V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. q. 113. art. 7.

[1] 5. ülés 4. és 5. kán. V. ö. 6. ülés 4. fej.

[2] *Hermesszel* és *Güntherrel* pedig azt állítani, hogy a kisdedek ezen megigazulása nem valódi és tulajdonképeni, míg csak a kisded azt felserdülve a hit, remény és szeretet által cselekedetbelivé nem teendi, vagy meg nem vallja: az egyház tanításával teljesen ellenkezik, mely azt mondja, hogy az

290. A *Szentírás* e tétel igazságát azzal tanusítja, hogy ámbár sokat sürgeti, hogy az embernek a megigazulásra elő kell készülnie s a magáét meg kell tennie; mégis úgy a kisdedekben, mint a felnőttekben is a megigazulást a keresztség szentségének tulajdonítja. Már az ószövetségben a keresztségről előre mondatott (*Ezék.* 36, 25.): «Kiöntök rátok tiszta vizet és meg fogtok tisztulni minden szennyeitekből»; az újszövetségben olvassuk (*Ap. Cselek.* 2, 3): «Keresztelkedjék meg mindegyitek Jézus Krisztus nevében a bűnök megbocsátására»; és (ugyanott 22, 16) *Ananiás* így szól *Pálhoz*: «Keresztelkedjél meg és mosd le bűneidet.» [1] Bizonyítjuk 1. a Szentírásból

újonnan születettekben semmi kárhozatra méltó nincs, mert ők tiszták, ártatlanok, és Istennek örökösei úgy, hogy őket a mennyországba való jutástól semmi sem tartóztathatja vissza (5. ülés 5. kán.).

Vigyázzunk arra is, hogy a *trienti* zsinat azon előkészületet, mely az embert a malaszttal segíti s a megigazulásra fogékonnyá teszi, a megigazulástól megkülönbözteti, minthogy azt megelőzi (6. ülés 7. fej.: «Ezt a lelki állapotot vagy előkészülést maga a megigazulás követi»); úgyszintén azt tanítja, hogy magában a megigazulás pillanatában nyerjük meg az igazságosságot (ugyanott: «az igazságosságot magunkba fogadva»); továbbá azt tanítja, hogy ezen előkészület, ha tetőpontjára jut, azaz, ha az ember tökéletes bánattal van eltelve s nincs alkalma a szentség felvételére, a megigazulást maga után vonja ugyan, de csak annyiban, amennyiben *a szentség felvételének* határozott szándékát magában tartalmazza (14. ülés 4. fej.: «Azonkívül tanítja [a zsinat], hogy ámbár néha megtörténik, miszerint ezen töredelmet a szeretet tökéletesíti, minélfogva az az embert, még mielőtt a szentséget tényleg felvenné, Istennel egyesíti, mégis magát ezen egyesítést nem szabad azon töredelemnek úgy tulajdonítanunk, hogy a szentség felvételének szándéka, mely vele jár, abból kizárassék»; — a keresztségre nézve lásd 6. ülés 4. fej,); végre a zsinat nyíltan kimondja (6. ülés 8. fej.): «Magát a megigazulás kegyelmét mi sem érdemli ki, ami a megigazulást megelőzi, sem a hit, sem a cselekedetek.»

Ide tartozik *Bajus* 42. kárhoztatott tétele is, mely így hangzik: «Az igazságosság, melylyel a bűnös a hitből megigazul, lényegesen az Isten parancsai iránt tanusított engedelmességben áll, vagyis a cselekedetek igazságosságában: nem pedig valami a lélekbe öntött malasztban, mely által az embert Isten fiául fogadja és belső mivolta szerint megújítja és az isteni természet részesévé teszi, hogy így a Szentlélek által megújítva, *azután* jól tudjon élni és Isten parancsainak engedelmeskedni.» (V. ö. *Denzinger*, Enchirid. 922. sz.)

A *vatikáni* zsinat tervezetét l. föntebb a 51. s köv. old.

[1] V. ö. a föntebb a 258. s köv. old. idézett helyeket is. Lásd *Kleutgen*, Theol. d. Vorz. 2. k. 167. sz.

Ellenvetik ugyanazok, kik a megigazulás lényegét a cselekedetekbe helyezik a következőket: *Róm.* 2, 13: «A törvény megtartói fognak üdvözülni»; *Jakab* 2, 21: «Lássátok, hogy a cselekedetekből igazul meg az ember»; I. *Ján.*

2. A szentatyákból.

291. A *szentatyák* ugyanazt tanusítják, midőn mind a bűnök megbocsátását és az ember megszentelését a *keresztségnek* tulajdonítják, mind a Szentírás szerint az ember megigazulását úgy írják le, hogy az egy pillanat alatt történik.

Pl. *Nyssai sz. Gergely* azt írja [1]: «Tehát a keresztség a bűnök megbocsátása, a vétkek elengedése, a megújulásnak és újjá nemzésnek okozója» ; másutt [2]: «A keresztség az embert megtisztítja ... előbbi szépségébe, melyet a legjobb művész, Isten, bennünk megalkotott, visszahelyezi.»

A *szentatyák*, mondám, a megigazulást úgy rajzolják, hogy szavaikból eléggé világos hitök, mely szerint az egy pillanat alatt megy végbe. Azt mondják ugyanis,[3] hogy a bűnösök a megigazulásban, mint fürdőben megtisztulnak, újjá születnek, megújulnak, Krisztussal együtt eltemetkezve vele új életre támadnak. Már pedig «*a fürdőben megtisztulás*, *újjá születés*, *halottaiból való föltámadás*» stb. bizonyára nem a keresztény erényben való folytonos előrehaladást, hanem egy pillanat szülte átváltozást jelentenek.

Végre nem azt tartják, hogy a megigazulás a keresztény életszentség következménye, hanem hogy az annak kezdete és gyökere. Pl. sz. *Ágoston* írja [4]: «Isten ujja az Isten Lelke, aki bennünket megszentelt, hogy hitből élvén a szeretetben jót cselekedjünk.»

3. Az észből.

292. Az ész állításunk igazságát abból következteti, hogy megengedvén az *ellenfelek* állítását, a cselekvés malasztja az állapot malasztjától tényleg nem különböznék; hogy a kisdedek

3, 7: «Aki igazságot cselekszik, az igaz.» Azonkívül hivatkoznak az embereknek — mint mondják — közös meggyőződésére, mert *igaznak* azt szoktuk mondani, aki *igazságosat cselekszik*.

De erre azt *feleljük*, a fölhozott szövegekből csak az következtethető, hogy az ember jócselekedetei által vagy fogékonnyá lesz a megigazulásra, vagy az igazságosság növekedését érdemli, vagy bebizonyítja, hogy ő igaz, mint az apostol mondja (*Jakab* 2, 18): «Én megmutatom neked a cselekedetekből az én hitemet.»

[1] Orat. de baptism. Christi, M. ser. gr. 46. k. 579. old.

[2] Orat. de baptism. Christi, M. i. h. V. ö. *Aranysz.* sz. *János* Homil. 1. in Act. Apost. n. 6. M. ser. gr. 60. k. 22. sz.; de compunct. l. 1. n. 8. M. ser. gr. t. 47. p. Olvasd sz. *Ágostonnak* is föntebb 261. oldalon felhozott szavait.

[3] V. ö. föntebb a 215. s köv. old. 260. s köv. old.

[4] De Spirit. et Litter. 28. n. M. 44. k. 218. old.

nem igazulhatnának meg; hogy a kisdedek keresztsége csak merő szertartás lenne; hogy ez esetben az ember olyannak vétetik, mint aki a megigazulást magának kiérdemli, stb[1] Mi mind ellenkezik az egyház tanával.

II. CIKKELY.

A megigazulás okai.

293. Az okok, melyektől az ember megigazulása függ, sokfélék.[2] Ezen *ötre* lehet az okokat összevonni:

1. *Létoka* az irgalmas Isten, aki bennünket bűneinktől ingyen megtisztít és megszentel; 2. *érdemszerző* oka Urunk Jézus

[1] Idézzük, mit mond *Kleutgen*, i. h. 165. sz. Nem szabad-e tehát azon áthelyezést, mely az embert a kegyelem és Isten fiúságának állapotába juttatja úgy magyaráznunk, hogy mind az a megelőző és segítő malaszt rá mindig gyakrabban és erősebben hat, mind az ő közreműködése is mindig hívebb lesz és így lassanként a hit, remény és szeretet jámbor érzelmei benne uralomra jutnak s Istennel való közlekedése nem sokára majdnem szakadatlan lesz?

Semmi esetre sem: mert ezzel bizonyos tekintetben igen keveset, más tekintetben meg igen sokat mondanánk. Akkor tudniillik a megigazulásra semmi más malaszt sem kivántatnék, csak az, melylyel Isten reánk hat, midőn a hitre és töredelemre serkent és a megigazulásra előkészít. A megszentelő malaszt semmi más sem volna, mint igen gyakran adott segítő malaszt; holott az ettől különböző isteni ajándék. Másrészt pedig a megigazulás s következőleg a megszentelő malaszt állapota is a keresztény erényeknek igen tökéletes és sokáig folytatott gyakorlatától, valamint az általok eszközölt Istennel való társalgástól tétetik függővé; mi a régi egyház tanításával nem kevésbbé ellenkezik: mely szerint a megigazulás a keresztény életszentségnek csak első alapja, tulajdonképeni kezdete. V. ö. 166. s köv. szám; valamint annak záradékát is 719. s köv. old. Lásd ez ügyben sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113. art., 7.; *Billuart*, i. h. 7. érd. 5. c.

[2] Olvassuk, mit mond *Vega*, Justific. 7. k. 1. fej.: «A legjelesebb bölcselők csak *négyféle* okot különböztetnek meg: *cél-okot, cselekvő, alaki és anyagi okot.* S valóban ezekre visszavezethető mindaz, mit az újabbak nagyobb magyarázat kedveért hozzáadnak. Mert megigazulásunk *cél-oka* és pedig végső céloka maga az Isten, nem végső céloka pedig Krisztus dicsősége és örök üdvösségünk. *Alaki* oka maga a malaszt... melynél fogva igazaknak neveztetünk és azok vagyunk. *Anyagi* vagy (mint mások nevezik) alanyi oka a mi lelkünk, vagyis minmagunk vagyunk. *Cselekvő* pedig nem egy-, hanem *sokféle*. Mert a mi megigazulásunk eszközlésére igen sok működik közre, t. i. Isten, Krisztus, a szentségek, az áldozópap, minmagunk és cselekedeteink. Im ezekben mindenféle

Krisztus, ki szenvedésével érettünk eleget tett és számunkra megigazulást érdemelt[1]; 3. *eszközlő* okai a szentségek[2]; 4. *cél-oka* (végső célja) legközelebb ugyan *az emberek örök üdve*, távolabbról

okot fellelhetünk, amilyeneket az újabb bölcselők elszámlálnak, s melyek valamennyien az eszközlő okhoz tartoznak s arra vezethetők vissza.

Fő cselekvő ok az Isten. Bizonyos értelemben eszközi cselekvő ok Krisztus és még inkább a szentségek. *Előkészítői* mi vagyunk s akik minket buzdítanak és rábirnak, hogy mindazt teljesítsük, ami megigazulásunkra szükséges. *Érdemszerző* és *minta*-oka Krisztus. *Elkészítői* a mi cselekedeteink. *Kiszolgáltatói* az áldozópapok, kik nekünk a szentségeket feladják. Tehát, ha valaki akarja, tízféle okot is felvehet megigazulásunk tárgyában; de azt is könnyű belátni, hogy mindaz főleg *négy* fejezetre vihető vissza és az okok négyféle nemére, amennyit a legrégibb bölcselők felvettek.

[1] V. ö. föntebb II. köt. 345. old. V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 6. — Azonkívül, hogy Krisztus *fő* érdemszerző oka a megigazulásnak, mint kevésbbé fő érdemszerző ok szerepel az igaz ember is, ki a megigazulás nagyobbodását érdemelheti meg.

[2] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 1.; p. 3. qu. 62. a. 5.; *Vega*, i. h. 2. fej. — A szentségeken kívül az ember megigazulhat tökéletes bánat és vérkeresztség által is; de már föntebb (legalább az elsőre vonatkozólag) megjegyeztük, hogy ez csak a szentseg felvevésének szándékával lehetséges, midőn ezt a tökéletes bánat magában foglalja.

Vajjon s minő értelemben mondható *Krisztus* emberi természete a megigazulás eszközlő okának, kifejté *Vega*, i. h. 10. s köv. fej. Azt írja ugyanis, Az iskolás hittudósoknál e tárgyra nézve két nevezetes fölfogás uralkodik. *Némelyek* tagadják, hogy Krisztus embersége, vagyis Krisztus mint ember, a mi megigazulásunk tekintetében bárminemű más befolyással lett volna, minthogy azt kiérdemelte és számunkra kieszközölte. E felfogást nézetünk szerint mindazok osztják, kik azt állítják, hogy a kegyelmet egyedül az Isten teremtheti s annak megteremtésében az Istennel semminemű teremtmény sem működhetik közre; e felfogás hívei nyilván *Henricus Gandensis*, Quodl. 5. qu. 23. és a Doctor *subtilis* in 2. d. 37. et in 4. d. 1. qu. 1.

Mások ellenben fenségesebben gondolkoznak azon emberi természetről melyet Isten úgy szeretett és felmagasztalt, hogy vele személyi egységbe lépett, azt mondják, hogy az a mi megigazulásunknak eszközlő oka volt s nemcsak érdemszerző oka. Ehhez a fölfogáshoz csatlakoznak sz. *Tamás*, i. h. qu. 112. a. 1., és *Kajetán* bibornok, Comm. 3. partis qu. 14. a 2., és más igen tudós férfiak, kik az *angyali* tudós hivei. *Vega*, i. h. 11. s köv. fej. azt a véleményt állítja fel és védi, hogy Krisztus embersége szerint a mi megigazulásunknak eszközlő létoka volt és jelenleg is az, vagy legalább is kiszolgáltató oka, mi annyit tesz, hogy Krisztus emberségében (és pedig kitünőbb mértékben) megvan az az igazzá tevő erő, melyet az áldozópapok a szentség ereje által alkalmaznak; kitünőbb mértékben, mint a papok alkalmazzák, mondám, mivel akár jelen-, akár távollevőket szentségek alkalmazásával vagy a nélkül igazakká tehetett s még manap is igazakká tehet; végre ezekkel zárja be 14. fej.: «De mégsem eléggé bizonyos,

Krisztus, s legutoljára Isten *dicsősége*[1]; 5. *alaki* oka az *Isten igazságossága* — nem, amennyiben ő maga igaz, hanem, amennyiben a bűnösöket igazakká teszi.

A megigazulás cselekvő, érdemszerző, eszközi és cél-okairól.

294. Először a négy első, azután külön az utolsó okról szólunk.

Hitcikkely.

295. A *négy első okról* szóló állítás hitcikkely, mert a *trienti* zsinat[2] a következő szavakkal adja elő: «Ezen megigazulás okai a következők: *végső oka* Isten s Krisztus dicsősége és az örök élet; *cselekvő* oka az irgalmas Isten, ki bennünket ingyen megtisztít bűneinktől és megszentel, megjelölvén és megkenvén az igéret Szentlelkével, ki örökségünk záloga; *érdemszerző* oka pedig kedves egyszülött Fia, a mi Urunk Jézus Krisztus, ki, midőn ellenségek valánk, végtelen szeretetéből, melylyel bennünket szeretett, legszentebb kínszenvedésével a keresztfán nekünk megigazulást érdemelt és érettünk az Atya-Istennek eleget tett, *eszközi* oka pedig a keresztség szentsége,[3] mely a hit szentsége, s mely nélkül senki sem igazul meg.»

hogy mikor használta és használja Isten emberségét a mi megigazulásunkra. Használhatná ugyan a mennyben is, mindnyájunk megigazulására, amint kifejtettük. De valamint nem minden csodás cselekedetre használta vagy használja emberségét, habár teljhatalmat adott neki valamennyire; hanem csak azokra használta, amit vagy az evangéliumból vagy hiteles történetekből tudunk, hogy emberségében művelt, úgy, habár az ő emberségének korlátlan hatalma volt megigazulttá tenni, akit csak akart, mégsem használta ezen hatalmát mások tekintetében s csak azoknál, kiknek személyesen bocsátá meg bűneit, t. i. *az inaszakadtnak*, *Magdolnának*, a *latornak* s talán sz. *Pálnak* is. S mivel csak fontos okból függeszti fel Isten a szereplők és természetes erők törvényét, a melyek nem cselekesznek, sem nem szolgálnak valami működésre, melyre nem hivatvák; azért valószínű, hogy most csak azok megigazulására használja emberségét, kik az *Oltáriszentségben* igazulnak meg; s ezeken kívül önmaga közvetetlenül rendesen senkit sem tesz igazzá.

Krisztust szent embersége szerint gyakran a mi megigazulásunk *mintaokának* is hívják, mert mintául szolgál, amelyhez idomulnak azok, akik megigazulnak. Lásd *Vega*, i. h. 19. fej.

[1] V. ö. *Vega*, i. h. 23. fej. A megigazulás okairól v. ö. *Walenburch*, Justif. 6. fej.; *Stapleton*, de perfect. justit. 6. k. 22. fej. vége felé; *Bellarmim*, Justific. l. 1. c. 2. §. causae; *Suarez*, de Grat. 7. k. 25. fej.; *Gouskin*, de Grat. 6. k. 11. c.

[2] 6. ülés 7. fej.

[3] Nemcsak azért mondjuk a keresztséget eszközi oknak, mintha ez a hatás csak a keresztségnek lenne sajátja. Megvan az az újszövetség minden szentségében, ámbár az egyik nagyobb malasztot ad, mint a másik. Azért teszünk pedig ezúttal egyedül a keresztségről említést, mivel az minden szentségnek ajtaja s megigazulásunknak külső és látható kezdete.

Bizonyitjuk 1. a Szentírásból.

296. Mivel állításunk a már másutt fölhozott idézetekből eléggé kiviláglik, elég lesz a Szentírás egyik-másik helyét idéznünk. A *cselekvő* okról olvassuk *Jóbnál*, 14, 4: «Ki tisztíthatja meg a tisztátalan magból fogamzottat? Nemde te, ki egyedül vagy?» *Zsolt.* 83, 12: «Kegyelmet és dicsőséget Isten fog adni»[1]; az *érdemszerző* okról *Efez* 1, 3: «Aki (Isten) megáldott bennünket minden lelki áldással a mennyekben *Krisztusban*»[2]; *az eszközi* okról, *Ap. Cselek.* 2, 38: «Bűnbánatot tartsatok és keresztelkedjék meg mindegyitek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára, és el fogjátok venni a Szentlélek ajándékát»; a *végső okról* *Kor.* I. 3, 22. 23.: «Mert mindenek a tietek: ti pedig Krisztuséi vagytok: Krisztus pedig Istené.»

2. a szentatyákból.

297. Hogy Isten a megigazulás *cselekvő oka*, a *szentatyáknak* föntebb, 191. s köv., 195. oldalokon fölhozott szavai is bizonyítják.[3] Úgyszintén azt az állítást is, hogy Krisztus kínszenvedése és halála miatt a megigazulás *érdemszerző* oka, már föntebb, a 2. köt. 347. old. fölhozott idézetekkel a szentatyákból kimutattuk[4]; az

[1] V. ö. *Kor.* I. 6, 11.; *Tit.* 3, 5, 7; *Efez.* 1, 7.

Ellenvetik: A *Szentírásban* Krisztusról többször azt olvassuk, hogy ő a malaszt szerzője és oka, *Ján.* 1, 17: «A kegyelem . . . . Jézus Krisztus által lett»; úgyszintén ugyanott 16. vers.: «Az ő teljességéből . . . kaptunk»: Tehát.

Felelet: Istenségénél fogva Krisztus ugyan a malaszt fő oka; emberségénél fogva pedig eszközlő és érdemszerző oka.

De előállanak: Krisztus mint ember a többi ember feje. Már pedig a fej ád életet a tagokba: Tehát.

Felelet: Hogy a fej, mint fő ok, élteti a tagokat: tagadom; mint a lélek fő eszköze: megengedem. Krisztus pedig, amennyiben ember, mint az istenségnek azzal egyesült és fő eszköze ad nekünk malasztot.

[2] V. ö. *Efez.* 2, 5. 18.; *Róm.* 5, 9. s köv.

[3] Más bizonyítékokat lásd *Vega*, Justific. i. h. 12. fej.; *Bellarmin*, de justific. l. 1. c. h. Causae.

[4] Egyet-mást még hozzáadunk, hogy kitünjék az is, hogy Krisztus *embersége* azonfölül a megigazulás eszközbeli oka is. alexandriai sz. *Cyrill* 4. libr. in Joann. (6, 52)' M. ser. gr. 73. k. 566. old. írja: «Krisztus tehát testét mindnyájunk életére adta s azzal viszont életet oltott belénk.» S ugyanott az 54. és 55. vers. M. ser. gr. 73. k. 578. és 582. old. kimutatja, hogy ez Krisztus testét a benne lakozó Isten Igéjével való csodálatos összeköttetés miatt illeti meg. S végre 23. fej. (*Vegánál*, in Trident. seu de justific. 7. k. 11. fej. vége felé) hozzáadja: «Ha a méz, mely természeténél fogva édes, megédesíti, amibe keverik, nemde balgaság azt mondani, hogy az Ige életadó természete az embernek, akiben lakik, nem ad éltető erőt?» S mindjárt egyedül Krisztus emberségének tulajdonítja ezt a kiváltságot.

eszközbeli okra vonatkozólag *Tertulliánnál* olvassuk[1]: «A testet lemossák, hogy a lélek szennyeiből megtisztuljon . . . a testet Krisztus teste és vére táplálja, hogy a lélek is jóllakjék Istennel»; sz. *Vazulnál*[2]: «A keresztség a vétek halála, a lélek újjá születése, . . . az örökbefogadás ajándéka»; a *cél-okra* nézve is elég lehet azon helyekre utalnunk, melyeket már föntebb fölhoztunk. Hozzáadjuk még, amit Areopagus sz. *Dénes* mond, hogy t. i. Isten mindent magához terel, mert ő oka mindennek.[3]

Miután a *szentatyák* bizonyítékait elősorolta, teljes joggal és igazán írja *Vega*[4] a megigazulás e *végső* céljáról: «Valamint tehát megigazulásunk benső célja a mi boldogságunk, külső és utolsó célja pedig Isten és az ő dicsősége; s épen azért tesz bennünket Isten megigazultakká, hogy boldogok legyünk és folyton az ő dicsőségének szolgáljunk; úgy megigazulásunk külső, de nem utolsó célja Krisztus, amennyiben ember, és az ő dicsősége és fölmagasztaltatása: s azért tesz Isten minket igazakká, hogy a mi megigazulásunkkal Krisztus dicsősége nagyobbodjék, növekedjék s napról-napra jobban magasztaltassék.»

298. A hit által megvilágosított *ész* ezt könnyen belátja. Mert, ami a *cselekvő okot* illeti, az már a dolog természetéből következik, akár tevőleges tartalma szerint, azaz a benső ember megújulására vonatkozólag tekintsük a megigazulást, akár nemleges tartalma szerint, vagyis a bűnök megbocsátása tekintetében; mert a vétket Istenen kívül, kinek külső tekintélyét megsérti, senki sem bocsát- 3. az észből.

[1] De resurrect. carn. 8. fej. M. 2. k. 852. old.

[2] Homil. 13. n. 5. M. ser. gr. 31. k. 434. old.

[3] De divin. nomin. 4. fej. M. ser. gr. 3. k. 707. old.

[4] i. h. 20. fej. vége felé. Kevéssel előtte a következőket olvassuk: «Nyilvánvaló pedig, hogy a mi megigazulásunkból Krisztus *emberségének* fölmagasztaltatása következik, ami a mi megigazulásunknak természetes rendeltetése. Mert a mi megigazulásunk az ő dicsőségére válik, mely mellett tanúskodik s melyet nekünk nagyszerűen ajánl, valamint minden mestermű is alkotójának dicsőségére válik, azt ajánlja és az ő dicsőségét hirdeti, amire természeténél fogva hivatva van. Vagy ki kételkedhetnék arról, hogy Krisztus annál dicsőségesebb fog lenni, minél többet ragadott ki az ördög hatalmából és juttatott el megelőző érdemeivel nagyobb megtiszteltetésre és dicsőségre? Bizonyára a hadvezért vagy császárt is annál kiválóbbnak és dicsőségesebbnek tartják, minél több foglyot szabadított ki az ellenség kezéből és minél több jónak és nagyobb dicsőségnek részeseivé tevé őket.»

hatja meg,[1] Istenen kívül senki sem eszközölheti a lélek azon benső megújulását sem, amely a természetet s minden teremtmény erőit és követelményeit fölülmulja.[2]

Ugyanazt kell mondanunk az *érdemszerző* okról is; mert a mi üdvösségünk Megváltónk, Jézus Krisztus eljövetelétől, életétől és halálától függ. Az is világos, hogy a megigazulás *eszközlő* okai a szentségek, mint oly szent szertartások, melyek helyesen használva isteni rendelésből a megszentelő malasztot vagy először adják (a keresztségben), vagy, ha elveszett, visszaszerzik (a bűnbánat szentségében), vagy, ha már megvan, gyarapítják (a többi szentség által). Azt is könnyű megértenünk, hogy a megigazulás *célokа* Isten dicsősége, nemkülönben úgy Krisztus felmagasztaltatása, mint a mi üdvösségünk, mert hisz Isten minden műve ama fő és utolsó s eme másodlagos célra van irányozva.[3]

Az alaki ok.

299. *A megigazulás alaki oka Isten igazságossága; nem az, amelylyel ő maga igazságos, hanem amelylyel minket igazakká tesz.*

A tétel kifejtése.

300. A *trienti* zsinat ezen mondatának fontosságára vonatkozólag megjegyezzük:

A *trienti* atyák, hogy a *nemleges* tartalmat jelezzem, ezzel az állítással el akarták vetni a hitújítóknak e tárgyban téves nézeteit, melyek főleg e körül forognak[4]: az ember azáltal igazul meg, hogy Isten betudja neki Krisztus igazságosságát, vagy hogy őt Krisztus igazságosságával befödik és betakarják. Az atyák ki akarták mondani, hogy megigazulásunk alaki oka, vagyis az, mi által Isten előtt igazakká leszünk, nem az az igazságosság, mely Istennek (vagyis Krisztusnak) sajátja, amelynél fogva Isten (vagyis Krisztus) maga igazságos, mintha t. i. ezáltal mi

[1] Sz. *Tamás* írja, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113, a. 2.: « . . . az ember vétkezvén, Istent megbántja . . . A megbántás pedig csak azáltal bocsátható meg valakinek, hogy a megbántott lelkülete megengesztelődik a megbántó iránt.»

[2] V. ö. sz. *Tamás*, i. h. 109. a. 7. qu. 112. a. 1.; 2. Sent. dist. 16. qu. 1; a. 5.; de verit. qu. 27. a. 3.; ad Ephes. 3. lect. 3.; *Billuart*, de Grat., 6. v. 1. c.

[3] Olvasd, mit föntebb a 270. s köv. old. *Vega*, in Trident. fölhoztunk.

[4] A hitújítók eme különféle állításairól már föntebb 41. s köv. old.; 182. s köv. old.; 251. s köv. old. tárgyaltunk. V. ö. *Vega*, i. h. 7. k. 21. fej.; *Holden*, divinae fidei Analys. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 6. k. 826. old.

betakartatnánk, vagy mintha ez bűneinket befödné. Isten ezen igazságossága, melynél fogva maga Isten igazságos, inkább *eszközlő* oka a mi megigazulásunknak; hasonlókép Krisztus igazságossága, vagyis Krisztus, mint istenségénél fogva igaz, a mi megigazulásunknak eszközlő oka, mint emberségénél fogva igaz, pedig érdemszerző oka.[1]

A *trienti* atyák fölhozott állítása *pozitiv* tartalmát illetőleg megjegyezzük: Az atyák azt jelezték, hogy megigazulásunk alaki oka Istennek amaz igazságossága, mely Istentől külön való, tőle származik, melyet Isten nekünk ajándékoz, melyet állandóan magunkba fogadunk.[2] Mindezt nyíltan kifejezik a *trienti* zsinat következő szavai: «melylyel (igazságossággal) tőle megajándékoztatván megujíttatunk . . . és nemcsak hogy igazaknak tartatunk, hanem az igazságosságot magunkba befogadva, igazán igazaknak mondatunk és azok vagyunk».

Ez igazság világosabb megértésére e helyütt is jó lesz a vele szorosan összefüggő s már föntebb a 192. s köv. old. kifejtett ama kérdésre figyelnünk: vajjon a *trienti* atyák tanították-e, *hogy a megszentelő malaszt valami alak vagyis milyenség?*

[1] *Vega* írja i. h. 22. fej.: Senki sem állította azt az esztelenséget, hogy a mennyei Atya irgalmassága és szeretete a mi megigazulásunk alaki oka; azután: a szent tanítók sohasem nevezték Krisztust megigazulásunk alaki okának. «Már ezek — így folytatja *Vega*, i. h. — oly világos, oly erős és a józan észszel annyira megegyező érvek és a zsinat előtt oly képtelenségnek és minden bölcselkedéstől annyira elütőnek látszott az az új állítás, melyet cáfolnak, hogy, amennyire én tudom, sem a Szentírásból, sem a szentatyákból egy bizonyítékot sem kerestek mellette, hanem egy szivvel s lélekkel megegyeztek a régi és általános tanban, semmit sem kételkedvén a felől, hogy ezt a hitet a Szentlélek adta Krisztus, az apostolok és más tanítók és pásztorok által az anyaszentegyháznak, mely azt folytonosan, állhatatosan és habozás nélkül mindig vallotta.»

[2] Úgy látszik, hogy ez a kifejezés: «*Isten igazságossága*» önmagában véve kétféle értelemben vehető: jelentheti azt az igazságosságot is, mely Istennek sajátja, meg azt is, mely *Istentől* van. A szövegből kitetszik, hogy a kifejezést ez utóbbi értelemben kell vennünk. Az atyák talán azért mondták: «*Isten igazságossága*», hogy e kifejezés mind a két állításra alkalmazható legyen, a *protestánsokéra* is (melyet elvetnek): (igazságosság) *melylyel Isten igazságos*, és a *katholikusokéra* is (melyet elfogadtak): (igazságosság) *melylyel bennünket igazakká tesz.*

Talán sz. *Ágoston* mondatát, de Spirit. et Litt. 9. fej. 15. sz. (l. alább 276. old.) tartották szem előtt e kifejezés megválasztásánál.

301. Hajdan, mint már föntebb a 193. s köv. old. megjegyeztük, e tárgyban főleg *két* vélemény uralkodott. Mint *Vega* írja,[1] már nehány század óta nagy volt a hittanítók között a *versengés affölött, hogy mi a mi megigazulásunk alaki oka?* és sokan ugyan azt tartották, hogy nincs olyan teremtett igazságosság, melytől az ember igazságos lenne, mint a fehérségtől fehér lesz, hanem igazságossá, Isten előtt kedvessé és az ő barátjává Isten ama szeretetétől lesz, melylyel Isten őt szereti, s kegyelemre és boldogságra fogadja, valamint Péter Jánosnak kedves és barátja ama szeretetnél fogva, melylyel Péter János iránt viseltetik. A legtöbben azt hitték, hogy ezt a nézetet vallotta *Lombardiai Péter* is.[2]

Mások ellenben, kiknek állítása mindenkor *általánosabb* és *valószínűbb* volt, azt állították, hogy a mi megigazulásunk alaki oka lelki *milyenség,* mely az igazak lelkét alakítja s bennök megmarad, természetet fölülmúló s teljesen isteni dolog. S ettől, mondák, az ember alakilag igazzá és Isten barátjává lesz, úgy mint a fehérség fehérré s a bölcsesség bölcscsé, a mértékletesség mértékletessé teszi.

302. Ha azon szavakat megfontoljuk, melyeket a *trienti* atyák a most megbeszélt nézethez használtak, be fogjuk látni, hogy a *trienti* atyák az utóbbi nézetet követték. Mert hozzátették, hogy kiki az igazak közül igazságosságát megnyeri, mely bennök megmarad.

A *trienti* zsinat szerint tehát megigazulásunk alaki oka azon igazságosság, melyet a megigazulás percében kapunk Istentől, s ez a *megszentelő malaszt,* mely lelki alak gyanánt, mint föntebb a 192. s köv. old. kifejtettük, az embert bensőleg áthatva átalakítja és a Szentlélekben új teremtménynyé változtatja.[3]

[1] I. h. 24. fej.

[2] De v. ö. föntebb a 186. old.

[3] Hivatkozhatunk arra, mit *Vegánál* i. h. 25. fej. olvasunk, semmi kétség sem forog fönn az iránt, hogy a zsinat eme meghatározása miatt megigazulásunk alaki oka valami teremtett *milyenség,* mely bennünk állandóan megmarad; *úgyszintén,* hogy ezen milyenség, mely bennünk annyi jót eszközöl, hogy minket alakilag igazakká és Isten barátjaivá tesz, valamint a fehérség fehérekké és a bölcsesség bölcsekké, hogy *ezen milyenség,* mondom, *a megszentelő malaszt.*

Ha a hittudósok előbbeni véleményét követnők, ha tehát a megszentelő malaszt alatt nem értenénk lelki alakot vagy milyenséget, azt kelleno mon-

303. Ez állítás, úgy amint az kimondva van (tehát nem mindaz, amit magyarázatkép hozzátettünk), hitcikkely, mert a *trienti* zsinat tanítja[1]: «(A megigazulásnak) egyetlen *alaki* oka Isten igazságossága, nem az, amelylyel ő maga igazságos, hanem amelylyel minket igazakká tesz; amelylyel tudniillik őtőle megajándékoztatván, lelkünk szellemében megújulunk, és nemcsak, hogy Isten minket igazaknak tart, hanem igazán azoknak is mond, és valóban azok is vagyunk akkor, midőn az igazságosságot magunkba fogadjuk, és pedig mindenki azon mértékben, amint a Szentlélek kinek-kinek, amint akarja, és kinek-kinek saját képessége és készültsége szerint adja.» Azután ugyanazon zsinat tanítja[2]: «Ha valaki azt mondja, hogy az ember vagy csak Krisztus igazságosságának beszámítása által, vagy csak bűnei megbocsáttatása által igazul meg, és *kizárja a kegyelmet és szeretetet, melyet a Szentlélek önt szivébe és mely benne marad, vagy ha azt mondja, hogy a malaszt, mely által megigazulunk, csak Isten kegye*[3], ki legyen közösítve. Állításunk hitcikkely.

A most letárgyalt állításunk mellett *több* érvet nem is hozunk föl, miután ez *nemleges* részére nézve oly világos és kézzelfogható, hogy, mint *Vega* mondja (föntebb a 270. old.), a *trienti* atyák fölöslegesnek tartották azt a Szentírásból és a szentatyákkal bizonyítani, *tevőleges* részére nézve pedig egybe vág azon már föntebb 192. s köv. old. fölállított és bebizonyított állítással, hogy a megszentelő malaszt valami forma vagy milyenség.

Legyen elég ez:

304. A *Szentírás* ide vonatkozó helyei, *Ján.* I. 3, 1. ahol az igazaknak szivére köti az Atya szeretetét, melynél fogva Tételünket bizonyítjuk. 1. a Szentírásból.

danunk, hogy megigazulásunknak nincs alaki oka. Mert Isten maga nem lehet megigazulásunk alaki oka, miután a dolgok bárminő alakja a dolgok lényéhez (a mennyiben a dolog lényegét mint tényt és történeti jelenséget tekintjük) tartozik, Isten pedig semmiféle dolog lényegéhez nem tartozhatik, és Istenen kívül nem volna semmi más, mit a megigazulás alakjának mondhatnánk.

[1] 6. ül. 7. fej.

[2] 6. ül. 11. kán.

[3] Ezen szavakkal *Hermesnek* fentebb a 183. és 254. oldalon jelzett s a megszentelő malasztról táplált véleményét már előzetesen is megbélyegezték.

Ide tartozik ugyanazon *trienti* zsinatnak 6. ülés 3. és 16. fej. Úgyszintén a 10. kánon: «Ha valaki azt mondja, hogy az emberek Krisztus igazságossága nélkül, melylyel nekünk érdemet szerzett, igazulnak meg, vagy hogy alakilag ugyanaz által igazultak meg, ki legyen közösítve.»

Isten fiainak neveztetünk és *azok is vagyunk*; azután *Róm.* 5, 5: «Isten szeretete kiöntetett *sziveinkben* a Szentlélek által, aki nekünk adatott»; ugyanott 8. fej. 29.; továbbá *Kor.* I. 15, 49., hol azt mondja, hogy az igazak Isten Fiának képéhez hasonlók, a mennyei Ádám képét viselik, és pedig úgy, mint azelőtt a földiét viselték; továbbá *Tit.* 3, 5, ahol ugyancsak az igazakról azt mondja, hogy üdvözültek *az újjá születés és újjá nemzés fürdőjében a Szentlelek által, ki bőven kiáradt rájuk* Jézus Krisztus által.[1]

2. a szentatyákból.

305. Halljuk csak az egy sz. *Ágostont:*[2] «*Az Isten igazságossága kijelentetett* (*Róm.* 3, 21); nem azt mondja (az apostol): Az ember igazságossága . . . hanem, *az Isten igazságossága*, nem az, amelynél fogva Isten igaz, hanem amelylyel az embert föl-ruházza, midőn a bűnöst igazzá teszi»; azután[3]: «Ez az Isten igazságossága, mely az ószövetségben el volt fedve, az újban lelepleztetett: amelyet azért mondunk Isten igazságosságának, mivel általa az, akinek adja, megigazul.»

3. a hit által megvilágositott észből.

306. *A hit által megvilágosított észből* egy érvet hozunk fel: Az ember alaki igazságossága *egyikben* nagyobb lehet, *másikban* kisebb; mert azt Krisztus teljességéből (*Ján.* 1, 16) és Krisztus adományozásának mértéke szerint nyerjük (*Efez.* 4, 7); de Isten vagy Krisztus igazságossága nagyobb vagy kisebb nem lehet; tehát. . .; végre egy másik érv a *bölcseleti* vagy józan észből: «Ami nincs meg valamely alanyban, attól alakilag el sem nevezhető, főleg föltétlen elnevezéssel. A fehérség nem tehet engem fehérré, sem a bölcsesség bölcsecsé, sem a jóság jóvá, hacsak nincs meg bennem. Krisztus igazságosságáról pedig, ha azt Isten nekünk be is számítja, még akkor sem mondhatjuk, hogy bennünk volna.»[4] Tehát.

III. CIKKELY.

A megigazulásra megkivántató előkészület.

Bevezető.

307. Eddig főleg azt néztük, mit tesz *Isten* az ember örök üdvösségére, t. i. a segítő malaszttal előmozdítja és föntartja a bűnös megigazulását; az állapotbeli malaszttal pedig őt valóban

[1] V. ö. *Bellarmin*, de Justif. 2. k. 3. fej.
[2] De Spirit. et Litter. fej. 9. n. 15. M. 44. k. 209. old.
[3] Ugyanott 11. fej. 18. sz. M. 44. k. 211. old.
[4] Más ilyen okoskodást lásd *Vega*, i. h. 22. fej.

igazzá és szentté teszi. Hátra van, hogy kérdezzük, vajjon *az embernek* is kell-e megigazulására valamit tennie vagy nem?

A kisdedek.

308. A *csecsemők* megigazulására semmi más sem kivántatik, mint hogy a keresztség nekik feladassék[1] és pedig joggal, mert a csecsemők képtelenek e tekintetben bármit is tenni a maguk részéről, és mivel a bűnt is, melylyel beszennyezvék, (szoros értelemben vett) tényleges közreműködésük nélkül vonták magukra.[1]

A felnőttek.

309. A *felnőttek*, s ezúttal csak az ő megigazulásukról lesz szó, minthogy tehetik, tartoznak is megigazulásukra erejükhöz képest közreműködni. A felnőttek megigazulásukra való ezen közreműködését következő három tételbe foglaljuk.

Szükséges a malasztból és az embernek szabad közreműködéséből származott előkészület.

310. Tétel: *Hogy a felnőtt megigazuljon, e végből szükséges a malaszt és az embernek e malaszttal való szabad közreműködéséből származott előkészület vagyis képesítés.*

[1] *Goudin*, de Gratia, qu. 6. a. 2. §. 1., sz. *Tamás* nyomán, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 2., az isteni gondviselés rendes útján a megigazulásra *minden egyes* alany, tehát a *kisded* részéről is, bizonyos előzetes képességet kiván; és ez állítását az *észből* bizonyítja e szavakkal: «A teljes és tökéletes alakot, mely állandó és érvényes létet ad, csak az arra elkészült és képes alany veheti föl. De az állapotbeli malaszt teljes és tökéletes alak, mely a léleknek természetet fölülmuló és isteni létet ad, ami állandó és maradandó: tehát azt csak a rá elkészült és képesített alany veheti föl.»

Csakhogy, midőn ezt mondja, nem tér el a mi állításunktól, mert kevéssel alább conclus. 4. azt mondja, hogy a gyermekek ezen előzetes előkészültsége abban áll, hogy nekik a keresztség kiszolgáltatik. Ő ugyanis így okoskodik: «Mivel a gyermekek nem önállók, hanem mástól függenek, következőleg őket nem is saját cselekedetük, hanem más készsége készíti elő, hogy föladassék nekik a malasztot eszközlő szentség: a szentség ezen szenvedőleges fölvétele bennök az állapotuknak megfelelő előkészületet helyettesíti; mert valamint a felnőtt öncselekvése által egyesülvén Krisztussal és az ő szenvedésével, képes lesz kegyelme elfogadására, úgy a más akarata alatt álló gyermek azáltal, hogy az újjá születés szentségét mástól fölveszi, Megváltójával egyesülvén képes lesz arra, hogy tőle a kegyelem életét fogadja; sőt, mint a *szentatyák* megjegyzik, amit a felnőtt magától tesz, hogy a malasztra elkészüljön, azt a gyermek e szentségben más közvetítésével szintén teljesíti, mert az anyaszentegyház kölcsönöz neki szivet is, hogy higyjen az igazságosságra, szájat is, hogy vallomást tegyen az üdvösségre. Így bennök is érvényesül legalább az a közös törvény, hogy a malaszt nem adatik a rá teljesen készületlen alanynak.

[2] Ha *Krisztus* a keresztségen kívül a megigazulandóktól hitet (*Márk* 16, 16) és sz. *Péter* bűnbánatot (*Ap. Csel.* 2, 38) is követel és ha az *ős-egyház* a hitújoncokat, mielőtt a keresztségre bocsátotta, hosszas előkészülettel beavatta, mindez csak a *felnőttek* megigazulásáról áll.

A tétel kifejtése.

311. Szükséges *az előkészület*, mondám, amely nemcsak a felnőttekben *okvetetlenül megkivánt föltétel*, hanem amely egyuttal, főleg ha az tökéletes, Istent a megigazulás megadására birja;[1] oly előkészület, mely, ha természetét általában jellemezni akarjuk, az embernek Istenhez való közeledésében áll;

a malaszt, mint amely egyedül adhat az emberi cselekedetnek természetfölötti értéket, hogy a természetfölötti célhoz arányban álljon; mely Istent némileg a megigazulás eszközlésére birja;

és az embernek e malaszttal való szabad közreműködéséből; úgy t. i., hogy a malaszt nemcsak ösztönző, amennyiben az emberben az ember nélkül működik, hanem egyúttal közreműködő, amennyiben az emberben a szabadon közreműködő emberrel együtt működik; úgyszintén, hogy az ember nemcsak az anyagilag, hanem az alakilag is[2] jó cselekedetre befolyjon, elannyira, hogy az embernek Istenhez való közeledésében az indító erő egyedül és teljesen úgy a malaszt legyen, mint az embernek a malaszttal való szabad közreműködése.

Tévedések.

312. E tétel a XVI-ik századbeli *hitújítók* és azoknak követői ellen van fölállítva, kik azon nézetükből kiindulva, hogy az áteredő bűn miatt az ember értelme a vallási dolgokban egészen elveszett, azt állították, hogy az erkölcsi parancsok megtartására a szabad akarat teljesen megszünt, az ember az egész megigazulás folyamában merően szenvedőleges, s mindent csak Isten tesz; vagy legfölebb csak a lábak és fülek szabadsága van meg az emberben, amennyiben hatalmában áll az isteni ige hirdetőihez mennie, és szavait meghallgatnia, stb.[3]

Tételünk hitcikkely.

313. E tétel hitcikkely, mert a *trienti* zsinat 6. ülés 5. fej. kimondja, mely helyen ugyan a megigazulás tárgyában Isten serkentő és segítő malasztját magasztalja, de azt is világosan kijelenti, hogy az ember ez ügyben közreműködik, amennyiben Isten malasztjával szabadon közre is működhetik (s ezt jól tekintetbe kell venni), de ellent is állhat[4]; 1. úgyszintén ugyanazon

[1] V. ö. *Clericus a Belliberone*, de Gratia *Mignenél* Curs. Theol. 10. k. 1084. s köv. old.

[2] L. föntebb 37. s köv. old.

[3] L. föntebb 40. old.

[4] «Azonkívül (így tanít a zsinat) kinyilvánítja, hogy magának a megigazulásnak kezdete a felnőttekben Isten megelőző malasztjától, melyet Jézus

ülés 4. kánonjában: «Ha valaki azt mondja, hogy az embernek Istentől serkentett és megindított szabad akaratja semmiben sem működik közre Istennel, midőn ez serkenti és hívja, hogy a megigazulás kegyelmének elnyerésére előkészüljön és magát összeszedje, s hogy nem is ellenkezhetik, ha akar sem, hanem, mint valami élettelen tárgy, teljességgel semmit sem tesz és tisztán szenvedőlegesen viseli magát, ki legyen közösítve.»[1]

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

314. A *Szentírás* ezen előkészületet parancsolja, javallja, dicséri és érdemet tulajdonít neki, mi által azt mutatja, hogy az emberi szabadság arra közremunkálkodhatik és köteles is közremunkálni.[2]

Krisztus szerzett, veendő, azaz az ő hívásától, mely őket, habár arra teljesen érdemtelenek, hívja, hogy ők, kik a vétek következtében Istentől elfordultak volt, az ő serkentő és segítő malasztjának behatása alatt, ugyanezen malaszttal szabadon egyetértve és közremunkálva, megigazulásukhoz való megtérésükre elkészüljenek: úgy, hogy 1. midőn a Szentlélek megvilágosítása az ember szivét érintette, az ember maga is tegyen valamit, azon sugallatot befogadva; 2. mert ő azt el is vetheti magától, de Isten malasztja nélkül szabad akaratából még se mozdulhasson az ő előtte való igazságosságra.» V. ö. a 6. fej., hol olvassuk: «Magára az igazságosságra azzal készülnek, hogy az isteni malaszt serkentésére ... Istenhez *szabadon vonzódnak*...» Ime! Az atyák nyilván azt tanítják, hogy az ember nemcsak ellentállhat a malasztnak, hanem vele *szabadon egyet is érthet*: hogy az ember, midőn őt a malaszt Istenhez vonzza, ezen vonzalmában szabadon működik közre, szabadon fordul Istenhez. Az atyák ezt *Luther* és követői ellenében tanították, akik *Luther* rendszerében nem foglaltatott okokból megengedték, vagyis inkább fölállították azt a tételt (v. ö. föntebb a 40. old.), hogy az ember ellentállhat ugyan a malasztnak, de a malaszttal való egyetértése nem szabad akaratbeli cselekedet.

[1] Úgyszintén a 6. kánon: «Ha valaki azt mondja, hogy nem áll az ember hatalmában, hogy rossz életet éljen, hanem a rossz cselekedeteket is nemkülönben, mint a jót, Isten műveli, és pedig nemcsak megengedőleg, hanem tulajdonképen és a dolog természeténél fogva is úgy, hogy neki kell tulajdonítanunk Judás árulását nem kevésbbé, mint Pál meghívását; ki legyen közösítve.» V. ö. 7. és 9. kánonokat is, melyekben azon eretnekeket kárhoztatják, kik azt állítják, hogy a megigazulásra előzetesen nem kivántatnak meg az embernek szabad cselekedetei, sőt minél inkább törekszik valaki a malasztra előkészülni, annál gonoszabbá és rája méltatlanabbá lesz. Végre a 3. kánont is, mely azt foglalja magában, hogy a malaszt minden egyes üdvösséges cselekedetre teljességgel szükséges, tehát azt állítja, hogy a megigazulásra való előkészületnek a *malasztból* kell folynia.

[2] Ide tartoznak a *Szentírás* mindazon helyei is, melyek a bűnök bocsánatát, az igazságosságot, stb. csak azoknak igérik, akik előbb valamit tesznek, pl. *Joel.* 2, 12, *Zak.* 1, 3, *Ezék.* 18, 21, *Márk* 16, 16, *Luk.* 13, 5. Több ilyes helyet fogunk a következő tételekben felhozni.

2. a szentatyákból.

315. A *szentatyák* szerint az eszes és oktalan teremtmények között az a különbség, hogy ezeket szabad közreműködésük nélkül, azokat pedig, ha már eszük használatára jutottak, csakis saját közreműködésökkel vezérli Isten végső céljukra. Továbbá a *szentatyák* a gonoszok elkárhozásának okát abban keresik, hogy a malasztnak ellentállottak, hogy szabad akaratukkal e tekintetben visszaéltek.

Már mivel föntebb is megemlítettük, a *szentatyákból* vett ilyen nyilatkozatokat s alább a következő tételekben bizonyítás közben sokat fogunk még elősorolni, itt csak sz. *Ágostont*[1] halljuk[1]: «Aki tehát téged nélküled teremtett, nem fog üdvözíteni téged nélküled. Tehát teremtett tudtodon kívül, de megigazulttá csak akaratoddal tesz»; és sz. *Prosper*[2]: «Hogy . . . az ember születik, az a Teremtő jótéteménye; de hogy elkárhozik, annak a bűnös az oka.»

Ellenfeleink a Szentírás azon helyeit vetik ellen, melyek arról szólnak, hogy a kegyelem ingyen adatik és nem a cselekedetekért; úgyszintén, ahol azt olvassuk, hogy a kegyelmet az ember közreműködése nélkül csupán Isten adja, pl. *Róm.* 9, 16: «Nem az akaróé, sem nem a futóé, hanem a könyörülő Istené.» Azért az embert a fazekas kezében levő sárhoz hasonlítja, tehát részéről semmi előkészület sem szükséges.

Felelet: Ezen helyek csak azt hangsúlyozzák, hogy még az ember előkészületének is a kegyelemből kifolyólag kell történnie; mert így nem a cselekedetekből támad a megigazulás, hanem a kegyelemből, mivel az előkészületi cselekedeteket is Istennek kell tulajdonítanunk, kinek kezében az ember olyan, mint az agyag, melyben minden művészet csak a fazekastól származik. De Isten segedelmével előkészülhet, hogy tisztességes edény legyen belőle, mint *Tim.* II. 2, 21. olvassuk: «Ha tehát valaki kitisztítja magát ezekből, a tisztességre szolgáló edény leend.»

De ezzel állanak elő: A megigazulást megelőző cselekedetek gonoszak és bűnök, tehát a malasztra nem készíthetnek elő bennünket.

Felelet: Bármit tartsunk is ama cselekedetek felől, melyeket az ember talán kegyelem nélkül is művelhetne, de *azon* cselekedetek, melyek az embert a megigazulás kegyelmére előkészítő Isten segítségével történnek, bizonyára bűnök nem lehetnek; s mi csak ezekről mondjuk, hogy az embert a malasztra előkészítik.

[1] Serm. 15. de verb. Apostoli, alias sermo 169. M. 38. k. 923. old. V. ö. jeruzsálemi *sz. Cyrill,* Catech. 1. n. 5. M. ser. gr. 33. k. 378. old.: «Mert bűnök megbocsátását egyenlően nyeri mindenki», a Szentlélek közlése pedig: «kinek-kinek hitével arányosan oszlik.» — Mint a hagyományból vett érvre, hivatkozunk az *egyház állandó gyakorlatára* is, mely szerint a keresztség szentségéhez a fölnőttek közül csak azokat bocsátották, kik arra elegendően el voltak készülve.

[2] Resp. ad 3. object. Vincent M. 51. k. 179. old.

316. Az *ész* ez állítást: 1. Isten bölcsességéből és szentségéből következteti. Mert, mivel az egyháznak az áteredő bűnről szóló tana szerint az ember értelmi tehetségei elhomályosultak ugyan, de el nem vesztek, az Isten legfőbb szentségéhez és bölcsességéhez illik, hogy az üdvösség tekintetében annyit kivánjon meg az embertől, amennnyit ez megtehet; különben az Isten maga az erényre való törekvést az emberben elölné és az akarat renyheségét táplálná; 2. a megigazulás az embert Isten barátjává teszi; a barátság pedig az eszes lények között szabad megegyezésből ered; tehát a megigazulásban az embernek is szabadságával élnie kell; továbbá 3. illő, hogy a bűnös, ki önként távozott Istentől, csak akkor nyerjen megigazulást, ha, miután a kegyelem őt megelőzte, ennek támogatásával ismét önként Istenhez tér.[1] 3. Az észből.

317. Tétel: *A megigazulásra szolgáló ezen előkészület mindenekelőtt szükségképen magában foglalja a hitet, melylyel mindazt elfogadjuk, mit Isten kinyilatkoztatott.* Szükséges a hit.

318. *Szükségképen magában foglalja a hitet,* mondám, és pedig nemcsak mert az megvan parancsolva, hanem azért is, mert az a megigazulásnak szükséges eszköze. A *parancsból* eredt szükségesség a fölebbvaló kötelező akaratából származik; az *eszköz* szükségessége abból, hogy valami úgy viszonylik a másikhoz, mint szükséges eszköz a célhoz. A hit oly eszköz, mely nélkül a fölnőttekben megigazulás teljesen lehetetlen.[2] A tétel magyarázata.

[1] *Sz. Tamás,* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 2. et qu. 113. a. 3. a következő okokat hozza föl: 1. A helyes rend azt kivánja, hogy az alak csak az arra a maga módja szerint előbb elkészült alanynak adassék; de annak, hogy a maga hatalmában álló ember a jóra elkészüljön, a maga módja a szabad akarattól van; tehát ennek elkészülése nélkül az eszes ember kegyelmet nem nyer. 2. Az Isten, kinek vezérlete alatt az ember a malaszt birtokába jut, mindent a maga módja szerint vezérel; ámde az eszes ember sajátja, hogy őt szabad akarata vezérli; tehát abban, ki szabad akaratát tudja használni, Isten a kegyelemre való vezérlést a szabad akarat vezérlése nélkül nem teszi; mert a malasztot Isten úgy önti belénk, hogy egyúttal annak elfogadására is rábirjon minket. V. ö. de Verit. qu. 28. a. 3.

[2] És pedig úgy, hogy a hit után való *vágyódás* (votum credendi) nem elégséges, holott a keresztség szükségességére vonatkozólag elégséges az ily vágyódás (votum). *Lugo* bíbornok, disput. 12. de fide n. 33. ennek kétfélekép is adja okát; *először az egyház hagyományából,* mely a hit és a keresztség szükségességét különbözőkép értette; *másodszor a hit természetéből,* mely a megigazulásra Isten akaratából nemcsak mint elkerülhetetlen föltétel szükséges, hanem mint olyan ok is, hogy nélküle a szeretet tárgya nincs eléggé az akarat elé állítva.

A hitet, mondám, és pedig a tulajdonképeni értelemben vett természetfölöti hitet, mely nem egyéb, mint a kinyilatkoztatott igazságoknak a kinyilatkoztató Isten tekintélye miatt szabad elfogadása az értelem által, melyet a malaszt megelőz és segít, és pedig a malaszttal serkentett és segített szabad akarat parancsára. A *kinyilatkoztató Isten tekintélye miatt*, mondám; mert a tulajdonképeni értelemben vett hit az Istennek, akár bensőnkben, akár külsőleg követe által szóljon hozzánk, az ő tekintélye miatt tanusított meghódolás. Az olyan hit ugyanis, mely a természetes kinyilatkoztatásnak, vagyis a teremtmények tanuskodásának, amennyiben ezek létükkel és rendjükkel Isten létét tanusítják, hódol meg, nem volna elégséges.[1]

Hogy jól megértsük, mily hit kivántatik meg, szükséges tudnunk a kifejezett és a benfoglalt hit között fönforgó különbséget. *A kifejezett* hittel azon igazságokat, melyeket elfogadunk, értjük és ismerjük is; a *benfoglalt* hittel az elfogadott igazságokat magukban véve nem értjük és nem ismerjük, hanem csak azért tartjuk igazaknak, mert más közvetetlen hit által elfogadott igazságban benfoglaltatnak. Ezen más igazság vagy a kinyilatkoztató Isten tekintélye, vagy a kinyilatkoztatás élő vezér-elve, a tanító egyház, vagy más valami hitigazság, mely több igazságot foglal magában.

A tételben megkivánt hit alatt olyant kell értenünk, mely közvetve ugyan a Krisztus által adott egész kinyilatkoztatásra kiterjed, közvetetlen azonban legalább *az Isten létéről*[2] *és megjutalmazásáról szóló igazságokra.*

[1] V. ö. a XI. *Ince* által kárhoztatott 23. tételt: «A tágabb értelemben vett hit, mely a teremtmények bizonyságtétele alapján vagy más hasonló indítóokból származik, elégséges a megigazulásra». (*Denzinger*, Enchir. 1040. sz.); úgy szintén v. ö. *a vatikáni* zsinat 3. ülés 3. fejez., hol a hitet úgy állítja elénk, mint természetfölötti erényt, «melynél fogva az Isten malasztjának sugallata és segítsége közvetítésével az Általa kinyilatkoztatott dolgokat igazaknak tartjuk, nem a józan ész természetes világánál belátott benső igazságukért, hanem magának a kinyilatkoztató Istennek tekintélye miatt, mint aki sem nem csalatkozhatik, sem meg nem csalhat»; azután v. ö. ugyanazon *vatikáni* zsinat 2. kánonját: «Ha valaki azt mondja, hogy az isteni hit nem különbözik az Istenről és erkölcsi dolgokról szerzett természetes tudománytól s ugyanazért az isteni hithez nem szükséges, hogy a kinyilatkoztatott igazságot a kinyilatkoztató Isten tekintélye miatt higyjük, ki legyen közösítve».

[2] Nem lesz fölösleges itt fürkésznünk, vajjon-e két igazságon kívül, hogy tudniillik Isten van és hogy ő, főleg a másvilágon, a rossz cselekedetek bünte-

319. A XVI. századbeli *hitújítók*, kik a megigazulás egész lefolyását csak Istennek tulajdonítják s azt vitatják, hogy az ember e tekintetben csak szenvedőlegesen tekinthető, mégis azt állítják, hogy a hit a bűnös megigazulására szükséges, de ezalatt csak azt a bizodalmat értik, hogy a bűnös higyje, A hitújítók tanítása.

tője, a jóknak pedig jutalmazója, kell-e még más igazságokat is kifejezetten és pedig az eszköz szükségességénél fogva (necessitate medii) hinnünk, vagy nem; névszerint nyomozzuk, vajjon *a Szentháromság és a megtestesülés* titkait kell-e az eszköz szükségességénél fogva hinnünk, vagy sem?

E kérdésben *négyféle* nézettel találkozunk.

1. Némely tekintélyes hittudós *Suarez* és *Lugo* után indulva tagadja azt.

2. Kevesen ellenkezőleg állítják, hogy ezen titkok elhivése mindenkor föltétlenül szükséges volt.

3. Mások *Canus* Menyhérttel, *Bannezzel* stb. azt vitatják, hogy különbséget kell tennünk *az üdvösség és a megigazulás* között, az előbbenire föltétlenül szükséges ezen titkok hivése, az utóbbira nézve nem.

4. Vannak, kik *valenciai Gergelylyel*, *Gottival* és a legtöbb *thomistával* az időkben tesznek különbséget azt bizonyítván, hogy ezen titkok hivése az *ószövetségben* nem volt szükséges, de *most* okvetetlenül szükséges minden embernek a megigazulásra.

A nézetek ezen elágazása mellett csak azt jegyezzük meg, hogy a gyakorlatban az állítók véleményéhez kell csatlakoznunk. Mert a sz. Officium Congregatiójának 1703. május 10-én kelt felelete azt rendeli: «A hittérítő tartozik a felnőttnek még halálos órájában is, hacsak az arra teljesen nem képtelen, megmagyarázni azon hittitkokat, melyek *az eszköz szükségességénél* fogva szükségesek (az üdvre), milyenek főleg *a Szentháromság és a megtestesülés* titkai». V. ö. *Clericus a Belliberone*, de Gratia, *Mignenél*, Curs. Theol. t. 10. p. 1068; v. ö. *Gury*, Compend. Theol. moral edit. in German. 1. p. 55. Innét érthető, miért olvassuk sok *egyházmegyei kátéban*: «Minden embernek, ki eszével él, hogy üdvözüljön, *tudnia* és hinnie kell: 1. hogy egy Isten van; 2. hogy Isten igaz biró, ki megjutalmazza a jót és megbünteti a gonoszt; 3. hogy három isteni személy van, az Atya, Fiú és Szentlélek; 4. hogy a második isteni személy értettünk emberré lett, hogy minket halála által a keresztfán megváltson és üdvözítsen; 5. hogy az ember lelke halhatatlan; 6. hogy az Isten malasztja az örök életre szükséges és hogy e nélkül az ember semmi olyast nem tehet, mi az örök életre üdvös lenne.

Az első, második, ötödik és némileg a hatodik pontot is bizonyára közvetetlenül kell hinnünk; a harmadik és negyedik pontról vitatkoznak.

Ennyit azon hitigazságokról, melyeket közvetetlenül kell hinnünk, azaz hinnünk és tudnunk kell az *eszköz szükségességénél* fogva.

Mily igazságokat kell hinnünk a *parancs szükségességénél* fogva? 1. Az apostoli hitvallás összes ágazatait, legalább lényegben. 2. Az Isten tíz parancsát, melyeket meg kell tartanunk. 3. A szentségeket, melyeket fölvettünk, vagy föl kell vennünk. 4. A Miatyánkot legalább lényegben.

mikép neki Krisztus érdemeinél fogva bűnei meg vannak bocsátva.[1] Ezt a hitet, vagyis inkább bizodalmat a hitújítók *az igéretekben való különös hitnek* nevezik, amint már föntebb[2] mondtuk: *az igéretekben való* hitnek, mivel általa az ember erősen hiszi, hogy az evangéliumnak igéretei a bűnöknek Krisztus érdemeiért való ingyenes megbocsátásáról (vagy azoknak be nem számításáról) igazak; az igéretekben való *különös* hitnek pedig azért, mert általa az ember nemcsak általában azt hiszi, hogy mindenkinek, ki Krisztusban hisz, bűnei bocsánata meg van igérve, hanem inkább különösen azt hiszi és reményli, hogy ezen igéret névszerint őrá magára is vonatkozik.[3] Ez az utóbbi, tudniillik különös hit az,

[1] Hogy függ e kettő össze? A bűnös megigazulása csak Isten dolga és a bűnöstől mégis megkivántatik az említett bizodalom?

A hitújítók, mint szavaikból lehet következtetni, azon hit alatt, melyet a megigazulásra szükségesnek tartanak, Istentől *beöntött* hitet értenek, mely egyedül Isten műve (v. ö. föntebb a 41. old. és *Luther*, de captiv. Babylonic. Art. baptism. és *Möhler*, Symbol. 16., 17. §.); és így iparkodnak a kettőt összeegyeztetni. De szokásuk szerint, hogy állításaikban nem állhatatosak, ezt a hitet csakhamar olyasnak mondják, amire az embernek is (tényleg) közre kell működnie, mert ez szerintük olyan hit, melynél fogva a megigazulandónak habozás nélkül bíznia kell abban, hogy Krisztus érdemeiért Isten bűneit megbocsátotta, vagy neki a büntetésre nem számítja be. Így mondanak ellent úgy azon alaptanuknak, hogy az áteredő bűn az ember értelmi tehetségeit a vallás dolgában teljesen tönkretette, mint pedig abbeli állításuknak, hogy az ember a megigazulásban tisztán szenvedőleges szerepet játszik. V. ö. *Oswald*, die Heiligung (1872) 75. old.

Egyébként jól megjegyezzük, hogy a megigazulásra megkivánt *hit meghatározásában* a hitújítók nem értenek egyet. Pl. *Kálvin*, Instit. 3. k. 2. f. 7. sz. azt így határozza meg: «Az iránt unk való isteni jóakaratnak erős és biztos megismerése, melyet, a Krisztus által adott ingyenes igéretnek igazságán alapulva, a Szentlélek elménknek kinyilatkoztat és szivünkbe vés. Tehát abban, hogy egyedül az iránt unk való isteni jóakaratot említi, megegyez a *lutheránusokkal*, kik az igazzá tevő hitnek egyedüli eredményét Isten különös irgalmasságába helyezik. De midőn ezt a hitet nem *bizalomnak*, hanem *megismerésnek* nevezi, emezektől különbözni látszik; mert a hírnevesebb lutheránusok azt a hitet nem annyira *megismerésnek* vagy *beleegyezésnek*, hanem inkább *bizalomnak* mondják. Csakhogy (ugyanott a 8. sz. vége felé) azt mondja: «A hithez való hozzájárulás inkább a szív, mint az agy dolga, inkább az érzelemé, mint az értelemé», és (16. sz.) «az Isten igéreteibe helyezett bizalmat és várakozást forrón ajánlja».

[2] 40. s köv. old.

[3] Midőn azt mondjuk, hogy a hitújítók csak ezen *igéretekbe vetett* különös hitet kivánják meg szükségképen a megigazulásra, nem tagadjuk, hogy ők

mely szerintök a megigazulásra megkivántatik, vagyis inkább, mely igazzá teszi a bűnöst.

A megigazulás egész lefolyása szerint, mint azt a hitújítók előadják, az evangélium hirdetését halló bűnös, a törvény sokféle áthágása miatt, melyeket elkövetett, megrendül, sőt kétségbeesnék, hacsak az evangélium arról is nem biztosítaná, hogy Isten tekintettel Krisztus érdemeire, az ő bűneit be nem számítja. Erre a hit, vagyis inkább a bizalom által, amint kifejtettük, megragadja és mintegy elragadja Krisztus érdemeit, melyeknél fogva Isten őt igaznak és a büntetéstől mentnek nyilvánítja, ámbár bensőleg még mindig bűnös marad.[1]

A mi állításunk.

320. Mi ellenben azt állítjuk, hogy a fölnőtt ember megigazulására szükséges a hit, mely első sorban úgyan arra vonatkozik, hogy a bűnös a Krisztus által eszközölt megváltás következtében megigazul; mert az eszközölt megváltásról szóló ezen igazság legalkalmasabb az ember serkentésére, hogy a megigazulásra komolyan elkészüljön[2]; csakhogy ez a hit ezen isteni igéretnél nem állapodik meg, hanem *mindarra is kiterjed, ami ki van nyilatkoztatva.*

Tételünk hitcikkely.

321. E tétel hitágazat a *trienti* zsinat szerint,[3] mely azt tanítja: «Amely (hit) nélkül soha senkinek sem lett a megigazulás osztályrésze;» azután[4] az egyház folytonos megegyezésére hivatkozva

is állítják, hogy némely vallási igazságokat pl. a Szentháromság, a megtestesülés stb. titkát hinni kell (v. ö. *Luthernek* 1529. évi hitvallását *Graul*: die Unterscheidungslehren c. művében; *Hengstenberg* kátéját, mely tanítja, hogy az egész apostoli hitvallást hinni kell); sőt azt sem tagadjuk, hogy ők mindarra vonatkozólag, mi a *Szentírásban* van, (történelmi) hitet követelnek; de e hitet ők nem *az eszköz* szükségességéből, mert általa történik a megigazulás, hanem a *parancs* szükségességéből kivánják meg, mert tudniillik azt a *Szentírás* előírja. (V. ö. föntebb a 40. old.)

[1] V. ö. Apol. III. sz. 171.

[2] V. ö. *Bellarmin*, de Justific. 3. k. 2. fej.; *Wiest*, Demonst. dogm. 6. k. 119. s köv. old. V. ö. a *trienti* zsinatot is, 6. ülés 6. fej., hol ezt olvassuk: «(A fölnőttek) elkészíttetnek magára az igazságosságra, midőn az isteni kegyelem által serkentve és segítve, a hallásból a hitet megnyervén, Istenhez szabadon vonzódnak, igaznak tartván azt, mit Isten kinyilatkoztatott és megigért», és a 8. fejez. olvassuk: «Az emberek azért igazulnak meg a hit által, mert a hit az emberi üdv kezdete, minden megigazulásnak alapja és gyökere, mely nélkül lehetetlen Istennek tetszeni.»

[3] 6. ül. 7. fej.

[4] U. o. 8 fej.

tanítja: «Azért igazulunk pedig meg a hittel, mert a hit az emberi üdv kezdete, minden megigazulás alapja és gyökere...» Úgyszintén [1]: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazulttá tevő hit semmi más, mint az isteni irgalomba vetett ama bizalom, hogy Krisztusért bűneinket megbocsátja, vagy hogy csakis a bizalommal igazulunk meg, ki legyen közösítve.»[2]

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

322. *Márknál* 16, 15, olvassuk: «Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözül; aki pedig nem hiszen, elkárhozik.» Ime üdvösséget igér annak, ki hisz az apostolok hirdette evangéliumban; s attól ki nem hiszi el azt, mit ők hirdetnek, megvonja az örök üdvöt. Ámde az evangélium nemcsak azt az igazságot foglalja magában, hogy bűneink bocsánatát Krisztus érdemeinél fogva megnyerjük, hanem ezenkívül mindazt, mit Isten kinyilatkoztatott; tehát... Úgyszintén, *Ján.* 3, 16, 20, 31; *Ap. Csel.* 8, 36 s köv. stb.), ahol az igazzá tevő hitről van szó, sehol sem mondja, hogy ennek tárgyát a bűnbocsánatról szóló különös igéretek képezik, hanem vagy a tágabb értelemben vett evangélium, vagy Krisztus isteni küldetése, vagy általában a láthatatlan titkok stb.

Mivel a hitújítók azt tanítják, hogy a *Szentírás* hitük egyedüli forrása, már e fölhozott helyekből kitünik állításuk tartha-

[1] 12. kán.

[2] Ide tartozik azon 22 tétel is, melyet *XI. Ince* kárhoztatott, melyből kitünik, hogy minő igazságokat kell szükségképen és közvetetlenül hinnünk; a tétel t. i. így hangzik: «Úgy látszik, hogy az eszköz szükségességénél fogva csak az egy Istenben való hit és nem a megjutalmazóban való közvetetlen hit szükséges az örök üdvösségre», végre a *vatikáni* zsinat, 3. ülés 3 fej. mondja: «Mivel pedig hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni és az ő fiainak társaságába eljutni, azért a nélkül soha senkinek sem lett a megigazulás osztályrésze, sem nem fogja senki sem az örök életet elnyerni, hacsak abban mindvégig állhatatosan meg nem marad.» V. ö. föntebb a 282. old.

A *protestánsok ugyan azt vetik ellen:* magában a *hitvallásban* van, hogy a megigazuló hit abbeli *bizodalom*, miként bűneink meg vannak bocsátva; hisz abban nyilván azt valljuk: hiszem *a bűnök bocsánatát.*

Felelet: E hitcikkelynek nem az az értelme, amint ezt a hitújítók értelmezik: Hiszem, hogy bűneim meg vannak bocsátva; mert ezen hitcikkely elfogadását az egyház a hitujoncoktól is megkivánja, pedig róluk nem hiszi, hogy bűneik megbocsátvák, hanem csak a keresztség által fognak megbocsáttatni. Ezen hitcikkely igazi értelme tehát a következő: «Hiszem, hogy az egyházban meg van a keresztség és más szentségek kellő fölvételéhez kötött, bűnbocsátó hatalom, azért a *konstantinápolyi* hitvallás is azt mondja: «Hiszek egy keresztséget a bűnök bocsánatára.»

tatlansága[1]; mely szerint a megigazulás elnyerésére szükséges hit csak azon igéretet foglalja magában, hogy Krisztus érdemeinél fogva bűneink meg vannak bocsátva, vagyis be nem számíttatnak.

De mégis halljuk sz. *Pált* is, kire az eretnekek állításuk védelmezésében leginkább hivatkoznak.

Sz. *Pál* azt írja *(Zsid.* 11, 6): «Hit nélkül pedig lehetetlen kedvesnek lenni Istennél.» Midőn tehát az apostol azt tanítja, hogy hit nélkül *lehetetlen* stb., nyilván azt vallja, hogy a hit *mint eszköz* szükséges; és mindjárt folytatván: «Mert az Istenhez járulónak hinnie kell, hogy Ő van és az Őt keresőknek megjutalmazója,» azt hirdeti, hogy közvetetlenül kell hinni Isten létét és hogy Ő a jó cselekedeteknek jutalmazója, a rosszaknak pedig büntetője.[2]

[1] V. ö. lejebb 290. s köv. old.

[2] V. ö. *Clericus a Belliberone*, de Gratia, sect. II. l. 4. c. 1., *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 10. k. 1066. s köv. old.; *Wieser*, Pauli Apost. doctrina de justific. 11. §. 7. s köv. sz. — Ki a *Szentírásból* több helyet keres, azoknak magyarázatával és védelmezésével együtt olvassa *Vegát, Bellarmint, Sotot, de Walenburchot*, stb.

Az *ellenvetéseket*, melyeket ellenfeleink a *Szentírásból* fölhoznak, lásd *Clericus a Belliberonenál, Migne*, Curs. ugyanott és 1071. s köv old.; vagy az imént említett hittudósoknál.

Pl. hivatkoznak a *Róm.* 4, 5: «Annak, ki . . . hisz abban, ki megigazulttá teszi az istentelent, az ő hite igazságul tulajdoníttatik.» E szövegben, mondják, a hit a bizalom helyett van véve.

Felelet: Ez értelmezés minden alapot nélkülöz és hamis. Nem kevésbbé lehetne mondani, hogy e szövegben a hit alatt a töredelmet, szeretetet, kölcsönös igazságosságot stb. kell értenünk. De a sz. *Pál* által ezen hitre ugyan e helyen (a megelőző 3. versben) felhozott példa ezt az értelmezést világosan és tökéletesen lerontja; mert ott azt olvassuk: «Mert mit mond az Írás? Hitt Ábrahám az Istennek és igazságul tulajdoníttaték neki.» Már mit hitt Ábrahám az Istennek? mi volt az ő hitének tárgya? Talán megigazulásába vetett bizodalma? Épen nem. Ime az egész szöveg (Móz. I. 15, 5 köv.): «És kivivé őt és mondá neki: Tekints föl az égre és ha lehet, számláld meg a csillagokat. És mondá neki: Így leszen a te ivadékod. Hitt Ábrahám az Istennek, és igazságul tulajdoníttaték neki.» Nyilvánvaló, hogy Ábrahámnak itt dicsért hite nem volt más, mint hogy igaznak tartotta, mit neki Isten mondott és kinyilatkoztatott, hogy annyi ivadéka lesz, mint az ég megszámlálhatatlan sok csillaga. Világos, hogy a Genesis e helyét sz. *Pál* is e fejezetben (16—22. vers.) így értelmezi.

Hivatkoznak a *Zsid.* 11, 1: «A hit pedig a reménylendő dolgok alapja, a láthatatlanok bizonyítása.» Ime mondják, e helyen a hit világosan bizodalmat jelent, mi még inkább kitünik az ezen fejezetben a hitre fölhozott példákból is.

2. a szentatyákból.

323. A *szentatyák* úton-útfélen hirdetik, hogy a hit *szükséges* a megigazulás elnyerésére. *Origenes* azt mondja[1]: «Hit nélkül lehetetlen üdvözülni.» Sz. *Ambrus* írja[2]: «Ebből tehát megismerjük, hogy mindenek előtt szükséges, hogy a hit ajánljon minket Istennek. Ha hitünk leend, törekedjünk, hogy cselekedeteink tökéletesek legyenek.» Ezen hit alatt pedig a szentatyák azon meggyőződést értik, melynél fogva *minden kinyilatkoztatott igazságot* elfogadunk; mert hisz gyakran kimondják, hogy az olyan ember nem igazulhat meg és nem üdvözülhet, aki csak egy hitcikkelyt

Felelet: 1. Úgy látszik, hogy sz. *Pál* e helyen nem a hit meghatározását adja, hogy *mi a hit,* hanem inkább ezt föltételezve (mint amit mindenki ismer) a hitet dicséri és annak bámulatos eredményeit következményeiben magasztalja, mintha csak azt mondaná: Oly nagy a (jeles és állhatatos) hit ereje, hogy a jövendőket már mintegy a jelenben létezőkké és a láthatatlanokat mintegy láthatókká teszi. Az erénynek ilyetén dicséreténél és ajánlásánál mi sem általánosabb, közönségesebb. Pl. ha valaki a mértékletesség erényét akarja ajánlani, nem sokat bibelődik a mértékletesség fogalmának meghatározásával, sőt ezt, miután mindenki ismeri, mellőzvén, minden áron azon van, hogy azokat az előnyöket rajzolja, melyek ennek az erénynek gyakorlásából származnak. Hasonló módon dicséri s ajánlja sz. *Pál* a szeretetet *Kor.* I. 13, 1 s köv.

Felelet: 2. Ha mindjárt megengednők is, hogy e szövegben a hit alatt a bizalmat kell értenünk, de bizonyára nem azon bizalmat, aminőről ezúttal szólunk, t. i. megigazulásunkba vetett bizalmat, mely elnyerendő megigazulásunknak föltétele és eszköze lenne. Mert, hogy másról ne szóljak, mindazok, kiket e fejezetben az apostol a hit példáiul fölhoz, már sokkal előbb igazak, sőt kiválóan igazak voltak.

Felelet: 3. E szövegben említett hit azonban semminemű bizalmat nem jelent, hanem a hit isteni erényét, azt a hitet, melylyel az Isten kinyilatkoztatásait igazaknak tartjuk. Mert amily hitről itt az apostol szólt, arra első például a 3. versben fölhozza: «Hit által értjük, hogy e világ Isten igéjével teremtetett, hogy a láthatatlanokból láthatók legyenek,» vagyis a hit, melylyel hiszszük, hogy a világot Isten semmiből teremté. V. ö. *Murray,* i. h. 355. old.

[1] In Num. homil. 26. n. 2. M. ser. graec. 12. k. 772. old.

[2] Cain et Abel II. 2. n. 8. M. 14. k. 343. old. — Sz. *Ágoston* szavait olvasd *Clericus a Belliberonenál,* i. h. *Migne,* Curs. Theol. 10. k. 1068. s köv. old.; *Klee,* Dogm.-Gesch. 2. k. 70. s köv. old. — Sz. *Jeromos,* Comment. in Matth. l. 4. M. 26. k. 218. old. azt írja: «Elmenvén tehát az egész világra, tanítsatok minden nemzetet, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében. Először tanítanak minden népet, azután akiket tanítottak, vizzel megkeresztelik. Mert nem lehetséges, hogy a test a keresztség szentségét fölvegye, hacsak előbb a lélek be nem fogadta a hit igazságát.» — Az ellenvetésekről, melyeket az ellenfelek a szentatyáknak s különösen sz. *Bernárdnak* irataiból támasztva elősorolnak, olvasd *Clericus a Belliberone, Mignenél,* Curs. 10. k. 1074. old.

is vonakodik igaznak tartani. Azután a szentatyák, mint az anyaszentegyház is, midőn a keresztelendőktől hitet követeltek, ezt mindazon hitcikkelyekre vonatkoztatták, melyek a hitvallásokban foglaltatnak, nem pedig abbeli bizalomra, melynél fogva hiszszük, jobban mondva reméljük, hogy bűneink meg vannak bocsátva. Mert ugyan melyik püspök vagy más egyházi személy tanította azt, ki hozzá megigazulás végett jött, ilyformán: Higyjed, hogy bűneid megbocsáttatnak és mindjárt meg is lesznek bocsátva?

3. az észből.

324. *Az ész* sugallja, hogy a felnőttekben a megigazulás elnyerésére szükséges *a hit*. Mert, valamint az értelmes élet csak az értelem megnyílásával fejlődik, úgy *természetfölötti* életet is kellőképen csak akkor élhetünk, ha lelkünkben természetfölötti világosság árad el. E természetfölötti világosságot pedig csak a hit foglalja magában.

Hogy szükséges a *létező* és *jutalmazó Istenben* kifejezetten hinnünk, azt az ész abból következteti, mert senki sem járulhat Istenhez, az ő fenyegetéseitől nem félhet, sem parancsait meg nem tarthatja, ha előbb meg nem győződött arról, hogy Isten létezik, hogy mindenre van gondja, hogy a rosszat gyűlöli és bünteti, a jót pedig szereti és megjutalmazza.[1] Hogy pedig e két igazságon kívül legalább közvetve *minden más* kinyilatkoztatott igazságot el kell hinnünk, azt az ész abból következteti, mert belátja, hogy minden kinyilatkoztatott igazság ugyanazon kinyilatkoztató Isten tekintélyére támaszkodik, melyet ha egyben elvetünk, csakhamar valamennyiben megvetünk.[2]

[1] V. ö. sz. *Tamás*, lect. 2. in Hebr. 11., 6., hol olvassuk: «Nemcsak azt kell hinnünk, hogy Isten létezik, hanem azt is, hogy van isteni Gondviselés, különben senki sem járulna hozzá, ha tőle semmi jutalmat sem reméllene.» V. ö. Summ. Theol. p. 2. 2. qu. 1. a. 7. — Ide vág azon általánosan bevett alapelv: «Nem kivánjuk, amit nem ismerünk.» V. ö. *Oswald*, die Heligung 70. old.

[2] Más *észbeli* érveket olvass *Billuartnál*, de Gratia, 7. v. 4. c., *Clericus a Belliberonenál*, i. hely.

Ellenfeleinknek az igazzá tevő hitről vagyis bizalomról szóló állítását következőkép is meg lehetne dönteni: A hit egyedül a kinyilatkoztató Isten tekintélyén alapul, aki sem nem csalhat, sem nem csalatkozhatik; ámde sehol sincs az kinyilatkoztatva, hogy az én bűneim meg vannak bocsátva. Tehát azt bizton nem is hihetem.

Azután: Az igazzá tevő hitnek a megigazulást meg kell előznie; mert ennek oka. Ámde az eretnekek szóban forgó hite nem előzi meg, hanem követi a megigazulást, különben hazugság lenne; mert az hazugság, ha azt hiszem, hogy bűneim meg vannak bocsátva, holott még nincsenek. Ha azt mondod, ezen hittel

325. Tétel: *A hiten kívül más cselekedetek is megkivántatnak a bűnösben, melyek a megigazulás elnyerésére közreműködnek.*

A tétel magyarázata.

326. *Más cselekedetek*, mondám, t. i. félelem, remény, szeretet, bűnbánat, szándék az életet megjavítani vagy a szentséget fölvenni; *szükségesek*, mondám; bár mindezen cselekedetek nem egyképp, nem mindig ugyanazon fokban. Kisebb fokban kivántatnak meg azon megigazuláshoz, melyet szentség útján nyerünk,[1] nagyobb fokban, ha a nélkül.[2] A *félelem indulata* el is maradhat, ha t. i. valakit Isten rendkívüli módon készít elő a megigazulásra[3];

nem azt hiszszük, hogy bűneink meg vannak bocsátva, hanem hogy abban a pillanatban bocsáttatnak meg, még mindig igaz marad, hogy ez a hit későbbi a bűnbocsánatnál, mert ez a bűnbocsánat tárgya azon hitnek. — A hitújítóknak az igazzá tevő hitről szóló ezen tana valóságos hysteronproteronban szenved. V. ö. *Oswald*, die Heiligung, 74. old.

Hasonlókép: Ha az igazzá tevő hit az a hit, melynél fogva mindenki *hiszi* vagy bizton reméli, hogy neki Krisztusért bűnei meg vannak bocsátva, akkor mindenki, kiben e hit megvolna, megigazulna, akiben pedig hiányoznék, nem igazulhatna meg. Ámde mily sokan dicsekesznek ezen bizalommal, akik pedig nem igazak. Ellenben mily sokban nincs meg az, akik pedig szentek! Nemde az a farizeus, kiről *Luk.* 18, 11. szól, hitte és remélte, hogy ő ment a vétektől, a vámosban ellenben nem volt meg e bizodalom; s mégis Krisztus itélete szerint Istennek amaz gyűlöletes, ez kedves vala? Nemde sz. *Pál* sem mert úgy bizakodni, midőn fölkiáltott (Kor. I. 4, 4.): «Mert semmiben sem vádol ugyan lelkiismeretem, de még azért nem vagyok igazolva;» és ugyanott 9. fejez. 27. v.: «Sanyargatom testemet . . . nehogy midőn másokat tanítok, enmagam elvettessem»; pedig ő a megszentelő malasztban jeleskedék? Nemde a nemzetek ugyanazon apostolának intelme szerint *(Filipp.* 2, 12.) a híveknek, míg e földön harcolnak, *félelemmel és rettegéssel* kell üdvösségükön fáradozni; hol van itt a hitújítók oly vakmerő bizakodása?

[1] Kiviláglik ez, hogy többet ne említsek, a hittudósok megegyezéséből és a hivők érzületéből, kik jót reménylenek azokról, akik a keresztség, vagy bűnbánat szentségének fölvétele után múlnak ki; azok felől pedig, kik a nélkül halnak meg, aggódnak.

[2] Szentség nélkül csak a tökéletes, a szeretet indulatából származó töredelem elegendő, ha az a szentség fölvételének vágyával van összekapcsolva, mint azt a *trienti* zsinat tanítja, 14. ülés 4. fej.: «Azonkívül (a szent zsinat) tanítja, hogy habár néha ez a töredelem a szeretet által tökéletessé lesz és az embert Istennel kibékíti, még mielőtt a szentséget tényleg fölvenné; még sem szabad a kibékülést magának a töredelemnek tulajdonítani a szentség vágya nélkül, mely benne foglaltatik.»

[3] Ami tán megeshetett *Mária Magdolnának, a jobb latornak* és sz. *Pálnak* megtérésében, akikben úgy látszik, hogy a tökéletes, a szeretet indulatából származó bánat egyszerre állott be.

melyek a megigazulás elnyerésére közreműködnek, mondám; nem cselekvő ok gyanánt, mert egyedül Isten az, ki megigazulttá tesz; mégis mint érdemszerző ok (mint mondjuk, *méltányosság szerint*), mely Istent némileg rábirja, hogy a megigazulás malasztját, természetesen ingyen, megadja.

Tévedések.

327. E tétel, hogy azokat mellőzzem, kik már az egyház első századaiban e tárgyban tévedtek,[1] a XVI. századbeli *hitújítók* ellen szól, akik a megigazulás elnyerésére elégségesnek hirdették ama különös hitet, melylyel valaki hiszi, vagyis inkább reményli, hogy bűnei meg vannak bocsátva; vagy legalább azt mondogatták, hogy a többi cselekedetek, ha megvannak is, a megigazulás elnyerésére közre nem működnek.[2]

Sz. *Ágoston* ezen, az Isten itéleteitől tartó félelemre vonatkozólag e tekintetben is mondja, de catechiz. rudib. c. 5. M. 40. k. 316. old.: «Tudniillik igen ritkán történik, sőt tán soha sem, hogy valaki kereszténynyé lenni vágyakozzék, anélkül, hogy előbb az Istentől való bárminemű félelem meg ne szállta volna.» — Sz. *Ágoston* más nyilatkozatait lásd *Clericus a Belliberonenál*, *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1078. old.

Az életjobbítás feltétele is elmaradhat néha; mert ez mindig a töredelem indulatában van benfoglalva; azért az a bűnbánó, ki egészen elmerül bűneinek az Isten iránt buzgó szeretetből eredő utálatába ha kifejezetten nem gondolna az életjobbítás föltételére, azért megigazulna.

A bűnbánat cselekménye talán az esetben maradhat el, midőn valaki saját hibáján kívül nem tudván, hogy vétkes, vagy vétkeire nem gondolva, a tökéletes szeretet indulatát ébresztené fel magában; mert azt a tökéletes szeretet hatékonyan és közvetve már magában foglalja.

[1] Ide tartoznak *a bűbájos Simon* (v. ö. sz. *Irén*, Haeres. 1. k. 20. fej. M. ser. gr. 7. k. 670. s köv. old.) és mások, kik sz. *Fál* félremagyarázott szavaiból meríték tévedéseiket. Mint a szentatyák megjegyzik, e tévedés megcáfolására írták sz. *Péter*, *János*, *Jakab* és *Júdás* leveleiket. Később a bűbájos *Simonhoz* csatlakozott *Eunomius*, mint sz. *Agoston* írja (Haeres. 54. M. 42. k. 40. old.). De ezek annyiban különböznek a XVI. századbeli hitujítóktól, hogy azon hit alatt, melyet az üdvösségre elégségesnek mondtak, olyant értettek, mely *valamennyi* hitcikkelyre kiterjed. E régi eretnekekről lásd *Vega*, de justific. gratia, fide et operib. 2. k.

[2] *Luther* követői, főleg a tudósok és újabbak, hogy «ezen ragályos tévedés gyanúját, mint *Billuart* megjegyzi i. h. 7. ért. 4., c. kikerüljék», megkivánják a szeretetet, bánatot, stb., vagyis mint mondják, a megigazulásra megkivántató hitnek *élőnek* kell lennie. Pl. *Gerhardus*, de loc. theol. 7. k. 242. old. írja: «Igaz ugyan, hogy egyedül a hit tesz megigazulttá; csakhogy ez nincs egyedül, nincs a jócselekedetektől elválva, mert hisz a megigazulás jótéteménye mindig össze van kötve a benső ember megújulásával»; és másutt i. h. 184. old. azt mondja: «Az ellenfelek rágalmai miatt pontosan meg kell

Tételünk hitágazat.

328. A tétel hitágazat; mert a *trienti* zsinat kimondja[1]: «Ha valaki azt mondja, hogy a bűnös csak a hit által igazul meg, úgy értvén ezt, hogy semmi más nem szükséges, mi a megigazulás malasztjának elnyerésére *közreműködnek* . . . ki legyen közösítve».

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

329. A Szentírás e tételt mind tevőlegesen, mind tagadóan kimondja. *Tevőlegesen*, mert nyilván tanítja, hogy a bűnös megigazulására a hiten kívül más cselekedetek is megkivántatnak; nemlegesen, midőn állítja, hogy a hit *egyedül* arra nem elégséges.

Tevőlegesen. Mert olvassuk (*Sir.* 1, 27): «Az Úr félelme kiűzi a bűnt»; (*Róm.* 8, 24): «Mert *reménység* által tartattunk meg». A *szeretetről Mária Magdolna* megtérésében olvassuk (*Luk.* 7, 47.): «Megbocsáttatnak neki sok bűnei, mert igen szeretett»; és (*Ján.* I. 3, 14.): «Aki nem szeret, a halálban marad.» A *bűnbánatnak*, az életjobbítás *föltételének* és a szentség fölvétele vágyának szükségességéről olvassuk *Ezekielnél* (18, 31.): «Vessétek el maga-

jegyeznünk, hogy ezen szócska *egyedül* nem az alanyt határozza meg, mintha az igazzá tevő hit magában a szeretet s a többi erényektől elválva lenne, mert hisz az igazi hit élő és nem holt, a szeretet által hatékony és nem tétlen». *Buddeus*, Instit. theol. dogm. 4. k. 4. fej. azt mondja: «Ha a jócselekedetek alatt tágabb értelemben ama jámbor és üdvös indulatokat értjük, melyek a töredelemhez tartoznak, mint: a bűnök megutálása s a szándék, hogy azokat kerüljük, úgy semmi kétség sem forog fenn, hogy az ily jócselekedetek az emberben megigazulása előtt már megvannak és a hitet megelőzik.» Továbbá hozzáteszi: «Azok a cselekedetek, t. i. a remény és a szeretet, mindig össze vannak kötve a hittel, és szükségképen megvannak az emberben, midőn megigazul»; de megjegyzi egyúttal, hogy semmi kétség se forogjon fenn, mily értelemben kivántatnak meg ezek a megigazulásra a *lutheránusok* fölfogása szerint: «ámbár a megigazulásra sehogysem működnek közre». Hasonló nyilatkozatok olvashatók *Fabriciusnál* és főleg *Molanus*, lokkumi apátnál, kiről a híres *Bossuet* (Tract. super reunione protest.) nem vonakodik kimondani: «Bármi érdes van is (a protestánsoknak a megigazulásról szóló tanában), az ujabb lutheránusok, sőt maga a tudós *Molanus* apát is annyira enyhítették, hogy most már az egész vita csak a szavak fölött folyik.» — A *lutheránus* és *kálvinista* hittudósoknak ilyen, főleg a mult századból való *békés* törekvéseiről, valamint némely *katholikusoknak* is efféle irányáról olvasd *Wiest*, Demonst. dogm. 6. k. 28. §.

Az üdv ezen rendszeréről olvasd *Rothet* is, Dogm. II. 2. 243. s köv. old.

[1] 6. ülés 9. kán. V. ö. 19. f.: «Ha valaki azt mondja, hogy az evangéliumban a hiten kívül mi sincs megparancsolva, minden egyéb közönbös, sem nem parancsolt, sem nem tiltott, hanem szabad . . . ki legyen közösítve». V. ö. még ugyanazon ülés 6. fej.

toktól minden törvényszegéseteket, . . . és szerezzetek magatoknak új szivet és új lelket»; és *Ap. Csel.* (2, 38): «Tartsatok bűnbánatot és kereszteltessék meg mindenitek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára; és elveszitek a Szentlélek ajándékát.»[1]

E helyek, melyeket a *trienti* zsinat is idéz, nyilván azt bizonyítják, hogy a felnőttek megigazulására a hiten kívül más mozzanatok is megkivántatnak; következőleg már e szempontból is megdől a hitújítók vélekedése, hogy a bűnös egyedül a hit által üdvözül.

Nemlegesen. Mert a *Szentírásban* vannak oly helyek, melyek kézzelfoghatólag kimondják, hogy a hit egyedül nem elégséges az üdvösségre. Sz. *Máté* evangéliuma egész 25. fejezete azt bizonyítja, hogy sok ember, noha van hite, mégis elkárhozik a jócselekedetek hiányában. Mivel pedig csak az kárhozik el, kiben nincs meg a megszentelő malaszt, nyilvánvaló, hogy azok kárhoztatásának oka csak az lehet, hogy a jócselekedetek hiányában a megszentelő malaszt nélkül szükölködnek. Tehát az evangélium szerint a hit nem elégséges sem arra, hogy a nyert megigazulást megtartsuk, sőt még arra sem, hogy azt elnyerjük.

[1] Több ily idézetet találsz *Clericus a Belliberonenál*, de Grat. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1076. s köv. old. Jó lesz néhányat fölemlítenünk: Maga *Krisztus* is a jócselekedeteket mindenütt úgy ajánlja, mint amelyek a megigazulásra és üdvösségre szükségesek; (*Maté*, 5, 16): «Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jócselekedeteiteket, és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben vagyon»; és lejebb (20. vers): «Hogyha nem lesz tökéletesebb a ti igazságtok az írástudókénál és farizeusokénál, nem mentek be mennyeknek országába». A 19. fej. 17. vers, midőn egyvalaki kérdezé: Mi jót cselekedjem, hogy örök életem legyen? nem azt mondá: Csak higyj, hanem, «Ha az életre be akarsz menni, tartsd meg a parancsolatokat.» És végre a 28. fej. az apostolokat nemcsak arra inté, hogy a hitet hirdessék és kereszteljenek, hanem hogy tanítsák is megtartani mindazt, amit ő parancsolt vala.

Sz. *Péter*, II. 1, 10., miután a hivőket különféle jócselekedetekre intette volt, így végzi: «Annakokáért, atyámfiai! annál inkább igyekezzetek, hogy a jócselekedetek által bizonyossá tegyétek hivatástokat és választatástokat». Tehát a hit nem elégséges, ha nincsenek jócselekedetek. Sz. *Judás* (20. s köv. vers) inti a hiveket, hogy a hitre jócselekedeteket építsenek az Isten irgalmasságának és az örök életnek elnyerése végett: «Ti pedig, szerelmesim! a ti szentséges hiteteken alapulván, imádkozzatok a Szentlélek által, tartsátok meg magatokat az isteni szeretetben, várván a mi Urunk Jézus Krisztus irgalmasságát az örök életre». *János* I. 3, 7.: «Fiacskáim! senki ne tévelyítsen el titeket. Aki igazságot cselekszik, igaz az.» Tehát a megigazulásra nem elégséges csak hinni, hanem cselekedni is kell.

Sz. *Pál* szerint (*Kor.* I. 13, 2.) az igaz hit, ha mindjárt oly erős is, hogy hegyeket átvihet szeretet nélkül, mit sem használ[1]; sz. *Jakab* szerint (2, 14. s köv.) a hit, ha cselekedetei nincsenek, holt, nem üdvözít. Mivel a protestánsok csak azt fogadják el kinyilatkoztatottnak, amit a *Szentírás* magában foglal s mivel ez az állításuk, hogy az ember *egyedül* a hit által igazul meg, a *Szentírásban* sehol sem olvasható; az ő állításukat már ezen új ok is megdönti.

A hitújítók ugyan ellenkeznek s tanuk mellett bizonyságul a Szentírásra hivatkoznak, (*Róm.* 3, 28.): «Mert azt állítjuk, hogy az ember hit által igazul meg a törvény cselekedetei nélkül[2].»

De az irásmagyarázat szabályai szerint a kétes hely értelmét a szerző céljából s a párhuzamos helyekből kell magyaráznunk. Az apostol ezen levelével[2] azokat akarta megcáfolni, kik a hitet megvetvén vagy elhanyagolván, azt vélték, hogy ők Isten előtt

[1] Tehát az apostol állítása szerint nemcsak a csekély, de még a legjelesebb és legerősebb hit sem tesz minket megigazultakká, hacsak szeretettel nincs összekötve. Ez oly nyomós érv, hogy ellene még a protestánsok sem mertek küzdeni. Mert ez ellen semmi kétséget sem támasztottak, holott a többi érv ellen, melyeket a katholikusok a Szentírásból fölhoztak, valamennyi ellen kifogásokkal és ellenvetésekkel szoktak előállani.

[2] *Luther*, hogy az egymagában üdvözítő hitről szóló tanát a *Szentírásból* bizonyíthassa, megrontotta ennek szövegét és ezt a szócskát *egyedül* csúsztatta be, mintha sz. *Pál* azt mondta volna, hogy az ember egyedül a hit által igazul meg. Midőn ezt szemére lobbantották, szokott szerénységével állítólag így felelt: «Így akarom, így parancsolom, legyen oka az én akaratom.»

Az újabb *lutheránusok*, mint már fentebb a 291. oldalon megjegyeztem, nem egyeznek meg abban, vajjon e szócska *egyedül* szükséges-e a szövegbe, vagy mi annak igazi értelme. Némelyek azt tartják, hogy ezt a szócskát a béke és egyetértés kedvéért el lehet hagyni, mivel a Szentírásban sincs benne és a mondatban: *a hit által igazul meg*, szükségképen oda kell értenünk. Mások e szócskáért élet-halálra küzdenek.

Ép oly kevéssé értenek egyet a *lutheránusok ezen igazzá tevő hit meghatározásában*, amint ezt már fentebb a 291. s köv. old. is jeleztem. Némelyek ugyanis ezen hit alatt nem holt, hanem élő, tehát jócselekedetekkel összekötött hitet értenek. De ezek is, akik ezt mondják, mindjárt hozzáteszik, hogy a hiten kívül levő ezen más cselekedetek a megigazuláshoz *nem működnek közre* s a megigazuló hitnek csak *jelei;* mit *Kemnitius* a trienti zsinat vizsgálásának első részében és *Kálvin* in Antidoto advers. concilium Trident., a *nap* hevétől vett hasonlatossággal magyaráznak, mely hő egyedül gyujt, ámbár nincs egyedül, hanem a világossággal, vagyis fénynyel van párosulva.

[1] V. ö. *Gal.* 2, 16; *Efez.* 2, 8.

az igazságosság állapotába juthatnak akár kizárólag természetes erőikkel, akár az ószövetségi erkölcsi vagy szertartásos törvények megtartása által. Ezen természeti és törvényszerinti cselekedeteknek, mint amelyekkel a zsidók dicsekedtek s melyeknek a megigazulást tulajdonították,[1] az apostol ellenébe állítja a hitet, s ennek tulajdonítja az igazakká tevő erőt. Nem a *törvényszerű* cselekedetek, úgymond, hanem a hit tesz megigazulttá. De nem merő, terméketlen hitet ért, hanem olyan hitet, melynek megvannak szükséges járulékai, olyant, mely *mindannak* megtartásával jár, mit *Krisztus* tana tartalmaz. Mindez következik ugyanazon apostolnak már fentebb idézett párhuzamos helyeiből, mint (*Kor.* I., 13, 2.): «Legyen bár oly teljes hitem, hogy a hegyeket áthelyezhessem, ha szeretetem nincs: semmi vagyok»; (*Gal.* 5, 6.): «Krisztus Jézusban a körülmetélkedés úgy, mint a körülmetéletlenség nem használ semmit, hanem a hit, mely szeretet által munkálkodik.»

Sz. *Pál* ezen helyeinek helyes megértésével összevág az, mit sz. *Jakab* ír, hogy hitünknek jó cselekedetekkel életet kell adnunk (2, 14 s köv.): «Mit használ, atyámfiai! ha valaki mondja, hogy hite vagyon, cselekedetei pedig nincsenek? vajjon a hit üdvözítheti-e őt? . . . a hit, ha cselekedetei nincsenek, holt önmagában . . . Látjátok-e, hogy cselekedetek által igazul meg az ember és nem csupán a hitből?»[2] Ezzel a sz. *Pál* és sz. *Jakab* között a megigazulásra való előkészület tárgyában fesze-

[1] A zsidók megrögzöttek abban a babonás meggyőződésben, hogy ők, mint *Ábrahám* utódai és körülmetéltek, a megigazulásnak és az örök életnek minden további nélkül jogos örökösei. Ezen veszedelmes megátalkodottságuk miatt keményen megrótta őket *Keresztelő* sz. *János* (*Máté* 3, 8. s köv.): «Teremjétek tehát a bűnbánat méltó gyümölcseit és ne mondjátok magatokban: Ábrahám a mi atyánk.»

[2] *Luther* sz. *Jakab* ezen levelét, mely az egymagában üdvözítő hitről szóló alaptanával homlokegyenest ellenkezik, vakmerően *szalmalevélnek* nevezte és a szentkönyvek kánonjából kitörölte. De manapság még az óhitű protestánsok is elismerik, hogy ezen levélnek sz. *Jakab* apostol a szerzője és hogy tekintélye isteni. — Egyébként sz. *Pál* tanát az igazzá tevő hitről lásd *Suarez*, de Grat. 8. k. 18., 22. fej. s másutt; *Wieser*, Pauli doctrina de justific. 3. s köv. §§.

Ellenfeleink tanításuk védelmére, a *Szentírásnak* még sok más helyét hozzák föl, melyekről olvasd *Vega*, de justific. gratia, fide et operibus 2. k.; *Bellarmin*, 1. k. de justific. 20. s köv. fej.; nemkülönben *Murray*, de Gratia 365. s köv. old. Ez utóbbi, mint a 352. old. megjegyzi, a legújabb protestánsok közt nagy hírre kapott hittudós (*O'Brien Tamás*) ellen egy művet adott ki, melyben ellenfeleinknek a *Szentírásból* merített minden erre vonatkozó érveit szétbon-

getett ellentmondás magától megszünik; mert sz. *Pál* a hitet, melynek a megigazulást tulajdonítja, hitbeli cselekedetekkel párosítva érti; sz. *Jakab* pedig a hitet, melynek a megigazulást nem tulajdonítja, hitbeli cselekedetek nélkül érti.

Egyébként jól megjegyzendő, hogy ha sz. *Pál* és más sz. írók is főleg a hitnek tulajdonítják a megigazulást, ezt készakarva teszik azért, hogy a hit szükségességét hangsúlyozzák, hogy a hitet első lépésnek tüntessék föl a megigazulásra,[1] melyben a többi előkészületi cselekedet gyökeredzik s melyből azok, ha csak ellen nem állunk, önként sarjadzanak; végre hogy a hitet a megigazulásra vezető útnak bizonyítsák; mindezt jelezi a *trienti* zsinat is 6. ülés 6. és 8. fejezetében.

colta és megcáfolta. Aki tehát e tárgynak bőséges és pontos kifejtését akarja megtudni, olvassa el a jeles cikket a kegyelemről, melyben *Murray* mindannak, mit az imént idézett művében írt, velejét és összefoglalatát adja.

Sz. *Pál* és sz. *Jakab megegyeztetéséről* ugyanő írja (id. mű 377. s köv. old.): Sz. Jakab azt mondja, hogy Ábrahám a cselekedetekből igazult meg, azokból t. i., melyek kiváló hitéből eredtek; mit szavai is világosan kifejeznek: «Ábrahám, a mi atyánk nem a cselekedetekből igazult-e meg, föláldozván fiát, Izsákot az oltáron? Látod-e, hogy a hit együtt munkálkodott az ő cselekedeteivel és cselekedetek által lőn a hit tökéletessé?» Sz. *Jakab* Ábrahám cselekedeteiről úgy szól, amint azok valóban voltak, a hittel a legbensőbb összeköttetésben, mert ez a kettő, hit és cselekedetek egy tökéletes egészet képeztek. Sz. *Pál* pedig ugyanazon cselekedetekről úgy szól, amint azokat a zsidók fogták fel, mintha t. i. azok önmagukban véve és a hittől függetlenül készítenének elő a megigazulásra. Mindez még inkább megerősítést nyer sz. *Jakab* záradékából a 24. versben: «Látjátok, hogy cselekedetek által igazul meg az ember és nem *csupán* a hitből». Azonkívül meg kell még jegyeznünk, hogy sz. *Jakab* azt állítja, hogy az ember a *cselekedetekből* igazul meg, sz. *Pál* pedig azt tagadja, hogy a *törvényszerinti* cselekedetek által igazul meg. Ez a kifejezés «a törvény cselekedeteiből» az újszövetségben sehol másutt nem fordul elő, csak a *rómaiakhoz* és a *galatákhoz* írt levélben; mely leveleket az apostol főleg azon célból irta, hogy azok tévedése föltünjék, kik a törvény szerint való cselekedeteknek belső és állandó értéket tulajdonítottak.

Sz. Jakab szavaiból nagyon is kitünik, hogy nemcsak Ábrahám hite volt tevékeny, hanem hogy cselekedetei sem voltak a megigazulásnak csak merő jelei vagy gyümölcsei, mint ellenfeleink mondják, hanem a hittel oly összeköttetésben voltak, mint a megigazulásra szükséges előkészületek.

[1] Midőn ezt mondjuk, nem tagadjuk, hogy az emberben lehetnek jámbor gondolatok és indulatok, melyek a hitet megelőzik s a hitnek, hogy úgy mondjuk, fakadását és hajnalát jelzik. Csakhogy ezen természetfölötti előzetes megvilágosítások joggal a hitre vezethetők vissza, mert arra előkészítenek, törekesznek, azt sugallják és szülik is, ha a kegyelemnek ellen nem állunk.

330. *Aranyszájú* sz. *János* írja: «A hitet cselekedetek nélkül joggal nevezhetjük csak élettelen alaknak. Mert valamint a szép és kecses test élet nélkül a festményhez hasonló: úgy az igazi hit is cselekedetek nélkül.[1] Sz. *Ágoston* azt mondja[2]: «Szeretet nélkül tudniillik létezhetik hit, de hasznunkra nem lehet»; továbbá[3]: «A cselekedetek nélkül való hit senkit sem üdvözít.» 2. a szentatyákból.

A szentatyák továbbá gyakran kijelentik, hogy nemcsak a hit, hanem az említett cselekedetek által is *megérdemeljük* némileg a megigazulást, tehát ezen cselekedetek a megigazulás elnyerésében közreműködnek. Sz. *Ambrus* írja[4]: «Nem is érdemelheti meg az Isten irgalmát, ki maga nem volt irgalmas, sem könyörgésével az isteni kegyességtől mit sem nyer ki, aki a szegény könyörgésére nem volt emberséges.»

Ha egyik vagy másik szentatya az üdvöt csupán a hitnek tulajdonítja, ezzel nem zárja ki azt, hogy a többi cselekedetek szükségesek a megigazulás elnyerésére, hanem sz. *Pál* nyomdo-

[1] Homil. 8. in II. Timoth. n. 1. M. ser. gr. 62. k. 644. old.

[2] De Trinit. l. 15. c. 18. M. 42. k. 1083. old.

[3] Contra duas epistol. Pelag. III. 14. M. 44. k. 598. old. V. ö. még u. a. de natur. et gratia, n. 84. M. 44. k. 290. old.: «Tehát a kezdetleges szeretet kezdetleges *szentség;* az előrehaladott szeretet előrehaladott *szentség;* a nagy szeretet nagy *szentség; a tökéletes szeretet tökéletes szentség;* úgyszintén u. a. de grat. et liber. arbitr. n. 18. M. 44. k. 892. old.: «Mert az emberek nem értvén, mit maga az apostol mond (*Róm.* 3, 28.): *Azt állítjuk, hogy az ember hit által igazul meg a törvény cselekedetei nélkül,* azt vélték, hogy azt mondta, elég az embernek hinnie, ha mindjárt rosszul él is és ha nincsenek is jó cselekedetei»; végre de praedest. Sanct. n. 12. M. 44. k. 969. old.: «Azért mondja (az apostol), hogy az ember a hit által igazul meg és nem a cselekedetek által (*Galat.* 2, 16), mert azt kapjuk először, hogy belőle nyerjük a többit, mit tulajdonképen cselekedeteknek nevezünk s mi által jámborul élünk.»

[4] Serm. de Eleemos, *Vegánál*, in Trident. seu de justific. 8. k. 6. fej. Hozzáteszi a szentatya: Ez igaz cselekedetekkel Istennek eleget teszünk és az irgalmasság érdemeivel bűneink megtisztulnak. Hogy a jobb *lator* vallomásával bűnei bocsánatát érdemelte meg, e szavakkal erősíti (*Vegánál* i. h.): «A kereszten a bűnbánó lator nemcsak bűnbocsánatot érdemelt, hanem Krisztusnak bizalmasa levén a paradicsomba előre küldetett és a mennyország részesévé lőn, ki vallomásával a vértanúságban társa lett.» *Nagy* sz. *Gergely* szavait olvasd pl. in Breviar. Rom. infr. Octav. Ascens. fer. 6 lect. 7. et 8. — Más ilyes bizonyítékokat lásd *Vegánál* de Justific. 8. k. 6. és 7. fej.; úgyszintén *Clericus a Belliberonenál*, de Grat. i. h., *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 1078. old.

A *szentatyákból* fölhozott *ellenvetésekre* vonatkozólag olvasd *Vegát* i. h. *Bellarmint*, de Justific. i. h.; *Clericus a Belliberone-t*, i. h., *Mignenél* i. h. 1082.

kain haladva vagy azt akarja mondani, hogy a *törvény* cselekedetei nem tesznek megigazulttá, vagy a szeretet által alatkított hitről szól, mely a többi föltételt már magában foglalja, vagy a szükség esetéről szól csak a külső cselekedetek kizárásával.

3. az észből. 331. Maga az *ész* könnyen belátja, hogy a hit által megvilágosított és a kegyelemtől segített emberben az említett mozzanatok egymás után következnek. Az ész belátja, hogy a bűnös, midőn az igazságos Istenre gondol, ki a rossz cselekedetek megboszulója és büntetője, s midőn életmódját és cselekedeteit Isten parancsaival összehasonlítja, *félelemmel* és üdvös aggódással telik el, mely megtérése útját egyengeti. Továbbá az ész belátja, hogy midőn a bűnös a vigasztaló hitigazságokra gondol, hogy t. i. az Atya-Isten egyszülött Fiának sem kegyelmezett, hogy Krisztus bennünket megváltott stb., *reményre* buzdul, hogy őneki is, ha nem mulaszt el semmit, hanem az isteni kegyelemmel híven közremunkálkodik, Krisztus érdemeinél fogva megbocsátja Isten bűneit és az örök élet lesz osztályrésze. Továbbá az ész észreveszi, hogy az ember, midőn elméjét a hitből megismert isteni jótéteményektől magára Jótevőjére emeli, Istennek legalább tökéletlen *szeretetével* telik el és azt akarja szeretni, mit Isten szeret, azt pedig gyűlölni, mit Isten gyűlöl; a megtérő bűnösben valamint a hitből félelem és remény, úgy Isten szeretetéből *bűnbánat* támad és az *életjobbítás föltétele;* mert az elkövetett bűnnek megutálása és meggyűlölése a *bűnbánat*; a vétek utálása a jövendőben *az életjobbítás szándéka.*[1]

Azonkívül az ész abból is következteti, hogy a felnőttekben a megigazulásra szükséges a hiten kívül más előkészület is, mert

[1] V. ö. a *trienti* zsinat, 6. ül. 6. fej.: «Magára a megigazulásra pedig olyképen készíttetnek elő, hogy az *Isten* kegyelme megindítja és támogatja őket, miáltal a hallásból *hitet* fóganván, Istenhez szabadon vonzódnak, *elhivén,* hogy igaz, amit Isten kinyilatkoztatott és megigért és különösen az, hogy Isten a bűnöst kegyelmével, a Krisztus Jézus szerzette megváltás erejénél fogva igazzá teszi; és midőn belátják, hogy bűnösök, az isteni igazságosság *félelmével* üdvösen eltelvén, Isten irgalmasságának szemlélésére buzdulnak és *reményre* serkennek, bízván, hogy Isten hozzájuk Krisztusért kegyelmes lesz, miért is őt, mint minden igazságosság forrását *szeretni* kezdik; s ugyanezért a vétkek ellen *utálattal* és *gyűlölettel,* azaz oly bűnbánattal telnek el, minőt a keresztség előtt kell tartani; végre fölteszik magukban, hogy a keresztséget fölveszik, új életet kezdenek és Isten parancsait megtartják. V. ö. *Billuart,* i. h. 7. ért. 4. c. 3. §; *Clericus a Belliberone,* i. h., *Mignenél,* Curs. 10. k. 1070. s köv. old.

különben *vége lenne minden erény után való törekvésnek*, vége lenne minden jócselekedetnek; s ezzel végre tárva-nyitva volna az út mindenféle erkölcstelenségre; azért *Luther* több követője is az egyedül üdvözítő hitről szóló tant, mint képtelenséget és a jámborsággal ellenkezőt elvetette, mint már föntebb a 291. s köv. old. megjegyeztük.

IV. CIKKELY.

A megigazulás tulajdonságai.

Fölosztás.

332. A megigazulásnak *tényleges valóságában*, vagyis a megigazultságnak három tulajdonsága van, melyeket a *trienti* zsinat a XVI. századbeli hitújítók ellen kifejtett, és amelyek a megigazulásnak és megszentelő malasztnak természetéből, mint azt az egyház értelmezi, természetszerűleg következnek, tudniillik

1. *a megigazultság bizonytalansága;*
2. *egyenlőtlensége;*
3. *elveszthetősége.*

A bizonytalanság.

333. Tétel: *Különös isteni kinyilatkoztatás nélkül a hit bizonyosságával senki sem lehet biztos megigazulásáról; következőleg senki sem bizakodhatik, hogy meg van igazulva.*

A tétel kifejtése.

334. *A hit bizonyosságával*, mondám, akár a *katholikus* hit bizonyosságával, melynél fogva igaznak tartjuk, mit Isten kinyilatkoztatott s mint ilyent, hogy higyjük, a katholikus egyház előnkbe ad, akár az *isteni* hit bizonyosságával, melylyel igaznak tartjuk, mit Isten kinyilatkoztatott a nélkül, hogy azt az egyház mint ilyent, hogy higyjük, előnkbe adná. Ezen szavakkal tehát, hogy a hit bizonyosságával nem lehetünk biztosak megigazulásunk felől, nem mondjuk, hogy úgynevezett *erkölcsi* bizonyossággal sem lehetünk róla biztosak; vagyis az, ki tudva semmit sem mulasztott el abból, mi a kegyelemnek mind megnyerésére, mind megőrzésére szükséges, az olyan megigazultsága felől erkölcsileg biztos és alázatosan nyugodt lehet;

Különös kinyilatkoztatás nélkül, mondám; mert megtörténhetik, sőt néha meg is történik, hogy azt az Isten egyikmásiknak kinyilatkoztatja, akár külsőleg, mint *Náthán által Dávidnak*, *Krisztus Magdolnának* és az inaszakadtnak, akár belsőleg oly biztos világosság által, hogy abban nem kételkedhetik és pedig főleg azért, hogy «a biztonság öröme bennük már az életben

megkezdődjék és hogy bizalmasabban s bátrabban folytassák nagyszerű műveiket s viseljék el a jelen élet bajait.»[1]

Tévedések.

335. A XVI. századbeli *hitújítók* azt tanították, hogy a megigazult megigazulásáról a *hit* bizonyosságával biztos: *hinni* köteles, hogy meg van igazulva; sőt épen ezen a megigazultságáról táplált erős bizodalma által is megigazul.[2]

Tételünk hitcikkely.

336. A tétel *első* része *hitcikkely*, ha a *katholikus* hit bizonyosságát érted; *biztos* állitás pedig, ha csak az isteni hit bizonyosságát érted alatta[3]; a tétel utóbbi része egész terjedelmében hitágazat.

A tétel első részét

337. A tétel *első* részét a *trienti* zsinat a 6. ülés egész 9. fejezetével tanítja, midőn mondja: «Valamint egy jámbor sem kételkedhetik Isten irgalmasságáról, Krisztus érdemeiről és a szentségek erejéről és hatásáról; úgy viszont mindenki, ha önmagát és saját gyengeségét és készületlenségét tekinti, kegyelme felől félhet és remeghet, miután senki sem tudhatja a hit bizonyosságával, mely téves nem lehet, hogy Isten kegyelmét elnyerte.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

338. Olvassuk (*Példabeszéd.* 20, 9): «Ki mondhatja: tiszta az én szivem, tiszta vagyok a bűntől?»; (*Prédik.* 9, 1): «Vannak igazak és bölcsek és azok cselekedetei Isten kezében; és még sem

[1] Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 5.

[2] A hitújítók fölfogása szerint minden megigazultban föltétlen, erős és világos a biztonság megigazulása és Isten tetszése felől; mely biztossághoz a félelemnek vagy aggódásnak még árnyéka sem fér. S ha így meghal, ugyanoly biztos lehet, hogy a mennyországba fog jutni. Ez a bizonyosság, melynél fogva hiszik, hogy meg vannak igazulva, valósággal a hit bizonyossága, épen úgy, mint az, melylyel hiszik pl., hogy Isten létezik. Mert *úgy* a Szentírásban foglalt általános kinyilatkoztatásban gyökerezik, miután Isten kinyilvánította, hogy a bűnöst ezen bizodalmaért megigazulttá teszi; *mint* különös megvilágosításban és a megigazulás pillanatában a lelket megszálló vonzalomban is, mely az emberrel azt elhiteti, s amely ha megvan, igazi kinyilatkoztatás. Miért is, mivel az ember ezen s csakis ezen bizalommal igazul meg, kell, hogy megigazulása céljából mindenki birja ezen bizalmat és bizonyosságot: máskülönben meg nem igazulhat. *Murray* i. h. 9. ért. 46. sz.

[3] Ezen megkülönböztetést *Ambrosius Catharinus* miatt tettem, ki a *trienti* zsinatban résztvett és azt tartá, hogy az igaz kinyilatkoztatás nélkül is biztos *lehet* a hit bizonyosságával megigazulásáról s akit mindazonáltal a hittudósok nem számláltak az eretnekek közé; mert *nem azt* tanította, hogy ezen bizonyosság a megigazulásra szükséges, vagy hogy az ember azon hit által igazul meg, mely által magát igaznak hiszi. Az ő véleményét azonban *Bellarmin* tévesnek tartja, de Justific. 3. k. 3. fej.

tudja az ember, ha szeretetre legyen-e méltó vagy gyűlöletre?»[1] (*Kor.* I. 4, 4.): «Mert semmiben sem vádol ugyan lelkiismeretem, de még azért nem vagyok igazolva; aki pedig engem ítél, az Úr az.»[2]

2. a szentatyákból.

339. Sz. *Vazul* a farizeus példáját állítván szemünk elé, a következő szavakkal int az alázatosságra[3]: «Ne tartsd tehát magadat másoknál megigazultabbnak, hogy Isten ítélete téged, midőn a magad szemében megigazultnak látszol, el ne kárhoztasson. (κατακριθῇς).» Sz. *Ágoston*[4]*:* «Az embernek, bármily nagy

[1] Megjegyzem mégis, hogy a Szentírás e helyét, ámbár a Vulgata szerint nagyon is világos, a héber és septuaginta görög szöveg homályossága miatt nem lehet a protestánsok ellen döntő érvül használni. V. ö. *Jób*, 9, 20. s köv.

[2] Az egész szöveg (*Kor,* I. 4, 2, s köv.) ez: «Itt már az kivántatik a sáfároktól, hogy kiki hívnek találtassék. Nekem azonban legkisebb gondom, hogy tőletek ítéltessem, vagy az emberi törvénytől, de önmagamat sem ítélem. Mert semmiben sem vádol ugyan lelkiismeretem, de még azért nem vagyok igazolva: aki pedig engem ítél, az Úr az.» Minek értelme a következő: Nem igen törődöm azzal, hogy felőlem szolgálatomban ti, vagy akárki, mit gondoltok; de magamat sem tartom hív szolgának. Azt ugyan nem érzem, hogy szolgálatom bevégzésében bármikor hanyag voltam volna; de ennek tudatában sem állíthatom, hogy hiba nélkül vagyok: az egy Isten az, ki ilyesmit állíthatna. V. ö. *Murray* i. h.

Ebből kitünik, hogy még a nagy apostol sem volt biztos a hit bizonyosságával megigazulásáról.

Ellenfeleink hivatkoznak *Róm.* 8, 16.: «Mert maga a Lélek tesz bizonyságot a mi lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk»; a Szentlélek bizonyságtétele, mondják, teljes bizonyosságot nyujt, azért ugyanott (38. s köv. vers) azt mondja az apostol: «Mert bizonyos vagyok, hogy sem halál, sem élet... el nem szakaszthat minket az Isten szeretetétől.»

Felelet: «A bizonyosság, melyet itt a Szentlélek tanuságtétele nyujt, nem a *hit* bizonyossága, mely mentes a tévedéstől, hanem a *reménység* bizonyossága, mely gyarlóságunk és állhatatlanságunk öntudatával levén összekötve, megcsalhat bennünket. Az apostol, mint föntebb jeleztük, nem tudá a hit bizonyosságával, hogy meg van igazulva; azért, bár a harmadik égbe ragadtatott is, mégis remegve fölkiáltott: «Sanyargatom testemet és szolgálat alá vetem, nehogy... elvettessem». (*Kor.* I. 9, 27.)

Hasonlókép fejthetők meg ellenfeleinknek a Szentírásból (*Kor.* I. 2, 12.; 13, 8.; *Ján.* I. 3, 9., stb.) felhozott többi ellenvetései is. Lásd *Clericus a Belliberone,* de Gratia, *Mignenél,* Curs. Theol. 10. k. 1095. old.

[3] Serm. de humilit. n. 4. M. ser. gr. 32. k. 1355. old.

[4] De perfectione justit. c. 15. n. 33. M. 44. k. 309. old. Ugyanazon szentatya, Enarr. in Psalm. 41. n. 13. M. 36. k. 473. old. azt mondja: «Az ember legyen bár szent, legyen bár igaz, legyen bár sokban előrehaladó, állapota mégis titok», mely következtetést az apostol szavaiból vonja: *Ámbár semmiben sem vádol*

igazságban álljon is, tartania kell attól, hogy benne ne találtassék valami kárhoztatni való, amit ő nem lát.»

3. az észből. 340. Az ész belátja, hogy megigazulásunkról ily hitbeli bizonyosság különös kinyilatkoztatás nélkül *lehetetlen* és felette *veszedelmes.*

Mert a megigazulásra a bűnös részéről is több szükséges, t. i. hit, remény, legalább kezdetleges szeretet, az elkövetett bűnök megbánása és az életjobbítás erős szándéka; ezen előkészületről azonban nem az ember, hanem csak Isten lehet teljesen bizonyos; az embert a külszin és önszeretet igen könnyen megcsalhatja. Azonkívül az ember teljes bizonyossággal nem tudja mindig megkülönböztetni a bocsánatos bűnöktől a halálosakat, melyekkel a nyert megigazulást elveszti, amiért megigazulásáról ezen tekintetben sem lehet teljesen biztos.

Ily teljes biztonság azonfölül felette veszélyes is lenne. Mert ha hamis lenne, úgy az üdvéről biztonságban lakozó szerencsétlen embert közvetetlenül kárhozatba döntené; de ha igaz lenne is, legalább közvetve kárhozatra vinne, mert a gyarló emberben az elbizakodottságot vagy tunyaságot ápolná. Azért a *Szentírás* óva int (*Jézus, Sirák fia* k. 5, 5.): «A megbocsátott bűnre nézve se légy félelem nélkül;» (*Fil.* 2, 12.): «Félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket.»[1]

lelkiismeretem; tehát az ő magyarázata szerint minden szent nem más, mint kifürkészhetetlen mély örvény, mert életszentségük csak Isten előtt biztos. A *szentatyák* irataiból merített *kételyeket,* lásd *Bellarmin,* de Justific. 3. k. 10. fej.

[1] V. ö. sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 112. a. 5.

A hit ellenei erre azt *vetik ellen,* hogy ostobaság a hivőket megigazulásuk és örök üdvük felől örökös bizonytalanságban hagyni; mert a mi Istenünk a vigasztalás Istene; a mi tanunk pedig a hivőket folytonos aggodalomban tartja és kínozza.

Felelem: A mi tanunk ugyan a hivőket nem ringatja ama hiú bizalomban és vakmerő elbizakodásban, mint a hitújítók hite követőit, és a híveknek bizony mindig azt súgja, hogy félelemmel munkálják üdvöket: de azért nem fosztja meg őket azon benső békétől és vigasztól, melyet a jó lelkiismeret tanúságtételéből merítenek, azután meg az elkövetett bűnök fölött való bánatból, a jócselekedetek gyakorlásából, az Oltáriszentség gyakori vételéből stb.

Egyébként már föntebb jeleztük, hogy *megigazulásunkról erkölcsi bizonyossággal biztosak lehetünk a Szentírás* szavai szerint, *Róm.* 8, 15. s köv.: «Mert nem vettétek ismét a szolgaság lelkét félelemre, hanem a fogadott fiak lelkét vettétek, melyben kiáltjuk: Abba (Atyánk)! Mert maga a Lélek tesz bizonyságot a mi lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk». Azaz: A Szentlélek

A tétel második része.

Ennyi elég a tétel első részének bebizonyítására; miután kézzelfogható, hogy *nem kell* magunkat megigazultaknak hinnünk, mert megigazulásunkról hitbeli bizonyosságot teljességgel nem szerezhetünk. Mire nézve a *trienti* zsinat azt tanítja[1]: «Ha

azokat, kikben lakozik, nem szolgák módjára, egyedül a büntetés félelmével ösztönzi a törvény iránt való engedelmességre, mint hajdan a zsidókat, hanem flúi természetet ád nekik, hogy gyermeki bizalommal hívják Istent szerető Atyjuknak s hogy a bennök lakozó Szentlélek jelenlétét az igazak következtethessék, mint olvassuk *Kor.* II. 1, 12.: «A mi dicsőségünk lelkiismeretünk bizonyságtétele»; a *szentatyák* szerint, pl. sz. *Ágoston* azt mondja (Serm. 155. [másutt 6.] de Verbis Apostoli M. 38. k. 818. old.): «Ime az ő irgalmasságának segítségével Krisztus Lelke van bennünk: az igazságosság szeretetéből, a hit épségéből, katholikus hittel megismerjük, hogy Isten Lelke van bennünk.»

A jelek, melyekből az igaz megismerheti, hogy a megigazulás kegyelmében van, sz. *Tamás* szerint (Summ. theol. p. 1., 2. qu. 112. a. 5.) a következők: «Megismerhetünk valamit következtetve bizonyos jelekből; s ilykép megismerheti valaki, hogy kegyelem állapotában van, amennyiben t. i. érzi, hogy Istenben gyönyörködik, a világi dolgokat megveti s nincs semmi halálos bűn tudatában.»

Amennyiben érzi, mondtuk, hogy *Istenben gyönyörködik.* Mert a bűnök bocsánatával szeretet ömlik belénk; aki pedig megmarad a szeretetben, az Istenben marad és Isten őbenne; Istenben marad a szeretet tulajdon módjára, mint szerető szeretetének tárgyában, melyben, legalább a benső ember, annyira gyönyörét leli, hogy csak Istenről és az isteniekről vágy gondolkodni és utánok törekedni és semmit sem óhajt inkább, mint hogy mindenben Neki tessék, szolgáljon s kedvét keresse.

Amennyiben érzi, mondtuk, *hogy a világi dolgokat megveti.* Mert nem kevésbbé ellentétesek a szeretet, mely nélkül nincs bűnbocsánat, és a földi dolgok hajhászása, mint a hideg és meleg, az egészség és a betegség. Valamint tehát a meleg már természeténél fogva kiűzi a hideget, úgy a szeretet is szükségképen csökkenti a földi javak szeretetét és a bűnbánó, mint a halálos vízkórságból kigyógyult, megszabadul mindannak mardosó gondjától és megszerzési ösztönétől, mi az emberi életet gyönyörűvé teszi.

Mondtuk, ha *semmi halálos bűnnek tudatában nincs* és azonfölül bánja, valahányszor gyarlóságból kisebb bűnökbe esik. És *bánja*, mondám, a bocsánandó bűnöket is, melyekbe esett; mert e bánatból erkölcsileg bizton lehet kettőt következtetni: 1. hogy az ily emberben meg van a lelki élet elve, 2. hogy nem elmebeli korlátoltságból, sem a szív vakságából, sem legyőzhetetlen tudatlanságból, mi mind gyakran előfordul a bűnösöknél, hanem józan lelkiismeretből mondja, miszerint semmi halálos bűn tudatában nincs.

Hozzáadjuk e jelekhez (mit egyébként már az első is közvetve magában foglal), hogy különösen a lelkészkedéssel foglalkozó papokra nézve a kegyelem állapotának jele *a rájok bízott lelkek gondozásában kifejtett tiszta és igazi buzgóság is.*

[1] 6. ül. 13. kán. V. ö. ugyanazon ülés 9. fej. is.

valaki azt mondja, hogy mindenkinek a bűnbocsánat elnyerésére bizton és habozás nélkül hinnie kell, hogy gyarlóságának és készületlenségének bűnei meg vannak bocsátva, ki legyen közösítve.»

A megigazulás különbözősége.

341. Tétel: *Az elnyert megigazulás nem egyenlő mindenkiben, hanem a különböző igazakban, sőt ugyanegyben is más és más időben különféle lehet és különböző fokú valóban is.*

Tévedések.

342. A hitújítók[1] téves véleményéből, mely szerint a bűnös Krisztus igazságosságával, melyet vele a hit közöl, igazul meg, vagyis hogy a megigazulás nem az embernek magának sajátja, hanem inkább a neki beszámított Krisztus igazsága; önként következik, hogy az ő tanuk szerint a megigazulás mindenkiben egyenlő, sőt mindenkiben ugyanaz, t. i. Krisztusnak igazsága. Következetesen tagadniok kell, hogy e megigazulást a jócselekedetek fentartják és növelik. A jócselekedetek a hitújítók felfogása szerint csak az elnyert megigazulás jelei, melyek valamint annak elnyerésében közre nem működtek, úgy annak fentartásában és az üdv elnyerésében sem tényezők; ép úgy, mint a rossz cselekedetek, melyek a megromlott természetnek jelei csak, a hit miatt be nem számíttatnak, sem az üdvösséget nem hátráltatják.

A tétel kifejtése.

343. Ellenben a katholikus egyház tana szerint a megigazulás már *elejétől fogva* nem egyenlő mindenkiben, hanem inkább *Isten szabad akarata szerint*, aki kinek-kinek adja, amint akarja, különböző mértékben ömlik belénk; úgyszintén különböző *az egyes megigazulandó készültségéhez és közreműködéséhez képest* is. Azután az egyház azt tanítja, hogy, mint alább bővebben kifejtjük, az elnyert megigazulást a cselekvő érdeme (ex opere operantis), azaz: magának a megigazultnak jócselekedetei és a cselekmény érdeme (ex opere operato) azaz: a szentségek használata fentartja és *növeli;* tehát a megigazulás egy és ugyanazon emberben sem mindig egyenlő.

Tételünk hitcikkely.

344. E tétel hitcikkely; mert a *trienti zsinatban*[2] olvassuk: «Ha valaki azt mondja, hogy a jócselekedetek az elnyert igazságot Isten előtt fenn nem tartják és nem is növelik, hanem

[1] Hasonló tévedést már a IV. században *Jovinianus* is hangoztatott. (V. ö. *Suarez*, de Gratia 9. k. 1. fej. 2. sz.)

[2] 6. ül. 24. fej. V. ö. még ugyanazon ülés 7. fej.

hogy e cselekedetek csak a megnyert megigazulás gyümölcsei és jelei, nem pedig gyarapításának okai, ki legyen közösítve.

345. *Efez.* 4, 7. olvassuk: «Kinek-kinek közülünk pedig a kegyelem Krisztus ajándékozásának mértéke szerint adatott». Tehát sz. *Pál* nyilván azt tanítja, hogy nem mindenki nyer egyenlő malasztot, hanem nagyobbat vagy kisebbet, Krisztus ajándékozásának mértéke, vagyis az ő gondviselésének akarata és titkos végzése szerint.[1] Azután a *Szentírás* kimondja, hogy az igazak az igazságban és életszentségben gyarapszanak. Mert azt olvassuk *Példabesz.* 4, 18.: «Az igazak ösvénye pedig, mint a fénylő világosság, halad és növekedik egészen az utolsó napig»;[2] továbbá *Kor.* II. 9, 10.: «(Isten) megszaporítja igazságtok terményeit»; végre *Titkos jelen. k.* 22, 11.: «Aki igaz, legyen igazabb és a szent legyen szentebb.» Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

Azután a *Szentírás hasonlatos képeket* is nyujt, melyek e tan mellett bizonyítnak; például a szentséget a jó *maghoz* hasonlítja: de a mag fejlődik és nő; az *új* életre születtek a *Szentírás szerint* olyanok, mint a *kisdedek*, kiknek a korral együtt bölcsességben és kegyelemben is növekedniök kell, hogy felserdüljenek és Krisztus alakuljon bennök; végre ugyancsak a *Szentírásban* a megigazultakról olvassuk, hogy ők Isten előtt *kedvesek és kedveltek*, de aki kedves és kedvelt, az kedvesebb és kedveltebb is lehet; minél kedvesebb pedig valaki Isten előtt, annál inkább szereti őt Isten; s minél inkább szereti, annál nagyobb ajándékokat is kap tőle.

346. Sz. *Ágoston*[3] mondja: «A szentek az igazságba öltöztek (*Jób* 29, 14), egyik jobban, a másik kevésbbé»; úgyszintén[4]: «Nincs mindnyájának (az egyházban) egyenlő érdeme: némelyek másoknál szentebbek, némelyek másoknál jobbak.» 2. a szentatyákból.

[1] *Suarez*, de Gratia 9. k. 1. fej. 5. sz.

[2] *Cornelius a Lapide* e helyhez írja: «Ösvénye, azaz: az igazak élete és magaviselete olyan, mint a hajnal, vagy mint a kelő és a világot megvilágosító nap. Mert valamint a hajnali világosság lassanként nő és a teljes nappalig vagyis délig fejlődik, midőn a felhőket és ködöt teljesen eloszlatva, aranyos, fényes és teljes világosság ömlik el az egész fél földtekén: hasonlókép az igazak igazságossága és szentsége is lassankint nő míg végre a tudatlanság és rossz kivánság minden ködét eloszlatva, tisztán és fénylőn ragyog ... Ami kezdetlegesen már ez életben megtörténik, az égben pedig teljes lesz, úgy, hogy többet már nem nőhet!»

[3] Epist. 167. (ad Hieronym.) c. 3. n. 13. M. 33. k. 738. old.

[4] Tractat. in Joann. n. 8. M. 35. k. 1428. old.

3. az észből.

347. Az ész szívesen elfogadja e tant két okból:

1. tekintve *Isten akaratát*, ki adományait tetszése szerint osztogatja. Mivel a természetes rendben, hogy a világegyetem szépsége teljes legyen, nem mindennek ugyanazon tulajdonságokat és ugyanazon mértékben adja; illő, hogy a természetfölötti rendben se ugyanazon mértékben osztogassa kegyelmét, miből az egyház szépsége és tökéletessége származik;

2. tekintve *a megigazulók különböző készültségét és közreműködését;* mert illő, hogy különféle állapotuk és működésük szerint Istentől több vagy kevesebb kegyelmet nyerjenek.[1]

A megigazulás elveszthetősége.

348. Tétel: *Az elnyert megigazulás elveszthető, s minden következő halálos bűn által valóban elvész.*

Tévedések.

349. *Kálvin*[2] azt állítván, hogy a megigazulásra nem kívántatik más, mint az Isten föltétlen előrerendelése, mely az embert az örök életre szánja, azt mondja, hogy az üdvösségre szánt ember a kegyelemből ki nem eshetik; *Luther*, mivel a megigazulóban csak hitet kivánt, azt állította, hogy a malasztot csak a *hitetlenség* bűne által veszthetjük el.

Tehát ezek ellen fordítjuk a tételt, mely magában véve világos.

Tételünk hitcikkely.

350. E tétel hitcikkely, mert a *trienti* zsinatban[3] azt olvassuk, 23., kán.: «Ha valaki azt mondja, hogy az egyszer meg-

[1] Midőn a hittudósok a megigazulás vagy a megszentelő malaszt *csökkenéséről* beszélnek, ezt nem közvetetlenül a megszentelő malaszt megfogyásáról értik; különben a bocsánatos bűn kelleténél nagyobb büntetést vonna maga után, ha t. i. a megszentelő malasztot miatta részben elvesztenők; hanem csak közvetett értelemben, amennyiben t. i. a bocsánatos bűnök ápolják és elősegítik a megigazulás elvesztésére irányuló hajlamot. Mert a bocsánatos bűnök a jócselekedetekben való buzgóságot, mely a megigazulás eredménye, csökkentik; a rosszra való hajlandóságot növelik, mi által a jócselekedetekre nehézkesekké leszünk. Hasonlókép csökken általuk a kisértetekkel szemben való ellentállásunk, kevesbítik a segítő malasztokat, melyeket Isten a súlyosabb vétkek elkerülésére ad; s következőleg a bocsánatos vétkek előkészítenek arra, hogy halálos bűnökbe essünk. V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 2, 2. qu. 24. a. 10.

[2] Már régebben is találkoztak eretnekek, kik e tévedést terjesztették; pl. *Jovinianus* azt állította, hogy a malasztot el nem veszthetjük; *Euagrius* ex Ponto a tökéletesekben teljes ἀπάθεια-t követelt; úgyszintén a *manicheusok* közül is a *kiválasztottak* tanították, hogy ők megigazulván, többé már nem vétkezhetnek. A malaszt elveszthetetlenségét hirdették a *priscillianisták, messalianusok, katharok, fraticellik, Wiklef* stb. V. ö. *Klee*, Dogm.-Gesch. 2. k. 110. s köv. old.; *Vega*, de Incertitudine praedest. et persever. c. 1. V. ö. fönt 41. old.

[3] 6. ülés.

igazult ember többé már nem vétkezhetik, sem a malasztot el nem veszthetí . . ., ki legyen közösítve; 27.: «Ha valaki azt mondja, hogy nincs más halálos bűn, csak a hitetlenség, vagy, hogy semmi más, bármily súlyos és szörnyű bűnnel sem, hanem csak a hitetlenséggel veszthetjük el az egyszer elnyert megigazulást; ki legyen közösítve.»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

351. A *Szentírás* igen sok és igen gyászos *példával* bizonyítja ezt, mint a vétkező angyalok, ősszüleink, *Dávid*, *Salamon*, *a bűbájos Simon*, az áruló *Judás* stb. példáival; de világos szavakkal is tanítja, mint *Ezék.* (33, 12. 13.): «Az igaznak igazsága nem szabadítja meg őt, amely nap vétkezik. Ha azt mondom is az igaznak, hogy élvén él, de ha igazságában bizakodva gonoszat cselekszik: minden igazsága elfeledtetik és ő gonoszságában, melyet elkövetett, abban hal meg»; *Kor.* (I. 10, 11.): «Aki azt véli, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék»; ugyanott (9, 27.): «Sanyargatom testemet és szolgálat alá vetem, nehogy, midőn másokat tanítok, enmagam elvettessem.»

Végre mit jelentenek mindazon intelmek, igéretek és fenyegetések, melyekkel a *Szentírás* lapjain lépten-nyomon találkozunk, hogy a nyert igazságban megmaradjunk, ha a megigazultak az isteni malasztot el nem veszthetnék.[1]

[1] A *Szentírásból* fölhozott *ellenvetéseket* olvasd *Murray*, i. h. 393. s köv. old.

Hivatkoznak az *Ének. éneke*, 8, 7: «A vizek sokasága nem olthatja el a szeretetet és a folyóvizek nem boríthatják el azt.»

Felelet: 1. Ha e szövegben Istennek jegyese (az egyház, vagy a jámbor lélek) iránt való szeretetéről van szó, kétségkívül igaz. Szintúgy, ha az egyháznak jegyese Krisztus iránt való szerelmét veszszük. 2. De ha bármely megigazult lélek szeretetét és malasztját értjük, különbséget teszek: A malaszt semmi erőszak («víz», «folyóvíz» említtetik), valamint semmi, akár külső, akár belső kisértés által, *ha a lélek nem akarja*, nem oltható ki: ezt *megengedem*. De hogy maga a lélek sem olthatná ki a malasztot: azt *tagadom*. Az Énekek énekének szavai csak a szeretet és kedvesség erejét emelik ki, ha akarunk vele élni; de azt nem tanítják, hogy az ember a szeretetre mindenkor kényszerítve van, hogy a kisértet le ne győzze. *Suarez*, i. h. 11. k. 1. fej. 18. sz.

Hivatkoznak a *Róm.* 8, 38 s köv. old.: «Mert bizonyos vagyok, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek . . . sem egyéb teremtmény el nem szakaszthat minket az Isten szeretetétől, mely a mi Urunk Jézus Krisztusban van.» E szavak nyilván kifejezik, úgy mondják, nemcsak azt, hogy a kegyelmet el nem veszthetjük, hanem azt is, hogy ez teljességgel lehetetlen is volna.

Felelem: 1. Ha e szövegben Istennek irántunk való szeretetéről van szó, úgy bizonyára semmi sem veheti el, semmi sem csökkentheti azt mindazok

2. a szentatyákból.

352. Sz. *Cyprián*[1] mondja: «Amennyire sajnáljuk azokat, kiket a föltámadt vihar lesújtott, annyira örülünk rajtatok, hogy az ördög benneteket nem tudott legyőzni»; *Tertullián*[2]: csoda-e az, hogy olyan kipróbált később azután elesik? Saul, jobb volt a többinél s később az irígység leverte őt. Dávid jó, Isten szive szerint való férfiú, majd gyilkosság és paráznaságban lőn vétkessé[3]; sz. *Athanáz*[4]: «Ámde az, ki elesett (valami súlyos bűnbe esett) már nincs többé Istenben, mert a szent és vigasztaló

közül, miket sz. *Pál* fölemlít. De ezt az értelmezést nagyon is ajánlja a fölhozott szöveg utolsó kitétele, «az Isten szeretetétől, *mely a mi Urunk Jézus Krisztusban vagyon*», s a megelőző 29—32. vers megelőző szavai is nyilván erről a szeretetről szólnak. 2. Ha az apostol a mi Isten iránt való szeretetünkről szól: sem az elsoroltak közül semmi, sem rajtunk kívül semmiféle dolog sem olthatja ki szeretetünket, *hacsak mi nem akarjuk*. Csak mi magunk veszthetjük el szabad akaratból vétkezve. Az igazaknak pedig Isten mindig segítségükre van kegyelmeivel, melyekkel minden kisértést, s minden ellenfélt legyőzhetnek. V. ö. a *vatikáni* zsinat 3. ül. 3. fej.: «A kegyelmes Isten, . . . azokat, kiket a sötétségből csodálatos világosságára meghívott, e világosságban, hogy állhatatosan megmaradjanak, kegyelmével megerősíti, mert el nem hagyja azt, aki őt el nem hagyja.»

Hivatkoznak a *Kor.* I. 13, 8: «A szeretet soha sem szünik meg.»

Felelem: Különböztessük meg a szöveg valódi értelmét a hamistól: A szeretet soha sem szünik meg, azaz: akiben megvan, az el nem vesztheti, sem *el nem vetheti*: ezt *tagadom*. A szeretet soha sem szünik meg, az az magától; bensőleg és természeténél fogva maradandó, állandó s ezen okból soha sem szünik meg, ki nem vész: és különösen abban az értelemben állandó, mert ez a másvilágon is örökké változatlanul megmarad, míg a többi erények és adományok ez élettel együtt megszünnek, átváltoznak: ezt *megengedem*. És ez az az értelem, melyben az apostol szavait vennünk kell, mint az a következő szavakból kiviláglik: «A szeretet *sohasem* szünik meg; habár a jövendölések véget érnek, a nyelvek megszünnek, a tudomány elenyészik. Most *részlet*, amit ismerünk és részlet amit jövendölünk. Ha pedig eljön, ami tökéletes, *elenyészik, ami részletes*.»

[1] Epist. 6. n. 1. M. 4. k. 236. old.

[2] Praescript. c. 3. M. 2. k. 17. old. V. ö. még u. a. de poenit. c. 7. M. 1. k. 1352., hol a bűnöst, ki egészen a vétekbe merült, így szólítja meg: «Elvesztetted, amit kaptál vala . . . szánandóbb ezt elveszteni, mint egyáltalán meg nem nyerni.»

[3] Orat. 3. contra Arian. n. 25. M. ser. gr. 26. k. 375. old. V. ö. még sz. *Ágoston* de Corrept. et grat. c. 13. n. 40. M. 41. k. 941. old.: «El kell hinnünk, hogy a kárhozat fiai közül némelyek, kik nem nyerték el a jóban való végleges állhatatos megmaradás ajándokát azon hitben, mely a szeretet által működik, kezdtek élni és egy darabig híven és igazságosan éltek, s azután elestek.»

Lélek, ki Istenben van, őt elhagyta; hanem az ilyen bűnös abban van, kinek magát önként alávetette (t. i.: az ördögben).»

3. az észből.

353. Az *ész* a hitújítók tanát azért is elveti, mert az minden erényt és jámborságot leront és számtalan vételeknek tárt kaput nyit; mit maga *Grotius* is bevall mondván: A keresztény kötelessége azon tanokat elvetni, melyek a jámborságnak ártanak: minő az a sokaktól védelmezett: «Vétkezz bátran, csak higyj még bátrabban és mit sem fog neked ártani, ha száz gyilkosságot és ezer paráznaságot elkövetsz is.» [1]

V. CIKKELY.

A megigazulás gyümölcsei.

Bevezető.

354. Az igaz a megszentelő malasztban az örök élet zálogát nyervén vele egyúttal *erőt* is nyer arra, hogy *jócselekedetekkel érdemet szerezzen.* A megigazulás gyümölcsei azon jócseleke-

[1] V. ö. az ilyes okokat sz. *Tamásból* is, contra Gentes, 4. k. 70. fej.

E helyen a hittudósok többnyire azt a kérdést is felvetik, vajjon ha az igaz halálos bűnt követ el, a megszentelő malaszttal annak ékességét is, melyet föntebb a 230. s köv. old. leírtunk s név szerint vajjon *a belénk öntött erények állapotait is elveszti-e, vagy sem?*

Azt mondjuk, hogy minden halálos bűn által a megszentelő malaszton kívül *a hozzákapcsolt többi állapotbeli ajándék is elvész.*

Ripalda, de Ente supern. disp. 128. sect. 4. n. 38. ez állítást a következőkép bizonyítja: «*Az erények csak a malaszt követelményeként léteznek*, azaz csak azért, mert a malaszt követeli, hogy általuk az isteni állapot teljes legyen és benső állandó méltóságunk, melyre a malaszt emel bennünket, képes legyen állandóan és maradandóan oly cselekedeteket véghez vinni, melyek örökbefogadottságunk, Isten barátsága és az istenségben való részesülésünkhöz, mit mind a malaszt kölcsönöz, méltók. Mert, . . . az erények a dolog természeténél fogva nem kivántatnak meg arra, hogy a természetfölötti cselekedetek belőlük folyólag létesüljenek, sem hogy valamely életképességből mintegy természetszerüleg fakadjanak; hanem csak azért, hogy az istenségben való részesülésre emelt embert benső és marandó képességekkel, melyek a kegyelem méltóságának megfeleljenek, ékesítsék fel. *Tehát a kegyelem távoztával a dolog természeténél fogva távoznak az erények is, miután az az egyetlen ok nem forog fenn többé, melyből Isten azokat az emberbe adta és fentartja:* sem más ok nincs, mely a dolog természeténél fogva fentartásukat megkivánja.

De mégis a hit és remény állapota kivételt képez; mert a *trienti* zsinat, 6. kán. 28. ülés azt tanítja: «Ha valaki azt mondja, hogy midőn a vétek által a kegyelem elvész, a hit is vele együtt mindig elvész; vagy hogy a hit mely

detek, melyek érdemek az örök életre. Ámbár, még mielőtt a természetfölötti *hitre* jutnánk, már előbb is végezhetünk természetes rendű jócselekedeteket; ámbár a *megigazulás* elnyerése előtt is, miután t. i. a hitre meghivatunk, a segítő malaszt

megmarad, nem igazi hit, ha mindjárt nem is élő; vagy hogy az, kinek hite van szeretet nélkül, az nem keresztény, ki legyen közösítve.» Mely szavakkal a zsinat főleg *Luther*, de *Zwingli* és *Kálvin* ellenében is azt vitatja, hogy a hit és szeretet nincsenek mindig összekötve; és létezhetik igaz hit szeretet nélkül: s ugyanazért a szeretet vagyis a megszentelő malaszt elveszthető úgy is, hogy a hit megmarad. Ide tartozik a *jansenistáknak* (v. ö. Jansenii, de Gratia Cristi 5, 6) VIII. *Sándor* pápa által kárhoztatott állítása: «Midőn a nagy bűnösökben megszünik a szeretet, megszünik a hit is, s habár úgy látszik mintha hinnének, hitük nem isteni, hanem emberi; valamint *Quesnellnek* 62. tétele melyet, XI. *Kelemen* kárhoztatott: «Hit nincs szeretet és bizalom nélkül.»

Ez állítás *megokolására* Ripalda (l. c. sect. 5.) azt mondja: «Isten különös és kivételt alkotó törvényét helyesen következtetjük a Szentírás és szentatyák bizonyságtételeiből, azokat a katholikus tanítók közmegegyezése szerint értelmezve és az egyház határozataiból. Dehogy a *hit állapota* a kegyelem elvesztése után is megmarad, ez törvényként következik a Szentírásnak és szentatyáknak a katholikus tanítók közmegegyezése szerint értelmezett bizonyságtételeiből és az egyház határozataiból. Tehát ilyen törvényt el kell fogadnunk . . . Az *altétel* bizonyítása. Valóban a Szentírás és a szentatyák több helyen bizonyítják, hogy a bűnös embernek van hite, *a nélkül, hogy a működő és állapotbeli hit között különbséget tennének* . . . De ezen bizonyságtételeket a katholikus tanítók közmegegyezéssel különbség nélkül az *állapotbeli* hitről is értik; mert úgy a régi (3. l. dist. 23.), mint az újabb katholikus tanítók (2, 2. qu. 4. a. 4.) s másutt egyértelműleg e mellett szólnak. Tehát a Szentírás és szentatyák bizonyságtételeiből, azokat a katholikus tanítók közmegegyezése szerint értelmezve következik a hit állapotának megmaradása a kegyelem elvesztése után.

De a hit és remény állapotai is elveszthetők a Szentírás, Luk. 8, 13; *Tim.* I. 1, 5. s köv.; *Tim.* II. 2. 17. s köv., és a *szentatyák* tanítása szerint, kik a hívőket szorgosan buzdítják, hogy vigyázzanak magokra, hogy az üldöztetés és eretnekség idején hitüket el ne veszítsék. Az *ész* ez igazságot következteti úgy a korunkbeli szomorú példákból, mint abból is, hogy a hit egyszersmind a szabad akarat ténye, melyet szabadon fogadunk el, tehát szabadon el is vethetünk.

A hit és remény állapotai *valóban elvesznek a velök egyenest ellentétes vétkek által*, t. i. az eretnekség és kétségbeesés által. *Lugo* disp. 14. de fide, sect. 4. ezt így okadatolja: Valamint a felnőtteknek Isten ez állapotbeli adományokat csak, ha akarják, adja: úgy fenn sem tartja azokban, kik azt nem akarják, ellene tusakodnak; ámbár nem ugyanazon készültséggel kiván bennök midőn azokat beléjök önti s midőn bennök fentartja; mert a beléjök öntésre tevőleges hozzájárulást, a fentartásra pedig csak azt kivánja, hogy ellentétes tettel azt meg ne vessék; de midőn az ember ellenkező tettel azon ajándékokat elveti és megveti, Isten a legigazságosabban cselekszik, hogy azt elveszi tőlük, mert ő csak az akaróknak adja és akaratuk ellen fenn nem tartja.

segítségével természetfölötti jócselekedeteket is művelhetünk: ámde azon természetes rendű jócselekedetekkel *semmi* természetfölöttit, ez utóbbi természetfölöttiekkel pedig nem tulajdonkép és teljes értelemben, hanem csak *tág* értelemben szerezhetünk érdemet az örök életre; tág értelemben, mondom, amennyiben t. i. az ilyenek, mint már föntebb a 290. s köv. old. jeleztem, Istent némileg rábirják, hogy bizonyos illendőségből a megigazulást megadja.

Ellenben az igaz természetfölötti jócselekedeteivel tulajdonkép és teljes értelemben érdemet szerez az örök életre.

A következőkben a katholikus tant a maga rendje szerint kifejtjük; és pedig

1. *az érdem fogalmáról és fölosztásáról*,
2. *az érdem létezéséről*,
3. *az érdemszerzés feltételeiről*,
4. *az érdem tárgyáról* szólván.

1. Az érdem fogalma és fölosztása.

Meghatározás.

355. E szó, *érdem*, tágabb értelemben azt a viszonyt jelzi, mely a teremtmény szabad (jó vagy rossz) cselekedete s az azt követő visszafizetés közt fenforog.

Az érdem cselekedeteink tulajdona, olyas valami, mi azokat, mert más szolgálatára vagy kárára válnak, annyiban érinti, amennyiben attól, kinek érdekében történnek, viszonzást kivánnak. Sz. *Tamás* szerint[1]: «A jó vagy rossz érdem a viszonzástól, mely őket igazságosság szerint követi, nyerik elnevezésöket; igazságosság szerint való viszonzás pedig onnét járul hozzá, mert a cselekedet másnak hasznára vagy ártalmára szolgált.»

Viszonzásnak nevezzük úgy a *jutalmat*, mint a *büntetést*; amint valamely cselekedet másnak vagy szolgálatára és hasznára, vagy kárára válik. Tehát az érdem (magyarban mindig jó érdemet értünk e szó alatt) *a jócselekedet viszonya a díjhoz vagy jutalomhoz.*

Szabad jócselekedet, mint mondtuk, csak természetes erőkkel művelhető tisztán természetes viszonzásra, miből a *termé-*

[1] Summ. Theol. p. 1, 2. qu. 21. a. 3.

szetes érdem keletkezik. *E helyütt* oly jócselekedeteket veszünk, melyeket természetfölötti erővel, a malaszt segítségével viszünk véghez, melyek e szerint *természetfölöttiek* s belőlük *természetfölötti* érdem keletkezik.

A természetfölötti érdem tehát (s ezentúl mindig csak ezt értjük) a természetet fölülmuló vagyis Isten dicsőségére végzett jócselekedet, mely Isten jutalmára vár; vagy jócselekedet, melyet Isten megjutalmaz; vagy: oly Isten szolgálatára végzett munka, mely magában véve elégséges, hogy Istentől valami természetfölötti adományt nyerjen.[2]

Az érdemet felosztjuk:

Az érdem fölosztása.

356. *Megillető* (meritum de condigno) és *méltányossági* (m. de congruo), vagyis *teljes* (meritum simpliciter dictum) és *nem teljes* érdemre. Ha a jutalom a szabad jócselekedetet *igazságosság szerint* követi, azaz, ha a jócselekedet nemcsak képes Istent a jutalmazásra birni, hanem ezt követeli is, akkor az érdemet *megilletőnek* mondjuk; ha a jutalom a jó cselekedetet nem szorosan vett igazságosság szerint, hanem *illendőség*, vagyis *meltányosság* szerint követi, mely a tett és jutalom közt fenforog, ha tehát a jutalom a megfizetőnek nem igazságosságán, hanem *bőkezűségén* alapszik, amennyiben ugyanis a jócselekedet Istent ugyan rábirhatja a jutalmazásra, de ezt nem követelheti, akkor *méltányossági* érdemnek nevezzük.

Sz. *Tamás* írja:[1] «Azt kell mondanunk, hogy *az érdem* tulajdonképen oly tett, mely szerzőjét arra méltatja, hogy igazságosság szerint valamit kapjon. De ez igazságosság kétféleképen vehető: tulajdonképen is, mely az elfogadó részéről tartozást tételez fel, és hasonlatosan is, midőn az adó részéről tételez fel tartozást; mert illő, hogy az adó adjon valamit, mit azonban az elfogadó nem köteles elfogadni. Ekképen az *igazságosságot az isteni jóság illendőségének* mondjuk, mert mint azt Anzelm mondja, *Isten, midőn a bűnösnek kegyelmez, azért igazságos, mert ez illik hozzá.* És e szerint az *érdem* is kétféle: van oly cselekedet, mely eszközli, hogy a cselekvőnek kell valamit kapnia; és ez a *megillető* érdem; másrészt pedig van oly cselekedet, mely azt esz-

[1] V. ö. az érdem fogalmáról sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 3. qu. 49. a. 6.; *Ripalda*, de Ente supern., disp. 71. sect. 1.; *Billuart*, de Grat. dissert. 8. a. 1.; *Antoine*, Theol. dogm. de grat. c. 8. a. 1.; *Franzelin*, de Verbo incarn. sect. 4. praenot. VI.; Brixner Kirchenblatt, 1879. évf. 13. sz.

[2] Summ. Theol. Suppl. qu. 14. a. 4. — V. ö. fent. 120. s köv. old.

közli, hogy az adónak kell valamit adnia, mert ez méltányos tőle; és azért ez az érdem *méltányosságinak* neveztetik.» Továbbá írja:[1] «Valakiről azt mondjuk, hogy ez őt érdemei folytán *megilleti*, ha helyes becslés szerint a jutalom és érdem közt kölcsönös egyenlőség van; midőn pedig ily egyenlőség nem forog fenn, hanem az adomány csak az ajándékozó bőkezűségéből jő, mivel illik, hogy az adományozó adjon».

Az érdemnek ez igen fontos megkülönböztetését szépen megvilágosíthatjuk a katonáról vett példázattal, aki kötelességét híven teljesítve napi zsoldját *megilletően* kapja, úgy, hogy az neki igazság szerint kijár; ha pedig oly vitéz tetteket hajt végre, melyekre hivatásánál fogva nem köteles, némi különös díjra is számolhat, mi neki *méltányosságból* adatik.

357. *Eredeti* és *származott* érdemre (meritum imparticipatum et participatum). *Eredeti* érdem az oly jócselekedet, mely jutalomra érdemes voltát Isten előtt semmi mástól nem kölcsönzi, hanem egyszerűen magában a tett jelességében és a cselekvő személy méltóságában birja. (*Krisztus* érdeme.)

Származottnak pedig az oly cselekedetet mondjuk, melynek megvan ugyan a maga valóságos érdeme, de azt mástól kölcsönzi és nyeri, mint a venyigének a gyümölcsöt termő ereje a szőllőtőkéből ered. (A *mi* érdemünk.)[2]

2. Az érdem létezése.

Tévedések.

338. *Luther* és *Kálvin* tana szerint[3] ***az igazak jócselekedetei az örök életre semmit sem érnek.*** A hitújítók ugyanis azt tanítják, hogy az ember csak külső cselekedet által igazul

[1] 2. Sent. dist. 27. qu. 1. a. 3. — V. ö. fent. 2. köt. 302. s köv. old.

[2] V. ö. fent. 2. köt. 345. s köv. old.

Az érdem más rendbeli felosztásairól, valamint az érdem fogalmával némileg rokonfogalmakról, pl. az *érdemszerzés, eléglételről* olvasd *Suarez*, de Grat. l. 7. c. 14. n. 3. 6. 22.; különösen pedig l. 12.; *Briener* Kirchenbl. i. h. 290. s köv. old. A *lényeges* és *esetleges* érdemről alább a 337. lapon lesz szó.

[3] *Luthert* illetőleg v. ö. fent, 40. s köv. old.; *Calvinra* vonatkozólag, Justit. II. 1. n. 8. 9.; II. 3.; 5. n. 1. 19.: III. 14. n. 4. Úgyszintén v. ö. Confess. *Helv.* I. c. 16; Confess. *Gallic.* c. 22: Confess. *Belg.* c. 24.

meg, úgy hogy benső vétkei megmaradnak, mert az áteredő bűn által teljesen megromlott természet, mint hibás mag napról napra vétkes cselekedeteket hajt. Miből az következik, hogy az embernek minden cselekedete, mely mint ilyen tőle származik, bűn; azok a jócselekedetek is, melyek tán a Szentlélek erejével a megigazultban erednek, halálos, vagy legfölebb Isten irgalmasságából bocsánatos bűnök.[1] Világos ebből, hogy a hitújítók fölfogása szerint az ily cselekedetek nem lehetnek érdemszerzők.

Az újabb protestánsok, mint már föntebb a 41. s köv. old. jeleztem, *Luther* állításától annyiban eltértek, amennyiben azt mondják, hogy az igazak jócselekedetei ideiglenes jutalmat nyernek ugyan mind itt, mind a másvilágon, de az üdvösséget és az örök életet nem érdemlik meg.[2]

Ez utóbbit makacsul tagadják, hogy alaptételüknek ne ártson, mely szerint az embert egyedül a hit teszi igazzá és üdvözíti. Azonfölül az igazak érdemszerző cselekedeteiről szóló tant az okból is elvetik, mert ez, mint vélik, Krisztus teljes elégtételének és érdemének becsét csökkentené.

Az elősorolt okokból a hitújítók azt is tanítják, hogy *az ember a jócselekedetekre nem köteles*; a tíz parancs kötelező ereje megszünt; sőt a jócselekedetek ártalmasak. «Az igaz minden jócselekedetben halálosan vétkezik,» mondá *Luther*; és: «vétkezzél bátran, csak higyj még bátrabban.»[3]

[1] V. ö. fent. 37. old.

[2] V. ö. fent. 42. old.

[3] V. ö. fent. 41. old.

Különben e helyütt is megjegyzem, hogy maga *Luther*, belátván a tana által okozott nagy erkölcsi feslettséget, hasonlókép, mint az imént említettük, az *újabb* protestánsok is ezen borzasztó állítástól, miszerint a jó cselekedetek az üdvösségre nemcsak nem hasznosak, sőt ártalmasak, nagyon is eltértek. Pl. a *Hengstenbergi* kátó első fejezete a tízparancsolatot tárgyalja és kötelező erejét vitatja; a protestánsok beszédeikben nem ritkán és nyomósan sürgetik hallgatóik előtt a jó cselekedetek szükségességét. V. ö. fent. 41. old.; úgyszintén *Rothe*, Dogm. II., 2. p. 206. s köv. old.

Jó lesz megjegyeznünk, hogy nem a protestánsok hozták be a dögleletes tévelyt először, hanem annak már *előttük* is és *utánok* is nyomaira akadunk. A reformátorok *előtt* már *Simon Magus* és a *nikolaiták*, majd *Aëtius* és *Eunomius* is azt tanították, hogy az örök üdv elnyerésére a jó cselekedetek teljességgel nem szükségesek, hanem a hit egyedül elégséges. A *valentiniánusok* is tagadták a jó cselekedetek szükségét, mivel, mint mondák, ők, mint lelki emberek külső cselekedetek nélkül is üdvözülni fognak. A *gnostikusok* fele-

Tétel: *Az igazaknak Isten kegyelméből végrehajtott cselekedetei érdemszerzők.* Érdemszerzők.

359. *Az igazak* cselekedetei, mondám; tehát csak azokéi, kik a megszentelő malaszt állapotában vannak; A tétel kifejtése.

kezetéből többen annyira vetemedtek, hogy a törvény áthágásával akarták szabadságukat és tökéletességüket bizonyítani, mint a *kainiták* és *Carpocrates tanítványai*. A *messaliánusok*, *begardok* és *beguinok*, a *szabad szellemről elnevezett testvérek* és némileg némileg *Ekkard* mester is azt tanították, hogy a tökéletesség állapotában levő embernek jó cselekedeteket tennie nem is szabad. A *flagellansok* azt hirdették, hogy minden jó cselekedet megvetésre méltó; *Huss* azt vitatta, hogy a jó cselekedetekre ne legyen gondunk, mert azok az örök életre sem nem használnak, sem nem ártanak; mert az üdvözülés és elkárhozás csak az előrendelés és elkárhoztatás következménye.

Azoknál is, kik a *titokzatos* (mysticus) hittudományt művelték, fordulnak elő ilyes kitételek. Pl. a tévesen *Taulernek* tulajdonított mű szerzőjénél. Von der geistlichen Armuth; Th. II. c. 17.; «És azért legjobban teszi, aki minden cselekedettől tartózkodik; mert ha minden cselekedettől ment lenne, úgy tisztán Isten nemzedéke lenne, mit Isten mindon akadálytól menten benne létrehozhatna, és Isten épen azt kivánja tőlünk, hogy mi tétlenek legyünk és őt hagyjuk magunkban működni. Ha egyszer tétlenek lennénk, akkor tökéletes emberek lennénk.» De az ilyes helyeket ugyanazon szerző másutt oda magyarázza és módosítja, hogy a katholikus tannal teljesen megegyeztethetők. — *Taulert* magát ily tévelytől alaposan kimentette *Denifle*, Domokosrendű atya.

A reformátorok *után* megnevezem a *quietistákat*, kik részben szintén ide sorozhatók. Mert *Molinos Mihály* (szül. *Spanyolországban*, † 1696) a tökéletesség legmagasabb fokát, szintúgy, mint a hajdani *hesychasták*, a lélek tétlen nyugalmába helyeztette, és azt tanította, hogy az életszentségre a jó cselekedetek nem szüségesek, sőt mindennemű tulajdon működést az embernek magából ki kell ölnie, hogy Isten működését ne gátolja. *Molinos* tanát így írja le *Hergenröther*, Kirch.-Gesch. t. 2. 8. sz. 137.: «Hogy az ember a tökéletességre jusson, lelkének nyugodtnak, érzéketlennek minden vágytól és tevékenységtől mentnek kell lennie, minden gondolatbaejtő öntudat nélkül egészen Istenbe kell olvadnia. Minden külső és ideiglenes dologtól menten, Istent önmagáért a jutalomra való tekintot nélkül kell szeretnie, akaratának és ismeretének hallgatnia kell, sőt természeti tehetségeinek is meg kell semmisülniök, hogy magát egészen Istenbe olvassza s mindent Istenre bízzon. Egyedül az Isten akar a cselekvő lenni; az embernek egészen szenvedőlegesen kell viselkednie, mint a holttetemnek; tevékenysége Isten működését akadályozza. A lélek e szenvedőleges állapotában mitsem óhajt, sem nem kiván, nem gyűlöl, nem fél, nem kér semmit, a kisértések, még a bűnök se nyugtalanítsák; semmivel se törődjék, s akkor majd egészen megistenül és átalakul. . . .»

Némileg *Fénelon*, a *cambrayi érsek* is ide tartozik, ki *Maximes des Saints* c. művében optimismusától elragadtatva, azt védelmezte, hogy képesek vagyunk az Istent minden érdektől ment szeretettel, a jutalom reménye, vagy a büntetés félelme nélkül csupán önmagáért állandóan szeretni. Akkor a keresztény félelem

érdemszerzők, mondám; úgy, hogy Istent a megjutalmazásra valóban rábirják;

érdemszerzők, mondám, nem eredeti, hanem származott érdem folytán. Csak Krisztus cselekedetei a működő személy méltósága és fensége folytán lehetnek eredetileg érdemszerzők. Az igazak jócselekedetei Isten irgalmasságából és Krisztus érdemei folytán lesznek érdemszerzőkké; *Isten irgalmasságából*, ki ámbár a teremtés jogcímén megjutalmazás nélkül is követelhetett volna tőlünk jó cselekedeteket, mégis az igazaknak jócselekedeteikért kegyesen jutalmat igért[1]; *Krisztus érdemei folytán*, ki szenvedésével és halálával nekünk minden jót kiérdemelt, sőt magát az érdemszerzés kegyelmét is megszerezte, hogy mint az ő tagjai vele együtt érdemeket szerezzünk.

Tételünk hitcikkely.

360. E tétel hitcikkely; mert a *trienti* zsinat így határozott[2]: «Ha valaki azt mondja, hogy az igazaknak jócselekedeteikért, melyeket Istenben végeztek, s ha a jótevésben és az isteni parancsok megtartásában mindvégig állhatatosan megmaradnak, Istentől, az ő irgalmasságából és Jézus Krisztus érdemeiért örök jutalmat várniok és remélniök nem szabad, ki legyen közösítve.» Azután:[3] «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazult ember jó cselekedetei annyira Isten ajándékai, hogy nem egyúttal magának a megigazultnak érdemei is; vagy, hogy a megigazult azon jócselekedeteivel, melyeket Isten kegyelméből és Jézus Krisztus érdeméből, kinek élő tagja, tesz, igazán nem szerez érdemet . . . ki legyen közösítve.»[4]

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

361. A *Szentírás* ezt *nyíltan* kimondja mindazon helyeken, melyekben az embernek Isten előtt *érdemet* tulajdonít; pl. *Jézus*

és remény cselekedetei, midőn. t. i. az isteni igéretekben bízva a jutalom reményében cselekszünk, nem lennének érdemszerzők. Az ellenkezőt védte *Bossuet*, a *meauxi* püspök. Fénelon, miután a legfőbb egyházi tekintély a kérdést eldöntötte, állítását kész engedelmességgel visszavonta. V. ö. *Hergenröther*, Kirchengesch. l. c. n. 139. V. ö. e tévedésekről *Holden*, div. fidei Analys., apud *Migne* Curs. Theol. compl. t. 6. p. 828; *Klee*, Dogm.-Gesch. t. 2. p. 76. s köv. old.

[1] Cfr. *Vega*, Opusc. de Justif., de fide et operib. qu. 5.

[2] Sess. 6. can. 26.

[3] Ibidem can. 32.

[4] Cfr. Ibidem cap. 16. — Ide sorozhatók *Molinos Mihálynak* tételei, melyeket XI. *Ince* pápa által 1687-ben kárhoztatott (Denzingernél Enchirid. XXVII.); nem különben a XII. *Ince* 1699-ben kárhoztatta *cambrayi* tételek (*Denzinger*, l. c. C.)

Sirák fia, 16, 15.: «Minden irgalmas tett helyet készít kinek-kinek az ő cselekedetei érdeme szerint;» *Zsid.* 13, 16.: «A jótékonyságról pedig és az adakozásról el ne feledkezzetek, mert ilyen áldozatokkal érdemet szereztek Isten előtt.» *Benfoglalva* tanítja ama helyeken, hol azon *bérről, jutalomról, megfizetésről, megjutalmazásról, koronáról* stb. van szó, melyet Isten az igazaknak jócselekedeteikért ad, mert e szók az *érdemre* vonatkoznak s csak *érdemről* használatosak. Tanítja továbbá azon helyeken, melyekben azt mondja, hogy *Isten meg fog fizetni* kinek-kinek *cselekedetei szerint*, akár jók, akár rosszak voltak azok; vagy, hogy Isten ítéletet tart az élők és holtak fölött.[1] Mert az ítélet fogalma és az, hogy Isten *kinek-kinek* jó vagy rossz *cselekedetei szerint* jutalommal vagy büntetéssel *megfizet*, ezen cselekedetekben érdemet tételez föl, a jócselekedetekkel jutalomra, a rosszakkal büntetésre szerzünk érdemet. Csak egy ily helyet vegyünk szemügyre. Ki fogja tagadni, ha pl. *Máté* 16. 27. s főleg 25, 33. s köv. olvassa, hogy a mennyei boldogságot Isten nemcsak isteni kegyességénél fogva (mit az ellenfél állít), hanem a jócselekedetek jelessége és hatásossága miatt is adja?[2]

[1] Ez idézteket alább fogjuk hozni.

[2] V. ö. *Breviar. Rom.* lect. fer. 2. infra hebd. primam Quadrag.

Ellenvetik ugyan, hogy egyik-másik nehézségre utaljunk, az ószövetségből *Izai.* 55, 1., hol ez van: «Mindnyájan szomjúhozók! jöjjetek a vizekre; és a kiknek nincs pénzetek, siessetek, vegyetek és egyetek; jöjjetek el, vegyetek pénz nélkül, és minden csere nélkül bort és tejet;» miből azt következtetik, hogy az örök életet ingyen és minden érdem nélkül kapjuk.

Felelem: E helyütt nem az örök életről van szó, hanem Krísztus egyházáról és az abba való hivatásról, mi kitünik a megelőző 54. fejezetből, mely egészen e tárgyról szól, s ugyanezen fejezetben a következőkből pl. 4. v.: «Ime bizonyságul adtam őt a népeknek, vezérül és tanítóul a nemzeteknek.» Hogy pedig Isten igen gyakran olyanokat is megajándékoz a hit és egyházába meghivatás malasztjával, kiknek semmi érdemök nincs, sőt a kiknek nagy vétkeik vannak, azt egy katholikus se fogja tagadni.

Azután *ellenvetik Róm.* 8, 18.: «Nem méltók a jelen idei szenvedések a jövendő dicsőségre,» stb.; s innét következtetik, hogy a jó cselekedetek az örök életre nem érdemszerzők.

Felelem: Hogy e földi élet pillanatnyi, vagy rövid szenvedései, ha azokat önmagokban veszszük és eltekintünk attól, hogy azok a malaszttól származnak, az örök dicsőséggel nincsenek arányban: *megengedem;* de hogy a megszentelő malaszt állapotában, ha belőle származnak, sem állanak az örök élettel arányban: *tagadom.* Az apostol az idézett helyen e szenvedéseket a dicsőséghez arányítja, melyre méltókká tesznek bennünket (v. ö. a megelőző 17. vers), melynek soha

a szentatyákból.

362. Sz. *Ignác*[1] mondja: «Engedjétek meg, hogy a vadállatok tápláléka legyek, mert általuk Istenhez jutok.» *Tertullián*[2] írja: «Hogyan van az Atyánál sok szállás, ha nem az érdemek különfélesége szerint? A csillag is hogyan különbözik a csillagtól, dicsőségben (*Kor.* I. 15, 41), ha nem a sugarak különfélesége

sem lesz vége s csak ez arányban mondja szinte semminek azokat, mert hamar elmulnak. V. ö. a *Kor.* II. 4, 17, hol nyilván beismeri, hogy azok a dicsőségnek mód felett, örökkévaló nagyságát eszközlik (nem adják, csak érdemlik). V. ö. *Murray*, de Gratia, 12. v. 82. sz.

Azután *ellenvetik Róm.* 8, 17; *Kol.* 3, 24 stb., hol azt olvassuk, hogy az igazak *örökösök*, tehát az örök életet örökség gyanánt kapják, tehát nem érdemeikből.

Felelem: Az igazak ugyan örökösök; de nem mint természetes, hanem mint örökbe fogadott fiak. Ha az atya természetes fiát súlyos okokból öröksége egy részétől megfoszthatja, mennyivel inkább szabhat az örökbe fogadott fiú elé oly föltételeket, melyekhez az örökösödés joga kötve van s melyek nélkül az örökösödés egészen megszünik. Hogy pedig Isten az érdem föltételét kikötötte a *felnőttekben* (mert a keresztelt *csecsemők*, ha még mielőtt érdemet szerezhettek volna, meghalnak, csak az *örökség* jogcímén nyerik el az örök életet), kiviláglik a *Róm.* 8, 17: «Az Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak pedig örököstársai, de úgy, *ha* vele együtt szenvedünk, *hogy* együtt meg is dicsőíttessünk;» *Kol.* 3, 23: «Amit cselekesztek, mindent szivből *cselekedjetek, mint az Úrnak és nem mint embereknek*; tudván, hogy az Úrtól veszitek az örökség jutalmát». Örökösök is vagyunk, meg egyuttal szolgák és munkások is, mint olvassuk *Maté* 25, 23: «Örülj, jó és hív szolgám!» Ide tartoznak sz. *Péter* szavai is, *Péter* II. 1, 10: «Igyekezzetek, hogy a jócselekedetek által bizonyossá tegyétek hivatástokat és választatástokat.»

Végre ellenvetik *Luk.* 17, 10: «Mikor mindent megtesztek, ami parancsolva van nektek, mondjátok: Haszontalan szolgák vagyunk, amit meg kellett cselekednünk, azt cselekedtük». Ebből azt következtetik, hogy jócselekedeteink teljesen haszontalanok és az örök életre nem érdemszerzők.

Felelem: A szentírásmagyarázatnak általános szabálya, hogy az értelmezésben mindig szem előtt kell tartanunk a szerző célját s ezen túl nem szabad lépnünk. De, mint az a szövegből kitetszik, Krisztusnak, midőn e szavakat mondá, nem volt más célja, mint hogy tanítványait az alázatosságra birja s a hiú kérkedéstől visszatartsa, mely a jól sikerült cselekedetek után gyakran fellép s a melyre a törvény megtartásával folyton dicsekvő *zsidók* nagyon hajlottak. Tehát ezen helyből is csak azt lehet következtetnünk: hogy alázatosaknak kell lennünk, nem pedig azt: hogy Isten jócselekedeteinkért nem igért jutalmat, vagy mi a megigazulás állapotában a kegyelemmel közremunkálkodván, érdemet nem szerzünk. V. ö. *Vega*, Opuscul. de Justific. fide et oper. 4. k.; *Murray*, i. h. 12. v. 66. s köv. sz.

[1] *Epist.* ad. Rom. 4. sz. M. ser. gr. 5. k. 807. old. V. ö. *Nirschl*, Ignatius 177. s köv. old.

[2] Advers. Gnostic. 6. sz. M. 2. k. 157. old.

által?» Sz. *Ágoston*[1]: «Nincsenek-e hát az igazaknak érdemeik? Vannak bizony, mert igazak. De hogy igazakká lettek, erre nem voltak érdemeik»; továbbá[4]: «Valamint a halál a bűnnek zsoldja, úgy az örök élet mint pályabér, az igazságosság jutalma» Tehát az igazaknak, mint ilyeneknek megvannak érdemeik és pedig az örök életre. Sz. *Prosper* (vagy más ezen ősrégi *Auctoritates* c.

[3] Epist. 194. ad Sixtum 3. f. 6. sz. M. 33. k. 876. old.

[4] Ugyanott 5. f. 20. sz. M. 33. k. 881. old.

A *protestánsok* abbeli kételye eloszlatására, hogy sz. *Agoston* azt tanítja, mikép az örök életet nem érdem fejében, hanem kegyelemből nyerjük, hadd hozzunk fel ugyanazon sz. *Ágoston*, de Grat. et lib. arbitrio cimü művéből egyet-mást; a 6. fejezetben (M. 44. k. 890. old.) olvassuk: «Térjünk vissza sz. *Pál* apostolhoz, kiről bizonyára azt látjuk, hogy nem érdemei folytán, sőt sok rossz érdemmel nyerte el a rosszért jóval fizető Istən malasztját: lássuk mit mond halála előérzetében Timotheushoz írt levelében (*Tim.* II, 4, 6—8): *Mert én már feláldoztatom*, úgymond, *és kimulásom ideje közel vagyon. Jó harcot harcoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam.* Ezzel már bizonyára érdemeit említi; hogy érdemei folytán elnyerje a koronát, miután érdemetlenül kegyelmet nyert. Vigyázzatok végre, mi következik: *Végezetre eltétetett nekem* — úgymond — *az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Ur, az igaz biró.* Kinek adna koronát az igaz biró, ha előbb az irgalmas atya kegyelmet nem ajándékozott volna? és hogy lenne ez az igazság koronája, ha meg nem előzte volna a malaszt, mely a bűnöst igazzá tette? hogyan kapná ez utóbbit tartozáskép, hacsak előbb az ingyenes ajándékot meg nem kapta volna?»

Ugyanezen szentatya továbbá kimutatja, miképen egyeztethető össze ez a két dolog, hogy az igazak jócselekedetei *az igazak érdemei* is s mégis Istennek, vagy az ő malasztjának ajándéka is; (ugyanott 7. s köv. fej. M. 44. k. 892. s köv. old.) mondván: «Mert még a jócselekedetek is Istentől származnak, kitől származik hitünk és szeretetünk is, amiért ugyanazon nemzetek apostola az örök életet is kegyelemnek nevezte. De ebből nem csekély kérdés merül fel, melyet Isten segítségével meg fogunk oldani. Mert ha az örök élet a *jócselekedeteknek jutalma*, amint azt a Szentírás a legvilágosabban kimondja, hogy Isten *megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint* (*Máté* 16, 27.): hogyan lesz az örök élet kegyelem, miután a kegyelmet nem a jócselekedetek fejében nyerjük, hanem ingyen; ezt mondja maga az apostol is: *Már pedig annak, ki munkálkodik, a jutalom nem kegyelemből tulajdonittatik, hanem tartozásból* (*Róm.* 4, 4) . . . s majd hozzátészi: *Ha pedig kegyelemből, már nem cselekedeteknél fogva; mert különben a kegyelem nem volna kegyelem.* (*Róm.* 11, 6.) Hogyan mondhatjuk tehát az örök életet kegyelemnek, holott a cselekedetekért nyerjük? Vagy tán az apostol az örök életet nem nevezte kegyelemnek? Sőt bizonyára, ezt tagadni nem lehet, s nem is kell ide éles elméjü lángész, csak egy kevés éber figyelem. Mert miután azt mondta: *A bün zsoldja a halál;* azonnal hozzáteszi: *Isten malasztja pedig az örök élet a mi Urunk Jézus Krisztusban.*» (*Róm.* 6, 23) Tehát ez

munka szerzője) írja[1]: «Isten jósága mindenki iránt oly nagy, hogy érdemeinknek tudja be azt, mi az Ő adománya, s azért, mit ő adott, örök jutalmat akar adni.»

3. az észből. 363. Az ész ez állítást azzal bizonyítja, hogy kimutatja: az igazaknak a kegyelemből és kegyelemmel véghezvitt jócselekedetei, mindazon *kellékekkel* birnak, melyek az érdemhez szükségesek. De mivel ezen kellékekről még nem szóltunk, ilyen bizonyításba ezúttal nem bocsátkozhatunk.

Az ész ez igazságot más kinyilatkoztatott igazságokból is következteti, pl. a részleges és egyetemes *ítéletnek*, melyet Isten tart az emberek fölött, hitcikkelyéből. Mert mi értelme is lenne ez ítéleteknek, ha az igaz véghezvitt jócselekedeteiért a bűnöstől, ki a jót elhanyagolta, örökre nem különböznék és jutalmat nem nyerne?» «Mert,— amint sz. *Ágoston*[2] mondja,— ép úgy megérdemlik

a kérdés, azt hiszem, máskép meg nem oldható, mint ha úgy értjük, hogy jócselekedeteink is, melyekért örök életet nyerünk, Isten malasztjából származnak, mert az Úr Jézus mondja: *Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek* (*Ján.* 15, 5) . . . . Ha tehát, szeretteim, jó életünk semmi más, mint Isten kegyelme, kétségkívül az örök élet is, melyet a jámbor élet után nyerünk, Isten kegyelme: és Isten ezt is ingyen adja, mert amaz után adja, melyet kegyelemből adott. De mivel a jámbor élet csak kegyelem, emez pedig, melyet érte nyerünk, annak jutalma, tehát ugyanez kegyelem a kegyelemért, mintegy díj az igazságosságért; e szerint igaz lesz, amint igaz is, hogy Isten megfizet mindenkinek az ő cselekedetei szerint . . . *A kegyelmet is kegyelemért fogjuk nyerni,* ha az örök életet fogjuk elnyerni, melyről az apostol azt mondja: *Isten malasztja az örök élet;* előbb pedig azt bocsátotta előre: *A vétek zsoldja a halál.* Igazán *zsoldja,* mert az ördögi gonoszságnak az örök halál méltó díja Ámbár e helyütt mondhatta volna így is és pedig helyesen: Az igazságosság zsoldja pedig az *örök élet*; mégis inkább azt mondta: *Isten malasztja pedig az örök élet,* hogy ebből megértsük azt, hogy Isten bennünket nem érdemeinknél fogva jutalmaz az örök élettel, hanem irgalmasságából. Amint a 102. *Zsolt.* 4. versében mondja a jámbor lelkének: *Ki téged megkoronáz irgalmassággal és könyörülettel.* Vajjon a koronát nem a jó cselekedetek nyerik? De mivel ezen jó cselekedeteket is Ő műveli bennünk, . . . azért mondja a *Zsoltár*: *Megkoronáz téged irgalmassággal és könyörülettel:* mert Isten irgalmasságából teszszük a jót, melyért a koronát nyerjük.»

[1] A könyvben, mely az *Auctoritates* (tekintélyek) című munkát magában foglalja 9. (másutt 12.) fejez. M. 51. k. 210. old. V. ö. fent 88. old.

A szentatyákból vett nehézségekre vonatkozólag lásd alább 323. old.

[2] Epist. 214. ad Valentin 4. sz. M. 33. k. 970. old. — Ide vonatkoznak sz. *Ambrus* szavai is (Hom. l. 2. in c. 2. Luc. M. 15. k. 1574. old.): «Ime Simeon is megjövendeli, hogy az Úr Jézus Krisztus sokaknak romlására és feltámadására jött, hogy szétválaszsza a jámborok és gonoszak érdemeit és cseleke-

a jámborok a jót: mint a gonoszak a rosszat; különben hogyan is itélné meg Isten a világot?»

364. Tétel: *Az igazaknak a malaszt segítségével véghezvitt jócselekedetei megillető érdemmel járnak.*

365. *Megillető érdemmel járnak*, mondám; tehát oly értelemben, hogy ezen cselekedetekért a jutalmazást Isten nemcsak hogy érdemesnek tartja, de határozottan köteles megadni; úgy, hogy megfizetése nem annyira a jutalom, mint inkább a bér jellegével bir; tehát hogy e viszonzást nem annyira az illendőség és méltányosság, mint inkább az igazságosság hozza magával. A tétel kifejtése.

De megjegyezzük, hogy a megfizetésben Isten szabadsága épen fenmarad, habár a megfizetésre kötelezte volt is magát; azért Isten nem azon szoros igazságosság erejénél fogva fizet meg, mint melylyel a gazdák munkásaiknak jól elvégzett dolgaikért megadják a bért, melyet kikötöttek.[1]

366. E tétel nem ugyan hit erejével kötelező,[2] de teljesen bizonyos és igaz, a *trienti zsinat* és a *Szentírás* szavainak megfelelő. Mert a trienti zsinat a fentebb 316. oldalon idézett helyeken nyilván Tételünk bizonyos.

deteink minősége szerint mint igaz és igazságos biró vagy jutalmat szabjon vagy büntetést».

A protestánsok azon *ellenvetésére*, hogy ezen állításunkkal levonunk Krisztus érdemeiből s csak a hiú nagyravágyást tápláljuk magunkban, alább fogunk felelni.

[1] V. ö. *Vega*, Opusc. de Justific. fide et operibus 5. k.

Meg kell jegyeznünk: 1. Hogy Isten a teremtmény iránt nem adós s nem is lehet adós szoros értelemben vett igazságosság erejénél fogva, legyen az akár kölcsönös, akár törvényes, akár osztó igazságosság. 2. De ha *igéretet tett*, igéretét be kell váltania; de ezzel inkább *magának* van lekötve, mint nekünk, miután Ő legigazságosabb. 3. Ha felteszszük, ami nem lehetséges, hogy igéretét be nem váltaná, ezzel semmiféle teremtmény tulajdonjogát Isten meg nem sértené; mert a teremtménynek szorosan véve nincs joga Istennel szemben. *Murray*, de Grat. 12. v. 110. sz.

[2] A hittudósok ez állítás bizonyossági foka felől nincsenek teljes egyetértésben; ámbár legnagyobbrészt velünk tartanak. Igy az iskolás hittudósok, mint sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 3.; et in Commentarius s. Pauli c. 4. et 8. ad Rom.; sz. *Bonaventura*, in 2. Sent. dist. 27. a. 2. qu. ultim.; *Richardus de Mediavilla*, in 4. dist. 46. a. 1. qu. 1.; *Scotus*, in 1. dist. 17. qu. 1. a. 1. s sok más helyen; *Vega*, *Suarez*, *Murray*, stb.

Ellenben *arméniai Gergely*, in 1. dist. 17. qu. 1. a. 2. azt tartja, hogy az örök boldogságot megillető érdem nincs bennünk s hogy a kegyelem segítségével véghezvitt jócselekedeteikkel a jámbor férfiak nem *megillető*, hanem csak *méltányossági* érdemet szereznek. *Durandus de s. Portiano* is in 1. dist. 17. qu. 2. és in 2. dist. 27. qu. 2. és in 3. dist. 18. qu. 2. ugyanezt állítja,

kimondja, hogy az igazak jócselekedetei *valóban érdemszerzők*, mit nem lehetne állítani, ha csak *méltányosság címén* lennének érdemszerzők; mivel az illő érdem tökéletlen érdem, az érdemnek inkább hason képe, mint szoros értelemben vett érdem.

Bizonyítjuk 1 a Szentírásból.

367. A *Szentírásban* olvassuk, hogy több jócselekedet igazságosságból nyer jutalmat, mintegy elveszi *díját*. Az ily cselekedeteket az érdem *megilleti;* mert oly jócselekedetet illet meg az érdem, mely jutalmát, helyesebben díját az igazságosságból nyeri; a cselekedetnek méltósága viszonyban, vagyis arányban áll a kellő díjjal. Mert olvassuk[1]: «Az igazak pedig örökké élnek, és az Úrnál az ő *jutalmok*»; azután[2]: «Az Úr Isten eljön erősséggel . . . ime az ő *jutalma* vele van; továbbá[3]: «Örüljetek és vigadjatok, mert a ti *jutalmatok* bőséges mennyekben»; vagy[4]: «Aki arat, *jutalmát* veszi és terményt gyüjt az örök életre»; s ismét[5]: «Mert amit az ember vet, azt fogja aratni is; . . . aki pedig lélekben vet, lélekben aratja az örök életet»; továbbá[6]: «Végezetre eltétetett nekem az *igazság koronája*»; végre[7]: «Boldog ember, ki a kisértést kiállja; mert ha hűnek találtatik, elnyeri *az élet koronáját*.»[8]

föltétlenül mondván, hogy Isten előtt nincs megillető érdemünk, legfölebb, ha tág értelemben veszszük e kifejezést. *Marsilius* is ugyanezt védi. Hasonlókép többen mások, köztük *Eck János* is.

E kétféle felfogásról v. ö. sz. *Bonaventurát*, in 2. Sent. disp. 27. a. 2. qu. 3.; *Vegát*, i. h. 5. k.; *Bellarmint*, de Justificatione, 5. k.. 20. fej.

[1] *Bölcs.* 5, 16.
[2] *Izsai.* 40, 10.
[3] *Máté* 5, 12.
[4] *Ján.* 4, 36.
[5] *Gal.* 6, 8.
[6] *Tim.* II, 4, 8.
[7] *Jakab* 1, 12.
[8] V. ö. fent. 316. s köv. old.

De *azzal állnak elő*, hogy a *Szentírás* az örök életet gyakrabban *kegyelemnek* nevezi, pl. *Róm.* 6, 23; *Efez.* 2, 8: *Tit.* 3, 7 stb.; pedig a kegyelem nem díj s nem is érdem szerint jár; tehát

Felelem: 1. Az örök életet ugyanazon *Szentírás* gyakrabban jutalomnak, az igazság koronájának stb. mondja, amint bebizonyítottuk. 2. Az örök élet, melyet a Szentírás kegyelemnek is, jutalomnak is nevez, valósággal kegyelem is, és jutalom is; *jutalom* a jócselekedetek fejében, melyekért mint az igazság koronája jár; *kegyelem* pedig azért, mert az embereket Isten ingyen hivja a hitre, ingyen kapják a megigazulást is, mert míg az igazság állapotában jót cselekesznek a segítő malaszt megelőzi és segíti őket. V. ö. fent 318. s köv. old.

368. Mivel már a 318. s köv. oldalokon *a szentatyáknak* ide vágó idézeteit hoztuk, ezúttal fölösleges lesz sokat fölhoznunk. Akinek nem elég az, mit idéztünk, hallja még, mit mond sz. *Ágoston*[1]: «Mert abban, amink van, dicsérjük az adományozó Istent; abban pedig, amit még el nem nyertünk, adósunknak tartsuk. Mert adósunk lett, nem mivel tőlünk valamit kapott, hanem mert megigérte, mi neki tetszett.»[2] 2. a szentatyákból.

369. Hogy az igazaknak a kegyelemből művelt jócselekedeteit az érdem *megilleti,* azt az ész következteti 1. a cselekedet méltóságából, mert azt a serkentő és segítő malaszt ajándékával hajtjuk végre s benne Isten működik közre velünk. 2. A cselekvő ember méltóságából, mert ő, mint föltettük, szent és Isten barátja, s főleg, mert Isten fogadott fia, Krisztus élő tagja és a Szentlélek jegyese. 3. Isten méltóságából, ki a jutalmat megigérte és megadja; ki nemcsak igérete megtartásában a leghivebb, hanem még úgy jutalmaz, mint a mindenség végtelenül gazdag, végtelenül tehetős, végtelenül bőkezű, legfőbb királya. 4. Krisztusnak, az Istenembernek méltóságából, kinek érdemei végtelen értékűek, ki nekünk nemcsak malasztot és dicsőséget érdemelt, hanem azt is, hogy mi is ugyanezeket érdemeljük. 3. az észből.

Mindez együttvéve s különösen a két utóbbi, alkotja a cselekedet *érdemszerző* méltóságát.[3]

[1] Serm. 158. al. de verb. Apost. Serm. 16. M. 38. köt. 863. old.

[2] A *szentatyákból* fölhozott *nehézségekre* vonatkozólag lásd *Migne,* Curs. 10. köt. 1105. és 1121. old.

Hivatkoznak sz. *Bernárdra,* Serm. 1. de Annuntiat. M. 183. köt. 383. old.: «Mert nem is olyanok az ember érdemei, hogy értük *jog szerint* járjon az örök élet, vagy Isten igazságtalanságot követne el, ha azzal meg nem ajándékozna?» ámde ha az örök élet az emberek érdemeiért nem *jog szerint* jár, úgy azon érdemek tulajdonképen az örök életet nem érdemlik meg, tehát.

Felelem: A szövegből kitetszik, hogy sz *Bernárd* csak azt akarja mondani: az örök élet nem illet meg minket a szoros értelemben vett jog szerint, ha Isten azt meg nem igérte, s malasztot nem adott volna; s ez igaz is, mert az *apostol* e föltételt kiköti, midőn mondja (II. *Tim.* 4, 8.): «Eltétetett nekem az igazság koronája»; és *Zsid.* 6, 10: «Mert nem igazságtalan az Isten, hogy elfeledkezzék a ti jótékonyságtokról és fáradalmatokról;» és sz. *Ágoston,* de natur. et grat. c. 2. M. 44. köt. 249. old. «Mert nem igazságtalan az Isten, hogy az igazaktól elfogja az igazság díját.»

[3] *Murray,* i. h. 12. v. 111. sz. — V. ö. Sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 3. sz. *Bonaventura,* in 2. Sent. dist. 27. a. 2. qu. 3. azt mondja: «Az érdemszerző cselekedet arányban áll az okfővel, melyből származa-

Isten érdemen felül jutalmaz.

370. Jó lesz ezúttal röviden válaszolnunk azon kérdésre is: vajjon Isten nem a *megillető érdemen fölül* jutalmaz-e?

Tétel: *Isten az igazakat megillető érdemeiken fölül jutalmazza.*[1]

A tétel kifejtése.

371. *Megillető érdemeiken fölül,* mondám; kétségtelen az mindenekelőtt oly értelemben, hogy, ha csak az Isten kegyelméből

zik s a végső céllal, melyért véghezviszik és az állapottal, amelyben művelik. Ha az *okfővel* való arányában tekintjük, ez értelemben a jócselekedet a szabad akaratból is származik, meg a kegyelemből is. S amennyiben a *szabad akaratból* ered, illő érdemmel jár; mert így szinte a mienk, s mintegy más természetü, mint a jutalom, melyet érte nyerünk. Amennyiben pedig a *kegyelemből* ered, úgy hogy a kegyelem az embert Isten előtt kedvessé teszi, valami isteni s arra való, hogy minket Istenhez vezessen, a jó cselekedetet *az érdem megilleti.* Ha pedig az érdemszerző cselekedetet *céljához* viszonyítjuk, melyért teszszük, ez kétfélekép lehetséges, vagy az adományozó bőkezűségéhez, vagy az igérettevő igazságosságához mérhetjük. *Ha az adományozó bőkezűségéhez* mérjük, úgy *méltányossági* érdemmel jár; mert Istenhez határtalan bőkezűségéhez mérten illik, hogy csekély szolgálatért nagy jutalmat adjon. Ha pedig az *igérettevő igazságosságához* mérjük, amennyiben t. i. Isten megigérte s némileg kötelezte magát, hogy ekkora cselekedetért ily nagy jutalmat ád: ez értelemben azon jócselekedet érdeme *megillető.* Harmadszor, ha az érdemszerző cselekedetet az *állapottal* vetjük össze, melyben azt végrehajtjuk: ezt is kétféle szempont alatt vehetjük, nézhetünk az idő alkalmatosságára és a cselekedet nehézségeire. Ha *az idő alkalmatosságára* vagyunk tekintettel, mivel most van a vetés ideje, mint az apostol mondja (*Gal.* 6, 8.) s aki érdemszerző cselekedetet művel, az jó földbe veti magvát (*Márk* 4, 20, *Luk.* 8. 15.) *méltányos,* hogy e földről nagy aratást kapjon. Miért is Isten annak, ki a jelenben csekélyről lemond őérette, százszorosat igér. (*Máté,* 19, 29.) Ha pedig a *cselekedet nehézségét* veszszük szemügyre, mivel az ily cselekedet annyiban gyökerezik a szabad akaratban, hogy ennek erőit fölülmulja, az embert szinte önmagán fölül emeli és arra képesíti, hogy az örökkévaló jót saját javának eléje tegye; azért az ily cselekedet örök jutalomra érdemes s *megillető* érdemmel jár. Mindebből következik, hogy az érdemszerző cselekedet az akarat szabadságát, az adományozó bőkezűségét és az idő alkalmatosságát tekintve *méltányossági* érdemet szül: ha pedig a kegyelem méltóságát, az igérettevőnek igazságosságát s önön nehézségét tekintjük, *megillető* érdemet szerez. V. ö. ugyanannak Brevil. part. 5. c. 2.

Ellenvetik, mondván: Hogy valami igazán jutalomra méltó legyen, *arányosságnak* kell lennie közte és a jutalom között. De pl. a szegénynek nyujtott pohár hideg víz és az örök dicsőség között semmi arányosság sincs.

Felelem: Hogy valami arányosságnak kell lennie: *megengedem;* de hogy teljes arányosságnak oly egyenlő értéknek kellene lennie, minőt a kölcsönös igazságosság követel: *tagadom.* Hogy teljes arányosság és egyenlő érték nincs:

[1] *Suarez,* de Grat. 12. k. 31. fej. 12. sz.

és irgalmából származó bőséges igéret érdemeinket meg nem előzné, nem volna jogunk oly nagy jutalomra. Ezt minden katholikus hittudós tartja és köteles is tartani. De a tételben más valamit értünk. Az igazak cselekedeteit úgy tekintjük, hogy Isten igérete folytán már ki van szabva jutalmuk. E megfelelő jutalom azonban sokféle lehet, t. i. legkisebb, közép és legnagyobb. Isten igéreténél fogva a legkisebb jutalmat is adhatná. De a tételben azt állítjuk, hogy, habár Isten igazságosan a legkisebb jutalmat is adhatná, mégis bőkezűségében e helyett a megfelelő legnagyobb jutalmat adja; a jócselekedetekért nem egyszerű, de teljes, sőt túláradó mértékkel fizet.

372. Állításunkat, ez értelemben véve, némely hittudós (pl. *Vega*) tagadja; de a legtöbben (mint sz. *Tamás*, *Bonaventura*, *Scotus*, *Durand*, *Bellarmin*, *Suarez* s mások) állítják. E tétel bizonyosnak látszik *Bajus* 14. kárhoztatott ezen állításából: «Az igazak jócselekedetei az utolsó itélet napján nem részesülnek nagyobb jutalomban, mint amennyit megérdemelnek Isten igazságos itélete szerint.»[1] Tételünk valószinü.

megengedem. A némi arányosságra nézve, mely igazi, habár kevésbbé tökéletes; újra különbséget teszek *(subdistinguo)*; a cselekedetet magában és fizikailag tekintve: *megengedem*; de hogy a körülményeket s főleg Isten igéretét tekintetbe véve sem volna: *tagadom*.

Ami a *pohár hideg víz* példáját illeti, Krisztus e példabeszédet (*Máténál* 10, 42.) a malaszt azon nagy erejének föltüntetésére alkalmazta, mely az ily csekély jótettet is határtalanul fölemeli, fölmagasztalja. Mert, hogy úgy mondjam, végtelenül dicsőbb a maga nemében legjelesebb természetes cselekedetnek átváltozása, bár a legkisebb természetfölötti cselekedetté, mint minő az volna, ha a rög lenne aranynyá, vagy drágakővé változnék.

A mennyei dicsőség az érdemszerző cselekedeteket tényleges tökéletesség bőségében ugyan fölülmulja, de nem az erény bőségében. «Mert a jelen malaszt olyan, mint a *mag*. A mag pedig, ámbár nem ér föl a fával terjedelmében, de fölér erejében: mert megvan benne az erő az egész fa létrehozására. Hasonlóképp, ámbár a dicsőség malasztja tényleg tökéletesebb, mint e földi élet malasztja és cselekedetei (mert az teljes malaszt); de ezen tökéletessége benfoglaltatik erejénél fogva a földi élet malasztjában, mint a fa tökéletessége benfoglaltatik a mag erejében, amennyiben a földi élet kegyelmével a bennünk lakozó Szentlélek ereje elégséges ok arra a dicsőségre, melyre folyton törekszik, valamint a magban levő nemző erő a fa létrehozására törekszik, mint egynemű végső czéljára.» *Billuart*, de Grat. diss. 8. a. 3. *Murray*, id. h. 78. s köv. sz.

[1] *Denzingernél* Ench. 894. — Bizonyosnak látszik, mondám; mert más hittudósok *Bajus* 13. és 15. kárhoztatott állításait szem előtt tartva, valószínűnek azt mondják, hogy *Bajus* ezen 14. tételét azért kárhoztatták, mert szerinte

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

373. Sz. *Lukács*-nál 6, 38 Krisztus, előrebocsátván, hogy a másvilágon mi vár ránk, mondja: «Adjatok és adatik nektek, jó és tömött, megrázott és kifolyó mértéket öntenek a ti ölетekbe»; mely szavaknak, mint *Theophylactus* megjegyzi,[1] értelme a következő: «Valamint tehát te, midőn lisztedet megméred, mérődet veszed, megvered és színig megtöltöd, mert takarékosság nélkül akarsz mérni: úgy az Úr is nagy és rakott mértékkel fog neked adni.» *Máté* 20, 14. s köv. a szőllőművesekről mondott példabeszédben olvassuk, hogy azon munkásoknak is, kik nem dolgoztak egész nap, a szőllő ura megadá a napi bért, a tizest és pedig nem igazságosságból, hanem bőkezűségből, amint azt az Úr következő szavai bizonyítják: «Annyit akarok pedig ez utolsónak is adni, mint neked. Avagy nem szabad-e nekem, amit akarok cselekednem? talán a te szemed álnok, hogy ime én jó vagyok?»

2. a szentatyákból.

374. Csak sz. *Fulgentiust* hozom föl, ki ezeket mondja[2]: «Az érdemet (Isten) folytonos segítségével megerősíti, hogy az az igazságos megdicsőítés kegyelmét jutalomképen elnyerje. De ezt is igazság szerint azért mondjuk kegyelemnek, mert nemcsak hogy Isten ajándékaiért adja ajándékait, hanem mert az isteni megfizetés kegyelme ebben is annyira bőséges, hogy az Isten adta emberi jóakaratnak minden érdemét összehasonlítatlanul és kimondhatatlanul fölülmulja.»

3. az észből.

375. Ugyanezt következteti az ész is Isten végtelen és hihetetlen jóságából és jótékonyságából, melylyel az eget és földet betölti, és amelynél fogva reméljük, hogy a kiválasztottak érdemeit nemcsak illendően, de azon fölül is megfogja koronázni.

376. Eddig bebizonyítottuk, hogy az igazak érdemei valóban érdemszerzők, vagyis ami ugyanaz, hogy az igazak az örök életet *megérdemelhetik*. Most azt mondjuk, hogy a jók *kötelesek* is jót cselekedni, vagyis az örök életet maguknak megérdemelni.

a jó cselekedetek nem azon értékük szerint jutalmaztatnak, melyet az örökbefogadás Lelkétől és a malaszttól nyernek, hanem azon érdemük folytán, mely maguktól s erkölcsi jóságuktól ered, mert t. i. az erkölcsi törvénynyel megegyeznek. Ez esetben jogtalanul hivatkoznék ezúttal az idézett, kárhoztatott tételre.

[1] Enarr. in Evang. *Luc.* c. 6. v. 37—40. M. ser. gr. 123. köt. 775. old.
[2] Ad Maximum, l. 1. c. 10. M. 65. köt. 159. old.

377. Annak föltüntetésére, mennyire nem igaz a hitújítók ama második állítása sem, hogy az igazak jócselekedetei nem szükségesek, hanem fölöslegesek, a jócselekedeteknek *szükségességét* is úgy nagyjából pár szóval be fogjuk bizonyítani, miután az idevágó bizonyságokat már föntebb a 290. s köv. old. bőven kifejtettük.

A jócselekedetek szükségessége.

Tétel: *A fölnőtt igaznak az örök élet elnyerésére teljességgel szükségesek a jócselekedetek.*

A tétel kifejtése.

378. A *fölnőttnek,* mondám, mert a megkeresztelt kisdedek, ha fölserdülésük előtt mulnak ki, jócselekedetekre, melyekre képtelenek, nem kötelesek. Ők az örök életet az *örökség* jogcímén nyerik el.

jócselekedetek, mondám, hogy úgy mondjam, a jó cselekvésnek belső komoly szándéka, elhatározott akarat az Isten parancsait megtartani. Mert néha megesik, hogy a fölnőtt a megigazulás elnyerése után csakhamar meghal, tehát nincs ideje a jó cselekedetekre, pl. Nagy *Konstántin* valószínűleg halálos órájában keresztelkedett meg. Ily esetben elégséges a jó cselekvésre és az Isten parancsai megtartására eltökéllett jóakarat, mely az olyanban is, ki valósággal jót cselekszik, az alkalomadtán művelt jócselekedetek gyökere.

Tételünk hitcikkely.

379. E tétel *hitcikkely;* mert hogy egyéb bizonyságokat mellőzzünk, a *trienti* zsinat tanítja[1]: «Ha valaki azt mondja, hogy a megigazult és bármily tökéletes ember nem köteles Isten és az anyaszentegyház parancsait megtartani, hanem csak hinni, mintha az evangelium csak az örök élet puszta és föltétlen igérete volna az isteni parancsok megtartásának föltétele nélkül, ki legyen közösítve.»

[1] 6. ül. 20. kán. V. ö. 19. és 21. kán.; úgyszintén 11. fej.

Ide sorozhatók majdnem minden egyetemes zsinat nyilatkozatai. Mert csekély kivétellel mindegyiken alkottak az erkölcsökről szóló végzéseket s határoztak az üdvösségre szükséges vagy tilos, mint káros és halálthozó tanok fölött. E tévedést a 4. *lateráni* zsinat világos szavakkal kárhoztatta, mint azt de Summ. Trinit. et fide cathol. cap, Firmiter olvashatjuk. A zsinat kimondja, hogy nemcsak a szüzek és önmegtartóztatók, hanem a házasok is az igaz hit és jó cselekedetekkel Istennek tetszenek és érdemesek arra, hogy az örök boldogságra eljussanak. A *konstanzi* zsinat *Wikleff* és *Hus* ellenében sok tévedést kárhoztatott, melyek az erkölcsökre vonatkoznak. A *flórenzi* és 5. *laterani* zsinatok sok oly erkölcsi törvényt hoztak, melyek megtartása az üdvösségre szükséges. V. ö. *Vega,* in Trident. 11. k. 24. fej

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

380. A *Szentírás* a jócselekedetekre való igyekezetet igen szigorúan megköveteli, sőt az üdvösség elnyerésének föltétele gyanánt sürgeti. *Krisztus* [1] azon ifjúnak, ki őt kérdezé: Jó mester! mi jót cselekedjem, hogy örök életem legyen? azt felelé: «Ha pedig az életre be akarsz menni, tartsd meg a parancsolatokat.» *Máté*-nál 16, 27. olvassuk: «Mert az ember fia eljövendő lesz Atyjának dicsőségében az ő angyalaival; és akkor megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint.» Sz. *Jakab*-nál 2, 14.: «Mit használ, atyámfiai! ha valaki mondja, hogy hite vagyon, cselekedetei pedig nincsenek? Vajjon a hit üdvözítheti-e őt?» *Máté* 25, 30. szerint azon szolga, ki talentumával semmi nyereséget sem tudott fölmutatni, a külső sötétségre vettetik, *Máté*-nál 25, 46. Krisztus az utolsó itélet leírásában a jámboroknak irgalmassági cselekedeteikért az örök élet jutalmát igéri, a bűnösöket pedig mulasztásaikért az örök kárhozattal fenyegeti: «És ezek örök kínra mennek, az igazak pedig örök életre.» [2]

2. a szentatyákból.

381. A *szentatyák* iratai ez igazság mellett annyi bizonyságtételt foglalnak magukban, mint ezt már több helyütt mondtuk, [3] hogy felesleges lenne újabbakat felhoznunk. Sz. *Ágoston* ezen tévely ellen egész könyvet irt, melynek címe: *de fide et operibus*. Sz. *Jeromos* is sokat írt e tévedésről *Jovinian* ellen kiadott műveiben. [4]

[1] *Máté*, 19, 17. s köv.

[2] V. ö. a *Szentírás* ide vágó helyeit fönt. a 322 s köv. old., *Vega*, Opusc. de Justif. qu. 1.; *Holden*, div. fidei analys. apud *Migne*, Curs. 6. k. 827. old.

[3] V. ö. fönt. II. köt. 398. s köv. old. III. köt. 297. s köv. old.

[4] V. ö. *Vega*, de Justific. seu in Trident. 11. k. 24. fej.

Hozzáadjuk sz. *Ágoston*, «de fide et operibus» című művéből cap. 15. M. 40. k. 214. old. . . . Ha a nélkül, hogy ezeket a parancsokat megtartanánk, el lehetne jutnunk az örök életre csupán a hit által, mely hit pedig *cselekedetek nélkül holt*, úgy miként lesz igaz, amit a balfelől állóknak fog Krisztus mondani: *Távozzatok tőlem az örök tűzre, mely készíttetett az ördögnek és az ő angyalainak?* Ezeket az Úr nem azért korholja, mivel benne nem hittek, hanem mivel jócselekedeteket nem műveltek. Épen, hogy senki se biztassa magát hitével, mely jócselekedetek nélkül holt, hogy az neki megszerzi az örök életet, azért is minden nemzetet össze fog gyüjteni, kik addig közös legelőn elszórva éltek, hogy kitünjék» . . . V. ö. *Brev. Rom.* Offic. de Confess. Pontif. lect. 7. sqq. (N. Gregor.): «A jót cselekvőket szerzett nyereségükért megjutalmazza, a jóban rest szolgát pedig kárhoztatja»; továbbá *Breviar.*, Offic. de Confess. non Pontif. lect. 7. s. köv. l. (N. Gergely): «Mert Megváltónknak egyik a másik nélkül sehogy sem tetszhetik: ha, akár az, ki jót cselekszik, a paráznaság mételyét el nem hagyja, akár az, ki tisztaságban tündöklik, de jócselekedetekkel nem jeleskedik»; azután ugyanott fer 3. post Dominic. 1. Quadrag.; stb.

382. Az ész állításunkat ugyanazon érvekkel bizonyítja, melyekkel föntebb[1] bebizonyítottuk azt a tételt, hogy a megigazulás elnyerésére és megőrzésére a hiten kívül más előkészületi cselekedetek is szükségesek. Továbbá, ha a pogány *bölcsészek* közül is sokan a józan ész természetes világánál belátták, hogy minden embernek a halál után bekövetkező sorsa ez életben szerzett jó- vagy rossz érdemeitől függ,[2] ez újból megerősíti állításunkat. 3. az észből.

[1] 298. s köv. old.

[2] A józan észből kivilághk, írja *Vega*, Opusc. de Justif. qu. 2., hogy a bálványimádás, káromkodás, hamis eskü, szülőgyilkolás, emberölés, házasságtörés, hamis tanúskodás, lopás rossz, s hogy a jól rendezett államokban mindezen vétséget büntetni kell s hogy akik ilyesmit elkövetnek, azok rosszak, gonosz emberek, vétkesek és kárhozatra méltók, kikkel a derék emberek nem társaloghatnak; a bölcselők is mindezt belátták és irataikban az utódoknak meghagyták, mint ez, hogy másokat mellőzzünk, *Platoból, Aristotelesből, Ciceroból* nyilván kitűnik. Tehát a józan ész természetes világánál is belátható, hogy Isten a mennyei boldogságra nem fogja bocsátani azokat, mert ott semmi fertőztetett sem lesz, sem társaságába nem fogja őket fölvenni, sem kegyelmébe nem fogadja őket, bármekkora legyen is hitök, ha vétkeiket meg nem bánják.

Ez abból is kitetszik, mert előítéletektől ment pillanataikban a *protestánsok* maguk is úgy gondolkodnak, s kénytelenek megvallani, hogy Isten a világot cselekedetei szerint fogja megitélni, s ugyanazért a jócselekedetek az üdvösségre föltétlenül szükségesek.

Egy *példára* hivatkozunk, mely napjainkban történt, 1879-ben a breisgaui *Freiburgban* jelent meg a mű, melynek címe: Zum Lobe der unbefleckten Empfängniss der seligsten Jungfrau. Névtelen szerzője *Preuss*, ki azelőtt a protestánsok között hittanító volt és a legdühösebben védte az egyedül üdvözítő hit hitágazatát, de nemrég Isten kegyelméből a boldogságos szűz *Mária* közbenjárásával megtért. *Preuss*, mondom, idézett művében a 195. s köv. old. elmondja, hogy ő, mielőtt a katholikusok táborába tért, tengeren *Amerikába* akarván hajózni, 77 óráig dühöngő iszonyú tengeri vihar alatt a legnagyobb életveszélyben forgott. Elevenen festi lelki szorultságát s mint a pokoltól megmentő deszkához, úgy kapaszkodott *Luther* állításaiba, hogy az egyedül üdvözítő hitben keresi üdvét: «Christi Blut und Gerechtigkeit, das ist mein Schmuck und Ehrenkleid, damit werd' ich vor Gott bestehen» stb.; csakhogy e folytonos életveszélyben mindez hiábavalónak és haszontalannak látszott, mert minduntalan a *Szentírás* azon szavai forogtak eszében és zavarták elméjét, melyeket a protestánsok s köztük ő is oly gonoszul elferdítettek, t. i. (Titk. Jelen. 20, 12. s köv.): «És látám a holtakat, a nagyokat és kisdedeket állani a királyi szék előtt. És a könyvek megnyittatának, és még más könyv nyittaték meg, az élet könyve; és megitéltettek a holtak azokból, mik e könyvekben valának írva, az ő cselekedeteik szerint. És a tenger előadá a holtakat, kik benne valának; és a halál és alvilág visszaadák halottjaikat, kik nálok valának; és itélet

A protestánsok ellenvetéseit megcáfoljuk.

383. Tanításunk, melyet az érdemszerzésről eddig tárgyaltunk, már némileg világosan föltünteti azt, hogy miként vélekedjünk az úgynevezett *reformátoroknak* föntebb említett állításairól, melyek szerint az igazak érdemszerző cselekedeteiről szóló katholikus tan levon Krisztus érdemeinek méltóságából és dicsőségéből, *s hogy:* az a hívők elbizakodottságát és kevélységét ápolja. De nézzünk szembe egyenként is e két állítással.

Nem kisebbítjük Krisztus érdemeit.

384. Az elsőre röviden azt válaszolhatnám, hogy az igazak érdemszerző cselekedeteiről szóló kath. tan ép oly kevéssé von le Krisztus érdemeiből, sőt növeli azokat, valamint a szőllőtőnek csak dicsőségére válik, ha erős vesszőket és nagy fürtöket terem.

385. De vizsgáljuk kissé figyelmesebben a dolgot, és *Bellarmin*, *Suarez*, *Vega* stb. szerint szedjük szét. Mert minél inkább védik és fújják föl ellenfeleink ez állításukat, annál gyarlóbbá lesz az.

Ellenfeleink állítják: Krisztus érdemei önmagukban s minden hozzájárulásunk nélkül elégségesek; a kath. tan szerint pedig elégtelenek; tehát ezáltal vesztenek méltóságukból.

Feleljük: Krisztus érdemei önmagukban nemcsak elégségesek; de sőt *annyira elégségesek*, hogy általuk és érettük minden ember üdvözülhetne minden érdemszerző vagy csak jó cselekedet nélkül is, ha Isten úgy akarná, mint valóban üdvözülnek a megkeresztelt kisdedek. A mi jó cselekedeteink szükségessége nem Krisztus érdemeinek elégtelenségéből származik, hanem inkább abból, mert Isten az Ő tökéletességének és a mi eszes természetünknek megfelelőleg, mint másutt mondtuk, *tételes törvényt hozott* arra nézve, hogy az örök életet csak úgy nyerjük el, ha Krisztus ezen érdemei a hozzájok tartozókkal, s ezek közt a mi jó cselekedeteinkkel együtt is, ránk alkalmaztatnak.[1]

tartaték mindenik fölött az ő cselekedetei szerint»; s (*Máté* 25, 41. s köv.): «Akkor így szól majd azoknak is, kik balfelől lesznek: Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre; mely készíttetett az ördögnek és az ő angyalainak. Mert éheztem és nem adtatok ennem; szomjuhoztam és nem adtatok nekem italt, jövevény voltam és be nem fogadtatok engem; mezítelen voltam és be nem födöztetek engem; beteg és a tömlöcben voltam és meg nem látogattatok engem,» és (45. vers): «Bizony mondom nektek, amit nem cselekedtetek egynek e kicsinyek közül, nekem nem cselekedtétek.» Azután ecseteli, hogy e szavakat s előbbi életét, melyben ilyes cselekedeteket hiába keresett, megfontolva, a legnagyobb kétségbeesés gyötörte.

[1] Hasonlókép a *természetes* rendben is eszközöket használ Isten az eredmények létrehozására, pl. a nap által megvilágosítja a világot, orvos által

Az igazak érdemeit nem állítjuk Krisztus érdemeivel ellentétbe, hanem azt mondjuk, a mint már kifejtettük, hogy azokból *erednek*, bármi dicséretes van is az igazak érdemeiben, az mind Krisztus érdemeinek dícsőségére háramlik vissza. Mert ő a szőllőtő s mi a szőllővesszők; s valamint a venyige nem hozhat gyümölcsöt, hacsak a tőkén nem marad, úgy Krisztus nélkül mi sem teremthetünk semmi természetfölötti jót.[1]

Ugyanazért, nemhogy a mi érdemeink Krisztus érdemeinek dicsőségéből és hatásosságából valamit levonnának, sőt belőlük *különös dicsőség* árad emezekre. Mert Krisztus nekünk nemcsak örök életet érdemelt, hanem azt is, hogy a malaszt állapotában véghezvitt jó cselekedeteink oly nagy méltósággal birjanak, hogy velök az örök életet kiérdemelhessük.[2]

386. A *másodikra* vonatkozólag. Azt mondják, hogy az igazak érdemszerző cselekedeteiről szóló katholikus tanítás hiú önbizalmat és kevélységet szül.

Nem melengetjük az önbizalmat, hanem inkább alázatosságra indítunk.

Épen ellenkezőleg, mint azt meglátjuk.

Az érdemről szóló katholikus tan szerint ugyan *van bizalmunk jó cselekedeteinkben* a szentírásban említett jámborok és a szent atyák példájára; *Dávid* például azt mondta[3]: «Megszabadított, mert kedvelt engem,» de egyúttal bizalmasan hozzátevé: «És az Úr megfizet nekem igazságom szerint, és kezeim tisztasága szerint fog jutalmazni engem; mert megőriztem az Úr útait, és istentelenül nem cselekedtem Istenem ellen;» sz. *János* pedig

meggyógyítja a beteget, tanító által oktatja a tanítványokat; habár ezen eszközök nélkül is közvetetlenül, vagy más eszközök által ugyanazon eredményeket érhetné el.

[1] Valamint senki sem állította még azt az esztelenséget, hogy a szőllőtő dicsőségéből az levon, ha vesszői sok fürtöt hoznak; szintúgy senki sem mondhatja, legfölebb az esztelen, hogy Krisztus dicsőségéből az levon, ha szolgái az ő kegyelmével, az általa küldött Szentlélek által jócselekedeteket végeznek, melyek valóban méltók az igazság koronájának elnyerésére. *Suarez*, de Grat. 12. fej. 1. k. 16. sz.

[2] Valamint az sem von le semmit sem Isten végtelen hatalmából és működéséből, hanem inkább hatalmát hirdeti, ha a *természeti* erők is létesíthetnek eredményt: mert Istennek nemcsak arra van hatalma, hogy maga működjék, hanem arra is, hogy másokat működtessen, föntartván mégis magának az első, egyetemes és független erő tulajdonát. *Murray*, de Gratia, 12. v. 87. s köv. sz.

[3] *Zsolt.* 17, 20 s köv.

azt mondá:[1] «Ha szívünk nem vádol minket, bizodalmunk vagyon az Istenhez, és amit kérünk, megnyerjük tőle, mert az ő parancsait megtartjuk.»

De nem kevélyen és dölyfösen *bízunk* jó cselekedeteinkben, hanem *szerényen és alázatosan*, megemlékezvén hogy jó cselekedeteink *nem annyira önmaguktól, mint inkább Krisztus érdemeiből*, az isteni beszámítás és Isten kegyelme folytán lesznek érdemszerzőkké; s azonfölül Isten megteheti, hogy azokat nem számítja be az örök boldogságra. Az Úr pedig irgalmasságában és könyörületből adja meg a koronát[2];

megemlékezvén, mondám, hogy *isteni kinyilatkoztatás nélkül soha sem lehetünk afelől biztosak*, hogy a *kegyelem állapotában vagyunk-e*, következőleg cselekedeteink valóban érdemszerzők-e; végre ha a kegyelem állapotában vagyunk, soha sem vagyunk biztosítva, vajjon a jó *cselekedetben mindvégig állhatatosan meg fogunk-e maradni* s nem fogjuk-e újabb bűneinkkel érdemeinket elvesztegetni.[3]

[1] I. *Epist.* 3, 21. sq. V. ö. *Tim.* II. 4, 8.

[2] Mint már föntebb megjegyeztem, nem illik érdemeinkben föltétlenül bíznunk, hanem inkább meg kell vallanunk, hogy egészen attól függünk, kinek irgalmából juthatunk csak el azon kívánatos földre, melynek lakóiról képletesen mondja az Irás (*Zsolt* 43, 4.): «Mert nem kardjok által birták a földet, és nem karjok szabadította meg őket, hanem a te jobbod és karod és orcád világossága, mert kedvelted őket».

[3] *Vega*, Opusc. de justific. qu. 4. írja: *Először* minden emberi érdem földi életünk tartama alatt megakadályozható *újabb vétkekkel*. Mert egyszerűen egyikünk sem érdemelheti ki megerősödését, vagy a malaszt állapotában való végleges állhatatosságát. Mivel pedig ezen megmaradást csak isteni irgalomból érhetjük el, mindig ebbe s nem saját érdemeinkbe helyezzük bizalmunkat. *Másodszor*: Senki sem lehet föltétlenül, sőt minden kétséget kizárólag sem, biztos érdemei felől. Mert a földi életben senki sem tudhatja bizonyosan, hogy cselekedetei jók, semmi tekintetben sem hiányosak, vagy nincs-e olyasmi bennük, mi azokat megmételyezi. S habár ezt némely cselekedeteinkről a hit és józan ész világánál bizton állíthatjuk is, de arról senki sem biztos, hogy *Isten kegyelmében van*. «Mert ki mondhatja (*Példabesz.* 20, 9.): tiszta az én szivem, tiszta vagyok a bűntől!» és (*Jób* 9, 28.): «Féltem minden cselekedeteimtől, tudván, hogy nem kíméled a vétkezőt.» S ugyanott (15 v.): «Ha szintén valami igazságom volna is, nem felelek, hanem birámhoz könyörgök.» És legszebben mondá azt a kivánságok férfia (*Dániel* 9, 18.): «Mert nem igaz voltunknál fogva öntjük színed elé könyörgéseinket, hanem a te nagy irgalmadban bízva.»

Ha mindjárt nagy előmenetelt tesz is valaki az Úr ösvényén s néha örömében ujjongva mondja (*Zsolt.* 115, 3.): «Mit adjak vissza az Úrnak mindazokért, miket

3. Az érdemszerzés föltételei.

387. A 16-ik századbeli *reformátorok*,[1] hogy az érdemszerzésről szóló kath. tant annál könnyebben lerontsák, az érdemszerzésre oly föltételeket szabtak, melyeket halandó meg nem tarthat, t. i. 1. hogy a cselekedet egészen tökéletes legyen s minden tökéletlenségtől ment; 2. hogy arra semmi címen se legyen kötelezve; 3. hogy sajátunk legyen s ne másé (másénak mondták azt a cselekedetet, mely a kegyelemből származik); 4. hogy a jutalommal egyenes arányban álljon. Tévedések.

388. Ezek ellenében az érdemszerzésről szóló kath. tan tételeit úgy állítjuk föl, hogy először kimutatjuk, mely föltételek kívántatnak meg a *megillető*, s azután legalább néhány szóval azokat is, melyek *a méltányossági* érdem megszérzésére kivántatnak. A katholikus tanítás.

389. A *megillető* érdem megszerzésére kivántatik a) *a cselekedet részéről*: Megillető érdem szerzésére szükséges a cselekedet részéről,

290. hogy *tevőleges*, valósággal *létező* és *benső* cselekedet legyen. hogy pozitiv,

Mondom: *tevőleges cselekedet*; mert a cselekedetnek pusztán elmulasztása nem elégséges. De megjegyzem, hogy ha valaki a kisértésnek ellentállva tevőleges cselekedettel nem követi el a rosszat, akkor ez nemcsak nemleges tett, hanem az akarat tevőleges cselekedete, mely azt a rosszat elveti;

valósággal *létező*, mondám; mert ha *föltételesen* létezhetnék, azaz ha léteznék, de csak oly föltétel alatt, mely be nem áll, nem elégséges;

nekem adott?» mégis nemsokára kénytelen lesz a vámossal mellét verni, mondván (*Luk.* 18. 13.): «Isten! légy irgalmas nekem, bűnösnek.» Néha szerfölötti jókedvében mondja (*Zsolt.* 72, 25.): «Mert mim vagyon az égben, és tekivüled mit akartam a földön?» De alig hogy az Úr kissé elfordul tőle, sopánkodni kénytelen (*Róm.* 7, 24 s köv.): «Én szerencsétlen ember! ki szabadít meg engem e halálnak testéből?» S a *Szentírásban* számtalan hely fordul elő, melyeket Isten fiai fölváltva, majd jócselekedeteik fölött *örvendezve*, majd rossz tetteiken *búsulva* magukra alkalmazhatnak, mert *hanyatlásunk és haladásunk* váltakozik testünk haláláig, hogy mint az apostol mondja, ne bizakodjunk magunkban, hanem Istenben, ki a holtakat föltámasztja s egyedül szenteli meg, akiket akar.

Miután tehát ily bizonytalanok az ember érdemei, épen nem illik üdvösségünk érdekében a kelleténél nagyobb bizodalmat helyeznünk beléjök.

[1] Megemlítem a *semipelagiánokat* is, kik azt állítják, hogy az érdemszerzésre elégséges a *föltételesen* bekövetkező jócselekedet is.

hogy *benső* legyen, mondám; mert a csupán külső tett nem elégséges; az érdemszerzés alapja főleg a bensőben gyökeredzik.[1]

szabad, 391. Hogy a tett *szabad* legyen, azaz ment minden, nemcsak külső, de benső kényszertől is.[2]

Ez az üdv jelen rendjére nézve *hitágazat*, mi kitünik *Jansen* 3. kárhoztatott tételéből, mely így szól: «Az érdemszerzésre vagy bűnhődésre a megromlott természet állapotában az emberben nem kivántatik meg a belső, elég a külső kényszertől való mentesség.»

S maga az ész is könnyen belátja, mert a tett beszámíthatósága szabadságától függ, mely nélkül sem erény, sem érdem nem létezik[3];

[1] De amennyiben a külső tettet parancs követeli, vagy azt a benső tett helyesli, a *külső* tett is lehet érdemszerző; sőt mivel a külső tett nagyban hozzájárúl, hogy a benső hatályosabb legyen, gyakrabban ismétlődjék, tovább maradjon, ezáltal nagyban hozzájárúl az érdem növeléséhez.

Vajjon a külső tett, az említett szempont szemmeltartása nélkül is növeli-e a benső tett érdemét: némelyek tagadják (*Suarez, Lugo* stb.), mások (*Ripalda*) állítják. *Ripalda* de Ente supern., in append. ad disp. 74. 70. sz. következőkép okolja meg állítását: «Minden (külső cselekedet) hozzájárul Isten nagyobb tiszteletéhez, mert benne a tisztelet különös alapja rejlik, mely a benső cselekedetek tiszteletétől különbözik; úgyszintén Isten nagyobb dicsőítéséhez is, mert Istent nemcsak a benső, hanem a külső tettek is dicsőítik: ezek ugyanis Isten szolgálatára lévén irányozva, nemcsak az Isten fölségének bizonyságtételét növelik s ezzel egyszersmind az isteni tisztelet alapját is, — hanem az Istenről alkotott igazi és helyes fölfogást is jobban tanúsítják és kifejezik, miből Isten nagyobb dicsősége ered. Azután nagyban elősegítik azt, hogy az Isten által kitűzött s néha a parancs megtartására megkövetelt célt különösen elérjük, amelyhez a pusztán benső tettek épen nem járulnak hozzá; mert Isten nemcsak benső, hanem külső cselekedeteket is kíván és parancsol, és örül a cél elérésének és parancsa tényleges teljesítésének. Ez okok a példaadástól eltekintve is Isten előtt becses és érdemes külső javakkal járnak; mert amit az okos emberek megbecsülnek, az Isten előtt is becsben áll és jutalomban részesül.»

[2] De *Ripaldával*, de Ente supern. 74. v. megjegyezzük: «1. Az érdemszerzésre nem kivántatik meg a *legteljesebb* szabadság, hanem elégséges a teljes, a *halálos* bűnre elégséges szabadság. 2. Ebből következtetem, hogy az erős félelemből kicsikart erényes cselekedet lehet érdemszerző. 3. A segítő malaszt és az esetleges dicsőség megérdemlésére elégséges a tökéletlen szabadság».

[3] Isten az örök életre beszámíthatná ugyan a teljesen akaratlan tetteket is, mint beszámította az *aprószentek* vértanúhalálát; de érdemszerzők-

jó,

392. Hogy erkölcsileg *jó* tett legyen; mert a legszentebb Isten a rossz vagy közönbös[1] tetteket nem tarthatja jutalomra méltóknak. A tettnek valószínűleg[2] *minden tekintetben* jónak kell lennie, azaz *tárgya, célja és körülményei* szerint egyaránt jónak, mert a hittudósok vallják: «Akkor jó valamely cselekedet, ha minden része jó; ha pedig csak egy része rossz, már akkor az egész cselekedet rossz.» De ezzel nem tagadjuk, hogy a jó tetthez vagy egyidejűleg, vagy idő folytán járulhatnak valódi, de bocsánatos rossz tettek is, melyek a jó tettől szám szerint különbözők, a nélkül, hogy a jótett érdemét lerontanák.

Azt is megjegyezzük, hogy a tett érdemszerző voltára nem szükséges, hogy az fölösleges, vagyis a parancson fölül terjedő legyen; sőt magában véve a parancsolt tett egyenlő körülmények között inkább jobban érdemszerző, mint a nem parancsolt; mert az előbbeni esetben mind a tettnek magában véve, mind az *engedelmességnek* megvan a maga érdeme, míg az utóbbiban csak magának a tettnek.[3]

természetfölötti legyen.

393. Hogy *természetfölötti* tett legyen, azaz a *kegyelemből* származzék. A kegyelem alatt pedig e helyütt nem annyira az *állapotbeli* malasztot értjük, melynek az érdemszerzésre való szükségességét csakhamar be fogjuk bizonyítani, mint inkább a *segítő* malasztot.

A legtöbb hittudóssal[4] vitatjuk annak szükségét, hogy a tettnek annyiban kell természetfölöttinek lennie, amennyiben *segítő*

nek azért nem tartja. Ő lévén a dicsőség föltétlen Ura, adhat örök életet, akinek akar, és amint akarja.

Az érdemszerzés e föltételéről v. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 21. a. 3. et qu. 114. a. 1.; *Bellarmin*, de Justific. 5. k. 10. 11. fej.; *Ripalda*, de Ente supern. 74. 1. r.; *Brixner* Kirchenbl., i. h. 238. s köv. old.

[1] De megjegyezzük, hogy a jó szándék által a közönbös tett is érdemszerzővé lesz; mert pl. a sétát, szórakozást stb. a tanár, tanuló, gyóntató stb. azon célból is végezheti, hogy általa alkalmatosabb legyen tisztét teljesíteni, Isten nagyobb dicsőségét és a lelkek üdvét munkálni.

[2] Mert ezen állítást kétségbe is vonják. Pl. *Ripalda* azt mondja, hogy az erkölcsileg jó, de valamely rossz körülmény miatt hibás tett, lehet érdemszerző.

[3] V. ö. *Suarez*, de Grat. 12. k. 5. fej. 4. sz. — Ezzel azonban nem tagadhatjuk, hogy az oly jótettek, melyekre a teljesítés nehézsége miatt nincs parancs, csak tanács, pl. az örök szüzesség, szegénység és engedelmesség fogadalma, melyekről e helyütt bővebben nem tárgyalunk, a legnagyobb mértékben érdemszerzők.

[4] Pl. *Suarez*, stb.

malasztból kell származnia, mert a *trienti* zsinat[1] az igazaknak azon cselekedeteit nevezi érdemszerzőknek, melyeket a *kegyelem által* viszünk véghez; azután[2] az igazak jócselekedeteit Isten előtt kedveseknek és érdemszerzőknek csak annyiban mondja, amennyiben Krisztus befolyása azokat megelőzi, követi és kiséri; végre ezt következteti az *ész* is. Mert az igaznak nem segítő malasztból származó cselekedete csak természetes, tehát természetfölötti jutalomra érdemtelen.

Úgyszintén a legtöbb hittudóssal[3] azt védjük, hogy a tettnek annyiban is természetfölöttinek kell lennie, amennyiben legalább közvetve természetfölötti *indítóokból* kell származnia, olyanból tudniillik, melyet a hit és nem pusztán az ész tár elénk. Legalább *közvetve*, mondám, mert erre elégségesnek vélem azt az általános szándékot is, melynél fogva gyakrabban eltökéljük magunkat arra, hogy Istent tiszteljük s parancsait megtartjuk.

Hitbeli indítóok szükséges, mondám; mert a *Szentírás*[4] a hitet az egész megigazulás, nemcsak az első, hanem a második megigazulás, azaz a megszentelő malaszt gyarapodása gyökerének és alapjának is mondja; tehát a hit minden érdemnek is alapja: mi nem lenne igaz, ha csak az észnek, vagyis pusztán emberi hitnek indítóokából származó cselekedet, melynek ezért csak természetes jósága van, érdemszerző lenne.

Különben szivesen megengedem, hogy ez a két mozzanat, melyet jeleztünk, mindig együtt jár, hogy t. i. ott, hol a cselekedet a segítő malasztból származik, mindig megvan a természetfölötti indítóok.

Azután, midőn az érdemszerzésre természetfölötti indítóokot követelünk, ezzel nem tagadjuk, hogy az igazak azon jócselekedetei, melyek csak természetes jó indítóokból származnak, bár semmi természetfölötti jutalomra nem számíthatnak, mégis hasznosak, hogy a vétkeket könnyebben kerüljük, hogy annál jobban serkenjünk a természetfölötti indítóokokra stb.[5]

[1] 6. ülés 16. fej. 26. kán. és főleg 32. kán.

[2] Ugyanott 16. fej. — V. ö. a *vatikáni* zsinat tervezetéből az alább lapon idézendő nyilatkozatot.

[3] Pl. *Suarez*, de Gratia 12. k. 10. fej. 16. sz. s köv. Ellenkezőleg vélekednek *Vasquez*, *Becanus*, salmanticaiak stb.

[4] *Rom.* 4, 3; *Gal.* 5, 6; *Jak.* 2, 21. s köv.

[5] V. ö. *Suarez*, de Grat. 12. k. 33. fej. 8. és 10. sz.

394. A *megillető* érdem megszerzésére megkivántatik *b*) *a cselekvő*, vagyis érdemszerző személy *részéről*: a cselekvő részéről,

395. Hogy az életben, vagyis földi zarándokságunk pályája alatt szerezzük meg. Ez, ha nem is a dolog természetéből, de hogy földi életében,

Még hátra van azon, a hittudósok között vitatkozás tárgyát képező kérdés vizsgálása: szükséges-e, *hogy az érdemszerző tett a szeretet indítóokából származzék?*

E tekintetben kétféle nézet uralkodik. Az *első* azt mondja, hogy minden jócselekedethez, ha az a lényeges jutalmat akarja kiérdemelni, szükséges az említett szeretetbeli indítóok (*lényeges* jutalmat mondám, vagyis a mennyei dicsőséget s ami vele bensőleg össze van kötve, mint a megszentelő malasztot stb.; mert ami a *mellékes* jutalmat illeti, pl. a megtérő bűnös fölötti örömet, a megvilágosítás különös kegyelmét stb. minden hittudós egyetért, hogy ennek kiérdemlésére a szeretetbeli indítóok nem szükséges). Így *salamancaiak, Bellarmin, Tanner, Antoine, Billuart, Habert, Gonet, Gotti,* stb. *A második* nézet szerint az igaznak minden oly cselekedete, mely természetfölötti; habár sem tényleg, sem eredménybelileg nem származik a szeretet indítóokából, a lényeges jutalmat érdemli. Így *Suarez, Vasquez, Lugo, Viva, Becanus, Sylvius, Montagne, Gury, Ballerini, Jungmann, Hurter,* stb.

Sz. *Tamást* igen sokan az első nézet védőjének tartják némely állításaiért, mint pl. Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 4: «Az örök élet érdeme először a szeretetet illeti meg, a többi erényeket csak másodsorban, amennyiben t. i. tetteiket a szeretet vezérli»; s ugyanott: «A türelem és lelki erősség tette csak annyiban érdemszerző, amennyiben a szeretetből származik», mint *Kor.* I. 13. olvassuk: «Adjam át testemet, úgy hogy égjek: ha szeretetem nincs, mit sem használ.» De a *második* nézet védői erre azt mondják, hogy sz. *Tamás* a szeretet amaz uralma alatt, melyet az érdemszerző cselekedetre szükségesnek vall, csak oly tettet ért, mely a megigazult vagyis *állapotbeli szeretetben* levő embertől származik s amely azonkívül a segítő malaszt segítségével Isten dicsőségére törekszik. (V. ö. sz. *Tamás,* Summ. Theol. Suppl. qu. 14. a. 4.)

E két nézet közül már melyiket válaszszuk?

Ámbár nagyon ajánlatos, hogy minden cselekedeteinket a szeretet indítóokából tegyük, nemcsak azért, mert ez a biztosabb, hanem mivel a második nézet minden bizonyossága mellett is, hogy t. i. az igazaknak bármily természetfölötti indítóokból végzett jócselekedetei érdemszerzők, mivel mondám, a szeretet indítóokából végzett cselekedetek sokkal érdemszerzőbbek, mert a legtökéletesebbek és Istennek legkedvesebbek: mi mégis a *második* nézethez állunk és azt mondjuk, hogy az igazak azon jócselekedetei, melyeket a segítő malaszttal és természetfölötti indítóokból hajtanak végre, ha nem is a szeretet vezérli őket, mégis érdemszerzők: tehát az igazak nemcsak a szeretetből származó, hanem minden más erényű tetteik által is érdemet szereznek.

E nézetet, úgy látszik, a *trienti* zsinat is jelzi, 6. ülés 16. fej. és 32. kán., midőn az igazak minden cselekedeteit érdemszerzőknek mondja. Az *előbbi* hely ez: «Mivel maga Jézus Krisztus befoly a megigazultakra erejével, mint fő a tagokra, s mint a szőllőtő a venyigékre, mely erő az ő jócselekedeteiket

jelen életrendünk szerint Isten határozott rendeletéből nyilván megkivántatik, mert a *Szentírás* csak a földi életnek tulajdonítja az érdemszerzés idejét[1]; a halál idejét a megfizetés idejének mondja[2]; s kimondja, hogy a halál után nincs az érdemre sem hely, sem idő[3]: «Eljön az éjszaka, midőn senki sem munkálkodhatik.» Továbbá sz. *Pál*, midőn azt tanítja, hogy Isten itélni fog mindarról, mi a *testé*, azaz mit a testben cselekedtünk, így szól[4]:

mindig megelőzi, kiséri és követi, s mely nélkül Isten előtt kedvesek és érdemszerzők semmi esetre sem lehetnek: azt kell hinnünk, *hogy a megigazultakban már semmi sem hiányzik, hogy azon cselekedeteikkel, melyeket Istenben műveltek, örök életét... ne érdemelnének.*» Itt az igazaknak valamennyi cselekedetéről van szó, melyek a segítő malasztból származnak, akár a szeretet, akár bármely más természetfölötti indítóok alapján. Már pedig nyilván azt mondja róluk, hogy az örök életre érdemszerzők. Tehát az igazaknak a segítő malasztból származó minden cselekedete érdemszerző, akár a szeretet, akár bármely más természetfölötti indítóok alapján hajtassék végre. Miből következik, hogy a *trienti* zsinat nézete szerint az érdemszerzésre nem szükséges, hogy a cselekedet a szeretet indítóokán alapuljon.

A *másik* hely ez: «Ha valaki azt mondja... hogy maga a megigazult azon jócselekedeteivel, melyeket Isten kegyelméből és Jézus Krisztus érdeme alapján... tesz, nem szerez valóban érdemet, ki legyen közösítve.» Tehát a megigazult *minden* a kegyelemmel véghezvitt cselekedetével érdemet szerez; máskülönben igaz lenne az ezen kánonnal homlokegyenest ellenkező tétel, mely azt mondja, hogy vannak oly isteni kegyelemből tett cselekedetek is, melyekkel az igaz *nem* szerez érdemet. Már pedig sok oly kegyelemből tett cselekedet van, melyek nem a szeretet sugallatából vagy ösztönzéséből származnak. Ha az érdemszerzéshez lényegesen megkivántatnék, hogy a cselekedetet a szeretet legalább ösztönözze; azt a zsinatnak szükségképen meg kellett volna említenie: különben az érdem meghatározása igen hiányos és a zsinathoz nem illő volna.

Ez az állítás a *Szentírással* sem ellenkezik; mert a Szentírás az igazaknak *minden* jócselekedetért érdemet tulajdonít v. ö. föntebb a 322. és 328. old.) a nélkül, hogy azokban a szeretet indítóokát megkivánná; *Máté* 25. fejez. név szerint az irgalmasság cselekedeteiért az örök életet igéri Üdvözítőnk. Ugyanez áll a szentatyákról, valamint mindarról, amit a 323. oldalon és másutt felhoztunk. Ha *Bajus követői* sz. *Ágostonnal* védekeznek és azt mondják, hogy sz. *Ágoston* szerint a szoros értelemben vett természetfölötti szeretet és a vétkes kivánság közt nincs semmi különböző indítóok, erre nézve olvasd *Ripalda*, contra *Bajum*, disp. 22. sect. 1.; *Petavius*, de lege et gratia 2. k. 2. fej. s köv.

Ide tartoznak *Molinos* Mihály és a *cambrayi* kárhoztatott tételek is v. ö. fent. 316. old.) L. *Suarez*, de Grat. 12. k. 8. fej. 9. sz.

[1] *Jézus, Sir. fia K.* 14.; 17, 18, 19. s köv.

[2] Ugyanott 11, 28; *Luk.* 16, 9.

[3] *Ján.* 9, 4.

[4] *Kor.* II. 5, 10. — V. ö. *Suarez*, de Grat. 12. k. 15. fej. 1, 2. és 12. sz. Mit tartsunk a tisztítóhelyen szenvedő lelkekről, l. ugyanott 15. sz.

«Mert mindnyájunknak meg kell jelennünk a Krisztus itélőszéke előtt, hogy kiki elvegye díját a testben, amint jót vagy gonoszat cselekedett.» Tehát csak azzal szerezhetünk érdemet, amit e *földi* életben tettünk.

396. Hogy a *megigazultság állapotában* legyen; mi *Bajus* következő kárhoztatott tételeiből következik (12. tétel): «Pelagius tana az, hogy az örökbefogadás kegyelme nélkül véghezvitt jócselekedet nem érdemli meg a mennyországot»; (13. tétel): «Az örökbefogadott fiak által véghezvitt jócselekedetek az érdemet nem abból nyerik, hogy az örökbefogadónak az Isten fiai szívében lakozó Lelke hajtotta végre, hanem csak abból, hogy a törvénynyel megegyeznek s hogy a törvény iránt való engedelmesség nyilatkozik bennök»; (17. tétel): «Pelagiussal tartanak, kik azt mondják, az érdemszerzésre szükséges, hogy az örökbefogadás kegyelme által fölmagasztaltassunk az isteni hasonlóságba.»[1] a megigazultság állapotában hajtsa végre;

Beismeri ezt a hittel megvilágosított ész is; mert a megszentelő malaszt által az isteni természetet részeseivé, Isten örökbefogadott fiai Krisztus élő tagjaivá és a Szentlélek templomaivá leszünk; tehát, midőn a megigazultság állapotában cselekszünk, minthogy Krisztussal összeköttetésben[2] vagyunk s a Szent-

[1] Hivatkozhatunk a *vatikáni* zsinat hitágazati határozatainak tervezetére is, melyeket a zsinat atyái így fogalmaztak. (L. Dr. *Martin* Konr., omnium concil. Vatic. docum. Collect. p. 28). Az 5. fejezetben olvassuk: «De ugyanezen jócselekedetek, melyek a megelőző, kisérő és követő kegyelemből származnak, az örök életre érdemet nem szereznek ama szentség ajándéka nélkül, mely által az igazak Krisztussal, mint tagok a fővel egyességben és mint kegyelemből Isten fiai Isten természetes Fiával összeköttetésben állanak; mert az Úr így int: Valamint a szőllővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, hacsak a szőllőtőn nem marad, úgy ti sem, hacsak bennem nem maradtok; és az apostol bizonyítja: Ha pedig fiai, örökösei is, Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak pedig örökös-társai. (*Róm.* 8, 17.).» V. ö. ugyane tervezeteket első fogalmazott alakjukban dr. *Friedrich*, Docum. ad illustr. concil. Vatic. 2. k. 22. old.; nemkülönben a zsinat által választott hittudósok jegyzeteit is *Friedrichnél* i. h. 63. old. (l. fönt. 52. old.).

[2] Ezen Krisztussal való összeköttetésükből az igazakra különös méltóság és kedvesség árad; mely minél nagyobb, annál nagyobb értékűek lesznek érdemeik is. Már pedig Krisztussal való ezen rokonságukból az igazakra háramló méltóság oly nagy, hogy mintegy *új* cím arra, hogy a cselekedetek belső értékének megfelelően kellő jutalmat nyerjenek. Továbbá Krisztus érdemeire vonatkozó viszonynál fogva érdemeik az *igazságosságnak* is nagyobb mértékét öltik fel, hogy az Atya-Isten *szorosabb* igazsággal fogadja őket. Végre hozzáadhatjuk, hogy Krisztus is hozzájárul érdemeinkhez, mert Ő *ajánlja* fel azokat Atyjának, hogy szivesebb fogadtatásra találjanak; mert Krisztus ezen felajánlása a felajánlott

lélek bennünk lakik[1], kiváló jelességünk cselekedetünkre is átháramlik elannyira, hogy habár az önmagában véve semmi esetre sincs arányban a jövendő dicsőséggel, habár önmagában véve igen csekély értékű, mégis a jutalom méltóságával némileg arányossá lesz.

Ezt a *Szentírás* is jelzi, pl. *Ján.* 15, 4. s köv. «Miképen a szőllővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, ha nem marad a szőllőtőn; azonképen ti sem, ha énbennem nem maradtok. Én vagyok a szőllőtő, ti a szőllővesszők; aki énbennem marad és én őbenne, az sok gyümölcsöt terem; mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek. Ha ki énbennem nem marad; kivettetik, mint a szőllővessző, és elszárad; és összeszedvén azt, tűzre vetik, és elég»; úgyszintén *Rom.* 8., 15. és 17., hol az örök életet csak azoknak igéri, kik az örökbefogadás Lelkét nyerték.

Ezt olvassuk a *szentatyákból* is. Pl. sz. *Ágoston* írja[2]: «Az emberfiak nem élnek jól, hacsak Isten fiaivá nem lettek» (t. i. a keresztségben); sőt e szentatya azt is elismeri[3], hogy az ép természet állapotában (megszentelő) malaszt nélkül semmi érdemet sem lehetett volna szereznünk.

a megfizető részéről,

397. *A megillető* érdem megszerzésére megkivántatik *c*) *a megfizető részéről*:

az igéret.

398. *Igéret.* Mert habár, mint mondtuk, az igazak jócselekedetei azért, mert ők a megszentelő malaszt folytán az isteni termé-

tárgy méltóságát, vagyis elfogadhatóságát is növeli; s ámbár amint ez az égben jelenleg Krisztus részéről történik, nem foglal magában új érdemet, mégis amennyiben Krisztus megelőző érdemeiben gyökerezik, az igazságosság címét a mi érdemeinkben növeli és tökéletesíti. V. ö. *Hurter*, Compend. 3. k. 242. sz. V. ö. fönt. 321. old., hol *Vega*, in Trident. némely szavai ezen Krisztussal való összeköttetésünkre vonatkoznak.

[1] *Vega*, Opusc. de Justific. qu. 5. írja: «Némi tisztesség és illendőség kívánja, hogy a malasztból és Szentlélekből származó cselekedeteknek örök dicsőség és oly jutalom feleljen meg, milyen Isten fiaihoz illik. Mert a Szentlélek, mint sz. *Pál* apostol mondja (II. *Kor.* 1.), örökségünk záloga, s akikben lakozik, azokat az örök életre juttatja, sz. *János* azon igéi szerint (4. fejez.): *Őbenne szökőkút vize lesz az örök életre.* A malaszt az örök dicsőségnek magva is és általa s a Szentlélek által az isteni természet részeseivé leszünk, Isten fiaivá fogad, kiket az örökbefogadás címén megillet az örökség sz. *Pál* azon szavai szerint (*Rom.* 8): «*Akik Isten lelkétől vezéreltetnek, azok Isten fiai. Ha pedig fiai, örökösei is.*»

[2] Ad *Bonifac.* 1. k. 2. fej. 5. sz. M. 44. k. 552. old.

[3] *Enchirid.* 106. fej. 28. sz. M. 40. k. 282. old.

szet részeseivé, Isten örökbefogadott fiaivá, Krisztus élő tagjaivá lettek, igen nagy méltóságra emelkednek, elannyira, hogy köztük és jutalmuk között némi arányosság áll be; mégis azt tartom, hogy Isten e miatt nem köteles azon tetteket jutalmazni[1]; mert az ember más okból is, a teremtés címén szorosan tartozik jócselekedeteket művelni, megigazulását pedig Isten ingyenes ajándékából nyerte. A jutalomhoz való joga inkább Isten igéretéből származik. Az igaz és hű Isten igéretével kötelezte magát arra, hogy cselekedeteinkkel arányos jutalmat ad. Ez isteni igéret nélkül az igaz, ha Isten minden parancsát is híven megtartotta, csak azt mondhatná: *Haszontalan szolga vagyok;* ez isteni igéret után pedig sz. *Ágostonnal* azt mondhatja: *Isten adósom lett, nem azzal, hogy tőlem valamit kapott, hanem mert igéretet tenni kegyeskedett.*

399. Hivatkozom a *trienti* zsinat 6. ülés 16. fejezetére, mely Isten igéretét nyiltan megemlíti, és ugyanazon ülés 26. kánonjára, hol ezt olvassuk: «Ha valaki azt mondja, hogy az igazaknak jócselekedeteikért, melyeket Istenben végeztek, nem kell az Istentől *az ő irgalmából és Jézus Krisztus érdeméből az örök jutalmat várniok és remélniök*, ha a jócselekedetekben és az isteni parancsnak megtartásában mindvégig megmaradnak, ki legyen közösítve.»[2]

[1] E tárgyban a hittudósok véleménye *háromféle.* Az *első* azt mondja, hogy a malasztból származó cselekedeteinkért *megillető* jutalom jár az esetben is, *ha minden isteni intézkedéstől vagy a megjutalmazás igéretétől eltekintünk is.* Így *Vasquez* s mások. A *második* egészen ellentétes vélemény azt tartja, *hogy teljességgel minden megillető érdem az isteni igérettől függ.* Így *Scotus* után többen. A *harmadik* a középutat választva, azt vitatja, hogy a jutalmat megillető érdem cselekedeteinkben benn van ugyan minden isteni törvény és igérettől eltekintve is: mégis a megillető érdem teljes fogalmát csak az isteni igérettől nyerik. Így *Suarez,* de Grat. 12. k. 17. fej. s köv; *Ripalda,* de Ente supern. disp. 82. s mások.

Azt hiszem, a *harmadik* véleményt, mely a *Szentírással* és *a hagyománynyal* inkább megegyez, mint az előbbiek, legokosabb lesz követnünk. Mert, habár az igazak jó cselekedeteiről azokban azt olvassuk, hogy jutalom jár érettök; de a *jogot* ezen jutalomra az isteni igéretből származtatják.

[2] Ide vágnak a *senoni* zsinatnak (melyet *párisinak* is neveznek, miután e városban tartatott) 1528. évben, de fide cap. 16. szavai *(Harduin,* Acta concil. 9. k. 1946. old.): «Mert ilyen áldozatokkal érdemeljük meg Istent; de elvégre is az irgalom eszközli azt, hogy mindenki cselekedetei érdeme szerint helyet nyerjen, nem ugyan a teljes igazságosság mértéke szerint, mivel *nem méltók a jelen idei szenvedések a jövendő dicsőségre, mely bennünk ki fog jelentetni*

400. Ez állítás úgy látszik a Szentírással megegyez. Szent *Jakabnál* (1., 12.) olvassuk: «Boldog ember, ki a kisértést kiállja, mert ha hűnek találtatik, elnyeri az élet koronáját, melyet Isten az őt szeretőknek *igért*»; és *Zsid.* 6, 12.: «Azok követői (legyetek), kik a hit és béketűrés által örökösei *az igéreteknek*» (az örök életnek, mely nekik megigértetett).

Ide tartoznak sz. *Ágoston* szavai:[1] «Az Úr maga tette magát adósunkká (az igazság koronájával), nem mintha kapna tőlünk valamit, hanem azért, mert *igért*. Nem mondhatjuk neki: Add vissza, amit kaptál, hanem: Add meg, amit *igértél*»; és[2]: «(Mert) adósunkká lett, nem azáltal, hogy tőlünk valamit kapott, hanem mert *igéretet tenni* kegyeskedett. Mert máskép mondjuk embertársunknak: Add meg, mert kölcsön adtam neked; és máskép mondjuk: Add meg, mert igértél nekem ... Így követelhetünk Istentől és mondhatjuk neki: «Add meg, amit *igértél*, mert megtettük, amit parancsoltál.»

401. Ezen körülményeket tekintetbe véve, az érdemet így határozhatjuk meg: Az igaznak e földi életben véghez vitt jócselekedete, mely a szabad akarat és a segítő malaszt által Isten szolgálatára történik, s melyhez az isteni igéret erejénél fogva jutalom van kötve.

Mi szükséges méltányossági érdem szerzésére.

402. Az elszámlált feltételek a *méltányossági érdemre* is megkivántatnak, kivéve e kettőt: a megigazulás állapotát és az isteni igéretet.

Ha az Isten igérete az igért jutalmat kilátásba helyezi, belőle a *csalhatatlanul beszámítandó méltányossági* érdem származik; olyan, melyet a jutalom méltányosságból és egészen bizonyosan követ; ha az Isten igérete nem járul hozzá, *esetlegesen beszámítandó* lesz a méltányossági érdem; azaz olyan, melyet az Isten kegyességéből, de nem teljes bizonyossággal ad.

(*Róm.* 8.): hanem inkább az ingyenes és bőséges igéretnek megfelelően, melynél fogva egy tizes napi bérben szerződvén, munkásokat fogadott szőlőjébe: melynél fogva, mondom, ki a kisértést kiállja, ha hűnek találtatik, elnyeri az élet koronáját ...»

[1] Enarr. in Psalm. 83. n. 16. M. 37. k. 1068. old.

[2] Serm. 158. al. 16. de verbis Apost. c. 2. n. 2. M. 38. k. 863. old.

Az *észbeli* bizonyítékot olvasd *Vegánál*, Opusc. de justif. qu. 5.; sz. *Bonaventura*, 2. dist. 29. a. 3. qu. 2.; *Suarez*, de Grat. 12. k. 17. fej. 7. s köv. sz.

4. Az érdemszerzés tárgya.

403. Tétel: *Az igazak megillető érdemet szereznek magoknak a megszentelő malaszt gyarapodására, az örök életre s annak elnyerésére*[1] *és a dicsőség növekedésére.*

404. E tétel a hitből bizonyos[2]; mert a *trienti* zsinat tanítja[3]: «Ha valaki azt mondja, . . . hogy a megigazult jócselekedeteivel, . . . nem érdemli meg igazán a malaszt gyarapodását, az örök életet s ez örök életnek, ha a malaszt állapotában elhunyt, elnyerését és a dicsőségnek növekedését is; ki legyen közösítve.» Tételünk bizonyos.

405. *A megszentelő malaszt gyarapodására vonatkozólag* hivatkozom *Ján.* 15, 2. «Minden szőllővesszőt, . . . mely hoz gyümölcsöt, megtisztít, hogy többet teremjen». A szőllővesszők az igazak, kik a szőllőtőbe, Krisztusba, a megszentelő malaszttal vannak beoltva; a gyümölcsök a jócselekedetek. Tehát az értelme ez lesz: Isten (Krisztus) az igazat, ki jócselekedeteket Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

[1] Megjegyzem *Suarezzel* (de Grat. 12. k. 29. fej. 1. sz.), hogy «az örök élet és ennek elnyerése nem két külön jutalom; mert a bérnek és a bér kifizetésének megérdemlése nem két díj; mert a dolog csak annyiban az érdem tárgya, amennyiben a cselekvőnek adandó; s viszont az érdem arra tör, hogy a megérdemlett tárgyat elnyerje. A *(trienti)* zsinat pedig mind a két dolgot külön azért tette ki, hogy kifejtse azt, mennyiben esik az örök élet a megillető érdem rovatába. Mert *mivel Isten azon jutalmat nem mindjárt adja meg és azt nem nyerik el mindnyájan, kik azt valamikor megérdemelték* (mert később elveszthették), ki kellett fejteni, hogyan a legbiztosabb és csalhatatlan az az érdem, mivel t. i. az isteni igéreten alapszik. Ennek kinyilvánítására tehát a zsinat hozzátette, hogy az igazak az örök életet érdemlik, melyet nem azonnal, és nem csalhatatlanul fog mindenki elérni föltétlen biztossággal, hanem azon föltétel alatt, *ha a malaszt állapotában mulnak ki,* mert csakis ezen föltétel alatt van nekik szánva, és megigérve az a jutalom. Készakarva nem mondta a zsinat: *ha a malasztot el nem vesztik*, vagy: *ha nem vétkeznek*, hanem: *ha a malaszt állapotában mulnak ki*, mert sok érdemei után az igaz vétkezhetik, a malasztot elvesztheti s mégis a malaszt állapotában húnyhat el, ami elégséges, hogy az örök élet jutalmát, melyet megérdemelt volt, elnyerje».

[2] A hitből bizonyos, mondám; mert az az állítás, hogy az igazak *megillető* érdemet szereznek, mint már föntebb a 321. lapon jeleztem, ámbár teljesen bizonyos, még sincs szoros értelemben vett hitcikkelynek kimondva. — De ha ezen értelemben veszszük a tételt: az igazak *valóban érdemet szereznek*, akkor hitágazat lenne, mint a trienti zsinatból kiviláglik.

[3] 6. ül. 32. kán. V. ö. ugyanazon ülés 10. fej. is.

művelt, a kisebb hibáktól is megtisztítja és szentebbé, Isten előtt kedvesebbé teszi. Ugyanezt következtethetjük némileg a girákról szóló példabeszédből is, melyben arról, ki girájával kereskedett, Krisztus mondja *(Luk.* 19, 26.): «Mindannak, akinek vagyon, adatik és bővelkedni fog.» Ide tartoznak a *Titk. jelen.* 22, 11.: «Aki igaz, legyen igazabb.» Hogyan legyen igazabb? Habár nem tagadom, hogy a megszentelő malaszt a *végrehajtott szentségi ténykedés* által (*ex opere operato*) is gyarapodhatik: de az igaz is bizonyára gyarapíthatja azt jócselekedeteivel, s ez kötelessége is.

Az örök életre vonatkozólag. Már fentebb bebizonyítottuk hogy az örök élet megadását a *Szentírás* mindig úgy állítja szemünk elé, hogy az az igazaknak jutalma ez életben végbezvitt jócselekedeteikért is. Krisztus az utolsó itéleten azt mondja a jobbjára állítottaknak *(Máté* 25., 34.): «Jöjjetek, Atyámnak áldottai! birjátok a világ kezdetétől nektek készített országot»; minek okát is adja, mondván 35. vers.: «Mert éheztem és ennem adtatok; szomjuhoztam és innom adtatok stb.» Tehát az örök élet úgy van feltüntetve, mint a mit az ember érdemelhet.

A *dicsőség növekvésére* vonatkozólag, úgy hogy a megigazult annál nagyobb dicsőséget és boldogságot nyer, minél több és kiválóbb erényes cselekedetet művel, hivatkozom *Kor.* II. 9, 6.: «Ki szűken vet, szűken is arat és aki áldással (azaz bőven), áldással is arat.»

2. a szentatyákból.

406. *A megszentelő malaszt gyarapodása* tárgyában megemlítem sz. *Ágoston*[1] e mondását: «A malaszt maga megérdemli gyarapodását, hogy gyarapodván, megérdemelje tökéletesbülését.» Az örök élet elérésére nézve a szentatyáknak előbb a 318. oldalon elősorolt bizonyítékaira hivatkozom. A dicsőség növekvésére nézve megjegyzem: a szentatyák azt tanítják, hogy a szentek dicsősége nem egyenlő, s ezen egyenlőtlenség az érdemek egyenlőtlenségéből ered: tehát a malaszt növekedte, legalább némi módon az érdemből származik.[2]

3. az észből.

407. A megszentelő malaszt növekedtéről az ész belátja, hogy a megigazult Isten parancsolatait megtartva, mindent, mit Isten gyűlöl, szívéből kiirtva, magát napról-napra alkalmasabbá teszi arra, hogy a Szentlélek ajándékait befogadja.

[1] Epist. 106. al. 186., ad Paulinum c. 3. n. 10. M. 33, k. 819. old. — V. ö. föntebb a 318. old.

[2] *Suarez*, de Grat. 12. k. 29. fej. 7. sz.

De Isten még készségesebben adja ajándékait, mint a hogy azokat az ember elfogadja.[1]

A dicsőség növekedte felől a hit által felvilágosított elme jól tudja, hogy az ezen életben nyert megigazulás a jövendő dicsőségnek magva, s hogy ezért a mennyei dicsőség a földön szerzett megigazulás és szentség fokának megfelel. De mivel földi életünkben az igazak jócselekedetei szentségöket öregbítik, világos, hogy ezek a mennyei dicsőséget is növelik.[2]

Eszünk azonfölül azt is belátja, hogy ezen az érdem tárgyáról szóló tanítás úgy Isten tökéletességének t. i. igazságosságának, szentségének stb., mint az ember eszes természetének mindenben megfelel.

408. Ez a három, melyről imént szóltunk, az, mit a megigazultak jócselekedeteikkel valóban kiérdemelnek. Vajjon ezeken kívül még mást is valóban kiérdemelhetnek-e, nem tudjuk. Sőt mondhatjuk, hogy mindaz, mit a hittudósok ezeken kívül még az érdem tárgyai közé soroznak, többé-kevésbbé bizonytalan.

De hogy az érdem tárgyának tanát a kellő bőséggel tárgyaljuk, még a többit is, miről említettem, hogy abban a hittudósok, egyikmásikát kivéve, meg nem egyeznek, jónak látom röviden tárgyalni.

Mit érdemel az ember illő módon?

409. Az igazak maguknak nem ugyan megillető, de illő módon, ha nem is csalhatatlan bizonyossággal, kiérdemelhetik, vagy, hogy állításomat még szűkebbre vonjam, kikönyöröghetik magoknak:

Alkalmas segítő-malasztokat

410. az alkalmas segítő malasztokat arra, hogy a halálos bűnöket elkerüljék. Mondják nehányan (valenciai *Gergely*, *Becanus*, *Tanner*, *Suarez* és mások), hogy a megigazultak ily malasztokat, habár ezek magukban véve nem eredményesek, de a bűnök kerülésére szükségesek, maguknak illő érdem útján szerezhetnek. *Suarez* [3]

[1] Ennek oka, melyet sz. *Tamás*, Summ. theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 8. előad, *Gotti*, theol. schol. t. 2. tract. 8. de merito q. 3. dub. 3. szerint abban áll: «Amire a malaszt működése kiterjed, az a megillető érdem körébe tartozik; de a malaszt működése kiterjed a malaszt növekedésére is; tehát stb. Az alsó tételt bizonyítom. Valamely mozdító működése nemcsak a mozgás végső céljára terjed ki, hanem a mozgás valamennyi mozzanatára. De a malaszt mozgásának végső célja az örök élet. A haladást pedig ebben a mozgásban a szeretet vagyis a malaszt növekedése alkotja a Péld. 4. fejezete szerint: Az igazak ösvénye pedig mint a fénylő világosság halad és növekedik egész a teljes napig, mely a dicsőség napja. Tehát a malaszt növekedése a megillető érdem körébe tartozik.

[2] V. ö. *Suarez* de Grat. 12. k. 25. fej. 2. és 3. sz.; 29. sz. 7. fej.

[3] De Grat. 12. k. 26. fej. 27. sz. Egyébiránt olvasd föntebb a 78. s köv. old. és 128. s köv. old.

így ír: «Azon elegendő és szükséges segítségről, melyet Isten a malaszt gyarapodása után, melyhez megillető érdemet birnak, ad vagy kinál; valószinű, hogy ahhoz a malaszttal való összefüggésnél fogva ugyanúgy megillető érdemet birnak, mint a malaszt gyarapodásához. Mert az, ki valamely alakot megillető módon megérdemel, vele együtt megérdemli mindazt, mi azon alakhoz természete szerint tartozik, vagy abból következik . . . De ezen szükséges segítség a malaszthoz tartozik, valamint annak minden fokozatához: tehát aki a malaszt növekvését megilletően megérdemli, következetesen és ugyanoly módon megérdemli az arra való segítséget is.» Más hittudósok azonban tagadják, hogy az igaz az ily malasztokat *megilletően* megérdemelné. Többen a kérdést, vajjon az igaz ily malasztokat érdemelhet-e vagy sem, mellőzik.

A kegyelem visszaszerzését.

411. Azon esetben, ha a kegyelemből kiestek, annak visszaszerzését; illő érdemmel, de ez nem bizonyos; mert Isten semmi ilyes igéretet nem tett; ellenben inkább ezt olvassuk:[1] «Ha pedig az igaz eltér az ő igazságától és gonoszt cselekszik .... minden igazságai, melyeket cselekedett volt, nem lesznek emlékezetben»; de mégis megtörténhetik olyképen, hogy az igaz legalább néha néhány jócselekedetével, kivált e visszaszerzést kérve, egyedül Isten kegyes bőkezűségéből csakis az ő irgalmából, esése után e visszaszerzést kieszközli.

Ezen érdemet tehát, melynél fogva az igaz bukása után a malaszt visszaszerzését megérdemelheti, nem bánom, ha úgy

[1] *Ezek.* 18, 24. V. ö. sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 7., ki határozottan tagadja, hogy az igaz esése után a kegyelem visszaszerzését «akár illően, akár megilletően megérdemelhetné». Sz. *Tamást* követik *Medina, Kajetán* s az újkoriak majdnem valamennyien. Ezt tartja Nagy *Albert* is. Ugyanazt mondja *Halensis* is 3. part., qu. 61. al. 69. membr. 5. a. 2. n. 2. hol az ily érdemet egyszerűen tagadja, habár nem is különbözteti meg, mint sz. *Tamás,* a megillető és illő módot.

Az állítás, mely ezt tagadja, azon véleményen alapszik, mely szerint a bekövetkező bűn minden, nemcsak a megillető, de még az illő érdemet is elöli; tehát úgy a megillető, mint illő érdemmel a bukás után a malasztot visszaszerezni egyenlőkép lehetetlen; mert a megillető érdemnél a lehetetlenség onnan támad, hogy azt a bekövetkező bűn elöli; ha tehát az illő érdemet is elöli, egyenlő a lehetetlenség. Oka ennek az, hogy az érdemet elölni nem más, mint megakadályozni, hogy a míg a vétek el nem távolodik, eredményét létre ne hozhassa; tehát maga a vétek eltávolítása nem lehet az érdem eredménye. V. ö. *Suarez,* i. h. 38. fej. 2. sz.

tetszik, nevezzük esetlegesen illő érdemnek, de ezzel már azt nagyon is alászállítottuk s értelmét kitágítottuk.[1]

412. Végleges állhatatosság ajándékát; nem *csalhatatlanul beszámítandó méltányossági* érdemmel[2]; A végleges állhatatosság ajándékát.

mert Isten nem igérte meg.[3] A *Szentírás* inkább arra serkent, hogy félelemmel s reszketéssel munkáljuk üdvünket (*Filipp.* 2, 12.; s *Kor.* I. 10, 12.) azt írja az apostol, hogy az, ki hiszi, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék; és *Róm.*, 11, 20. s köv. inti a híveket, ne büszkélkedjenek, hanem féljenek attól, hogy Isten nem kegyelmez nekik, mint a természetes ágak-

[1] V. ö. *Gotti*, Theol. schol. t. 2. tract. 8. de merito justi, qu. 3.

Több hírneves hittudós (*Suarez* i. h. 3. sz. ezek közül sz. *Bonaventurát, Scotust, Vegát, Bellarmint* stb. említi) azt hiszi, hogy a megigazult jócselekedeteivel a bukás után a kegyelem visszaszerzését a szó szoros értelemben vett illő érdemmel megszerezheti. V. ö. *Suarez*, de Grat. 12. k. 38. fej. 3. s kk. sz. *Suarez*, i. h. 6. sz. több példát idéz a Szentírásból, melyekkel ezt bebizonyítani iparkodik, s azt mondja, hogy a vélemény, mely szerint ez néha megtörténhetik, jámbor és bebizonyítható. «Mert (7. sz.) a megelőző jó érdemek Istennek valósággal tetszenek s tetszését állandóan bírják; ennélfogva Istent valóságos illendőséggel, mely az illő érdemre elégséges, rábirhatják arra, hogy a bűnösnek irgalmazzon. Nem látom be, tehát miért kellene ezt általában tagadni, habár úgy látszik, nem is lehet bármely érdemről s minden bűnről általánosan mondani, hanem annak megitélésében okos mértékkel és méltányossággal kell élni. Megeshetik ugyanis, hogy a megelőző érdemek csekély számát a bekövetkező bűnök serege elnyomja, hogy Istent semmikép sem indíthatják irgalomra. De ellenkezően fog történni, ha az érdemek nagyok s a bekövetkező vétkek csekély számúak s némikép akár tudatlansággal, akár gyöngeséggel menthetők.» *Murray* hozzáteszi, i. h. 12. v. 160. sz. Mikor történik ez, s mely határozott esetekben valósul meg, teljesen bizonytalan. Kétségtelen azonban, hogy dicséretes és jó az igaz imája, melyben Istent arra kéri, hogy őt, ha elbukott, újra fölemelje; mi nem zárja ki a bűn valódi gyülöletét s a határozatot, hogy sohasem akar vétkezni.

[2] Az összes hittudósok, élükön sz. *Tamással*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 9. bizonyítják, hogy a megigazult a végleges állhatatosságot megilletően meg nem érdemli. A kegyelem visszaszerzéséről és a végleges állhatatosságról *Bellarmin*, de Justific. 5. k. 22. f. írja: «A hittudósok egyhangú ítélete, hogy ezek nem esnek a megillető érdem körébe».

[3] Ámbár *Suarez*, mint azt már fönnebb a 97. oldalon megjegyeztem, azt állítja is, hogy Isten *megigérte* ezt azon szavakkal, *aki kér, az elnyeri*, s azért ez ajándékot bizonyosan meg lehet szerezni, ha valaki szünet nélkül kéri: mégis bevallja (de Grat. 12. k. 38. f. 17. sz.), hogy ez az igéret nem azt jelenti, mintha az igaz cselekedeteivel ezt megérdemelhetné, vagyis mintha az igaz szakadatlan imájával a végleges állhatatosság kegyelmét csalhatatlanul beszámítandó méltányossági érdemmel bizonyosan megszerezhetné.

nak (a zsidóknak) nem kegyelmezett; s a *Kor.* I. 9, 27. szerint sz. *Pál* maga is annyi apostoli fáradalom után, midőn Krisztusnak annyi lelket megszerzett, testét fenyítette s szolgaságra kényszeríté, hogy Isten őt el ne kárhoztassa.

Ugyanezt bizonyítják a *szentatyák*, midőn elmondják, hogy a legszentebb emberek is vétkeztek s elkárhoztak. Ismeretes sz. *Ágoston* mondása: «Libanon cedrusai is megdőlnek s a csillagok is lehullnak az égről», azaz a jámborságukban nagy és hírneves emberek eretnekségbe, hitehagyásba esnek s a pokolba kerülnek.

De azt állítjuk, hogy az igaz, *esetlegesen beszámítandó méltányossági* érdemmel, különösen, ha sok jámbor cselekedetet végez s ha az állhatatosságot naponkint imádkozva kéri, megérdemelheti, vagy legalább is kiesdheti magának az állhatatosság ajándékát.[1]

Ide tartozik sz. *Ágoston*[2] mondása: «Ez ajándékot könyörgéssel ki lehet érdemelni»; s sz. *Alfonzé*[3]: «Ha imádkozol (úgy, ahogy kell, tehát a többi közt állhatatosan is), biztos, hogy üdvözülsz; ha nem imádkozol, biztos, hogy elkárhozol.» E tárgyba vág az egyház imáiból a következő: «Engedd, hogy mindenkor parancsaidhoz ragaszkodjunk; s ne hagyj magadtól soha elszakadni»; mert e szavakkal semmi mást nem kérünk, mint jócselekedetekben való állandóságot; de ez ima helyes végzéséhez tartozik a bizalom is, melylyel reményeljük, hogy megnyerjük azt, mit kérünk, s melyet az imában rejlő kieszközlő erőbe és hathatósságba helyezünk.

Amit magoknak, azt másoknak is.

413. Amit az igazak magoknak kiérdemelhetnek, mindazt másoknak is méltányosság címén megérdemelhetik; sőt valamivel többet, t. i. az első malasztot,[4] melyet magoknak meg nem érdemelhetnek.

Ezt jelzi a *Szentírás*, *Máté* 9, 2.: «És látván Jézus azok hitét», kik az inaszakadtat hozták, «mondá az inaszakadtnak: Bízzál fiam! megbocsáttatnak neked a te bűneid.» Sz. *Jakab* 5, 16.

[1] Sz. *Tamás* hívei többnyire tagadják, hogy az igaz ez ajándékot magának megérdemelheti, s azt állítják, hogy azt csak imával lehet kieszközölni (*Gotti*, i. h. dub. 4.). V. ö. sz. *Tamással* is, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 9.

[2] De dono persev. 6. f. 10. sz. M. 45. k. 999. old.

[3] Tract. brev. de Oratione.

[4] *Méltányosság címén*, mondom; mert egyedül Krisztus, kinek teljességéből nyerünk mindannyian, érdemelhette meg az első malasztot megilletően. Ennek okát olvasd sz. *Tamásnál*, Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 114. a. 6.

int, imádkozzunk egymásért, hogy üdvözüljünk; s hogy megértsük, hogy ez ima némileg érdemszerző, hozzáteszi: «Mert sokat ér az igaznak állhatatos könyörgése».

Ezt példák is igazolják. Sz. *István* kieszközölte, hogy Saul megtérjen, mint sz. *Ágoston*[1] is mondja: «Ha István vértanu így nem imádkozik, Pál nem volna ma az egyházé»; ép úgy bizonyítja sz *Ágoston*[2] azt is, hogy az ő megtérését anyja *Monika* könyörögte ki számára.

Az *észből* merített érvet sz. *Tamás*[3] e szavakba foglalja: «Mert a kegyelem állapotában levő ember Isten akaratát teljesíti, a barátság kölcsönössége miatt illik, hogy az Isten teljesítse az ember akaratát másnak üdvére; habár megeshetik, hogy ez elé amaz, kinek megigazulását az igaz óhajtja, akadályt gördít.»

A bűnös illő módon kiérdemelheti a megszentelő malasztot.

414. *A bűnös*[4] *méltányosság címén*, de nem csalhatatlanul, kiérdemelheti vagy legalább is kiesdheti a megszentelő malasztot, azon tényezőkkel, melyek, mint föntebb mondtuk, a megigazulás előkészületéhez tartoznak, s melyeket a segítő malaszt megelőző támogatásával az ember megszerezhet.

Miután már föntebb a 290. s köv. old., midőn bebizonyítottuk, hogy ezen indulatok szükségesek a megigazulás elnyerésére és megőrzésére, azt is jeleztük, hogy ugyanezek a megigazulás

[1] Serm. 4. de Sanctis, al. serm. 382. M. 39. k. 1686. old.

[2] Confess. 3. k. 11. f. M. 32. k. 691. old.

[3] I. h. 6. c. V. ö. *Suarezzel*, i. h. 38. f. 21. s köv. sz. *Hurter*, Comp. 3. k. 251. sz. *Suarezből* vett ezen szavakat is idézi: «A barátság törvénye szerint illő ugyanis, hogy a barát barátjának tisztességes akaratát teljesítse, s azért a viszonylagos barátság miatt ezt a barát cselekedeteiért és készségeiért megillető tartozásnak is nevezhetjük. Mivel pedig Krisztus szavai szerint: *Már nem mondlak titeket szolgáknak, hanem barátimnak* (*Ján.* 15, 15.). Isten és az ember közt baráti viszony áll fenn, az igaz cselekedeteiben nagy alapja rejlik annak, hogy az Isten barátjainak jócselekedetei miatt hajlandó legyen másokkal jót tenni; s ennélfogva azon cselekedetek másokra nézve illő érdemet szereznek.

[4] *Hivőt* értek; mert senki sem képes sem illően, sem megillető magának az első kegyelmet (a hit csíráját s magát a hitet) megérdemelni, mint azt már fönt a 120. oldalon mondottuk. Mert az ember, mielőtt az első segítő malasztot meg nem nyeri, csak természetes jócselekedeteket művelhet. A természetes jócselekedetek pedig a természetfölötti jutalommal semmi arányban sincsenek, tehát természetfölötti érdemük nem lehet. Idézzük a *trienti* zsinat (6. ül. 5. fej.) szavait: «A kezdet a felnőttekben az Istentől van, Jézus Krisztus megelőző malasztja által; azaz annak hivásától, melylyel minket teljes érdemtelen voltunk dacára meghiv». Itt az a szó *teljes* minden, még illő érdemet is kizár. V. ö. sz. *Tamás*, in Ephes. lect. 4.

elnyerésére némileg közreműködnek, ezúttal csak némi bizonyítékot fogunk felhozni. A *Szentírásból* és *szentatyákból* hivatkozunk a vámos azon könyörgésére (*Luk.* 18, 13.): «Isten! légy irgalmas nekem bűnösnek.» Mely szavakra sz. *Ágoston*[1] megjegyzi: «Ha Isten a bűnösöket nem hallgatná meg, hiába mondaná az a vámos szemeit a földre lesütve és mellét verve: *Uram, légy irgalmas nekem, bűnösnek.* S ez a vallomás megigazulást érdemelt, valamint emez a vak szemeinek világát»; azután[2]: «De még a bűnök bocsánata sincs minden érdem nélkül (méltányossági érdemet ért), ha a hit esdekel érte: mert nem lehetett érdem nélkül az a hit, mely azt mondatta a bűnössel: *Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek*». Sz. *Ambrus*[3] mondja: «A könny nem kéri a bocsánatot, hanem érdemli . . . te is, ha bocsánatot akarsz érdemelni, könyeiddel mosd le vétkedet.»

Az *ész* is megengedi ezt; mert illendőnek látszik, hogy midőn a hivők Isten szolgálatára és dicsőségére ily cselekedeteket végeznek, Isten azokat azon célra el is fogadja, melyért azokat művelik.[4]

[1] Tract. 44. in Joann. n. 13. M. 35. k. 1718. old.

[2] Epist. 194. ad Sixtum, 3. f. 9. sz. M. 33. k. 877. old.

[3] In Lucam, 1, 10., de s. Petro disserens, M. 15. k. 1826. old.

[4] De az illendőség, mint több *thomista* állítja, nem a cselekvő, hanem a *cselekedetek* részéről származik, és pedig azért, mert a malaszt segítségével történnek, és bizonyos arányban mintegy előkészületül szolgálnak a megszentelő malasztra. Tehát a cselekedet részéről van némi illendőség; t. i. illendőnek látszik, hogy Isten, midőn az emberben látja a malasztra szükséges előkészületet, megadja a malasztot magát is. V. ö. sz. *Tamás*, 2. dist. 27. qu. 1. a. 4. ad 4.

De megjegyzem, hogy a *thomisták* közül többen tagadják, hogy a hivő ily cselekedetekkel tulajdonképen érdemet szerez magának. Mert tulajdonképen vett méltányossági érdemre, úgy mondják, némi illendőség kívántatik a *cselekvő személy* részéről is; amennyiben illő, hogy a méltó személyt meghallgassa Isten és iránta bőkezű legyen: de ezen illendőséget nem okozhatja a cselekvőben a megigazulás kegyelmét megelőző előkészület, ki még nincs Isten kegyelmében; miért is inkább azt kell mondanunk, hogy azok a malasztot inkább *kieszközlik*, mint illően érdemlik. S ez, így folytatják, inkább megfelel a *trienti* zsinatnak, mely tanítja (6. ül. 8. fej.): «Azért mondjuk, hogy ingyen igazulunk meg, mert a megigazulás kegyelmét semmi sem érdemli, mi a megigazulást megelőzi, sem a hit, sem a cselekedetek.» Úgyszintén erősítik, hogy sz. *Tamás* is az idézett helyen azt védi; mert ámbár mondja, hogy az ily indulatok illően kegyelmet érdemelnek, de ezt a kicsinyítő szócskát «*némiképp*» hozzáteszi; és sz. *Ágoston* de praedest. Sanct. 7. f. írja, hogy *Isten először magát a hitet adja*, mely által mást *nyerünk*.

415. Ha a bűnös ezen elkészülése *tetőpontra* hág, s következőleg a töredelem a szeretet által tökéletes bánattá lesz, több hittudós szerint a bűnös a megszentelő malasztot (természetesen a szentség fölvételének kívánságánál fogva, mi ezen előkészületben benfoglaltatik) *csalhatatlanul* illő érdemmel érdemli.[1]

A föléledő érdemekről.

416. Hátra van, hogy egyet-mást mondjunk arról is, hogy a bűn megbocsátása után hogyan *élednek fel* ismét azon érdemek, melyek a rájuk következő halálos bűn által nem vesznek ugyan el teljesen, hanem, mint mondják, *holtakká lesznek*. A vétek az érdemeknek mintegy *akadálya*, mely gátolja a jutalom elnyerését; tehát ennek eltávolítása után az érdemek a jutalomra vonatkozólag mindazon hatásukat kifejtik, mely bennök a vétek előtt megvolt.

Az érdemek föléledését minden hittudós védi, s többen[2] azt állítják, hogy ezt *vakmerőség nélkül tagadni nem lehet.* Hivatkoznak a *Zsid.* 6, 10.: «Mert nem igazságtalan az Isten, hogy elfeledkezzék a ti jótékonyságtokról és szerelmetekről, melyet az ő nevéért mutattatok, kik szolgáltatok és szolgáltok a szenteknek»; úgyszintén a *szentatyák* azon szavaira, melyekkel ezen helyet és *Gal.* 3, 4. versét magyarázzák. A *hittani érv* ez állítás mellett főleg azt hangsúlyozza, hogy a véteknek nincs több ereje, mint a kegyelemnek. Tehát, ha a vétek az érdemeket holtakká teszi, méltányos, hogy a kegyelem, mely minden vétket eltörül, föléleszsze.[3]

A megigazulásról szóló tan gyakorlati fontossága.

A megigazulás természetét illetőleg.

417. Szóltunk a megigazulás *természetéről.* Hallottuk, hogy a megigazulás Istennek oly csodálatos működése, mely a lelket gonoszságaitól megtisztítja, új teremtménynyé teszi, igazzá, szentté, és a teljes jámborságra készségessé, Isten templomává szenteli, gyermekévé fogadja és jegyesévé választja. S mindezt Isten a lélekben nem lassankint, hanem egyszerre eszközli.

[1] V. ö. fönt. 290. old.

[2] *Suarez, Ripalda, Colet.*

[3] Egyébként e dologról bővebben lesz szó, midőn a 4. köt. a bűnbánat szentségének eredményeit tárgyaljuk. Addig is olvasd *Colet,* de Poenit. par. 2. c. 2. *Mignenél,* Curs. 22. k. 149. s köv. old.; *Suarez,* opusc. 5. de revivisc. merit.; *Ripalda,* de Ente supern. 91. r.; *Brixner* Kirchenbl., 1879. évf. 391. s köv. old.

A megigazulás, ezen eredményeit tekintve, valóban nagyobbszerű az ég és föld teremtésénél is; nagyságával és kitünőségével fölülmulja némileg a teremtmény megdicsőítését is, és bizonyos értelemben[1] *Isten legnagyobb műve.* Ezt jelzi a *Szentírás.* Az apostol szerint[2] Isten oly nagy hatalmát fejti ki a mi lelki föltámasztásunkban és átváltoztatásunkban, a mekkorát tanusított Krisztusnak halottaiból való föltámasztásában és jobbjára való ültetésében. Ezt tanusítják a *szentatyák* és *egyháztanítók* is. *Sz. Ágoston* tanítja,[3] hogy nagyobb mű a bűnös megigazulása, mint ég és föld teremtése. «Mert az ég és föld elmúlik; de az előrerendeltek . . . üdvössége és megigazulása megmarad.» *Sz. Tamás* tanítása szerint[4] a bűnös megigazulása, amennyiben az

[1] V. ö. alább 352. s köv. old. sz. *Tamás* mondatát.

[2] *Efez.* 1, 18. s köv. V. ö. *Zsoltár* 144, 9.; *János* 14, 12.

[3] Tract 72. in *Joann.* 3. sz. M. 35. k. 1823. old.

[4] Summ. Theol. p. 1. 2. qu. 113. a. 9. Idézzük az egész cikkelyt, hogy necsak azt lássuk, mi az igazság, hanem azt is kimutassuk, hogy mily világosan és tudományosan tárgyalja sz. *Tamás* minden, még a legkülönösebb igazságokat is.

«*Vajjon a bűnös megigazulása Isten legnagyobb műve-e?*

1. Úgy látszik, hogy a bűnös megigazulása Istennek nem legnagyobb műve. Mert a bűnös megigazulásában földi kegyelmet nyer: a megdicsőülésben pedig mennyországi kegyelmet nyerünk, mely nagyobb az előbbinél: tehát az angyalok vagy emberek megdicsőülése nagyobb mű a bűnös megigazulásánál.

2. Azonkívül a bűnös megigazulása egy ember egyéni javára szolgál: de *a közös jó nagyobb, mint az egyes emberé,* mint ez *Arist.* 1. Ethic. kiviláglik. Tehát nagyobb mű a menny és föld megteremtése, mint a bűnös megigazulása.

3. Azonkívül nagyobb dolog a semmiből valamit létrehozni és pedig minden közreműködő nélkül, mint valamiből létrehozni valamit az elfogadó közreműködésével: de a teremtés művében semmiből lesz valami, miért is semmi sem működhetik közre a cselekvővel: a megigazulásban pedig valamiből lesz valami más, a bűnösből igaz; és itt az ember közreműködése is megkivántatik, mert a szabad akarat megindítása is szükséges, mint mondottuk (3. c.). Tehát a bűnös megigazulása Istennek nem legnagyobb műve.

De *ellenkezik evvel az,* amit a 114. zsoltár mond: *Az ő irgalmasságai minden művei fölött valók;* és a Collectában: *Isten, ki mindenhatóságodat leginkább kegyelmezés és könyörülés által nyilvánítod;* és sz. *Agoston* magyarázás közben sz. *János* 14. fej.-hez: *Ennél nagyobbat is fog tenni, ami nagyobb mű, hogy a bűnösből igaz legyen, mint a menny és a föld teremtése.*

Felelem: Azt kell mondanunk, hogy valami mű kétféleképp mondható *nagynak*: egyszer a cselekvésmód szerint; s így a teremtés műve a legnagyobb, melyben semmiből lesz valami: másszor *nagynak* mondható a mű annak nagysága miatt, amivé lesz; s e szerint a bűnös megigazulása, mely az istenségben

isteni természetben való részesülés örök javát célozza, Isten legnagyobb műve.

Mi következik ebből? Az, mit már föntebb a 247. oldalon a megszentelő malasztról megjegyeztünk, t. i. hogy a megigazult ember ez isteni jótétemény csodálatos nagyságát kellően *megbecsülje és érette Isten iránt a legháládatosabb legyen;* továbbá aki még a bűn állapotában van, tüstént minden erejét megfeszítse, hogy *megigazulást nyerjen.* Valóban, ha az igaz ezen legnagyobb adomány értékét úgy megbecsülné és fontolgatná, mint az megérdemli, akkor nem egykönnyen esnék bűnbe, valamint ennek megfontolása s elnyerhetésének reménye szükségképen minden bűnöst megindítana és a bűnbánatra vezérelne. Azért Krisztus is az *efezusi* püspököt sz. *János* által[1] úgy serkenti bűnbánatra, hogy emlékezteti állására, melyből kiesett, mondván: «Emlékezzél meg tehát, honnan estél ki, és tarts bűnbánatot.»

Okai.

418. A megigazulás okairól hallottuk, a többi okot mellőzve; hogy azok *érdemszerző* oka Krisztus kínszenvedése és halála,

való részesülés örök javára vonatkozik, nagyobb mű, mint a menny és föld teremtése, mely mulandó teremtmény javára vonatkozik; azért sz. *Ágoston* is miután azt mondta, *nagyobb az, hogy a bűnösből igaz legyen, mint a menny és föld teremtése,* hozzáteszi: *Az ég és föld elmulnak, de az előre kiválasztottak üdve és megigazulása megmarad.* De tudnunk kell, hogy kétféleképen mondhatunk valamit *nagynak:* egyszer föltétlen általános nagysága szerint, s így a dicsőség adománya nagyobb, mint a bűnösnek adott megigazulás kegyelmi ajándéka: másszor *nagynak* mondunk valamit a részarányosság nagysága szerint, mint pl. midőn azt mondjuk: ez a hegy *kicsiny* és a köles *nagy*; s így a bűnösnek adott megigazulás kegyelmi ajándéka nagyobb az igaznak adandó üdvözítő dicsőség adományánál; mert a kegyelem ajándéka jobban meghaladja a bűnös méltóságát, ki inkább büntetésre vala méltó, mint a dicsőség adománya az igaz méltóságát, ki épen azért, mert megigazult, méltó a dicsőségre: ezért sz. *Ágoston* ugyanott mondja: *Itélje meg, aki tudja, nagyobb-e igazakat teremteni, mint bűnösöket igazakká tenni; bizonyára, habár mindkettő egyenlő hatalomból, ez utóbbi mégis nagyobb irgalomból származik.* Miből kitetszik, mit feleljünk az *elsőre.*

A *másodikra* azt mondjuk, hogy a közösség java nagyobb, mint az egyéné, ha mindkettőt ugyanazon nemben veszszük: de az egyes ember kegyelmi java nagyobb, mint az egész mindenség természetes java.

A *harmadikra* azt feleljük, hogy ez az alap a cselekvés módjából helyes, mely szerint a teremtés Isten legnagyobb műve». V. ö. ugyan sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 3. qu. 43. a. 4. ad 2.; 4. Sent. dist. 17. qu. 1. art. 5. Azután *Billuart,* Curs. Theol. 6. k. de Grat. Diss. 7. 5. c.

[1] *Titk. jelen.* 2, 5.

mert keserves kínszenvedése és kegyetlen halála árán érdemelte ki nekünk Krisztus a megigazulás kegyelmét; föláldozta életét a bűnért, hogy mi vele együtt hosszú boldogságot lássunk.[1] Mi következik ebből? Az,[2] hogy *mi hozzánk* pedig főkép illik és ezerszeresen kötelességünk megigazulásunkban és minden lelki előmenetelünkben, főleg *az ő (Krisztus) dicsőségét* és fölmagasztaltatását *szem előtt tartanunk.* Mivel *ő* mindenben a mi dicsőségünket kereste és sem fáradságát, sem életét nem kímélte, csakhogy minket fölmagasztaljon és megdicsőítsen: viszont illő, hogy *mi* is mindent az ő dicsőségére tegyünk s már csak azért is megigazulni és az igazságosságban minél előbbre haladni akarjunk, hogy ő is ezáltal bennünk és másokban mindjobban dicsértessék és dicsőíttessék.

A megigazulásra való előkészület.

419. Szóltunk a megigazulás elnyerésére és megőrzésére bennünk megkivántató *előkészületről* is. Hallottuk, hogy Isten a megigazulásra bennünk nemcsak minden kinyilatkoztatott igazság felől erős hitet követel meg, hanem azonfölül reményt, isteni és felebaráti szeretetet, elkövetett vétkeink fölött érzett bánatot és az életjobbítás föltételét is. Mi következik ebből? Hogy Isten malasztjával serkentve és segítve, valóban *Istenhez térjünk*; hogy a vétektől teljesen elfordulva affölött őszintén búsuljunk s ezzel szivünkben Istennek méltó hajlékot készítsünk, ki a megigazulásban hozzánk betér és bennünk lakozik.[3]

A megigazulás tulajdonságai.

420. Szóltunk a megigazulás *tulajdonságairól.* Hallottuk, hogy azt *el is veszthetjük* és pedig örökre is; hogy elnyert megigazulásunkról sem lehetünk *teljes bizonyosságban.* S miért? Hogy mindig üdvös *félelem* környezzen; hogy *félelemmel és rettegéssel munkáljuk üdvünket.*[4] Ha elesett *Dávid*, elesett *Salamon*, ha *Péter* Krisztust megtagadta és *Judás* elárulta, ha az oszlopok ledőltek, mennyire kell a törékeny nádszálnak félnie? — S végre mi következik ebből? Hogy azon jeleket,[5] melyekből megigazulásunkról legalább erkölcsi bizonyosságot szerezhetünk, Isten kegyelmével megnyerni iparkodjunk, minők a következők: a jelen élet

[1] *Izai.* 53, 10.

[2] V. ö. *Vega,* de Justific., 7. k. 20. f.

[3] V. ö. *Ján.* 14, 23 és N. *Gergely,* Hom. 30. in Evang. Joann. M. 76. k. 1220. s köv. old.

[4] *Filipp.* 2, 12.

[5] V. ö. fönt. 302. s köv. old.

megvetése, a mulandó dolgok kevésre becsülése, az alázatosság gyakorlása, Istennek folytonos keresése s hogy Őt mindenekfölött, felebarátunkat pedig mint önmagunkat szeressük.

421. Szóltunk a megigazulás *gyümölcseiről*. Hallottuk, hogy Isten végtelen jóságából akként intézkedett, hogy az igazak cselekedetei, amint Isten ajándékai, úgy azon igazaknak érdemei is egyszersmind; hallottuk továbbá, hogy az igaz jócselekedeteivel az örök boldogságot, nemcsak *megérdemelheti*, hanem meg is *kell érdemelnie*, mert a felnőtt csak jócselekedetei által fogja az örök életet elnyerni. Mi következik ebből? Hogy mindig iparkodjunk *jócselekedeteket végezni*. «Bővelkedjetek minden jóban, írja a *trienti* zsinat,[1] tudván, hogy munkátok nem haszontalan az Úrban; mert nem igazságtalan az Isten, hogy megfeledkezzék munkátokról, és szeretetekről, melyet az ő nevében tanusítottatok. És: Ne veszítsétek el bizalmatokat, melynek nagy a jutalma.» Mi következik ebből? Mi más, mint hogy mindig azon szavakra gondoljunk, melyeket Krisztus az utolsó itélet napján azoknak fog mondani, kik balfelől lesznek[2]: «Bizony mondom nektek; amit nem cselekedtetek egynek e kicsinyek közül, nekem sem cselekedtétek». Gyümölcsei.

Hallottuk, az érdemszerzés *föltételeit*, hogy csak a *jelen* életben szerezhetünk érdemeket. Mi következik ebből? Hogy, míg van időnk, tegyünk jót mindenkivel; mert amit vetett az ember, azt fogja aratni[3]; eljön az éj, midőn senki sem munkálkodhatik[4]. Hallottuk, hogy a megillető jutalomhoz szükséges a *megigazulás* állapota. Mi következik ebből? Mindig szorgoskodjunk, hogy a kegyelem állapotából ki ne essünk. Hallottuk, hogy természetfölötti jó szándék is szükséges; s mi következik ebből? «Csak az marad hátra,[5] hogy reményével mindenki az égi hazát keresse és a vétkektől ne a világi tisztesség okáért tartózkodjék. Mert hisz Isten inkább azt nézi,[6] *mily jó szándékkal*, mint hogy mennyit cselekszik»; és[7]: «Ne bizakodjál el jócselekedeteidben; mert mások

[1] Sess. 6. cap. 16. secundum *Apost. I. Cor.* 15, 58; *Hebr.* 6, 10; 10, 35.
[2] *Máté* 25, 45.
[3] *Gal.* 6, 7. s köv.
[4] *Ján.* 9, 4.
[5] N. *Gergely a Római Brev.*, de Confess. non pontif. lect. 8.
[6] Imitat. Christ. 1. k. 15. f.
[7] Ugyanott 7. f.

az Isten itéletei, mint az emberekéi, neki sokszor nem tetszik az, mi az embernek tetszik. Ha valami jó van benned, higyj másokról még jobbat.»

Hallottuk, hogy az érdemszerzés *tárgya az örök élet* is lehet. Mi következik ebből? «Ha meggondoljuk, kedves testvérek,[1] hogy mennyi s mily nagy amit mi a mennyben nyerünk, elsilányodik lelkünk előtt minden, mit a földön birhatunk... Ugyanis, mely nyelv mondhatja, vagy mely értelem foghatja meg, hogy mily nagyok a mennyország azon örömei: az angyalok karában részt venni, a boldog lelkekkel a Teremtő dicsőségének szolgálni, Istent színről-színre látni, a határtalan fényt nézni, a haláltól mit sem tartani, az örök romlatlanság ajándékán örvendezni? De ezek hallatára már hevül keblünk s már oda kiván jutni, ahol reményli, hogy. vég nélkül örülhet. Csakhogy nagy jutalmakra nem juthatunk nagy fáradság nélkül. Miért is sz. *Pál*, a jeles szónok, azt mondja: «*Nem fog megkoronáztatni, csak aki törvényesen harcolt.*» (*Tim.* II. 2, 5.) Gyönyörködjék tehát a lélek a jutalmak nagyságában, de ne rettenjen vissza a fáradságos küzdelmektől.»

Ime! itt a kellemes idő, most van az üdvösség napja: «Senkinek semmi botrányt[2] ne okozzunk, hogy ne szidalmaztassék a mi szolgálatunk, hanem mindenben úgy viseljük magunkat, mint Isten szolgái sok tűrésben, háborúságban, szükségben, szorongatásban, vereségben, tömlöcben, lázadásban, fáradságban, virrasztásban, böjtölésben, tisztaságban, tudományban, hosszú várakozásban, kegyességben, a Szentlélekben, színleletlen szeretetben.» Ily cselekedetekben szorgoskodjunk éjjel-nappal s akkor elnyerjük az örök életet, birni fogjuk Istent, kit örökké látunk, kinek szeretetébe soha bele nem únunk, dicséretében soha el nem fáradunk.

[1] *N. Gergely* in Evang. Lucae. M. 76. k. 1275. old.
[2] *Kor.* II. 6, 3. s köv.

Függelék.

Az isteni előrerendelésről.

Bevezető.

422. Az isteni előrerendelés[1] hasonló az isteni gondviseléshez[2], bizonyos okokból helyesen tartják az isteni gondviselés egy részének[3]; miért is sok hittudós azt az isteni gondviselésről szóló fejezetben tárgyalja. De mivel az isteni előrerendelésről szóló tan a kegyelemről szóló tannal oly szorosan összefügg, hogy csak ennek előrebocsátása után lehet eléggé megérteni, mi alkalmasabbnak tartjuk e helyütt kifejteni.

[1] Mindjárt kezdetben föltüntetjük *irodalmát.* Sz. *Ágoston,* de correptione et gratia; de praedest. Sanctorum; de dono perseverantiae; sz. *Prosper,* Respons. ad objectiones Gallorum; *sz. Fulgentius,* Ruspens., ad Monimum de duplici praedest. Dei; item de veritate praedestin. et gratia Dei; item de fide ad Petrum seu de regula verae fidei; sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. qu. 23. et 24.; contra Gentes, l. 3. c. ultim.; in 1. Sent. dist. 31. qu. 1. a. 1.; dist. 40. qu. 1, 2. et 3.; dist. 41. a. 1, 2, 4.; dist. 46. qu. 2. a. 2.; dist. 48. qu. 4. a. 1. et 2.; in 3. Sent. dist. 31. qu. 1. a. 1. et 2.; de Verit. qu. 6. et 7.; et alibi; sz. *Bonaventura* in 1. Sent. 1. dist. 40. sq., et alibi; Breviloquium, par. 1. c. g.; *Vega,* de incertitudine praedestinationis et persever.; *Petavius,* de Deo Deique propriet. 9. k. s köv. k.; de Incarn. 13. k. 6. s köv. f.; *Thomassinus,* de Deo Deique propriet. 8. k.; *Lessius,* opusc. de praedestinatione et reprobatione; opusc. de Christi praedestinatione; *Becanus,* opusc. de praedest. Calvinist.; opusc. de orthodoxa Catholic. praedest.; *Suarez,* de praedest.; Jos. *Tricassinus,* de praedest.; *Goudin,* tract. theol. (edit. Lovan. anni 1874.) t. 1. tr. 3. qu. 2.; *Billuart,* de Deo, diss. 9.; *Duplessis d'Argentrée,* Comment. hist. de praedest.; *Lafosse,* de Deo qu. 8.; *Gazzaniga,* Theol. dogm. 2. k. Sect. 1. 3. f. s köv. old.; *Wiest,* demonstr. dogm. 6. k. 17., 44. §§. s köv. 59. s köv. old. és másutt. Más hittudósoknak, mint *Alvarez, Gonet, Franzelin,* stb. ide vágó műveit a magok helyén mutatjuk be. V. ö. *Innsbrucker* theol. Zeitschrift, 1877. évf. 161. s köv. old. 497. s köv. old.; 1879. évf. 190. s köv. old.; *Laacher* Stimmen, 1878—79. évf. melléklet.

[2] V. ö. *Becanus,* opusc. 2., orthod. Cathol. praed. 1. f. 2. s köv. sz.

[3] V. ö. sz. *Tamás,* Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 1., hol azt olvassuk; «Az isteni előrerendelés, tárgyára nézve, az isteni gondviselésnek része.» V. ö. *Goudin,* Tract. theol. t. 1. tr. 3. qu. 2. art. 1. 296. s köv. old.

Az «isteni előrerendelés» kifejezést tágabb értelemben véve már régen[1], és helylyel-közzel napjainkban is oly értelemben veszik, hogy Isten azon végzését jelenti, melynél fogva Isten eszes teremtményeinek örök *boldog*, vagy *boldogtalan* sorsát meghatározta. De a hittani használat folytán[2] az isteni előrerendelés *(praedestinatio)* kifejezés szorosabb értelemben véve azon isteni elhatározást jelenti, melynél fogva Isten némely embernek (és angyalnak) öröktől fogva *malasztokat* szánt az örök élet elnyerésére és *magát az örök életet is.* Az isteni örök büntetésnek előrerendelése többnyire nem előrerendelésnek, hanem inkább *kárhoztatásnak* nevezhető.

Ezen hittudományi kifejezésmóddal élve, az

I. fejezetben az isteni előrerendelésről, a

II. fejezetben a kárhoztatásról fogunk szólani.

I. FEJEZET.

Az isteni előrerendelésről.

423. Az első fejezetet négy cikkelyre osztjuk, és pedig az

I. *az isteni előrerendelés fogalmát,*

II. *annak valóságát,*

III. *annak okait,*

IV. *sajátságait* tárgyalja.

[1] V. ö. *Franzelin,* de Deo uno (1870. kiad.), thes. 56. ab initio.

[2] *Becanus,* i. h. 1. f. 1. s köv. sz. írja: 1. A praedestinatio szó, ha alkotórészeit tekintjük, *prae* és *destinatio*-ból van összetéve. *Destino* kétféle értelemben vehető és pedig 1. küldés, 2. előrerendelés, határozás, végzés értelmében. A *prae* előszócska, Catharinus szerint ugyan méltóságot, de mások szerint helyesebben valamely időtartam megelőzését jelenti; úgy hogy a praedestinatio annyit jelent, mint öröktől fogva előrerendelést, mely minden időt megelőzött 2. Ha használatát tekintjük, ez különféle. Némelyek tág értelemben veszik az örök előrerendelést, akár az örök boldogságra, akár az örök kárhozatra értsük, így sz. *Agoston* 15. Civit. 1. f.; Prosper in respons. 14. et 15. ad capitula Gallorum, *Fulgentius* l. 2. ad Monimum c. 14., et concil. Valentinum sub Lothario, 3. f., midőn azt mondja: «*Valljuk a kiválasztottak előrerendelését az örök életre és a gonoszok előrerendelését az örök kárhozatra.*» Mások szorosabb értelemben csak az örök boldogságra való előrerendelést értik a praedestinatio alatt, így az apostol *Róm.* 8, 29: «*Mert akiket eleve ismert, eleve is elrendelte azokat, hogy hasonlókká legyenek az ő Fia ábrázatához*»; és

I. CIKKELY.

Az isteni előrerendelés fogalma.

Fogalom.

424. Az isteni előrerendelés sz. *Ágoston*[1] és sz. *Tamás*[2] szerint *a kegyelem előkészítése a jelen életre és a dicsőségé a jövő életre.*

Az isteni előrerendelés *elvét*, vagyis forrását illetőleg, amelyből ered, nemcsak az isteni mindentudásnak, hanem főleg az isteni akaratnak azon nyilvánulását is jelenti, mely szerint Isten az üdvösség eszközeit és magát az üdvösséget is kijelöli és elrendeli a kiválasztottaknak; ezért mondja sz. *Ágoston*[3]: «Ez a szentek előrerendelése és semmi más, mint Isten jótéteményeinek előretudása és előkészítése, melyekkel egész bizonyosan üdvözülnek, akik üdvözülnek.»

Mit foglal magában.

425. Az isteni előrerendelés *tárgyát* és célját illetőleg magában foglalja a természetes javakon és az élet különféle viszonyain kívül, melyeket Isten különös gondviselése és szeretete foly-

Efez. 1, 11: «*Kiben mi is örökségre hivattunk, eleve rendeltetvén annak szándéka szerint.*» Szintígy a trienti zsinat 6. ülés. 12. fejez.; sz. Ágoston, de praedest. Sanctorum 10. f., s sokan mások. Az első terjedelemben nemcsak a kiválasztottakra, hanem a kárhoztatottakra is vonatkozik, utóbbi értelemben csak a kiválasztottakra; mi használtabb is. V. ö. még *Franzelin*, i. h. thes. 56.

[1] De Praedest. Sanctorum, 10. f. M. 44. k. 974. s köv. old.

[2] Summ. theol. p. 1. qu. 23. a. 1. et 2. V. ö. ugyanannak in 1. Sent. dist. 40. qu. 1. a. 2.; de Verit. qu. 6. a. 1. ad 7., *Scotus*, in 3. Sentent. dist. 7. qu. 3., e meghatározást adja: «Az isteni előrerendelés nem egyéb, mint valakinek a dicsőségre való előrerendelése s másra csak annyiban, amennyiben az a dicsőségre vonatkozik.» Röviden és szabatosan sz. *Tamás* és *Duns Scotus* fölfogása szerint határozza meg *Lafosse* († 1748.): Isten örök elhatározása, melylyel Isten némelyekről eredményesen gondoskodik, hogy ez életben a kegyelmet s más világon a mennyországot elnyerjék (*Mignenél* Curs. Theol. compl. 7. k. 557. old.) V. ö. *Petavius*, de Deo Deique propriet. 9. k. 1. f. 3. s köv. sz.; *Goudin*, i. h. 295. s köv. old. *Goudin*, i. h. az isteni előrerendelést így határozza meg: «Isten jótéteményeinek előretudása és előkészítése, melyekkel egész bizonyosan üdvözülnek, akik üdvözülnek. Vagy: az eszes teremtmény örök életbe való bebocsáttatásának alapja. Vagy: némelyek üdvözülésének rendje. Vagy még rövidebben: az irgalom föltétele.» *Vega*, de incert. praedest. 1. f., az isteni előrerendelést így határozza meg: «bizonyos és szilárd elhatározás, melylyel Isten öröktől fogva akarta némelyek üdvözülését.»

[3] De dono perseverantiae, 14. f. M. 45. p. 1014.

tán az előrerendelés birtokosainak üdvösségére rendel, a természet fölött való kegyelmeknek egész sorozatát is, melyek az isteni előrerendelésben az eszes teremtmény üdvösségére rendeltetnek s melynek feje maga az örök élet. Az isteni előrerendelés magában foglalja a hitre való meghivatás kegyelmét, a megigazulás malasztját, a jóban való végleges állhatatosság ajándékát és különösen a megdicsőülés kegyelmét.

Fölosztás.

426. Azt az előrerendelést, mely mindezen jelzett elemeket magában foglalja, *teljes* előrerendelésnek nevezzük, hogy megkülönböztessük a *nem teljestől*, mely a megdicsőülésre nem tekint s csak a jelen életben nyert egyes kegyelmekre vagy kegyelem-sorozatra vonatkozik *(előrerendelés a kegyelemre*, vagy *egyszerű előrerendelés)*, vagy pedig, mely a megdicsőülésre vezető kegyelmekre nem tekint s csak a dicsőségre vonatkozik (előrerendelés a dicsőségre, vagyis *kiválasztás)*. A *Szentírásban* és a *szentatyák* irataiban, nemkülönben némely hittudósnál is[1] az *előrerendelés* szót néha a

[1] Pl. *Becanus*, id. hely. 4. szám, írja: «Ámbár mindegyiknek igaza van: mi mégis, hogy a szóvitát mellőzzük, az előrerendelés alatt sz. *Ágostonnal* a kegyelem előrerendelését értjük s ezt a dicsőségre való előrerendeléstől annyiban különböztetjük meg, hogy az előbbit közvetetlenül az eszközökre, az utóbbit közvetetlenül a végső célra vonatkoztatjuk. Tehát ilyformán határozhatjuk meg: *az előrerendelés Istenben azon malasztadományok tervezése, melyekről előre látja, hogy az emberek azokat javukra használják s velök az örök életet elnyerik, párosulva azon elhatározással és akarattal, hogy ezen ajándékait valóban meg is adja.* Itt három isteni ténykedés veendő tekintetbe. Az *első* a kegyelem ajándékok tervezése. A *második* a föltételes előrelátás, melylyel Isten előre tudja, hogy némelyek a mennyországba jutnak azon feltevés mellett, ha olyan ajándékokban részesülnek. A *harmadik* az akarat, ezen ajándékokat megadni. A kegyelmi ajándékok eszméje és előkészítése közös a kiválasztottakkal és kárhoztatottakkal; de az előretudás nem. Mert Isten szándékában megvannak azon kegyelmi ajándékok, melyekkel a kiválasztottak és kárhoztatottak egyaránt a mennyországba juthatnak s nemcsak akarja, hanem valamennyinek egyenkint és összesen magas tetszésének mértéke szerint elő is készíti, azzal a különbséggel, hogy a kegyelmi ajándékok ezen eszméjét és előkészítését csak azokra nézve mondjuk előrerendelésnek, kikről Isten föltételes előretudásával látja, hogy ezen ajándékokat fel fogják használni s így a mennyországba fognak jutni; másokra nézve pedig csak közönséges gondviselésnek nevezzük.» És a 7. szám alatt: «Már, mivel *az isteni előrerendelést megkülönböztetjük a dicsőségre való kiválasztástól*, s ez közvetetlenül a végső célra, amaz közvetetlenül az eszközökre vonatkozik, a hittudósok nem egyeznek meg abban, hogy melyik korábbi, nem ugyan az időre vagy tartósságra nézve, mert hisz mindkettő örök, hanem a rend és okozatra nézve. *Sokan* azt tartják, hogy a kiválasztás korábbi,

nem teljes előrerendelésről használják, azaz: arról, mely vagy csak a kegyelemre, vagy csak a dicsőségre vonatkozik. Mi e szóval főleg a teljes, azaz a kegyelemre *és* dicsőségre vonatkozó előrerendelést jelezzük.

II. CIKKELY.

Az előrerendelés valósága.

Tételünk hitcikkely.

427. Tétel: *Létezik valóban igazi előrerendelés.* E hitcikkely, mely az *egyháznak* folytonos tanításából következik s mely a *valençiai*[1] zsinaton e szavakkal mondatott ki: «Hiszszük és valljuk a kiválasztottak előrerendelését a mennyországra . . .»

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

428. Sz. *Máténál* (25, 34) olvassuk: «Jöjjetek, Atyámnak áldottjai! birjátok a világ kezdetétől nektek készített országot.» Ime az előrerendelés a *dicsőségre;* az országot, azaz a boldogságot, melyre a kiválasztottak hivatnak, *készített* országnak mondja, mely Isten tervében a világ kezdetétől, azaz örök határozattal van előkészítve. Az *efezusiakhoz* (1, 4 s köv.) írja az apostol: «(Isten) kiválasztott minket őbenne (Krisztusban) világ teremtése előtt, hogy szentek legyünk és feddhetetlenek az ő szine

minélfogva Isten, még mielőtt azon kegyelmi ajándékokat szándékolná és előkészítené, már előbb és pedig csupán tetszéséből kiválasztott némelyeket a mennyországra és csak azután gondolt a kegyelmi eszközökre, melyekkel azok végső céljukat elérjék. Okul azt hozzák fel, hogy a cél akarása előbbre való az eszközök akarásánál: de a kiválasztás a dicsőségre a cél akarása, a kegyelmek előrerendelése pedig az eszközök akarása; tehát a kiválasztás korábbi az előrerendelésnél. *Mások* ellenben az előrerendelést tartják korábbinak; szerintük ugyanis Isten előbb készítette el a kegyelmi ajándékokat s csak azután választotta ki az örök életre azokat, kikről előre látta, hogy ezen ajándékokat fel fogják használni. Okul azt hozzák fel, mert szerintök a dicsőségre való kiválasztás érdemeink előleges beszámításával történik. Mert ebből nyilván az következik, hogy a kiválasztás nemcsak az érdemeket, hanem a kegyelmet és a kegyelem előkészítését, vagyis az előrerendelést is föltételezi.» V. ö. *Franzelin* id. hely. 56. tétel. — Az előrerendelés fogalmáról, mint azt az *eretnekek* alkotják, alább bővebben lesz szó.

[1] 885. év. 3. kánon, *Denzingernél,* Enchirid. 285. sz. V. ö. a 849. évi quiercyi zsinatot, hol az 1. fejezetben olvassuk: «A jó és igazságos Isten pedig ugyanazon kárhozat tömegéből előretudása szerint kiválasztotta akiket kegyelemből elrendelt az életre, s nekik az örök életet rendelte.» (*Denzingernél,* i. h. 279. sz.)

előtt a szeretet által; ki eleve elrendelt minket fogadott fiaivá Jézus Krisztus által, önmagában az ő akaratának szándéka szerint, az ő kegyelme dicsőségének magasztalására, mely által kedvesekké tett minket az ő szerelmes Fiában.» Sz. *Pál* e szavakkal világosan jelzi az előrerendelést a *kegyelemre* s egyúttal annak érdemszerző okát, t. i. Krisztus érdemeit és végső okát, t. i. Isten dicsőségét.[1]

2. a szentatyákból.

429. Sz. *Ágoston* egész könyvet írt a szentek előrerendeléséről, s hozzá egy másikat a jóban mindvégig való állhatatos megmaradás ajándékáról, mely utóbbiban az előrerendelésről a többi közt írja[2]: «Tudom, hogy ezen előrerendelés ellen, melyet a Szentírás tanítása alapján védelmezünk, csak a tévelygő feleselhetett». Sz. *Prosper*[3] írja: «Az isteni előrerendelést egy keresztény katholikus sem tagadja».

3. a hit által megvilágositott észből.

430. Az *ész* az előrerendelés létezését így következteti: Isten öröktől fogva elhatározta, amit az időben tesz; sőt mivel őbenne semmi változékonyság sincs, semmi sincs a lehetőségben, sem a lehetőségről átmenet nincs a tényre; azért mit az időben tesz, azt a maga részéről már öröktől fogva tette. De a kinyilatkoztatásból bizonyos, hogy némely embereknek Isten kegyelmet és dicsőséget ad az időben; tehát ezt megadni öröktől fogva elhatározta, a maga részéről a kegyelmet és dicsőséget már öröktől fogva elkészítette.[4]

[1] V. ö. *Efez.* 1, 11. — Ide tartozik különösen a *Róm.* 8. 30., mely szövegről alább bővebben. — A *Szentírás* többi nyilatkozatát olvasd *Petaviusnál* i. h. 9. k. 15. fej.; 10. k. 22. s köv. fej.

[2] De dono persever. 9. fej. 48. sz. M. 45. k. 1023. old. Sz. *Ágoston* más nyilatkozatait lásd *Petaviusnál*, i. h. 9. k. 6. s köv. fej.; 14. fej. s másutt.

[3] Respons. 1. ad object. Gallorum. M. 51. k. 157. old. — Sz. *Fulgentius*, ki egész könyvet írt az előrerendelés valóságáról, de fide ad Petrum, 35. fej. M. 65. k. 703. old. írja: «Egész bizonyosra vedd és sehogy se vond kétségbe, hogy mindazokat, kiket Isten ingyenes jóságából irgalmassága edényeivé tett, a világ kezdetétől fogva Isten fiainak örökbefogadására szánta». A szentatyákból több idézetet lásd *Petaviusnál*, i. h. 9. k. 3. és 16. fej.

[4] Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 1. írja: «Azt kell mondanunk, Istenhez illő, hogy az emberek fölött előrerendeljen. Mert minden az isteni gondviselés alatt áll. . . . A gondviseléshez pedig hozzátartozik, hogy a dolgokat végső céljukra rendelje. . . . A végső cél pedig, melyre Isten a teremtett dolgokat rendeli, kettős: az egyik a teremtmény természetének arányát és képességét meghaladja; s ezen végső cél az örök élet, mely Isten boldogító látásában áll, mi minden teremtménynek természetén fölül áll; . . . a másik végső cél

III. CIKKELY.

Az előrerendelés okai.

431. Az előrerendelés okai különbözők. Az előrerendelés *létesítő* oka maga az Isten, az ő örök tudása és akarata, melynél fogva jótéteményeit, a kegyelmet és dicsőséget öröktől fogva előre ismeri és elkészíti. *Végső oka* Isten dicsősége, melyre, mint minden, úgy a kiválasztottak üdve is vonatkozik.

De ezúttal nem ezen okokat keressük, hanem az *érdemszerző* okot.

Érdemszerző oka.

432. Az *érdemszerző* ok Krisztus halála, melylyel érettünk és helyettünk Istennek eleget tett és nekünk kegyelmet s dicsőséget érdemelt. De ezen ok magyarázatánál sem sokat időzünk, hanem keressük:

Megérdemelheti-e az ember előrerendeltetését?

433. Vajjon az előrerendelésnek ezen elsőrendű érdemszerző okán, vagyis Krisztus érdemein kívül van-e más *magában az emberben rejlő másodrendű* érdemszerző oka; *vajjon az ember maga is tehet-e valamit jócselekedeteivel, sőt kell-e tennie*, hogy Istent az előrerendelés határozatára birja; vajjon, ha az előrerendelés különböző mozzanatait, t. i. a hivatás, megigazulás és megdicsőítés határozatait tekintjük, kell-e magunknak is valamit tennünk, hogy Isten bennünket a hivatásra, megigazulásra és megdicsőítésre előrerendeljen?

Bevezető.

434. Hogy ezen kényes kérdésre jól megfelelhessünk, jó lesz különbséget tennünk a *kegyelemre* és a *dicsőségre* való előrerendelés között.

a teremtett természethez arányos, mert a teremtmény azt természetes erejével is elérheti. Arra pedig, mire természetes erejével el nem juthat, más által kell eljutnia, mint a nyíl az által jut a célponthoz, ki azt lövi; miért is, az eszes teremtmény (ki az örök életre képes), tulajdonképen más által jut el erre, mintegy Isten által rendeltetve: amely rendeltetésnek alapja Istenben eleve létezik, valamint őbenne létezik minden rendjének alapja is végső céljára vonatkozólag s ezt mondtuk gondviselésnek. Már annak alapja, hogy valami legyen, a létesítő elméjében némileg a leendő dolog eleve létezése őbenne: miért is az eszes teremtmény mondott előrerendeltetésének az örökélet végső céljára való alapja *isteni előrerendelésnek* neveztetik: mert ezen előrerendelés isteni végzéssel történik.» *Goudin*, i. h. 295. s köv. old. sz. *Tamás* e helyére írja: «Rendelés alatt a rend fogalmazását értjük. Mert az üdv rendje kétféleképen vehető, vagy a rendelő Isten

Azután, mivel nyilvánvaló, hogy a megkeresztelt kisdedeknél, kik előbb mulnak ki e világból, mintsem eszüket használni tudnák, ilyetén[1] okról szó sem lehet, ezúttal csak a *felnőttek* jöhetnek szóba.

Mindenekelőtt *Becanusszal* szem előtt tartjuk sz. *Ágoston megszokott* mondását: Amit Isten az időben valakinek érdemeiért ad, azt öröktől fogva elhatározta, hogy érdemeiért adja meg. S amit az időben érdemek nélkül ad, azt öröktől fogva elhatározta, hogy érdemek nélkül adja; s ezen mondást szemmeltartva oldjuk meg a fölvetett kérdést.[2]

értelmében s így előrerendelésnek neveztetik vagy az elrendelt dolgokban magokban, s így ezen előrerendelés kivitelének mondható. Előbbi értelemben van véve maga az előrerendelés (praedestinatio); utóbbiban az előrerendelés eredménye. A kiválasztottakról pedig azért mondjuk, hogy őket Isten a dicsőségre rendelte, mert, mint sz. *Tamás* megjegyzi, e végső cél természetes erejüket meghaladja; arra pedig, mire valami természete erejéből eljutni nem képes, más által kell eljutnia; mint a nyíl kilövője által jut el a célponthoz: azért az előrerendelésnek kettős a jelentése: jelenti az Istentől adott természetfölötti megindítást és ennek az örök élet végső céljára való irányítását. Az előbbeni a kárhoztatottakban is megvan, kik a kegyelem vonzalma alatt az üdvre lehetnek rendelve; az utóbbi a kiválasztottaknak sajátja, miben teljessé lesz az isteni előrerendelés lényege.» V. ö. *Billuart,* de Deo, dissert. 9. a. 3.

Mások így okoskodnak: Ha az üdvözülendőkre nézve nem lenne előrerendelés, hanem csak Isten általános akarata, hogy az emberek üdvözüljenek, ebből az következnék, hogy az üdvözülendők és elkárhozandók közt fenforgó minden különbséget az emberi akaratból kellene származtatnunk (mint ezt valóban tanították a *pelagiánok* és *semipelagiánok*, amint csakhamar ki fogjuk mutatni); de ez ellenkezik az apostol szavaival (Kor. I. 4. 7.): *Mert ki választ ki téged? Mid van pedig, amit nem vettél?* — Egyébként e tan egész következő kifejtéséből kiviláglik, hogy van isteni előrerendelés; sőt az előrerendelés valósága annyira szembeszökő, hogy azon hittudósok, kik egyenest az előrerendelésről írtak, mint *Becanus, Lafosse* stb. az egyház példájára (v. ö. a *trienti* zsinat, 6. ülés, 12. fejez.), nem is bizonyították, hanem csak egyszerűen feltételezték.

A *kétségek* eloszlatására lásd sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 1.; in 1. Sent. dist. 40. qu. 2. art. unic.; contra Gentes, l. 3. c. ultim. *Goudin*, i. h. 294. s köv. old.; úgyszintén *Billuart*, i. h. — Különben olvasd alább e fejezet negyedik cikkelyét is.

[1] Vannak olyanok is, kik a kisdedek kiválasztásáról azt tartják, hogy az szülőik érdemeitől függ, — így a «de vocatione Gentium» című könyvek szerzője is, 2. k. 23. f. M. 51. k. 709. old. De e véleményt mások elvetik. V. ö. e tárgyban *Clericus a Belliberonét*, de gratia, *Mignenél*, Curs. theol. compl. 10. k. 985. s köv. old.: úgyszintén föntebb a 143. s köv. old.

[2] *Becanus*, id. hely. 3. f. 2. s köv. sz. azt nyomozza, vajjon Isten az embernek érdemeinél fogva adja-e a hivatás kegyelmét, a megigazulást és meg-

435. Kérdezzük tehát, vajjon az ember megérdemelheti-e a *kegyelemre* való előrerendelését, vagy sem? Előrerendelés a kegyelemre.

436. Már föntebb[1] mondtuk, hogy az érdemet így határozhatjuk meg, hogy az erkölcsileg jó és jutalomra méltó cselekedet. Az érdem, hogy a hittudósok szokott felosztásával éljünk, kétféle, *megillető* és *illendő*. Az valóságos, ez tágabb értelemben vett érdem. Az a kérdés tehát, vajjon a kegyelemre való előrerendelés érdem szerint történik-e, és pedig, ha e földi kegyelemnek fönt jelzett nemeit tekintjük, kérdezhetjük ezt *a)* az első kegyelemről, melylyel üdvünk munkája kezdődik, *b)* a megigazulás kegyelméről, végre *c)* a jóban való állhatatos megmaradás ajándékáról, melylyel üdvünk teljesül.

437. Tétel: *Isten az első kegyelemre való előrerendelést, mit a hivatás kegyelmének is mondunk, semmi esetre sem érdemek szerint, hanem teljesen ingyen adja.* Az első kegyelemre való előrerendelés teljesen ingyenes.

438. Az első kegyelemre való előrerendelés kiérdemlése *három* módon lehetséges[2]: 1. ha Isten a lelket előbb teremtette volna, mintsem a testbe öntötte; ez esetben azért nyerhetné az első kegyelmet, mit a testtel való egyesülése előtt tett; 2. ha merő természetes cselekedetekért, vagy legalább valami jó szándék tervezéseért, vagy bármi más, bármily csekély (de tevőleges) készületeért a kegyelemre érdemelné meg azt a kegyelmet; 3. ha az első kegyelem a szabad akaratnak a kegyelemmel előrelátott közreműködéseért adatnék. A tétel bizonyítása.

Az *első* módot, úgy látszik, *Origenes*[3] tanította először, a *másodikat* a *pelagiánok* és *semipelagiánok*, a harmadikat némely semipelagiánizmusra hajlandó hittudós. De egyik sem engedhető meg. Az első nyilván hamis és azt az egyház kárhoztatta.[4]

dicsőülést, vagy sem; és miután bebizonyította, hogy a megigazulás kegyelmét semmi esetre sem, a megigazulást legalább nem megillető érdem után adja, ebből azt következteti, hogy az első kegyelemre az előrerendelést semmi érdem szerint sem, a megigazulás határozatát pedig nem a megillető érdem szerint adja. A *dicsőségi* előrerendelésről pedig azt mondja, hogy azt érdemek útján nyerjük; mert a kinyilatkoztatás tanusága szerint az örök életet a felnőttek érdemeik fejében kapják.

[1] 2. köt. 302. s köv. old., 3. köt. 120. s köv. old.

[2] V. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. t. qu. 23. a. 5.

[3] Periarchon, 2. k. 9. f. M. ser. gr. 11. k. 225—233. old.

[4] V. ö. föntebb I. k. 417. s köv old.

A *második*- és *harmadikról* föntebb[1] kimutattuk, hogy *az egyház* tanításával ellenkeznek.

Kérdezzük, vajjon a *megigazulásra* való előrerendelést megérdemelhetjük-e vagy sem?

A megigazulásra való előrerendelés ingyenes. Bizonyítjuk.

439. Tétel: *A megigazulásra való előrerendelés is ingyenes.*

440. Arra kell ügyelnünk, ami bizonyos, t. i. hogy mely feltételek alatt adja Isten valóban a megigazulás kegyelmét; néznünk kell tehát: 1. vajjon megérdemelhetjük-e a megigazulást *természetes* érdemekkel; 2. vajjon a *természetfölötti* cselekedetek közül melyeket végezhetjük a segítő malaszttal a megigazulás előtt?

Ami az *elsőt* illeti, bizony nem. Már sz. *Ágoston* a *pelagiánok* ellen kimutatta, hogy az ember természetes jócselekedetei-

[1] II. k. 280. s köv. old.; 372.; III. k., 120. s köv. old. Ezuttal hozzáteszszük a következőket. Sz. *Ágoston* a *pelagiánok* és *semipelagiánok* ellenében főleg a következő szentírási helyekre hivatkozik. *Róm.* 11, 35: «Ki adott elsőbb neki, hogy visszaadassék annak?» *Kor.* I. 4, 7: «Mid vagyon pedig, amit nem vettél?» *Ján.* 6, 44: «Senki nem jöhet énhozzám, hacsak az Atya.... nem vonzza őt.» Mely helyek nyilván kizárják, minden oly érdem kezdetét, mely érdemet Isten megelőző kegyelme nélkül szereztünk volna. V. ö. *Franzelin*, de Deo uno, thes. 58. ab initio.

Ezek megcáfolják azoknak véleményét is, kik megengedik, hogy a természetes erők a kegyelemre, bár a legcsekélyebb mértékben, de mégis tényleg elkészítenek. Mert ha e tekintetben megengedjük, hogy Isten azért adja a kegyelmet, akkor a kegyelem már nem lesz kegyelem, mint azt sz. *Ágoston* a *semipelagiánok* ellen annyit hangoztatta. Csekély változtatással ugyanazt kell mondanunk azoknak is, kik azt állították, hogy a kegyelembe való beleegyezés Istennek, ki azt előre látja, alkalmat ad arra, hogy a kegyelmet megadja.

Ide vág, mit *Becanus*, i. h. 3. fei. 4. sz. ír: «Az apostol bizonysága szerint, *Efez.* 1.: Kiválasztott minket őbenne világ teremtése előtt, hogy szentek legyünk. Ha kiválasztott minket az első kegyelemre, hogy szentek legyünk, tehát nem azért, mert szentek leendettünk, mint helyesen következteti sz. *Jeromos* és sz. *Ágoston* e helyből, lib. de praedest. Sanctorum, 17. fej. S az ok kézzelfogható, mert ugyanaz ugyanazon akaratra nézve nem lehet egyszerre cél-ok is, meg érdemszerző ok is. Tehát, ha Isten kiválasztott bennünket az első kegyelemre, mint cél-okra; bizonyára nem az életszentség, mint érdemszerző ok miatt választott ki. És szintúgy, ha az első kegyelmet nekünk avégből adta, hogy szentekké legyünk; bizonyára nem jövendő életszentségünk érdeméből adta. Mert nem a cél nyeri el az eszközöket, hanem az eszközök érik el a czélt.

Ami illeti azon alapelvből vett *ellenvetést: Annak, aki megteszi azt, mi rajta áll, Isten nem tagadja meg kegyelmét*, és sz. *Tamásból*, de Verit. qu. 14. a. 11. ad. 1., olvasd föntebb III. köt. 122. s köv. old. és *Migne*, Curs. Theol. compl. 7. k. 559. old.

vel a megigazulást ki nem érdemli. Mert azt írja[1]: «Vajjon tehát az igazaknak nincs érdemök? Sőt igenis van, mert igazak: de, hogy igazak lettek, erre nem volt érdemök. Mert azáltal lettek igazak, hogy megigazultak; de mint az apostol mondja (*Róm.* 3, 24), *ingyen igazultak meg az ő kegyelme által.*» Sz. *Ágostonnal* egyetértenek sz. *Hilár*, *Fulgentius*, *Coelestin*, *N. Leo es Gelasius* pápák stb., a *pelagiánok* és *semipelagiánok* ellen tartott zsinatok, sőt maguk a *semipelagiánok* is. Ide tartoznak a *trienti* zsinat határozatai is,[2] melyeket röviden a második pontnál hozunk fel, midőn ezen állításunkat jobban megerősítjük.

Ezután a mondottakból így következtetünk a tételre: Mivel bizonyos, hogy a megigazulás kegyelmét Isten nem természetes érdemekért adja, az is világos, hogy Isten az embereket a megigazulásra öröktől fogva nem természetes érdemeik folytán rendelte.

A *másodikra* azt mondjuk: megigazulásunkat azon természetfölötti jócselekedetekkel, melyeket esetleg a megigazulás elnyerése előtt vett segítő malaszttal művelünk, nem érdemeljük *megillető* érdemmel; mert megillető érdeme az embernek, míg a megszentelő malaszt nem ékesíti, nem lehet.

Vajjon hát *illő* érdemmel megérdemeljük-e a megigazulást? Sokan állítják, mások tagadják. *Az utóbbiak* azt mondják, hogy a hitnek, reménynek, szeretetnek stb. cselekedetei, melyek a megigazulást megelőzik, erre ugyan előkészületül szolgálnak, de még sem oly cselekedetek, hogy velük igazán megérdemeljük a megigazulást; és ezt szerintük a *trienti*[3] zsinat is tanítja a következő szavakkal: «Azért mondjuk, hogy *ingyen* igazulunk meg, mert a megigazulás kegyelmét semmi olyassal, mi a megigazulást megelőzi, sem a hittel, sem a jócselekedetekkel meg nem érdemeljük». *Az előbbiek* az ily cselekedetekben illő érdemet látnak[4]; csakhogy, ámbár ezen cselekedetek szerintük

[1] In epist. 105. al. 194., quae est ad Sixtum, c. 3. M. 33. k. 876. old.

[2] 6. ül. 8. fej. — Egyébként olvasd föntebb 119. s köv. old.

[3] 6. ül. 8. fej.

[4] V. ö. *Franzelin* bíboros, de Deo uno, thes. 58. — Sz. *Ágoston* nyilatkozatát, mely talán ide felhozható, olvasd föntebb 350. old.

Ide vág az is, mit sz. *Bonaventuránál*, 1. dist. 41. qu. 1. olvasunk: «Az előrerendelésben háromfélét különböztetünk meg: először az örök határozatot, másodszor az időben történő megszentelést és harmadszor örök dicsőséget. Hasonlóképen a kárhoztatásban is hármat, t. i. az örök gyűlöletet, az időben

(valószinűleg) illő érdemmel járnak, mégis ezek vélekedése szerint is a megigazulást és következőleg a megigazulásra való előrerendelést is ingyenesnek kell mondani; miután a cselekvőre az illő érdemből nem árad jog a jutalomra; hanem inkább Isten a jutalmat ingyen, azaz mint jutalmazó merő kegyességből, bár mindenesetre holmi tisztesség, vagyis illendőség fejében adja.[1]

Kérdezzük, vajjon a megigazult ember megérdemelheti-e *a jóban való végleges állhatatosság ajándékát*, úgy hogy az ezen ajándékra vonatkozó előrerendelés ne ingyenes, hanem érdemekért nyert legyen?

441. Tétel: *A jóban való végleges állhatatosság*[2] *előrerendelése ingyenes.*

történő megátalkodottságot és az örök kárhozatot. Az elsőt és utolsót illetőleg egyformán kell itélnünk; mert a két utolsó, t. i. a büntetés és a dicsőség, egyszerűen kiérdemelhetők. Az első pedig, t. i. a határozat, épen azért, mert örök, érdemszerzés tárgya nem lehet. Ami a középsőt illeti, azaz a megszentelést és a megmegátalkodottságot nem lehet róluk egyformán itélni; mert a megátalkodottság egyszerűen érdemetlenség, vagyis rossz érdem tárgya; ellenben a megszentelés sem egyszerűen az érdemnek nem tárgya, sem egyszerűen kívüle nem esik. Mert az érdem tárgya vagy méltányos, vagy méltó, vagy megillető. Méltányossági az érdem, midőn a bűnös megteszi azt, ami tőle függ, és pedig önmagáért; méltó az érdem, melyet az igaz másnak szerez; megillető pedig, melyet az igaz önmagának szerez. Azon kérdésre tehát, vajjon az előrerendelés és elvettetés érdemszerzés tárgya-e, azt kell felelnünk, hogy egyszerűen szólva, mi a fő jelzettet illeti, egyikök sem érdemszerzés tárgya; a mellékesen jelzettre vonatkozólag pedig a kárhoztatás egyszerűen érdemszerzés tárgya, az előrerendelés pedig csak részben».

[1] Sz. *Tamás*, 1. dist. 41. a. 3. írja: «Az előrerendelés kettős eredményére vonatkozólag különböző viszonyban áll a mi működésünk, mert a kegyelem által minősített érdemszerző tett a dicsőség érdemszerző oka; de a malasztot megelőző jócselekedet nem érdemszerző oka a malasztnak, hanem csak előkészület rá. Miből kiviláglik, hogy az előrerendelésnek oka nincs; de van alapja az eredményt tekintve, mire nézve észszerűnek és igazságosnak mondjuk ... Megjegyzendő, hogy az előrerendelés végső eredményében, t. i. a dicsőség megadásában az osztó igazság jellegét viseli magán, és azért mondhatjuk, hogy Isten ennek megadja a dicsőséget, annak nem, mert ez megérdemelte s az nem. De az első eredményt, a malaszt hatásait tekintve, inkább a bőkezűségnek, mint az igazságosságnak bélyegét viseli magán, mert a kegyelmet ingyen adja és nem az érdemek fejében. Azért abban, ki a malasztot nyeri, nem találunk okot, hogy miért méltó a malasztra, hanem csak némi előkészületet arra ... Az előrerendelés fogalmába utólagos akaratot is bele kell foglalnunk, mely a cselekedetekre vonatkozik, nem mintha ez az akarat oka lenne, hanem mert a dicsőségnek érdemszerző oka, s előkészület a kegyelemre.»

[2] V. ö. föntebb 10. s köv. old. és az érdemről a 347. s köv. old.

Bizonyítjuk.

442. Ismét nézzük azt, mi valóban megesik. Úgy találjuk, hogy a jóban való végleges állhatatosságot Isten nemcsak semmi jócselekedetért, de a jócselekedeteknek bármily nagy számáért sem igérte meg.[1] Különben a jócselekedetekben töltött valamely idő mulva valaki bizonyos lehetne üdvösségéről; ez pedig nyilván ellenkezik a *Szentírással*, melyben olvassuk: *Róm.* 11, 20.: «Te pedig a hit által állasz; ne légy fenhéjázó, hanem félj!» *Kor.* I. 10, 12.: «Aki azt gondolja hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék»; *Fil.* 2, 12.: «Félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket!» *Titk. jelen.* 3, 11.: «Tartsd meg, amid vagyon, hogy senki se vegye el koronádat.»

Némely hittudós ugyan azt mondja, és úgy tetszik, teljes joggal, hogy a jóban való végleges állhatatosság ajándéka az illő érdemszerzésnek tárgya s ezt következtetik a többi között sz. *Ágostonból*, ki[2] mondja: «Az Isten ezen ajándékát alázatossággal kiérdemelhetjük»; úgyszintén[3]: «Miután bizonyos, hogy Isten egyet-mást elkészített, mit megad azoknak is, kik azt nem kérik, mint a hit kezdetét, némely dolgot pedig csak azoknak, kik őt kérik, mint a jóban való végleges állhatatosságot stb.» Ámde ezen szavakban semmi sincs, ami állításunkkal ellenkeznék; miután az illő érdem, mint már föntebb kimutattuk, nem ad valódi jogot a jutalom elnyerésére.[4]

Előrerendelés a dicsőségre.

443. Átmegyünk a *dicsőségre* való előrerendelésnek kérdésére.

Bevezető.

444. Csak röviden foglalkozunk az *eretnekekkel*,[5] a *pelagiánok*-[6] és *semipelagiánokkal*, kik azt állították, hogy a dicsőségre való előrerendelés abból származik, hogy Isten *természetes* érdemeinket előre látja; Isten azokat szánta a dicsőségre, kikről előre látta, hogy szabad akaratukat a jóra használják *(pelagiánok)*, vagy hogy a nyert kegyelemben az akarat természetes erejével állhatatosan mindvégig megmaradnak *(semipelagiánok)*; hasonlókép röviden érintjük a *praedestinatiánokat*, kik az ellen-

[1] Krisztus Urunk azon szavairól: Kérjetek és elveszitek, olvass föntebb.

[2] De dono persever. fej. 6. M. 45. k. 999. old.

[3] Ugyanott 16. fej. M. 45. k. 1017. old.

[4] 312. s köv. old. és 368. old.

[5] V. ö. *Petavius*, de Deo Deique propriet. 9. k. 2. fej. — A *manicheusokat* és *origenistákat*, kiket ide szokás számítani, elég említenünk.

[6] A *pelagiánok* közül többen az előrerendelés létezését teljesen tagadták (*Petavius*, i. h. 4. sz.).

kező tévedéshez ragaszkodnak, mondván, hogy Isten némely embert érdemeik előrelátása előtt szánt a dicsőségre és pedig oly előre rendeléssel, mely a cselekvés szükségességét hozza magával.[1] E helyen csak a *katholikusok* közt folytatott vitáról fogunk szólni.

445. Ha keressük a (másodrendű) okot, vagyis az indítóokot, mely miatt Isten a felnőtteknek a dicsőség előrerendelését adja, a katholikus hittudósok főleg *két* táborra oszlanak. *Némelyek* a felnőtteknek dicsőségre való előrerendelését egyedül Isten tetszéséből

[1] Ide sorozhatók az V. és IX., XI. és XII. század *praedestinatiánusai*, úgyszintén *Wiklef*, *Huss*, különösen pedig *Kálvin*, kikről alább bővebben szólunk.

Egyet-mást már itt is megjegyzünk. A *kálvinisták* szerint Isten, hogy teremtményeiben irgalmasságát és jóságát kimutassa, vagy Ádám bűnének előrelátása előtt vagy ősszüleink bukásának előrelátása után némelyeket Krisztus érdemeiért kiválasztott az örök életre; és e célra öröktől fogva elhatározta, hogy megadja nekik az igazságosságot úgy, hogy azt egyszer elnyervén, sehogy sem veszthetik el, még ha a legnagyobb vétekbe esnek is, minek következtében minden érdemük nélkül, sőt legnagyobb érdemtelenségük dacára is elnyerik a dicsőséget. Kálvin írja, Instit. 3. k. 21. fej. 5. sz.: «Előrerendelésnek nevezzük Isten azon örök rendelését, melylyel magában elhatározta, hogy mi történjék minden egyes emberrel. Mert nem egyenlő állapotra teremti az embereket, hanem némelyeknek az örök életet, másoknak az örök kárhozatot szánta. Ennélfogva, amint ki-ki egyik vagy másik célra van szánva, a szerint mondjuk, hogy vagy az életre, vagy a halálra van előrerendelve ... Isten megmásíthatlan és örök végzését, melylyel elhatározta, hogy kiket vesz magához az üdvösségre, kiket szánt a kárhozatra, a kiválasztottakra nézve Isten ingyenes irgalmasságában gyökerezőnek mondjuk, a nélkül, hogy az ember méltó voltát bármikép is tekintetbe vette volna. Akiket pedig kárhozatra szánt, azok elől igazságos és gáncsolhatatlan, de megfoghatatlan ítélete szerint az örök életet elzárta.» V. ö. ugyanott 24. fej. 11. sz. V. ö. e tárgyban *Petavius*, i. h. 10. k. 6. fej. egészen; *Gazzaniga*, Theol. dogm. 2. k. 183. s köv. §§.

Ide tartozik *Luther* is, de nem követői; ámbár ezek is mondják, hogy az ember a megigazulás egész lefolyása alatt csak szenvedőlegesen viseli magát; hogy az örök élet elnyerésére a jócselekedetek nem szükségesek; hogy a hitet, mely egyedül üdvözít, egyedül Isten működéséből kell származtatni, és ámbár azonfölül tagadják, hogy az embernek legalább a vallási dolgokban szabad akarata volna (v. ö. föntebb a ... . s köv. old.). Ide tartozik *Jansen* is, ki azt tanította, hogy Isten merő irgalmasságából csakis Krisztus érdemeiért, a nélkül, hogy minden egyéb érdemet figyelembe venne, az elkárhozottak tömegéből kiválasztott némelyeket az életre; és e célból elhatározta, hogy nekik oly eredményes kegyelmeket ad, melyeknek a megromlott természet állapotában ellentállani nem lehet s melyek a választottakat nemcsak csalhatatlanul, hanem *szükségképen* is az örök életre vezérelik. Egyébként *Jansen* véleményéről alább a 2. fejezetben bővebben fogunk szólni.

származtatják[1] s azért azt mondják, hogy az Isten *megelőző* akaratából származik, vagyis érdemeik előrelátása *előtt* történik; *mások* ellenben azt az *igazak* érdemeiből származtatják s azért azt mondják, hogy az Isten *utólagos* akaratából, vagyis természetfölötti érdemeik előrelátása *után* jő létre.

Röviden lássuk mind a két véleményt.

Az előrendelés a dicsőségre megelőzi az érdemeket.

446. Sz. *Tamás*[2] és sz. *Ágoston* hívei,[3] valamint a *congruisták*[4] vitatják, hogy a felnőtteknek dicsőségre való előrerendelése megelőzi érdemeik előrelátását *(ante praevisa merita).*

Kifejtjük ezt a nézetet.

447. Azt mondják: Isten némelyeket kiválaszt a dicsőségre, mielőtt érdemeiket látta volna; s e célra elhatározta, hogy nekik idővel meg fogja adni a hivatás, megigazulás kegyelmét és segítő malasztokat,[5] végre a jóban való végleges állhatatosság ajándékát s utoljára az örök életet azon érdemek díjául, melyeket a kiválasztottak a segítő malasztokkal közreműködve szereztek.[6]

Mert ezen hittudósok közül többen kétféle isteni előrerendelést különböztetnek meg, úgymint magát az isteni végzést *(praedestinatio in actu primo)*, azaz: az előrerendelésnek Isten elhatározásában létező *szándékát* és annak végrehajtását *(praedestinatio in actu secundo)*, azaz: oly előrerendelést, mely Isten elhatározásának *megvalósításában* áll, és azt mondják: Isten a

[1] *Alvareznél* olvassuk, de auxil. disp. 37. n. 9.; «Ki akarja zárni (az apostol, *Rom.* 9.) azt, hogy az előrerendelésnek bármi módon is okai lehetnénk, vagy hogy ahhoz némi alapot és föltétlen kelléket szolgáltathatnánk s az előrerendelés isteni jótéteményét Isten merő és ingyenes akaratából származtatja.» Hasonlókép *Gonet*, de praedest. disp. 2. a. 1. §. 9. n. 55.: «Hogy Isten előre beszámítaná a közreműködést, vagy a szabad akarat helyes használatát, ez nem tételezhető föl az előrerendelés okául, alapjául vagy föltétlen kellékeül. (*Innsbrucker* theol. Zeitschr. Jhrg. 1879. 204. s köv. old. (Artikel: Die Prädestinationslehre von Dr. *Limbourg.*)

De jól megjegyzendő, hogy ezek az emberben semmi esetre sem tételeznek fel *cselekvésbeli szükségességet*, mint a *praedestinatianok*, sőt ellenkezőleg, ez ügyben védik az emberi akaratszabadságot.

[2] *Bannez, Alvarez, Lemos, Contenson, Gonet, salamancaiak, Goudin, Gotti, Billuart* stb. stb.

[3] *Lupus*, Card. *Noris*, *Berti* stb.

[4] *Ruiz, Suarez, Bellarmin* stb.

[5] Vagy bőséges, vagy magukban véve eredményes malasztokat; az előbbenit rendszerük értelmében a *congruisták*, az utóbbit sz. *Tamás* és sz. *Ágoston* követői védik.

[6] V. ö. *Innsbrucker* theol. Zeitschr. Jhrg. 1879. 205. s köv. old.

mennyei dicsőség előrerendelését a felnőtteknek érdemeik előrelátása nélkül, ámbár valósággal érdemeik szerint adja meg.[1]

Arra a kérdésre, hogy *mi által* határozta el Isten ezen előrerendelésnek csalhatatlan megvalósítását, sz. *Tamás* és sz. *Ágoston*

[1] *Serry* prael. 2. k. Augustin. vindicat. 469. old. írja: «Az előrerendelés ügyében Istenben két határozatot kell megkülönböztetnünk, melyek ha valósággal nem is, de legalább gondolatban különböznek egymástól: az *első* a végső célt tekinti és azután az arra alkalmas eszközöket választja ki; a *második* a végső cél kitűzése és az alkalmas eszközök kiválasztása után azoknak megvalósítását parancsolja. Az elsőt a scholastikus hittudósok a *szándék* határozatának nevezik, melylyel t. i. előbb kitűzi a végső célt s azután választja ki az eszközöket, azaz: előbb szándékozik megadni a dicsőséget s csak azután akar segítséget és érdemet adni e célra, hogy ezekkel a kiválasztottak a dicsőséget elnyerjék — s e határozatot teljesen ingyenesnek mondják, mert minden érdemet, mely majd a malasztból származik megelőz.A *másikat* a *kivitel* és parancs határozatának nevezik, melynél fogva öröktől azt határozta, hogy ő idővel eszközölni fogja, hogy az előrerendeltek helyesen éljenek és kitűzött céljukat a jámbor cselekedetekkel elnyerjék.» V. ö. *Billuart,* de Deo, disp. 9. a. 5.; *Innsbrucker Zeitschr.* i. h. 208. s köv. old.

Ide vág, mit *Lafosse,* de Deo divinisque attributis, qu. 8. a. 1. *Mignenél,* Curs. Theol. 7. k. 563. s köv. old. ír: «Nagy különbség van e kettő között: a dicsőségre való előrerendelés ingyenes, vagyis az érdemek előrelátása előtt történik, és a dicsőségre való előrerendelés Isten azon határozata, hogy ingyen ad kegyelmet. Ugyanis más az, hogy Isten tisztán tetszéséből eredményesen akarja, hogy ezek, vagy azok a dicsőséget elnyerjék; és más, hogy akarja, hogy ők a dicsőséget érdemtelenül is, vagyis nem mint jutalmat nyerjék el. Kik azt mondják, hogy a dicsőségre való előrerendelés határozata ingyenes, egyúttal azt is vitatják, hogy Isten ugyanazon határozatával akarja, hogy akik üdvözülnek, a dicsőséget megérdemeljék s csak mint díjat és jutalmat nyerjék el; miért is az ily határozathoz kisérőül és szükséges függelékül hozzáadják az üdv csalhatatlan segédeszközeire való előrerendelést is. ... A *szándék* határozata azon eltökélés vagy akarat, mely szerint bizton akarja, hogy valaki a dicsőségre azon végső céllal csalhatatlanul összekötött eszközök által eljusson. A *megvalósítás* határozata oly tett, mely a dicsőséget idővel valóban és közvetetlenül megadja, vagyis oly tett, mely a szándék határozatában megjelölt dicsőséget idővel megadja. Ez a tett örök és közvetetlenül gyakorlati; melynél fogva a szentek a dicsőséget idővel megnyerik. Továbbá mindenki bizton tudja, hogy Isten azon dicsőséget, melyet idővel érdem fejében ad, jutalom gyanánt adja. Azok sem tagadják ezt, kik azt állítják, hogy a dicsőség előrerendelése teljesen ingyenes: csakhogy azt vitatják, hogy ugyanaz a dicsőség ingyenes előrerendelésével könnyen megegyeztethető, mert az ily előrerendelés nem azon határozat, hogy a dicsőség ingyen adassék, hanem azon határozat ingyenes, hogy a dicsőség a kegyelemből származó érdemekért jutalmul adassék.»

Ezen megkülönböztetést, melyet sz. *Tamás* követői a *szándék* és *kivitel* határozata között felállítottak, nyilván igen nehéz megérteni; de szivesen meg-

követői és mások, kik utánuk indulnak, mint már jeleztük, azt felelik: magukban véve eredményes malasztokkal, és pedig vagy természetileg előre meghatározó (physice praedeterminans), vagy legyőzhetetlenül gyönyörködtető (invicte delectans) malasztokkal, melyek a kiválasztottakat határozott érdemekre és a dicsőség megfelelő fokára emelik;[1] *Suarez* más *kongruistákkal* együtt azt mondja:

jegyzem, hogy jogtalanul vádolják őket arról, mintha az állításuk a jócselekedeteknek ártana; mert mint hallottuk, ők vitatják, hogy a dicsőséget az érdemekért jutalmul nyerjük.

[1] *Franzelin*, de Deo uno, 542. old. ez állítást általában, amint t. i. az mind a *congruistáknak*, mind sz. *Tamás* és sz. *Ágoston* követőinek közös véleménye, a következő szavakkal ecseteli: *a*) Az isteni akaratnak az emberek üdvözítésére vonatkozó első mozzanata a szeretet vala, melynél fogva Isten föltétlen és hatásos akarattal dicsőséget adni szándékozott és akart. *b*) Isten ezen ingyenes és föltétlen határozatával nemcsak általában azt akarta, hogy választottainak a dicsőséget megadja, hanem ugyanezt az egyeseknek bizonyos és meghatározott fokban el is készítette, ugyanígy s ugyanekkor elkészítvén a lakások azon különféleségét, melyekről Krisztus szól, mint olyanokról, melyek Atyjának országában vannak: mert az az egész város arra van kiszemelve, hogy Krisztus egyetlen jegyese legyen, melyet azután a malaszt azon célnak megfelelően készített elő, amelyre az kiszemelve lett, s ez felel meg azon ország tökéletességének, melyben semmi másnak nem szabad lennie, hanem csak annak, mit Isten különösen (megelőzően) arra rendelt. Tehát *c*) azoknak, kiknek Isten a bizonyos fokú dicsőséget előrerendelte, azután föltétlen és hatásos akarattal oda szánta az érdemszerző cselekedeteket minden körülményeikkel együtt, elannyira, hogy az érdemek pontosan megfeleljenek a dicsőség előrerendelt fokának. *d*) Hogy pedig ezen előrerendelt jócselekedetek és érdemek az időben megvalósuljanak, végre elkészíté Isten az eredményes malasztokat, melyekkel (akár középső, akár egyszerű értelmi tudása szerint, azon hittudósoknak a malaszt működéséről alkotott különböző fölfogásához képest) csalhatatlanul előre látja, hogy azon előrerendelt jócselekedetek és érdemek össze vannak kötve.

Ha egyenkint tekintjük, sz. *Tamás* követői az isteni határozatoknak következő sorrendjét állítják fel: 1. Isten ugyan minden eszes teremtményét akarja üdvözíteni s őket az örök boldogságra rendeli s nekik e célra mindnyájoknak rendelt, mint mondják, elégséges eszközöket; de 2. föltétlen előszeretettel és határozattal némelyeket közülök inkább kiválaszt a dicsőségre, mint másokat (a *szándék* határozatából); 3. ezen kiválasztottaknak rendelt önmagokban véve eredményes eszközöket, melyekben bizton látja azoknak jövendő jócselekedeteit és végleges állhatatosságukat; 4. a *megvalósítás* határozatával eltökélte, hogy azoknak a dicsőséget jutalom gyanánt fogja megadni. *A thomisták* ezen állításáról v. ö. *Innsbrucker* theol. Zeitschr. 1879. évf. 204. s köv. old.; 210. s köv. old.; meg *Franzelin* i. h. 55. tét. (543. s köv. old.) Az isteni előrerendelés biztossága és csalhatatlansága tehát mint ősgyökerében az *isteni határozatban* keresendő, melynél fogva Isten a kiválasztottak javára

azon malasztok, melyekről Isten úgynevezett *középső* tudásával (media scientia) előre látja, hogy az ember közreműködése folytán eredményesek lesznek; ezen malasztok vezérelik azután a kiválasztottakat azon érdemekre, melyeknek a nekik érdemeik előrelátása előtt meghatározott dicsőség foka felel meg.[1]

eltökélte, hogy oly hatásos segítséget ad, mely őket ellenállhatatlanul viszi e jócselekedetekre.

Az isteni határozatokban mily rendet állítanak fel sz. *Ágoston* követői, olvasd *Lafosse*, i. h. *Mignenél*, Curs. 7. k. 562. old.; vagy *Wiestnél*, Demonst. dogm. 4. k. 71. old.

[1] A *congruisták*, kik az ő pártján vannak, az isteni határozatokat ilyképen állapítják meg: 1. Azt mondják, hogy Isten úgy egyszerű értelmi tudása, mint középső tudása által minden lehetségest akár önmagában, akár rendszerbe foglalva megismer: tudja ennélfogva pl. mit tenne Péter, ha ily körülmények közt ezt, vagy azt a kegyelmet nyerné és tudja, hogy ily rend esetére Péter jót vagy rosszat cselekedve a megszentelő malaszt állapotában fog-e az életből kimúlni, vagy sem, stb. 2. Azt tanítják, hogy ezen rendben. melyet Isten legbölcsebb belátása szerint nekünk halandóknak nem adott eléggé tudtunkra, de amelyet ő megállapított és követ, még az áteredő bűn feltevése után is akar Isten mindenkit üdvözíteni, igazi, őszinte és oly akaratával, mely sokaknak részleges körülményeit, mint a végső penitenciátlanságot és a bűn állapotában bekövetkezett halált megelőzi. Ez akaratból származtatják az üdvösségnek távolabbi vagy közelebbi eszközeit. Végre 3. tanítják a dicsőség előrerendelésének határozatát, mely által Isten különös irgalmából és előszeretetéből némelyeket eredményesen a dicsőségre szánt. 4. Következik Istennek az az eredményes határozata, hogy azoknak, kiket eredményesen előrerendel a dicsőségre, megadja az e célra vezető eszközöket, azaz oly mértékű kegyelmeket, melyekről előre látja, hogy e körülményekben az embereket a velük való közreműködésre viszik. 5. Isten előre látja a választottak érdemeit és állhatatosságát, valamint másoknak érdemtelenségét és penitenciátlanságát. 6. A jóknak idővel megadja a kellő jutalmat, valamint a gonoszokat örök kárhozattal bünteti.

Egyébként a *congruistáknak* ezen isteni előrerendelésről való véleménye, sem *thomistáknak*, sem a *molinistáknak* nem tetszik, mert, mint mondják (v. ö. *Innsbrucker Zeitschr.* 1879. évf. 203. s köv. old.), következetlen és ellenkezik azon eszmékkel, melyek a tan többi fejezeteiben foglaltatnak. Pl. *Graveson* azon levele elején, melylyel *Suareznek* az előrerendelésről szóló tanát megtámadja, így ír: «Ezen levélben kimutatni igyekeztem, . . . hogy az ingyenes előrerendelésről szóló vélemény a középső tudás rendszerének megtartása mellett sok mértföldnyire távol áll sz. *Tamás* híveinek azon állításától, melynél fogva a kiválasztottaknak a dicsőségre való merőben ingyenes előrerendelését védik, s mely az érdemek minden előrelátásától teljesen független, amint rendszerükben az isteni malasztot önmagában vévé és bensőleg eredményesnek tanítják... Ebből azt következtetem, hogy ezen rendszer értelmében (*Suarezében*) nem mondható és nem védhető, hogy a dicsőség előrerendelése joggal ingyenes és az érdemek előrelátásától független.» — *Suarez* rendszeréről olvasd *Lafosse*, de Deo, 5. k. 3. c. *Mignenél*, Curs. Theol. 7. k. 288. s köv. old.

448. Védelmükre idézik a *Szentírásból*, különösen a *Róm.* 9. 11. s köv., hol *Jákobról* és *Ézsauról* az apostol mondja: «Mert midőn még nem születtek, sem valami jót, vagy gonoszt nem cselekedtek (hogy az Istennek választás szerinti végzése megmaradjon), nem a cselekedetekért, hanem a hívónak akaratából (vagyis csupán Isten kiválasztásából) mondatott neki: Hogy a nagyobbik szolgálni fog a kisebbiknek, amint írva vagyon: Jákobot szerettem, Ézsaut pedig gyülöltem.» Ebből kitetszik, úgy mondják, hogy az apostol szerint *Jákob* előrerendelésében Isten nem tekintette okul annak jócselekedeteit. Ezen ingyenes előrerendelést, így folytatják, az apostol (20. s köv. vers) minden támadás ellen védelmezi, mondván: «Oh ember! ki vagy te, hogy feleselj az Istennel? Vajjon mondja-e az alkotmány annak, ki őt alkotta: Miért alkottál engem így? Nincs-e hatalma a fazekasnak az agyag fölött, ugyanazon agyagból némely edényt tisztességre csinálni, némelyet pedig gyalázatra?» Mely szavak, mondják, nyilván az ingyenes előrerendelés mellett szólnak, melynek Isten akaratán kívül semmi más oka nem adható.[1] Bizonyítják 1. a Szentírásból.

[1] Csakhogy e helyen nem épen a dicsőség, hanem a malaszt és más előjogok előrerendeléséről van szó, pl. hogy a Messiás *Jákob* utódaitól származzék, hogy ezek az evangéliumra korábban hivatnak, mely előjogokat Isten az érdemekre való tekintet nélkül bölcsességének tervei szerint adta meg. V. ö. *Petavius* i. h. 9. k. 6. f. 8. s köv. sz.; 8. f. 2. s köv. sz.; 10. f. *Franzelin* biboros, de Deo uno, 671. old. a következő tételt állítja fel: «A *rómaiakhoz* írt levél 9. fejezetében nem a dicsőségnek az érdemek előrelátása előtt való előrerendeléséről van szó; mert bizonyos, hogy az apostol akár egész beszédjében, akár az egyes szakaszokban nem a dicsőség előrerendeléséről, azt önmagában tekintve, értekezik, hanem a keresztény hit ingyenes ajándékáról, melyben és melylyel Isten (a testi nemzésre és a törvényes megigazulásra való tekintet nélkül) akart népeket és egyes bűnös embereket a kiválasztott néphez venni és az igazi megigazulásra éljuttatni.» V. ö. *Hurter* (Comp. dogm. 2 k. 92. sz.), aki szerint a *rómaiakhoz* írt levél 9. fejezete ép úgy a világosság, mint az anyag hiánya miatt nem tekinthető oly fényes bizonyítéknak; hanem inkább arra int, hogy az értelmet a párhuzamos helyekből derítsük ki. V. ö. alább 2. fej. 3. cikkely.

A *Szentírás* más helyeiről, melyeket a *thomisták* védelmükre felhoznak, mint a *Bölcs.* 4, 11.; *Máté* 24, 22—24.; *János* 10, 26.; 15, 16.; *Apost. cselek.* 13, 48.; *Róm.* 8, 28. s köv.; *Efezus.* 1, 3. s köv.; olvasd *Lafosse*, i. h. *Mignenél* Curs. Theol. 7. k. 565. s köv. Hogy értsük a *Szentírás* ezen helyeit, lásd *Petavius*, i. h. 14. fej.; *Lessius*, de praedest. sect. 3.; *Franzelin*, i. h. 696. s köv. old.; *Hurter*, i. h. 2. k. 96. tét.

2. a szentatyákból.

449. A *szentatyák* közül főleg sz. *Ágostont* vallják magukénak; különösen következő szavait hozzák fel védelmükre: «Akiket tehát azon eredeti kárhoztatásból ezen kegyes isteni malaszt kiválasztott, nincs kétség benne, hogy azoknak megadja Isten azt is, hogy az evangéliumot hallják, és midőn azt hallják, higyjék; és a hitben, mely szeretet által működik (*Gal.* 5, 6.), mindvégig állhatatosan megmaradjanak. . . . Mert mindezt műveli bennök Az, ki az irgalom edényeivé tette őket, ki is szent Fiában megkülönböztetve a malaszttal a világ alkotása előtt, kiválasztá őket a megkülönböztető malaszttal, mint mondtam és nem megelőző érdemeiknél fogva; mert bennök minden érdem a kegyelem.»[1]

[1] De Corrept. et grat. c. 7. n. 13. M. 44. k. 924. old. Hozzáadják még ami következik (i. h. n. 14. M. i. h. és 925. old.): «Tehát azok a kiválasztottak, mint már sokszor mondtuk, kiket Isten szándéka szerint meghívott s boldogságra szánt és előre ismert is. Ha ezek közül elvész valaki, Isten csalatkozik; de senki sem vész el közülök, mert Isten nem csalatkozik . . . Kiválasztotta pedig Isten őket arra, hogy Krisztussal uralkodjanak; nem úgy mint azokat kiszemelte irgalomra, ezt itéletre. Judást kiválasztotta azon munkára, melyre való volt; azokat, hogy országát elnyerjék; ezt, hogy vérét ontsa».

Kik az előrerendelést úgy értik, hogy Isten, mielőtt az érdemet előre látná, dönt, azt következtetik, hogy e szavakban határozottan kimondja, hogy Krisztussal uralkodjanak, s ezért közülök senki sem veszhet el: ámde ezen kiválasztás maga a dicsőségre való előrerendelés, miről vitatkozunk, s mit nyilván alattomban ért sz. *Ágoston* az elkárhozottak tömegéből való azon általános ingyenes kiválasztásban; tehát . . . Innét van, hogy a fejezet végén 16. szám alatt a sz. egyháztanító hozzá teszi, hogy akik csak egy ideig igazak, azok az isteni előrerendelésben az elkárhozottak tömegéből valóban nincsenek kiválasztva. «Akik pedig a jóban nem maradnak mindvégig állhatatosak — mondja — azokat kétségkívül akkor sem lehet közéjük számlálni, midőn jámborul és istenfélőn élnek. Mert Isten őket a kárhozat ezen tömegéből előrelátása és előrerendelése által ki nem választá és azért határozatával meg sem hívta, s ugyanazért nem is választottak . . . mert választottaknak csak azok mondhatják őket, kik magok sem tudják, hogy mi vár reájok, nem pedig az, ki tudja felőlök, hogy ők nem lesznek mindvégig állhatatosak; pedig csak ez juttatja a kiválasztottakat az örök üdvösségre s Isten tudja, hogy ők úgy állanak, amint előre tudja azt is, hogy el fognak esni.» Tehát — így okoskodnak — az örök élettel való csalhatatlan összeköttetés a kiválasztásnak része. Ezen kiválasztás pedig, mint az egész fejezetből kitetszik, ingyenes; tehát. — Sz. *Ágoston* irataiból vett több ilyes érvet láthatsz *Billuart*, i. h. disp. 9. a. 4. §. 3.; *Lafosse*, i. h. 1. c. *Mignenél*, Curs. Theol. 7. k. 568. s köv. old.; továbbá ugyanott 575. s köv. old., hol azon kételyekre felel meg, melyeket a *molinisták* sz. *Ágostonból* felhoznak.

Bizonyos, hogy úgy azok, kik azt védelmezik, hogy Isten az előrerendelést az érdemek előrelátása *előtt*, mint azok, kik azt vélik, hogy az érdemek előre-

A thomisták felhozzák a *ruspei* sz. *Fulgentiust* is, sz. *Ágoston* tanítványát, ki mondja: Egész biztosra vedd, . . . hogy mindazokat, kiket Isten ingyenes jóságából az irgalom edényeivé tett, a világ alkotása előtt kiszemelte, hogy fiaiul örökbe fogadja

látása után szabja meg, egyaránt sz. *Ágostonra,* mint vezérökre hivatkoznak. *Hogy mit tartsunk ez ügyben,* én meg nem mondhatom. Azt vélem, hogy sz. *Ágoston* egyenest a *dicsőségre* való előrerendelésről soha sem szól, hanem inkább a *malasztra* való előrerendelésről, vagy többnyire a teljes értelemben vett előrerendelésről, azaz az első malaszttól az utolsóig, vagyis a dicsőség megadásáig való előrerendelésről. Ő azt állította és védte, hogy ez az előrerendelés nem az érdemek eredménye, mint a *pelagiánok* és *semipelagiánok* tanították, hanem ingyenes. Mivel a *pelagiánok* természetes érdemeket értettek, a *semipelagiánok* pedig legalább a hit kezdetére és a mindvégig állhatatos megmaradásra vonatkozólag természetes érdemeket, nyilvánvaló, hogy sz. *Ágoston* is *természetes* érdemeket értett és ha valamit a szorosan vett dicsőségre vonatkozó előrerendelésről mondott volna, azt állította volna, hogy az nem *természetes* érdemekből következik.

Mégis hallgassuk meg azokat, kik sz. *Ágoston* iratait szorgalmasabban forgatták. *Petavius*, de Deo Deique propr. 9. k. 6. s köv. fej. s különösen 12. s köv. fej. bár ő maga az ellenkező véleményt fogadja el, azt állítja, hogy sz. *Ágoston* a dicsőségre való előrerendelését az érdemek előrelátása előtt valónak mondja: azt állítja sz. *Ágostonról Maldonatus* is (de praedest. qu. 4.), *Toletus* in Summ. Theol. 1. qu. 23. a. 5. concl. 2. s mások is, noha ők maguk előrerendelésről az ellenkező véleményt fogadják el. Más igen híres hittudósok azt mondják: sz. *Ágoston* nem tagadta, hogy az előrerendelés a dicsőségre Istennek azon akaratából származik, mely a *kegyelemből eredő érdemek előrelátását követi*; így *Petrus de Comitibus* sz. Ágoston rendjéből (de praedest. et reprob. disp. 3. a. 4. sqq.) és a sz. Ágoston műveinek olvasásában oly igen gyakorlott kapucinus, *Tricassinus* Károly József, ki más kérdéseket félretéve minden tehetségét és szorgalmát ez egynek szentelte, hogy sz. *Ágostonnak* a malaszt és előrerendelés tana felől való hiteles tanítását kitudja és kifejtse (v. ö. *Vasquez* is, in 1. p. disp. 89. c. 6—8.; *valenciai Gergely* in 1. qu. 23. p. 4. §. 5.; *Stapleton,* in *Rom.* 9., Antidota apost. t. 2.; *Lessius*, de praedest. sect. 2. et 4.; *Kilber*, Theol. Wirzeb. t. 2). — *Franzelin* bíboros, de Deo uno, Thes. 62. mondja, hogy sz. *Ágoston* a pelagiánok s maradványaik ellenében nem tanította azt, hogy Isten a dicsőség előrerendelését, mielőtt az érdemeket előre látta volna, szabta meg és a következő állítást állítja fel és védelmezi: «Nincs okunk sz. *Ágostonról* azt hinni, hogy ő legalább magán véleményben alkalomszerűleg tanította volna, mintha az üdvözülendők a mennyei dicsőség előrerendelését Isten azon akaratából nyerik, mely természetfölötti érdemeik előrelátását megelőzi.» *Petaviusról* és *Suarezről* azt írja *Franzelin* (i. h. 649. old.), hogy azok sz. *Ágoston* ezen véleményének kifürkészésében nem elég óvatosan jártak el; mert nem eléggé különböztették meg e kettőt, «*először*, hogy Isten a dicsőséget előrerendeli némelyeknek, t. i. mindenkinek, ki üdvözülni fog, csak azután akarja adni, miután azok érdemeit előre látta s csak ezen előrerendelést föltételezve nyújtja nekik az érdemeket s eredményes kegyelmeket; *másodszor*

s hogy senki se veszhet el közülök, kiket Isten a mennyországra kiválasztott.[1] A harmadik fejezetben[2] már előrebocsátotta: «Azok fognak pedig Krisztussal uralkodni, kiknek Isten ingyenes jóságából az uralkodásra előrerendelt.» És másutt[3] mondja: «Az előrerendelés mindezen birtokosait így hívja, hogy megigazuljanak; így igazulnak meg, hogy megdicsőítse. És ez által kiszemelte, akiket akart, a jócselekedetekre is és az örök jutalomra is: kiszemelte a jámbor életre, kiszemelte az örök életre.»

Sz. *Tamásra* is mint vezérükre hivatkoznak[4]: «Hogy Isten miért választotta ki ezeket a dicsőségre s azokat miért vetette el, nincs más oka ennek, mint csak az Isten akarata»; és[5]: «Hogy

Istent semmiféle érdem se indítja azon határozatra, hogy az *érdemekért* dicsőséget adjon. Azt az elsőről, melyről katholikusoknak szabad a vita, *Petavius* sehogy sem bizonyította be, hogy az sz. *Ágoston* tanítása, ez utóbbit vitatni meg képtelenség lenne.»

[1] De fide ad Petrum c. 35. M. 65. k. 703. old.

[2] M. i. h. 692. old.

[3] De veritate praedest. l. 3. c. 2. M. 65. k. 653. old.

Hogy *Fulgentius* ezen állításait helyesen megértsed, olvasd, amit alább a 387. s köv. old. ezen szentatya irataiból felhozunk. Mondhatnók, hogy sz. *Fulgentius* ezen állításaiban csak azt mondja: az is Isten ingyenes jóságából származik, hogy az érdemeknek öröktől fogva örök dicsőséget szánt.

[4] Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 5. ad 3.

[5] De verit. qu. 6. a. 2. — Hasonlót találunk az a. 6. ejusdem quaest. et lect. 4. in c. 1. epist. ad Ephes. (Hogy helyesen itéljünk azon érv erejéről, melyet sz. *Tamás* hívei ezen nyilatkozatokba helyeznek, olvassuk el *Billuart*, i. h. disp. 9. a. 5. §. 3.)

De jó lesz sz. *Tamásról* is olvasnunk azt, mit a hírneves *Franzelin* bíboros ír, i. h. ki a 651. old. a következő tételt állítja fel: «Ámbár az előrerendelés, teljes értelemben véve, csak *az örök életre való eljutásnak alapja* s sz. Tamás, sőt a katholikus tan szerint fel nem tételezhető, hogy ez az érdemeket meg ne előzze, mégis sz. *Tamás* tanításából az következik, hogy a dicsőségre való előrerendelés önmagában és külön tekintve *Isten utólagos akaratából származik*, mely a természetfölötti érdemek előrelátását feltételezi s az örök életbeli dicsőségre való előrerendelés alapja.» Hogy annál jobban kitünjék sz. *Tamásnak* véleménye e tekintetben, lássuk, mit ír az angyali tudós, lect. 3. in cap. 8. epist. ad Romanos: «Az előrerendelés és kárhoztatás rendjére vonatkozólag némelyek azt mondják, hogy az érdemek előrelátása az előrerendelés és kárhoztatás alapja, úgy értve, hogy Isten azért szán némelyeket az örök dicsőségre, mert előre tudja, hogy azok jót fognak cselekedni és Krisztusban hinni fognak . . . És ezt ugyan okosan mondanák, ha az előrerendelés tárgya csak az örök élet, mint az érdemeknek végső célja lenne. De az előrerendelés fogalma alá minden isteni jótéteményt fel kell vennünk, melyet Isten az embernek üdvösségére öröktől

Isten valakinek kegyelmet és dicsőséget akar adni, ez pusztán kegyességétől van, ott pedig, hol kegyességről van szó, csak az akaró túláradó jóindulata oka az akaratnak. . . Azért az előrerendelés oka nem más, mint csak magának Istennek jósága.»

3. az észből.

450. Az észből is merítenek és pedig nem csekély érveket, melyek a *Szentírásból* és a *hagyományból* felsoroltaknál is erősebbek. Azt mondják: Kinek rendezett az akarása, az előbb akarja a végső célt, mint az eszközöket. De Isten akarása rendezett, tehát előbb akarja a végső célt, mint az annak elnyerésére szolgáló eszközöket. A dicsőség végső cél s az érdemek eszközök hozzá. Tehát Isten előbb akarja a dicsőséget, mint az érdemeket s következőleg a kiválasztás nem származhatik abból, hogy Isten az érdemeket előre látja.[1]

fogva készített. Miért is azt feltételezni, hogy részünkről van valami érdem, melynek előretudása az előrendelés alapja, nem volna más, mint feltenni, hogy van malaszt a mi érdekeinkből.» V. ö. *Franzelin*, i. h. 580. old.

Sz. *Tamás* ezen állítását is a maguk védelmére szokták fordítani követői (v. ö. *Billuart*, de Deo, disp. 9. a. 5. §. 3. p. 412); de csak csűrés-csavarás árán.

[1] *Gonet*, disput. 2. de praedest. n. 26. írja: «Kinek rendezett az akarata, az előbb akarja a végső célt mint a hozzá való eszközöket. De Isten akarata rendezett, tehát előbb akarja a dicsőséget, mint az érdemeket s következőleg a dicsőségre való kiválasztás nem eredhet az érdemek előrelátásából.» V. ö. *Billuart*, de Deo, disp. 9. a. 4. §. 3.

Csakhogy a *molinisták* erre azt felelik: Ez áll akkor, ha föltétlenül kitüzött végső célról van szó, de nem ha föltételes végső célról. Midőn feltételesen elérendő végső céllal állunk szemben, már a végső cél kitüzésében tekintettel kell lennünk a föltétel bekövetkezésére, vagy be nem következésére. Senki sem tagadja, hogy Isten föltételesen is *tűzhet* ki végső célt, azaz: az embereknek az örök életet szánhatja úgy is, hogy azok szabad és érdemszerző közreműködés által nyerjék el azt, mely esetben az örök életet jutalom gyanánt adja (az atya fiának, ha jól tanul, jutalmat igér). Nem oly értelemben, mintha az embertől szerzett természetfölötti érdemek eszközök lennének, melyekre Isten rászorulna a szándékolt cél elérésére, hanem annyiban eszközök, amennyiben isteni rendelésből az *embernek* kell azokat igénybe vennie, hogy Isten által elébe tűzött végső célját, az örök életet elnyerje. Ha tehát Isten az embernek *valóban* föltételesen szánta az örök életet, mit a *thomisták* hiába igyekeznek kétségbe vonni, úgy már ennek előrerendelésében Istennek tekintettel kellett lennie az ember szabad és érdemszerző közreműködésére, az érdemekre; vagy más szóval: Isten a dicsőség végzetét a kiválasztottaknak nem érdemeik előrelátása előtt szabta meg.

A thomisták, ezen felhozott érve így is megdönthető: Nem tagadjuk, az okosság követeli, hogy előbb akarjuk a végső célt s azután az erre vezető eszközöket. De a világegyetemnek végső célja *Isten külső dicsőségének* nyilvánítása. Isten külső dicsősége pedig abban áll, hogy az Isten tökéletességei *szabad* teremt-

Azt is felhozzák: Helytelen volna, ha valaki az alakra szükséges utolsó rendelkezést eredményesen akarná s ugyanakkor magát az alakot nem akarná eredményesen; de Isten ingyen és az érdemektől függetlenül akarja a dicsőségre vonatkozó utolsó rendelkezést, t. i. a jóban mindvégig állhatatos megmaradás által: tehát ingyen és az érdemektől függetlenül akarja a dicsőséget is.[1]

ményeiben is, különösen az ő szentsége, igazságossága, hűsége stb. nyilvánuljanak. Ezen tökéletességek pedig úgy nyilvánulnak, ha a szabad teremtmények a maguk részéről megteszik, amit tehetnek, s hogy a jók jótetteikért örök boldogságot, a rosszak pedig büntetésül örök kárhozatot nyerjenek. Így tehát épen ellenkező következtetésre jutunk, ha azon általános végső célt tekintjük, melyet Isten mindenben első sorban elérni akar.

[1] *A molinisták* erre azt felelik, hogy az ember, noha megilletően nem érdemelheti meg a jóban való végleges állhatatosság kegyelmét, mégis imával és jócselekedetekkel kinyerheti, sz. *Ágoston* szerint, «könyörgéssel kiérdemelheti» azt: Isten pedig az örök dicsőségre nem rendelt előre senkit sem, csak miután látta, hogy az igaz imáival a jóban való végleges állhatatosság ajándékát ki fogja eszközölni.

Az észből felhozott más okokat olvasd *Billuartnál*, id. hely., *Lafosse*, id. h. *Mignenél*, Curs. Theol. 7. k. 570. s köv. old.; *Knoll*, Instit. Theol. Compend. 2. k. 456. §.

Pl. azt mondják: A dicsőségre való előrerendelés bensőleg összefügg a kegyelemre való előrerendeléssel, mert Isten csak azt szánta a dicsőségre, kit egyúttal a kegyelemre is szánt. Az előbbi teljesen ingyenes, tehát az is, mely a kegyelemre szól. *Felelem*: Összefüggés ugyan van a dicsőségre és a kegyelemre szóló előrerendelés között; de nem oly szoros, hogy ami az egyikről áll, az a másikról is igaz volna. Mert sokan hivatalosak a kegyelemre; s mégis saját hibájuk folytán elvesznek. Tehát különbséget kell tennünk a két határozat, a kegyelemre és a dicsőségre vonatkozó két határozat között s habár az előbbi ingyenes, nem kell az utóbbit is szükségképen ingyenesnek mondanunk.

Azt mondják: A kisdedek, kik a keresztség felvétele után nemsokára meghalnak, bizonyára teljesen ingyen nyerték az örök életre való előrerendelést; pedig ez áll a felnőttekről is. *Felelet*: Ha az ajtóról-ajtóra járó koldusok nem tartoznak a királynak adót fizetni, tehát a gazdagok se tartozzanak? Bizonyára tartoznak, és pedig azért, mert ők megtehetik. A kisdedek nem érdemeik fejében nyerték az előrerendelést, mert érdemeik nem lehetnek; a felnőtteknek azonban lehetnek és kell is, hogy legyenek érdemeik; s következőleg előrerendelésük érdemeiktől függ.

V. ö. Innsbr. theol. Zeitschr. 1879. évf. 212. s köv. old., hol azon véleményt, mely a dicsőségre való előrerendelést az érdemek előrelátásától teszi függővé, főleg azon okból támadja meg, mert (legalább közvetve) mindazoknak, kiket Isten a dicsőségre való előrerendelésből kihagyott, feltételezi *tevőleges megelőző* kárhoztatását, hogy t. i. ezek valamennyien Istennek minden bűn előrelátását megelőző akaratából öröktől fogva nemcsak arra vannak szánva, hogy a dicsőségből kizárva legyenek, hanem a kárhozat büntetéseire is. Egyébként olvasd alább a 2. fej. 3. cikk.

451. Azok a hittudósok, kik azt mondják, hogy Isten a felnőtteknek a dicsőségre való előrendelését az után szabta meg, miután érdemeiket már előre látta a következők: a *molinisták* *Alexander Hal.*, *Nagy Albert*, *sz. Bonaventura*, *Molina*, *valenciai Gergely*, *Lessius*, *Petavius*, *Sfondrati*, *Tricassinus*, *Vasquez*, *Becanus*, *Maldonatus*, *Tournely*, stb., úgyszintén a korunkbeli hittudósok közül legtöbben ezt a tábort követik. Az előrerendelés a dicsőségre az érdemek előrelátása után következik.

452. Ők azt mondják: Isten, mielőtt az érdemeket előre látná, mindenkinek odaszánja az üdvösségre szükséges kegyelmeket, s azután közülök azoknak adja a dicsőség végzetét, kikről látomásbeli tudásával előre látja, hogy azon, akár közönséges, akár fölösleges mértékben nyert kegyelmekkel közre fognak működni, érdemeket fognak szerezni, és, amennyire rajtok áll, a szentségben mindvégig állhatatosan meg fognak maradni; s Isten ezt azért teszi, *mivel* előre tudja, hogy ők az örök életre méltón fognak kimulni e világból. Tehát az igazaknak ezen érdemei, amennyiben Isten előre látja, képezik az indítóokot, vagy alapot, melyért Isten őket az örök életre kiválasztotta.[1] Kifejtjük ezt a véleményt.

453. Ezen állítás mellett szólnak a *Szentírásból* vett következő helyek. Krisztus Urunk az utolsó itélet lefolyását ecsetelve így szól (*Máté* 25, 34): «Jöjjetek, Atyámnak áldottai! birjátok a világ kezdetétől nektek készített országot. Mert éheztem, és ennem adtatok; szomjúhoztam, és innom adtatok; jövevény voltam, és befogadtatok engem; mezitelen, és befödöztetek engem, stb.» E helyütt azt mondja, hogy az országot, vagyis a mennyei dicsőséget a kiválasztottak az Atya öröktől fogva készítette, továbbá, hogy ezek azt érdemeikért nyerik. Azonkívül azt is vitatják, e helyt jelezi, hogy a mennyei dicsőség az érdemekért van *előkészítve*. Bizonyára e hely természetes értelmével ellenkeznék azon állítás, Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

[1] V. ö. *Franzelin*, de Deo uno, Thes. 59. s köv. old.; úgyszintén *Becanust*, ki, Orthod. praedest. c. 1. n. 7. írja: Isten először a kegyelem ajándékait előkészítette, azután pedig az örök életre azokat választotta ki, kikről előre látta, hogy ez ajándékokkal helyesen fognak élni. *Ezt a rendet kell felállítanunk*: Isten 1. kegyelmi ajándékait adja, melyek alkalmas eszközök az örök élet elnyerésére; 2. föltételes tudásával előre látja, hogy kik fognak azon ajándékokkal helyesen élni, ha nekik megadja; 3. elhatározza, hogy ezeknek megadja ez ajándékokat; 4. föltétlenül és szabad tudásával, melyet némelyek látomásbelinek hínak, előrelátja, hogy azok helyesen fognak élni velök; 5. s végre, mivel előre látja, hogy ezek helyesen élnek vele, az örök életet jutalom gyanánt meg akarja nekik adni.» V. ö. *Lafosse*, de Deo, qu. 5. a. 3., *Mignenél*, Curs. Theol., 7. k. 286. s köv. old.

hogy az itt elszámlált érdemek csak a mennyország megadására s nem egyúttal előkészítésére is vonatkoznak.[1]

2. a szentatyákból.

454. A *szentatyák* közül ezt állítják sz. *Irén*, *Origenes*, sz. *Jeromos*, sz. *Prosper*, sz. *Fulgentius* és mások.[1] Sz. *Ambrus* mondja:

[1] V. ö. *Aranyszájú sz. János*, Homil. 80. n. 2. M. ser. gr. t. 58. p. 719., ki a Szentírás e helyét így értelmezi:

«*Örökbe birjátok*, mint sajátotokat, mint benneteket már eleve megillető atyai osztályrészeteket. Mert, úgymond, még mielőtt ti voltatok, ez már elő volt nektek készítve, mert tudtam, hogy ti ilyenek lesztek.»

A *Szentírás* egyéb nyilatkozatai gyanánt, melyek a mellett bizonyítanak, hogy az előrerendelés az érdemek előrelátásától függ, idézik mindazon helyeket, melyek az örök életet *koronának* nevezik, melyet csak a törvényesen harcolók nyernek el (*Kor.* I. 3, 23. s köv.; *Tim.* II. 4, 7. s köv.), vagy *díjnak*, melyet csak az érdemekért lehet kapni (*Kor.* I. 3, 8.; *Titkos jelen.* 11, 18). Mert e helyeken semmi nyoma sem látszik a föltétlen előrerendelésnek, azért e dicsőséget olyannak állítják elénk, mint amely tőlünk függ úgy, hogy közreműködésünk híjával nem nyerhetjük meg. Azért a Szentírás int is minket, hogy jócselekedetek által kiválasztatásunkat biztosítsuk (*Péter* II. 1, 10.), hogy félelemmel és rettegéssel munkáljuk üdvünket. De mire való lenne ez a félelem és aggódás, ha Isten már megelőzőleg az érdemek előrelátása előtt határozott a dicsőség fölött? sőt ez esetben aggódásunk nem lenne-e sérelmes Istenre, ha az isteni előrerendelésben nem bíznánk? Ide tartoznak a Szentírás azon helyei is, melyek az örök életet csak föltételesen igérik meg, pl. *Máté* 19, 17.: «Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsokat», stb. Mert a dicsőségnek föltételes igérete ellenkezik Isten föltétlen akaratával, mely a föltétel teljesülésének előrelátását megelőzi. — A *Szentírás* e helyeiről olvasd *Petavius*, i. h. 10. k. 2. s köv. fej.; *Lessius*, de praedest. 2. sz.; *Franzelin* i. h. 59. tét.

Különben meg kell jegyeznem, hogy a *Szentírás* e helyeit törekszenek a maguk véleményével megegyeztetni azok is, kik a dicsőségre való föltétlen kiválasztást védelmezik, mert azt mondják, hogy ámbár Isten a mennyei dicsőség előrerendelését az érdemek előrelátása nélkül szabta meg, de magát a dicsőséget mégis tényleg csak érdemek fejében *adja meg*.

[1] Sz. *Irén*, Haer. lib. 4. c. 76. (c. 39.) M. ser. gr. 7. k. 1111. old., a kiválasztást, melylyel Isten némelyeket az üdvre és a dicsőségre szánt, épen az ő szabad akaratuk hajlandóságából és jócselekedeteikből származtatja; midőn azon edényekre céloz, melyek ugyanazon agyagból vannak alkotva, s melyekről azt mondja, hogy a szerint, amint a művész puháknak és gyúrhatóknak, vagy durváknak és ellenszegülőknek találja őket, a szerint drága, vagy silány edény lesz belőlök. Azt állítja, hogy Isten az emberek akaratát előrelátva, végzi azok kiválasztását. Idézett helyen így ír: «Azok tehát, kik az atyai fénytől elállottak, és a szabadság törvényét áthágták, saját hibájukból állottak el a szabad akarattól és hagyattak magokra. A mindent előre tudó Isten pedig mindkettőjöknek alkalmas lakást készített előre: és pedig azoknak, kik a romolhatatlanság világát keresik és oda menekülnek, kegyesen megadván amit kívánnak, e világosságot: a többinek pedig, kik ezt megvetik és tőle elfordulnak s futnak, és mint-

«Az apostol azt mondja: Akiket eleve ismert, eleve is elrendelte azokat (*Róm.* 8, 29.); mert nem rendelte el előbb, mintsem ismerte; hanem, akiknek érdemeit eleve tudta, azoknak a jutalmat eleve

egy magukat elvakítják, e világosság ellenségeit mégillető sötétséget; s azoknak, kik nem akarnak az ő alattvalói lenni, illendő büntetést szabott.» *Origenes* in caput 8. epist. ad *Romanos* (M. ser. gr. 14. k. 1125. old.) ezen szavakat magyarázván: *Akiket eleve ismert, eleve is elrendelte stb., akiket pedig eleve elrendelt, azokat hítta is* stb., azon előrerendelést és eleve tudást csak azokról veszi, kik már hasonlókká lettek az ő Fia képéhez, azaz az igazakról és szentekről. Az előretudást azután azon értelemben akarja vétetni, amelyben a Szentírás Istenről mondja, hogy tudja azokat, kiket szeret és kedvel, t. i. az igazakat, azokat pedig, kiket gyűlöl, t. i. a gonoszakat, nem tudja. *Origenes* írja: «S azért e helyütt is bizonyos, hogy az apostol a Szentírás szólásmódja szerint beszél s azokat mondja Istentől eleve megismerteknek, kik iránt Isten tudván, hogy milyenek, szeretettel és kedvteléssel van.» Tehát *Origenes* azon előretudást, melyből az előrerendelés származik, utána teszi a kiválasztottak életszentségének és érdemeinek. Azt is írja (ugyanott i. h. M. ser. gr. 14. k. 1125. s köv. old.): «Hogy pedig tudjad, hogy mindenki üdvösségének oka nem Isten előrelátásában rejlik, hanem saját szándékában és cselekedeteikben; lásd, szent *Pál* fél, hogy midőn másoknak prédikál, ő maga elvetett ne legyen.» Ide vág az is, mit sz. *Jeromosnál* olvasunk adv. Jovin. l. 2. n. 28. M. 23. k. 324. old: «. . . Mely értelemben kell azt is értenünk, mit *Zebedeus* fiainak mond, kik közül az egyik Krisztus jobbja, a másik balja felül kivánt ülni: *Az én poharamat inni fogjátok ugyan: de a jobb vagy bal kezem felől való ülést, nem engem illet, hogy nektek megadjam, hanem akiknek Atyámtól készíttetett* (*Máté* 20, 23.). Nem a Fiút illeti, hogy megadja: és hogyan illeti meg az Atyát annak előkészítése? Különféle és sok lakás van készítve az égben, a sok és különféle erényeknek, mely lakásokat nem a személyek nyerik el, hanem az erények. Hiába kéritek tehát éntőlem azt, ami tőletek függ, mit Atyám azoknak készített, kik méltó erényeikkel oly nagy méltóságra fognak emelkedni.» Tegyük hozzá még, mit sz. *Ágoston* ír, de gratia et libero arbitr. n. 15. M. t. 44. k. 890.: «Ha a pelagiánok azt mondják, hogy Isten . . . az örök életet megelőző érdemeinkért adja, azt kell nekik felelnünk: Ha érdemeinket úgy értenék, hogy azokat egyúttal Isten ajándékainak is tartsuk, nem kellene elvetnünk ez állításukat.» Tehát sz. *Ágoston* a pelagiánokban csak azt rótta meg, hogy a malasztnak az érdemekre való szükségét tagadták, s nem azt, hogy a dicsőségről azt állították, hogy azt Isten az érdemeknek adja. Hozzáadjuk sz. *Fulgentius* mondását is ad Monim. l. 1. c. 24. M. 65. p. 171. old. «Meg akarván tehát mutatni az Isten, hogy eleve ismerte, mit kell nekik adnia és mit ajándékoznia, elhatározta, hogy kárhozatra szánja azokat, kikről előre látta, hogy rosszakaratuk vétkével tőle el fognak szakadni. A mennyországra való előrerendelést azoknak adta, kikről előre látta, hogy megelőző irgalma segítségével hozzá fognak visszatérni és követő irgalma segítségével benne fognak megmaradni.» A *szentatyák* más világos nyilatkozatait olvasd *Lessiusnál*, de Praedest. sect. 2.; *Petav.*, i. h. 3 és 16. fej. 1. 2. sz.; 10. k.

elrendelte.»[1] *Szalezi sz. Ferenc*[2] *Lessiusnak* írja; «Megtudtam, hogy atyaságod azt az állítást fogadja el és védi, hogy a dicsőségre való előrerendelés az érdemek előrelátása után van, mely állítás régiségénél, kedvességénél és a Szentírás természetes értelmezésénél fogva kitünő? Előttem is mindig a legkedvesebb volt, mert én azt az Isten irgalmasságával és malasztjával megegyezőbbnek és vonzóbbnak tartottam.»

3. az észből.

455. Az *ész* is könnyen belátja, hogy a dicsőségre való olyatén előrerendelés, mely nem egyedül Istentől származik, hanem egyúttal az embernek a malaszttal való tulajdon közremunkálásától is függ, jobban illik az isteni igazságossághoz és bölcsességhez és az embert inkább is sarkallja a jámborságra és erényre, mint az ellenkező állítás, mely azt mondja, hogy a felnőttek üdvösségre való előrerendelése, érdemeik előrelátását megelőzi. Azonkívül ez utóbbi állítás a gyengébb természetű embert könnyen kétségbe ejtené, a könnyelműt pedig üdvösségére gondtalanná tenné; míg ellenkezőleg a molinisták állítása a kétségbeeséstől visszatart és az erő megfeszítésére nagyban sarkall. Ez a tanítás mintegy azt sugja az embernek fülébe: «Előre lész rendelve, ha jól fölhasználod a neked adott kegyelmet s ha ezzel mindvégig állhatatosan meg maradsz; ha rosszul élsz, elkárhozol, nemkülönben, mint a beteg, ki, ha beveszi a keserű orvosságot, meggyógyul; ha megveti, meghal.»[3]

Harmadik vélemény az előrerendelésről.

456. Az említetteken kívül a dicsőségre való előrerendelésről van egy *harmadik* vélemény is, és ez *az üdvözülőknek két rendjét különbözteti meg*: egyik rendbe a *kiválókat* teszi, mint a boldogságos *Szüzet*, *a prófétákat*, *az apostolokat* s még egynémelyeket kiknek előrendelése érdemeik előrelátását megelőzi; a másik rendbe pedig a *többi kiválasztottat*, kiknek előrerendelése csak érdemeik

1. fej.; de Incarn. 13. k. 1. 6. fej.; *Tricassinus*, de Praedest. sect. 4. p. 10. s köv. old.; *Frassen* Scot. Academ. t. 1.; *Franzelin*, i. h. 59. tét.

Mit felelnek sz. *Tamás* hívei ezen érvekre, olvasd *Billuart*, de Deo, diss. 9. a. 4. §. 2. — Sz. *Tamás* nyilatkozatait, melyek a mi véleményünknek kedveznek, főleg a *Rómaiakhoz* írt levél magyarázatát, 8. fejez. lect. 6., már föntebb idéztük.

[1] De fide, 5. k. 6. M. 16. k. 665. old.

[2] L. Lessius Lénárd atya életét a *de Ram*, hagiologia Sanctorum Belgii c. műben. V. ö. Linz. Theol. Quartalschr. 1878. évf. 369. old.

[3] Más ily észbeli okokat olvass *Franzelinnál*, de Deo, thes. 59. s köv. old.; *Knoll*, i. h. 460. §.

előrelátásából ered (ezt vélik *Catharinus* dominikánus, *Biel*, *Ockamus* és mások).

457. De ezen tant mindazok, kik az érdemek előrelátását megelőző, mind azok, kik az azt követő előrerendelést tartják, hevesen megtámadják; miután, mint mondják, sem a *Szentírásban*, sem a *hagyományban* nincs téve említés a dicsőségre való kétféle előrerendelésről, és mivel a fent mindkét részről említett nehézségek ismét felmerülnek.[1] Megtámadói.

És valóban, ámbár nem tagadhatjuk, hogy Isten megtehette volna azt, mit ezen harmadik véleményben felállítanak, mert, hogy sz. *Tamás* híveinek véleményét a természeti indítás (praemotio physica) tárgyában mellőzzük, Istennek a *congruistáik* és *Ágoston*, sőt még *Molina* hívei szerint is van erre alkalma, akár a viszonylagosan győztes kegyelem, akár a megfelelő kegyelem, akár az úgynevezett középső tudással összekötött bőségesebb kegyelem révén: de még sem merjük erősíteni, hogy Isten valóban úgy járt el, hogyt. i. némely kitünő egyéniségeket föltétlenül, másokat pedig föltételesen rendelt előre a dicsőségre, mivel a *Szentírásban* sz. *Pálról* is (*Kor.* I. 9, 27; *Fil.* 2, 12) az ellenkezőt látjuk feltüntetve, a boldogságos *Szűzről* pedig a *Szentírásban* ennek semmi nyomát sem találjuk, és úgy látszik, a *hagyomány* némely bizonysága ép az ellenkezőt bizonyítja.

IV. CIKKELY.

Az előrerendelés tulajdonságai.

458. Az előrerendelés tulajdonságai Isten részéről a bizonyosság és változhatatlanság, az ember részéről a bizonytalanság.[2]

[1] V. ö. e *harmadik* vélemény ellen az ilyes érveket *Soto* Domonkosnál in c. 9. Epist. ad *Rom.*; és *Becanusnál*, i. h. 6. sz.

[2] *Becanus* írja, i. h. 4. fej. 1. s köv. sz.: «Itt háromféle bizonyosságot vehetünk tekintetbe. Először, bizonyosan és hibázhatatlanul igaz, hogy az, ki az előrerendelést birja, el fog jutni az örök üdvösségre, a kárhoztatott pedig az örök büntetésre és kárhozatra. Másodszor bizonyos és meghatározott azok száma, kiket Isten az üdvre vagy kárhozatra rendelt. Harmadszor, a bizonyosságot tekinthetjük oly értelemben is, hogy mi lennénk bizonyosak az életben affelől, hogy ki van

Isten részéről bizonyos.

459. Tétel: *Az előrerendelés bizonyos és változhatatlan*, úgy, hogy a malasztok mértéke, a kiválasztottak száma,[1] az egyesek boldogságának foka, — amint mindez vagy már tényleg megvan, vagy meglesz, — sem nagyobb, sem kisebb, mint azt Isten, ki minden ember érdemét pontosan előretudja, előrelátta és előrerendelte.

A tétel hitcikkely.

460. E tétel, melyet a *pelagiánok* és *semipelagiánok* ellen állítunk fel, kik az előrerendelésnek sem bizonyosságát sem változhatatlanságát nem fogadják el, mert ők az előrerendelést vagy teljesen, vagy részben az önmagában állhatatlan embernek cselekedetéből származtatják; e tétel, mondom, hitcikkely; mert kiviláglik a *Szentírásból* és a *hagyományból.*

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

461. Krisztus Urunk mondja (*János* 6, 39): «Ez pedig az Atyának, ki engem küldött, akarata, hogy amit nekem adott, el ne veszítsek abból, hanem föltámaszszam mindazt az utolsó napon»; miből nyilván kitetszik, hogy azok közül, kiket az Atya a Fiúnak adott, azaz, kiket az előrerendelés örök határozatával

az üdvre vagy kárhozatra rendelve.» A következőkben *Becanus* a *Szentírásból* és *szentatyáktól* vett érvekkel védi és bizonyítja, hogy az *első* bizonyosság, mely abban áll, hogy az előrerendeléssel biró bizton és valóban el fog jutni a dicsőségre, a kárhoztatott pedig az örök büntetésre és kárhozatra, nemkülönben a *második* bizonyosság, mely szerint az előrerendeléssel birók és kárhoztattaknak száma bizonyos és meghatározott, világosan ki van mondva. A *harmadik* rendű bizonyosságról, mely szerint bizonyosak lehetnénk ez életben, hogy birjuk-e az előrerendelést vagy sem, állítja, hogy azt itt a földön különös kinyilatkoztatás nélkül nem tudhatjuk.

[1] Itt vitatkozni szoktak affelől, hogy *mily nagy a választottak száma* s hogy vajjon több ember van-e az üdvösségre kijelölve, mint angyal; azután, hogy a választottaknak vagy a kárhoztatottaknak száma nagyobb-e? A dolgot röviden megfejtem. Hogy mily nagy a választottak száma, az előttünk bizonytalan s csak Isten tudja, mint azt sz. *Ágoston*, in Enchiridion c. 29. és sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 7. tanítják. Az csak hozzávetés, mit némelyek mondanak, hogy Isten annyi embert választott ki, a hány angyal elesett; vagy hogy annyit, a hány angyal megállta helyét; vagy végre, hogy annyit, a hány angyalt teremtett. Valószínű, hogy a kárhoztatottak többen vannak, mint a választottak. *Mert szoros a kapu és keskeny az út, mely az életre visz; és kevesen vannak, kik azt megtalálják. (Máté* 7.) és: *Sokan vannak a hivatalosok, de kevesen a választottak. (Máté* 20.) Ezt sz. *Gergely* csak a hivőkről érti. Tehát sz. *Gergely* véleménye szerint a keresztények és hivők között nagyobb a kárhoztatottak száma, mint a kiválasztottaké. *Becanus*, i. h. 4. fej. 3. sz. V. ö. még sz. *Tamás*, de Verit. qu. 6. a. 4.; *Gotti*, Theol. Scholast. t. 1. tract. 6. qu. 4. dub. 3.

kiválasztott, senki sem fog elveszni, hanem mindnyájan *bizonyosan* üdvözülni fognak.[1]

462. Sz. *Fulgentius* írja[2]: «Egészen bizonyosnak vedd és kétségbevonni ne merd, hogy Isten mindazok felől, kiket ingyenes jóságból az irgalom edényeivé tett, a világ teremtése előtt előrerendelte, hogy őket fiai gyanánt örökbe fogadja; s hogy azok közül, kiket Isten a mennyországra kiválasztott, el sem veszhetik egy sem; sem nem üdvözülhet sehogy egy sem azok közül, kiket Isten az életre ki nem választott.»[3] 2. a szentatyákból.

[1] V. ö. sz. *János* 10, 27. s köv.: «Az én juhaim szavamat hallgatják; és én ismerem őket, és követnek engem, és én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, és senki sem ragadja ki őket kezemből»; szintúgy *Tim.* II. 2, 19.: «Ismeri az Úr övéit.»

De *ellenveted:* Vannak, kik kitörülhetők az élet könyvéből, mi bizonyos az *Exod.* 32, 31. s köv.-ből, hol *Mózes* így szól Istenhez: «*Bocsásd meg nekik e vétket, vagy ha ezt nem cselekszed, törülj ki engem a te könyvedből, melyet írtál.*» Mire Isten felelte (köv. vers): «*Aki ellenem vétkezik, azt törülöm ki az én könyvemből.*» *Felelem: Aranyszájú* sz. *János* és más Szentírás-magyarázók szerint *Mózes* itt a földi életről szól, s csak azt mondja, mit a *Num.* 11, 15: «*Ha másképen tetszik neked, kérlek ölj meg engem.*» Sz. *Ágoston* szerint in quaest. de Exodo et aliis, *Mózes* ezt képletesen s mintegy népe iránt való tulságos szeretetből mondta; mert midőn látta, hogy őt Isten nem szólítja ki az élők sorából, és mivel hőn vágyott népének Istentől bocsánatot nyerni, az egyiket kérte, hogy a másikat annál könnyebben megnyerje. Az isteni válaszra vonatkozólag, ha e helyet az örök élet könyvéről magyarázzuk, sz. *Tamással,* Summ. Theol. p. 1. qu. 24. a. 3., azt kell felelnünk, hogy akikről itt olvassuk az élet könyvéből való kitörültetésüket, azok abba nem voltak írva egyszerűen, hanem csak a szerint, hogy a kegyelem és akkori igazságosságuk folytán joguk volt az örök élet elnyerésére, mely jogukat azonban az állhatatosság hiányából elvesztették. Akik csak egy ideig igazak, azokról bizonyos értelemben mondhatjuk, hogy az élet könyvéből törültetnek, de úgy, hogy kitöröltetésök nem Isten tudására vonatkozik, mintha Isten valamit előre tudna, azután pedig nem tudná, hanem a *tudás tárgyára,* mert t. i. Isten azt tudja, hogy az ember előbb méltó az örök életre, azután pedig, ha kiesik a kegyelemből, méltatlanná lesz. Ugyanaz a felelet a *Zsolt.* 68, 29.-re: *Törültessenek ki az élők könyvéből, és az igazakkal ne irassanak be.*

[2] De Fide, c. 35. M. 65. k. 703. old.

[3] Sz. *Ágoston,* de corrept. et grat. c. 7. n. 14. M. 44. k. 924. old. írja: «Ha ezek valamelyike elvész, Isten csalatkozik: de egyikök sem vész el, mert Isten nem csalatkozik. Ha ezek valamelyike elvész, Istent az emberi vétek legyőzi; de egyikök sem vész el, mert Istent semmi sem győzi le.» Ide tartozik a fentebb 359. oldalon idézett mondása, melylyel a szentatya az előrerendelés fogalmát adja, mondván, hogy az oly isteni jótétemények elkészítése, «melyekkel minden bizonnyal üdvözülnek, akik üdvözülnek». Sz. *Tamás,* Summ. Theol.

Hivatkozhatunk a *szentmisére* is (Secreta pro vivis et defunctis), melyben olvassuk: «Isten, ki egyedül tudod az örök boldogságra szánt kiválasztottak számát;» mely szavak egyrészről az előrerendelésnek Istennél való bizonyosságát, másrészről ugyanannak mások előtt való bizonytalanságát világosan kifejezik.

3. az észből.

463. Az *ész* következtetni azt az Isten tökéletességeiből, mindentudó, mindenható és változhatatlan lényegéből. Mert az előrerendelés az isteni értelemnek és akaratnak közös ténye, de Isten értelme nem csalatkozik, akarata[1] felül nem mulható; következőleg az ő előrerendelésének határozata meg nem másítható.

Részünkről bizonytalan.

464. Tétel: *Senki sem lehet különös kinyilatkoztatás nélkül*[2] *teljesen biztos affelől, hogy Isten őt az örök életre előrerendelte.*

p. 1. qu. 23. a. 7., hol azt állítja és védi, hogy a választottak száma csak Isten előtt ismeretes, nemcsak alakilag, de tárgyilag is, nemcsak mint ismeretes, hanem mint kiszemelt és kiválasztott is, és idézi sz. *Ágostonnak* következő, de correpț. et grat. c. 13. mondását: «A választottaknak megvan a maguk bizonyos száma, mely sem nem nagyobbodhatik, sem nem kisebbedhetik.»

[1] Kik azt állítják, hogy Isten a dicsőségre való előrerendelést csak azután határozza meg, miután az érdemeket előre látta, azok csak Isten *előleges tudásának* bizonyosságára hivatkoznak (előleges tudásnak pedig Isten *középső* és *szemlélési* tudását nevezik), nem hivatkoznak pedig egyúttal Isten mindenhatóságára is; mert ők a természeti indítás által előre meghatározott (physice praedeterminata) vagy legyőzhetetlenül gyönyörködtető malasztot nem fogadják el (v. ö. pl. *Becanust*, i. h. 4. fej. 2. sz.). V. ö. *Lafosse*, de Deo, qu. 5. a. 3. *Mignenél*, Curs. Theol. 7. k. 284. s köv. old.

E tárgyban jó lesz szem előtt tartanunk *Quesnell* kárhoztatott tételeit is, t. i. a 12., 13. és 30. tételt (*Denzingernél*, Enchir. n. 1227., 1228. és 1245.), melyben azt állítja, hogy akit Isten üdvözíteni akar, az csalhatatlanul üdvözül, mit ő Isten föltétlen, megelőző akaratáról értett, s azért kárhoztatva is lett.

[2] *Vega*, in l. Trident. 12. k. 11. f. összeállította azok jegyzékét, kiket Isten előrerendeltségükről már e földön tudósított és biztosakká tett. A Szentírás egyes helyeire támaszkodva, közéjük számította *Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, Mózest, Illést, Jeremiást*, a boldogs. szűz *Máriát, Keresztelő sz. Jánost, az apostolokat* (miután Judás elvált tőlük), végre sz. *Pált.*

Kérdezed tán, *miért nem nyilatkoztatta ki Isten mindenkinek, s miért csak egynémelyeknek előrerendeltségöket?*

Megfelel sz. *Tamás*, qu. 6. de Verit. a. 5.: «Kettős okból: *egyrészt* azokért, kiket ki nem választott, mert ha minden kiválasztottnak tudomása lenne előrerendeltetéséről, akkor minden ki nem választott bizonyos lenne affelől, hogy az isteni előrerendelést nem birja, mert tudomásuk nem volna előrerendelt-

A tétel hitcikkely.

465. E tétel hitcikkely. *Kálvin*[1] ellenében vitatjuk, ki tanításának megfelelőleg, mely szerint az egyszer megigazult a megigazulást el nem vesztheti, azt állította, hogy minden hivő a hit bizonyosságával biztos lehet, sőt szükségképen biztos előrerendeltségéről. Mert a *trienti* zsinatban olvassuk[2]: «Mindaddig, míg e halandóságban élünk, az isteni előrerendelés mélységes titka tárgyában senki se legyen oly elbizakodott, hogy bizton merje állítani, miszerint a választottak közé tartozik: mintha igaz volna, hogy a megigazult vagy többé nem vétkezhetik, vagy, ha vétkezett, biztos megjavulást igérhet magának; mert, hacsak különös kinyilatkoztatásból nem, senki sem tudhatja, hogy Isten kiket választott ki.»

ségükről; ez pedig őket némileg kétségbeesésbe döntené. *Másrészt* a választottak miatt is. Mert a biztosság hanyagságot szül. Ha pedig biztosak lennének előrerendeltségükről, bizonyosak lennének üdvükről, s azért nem lennének oly óvatosak a bűnök kerülésében. Ugyanazért az isteni gondviselés üdvösen rendelte, hogy az emberek előrerendeltségüket vagy elvettetésüket ne tudják.»

[1] *Vega* bizonysága szerint, in Trident. 12. k. 1. f., hasonló tévedést vallott *Bucerus* is. — Az e tárgyban tévedők közé számít *Vega* egy korabeli katholikust is, «ki azt merte mondani, hogy sz. *Pál* nem kinyilatkoztatásból, hanem jócselekedeteinek tudatában állította, hogy neki el van téve az igazság koronája.»

A *protestánsok* véleményét e tárgyban olvasd *Rothe*, Dogm. t. 2. par., 1. 4. s köv. old. Idézem *Camus* szavait (szül. 1582. Párisban, *Belly* püspöke), Appropinquat. protestantium ad eccles. cathol. c. 72., *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 5. k. 1064. old.: «A katholikusok és protestánsok abban megegyeznek, hogy előzetesen, vagyis okánál fogva nem tudhatjuk, vajjon választottak vagyunk-e, még az igaznak sem lehet világos tudomása előrerendeltségéről; abban is, hogy minden hivőnek, ki a jócselekedetekben gyakorolja magát, erős és bizonyos reménynyel várnia kell az örök életet. Mert Isten jóságának fogalmából reményre és bizalomra kell serkennünk, hogy az örök üdvösséget elnyerjük, a félelmet és rettegést, melyet a Szentírás ajánl, el nem hagyva ugyan, de a kételkedést, habozást és bizalmatlanságot félretéve. Mert Isten azt akarta, hogy az ő irgalmát és a mi gyarlóságunkat szemeink előtt tartsuk, hogy amaz felemeljen, ez a kevélységtől visszatartson; hogyha valaki a kegyelmek bőségében azt mondaná: *Nem ingok meg mindörökre,* tekintse gyarlóságát, mely félelembe ejti; azt pedig, kit alázatossága zavarba hoz, Isten irgalmassága vigasztalja. De, mivel a protestánsok főleg a bizalom biztosságán nyargalnak, melyet mi is elismerünk, nincs okunk, hogy e tárgynál tovább időzzünk.» Különben, hogy ez idézetet félre ne értsük, v. ö. mit föntebb a 300. és 370. oldalokon mondottunk.

[2] 6. ül. 12. fej.; v. ö. még 16. fej. Ad *Trident.* caput 12. olvasd *Vegánál,* de incertit. praedest. 1. s köv. f.

Bizonyítjuk.

466. A *Szentírásban* (*Filipp.* 2, 12) olvassuk: «Félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket.» A félelemnek nincs helye, hol az előrerendeltségről megvan a föltétlen biztosság.[1]

A *szentatyák* közül sz. *Ágoston* írja[2]: «Mert a hivők közül, míg e halandó testben élünk, ki fogja magát elbízni azon hiszemben, hogy ő az előrerendeltek osztályába tartozik?»

Az ész megerősíti ezt *előremenő* bizonyitással, mert az előrerendelés az isteni akaratnak szabad műve, melyet különös kinyilatkoztatás nélkül senki sem tudhat; aztán *visszamenő* bizonyítással, mert ily biztosság az előrerendeltség tárgyában, minőt a *kálvinisták* védnek, minden erényességet elöl.

[1] V. ö. *Préd. (Eccles.)* 9. fej. elején: «Az ember nem tudja, vajjon szeretetre, vagy gyűlöletre méltó-e, hanem minden, mint bizonytalan jövendőre tartatik fenn.» Halljad sz. *Pál* apostolt is *Kor.* I. 9, 27, hol így ír: «Sanyargatom testemet és szolgálat alá vetem, hogy midőn másokat tanítok, enmagam el ne vettessem»; aki ugyanazért nem teljes biztossággal, hanem csak nagy bizalommal mondhatta magáról *Róm.* 8, 38. s köv.: «Bizonyos vagyok, hogy sem halál, sem élet . . . . el nem szakaszthat minket az Isten szeretetétől, mely a mi Urunk Jézus Krisztusban vagyon.» Ezen értelem kiviláglik a görög szóból, melyet használt: πέπεισμαι, mely csak annyit tesz, mint *bizom,* vagy: *Istenben helyezem bizalmamat,* mely értelemben használja az apostol *Tim.* I. 1, 5.; és *Zsidókhoz* 6, 9. — Ez állítás magyarázatához v. ö. *Kor.* I. 10, 12; *Róm.* 11, 20.

Azzal *állanak* ugyan *elő,* hogy hivatkoznak *Márk* 11, 24: «Mindazt, mit imádkozván kértek, higyjétek, hogy megnyeritek» és azt mondják, hogy a jóban való végleges állhatatosság ajándékát is bizton megnyerhetjük az imádsággal. *Felelem:* Bizonyára, ha biztosak lennénk affelől, hogy jól imádkozunk és ebben állhatatosan meg fogunk maradni.

Előállanak, hivatkozván *Róm.* 8, 16. s köv.: «Mert maga a Lélek tesz bizonyságot a mi lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk. Ha pedig fiai, örökösei is, az Istennek ugyan örökösei, Krisztusnak pedig örököstársai.» *Felelem:* Ha fiai, *örökösei is;* tényleges jog szerint, igazán; de ezen jogunkban való megmaradásunk bizonytalan. Azonkívül azt sem tudhatjuk teljes biztossággal, vajjon jelenleg megszentelő malaszt állapotában vagyunk-e. Különben olvasd e helyhez *Róm.* 8, 16. s köv. azt is, mit föntebb a 302. old. mondottunk.

[2] De correptione et gratia, c. 13. M. 44. k. 940. old. De civit. Dei 11. k. 12. f. M. 41. k. 328. old. mondja: «Akik (a szentek) ámbár a jóban való állhatatosságuk jutalmáról bizonyosak, de ezen megmaradásukról nem bizonyosak. Mert mely ember tudhatná, hogy ő az igazság gyakorlásában és előhaladásában mindvégig állhatatos marad, hacsak Isten valami kinyilatkoztatással nem biztosítja, ki az ezen tárgyban igazságos és elrejtett itéletét nem mindenkinek nyilvánítja, de senkit sem csal meg?»

467. Megjegyzendő azonban, hogy ámbár különös kinyilatkoztatás nélkül előrendeltetésünkről teljes biztosságot nem szerezhetünk, mégis némely *jeleiből erkölcsinek* nevezett, vagyis következtetésbeli bizonyosságot nyerhetünk felőle. E jelek pedig: igazi szivbeli alázatosság, vágy az Isten igéjét hallgatni, törekvés a jócselekedetekben való előhaladásra, a szentségek gyakori, méltó vétele, a felebaráti szeretet gyakorlása, a boldogságos szűz Mária iránt tanusított gyermeki jámborság, stb.[1] Az előrerendeltség jelei.

Az előrerendelés ezen jeleit vegyük közelebbről is szemügyre. Az előrerendelés jelei, mint mondám:

468. *Éhezni és szomjazni Isten igéje hallgatását, az erény útján előhaladásra törekedni és a mennyei boldogság elnyerésére vágyakozni.* Ki Isten igéjét hallgatni és olvasni vágyódik, azután kinek legforróbb vágya, hogy Isten parancsainak ösvényén folyton előbbre haladjon; végre ki ég és hevül a vágytól, hogy a mennyei hazába eljusson, az ilyenről teljes joggal a *Szentírás* szerint feltételezhetjük, hogy a választottak közé tartozik[2]: «Ki Istentől van, Isten igéit hallgatja»; a *szentatyák* szerint, kik azt mondják,[3] hogy a kiválasztottak sajátsága, hogy mindig nőnek, mindig előhaladnak, mindig a jobb és tökéletesebb után áhítoznak, az igazságot éhezik és szomjúhozzák, s nem elégesznek meg azzal, hogy jók és igazak, hanem az igazság szűkében sopánkodnak s mindig hőbb vágygyal éhezik és szomjazzák az igazság cselekedeteit, kapva-kapnak mindig és mindenütt az alkalmon, hogy Istennek szolgáljanak; azután (az örök boldogságra nézve) a választott

[1] V. ö. föntebb a 302. s köv. old.

[2] *János*, 8, 47.

Az Isten igéjében van valami isteni és atyai, mit az Isten fiai, kik az örök boldogságra szánvák, benne fölismervén, annak örülnek, vele eltelnek, örvendeznek, s mint a legjobb és legédesebb Atya szavain felüdülnek. S miután az Isten igéjében van minden lelki betegség és nyavalya orvossága és minden erénynek s az egész lelki előhaladásnak bizonysága s belőle tanulhatjuk meg leginkább Isten, az angyalok, a szentek és ama mennyei Jeruzsálem városához való viszonyainkat: azért, aki azt olvasva és hallva benne gyönyörködik, utána vágyik és eped, ezzel egyúttal magát Isten fiának, a kiválasztottak osztályosának s azon mennyei város polgárának mutatja az örök előrerendelés szerint. Ez értelemben mondá *Dávid*, Isten kiválasztottja, a 118. *zsoltárban*: «Mily édesek inyemnek a te beszédeid, a méz fölött számnak.» *Vega*, in Trident 16. f. 12. old.

[3] N. sz. *Gergely*, Moral. 28. f. 5. k. i. h. *Vegánál.*

Dáviddal mondja[1]: «Jaj nekem, mert zarándokságom meghosszabbíttatott»; és[2]: «Amint kivánkozik a szarvas a vízforrásokhoz, úgy kivánkozik lelkem tehozzád, Isten!»;

469. *a lelki tisztaság*, melyről olvassuk: «Boldogok a tiszta szivűek, mert ők meglátják Istent.»[3] Istennek igen tetszik a tisztaság, mert ő maga a legtisztább s nemcsak szenny, de még tökéletlenség sincs benne. Azért is csak azokat bocsátja szine látására és élvezésére, kik belénk oltott képét teljes erejükből tisztán és szennytelenül tartani törekesznek;

470. *a bajok béketűrő elviselése Krisztusért*, mert olvassuk[4]: «Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért; mert övék mennyeknek országa.» A *Szentírás* lépten-nyomon tanítja szavakkal és példákkal, hogy azoknak, kiket Isten szeret vala, sok viszontagságon kellett átmenniök mindnyájoknak. Sz. *Pál* apostol kimondja[5]: «Ha szenvedünk, együtt országlunk is.» Ugyanazt tanusítják a *szentatyák* is. N. sz. *Gergely* mondja[6]: «A mennyei dicsőségre egy szent sem jutott el másképen, mint csak a türelmet megtartva»; úgyszintén[7]: «Ha ki vagy véve az ostorcsapások elszenvedésétől, nem léssz örökös a mennyországban»;

471. *a felebarátunk iránt való irgalom*, ha t. i. mások baján úgy szánakozunk, mintha magunkéi volnának, sajnálkozva és könyörülve másokon, őket minden tőlünk kitelhető módon

[1] 119. *zsolt.* 5.

[2] 41. *zsolt.* 2.

[3] *Máté* 5, 8.

Ez alatt kétféle lelki tisztaságot értünk, *azt is*, mely a testi vétkeknek és szenvedélyeknek ellentéte, s melyet közönségesen *tisztaságnak* nevezünk; valamint *azt is*, mely mások életének gonosz és kaján megítélését kerüi, melyet *egyszerűségnek* hivnnk. Mindkettő az előrerendelésnek nem csekély jelle.

[4] *Máté* 5, 10.

[5] *Tim.* II., 2, 12. azután *Kor.* II., 1, 7: «Amint társak vagytok a szenvedésben, úgy lesztek a vigasztalásban is»; és mivel az apostol beismerte, hogy a viszontagságok Isten ajándékai és iránt unk való szeretetének jelei, és a kiválasztottaknak javára szolgálnak, azt mondja (*Róm.* 5, 3—5): «Dicsekszünk a szorongatásokban is, tudván, hogy a szorongatás tűrést szerez, a tűrés pedig próbálást, a próbálás pedig reménységet, a reménység pedig meg nem szégyenít».

[6] Homiliar. in *Ezechielem*, l. 1. hom. 7. n. 12. M. 76. k. 846. old.

[7] Hom. 7., *Veganál*, i. h. 20. k. Mor. 21. k. 4. fej. is M. 76. k. 193. old., hol olvassuk: «Mert (Isten) most az igazat ostorozza s csapással fegyelmezve sújtja, mert az örök örökség atyai osztályrészére készíti elő.»

segíteni törekszünk, mint a *Szentírás* mondja: «Az alamizsna [1] minden bűntől s a haláltól megszabadít, és nem engedi a lelket sötétségre menni»; és [2]: «Az alamizsna megszabadít a haláltól, és az az, ami megtisztít a bűnöktől, és irgalmasságot s örök életet szerez»; és sz. *Ágoston* szerint [3]: «Ez a drága gyöngy, a szeretet, mely nélkül semmit sem ér, bármid legyen: s ha ez az egy megvan, az elég neked»;

472. az igazi *alázat*, mely minden erénynek kezdete, alapja és erőssége s ugyanazért különös és leghívebb őre is egyszersmind. A *Szentírás* mondja [4]: «Kicsoda, mint a mi Urunk Istenünk? ki a magasságban lakozik és mennyből a legkisebbre is tekint a földön; fölemelvén a földről a nyomorultat, és a szemétből fölmagasztalván a szegényt, hogy a fejedelmekhez ültesse őt, az ő népe fejedelmeihez»; azután [5]: «Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa»; és N. sz. *Gergely* [6] az alázatosságról azt mondja, hogy az az előrerendelés legvilágosabb jele, a kiválasztatás jellege, mintegy az élő Isten jelvénye, melylyel a választottakat megjelöli.

Akiket tehát törekvésükben és érzésükben alázatosaknak látunk, kik másokat önmaguknak eléje tesznek, a világ hiuságait kerülik, a fölebbvalók és okosabbak ítéletébe belenyugosznak, gyengeségüket és gyarlóságaikat beismerik, s végre magukat és mindenüket semmibe sem veszik, azokról következtethetjük, hogy üdvözülni fognak.

473. *A boldogságos szűz Mária iránt való gyermeki kegyelet*,[7] mint az imádságban mondjuk: «Emlékezzél meg, óh legkegyesebb szűz *Mária*, miszerint sohasem lehetett hallani, hogy az, ki a te oltalmadat kereste, segítségedet kérte s közbenjárásodért folyamodott, elhagyatott volna.»

[1] *Tób.* 4, 11.
[2] *Tób.* 12, 9.
[3] *Tract.* 5. in I. *Joann.*, M. 35. k. 2016. old.
[4] *Zsolt.* 112, 5 s köv.
[5] *Máté*, 5, 3.
[6] Moral. 34. k. utolsó fej. M. 76. k. 750. old.
[7] Orat. s. *Bernardi* ad. ss. V. Mariam.

Hozzáteszszük azt is, mit *Murraynál* i. h. 12. vit. 171. s köv. sz. találunk: Mivel e munkát azok számára írtuk, kik a papságra előkészülve, a hittani tanulmányokkal foglalkoznak, vagy azok számára, kik már pappá szentelve, az Úr szőllőjében munkálkodnak, akiknek a jóban való tényleges meg-

II. FEJEZET.

A kárhoztatásról.

474. A kárhoztatásról szóló tant négy cikkelyben tárgyaljuk és pedig

I. *annak fogalmáról,*
II. *létéről,*
III. *okairól, s*
IV. *tulajdonságairól* fogunk szólni.

I. CIKKELY.

A kárhoztatás fogalma.

Fogalom.

475. A kárhoztatás, melyről szólunk, hogy azt előzetesen megismertessük, semmi más, mint a mennyei dicsőségből való kizáratás. Lehet tevőleges és tagadólagos. A *tagadólagost* többnyire úgy határozzák meg, hogy az az örök életre való kiválasztatás hiánya; a *tevőleges* a dicsőségből való kizáratás, mint a kárhoztatott előrelátott bűneinek büntetése.

maradásától függ annyi ezernek cselekvő és szenvedő megmaradása a jóban: mindezeket buzgón kérjük és intjük, hogy komolyan fontolják meg és jól vessék szivükbe a jóban való végleges állhatatosság még egy eszközét és az isteni előrerendelésnek (ha a jóban megmaradnak), majdnem biztos jelét. Ez az eszköz és jel *a lelkek üdvösségeért*, különösen pedig a bűnösök megtéréseért *kifejtett buzgalom*. E buzgalom legyen tiszta, tiszta indító okból származó, buzgó, kedves, bölcs és ernyedetlen. Másrészről e buzgalom hiánya, különösen ha állandó, s hacsak azt jóvá nem teszik, mi súlyos bűn mindazokban, kikre bármiként mások üdvének gondozása van bizva, a szülőkben, tanítókban, gyóntatóatyákban, plebánosokban és püspökökben, a kárhoztatásnak majdnem szintén oly biztos jele.

Ezt a legjelesebb szerzők után indulva mondjuk. Csak két tanura hivatkozom, egyet az újabb időkből, másikát a szentatyák közül idézek. Az előbbeni sz. *Alfonz*, ki Praxis confessarii c. művében 1. sz. alatt ezt írja: «Bizonyosan nagy lesz a jutalom, mely a jó gyóntatókra vár az örökkévalóságban; és oly *biztosak lehetnek előrerendelésükről* azok, kik a lelkek üdvösségén fáradoznak, hogy sz. *Jakab* apostol (5, 20) ezt nyilván tanusítja, mondván: *aki megtéríti a bűnöst útjának tévedéséből, megszabadítja annak lelkét* (azét, kit megtérített, és mint a görög szöveg mondja: *a maga lelkét) a haláltól, és bűnei sokaságát eltakarja.* De gyászol és jajgat az anyaszentegyház», stb.

A régi tanu *Aranyszájú sz. János*, ki oly sokat és oly jelesen írt a papi kötelességekről, veszélyekről, stb. Ő azt mondja, hogy egy ember üdvösségének

De kissé bővebben is meghatározzuk. A *tevőleges* kárhoztatás oly isteni határozat, melynélfogva Isten némelyeket előrelátott bűneik miatt a mennyei boldogságból kizár és egyúttal az örök büntetésre szán. A Magister sententiarum, *Lombardus* Péter, után többnyire így határozzák meg: «Némelyek gonoszságának előretudása és kárhozatuknak előkészítése».[1] A tevőleges kárhoztatás.

Azért valamint az előrerendelés határozata, úgy a tevőleges kárhoztatás is az isteni értelem és akarat ténye, és pedig minden bizonnyal magában foglalja a vétek és végső penitenciátlanság előrelátását és megengedését,[2] valamint a pokolnak (mint tevőleges büntetésnek) előkészítését.

476. A *tagadólagos* kárhoztatásra nézve a hittudósok nem egyeznek meg sem abban, hogy *mi az*, sem abban, hogy *létezik-e*, sem abban, hogy mi *okokból* létezik. A tagadólagos kárhoztatás.

Hogy ne legyünk kénytelenek később e tagadólagos kárhoztatásra visszatérni, már most elvégezzük annak elemeit.

megnyerése is igen-igen sokat ér (Conc. 5. de Lazaro, 2. sz.); sőt nem kételkedik azon hitét nyilvánítani, hogy «senki sem nyerheti el az üdvösséget, ki felebarátja üdvösségére soha semmit sem tett» (De Sacerdot. 6. k. 10. sz.). Ellenben: «Ez lesz a mi üdvözülésünknek oka és alkalma, ha nemcsak magunkról gondoskodunk, hanem felebarátunknak is javára válunk s őt az igazság útjára vezetjük.» (Hom. 3. in genes. 4. sz.) Sőt: «Mi a szenteknek legjellemzőbb sajátsága, hogy felebarátjuk üdvének sem dicsőséget, sem tiszteletet, sem semmi mást eléje nem tesznek.» (Hom. 4. in Matth. 11. sz.

[1] 1. k. 40. vit. — *Durandus*, 1. k. 40. vit. 2. k. mondja: «A kárhoztatás előrelátása annak, hogy valaki az örök életre alkalmatlan és a határozat, mely szerint abból kizáratik»; *Molina*, 1. p. qu. 23. a. 3. mondja: «A kárhoztatás örök ítélet, melynélfogva az értelmes teremtményt Isten méltatlannak tartja az örök életre és méltónak az örök büntetésre, összekötve azon határozattal, hogy azt a mennyországból örökre kizárja, vagy hogy egyúttal az ő vétkei szerint örök kínlódással is bünteti.» Azért a mi hittudósaink is így szokták meghatározni: «Örök határozat, melynélfogva Isten akár az emberek, akár az angyalok jövő bűneit s végső megátalkodottságukat tudva, eltökélte, hogy őket az örök életből kizárja és örök büntetésekkel sujtja».

[2] Ebből már világos, hogy *miben különbözik a kárhoztatás az előrerendeléstől. Az előrerendelésben* ugyanis az Isten a kegyelmeket és érdemeket nemcsak tudja, hanem rendeli is, hogy azok, mint eszközök, az embert az örök üdvösségre vezéreljék; a *kárhoztatás* ellenben magában foglalja ugyan azon vétkek tudását és megengedését, melyek által a gonoszok örök kárhozatot érdemelnek; de Isten azokat teljességgel nem akarja, sem nem rendeli az elkárhozás eszközeiül. Sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 3. mondja: «A kárhoztatás magában foglalja az akaratot, mely megengedi, hogy valaki bűnbe essék és a bűnéért kárhozattal bűnhődjék.»

Akik a dicsőségre való minden ingyenes előrerendelést elvetnek, azok következetesen *tagadják*, hogy létezik tagadólagos kárhoztatás, mely a vétkek előrelátását megelőzné.[1]

Akik pedig az ingyenes előrerendelést védik, azok megengednek némi nemleges kárhoztatást, mely a bűnök előrelátását megelőzi; de azt nem egyformán magyarázzák. Több *thomista* azt feltétlen és megelőző határozatba helyezi, melyet, bár valóságos tény, ők azt mégis *nemleges* kárhoztatásnak mondják, mert tárgya nem érzéki büntetés kimérése, hanem csak a dicsőségből, mint meg nem érdemelt jótéteményből való kizáratás. Azt állítják némelyek, hogy az ily kárhoztatás minden, még az áteredő bűn előrelátását is megelőzte; mások ellenben azt tartják, hogy az személyes bűnök előrelátását ugyan megelőzi, de nem az *áteredő* bűnét.[2]

[1] Igy *Becanus*, *Lessius*, *Franzelin*, stb.

[2] Dr. *Limbourg* (Innsbrucker Theol. Zeitschr. i. h. 213. s köv. old.) a *thomistáknak* a nemleges kárhoztatásról szóló állításait a következő három osztályba sorozza:

Az *első* osztály azt tanítja, hogy úgy az angyalok, mint az emberek *nemleges* kárhoztatásának nincs más oka, sem indítóoka, mint *Isten akarata*, melylyel Isten úgy a bukott angyalokat, mint az embereket *eredményes* szándékkal először is az örök dicsőségből, mint meg nem érdemelt jótéteményből kizárni akarta és azt *határozta*, hogy ezen eredményes akarata ingyenes és a bukott angyalok s emberek minden vétkét megelőző legyen. Azután pedig azt állítja, hogy Isten ezen eredményes akaratából, melynélfogva angyalokat és embereket a dicsőségből kizárni akart, kiindulva, *eszközt is készített elő*, mely a dicsőségből való eme kizárást végrehajtsa; t. i. megengedvén a vétket, melyet meg nem bocsájt. Végre ezek a *thomisták* azt vitatják, hogy Isten előbb előrelátta azoknak bukását és vétkét, mintsem azt megengedte volna; s hogy vétkük előrelátása után határozta el számukra a kárhozat büntetését, vagyis a dicsőségből való kizárásukat, melylyel nemcsak meg nem érdemlett jótéteménytől fosztotta meg őket, hanem büntetésképp még örökre kínozza is.

Különbséget tesznek tehát a *tevőleges* és *tagadólagos* kárhoztatás s a dicsőség meg nem érdemlett jótéteményéből való kizáratás és a kár- és érzékbüntetés kiszabásának szándéka között; az elsőről (a tevőleges) ugyan tanítják, hogy az a rossz érdemek előrelátását föltételezi s ezen alapul; de nem úgy a második (tagadólagos) kárhoztatás, melyet tisztán az isteni akarat tetszéséből származtatnak. E vélemény főbb pártolói: *Alvarez*, *Contenson*, a *salamancaiak*, stb.

A *második* osztály azt tanítja, hogy a megromlott természet állapotában az emberek tagadólagos kárhoztatása feltételezi nem ugyan a cselekedeti, hanem az *áteredő* bűn előrelátását, mit indítóoknak állítanak fel a mellett, hogy Isten nem minden elesett embert szánt a dicsőségre. Így gondolkoztak *Godoy*,

Más hittudósok *(Suarez* s mások), kik a dicsőség ingyenes előrendelést védik, azt tanítják, hogy a tagadólagos kárhoztatás — és pedig ama értelemben, miszerint az *csak mellőzése* a ki nem választottaknak — minden bűn előrelátása előtt s merőben Isten

Lemos, Gonetus, Gotti, Massoulié stb. A thomistákon kívül más hittudósok is kedveznek e nézetnek, mint Ruiz, de praedest. disp. 14.; *Suarez*, de praedest. 1. k. 12. fej. stb. Hogy sz. *Agoston* mit tart e dologról, olvasd *Petavius*, i. h. 9. k. 9. s köv. fej.

A *harmadik* osztály tanítja, hogy akár az angyaloknak, akár az elesett embereknek tagadólagos kárhoztatása nem az isteni akaratnak ama műve, mely által az angyalt és elesett embert minden cselekedeti vétek előrelátása előtt kizárja az örök dicsőségből, mint meg nem érdemlett jótéteményből, hanem Isten *megengedő* akaratának műve, amennyiben, t. i. Isten megengedi, hogy saját gyarlóságukra hagyatva némely angyal és ember tényleges bűnbe essék és saját hibájából az örök dicsőséget elveszítse, s hogy azután (személyes, vagyis cselekedeti bűneit előrelátva) valóban kizárja őt a dicsőségből, vagyis a mennyországból és úgy a kár, mint az érzés örök büntetésével sujtja. Ezt állították *Goudin, Graveson* s mások.

Vajjon elfogadhatjuk-e sz. *Tamás* követőinek *első* nézetét?

Limbourg (i. h. 223. s köv. old.), miután ezek érveit elszámlálta, abban a nézetben van, hogy azt nem lehet elfogadni, mert alig egyeztethető meg a katholikus igazságokkal, melyek szerint: Isten akarja mindenkinek üdvözülését és Krisztus minden emberért meghalt; és azért is, mert e nézet szerint Isten előbb büntetne, mintsem a bűn megvolna, stb.

Vajjon elfogadható-e a *thomisták második* nézete?

Gotti, Theol. Schol. t. 1. tr. 6. qu. 4. dub. 2. §. 4. azt írja: *Felteszem*, hogy az áteredő bűn valamint elégséges indítóok volt arra, hogy Isten az egész emberi nemet a mennyországból kizárja, úgy elégséges indítóok volt arra is, hogy némelyeknek Krisztus által feltételezett irgalmas megváltása és a dicsőségre való kiválasztása mellett, másokat a kárhozat örvényében hagyjon s őket a mennyei dicsőségből kirekeszsze. *Bizonyítás:* Mert az áteredő bűn az embert a malaszttól megfosztotta, gyűlöletre méltóvá tette és a mennyországból kizárta; tehát mivel különben az emberek kárhoztatása, mint ami a Megváltó Krisztus kiválasztása után lett, feltételezi az áteredő bűn előrelátását, elégséges ok volt arra is, hogy Isten e bűn büntetésére némely embereket a dicsőségből kirekesztett. Az említett bűn erejénél fogva ugyanis minden ember az örök halál adósa lett. Hogy nem akart mindenkit büntetni, hanem némelyeket irgalmasan megváltani: ez közbenjárónk kegyelme volt; miből következik, hogy igazságtalanságot nem cselekedett, ha másokat nem mentett meg: mert a hitelező több adós közül az egyiknek kegyelmesen elengedheti adósságát, míg a másiktól az egész adósság lefizetését jogosan követelheti. *Gotti* sz. *Tamásra* is hivatkozik és felhozza annak mondatát in c. 9. ad *Rom.* lect. 3.: «Ha valaki, midőn ketten egyformán megbántották, az egyiknek elengedi a megbántást, a másiknak meg nem, az egyik iránt irgalmas, a másik iránt igazságos, de egyik iránt sem igazságtalan. Mivel összüleink bűne miatt mindnyájan a kárhozatra lettünk méltókká, azért akiket Isten

akaratából származik; ellenben a *tevőleges* kárhoztatás mindig valami tevőleges (positiv) határozatot zár magában; akár a dicsőségből való kizárást, akár a büntetés megadását célozza; és mindig a bűnök előrelátásából ered.

A következőkben csak a *tevőleges* kárhoztatásról szólunk.

malasztjával megment, merő irgalmasságból mentette meg és így némelyek iránt irgalmas, kiket megment a kárhozatból, mások iránt pedig igazságos, kiket nem ment meg, de egyikök iránt sem igazságtalan.»

De ezt a nézetet sem fogadhatjuk el. *Becanus*, Opusc. de praedest. Cathol. c. 3. n. 11. írja: «Azokkal tartok, kik tagadják. Mert ámbár az áteredő bűn lehetne elégséges oka annak, hogy kiki a boldogságból kizárható legyen; de a Szentírásból tudjuk, hogy Isten oly kegyesen akar bánni velünk, hogy egy felnőttet sem hagy el, ki akarja, hogy rajta segítsen. E célból küldte el Fiát, ki mindnyájunkért meghalt; ki mindenkit meghívott a bűnbánatra; ki mindenkinek meghozta kegyelmét és barátságát; ki az apostol szerint nem akarja, hogy bárki is elveszszen, hanem hogy mindenki üdvözüljön és az igazság ismeretére eljusson.» Azután e nézet ellenkezni látszik a *trienti* zsinattal is (5. ülés 5. kán.). Mert ha Isten a felnőttet az áteredő bűnért annak megbocsátása után is kárhoztatná, úgy volna valami kárhozatra méltó azokban, kik a keresztségben újra születtek, s következőleg vagy az áteredő bűn később visszatérne, vagy Istent azt a keresztségben meg nem bocsátaná, hanem csak eltörölné, vagy be nem számítaná, mi mind ellenkezik a *trienti* zsinattal. (Ez érv oly nyomós, hogy sz. *Tamás* némely tanítványa ettől megrémülve azt mondta, hogy az áteredő bűn csak *azok* kárhoztatásának oka, akiknek megbocsátható nem volt. De jól jegyzi meg erre *Lemos*, hogy ez állítást védeni nem lehet s ezt különféle okokkal mutatja ki.)

Vajjon elfogadható-e a thomisták harmadik nézete?

Limbourg (i. h. 231. old.) azt tartja, hogy ez sem fogadható el, mert bár szavakban igen, de tényleg nem különbözik az *elsőtől*.

V. ö. *Franzelint* is, ki id. hely. 541. old. tételül állítja, hogy az örök életről *semmi* előzetes tagadólagos kárhoztatást sem kell elfogadnunk. Hogy a *thomisták* mily joggal nevezik sz. *Tamást* a tagadólagos megelőző kárhoztatás védőjének, kimutatja *Limbourg* i. h. 223. old. s másutt abból, hogy a megelőző tagadólagos kárhoztatást valló s fentebb elszámlált hármas nézet védői úgy mondják sz. *Tamást* védőjüknek, hogy mindegyik az angyali mestert a *maga* nézete mellett hozza fel, az ellenkezőről azonban még egy szóval sem említi.

Különben, midőn e tagadólagos megelőző kárhozatatásról így írtunk, tudjuk, hogy ezt némely katholikus hittudós pártolja, de azért nagy különbség van ezen és a *kálvinisták* vagy *jansenisták* tana között, mely különbséget alább a 404. s köv. old. fogjuk kimutatni; és pedig, mint *Franzelin* megjegyzi, i. h. 535. old. s köv. nemcsak annyiban, hogy a katholikusok ama megelőző kárhoztatást tagadólagosnak, az eretnekek pedig *tevőlegesnek* mondják (mert ez a katholikusoknak nem minden magyarázatából elég világos): hanem a sokkal szembeötlőbb különbség onnét van, mert az eretnekek a megelőző kárhoztatást úgy védelmezik, hogy *a)* nyilván kizárják a kárhoztatottakra nézve Isten üdvözítő akaratát és Krisztus Urunk halálát; hogy *b)* rájuk nézve minden, vagy legalább az elég-

II. CIKKELY.

A kárhoztatás valósága.

477. Tétel: *Van kárhoztatás* (tevőleges értelemben), vagyis: *Isten öröktől fogva elhatározta, hogy némelyeket* (vétkeik előrelátása folytán, mint azonnal kimutatjuk) *a mennyei boldogságból kizár és örök büntetésre szán.*

Tételünk hitcikkely.

478. E tétel hitcikkely, mi kiviláglik a *Szentírás* és *hagyomány* bizonyságaiból.

A III. *valenciai* zsinat 855. évben a 3. kánonban tanítja: «Hívő lélekkel valljuk a kiválasztottak előrerendelését az életre és a gonoszok kárhoztatását a halálra.»[1]

Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

479. Sz. *Máténál* (25, 41.) olvassuk: «Mondani fogja azoknak is, kik balja felől lesznek: Távozzatok tőlem, átkozottak az örök tűzre, mely az ördögnek *készíttetett* és az ő angyalainak.»

2. a szentatyákból.

480. A *szentatyák* világos szavakkal nemcsak azt tanítják hogy a kárhoztatás határozata létezik, de a mellett is tanuskodnak hogy valamint az isteni előrerendelés határozatát, úgy ezt sem tagadja egy katholikus sem. Sz. *Ágoston* azt mondja, hogy kétféle az emberek társasága, az egyik részének előrerendelése, hogy Istennel örökké uralkodjék, a másiké, hogy az ördöggel bűnhődjék.[2]

3. az észből.

481. Az *ész* ez állítást a következőkből következteti: Bizonyos, hogy némely embert Isten a kárhozatra vet; már pedig Isten

séges malasztot és az üdvözülhetés lehetőségét tagadásba veszik; hogy *c)* általában minden tisztán elégséges malasztot tagadnak és azt állítják, hogy az eredményes malaszt ép oly kényszerítő jócselekedetekre, mint a rosszra való hajlam befolyása a vétekre s azt mondják, hogy Isten határtalan haragjában és az örök büntetés végtelensége alatt a kárhoztatottaknak lehetetlen dolgokat parancsol és ezekben ők szükségképen, de mégis kárhozatosan vétkeznek. Ámde mindezt azok a katholikusok kárhoztatják és tagadják, hogy az ő elveikből mindez következnék. Azon katholikusok tehát nézetüket a *megelőző tagadólagos* kárhoztatásról szabadon védik; s ezt nem szabad az eretnekek állításaival összekevernünk.

[1] V. ö. *Denzinger*, Enchir. n. 285. V. ö. a 849. évi quiercyi zsinat 1. fej., *Denzingernel*, ugyanott n. 279. — E quiercyi zsinat négy fejezetével némileg ugyan ellenkezik az említett valenciai zsinat, de csak némely kifejezésekben, nem pedig magában a tanításban (v. ö. *Montagne*, de Grat. par. hist. diss. 5. *Mignenél*, Curs. Theol. 10. k. 194. old.).

[2] De Civit. Dei, 15. k. 1. fej. M. 41. k. 437. old.

öröktől fogva teszi azt, miről azt mondjuk, hogy az időben akarja és cselekszi, vagy a mi felfogásunk szerint, öröktől fogva elhatározta, mit cselekszik, vagyis öröktől fogva elhatározta, hogy azok elkárhoznak.[1]

III. CIKKELY.

A kárhoztatás okai.

482. Valamint a előrerendelésről úgy a kárhoztatásról szóló tanban is az okok kérdése a legfontosabb.

Ámde ne boncolgassuk a tagadólagos kárhoztatás okait, mert az egyház e dologról hallgat s a hittudósok sincsenek összhangzó véleményben[2]; s azonkívül azért is, mert már föntebb a 395. s köv. old. e kérdésben egyet-mást megjegyeztünk.

[1] V. ö. *Goudin*, Tract. theol. 1. k. 382. s köv. old.

Sz. *Tamás* hívei, hogy kimutassák annak valóságát, hogy Isten némely embert kárhoztat, sz. *Tamásra*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 3., hivatkozva, így okoskodnak: Isten a legfőbb és általános gondozó; az általános gondozónak pedig sajátja, hogy az általa gondozott s joghatósága alá tartozó dolgokban némi hiányt megenged, s így nem éri el mind célját, mit a természet rendjében is tapasztalhatunk: mert így kívánja ezt a teremtmények egyeteme, hogy némelyek közülök jók legyenek és jutalomra méltók, mások pedig rosszak és büntetésre érdemesek, mint sz. *Pál* mondja *Tim.* II. 2. 20.: «A nagy házban pedig nemcsak arany- és ezüst-, hanem fa- és cserép-edények is vannak; és némelyek ugyan tisztességre, némelyek pedig gyalázatra.» Továbbá azt mondják, hogy a *második* érvet erre ugyancsak sz. *Tamás* hozza fel, in 1. ad Anibald. dist. 40. qu. 1. a. 3. ezekkel a szavakkal: «Az isteni gondviselés tehát az emberi természetet öröktől fogva arra rendelte, hogy szabad akaratával a boldogságot elnyerje. Mivel pedig a szabad akarat magában véve végső céljától eltérhet s csak Istentől van, ha el nem térhet, azért Isten öröktől fogva elhatározta magában, hogy megengedi, mikép némely ember eltérjen végső céljától, másoknak pedig segítséget nyujt, hogy el ne térjenek, hogy így a természet megfogyatkozása a malaszt ereje mindkettejükben nyilvánuljon.... Igy tehát öröktől fogva megvolt a határozat Istenben, hogy úgy a bűnt megengedje, mint a büntetést kirója s ez az, mit kárhoztatásnak mondunk». Tehát sz. *Tamás* szerint, így következtetnek hívei, valamint a malaszt erejének kinyilvánítására szükséges volt némely ember kiválasztása, úgy szükséges volt, hogy ezzel a teremtett szabad akarat fogyatkozása kitünjék, némelyek kárhoztatása.

[2] V. ö. *Lafosse*, de Des ac divinis attributis, qu. 8. *Mignenél*, Curs. Theol. compl. 7. k. 595. s köv. old.

Tévedések.

483. Hogy a *tevőleges* kárhoztatás okairól szóló kérdés inkább kiderüljön, jó lesz kezdetben a *praedestinatiánok* [1] tévedéseit szemügyre vennünk, kik azt állítják, hogy a kárhoztatás oka egyedül Isten tetszésében rejlik, Isten t. i. némely embereket föltétlen és vétkeik előrelátását *megelőző* határozatával az örök kínokra szánt; sőt oda szánta nekik azon eszközöket is, melyek őket a kárhozatra viszik; tehát Isten ezeket a vétekre jelölte ki s arra is, hogy nekik a szentségek felvétele ne váljék üdvösségükre, hanem bennök meddő, gyümölcstelen legyen.

Ezen osztályába tartoznak *Lucidus* [2] és *Gottschalk*,[3] akik kétféle megelőző és kényszerítő előrerendelést tanítottak, a jóra t. i. és a rosszra, úgy, hogy valamint a jóra kiszemeltek *szükségképen* üdvözülnek, úgy a rosszra előrerendeltek is szükségképen vétkeznek és elkárhoznak.

[1] V. ö. föntebb 34. s köv. old.

[2] V. ö. föntebb 34. s köv. old.; *Hergenröther*, Kirchengesch. 1. k. 306. k.

[3] *Gottschalk* († 868.) könyvét, melyben a kétféle előrerendelésről szóló gonosz véleményét kimondta, a *mainzi* zsinat elé terjesztette 848-ban, mely a tévedést kárhoztatta. Ez a zsinat *Hinkmár*, rheimsi püspöknek, ki alá *Gottschalk* tartozott, a következőket írta: «Tudja meg kedveltséged, miszerint valami *Gottschalk* nevű csavargó barát... Itáliából jött hozzánk Mainzba, ki Isten előrerendeléséről veszedelmes tanítást terjeszt és a népet azzal ámítja, hogy valamint a jóban, úgy a rosszban is megvan az isteni előrerendelés; ez utóbbi alatt állanak a világon azok, kik Isten előrerendelése miatt, mely őket készteti, hogy a halálba rohanjanak, a tévedés és vétekből meg nem térhetnek, mintha őket Isten kezdettől fogva javíthatatlanoknak teremtette volna és büntetésből a kárhozatra szánta volna. Miután ezen véleményét tehát a minap a Mainzban tartott zsinaton saját szájából hallottuk és úgy látjuk, hogy ő javíthatatlan . . . azt határoztuk, hogy őt veszedelmes tanával együtt önhöz küldjük.» *Gottschalk* azután kétféle vallomást adott ki, egy rövidebbet és egy hosszabbat; mindkettőben, különösen a rövidebben, tévedését elpalástolni és fedezgetni törekedett, amennyiben *kétértelmű szavakat* használt. Ebből származtak azután azon viszálkodások és perlekedések, melyek akkor *Gottschalk* ez ügyében keletkeztek. Mert sokan *Gottschalknak* pártját fogták, mint *Ratramnus*, corbeyi szerzetes, *Prudentius* troyesi püspök, *Servatus Lupus*, sensi apát, *Remigius* lyoni püspök s mások. Mások pedig, kik az ő ravaszságát belátták és kétértelmű szavaival nem hagyták magukat félrevezettetni, erélyes hangon szólaltak föl ellene, mint a már említett *Hinkmár*, azután *Rabanus* mainzi, *Amolo* lyoni érsekek, a laoni *Pardulus*, *Florus* mester, stb.

Gottschalk ügyében az említetten kívül még több zsinatot tartottak, melyek főbbjei a két *quiercyi* 849-ben és 853-ban, a *valenciai* zsinat 855-ben, a *tullii* Lotharingiában, (Tulli szomszédságában *Tousi* nevű villában) 860-ban.

E tévedést *Bradwardin* Tamás,[1] *Wiklef*,[2] *Huss*,[3] prágai *Jeromos* és különösen *Kálvin*[4] élesztették föl, ki azt állította, hogy Isten csupa tetszéséből és vétkük bárminemű előrelátása előtt némely embereket az örök büntetésre rendelt.

A *kálvinisták* fölfogása szerint:

1. Isten örök határozatával némely embert az örök életre rendelt, másokat pedig a halálra és kárhozatra és pedig érdemeikre, vagy bűneikre való minden tekintet nélkül, csupán azért, mert neki tetszett.

2. Isten e határozata oly szilárd és megmásíthatatlan, hogy az előrerendelés vagy kárhoztatás ügyében minden szabad akaratunkat megszünteti és semmi esetre sem áll a mi hatalmunkban, hogy üdvözüljünk vagy elveszszünk, hanem kikerülhetetlen szükségességből ezek üdvözülnek, azok elkárhoznak.

3. Hogy pedig Isten e határozatot végrehajtsa, azaz, hogy az előrerendeltek üdvözüljenek és a kárhoztatottak elkárhozzanak, Isten ezt a rendet állította föl: először föltétlenül akarta és elrendelte, hogy Ádám egész ivadékával együtt vétkezzék, ebből vevén magának alkalmat igazságosságának gyakorlására a kárhoztatottak és irgalmasságának az isteni előrerendeltek iránt.

Hogy *Gottschalk* valóban a praedestinatiának tévedését élesztette föl, ezt állítják *Norisius* bíbornok, lib. 2. Hist. Pelag. 15. f. s köv., *Mabillonus, Sirmondus, Natalis Alexander* in Hist. eccles., *Antonius Dechamps,* de haer. Jansen, l. 1. disp. 7. c. 6., et l. 2., disp. 7. c. 2., *Montagne,* de Grat., pars. hist. *Migne,* Curs. theol. 10. k. 168. s köv. old. és többen ; az újabbak közül *Hefele,* Concil.-Gesch. 4. k. 443. s köv. §. ; *Hergenröther,* i. h. 694. s köv. old. — Az említett *valenciai* zsinat, mint mondám, csak *Gottschalk* személyét, nem pedig tanát pártolta.

[1] V. ö. föntebb a 35. old.

[2] *Anglus* oxoni tanár, megh. 1387. vagy 1384. — Tévedéseit olvasd *Montagnenál,* i. h. 6. ért. *Mignenél,* i. h. 200. s köv. old.; név szerint benfoglaltatnak *Wiklef* fő művében, a *Trialogusban,* 1. k. 1. 10. 11. 13. fej.; 3. k. 7. fej.

[3] Született *Csehországban* 1369. vagy 1373. évben, prágai tanár, hitszónok és gyóntatóatya volt, tűzhalált szenvedett 1415-ben.

[4] V. ö. föntebb 42. old. és *Montagne,* de Grat. par. hist. 8. fej. *Mignenél,* Curs. Theol. compl. 10. k. 212. old. Műveik közül ide vágnak az: *Institutiones,* liber *de praedestinatione, Antidotum* adversus concil. Trident. Az előrerendelésről szóló tanát olvasd *Montagnenál,* i. h. *Mignenél,* Curs. Theol. i. h. 213. s köv. old.

4. Azután, mikor már mindnyájan a kárhozat örvényében forogtak, az előrerendelteknek Megváltót küldött, Krisztust, ki őket onnan kiragadja, és amire előrerendelve valának, a dicsőségre juttassa. A kárhoztatottakat pedig Megváltó nélkül hagyta, mert már előbb a halálra szánta vala. Miért is sem Krisztus azokért nem halt meg, sem semmi nem válik hasznokra.

5. Ebből továbbá az következik, hogy csak az előrerendelteknek adja meg a Krisztusban való hitet, melyet el nem vesztheznek; hogy a kárhoztattak a hitre soha sem hivatnak, legföljebb külső szóval; s nincs is elégséges malasztjuk, melylyel üdvözülhetnének, még ha akarnák sem.

6. Ebből ismét az következik, hogy csak az előrerendeltek tartoznak a hit által Isten egyházába, a kárhozatra szántak, úgy a hitből, mint az egyházból kizárvák.

7. Végre az előrerendeltek, ha vétkeznek is, vétkeiket Isten be nem számítja; a kárhoztattakat Isten ingerli a vétkezésre, hogy elkárhozzanak; és az elvetetteknek semminemű vétkük meg nem bocsáttatik.[1]

[1] V. ö. *Becanust*, Opusc. de desperata Calvinist. praedest., ab exordis; *Franzelin*, de Deo uno, thes. 54. (529. s köv. old.); *Innsbr.* Theol. Zeitschrift. 1879. évf. 197. s köv. old. (zur Praedestinationslehre, auctore Dr. *Limbourg*).

V. ö. *Kálvin*, Instit. 3. k. 22. f. 11. sz., hol olvassuk: «Ha nem tudjuk okát adni annak, hogy Isten miért méltatja irgalmasságára övéit, ha csak azért nem, mert neki úgy tetszik, hasonlókép mások kárhoztatásában sem találunk más okot, mint Isten akaratát.» Mert midőn azt olvassuk: «Hogy Isten vagy megkeményíti, vagy irgalmasságában részesíti, akit akar, ez intésül szolgáljon, hogy más okot ne keressünk, mint az ő akaratát.» *Beza*, inc. 9. Epist. ad. *Rom.* írja: «Isten a kárhoztatottakat már születésük előtt gyűlöli és méltatlanságukra való minden tekintet nélkül a kárhozatra szánta.» Egy másik, *Joann. Piscator* nevű kálvinista (*Wiestnél*, Demonstr. dogm. 6. k. 20. §.) mondja: «Kiket Isten kárhozatra szánt, nem bűneik miatt szánta őket oda. Mert hogyan bánthatták volna meg őt, midőn még nem is születtek? Hanem szabad s épen azért szent és igazságos gyűlöletéből vetette el őket.»

De megjegyzem, hogy az újabb *kálvinisták* elődeik állításait e tárgyban elhagyták s nagyban szelídítették, mi kiviláglik pl. *Endemannak*, az újabb kálvinisták között nagy hírnévre vergődött hittudósnak szavaiból, ki azt írja: (Instit. Theol. dogm. *Wiestnél*, i. h.) «A kárhoztatás tárgyi oka mindenesetre a bűn, de nem mindenféle bűn . . . nem ősszüleink bűne, sem nem az innét származó romlás, . . . hanem inkább vagy természetes tehetségeinknek rossz használata, vagy a kegyelem eszközeinek elhanyagolása; . . . miért is a kárhoztatottak közül senki sem vádolhatja Istent igazságtalansággal. A föltétlen

Kálvin ezen merev tanának követőit *antelapsariusoknak* nevezte. Azokat pedig, kik e tant szelídítették és *a bűnbeesés után való állapotra* szorították, azt mondván, hogy a kárhoztatás csak az áteredő bűn előrelátása után történt, tehát ezen bűn előrelátását következőleg, *postlapsariusoknak* hivták.[1]

E *postlapsariusok* tanához közeledett *Jansen*[2], ki elfogadta a megelőző kárhoztatást az örök életből való kizáratásra *s egyúttal az örök büntetésre vonatkozólag is.* De *Jansen* szerint Isten az embereket nem készteti a vétkezésre, hanem a kárhoztatottakat meghagyja az áteredő bűn által szerzett vétkezési kényszerűségben. És tulajdonképen a kárhoztatottak ellenében nem hoz új megelőző határozatot, hogy őket örök kárhozatba taszítsa, hanem, mivel ők ugyancsak az áteredő bűn miatt már kárhozatra méltók, valóban elégséges segítség nélkül hagyja őket a kárhozottak tömegében, honnét sehogysem bírnak megszabadulni.

484. Ezek ellenében a katholikus egyházzal azt mondjuk, hogy a kárhoztatás oka[3] a bűn, vagyis, hogy Isten az embert csak előrelátott bűnei miatt szánja az örök büntetésre.

485. Tétel: *Isten tevőlegesen senkit sem kárhoztat, azaz a mennyei boldogságból kizárni és örök büntetéssel sújtani senkit sem akar, sem merő tetszésből, sem csak az áteredő bűn előrelátásából, hanem csakis magának az embernek előrelátott tulajdon vétkeiért.*

Tételünk hitcikkely.

486. E tétel hitcikkely, mi kitünik úgy a *Szentírásnak*, mint a *hagyománynak* szavaiból. Ugyanis a II. *orangei* zsinaton (Conc. Arausicanum)[4] (can. 25.) olvassuk: «Nemcsak nem hisz-

határozat védői elismerik, hogy Isten a bűnösöket bűneikért előre kárhoztatta, csakhogy ők azt vélik, hogy ama mellőzés, melyből szerintök szükségképen következik a bűn és előrekárhoztatás, minden tárgyi ok nélkül, merő önkényből származik. De ez nem igaz, mert aki ezt állítja, az Istentől származtatja a vétket.» V. ö. *Hergenröther*, Kirchen-Gesch. i. h. t. 2. per. 7. n. 225. sqq.

[1] V. ö. *Hergenröther*, Kirchen-Gesch. i. h. n. 225.; Innsbr. theol. Zeitschr. i. h. 198. old.

[2] De Grat. Salvat. 9. k. 9. f.; 10. k. 2. 3. f. és V. ö. *Franzelin*, de Deo uno, thes. 54. (532. s köv. old.)

[3] Legalább legközelebbi, vagy, ha úgy tetszik, *külső* oka. *Belső* oka Isten boszuló vagyis büntető igazságossága.

[4] A régi praedestinatiának ellenében (V. ö. *Denzinger*, Enchiridion 170. sz.; *Hefele*, Conc.-Gesch. 2. k. 714. old.; Card. *Noris*, Hist. Pelag. 2. k. 23. f.). Hasonlókép, mint már megjegyeztük, a kilencedik században ugyanazon eretnek-

szük, hogy az isteni hatalom némelyeket a rosszra rendelt, hanem még azokat is, ha vannak olyanok, kik ily nagy rosszat hisznek, tökéletesen megutálva, kárhoztatjuk»; hasonlókép a *trienti* zsinatban[1]: «Ha valaki azt mondja, hogy Isten a megigazulás kegyelmét csak az életre előrerendelteknek adja, a többieknek pedig mindnyájoknak, kiket hiv, hivja ugyan, de kegyelmet nem ad, minthogy az isteni hatalom őket a rosszra rendelte; ki legyen közösítve.»

487. *A Szentírás* a praedestinatiának istentelen állítását közvetve és közvetetlenül kárhoztatja; Bizonyítjuk 1. a Szentírásból.

közvetve, midőn tanítja, hogy Isten minden ember üdvözülését akarja, s nem akarja, hogy némelyek elveszszenek; nem akarja a bűnös halálát, hanem inkább, hogy megtérjen és éljen.[2] Krisztus mindenkiért meghalt: mindez pedig ellenkezik némelyek föltétlen kárhoztatásával;

közvetetlenül, midőn a kárhoztatottakra várakozó büntetéseket mindig úgy tünteti föl, mint Istentől előrelátott rossz tetteik következményét; *Máténál* (25, 41. s köv.) olvassuk: «Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, mely *készíttetett* az ördögnek és az ő angyalainak. Mert éheztem és nem adtatok ennem, stb.» mely szavakkal nyíltan a szeretet cselekedeteinek elhanyagolását

ség miatt több zsinaton kárhoztatott *Gottschalk*; és ámbár néhány püspök tévedésből az ő személyének védelmére kelt, mégis ezek is állandóan kárhoztatták a rosszra való megelőző előrerendelést. Így a III. *valenciai* zsinat atyái a 3-ik kánonban ezt határozták: «Valljuk a választottak előrerendelését az életre és a gonoszok előrerendelését a halálra: mégis az üdvözülendők kiválasztásában az (isteni) irgalom megelőzi jó érdemüket, *az elkárhozók kárhoztatásában* pedig rosz érdemük megelőzi Isten igazságos itéletét.» (*Denzinger*, Enchir. 285. sz.) V. ö. *Denzinger* is, i. h. 282., 284., 279., 281., 296., 441. sz.

[1] 6. ül. 17. kán. V. ö. 6. kán. és ugyanazon gyűlés 3. fej.; ép úgy elítélt tételei közül *Quesnellnek* 30. s köv. old., *Denzingernél*, i. h. 1245. s köv. sz.

[2] Ily helyek: *Ezek.* 18, 23.: «Vajjon akaratom-e az istentelen halála? úgymond az Úr-Isten, és nem inkább az-e, hogy megtérjen útairól és éljen?» *Bölcs.* 1, 13.: «Mert Isten a halált nem szerette, és nem örül az élők veszedelmén»; 11, 25.: «Mert szeretsz mindent, ami van és semmit sem utálsz meg azokból, miket alkottál.» *Péter* II. 3, 9.: «Türelemmel van irántatok, nem akarván, hogy valaki elveszszen, hanem hogy mindenki bűnbánatra térjen.» A *Szentírás* e helyeken bizonyára az áteredő bűn után bekövetkezett állapotról szól: ámde ezen bizonyságok nyilván kizárják azt, mintha Isten bármiképen is az embert elveszteni s őt örök büntetéssel sújtani akarná, mielőtt az ember személyes bűneit előrelátná; tehát...

mondja az elkárhozás okának[1]; miért is sz. *Pál* (*Kor.* I. 9, 27.) a kárhoztatást, melybe föltételesen beleeshetett volna, testének sanyargatásával iparkodott kikerülni.

[1] V. ö. *Róm.* 2, 8. s köv.

Ellenvetik 1.: Olvassuk a *Péld.* 16, 4.: «Mindeneket önmagáért teremtett az Úr, az istentelent is a gonosz napra»; tehát az istenteleneket megelőzőleg a kárhozatra előrerendelte. *Felelem:* Így rosszul következtetünk; mert az idézett szöveg értelme nem az, hogy Isten a gonoszt azért teremtette hogy gonosz legyen, hanem, hogy az istentelent, bár előrelátta, hogy bűnbe fog esni, Isten mégis teremtette és föntartotta a gonosz napra, hogy rajta kimutassa igazságosságát. Sz. *Agoston,* Enchir. 27. fej. M. 40. k. 245. old. írja: «Isten jobbnak tartotta, hogy a rosszakkal jót tegyen, minthogy semmi rosszat meg ne engedjen.»

Ellenvetik 2.: sz. *Pál* a *Róm.* 9, 11. s köv.-ben a kárhoztatás semmi más okát nem adja, csak Isten akaratát; mert olvassuk: «Mert midőn még nem születtek, sem valami jót vagy gonoszt nem cselekedtek, (hogy Istennek választás szerinti végzése megmaradjon) nem a cselekedetekért, hanem a hívónak akaratából mondatott neki: Hogy a nagyobbik szolgálni fog a kisebbiknek, amint írva vagyon: Jákobot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem»; azután a 16. vers.: «Tehát ez nem az akaróé, sem a futóé, hanem a könyörülő Istené» és azért a 17. versben *Fáraóról* Isten nevében beszélve írja ugyanezen apostol: «Avégre támasztottalak téged, hogy rajtad megmutassam erőmet» s a 18. vers mondja: «Könyörül tehát, akin akar, és megátalkodni hagyja, akit akar»; végre sz. *Pál* ezen okadatolással zárja be az egészet, 21. vers.: «Nincs-e hatalma a fazekasnak az agyag fölött, ugyanazon agyagból némely edényt tisztességre csinálni némelyet pedig gyalázatra?»

Felelet: Hivatkozhatom azokra, miket már föntebb 374. old. megjegyeztem; mégis jó lesz e helyütt is valamit mondanom és pedig *Perrone* után, Praelect., tract. de Deo, par. 4, c. 3. *Megkülönböztetem az előzményt.* A hivatás és hit kegyelméről való kárhoztatásról, *megengedem;* a dicsőségről, *tagadom.* Mert ezen egész levelében az apostolnak szándéka kimutatni, hogy a kegyelemre való hivatás teljesen ingyenes, nem a megelőző érdemekből ered, milyenek sem a pogányokban, sem a zsidókban nem voltak, vagy ha voltak, rosszak voltak. Azért, midőn mindnyájan egyformán a vétkek alatt voltak és nélkülözték Isten dicsőségét, Isten, ki adományainak elosztásában teljesen szabad, a pogányokon könyörült és irgalmasan hívta őket, a zsidókat pedig, legalább általánosságban, hitetlenségük miatt joggal elvetette; valamint a földi áldásban s az ősatyák soraiban, hasonlóképen Jákobot eléje tette bátyjának Ézsaunak; valamint Fárao és Nabukodonozor közül az előbbit megátalkodottságában meghagyta, az utóbbin pedig megkönyörült; valamint végre a két bűnös közül, kik a sárnál silányabbak, az egyiket irgalmasságból kegyelembe fogadja, a másikat igazságosságból a vétekben hagyja; hogy Isten előtt senki sem dicsekedhessék. — Miből kettőt kell következtetnünk; először, ha összehasonlítva azt kérdezik, miért tanusít Isten a két bűnös közül, az egyiknek csak áteredő, a másiknak pedig cselekedeti bűnei is lévén, az egyik iránt nagyobb irgalmat, mint a

488. A *szentatyák* is egyetértve ezt a hitet védik. Sz. *Ágoston*[1] mondja: «Jó az Isten, igazságos az Isten; üdvözíthet némelyeket különös érdemeiken kívül is, mert jó; de senkit sem kárhoztathat el, ha azt gonoszságával meg nem érdemelte, mert ő igazságos.» 2. a szentatyákból.

489. Az *ész* is megerősíti e tételt, mert különben Istennek, mint legbölcsebb, legkegyesebb, legigazságosabb és legszentebb lénynek eszméje meg lenne semmisítve,[2] és az erényre való minden törekvés meghiúsulna. 3. az észből.

másik iránt? Nem adhatjuk más okát, mint Isten akaratát. Ide tartozik az apostol azon fölkiáltása: «*Oh Isten bölcsességének és tudományának mélységes gazdagsága!*» Másodszor, ha külön-külön kérdezik, hogy Isten miért veti el ezt vagy amazt a megigazulástól vagy a dicsőségtől? Igazi okát azt az egyet adhatjuk, mert bűnös és gonosz. Azért sz. *Ágoston* így adja okát annak, hogy miért gyűlölte Isten Ézsaut, lib. 1. ad. Simplicianum, c. 2.: «Isten nem gyűlölte Ézsaut, mint embert, hanem gyűlölte Ézsaut, mint bűnöst.» E helynek más, a tagadólagos kárhoztatásról szóló magyarázatát olvasd *Lafosse*, i. h. *Mignenél*, Curs. Theol. 7. k. 590. s köv. old.

[1] *Contr. Julian.* l. 3. c. 18. M. 44. k. 721. old. V. ö. ugyanannak Epist. 186., c. 6. n. 20. M. 33. k. 823. old.: «Mert jámborul és igazán hiszszük, hogy a bűnösöket és gonoszokat Isten megigazultakká tevén, a megérdemlett büntetésektől megszabadítja; de arról aki azt hiszi, hogy valakit Isten érdemtelenül és minden vétektől menten kárhoztat nem gondolhatjuk, hogy ment a gonoszságtól.»

Némely *kálvinista* ugyan azt mondja, hogy az ő tanuk a kárhoztatásról ugyanaz, mint amelyet sz. *Ágoston* védelmezett; de, hogy mily joggal teszik ezt, kimutatja *Petavius*, de Deo Deique propr. 10. k. 10. fej.. 3. s köv. sz.

A *szentatyákból* több idézetet olvass *Petavius*, i. h. 2. és köv. fej.; *Thomass.*, Dogm. Theol. t. 2. l. 7. c. 3. sqq. Egynéhányat mi is felhozunk. Sz. *Cyprian*, Epist. 52. ad Antonianum M. 3. k. 788. old. írja: Mivel írva van, hogy Isten a halált nem teremtette, sem nem gyönyörködik az élők vesztében (*Bölcs.* 1, 13.), mindenesetre, mert senkitől sem akarja, hogy elveszszen, hanem azt óhajtja, hogy a bűnösök tartsanak bűnbánatot;» és sz. *Prosper*, respons. ad 3. object. Gallor. M. 51. k. 179. old.: Isten ugyan mindnyájunk teremtője, de arra senkit sem teremtett, hogy elveszszen: mert más a születésnek és más az elveszésnek oka. Mert hogy születnek az emberek, ez az Alkotó jótéteménye; de hogy elvesznek, ez a bűn érdeme.»

[2] Ennek bővebb kifejtését lásd *Petaviusnál*, ki i. h. 10. k. 12. és 13. fej. kimutatja, hogy a *kálvinista* eretnekség ellene van Isten szentségének és igazságosságának, 15. fej. Istenről ravaszságot, képmutatást és barbár kegyetlenséget tételez fel. V. ö. még *Becanust*, opusc. de Calvin. praedest. 1. fej.; *Gotti*, Theol. schol. t. 1. tract. 6. qu. 4. dub. 1. §. 1.; *Möhler*, Symbol. §. 12.; *Franzelin*, de Deo uno, thes. 54.

IV. CIKKELY.

A kárhoztatás tulajdonságai.[1]

490. Mivel az, amit itt el kell mondanunk, többnyire mind a már előadottakból következik, azért a dologgal röviden végzünk. Mi csak azt állítjuk: a kárhoztatás Isten részéről bizonyos és változhatatlan, a mi részünkről pedig nem teljesen bizonyos.

[1] A kárhoztatás *eredményeiről* sz *Tamás* hívei *(Alvarez, salamancaiak, Gonet, Goudin, Billuart, Gotti*, stb.) többnyire a következőket állítják:

Hogy valamit a kárhoztatás eredményének tarthassunk, *három* kívántatik meg arra: 1. hogy azt Isten szándékolja, vagyis, mint mondják, akarja; 2. hogy a kárhoztatás céljára szolgáljon; 3. hogy e célra Isten szándékából szolgáljon.

Ezt tekintve, a kárhoztatás eredményeinek mondják:

1. *a személyes bűn megengedését, melyet bűnbocsánat nem tesz jóvá.* A bűn *megengedését*, mondják; mert irtóznak *Kálvin* állításától, hogy Isten a kárhoztatottakat kényszeríti a bűnre. A bűn a kárhoztatottakban sem a kárhoztatás következménye. A bűn nincs s nem is lehet Istentől, ki a bűnt nem akarhatja; de hogy valami a kárhoztatás eredménye legyen, azt a kárhoztató Istennek akarnia kellett. A bűn Isten akaratán kívül történik, de nem gondviselésén kívül, melylyel azt megengedi. Ide vágnak, mint mondják, sz. *Ágoston* szavai, Enchir. c. 100. M. 40. k. 279. old.: «Hogy csodálatos és kimondhatatlan módon nem történik az ő akaratán kívül az sem, mi az ő akaratja ellenére történik. Mert nem történnék, ha ő meg nem engedné; már akarva engedi meg, nem pedig nem akarva; és jóságában nem is engedné meg, hogy rosszul történjék, ha csak mindenhatóságával a rosszat is jóra nem fordíthatná.»

A személyes bűn megengedése, *melyet bűnbocsánat nem tesz jóvá*, mondják továbbá. A bűnbocsánat által kiengesztelendő vétek nem eredménye a kárhoztatásnak; mi a föntebb felállított harmadik feltételből következik. Mert ámbár úgy látszik, mintha a bűn megengedése a kárhoztatás céljára szolgálna, valósággal még sem arra szolgál, mivel a vétket bűnbocsánat jóvá teszi; mert az igazság azt nem bünteti, mit az irgalom már megbocsátott.

Hogy az olyan bűn megengedése, melyet a bűnbánat nem tesz jóvá, valóban a kárhoztatás eredménye, ezt így iparkodnak bizonyítani: Az, mit Isten akart, hogy az ő szándékából a kárhoztatás céljára szolgáljon, az a kárhoztatás eredménye; de ilyen azon bűn megengedése is, melyet bűnbánat által jóvá nem teszünk; mert ezt Isten nem akarja megbocsátani azért, mivel azt határozta, hogy a bűnöst a dicsőségből kizárja. Hivatkoznak sz. *Tamásra*, ki azt mondja, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 3.: «Valamint az előrerendelés magában foglalja a kegyelem és dicsőség megadásának akaratát, úgy a kárhoztatás magában foglalja azon akaratot, mely megengedi valakinek bűnbeesését és bűnéért kárhozattal sújtja»:

491. A kárhoztatás *Isten részéről bizonyos és változhatatlan*, mondám; Isten bizonyosan tudja, hogy hányan vannak és kik a kárhoztatottak, valamint azt is, hogy mindegyiköknek a büntetés mily foka van szánva; és mindez egykor változhatatlanul be fog következni; valamint a kiválasztott nem lehet kárhoztatottá, úgy a kárhoztatott sem lehet kiválasztottá. Hogy a *Szentírás* és *szentatyák* érveit mellőzzem, csak azon észből merített okot említem, melyet az isteni *előretudás (látomási* tudás) bizonyosságából és változhatatlanságából veszünk. Amily kevéssé csalatkozhatik Isten tudásában, ép oly kevéssé hiúsulhat meg bármily kárhoztató határozata. Isten részéről bizonyos.

Hogy azonban ezt bővebben megismerjük, név szerint és különösen meg kell jegyeznünk, hogy ámbár Isten teljesen biztos úgy az iránt, hogy hányan vannak és kik a kárhoztatottak, vala-

2. *az eredményes, vagy bővebb kegyelem megvonását, melylyel valaki ily vétkéből felkelhetne*, hasonlókép *a vétekben való elvakulást és megkeményedést*, továbbá *a különös védelemnek és a biztos üdvösségre juttató, vagyis a jóban való végleges állhatatosság ajándékának megtagadását;* de mindezt úgy értve, hogy a kárhoztatottnak szabadsága épen megmaradjon és hogy ameddig él, isteni segítségnek teljesen híjával ne legyen (v. ö. sz. *Tamás*, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 3. ad. 3.)

Mindezt valóban a kárhoztatás eredményének tartják, mert, mint vélik, a fönt említett három feltétel bennök feltalálható. A *végleges állhatatosság* megtagadására vonatkozólag hivatkoznak sz. *Ágostonra,* de dono persever. c. 9. M. 45. k. 1004. s köv. old., ki azon kérdésre, hogy két jámbor közül egyiknek miért adja meg Isten a végleges állhatatosságot, míg a másiknak nem adja meg, azt feleli: «Mert nem valának (Isten) határozata szerint hivatva: nem voltak Krisztusban a világ teremtése előtt kiválasztva, nem nyertek vele sorsot, nem voltak kiszemelve annak szándéka szerint, aki mindent cselekszik.»

A kárhoztatás ezen eredményeiről, amint azokat a *thomisták* állítják, v. ö. *Innsbruck.* Zeitschr. i. h. 217. s köv. old.

Végre még megjegyzem, hogy a *thomistákon* kívül más hittudósok a kárhoztatás eredményei közé csak a kárhozat elkészítését számítják azok számára, kikről Isten előre tudja, hogy megátalkodva fognak kiköltözni e világból. V. ö. *Lafosse,* i. h. *Mignenél,* Curs. 7. k. 598. old.

Hogy vajjon sz. *Tamás* a kárhozat ezen elkészítésén kívül valami mást is tart-e a kárhoztatás eredményének, azt nem mondhatom. Azt vélem, hogy legfölebb a *vétek megengedését* tartja még annak, midőn így nyilatkozik, Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 3.: «A kárhoztatás magában foglalja az akaratot, mely megengedje azt, hogy valaki bűnbe eshessék és mely a bűnért megadja a kárhozat büntetését.» Csakhogy sz. *Tamás* ezen mondata is, valamint amaz ad Anibald. (föntebb a 400. oldalon) is megegyeztethetőnek látszik azok tanával, kik a kárhoztatásnak csak egy eredményét állítják fel.

mint az iránt is, hogy mindegyiköknek a büntetés mily foka van szánva, valamint mindezen mozzanatokról az előrerendelteknél is bizonyos tudása van: *mégis az utóbbi bizonyosságra vonatkozólag nagy a különbség.* Mert a választottakra nézve a bizonyosság kettős, t. i. az előretudásnak és egyúttal az előrerendelésnek bizonyossága. De a kárhoztatottakra nézve a bizonyosság csak az előretudás bizonyossága; mert a vétkezésre Isten nem rendeli a kárhoztatottakat, amint a választottakat elrendeli a jócselekedetekre.[1] Leszámítva azt, mi a büntetés előrerendelésére vonatkozik; miután Isten azok vétkeit megváltozhatatlanul előrelátta, büntetésüket megszabta. Miért is e tekintetben a kárhoztatás bizonyosságának és változhatatlanságának oka Isten mindenható akarata is, melynek senki sem állhat ellen.

A kárhoztatottak száma.

492. Kérded a kárhoztatottak *számát, vajjon a kárhoztatottak többen vannak-e, mint a választottak:*

Már föntebb jeleztük a 386. oldalon, hogy mint vélekedik N. sz. *Gergely*, hogy t. i. a kárhoztatottak száma sokkal nagyobb, mint a választottaké, sőt maguk a *hivő kereszténynek* között is több a kárhoztatott, mint a választott.[2] Ezúttal csak sz. *Tamás* szavait adom hozzá,[3] ki azon tant, hogy a kárhoztatottak száma nagyobb, mint a választottaké, így bizonyítgatja: «Azt kell mondanunk, hogy a természet közös állapotával *arányos jó* többnek osztályrésze s csak kevésben szenved fogyatkozást. De a természet közös állapotát *meghaladó jó* kevesebbnek osztályrésze és sokban szenved fogyatkozást . . . Mivel tehát Isten látásában álló örök boldogság a természet közös állapotát meghaladja, mely lényegében az áteredő bűn romlottsága folytán a kegyelmet nélkülözi: azért kevesebben vannak, akik üdvözülnek. És Isten irgalmassága is főleg ebben látszik meg, hogy némelyeket felemel az üdvösségre, melyből a természet közös vonása és hajlandósága szerint a legtöbben kiestek.»[4]

[1] V. ö. sz. *Tamás*, de Verit. qu. 6. a. 4.

[2] Egyébként megjegyzem, hogy sok hittudós a *katholikusokra vonatkozólag* az ellenkezőt állítja. Pl. *Faber* F. W. atya, hogy a katholikusok közt több a választott mint a kárhoztatott, azt a *menyegzős lakomáról* vett példabeszédből bizonyítani törekszik, melyben csak *egy* olyan van, ki nem menyegzős ruhában jelent meg és a sötétségre vettetik; azután abból is, mert különben az ördög diadalmaskodnék Krisztus, az egyház alapítója felett stb.

[3] Summ. Theol. p. 1. qu. 23. a. 7. ad 3.

[4] Megerősödünk ebben, ha az emberek erkölcseit vizsgáljuk a világ kezdetétől egész napjainkig. *Noe* korában akkora volt az emberek romlottsága e

493. Ámbár Isten teljesen biztos affelől, hogy hányan vannak és kik a kárhoztatottak; de közülünk senki sem lehet e földön biztos, sem a kárhoztatottak számáról, *sem senkinek kárhoztatásáról.* Az ember részéről nem bizonyos.

Mert habár az egyház tanításából biztosan tudjuk, hogy Isten országába be nem juthat, ki az élet könyvébe beírva nincs; valamint, hogy az, ki ez életből halálos bűn állapotában múlik ki, a gyehenna tüzére jut; de valamíg ez életben van, minden embernek, még a kárhoztatottnak is, keze ügyében van a malaszt, melynek segítségével, ha akar, üdvözülhet.

494. Vannak azonban bizonyos elszomorító *jelek*, melyekből valószínűleg következtethetjük, hogy ki tartozik a kárhoztatottak közé. Hogy mindegyikünk magát megvizsgálja, vajjon nem viseli-e magán e gyászos jeleket s azután kerülje azokat s ekként a kárhoztatástól megmeneküljön, röviden jelezzük azokat. A kárhoztatás jelei.

495. 1. *A földi élet túlságos szeretete.*[1]

2. *Aki Isten igéjét hallgatni nem akarja;* mert a *Szentírásban* olvassuk:[2] «Ki Istentől van, Isten igéjét hallgatja. Ti azért nem hallgatjátok, mert Istentől nem vagytok.»

földön, hogy egyedül *Noe* találtatott igaznak családjával, a többi embert mind eltörölte az általános vízözön; *a vízözön után* a bálványimádás a földkerekségén annyira elhatalmasodott, hogy az igaz Isten tisztelete csak az ősatyák családjaiban maradt fenn. *Izrael népében* a *Szentírás* hány bálványimádót s hány istentelent említ? *Krisztus eljövetele után* az emberek kisebb része keresztény; úgy hogy a világ nagy részéből egyik sem egészen keresztény. A keresztények nem csekély tömege eretnek vagy elszakadt (schismaticus). S a *katholikusok* közt is, ha az egyesek lelki állapotát tekintjük, hány rosszat találunk! mily keveset, kik Isten törvényét, melynek megtartása nélkül az örök boldogságot elnyerni nem lehet, pontosan megtartják? Nyilván kimondja ezt *Dávid* a maga koráról, 13. *zsolt.*, 3. versében: «Mindnyájan elhajlottak, mind együt haszontalanokká lettek; nincs, ki jót cselekedjék, egyetlen egy sincs.» *Gotti*, Theol. Scholast. t. 1. tract. 6. qu. 4. dub. 3. §. 3.

[1] *Vega* írja, in Trident. 12. k. 16.fej.: «A kárhoztatottak és választottak közt az a különbség, hogy a választottak lelke soha sem csüng e földi életen, hanem akkor is, midőn rájuk minden mosolyog és minden vállalatuk sikerül, mindig az örök életet óhajtják, melyet remélünk: ellenben a kárhoztatottak e földi börtön napjaiba annyira belemerülnek, hogy ... még midőn a halál szorongatja és kegyetlen tanuként a bíró elé hurcolja, még akkor is e világon szeretnének csak maradni. Mit a kiválasztottak száműzetésnek és viselhetetlen nyomorúságnak vélnek, azt ők nyugalomnak és örömnek, sőt paradicsomnak tartják.»

[2] *Ján.* 8, 47. V. ö. *Ján.* I. 4, 6.

3. *Ha valaki a bűn útját elhagyni nem akarja,* mint N. sz. *Gergely* mondja[1]: «A kárhoztatottak már úgy szokták, hogy mindig rosszat tesznek és sohà sem akarják visszavonni, amit tettek. Mert minden tettüket vakon elnézik és ha csak meg nem bánják, meg nem ismerik.»

4. *Ha valaki bűnös létére a földi javakat bőségben élvezi,* mint a Szentírás mondja[2]: «Nincsenek az emberek bajaiban és az emberekkel nem ostoroztatnak. Azért fogta el őket a kevélység, beboríttatnak gonoszságukkal és istentelenségökkel»; és sz. *Jeromos* szerint[3]: «Az lehetetlen, hogy valaki kéjről kéjre jusson: itt gyomrát töltse, s ott lelkét»; vagy mint N. sz. *Gergely* mondja[4]: «A földi javak folytonos egymásutánja az örök kárhoztatásnak a jele»; azután.»[5] Az elkárhozásnak kézzel fogható bizonyítéka az, ha azoknak, kik a gonoszságokon kapva kapnak, mindig kedvez a siker és mi a gonosz lélekben megfogamzott, az semmi akadályra sem talál», vagy[6]: «A gonoszok élete annyiban megostoroztatás nélkül telik, amennyiben semmi jutalomra sem számíthat»; végre[7]: «A kiválasztottakat az ostorcsapások az

[1] *Moral.* 25. k. 7. fej. 14. sz. M. 76. k. 327. old.
[2] *Zsolt.* 72, 5. s köv.
[3] *Vegánál* in *Trident.* l. 12. c. 20.
[4] *Vegánál* ugyanott.
[5] *Mor.* l. 26. c. 18. M. 76. k. 368. old.
[6] *Mor.* l. 12. c. 15. n. 15. M. 75. k. 1002. old.
[7] *Mor.* l. 15. c. 54. M. 75. k. 1113. old.

Vega, i. h. 20. fej. így ír: A gonosz élvezeteiben gyönyörködik, mert annyiban bővelkedik ideiglenes javakban, amennyiben az örökkévalókat meg nem kapja. Midőn a kikerülhetetlen halál felé siet, féktelen gyönyörben fetreng: mert a levágásra szánt borjukat is a szabad legelőkön szokás hagyni. Ellenben az igaz a mulandó élvezet kellemét csak alig érzi, mert a dologra szánt borjut is a járomba hajtják. E földi életben a kiválasztottak a földi javakat nélkülözik, mert azon betegeknek is, kiknek életéhez van remény, az orvos épen nem enged meg mindent, mit kívánnak; a kárhoztatottaknak ellenben megadja Isten a javakat, melyek után óhajtoznak, mert az olyan betegeknek is, kiknek életéről lemondottak, mindent megadnak, amit kívánnak.

És ebben áll a *különbség a választottak és kárhoztatottak sanyarusága között.* A *választottak* belátják, hogy *az* az igazságos bírónak, vagy bizonyára a kegyes atyának ostorozása, miért is szívesen és örömest, vagy legalább nem türelmetlenül viselik; és ha bűnösök, még meg is javulnak; ha pedig igazak, a sanyarúságban óvatosabbakká és napról-napra okosabbakká, jobbakká lesznek. Mig a *kárhoztatottak* sem be nem látják, hogy a sanyaruságot megérdemlik, ez őket bűnbánatra sem hangolja, sőt türelmetlenül viselik azt, vétket vétekre

életre visszahívják, a kárhoztatottakat bűneiktől még az ostor sem tartja vissza.»

5. *A felebarátunk iránt tanúsított embertelen és kegyetlen bánásmód*, mint a *Szentírás* mondja[1]: «Irgalmasság nélküli itélet annak, ki nem gyakorolt irgalmasságot», és a *szentatyák* szerint: «Igazságtalanság[2] volna, hogy Isten ahhoz kegyes legyen, ki felebarátja iránt kegyetlen» és[3]: «Nem leszünk különben Megváltónk tagjai, ha csak felebarátunkkal együtt nem szenvedünk»; vagy: «Nem érdemelheti ki az Isten irgalmát, ki itt másokhoz nem volt irgalmas.»

6. *A kevélykedés*, azaz, ha valaki önmaga felől telve van hiú képzelődéssel, nem tud engedelmeskedni, másoknak alattvalója lenni és szolgálni, nem akar legyőzetni és engedni, mert a Szentírásban olvassuk[4]: «Ha csak meg nem tértek s olyanok nem lesztek mint a kisdedek, nem mentek be mennyeknek országába», és a *szentatyák* szerint[5]: «A kevélység a kárhoztatás jele és jegye.» Kevélysége miatt dobták ki Lucifert a paradicsomból.[6]

7. *A hitehagyás*, ha valaki az egyháztól elszakadva hitetlenségben fejezi be életét. Ez a kárhoztatásnak legbizonyosabb jele, mert mint a *Szentírás* mondja[7]: «Aki pedig nem hiszen, már elitéltetett», és[8]: «Mert ha akarva vétkezünk, miután az igazság megismerését megnyertük (azaz ha az igaz hittől elpár-

halmoznak, s nap-nap után megátalkodottabbakká és gonoszabbakká lesznek. Azért nagyon is igaza van sz. *Gergelynek*. Moral. 9. k. 33. fej.: «Kik az ostorozás alatt rosszabbakká lesznek, azoknak a földi büntetés az örök büntetésnek csak kezdete.» S másutt: «A büntetés csak azokat menti meg az örök kárhozattól, akiket megváltoztat. Mert kiket a jelen bajok meg nem javítanak, azokat a jövendőkre juttatják.»

[1] *Jakab* 2, 13. V. ö. *Máté* 25, 42. is.

[2] *Sz. Ambrus, Vegánál* in *Trident.* 12. k. 17. fej.

[3] *N. sz. Gergely* M., *Vegánál*, ugyanott.

[4] *Máté*, 18, 3.

[5] N. sz. *Gergely, Moral.* 34. k. utolsó fej. M. 76. k. 750. old.

[6] Sz. *Ambrus* (Epist. 33. apud *Petavius*, de angelis, 3. k. 2. fej. 14. sz.) írja: «A kevélység az ördögtől származott, mert Isten őt, mivel hatalmában és méltóságában magának tetszelgett és magát dicsősége szerzőjéhez hasonlította, azon angyalokkal együtt, kiket gonoszságában magával vont, a mennyei fenségből letaszította.»

[7] *Ján.* 3, 18.

[8] *Zsid.* 10, 26. s köv.

tolunk) már nincs többé áldozat a bűnökért, hanem az ítélet rettenetessége vár reánk és a lobogó tűz, mely megemészti az ellenszegülőket.»

Az előrerendelés tanának gyakorlati fontossága.

Az előrerendelés létezése és okai.

496. Szóltunk az előrerendelés és kárhoztatás határozatának *létezéséről* és *okairól*. Hallottuk, hogy van isteni határozat úgy az előrerendelésről mint a kárhoztatásról, hogy Isten valóban öröktől fogva némely embereket az örök életre, másokat ellenben az örök büntetésre szánt. De egyúttal azt is hallottuk, hogy, amint teljesen igaz, hogy Isten senkit sem vetett el és nem szánt az örök büntetésre másképp, mint csak azért, mert az illetőnek tulajdon *rossz* cselekedeteit előre látta: úgy másrészt az is bizonyos, hogy Isten felnőtteknek az örök életet csak *jó* cselekedeteikért adja, melyeket ők a kegyelem állapotában vittek véghez. Mert ámbár az nem teljesen bizonyos s a hittudósok sem értenek egyet arra nézve, hogy vajjon a dicsőség végzete az érdemek előrelátását megelőzi-e s csak Isten merő tetszéséből származik, vagy pedig azt követi: mégis mindnyájan elfogadják azt az állítást, hogy a felnőtteknek Isten az örök életet csak természetfölötti jócselekedeteik fejében adja.

Mi következik ebből? Hogy életünk minden percében a rossz cselekedeteket serényen kerülni és jót cselekedni iparkodjunk. *Bernardinus a Piconio* írja[1]: «Az előrerendelés titkában kettőt kell megkülönböztetnünk: *az egyik* Isten műve, hogy t. i. az embereket öröktől fogva kiválasztja; *a másik* az ember dolga, hogy t. i. a kiválasztottak jócselekedeteit gyakorolja, a rosszat kerülje, a jót cselekedje. . . . De mit tesznek az emberek? Abban szorgoskodnak, mi Isten műve és elhanyagolják, mi az ő dolguk. . . . Serényen és aggódva fürkészik, hogyan szánt minket Isten az üdvre: mielőtt érdemeinket előrelátta, vagy azután-e? érdemszerző cselekedeteket gyakorolni pedig, ámbár ezek nélkül senki sincs kiválasztva, nem iparkodnak. Vajha én a választottak cselekedeteit végezném, a rosszat kerülném s a jót cselekedném! A többit az isteni bölcsességre és jóságra hagyom.»

[1] Tripl. exposit. Epist. Paul., ad epist. ad Rom. 8, 28.

497. Tárgyaltuk az előrerendelés *tulajdonságait* és hallottuk, hogy úgy az előrerendelés, mint a kárhoztatás határozata Isten részéről változatlan és a legbizonyosabb, a mi részünkről azonban bizonytalan. Tulajdonságai.

Mi következik ebből? Vajjon így okoskodjunk-e: «Ha választott vagyok, bármi történjék is üdvözülni fogok, ha pedig kárhoztatott, elkárhozom, bármint élek is, mert Isten végzései megmásíthatatlanok? mit használna minden iparkodásom, mit lelki éberségem, tisztaságom stb.?» Vajjon az isteni végzésnek megmásíthatatlansága bennem vakmerő elbizakodást és a jó gyakorlásában tétlenséget és gyávaságot szüljön, vagy szerfelett nagy aggodalmat az iránt, hogy igazán előrerendeltek vagyunk-e vagy sem? Ne csak az isteni határozat ezen megmásíthatatlanságára nézzünk, hanem arra is, hogy mi erről teljes biztonságot nem szerezhetünk, teljesen nem tudhatjuk, hogy a választottak közé tartozunk-e vagy sem? Az a legbiztosabb, hogy Istenben nincs gonoszság, hogy Isten senkit sem kárhoztat el csak rossz cselekedeteiért, valamint a felnőttet sem jutalmazza, csak jó cselekedeteiért. Tehát ezen igazság szerint éljünk s akkor üdvünkről biztosak lehetünk. «Ez az alap, melyre támaszkodom», írja *Argentáni Lajos,*[1] «s amely legnagyobb biztosságot nyujt: Ha bűnbánatot tartok és Isten parancsait megtartom, üdvözülni fogok. Ez oly hitcikkely, melyről ép oly kevéssé kételkedhetem mint arról, hogy van Isten. Hasonlókép bizonyos, hogy, ha akarok bűnbánatot tarthatok és Isten parancsait megtarthatom, mert az ő kegyelme mindig velem van és vele van mindegyikünkkel. És ez is ép oly biztos hitcikkely, mint az előbbi. Tehát tévedésmentes e következtetésem: *Ha akarom, üdvözülni fogok!* Mit aggódjam az isteni határozatok felől, melyek előttem ismeretlenek? Csak bizton támaszkodjam ezen igazságra, mely előttem világosan ismeretes és a legbizonyosabb: *Ha akarok, üdvözülni fogok.*» A jó reményt kell táplálnod,[2] hogy a pálmát elnyerjed. De biztonságban ne ringassuk magunkat, hogy se el ne csüggedjünk, se fel ne fuvalkodjunk.

Tartsuk mindig szem előtt, hogy Isten végzései megfoghatatlanok s hogy senki sem értheti meg teljesen az előrerendelés hatá-

[1] *Knollnál,* Inst. Theol. Comp. 2. k. 462. §.
[2] Imitat. Christ. l. 1. c. 25.

rozatát; tehát e tárgyban, valamint a túlságos aggódást, úgy a gonosz kíváncsiságot is kerülnünk kell. A *szentatyák Jézus Sirák fiával* (3. fejez.) sokszor intenek bennünket, hogy magasabb dolgukat ne fürkészszünk és Isten több művében ne legyünk kíváncsiak. Jobb a hívő tudatlanság, mint az elbizakodott tudomány!

Különben pedig naponként buzgó imáinkban kérjük Istent, hogy minket is másokkal a választottak közé számláljon. «Az engedelmességben való megmaradást,» írja sz. *Ágoston*,[1] a világosság Atyjától, kitől minden jó adomány és miden tökéletes ajándék vagyon (*Jakab*, 1, 17), remélhetjük és mindennapi imáinkban kérnünk s ezt tevén biznunk kell, hogy mi is az előrerendeltek sorába tartozunk; mert hogy megtegyük, azt is Ő adja .... Éltetek fogytáig adja, hogy benne megmaradjatok, kinek naponta mondjuk: ne vigy minket a kisértetbe.»

Könyörögjünk tehát az anyaszentegyházzal: «Isten, ki egyedül tudod a kiválasztottak számát, kiket boldogságra szántál: adjad, kérünk, hogy minden szenteid közbenjárása által mindazoknak, kiket imáinkba foglalunk és minden hívőnek nevét a boldog végzet könyvébe írva találjuk.»[2]

[1] De dono persever. c. 22. n. 62. M. 45. k. 1030. s köv. old.

[2] Secreta pro vivis et defunctis.

Betűrendes tárgymutató.

A számok az oldalakat jelentik.

A.

Adrián, a malasztról 24.
Ajándék, a Szentlélek A.-ai, melyek ezek 241 s köv.; hány van 244 s köv.; l. Kiséret; a végleges állhatatosság A.-a 347 s köv.; l. Érdem, Gyümölcs.
Alfonz, ligouri sz., a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 158.
Ambrosius Catharinus, a megigazulás biztosságáról 300.
Arnsdorf, Istennek az emberben véghezvitt működéséről 38.
Anzelm sz., a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 175.
Arminiánok 33, 43.
Arrasi zsinat 235.
Ágoston sz., a malasztról általában 13, 15, 18; a pelagiánok tévedéseiről 29 s köv.; mely malasztot védte gyakran a pelagiánok ellen, vajjon a megszentelőt vagy azt a malasztot, melyet Jansen vagy a thomisták értenek 32; a semipelagiánok tévedéseiről 34; a segítő malasztról 78; annak szükségességéről 82, 87; a szent Szűz különös kiváltságairól 101; a hitetlenek cselekedeteiről 112 s köv.; a malaszt ingyenességéről 125 s köv.; általánosságáról 130, 132, 136 s köv.; 141 s köv.; a malaszt elégséges voltáról 155 s köv.; az igazak jócselekedeteiről 319 s köv.; hogyan egyeztethetők ezek össze, az igazak jócselekedetei az igazak érdemei és egyszersmind Isten ajándékai 319 s köv.; az érdemről 340 s köv.; az előrerendelésről 359, 377, 385, 416.
Ágoston követői, a módról, ahogyan Isten a gyermekek üdvéről gondoskodik 145 s köv.; rendszerök a malaszt hatásosságáról 163 s köv.; tanaik az ember eredeti állapotát és elesett természetét illetőleg 164; mikép mentik meg az ember szabad akaratát 164 s köv.; l. Viszony; az előrerendelésről 371, 373, 376.
Állandó megmaradás, fogalma és fölosztása 90 s köv.; a megigazult állapotban való Á.-ra szükséges Isten különös segítsége, igaz volta 91 s köv.; ezen hitcikkely története 90 s köv.; l. Igaz; megérdemelheti-e az igaz az Á.-t 364 s köv.; 380.
Állapot, fogalma, fölosztása 232 s köv.; l. Kisóret; létbeli és működő Á. 192 s köv.; vajjon a belénk öntött erények Á.-ait is elveszti az ember a halálos bűn által 309 s köv.; l. Erény.
Általánosság, a malaszt Á.-a 128; minden igaznak megadatik, tévedések 128; kifejtése és bizonyítása 128 s köv.; minden hívő bűnösnek 131 s köv.; bizonyítása 132; a megátalkodottaknak is, kifejtés 133; tévedések 135; bizonyítása 135 s köv.; az összes hitetleneknek, kifejtés 137 s köv.; ellenvetések 138; bizonyítása 139; Isten mindenkinek ad malasztot, hogyan értendő ez 136; melyik az a malaszt,

mely a hit előtt adatik 138; mit tartanak a Szentatyák erről a dologról 140; minden kisdednek is adatik malaszt az üdvösségre 143; mit kell tartani a módról, hogyan 144; ha igaz az a vélemény, hogy Isten minden embernek ad malasztot az üdvösségre, egész terjedelmében nem hitágazat 146.

B.

Bajus, Bajus követői, a romlatlan természet állapotáról 45; az áteredő bűnről 45; az embernek a bukott természet állapotában való akaratáról 45; a megigazulásról 45 s köv., 254, 265; a malasztról a bukott természet állapotában 46; a hatásos malasztról 48; a még meg nem igazultak cselekedeteiről 103; B. tilalom alá vetett tételei 108 s köv.; a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 150; a megszentelő malasztról 183 s köv.; ennek hatásairól 200, 214; az értelemről 339.

Barát, az ember Istennek B.-ja lesz a megszentelő malaszt által 222; kifejtése, hogy miben áll ez 223.

Becanus 336, 357, 358, 360 s köv.; 364 s köv.; 381 s köv.; 385 s köv.; 388, 395, 398, 403.

Benlakás, a Szentlélek B.-a az igazakban, mikép kell ezt érteni 223; az okozást véve 225; a benlakót tekintve 225 s köv.; tulajdonítás által, bizonyítás 226 s köv.; l. Hatás.

Bernardinus a Piconio, az előrerendelésről 414.

Bernát sz., a megátalkodottak szívéről 133, l. Megátalkodottság; a sz. Szűz különös kiváltságáról 101; a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 176; az érdemről 323.

Beszámítás, Krisztus igazságosságának B.-a, majd alaki, majd érdemszerző 257, l. Megigazulás.

Bizonyosság, a hitnek B.-a, fölosztás 299 s köv.; l. Bizonytalanság, Tulajdonság; a megigazulás B.-a, l. Megigazulás, Tulajdonság; az előrerendelés B.-a 386 s köv.; 409, l. Tulajdonság, Előrerendelés.

Bizonytalanság, a megigazulás B.-a, kifejtés 299 s köv.; tévedések 300; igaz volta 300 s köv.; a Szentírásból vett ellenvetések megcáfolása 301, 302 s köv.; az előrerendelés B.-a 388 s köv.; l. Bizonyosság, Tulajdonság.

Bonaventura, a szólásmódról: «Attól, aki a benne levő törvény szerint cselekszik, Isten nem vonja meg a malasztot» 124; a megszentelő malasztról 196 s köv.; az embernek az isteni természetben való részesüléséről 203; a malaszt összehasonlításáról az erények állapotával 231; a megszentelő malaszt magával hozza az erkölcsi erényeket 240 s köv.; l. Erény; a cselekedet érdemszerző méltóságáról 323 s köv., l. Méltóság; az előrerendelésről 367 s köv., l. Előrerendelés.

Bradwardin, 35, 402.

C.

Congruisták, rendszerök a malaszt hatásos voltáról 158 s köv., l. Hatásosság; a dicsőségre való előrerendelésről 371, 385; miként állapítják meg az előrerendelést, illetőleg az előrelátott érdemek előtt az isteni határozatokat 374, l. Előrerendelés.

Cyrill, alexandriai, a megszentelő malasztról 195; az embernek részesüléséről az isteni természetben 208 s köv., l. Részesülés; az istenfiúság örökbefogadásáról 219 s köv., l. Örökbefogadás.

Cselekedet, jó Cs., létezhet-e malaszt nélkül 102 s köv., l. Szükségesség; az igazak jó Cs.-ei érdemszerzők, kifejtés 215 s köv.; bizonyítás 316 s

köv.; egyes ellenvetések megcáfolása 317 s köv.; az igazak jó Cs.-ei megillető érdemmel járnak, kifejtés 321; bizonyítás 321 s köv.; szükségesek az örök életre, kifejtés 327; igaz volta 327 s köv.; a tévedések megcáfolása 330 s köv.; ez által nem kisebbítjük Kr. érdemeit 330 s köv., l. Érdem, Gyümölcs, Megigazulás.

Cselekvő, attól, aki a benne lakó törvény szerint cselekszik, Isten nem vonja meg a malasztot, hogyan kell ezt érteni 122 s köv. 366, l. Ingyenesség.

D.

Dortrechti zsinat 42, 43.

E.

Efezusi zsinat 55.

Egyesülés Istennel a megszentelő malaszt által, kifejtés 199 s köv.; 203 s köv.; l. Részesülés; mily eszközökkel történik 208 s köv.; l. Malaszt.

Előkészület fogalma 121; előkészülhet-e az ember a malasztra 121 s köv.; l. Ingyenesség; a megigazulásra 276 s köv.; a kisdedeket illetőleg 277; a felnőtteket illetőleg 277 s köv.; szükséges az E. a megigazulásra, kifejtés 278; tévedések 278; igaz volta 278 s köv.; az ellenvetések megcáfolása 280; szükséges a hit, magyarázat, kifejtés 281; néhány igazság, melyeket kifejezetten kell hinni 283; némelyeket benfoglaltan 283; egyeseket az eszköz szükségességénél fogva 283; másokat a parancs szükségességénél fogva 283 s köv.; egyeseket a hitújítók állítanak az E.-t illetőleg 284, l. Hit; a katholikus igazság bizonyítása 285 s köv.; szükségesek más cselekedetek, félelem, remény, szeretet, bűnbánat, szándék az életet megjavítani 290 s köv., l. Cselekedet; tévedések 291 s köv.; igaz volta 292 s köv.; a hitújítók ellenvetéseinek megcáfolása, melyeket Jakab (2, 14 s köv.) és a Róm. (3, 28.) ellen fölhoznak 294 s köv.; egyetértés sz. Pál és sz. Jakab között 295 s köv.; mit ír Murray sz. Pál és sz. Jakab megegyeztetéséről 296, l. Murray.

Előreindítás, fizikai, fogalma 160 s köv., l. Hatásosság.

Előremeghatározás, fizikai, miben áll e 160, l. Hatásosság.

Előrerendelés, irodalma 357; fogalma 359; tárgya 359 s köv.; fölosztása 360 s köv.; az E. létezik, bizonyítás 361 s köv.; különbözik a dicsőségre való kiválasztástól 360, l. Hitválasztás; okai 363 s köv., l. Ok; a kegyelemre és a dicsőségre vonatkozó E. 369 s köv.; vajjon az ember megérdemelheti-e magának a kegyelemre való E.-t 365; az első kegyelemre való E.-t Isten teljesen ingyen adja, bizonyítás 365; a megigazulásra való E. ingyenes, bizonyítás 366 s köv.; E. a dicsőségre 369 s köv.; megelőzi az érdemek előrelátását, mit jelent ez 371 s köv.; bizonyítás 375 s köv.; az érdemek előrelátása után, kifejtés 381; bizonyítás 381 s köv.; harmadik vélemény az E.-ről 384 s köv.; tulajdonságai 385 s köv., l. Bizonyosság, Bizonytalanság; az E. biztos Isten részéről 386; bizonyítás 386 s köv.; bizonytalan részünkről 388 s köv.; a Szentírásból vett ellenvetések megcáfolása 390, jelei 391 s köv., l. Jel.

Előrerendelés hivei 35 s köv.; 128, 149, 369, 371, 401.

Elvakultak, nem fosztatnak meg az üdvösségre valóban elégséges malaszttól 133 s köv.; tévedések 135; igaz volta 135 s köv., l. Általánosság.

Elvakultság, miben áll ez 133.

Elveszthetőség, a megigazulás E.-e 299, l. Megigazulás.

Emberi természet, Krisztus E.-e mily értelemben mondható a megigazulás esz-

közlő okának 268 s köv., 270; Krisztus E.-ének fölmagasztalása következik a mi megigazolásunkból, magyarázat 271 s köv.

Erény, belénk öntött E., fogalma 232 s köv.; fölosztása 233 s köv.; isteni E. fogalma 234; három van 234; erkölcsi E. fogalma 239; sarkalatos E. 234, l. Kiséret.

Érdem, fogalma és fölosztása 311 s köv.; megillető É. 312; méltányossága 313; létezése, tévedések 338; az igazaknak véghez vitt cselekedetei érdemszerzők 315.

F.

Fenelon, a jó cselekedetekről 315.

Fél-észelvűek 49, 64, 76 s köv.; 182 s köv.; 253 s köv.

Fél-lutheránusok 45.

Fiúság, fogadott F. a megszentelő malaszt által 216 s köv., l. Örökbefogadás, Hatás.

Flórenci zsinat 327.

Fölosztás, a malaszt F.-a 128 s köv., l. Általánosság.

Föltétel, az érdemszerzés F.-ei, tévedések 333; a katholikus tanítás 333; mi szükséges a megillető érdem szerzéséhez a cselekedet részéről 330 s köv., l. Cselekedet: a cselekvő részéről 337 s köv.; a megfizető részéről 340 s köv.; a hittudósok véleménye ebben a tárgyban 341; mi szükséges érdem szerzésére 342, l. Érdem.

G.

Gergely, Nagy sz., az elkárhozottak számáról 386, 401 s köv.

Gergely, nazianzi sz., a hitetlenek cselekedeteiről 111, l. Hitetlenek.

Gotti 93, 182, 188, 210, 283, 337, 345, 347, 348, 371, 386, 397 s köv.; 408, 411.

Gottschalk a malasztról 35; a kárhoztatásról 401 s köv.; 405.

Goudin 11, 118, 158, 269, 277, 357, 359, 363, 371, 397, 400, 408.

Günther, Günther követői, a malaszt fogalmáról 15; az ember természetfölötti rendjéről 59; az ember eredeti igaz voltáról 60; az áteredő bűnről 60 s köv.; a Megváltó hivatásáról 61 s köv.; a felnőttek megigazulásáról 254 s köv.; a kisdedek megigazulásáról 264.

Gyakorlati jelentőség, a segítő malasztról 176 s köv.; a megszentelő malasztról 246 s köv., l. Malaszt; a megigazulásról 351 s köv., l. Megigazulás; az előrerendelésről 414 s köv., l. Előrerendelés; Kárhoztatás.

Gyümölcs, a megigazulás Gy.-e 309 s köv., l. Megigazulás, Érdem.

H.

Hasonlóság, az embernek Istennel való H.-a miben áll ez 203 s köv., l. Részesülés; mily módon történik ez 208 s köv., l. Hatás.

Hatás, a megszentelő malaszt H.-a 197 s köv.; legfőbb H. 199 s köv., l. Részesülés; a többiek, elsőrendüek 212 s köv.; minden halálos bűnt eltöröl 212 s köv.; az embert megigazulttá és szentté teszi, kifejtés 213 s köv.; bizonyítás 215 s köv., l. Megszentesülés; az embert Isten előtt kedvessé teszi, kifejtés 216 s köv.; bizonyítás 217 s köv.; másodrendű H. 221 s köv.; a lelket szebbé teszi, kifejtés 221 s köv.; az ember a Szentlélek templomává lesz, kifejtés 222 s köv.; miképen kell értenünk a Szentléleknek az igaz egész lelkében való ezen benlakását 223 s köv.; vajjon, midőn a Szentlélek ezen benlakásáról szólunk, az tulajdonképen a Szentlélekről áll-e vagy inkább nem értendő-e inkább csak tulajdonítás útján? 225 s köv., l. Benlakás; vajjon az okozást véve 225; vajjon a benlakót tekintve 225 s köv.;

mit tartanak a hittudósok erről a tárgyról 226 s köv.; őt illető tulajdonítás által, bizonyítás 226 s köv.; az ember Krisztus élő tagjává lesz, bizonyítás 227 s köv., l. Tag; az embert méltóvá teszi Isten különös szeretetére és gondviselésére 229.

Hatásosság, a malaszt H.-a 147 s köv.; az első és második tényben 147; igaz voltának bizonyítása 148 s köv.; nem szünteti meg az ember szabad akaratát 149; tévedések 149; igaz volta 150 s köv.; l. Viszony; mikép egyeztetjük össze a szabad akarattal 156; a katholikusok rendszere 157. s köv.; az ember szabadságát meg akarják menteni 161 s köv.; 164. s köv.; l. Thomisták, Ágoston követői; a malaszt H.-át megmenteni iparkodnak 166 s köv.; 170 s köv.; l. Molinisták, Congruisták; az összeegyeztetők rendszere 170 s köv.; l. Összeegyeztetők; a rendszerek bírálata 172; elvek e tárgyban 174 s köv.

Hermes, a malaszt fogalmáról 15; az ember ősi állapotáról 52; a megszentelő malasztról 53; a bűnös megigazulásáról 53; a segítő malasztról 54; szükségességéről 55, 77, 86, 102; a megszentelő malasztról 183; a megigazulásról 254 s köv.; 275; a kisdedek megigazulásáról 264.

Hirscher, a természetfölötti rendről 52; a segítő malasztról 55 s köv.; szükségességéről 56, 86; a megszentelő malasztról 52, 56, 183 s köv.; a megigazulásról 254 s köv., 275.

Hit, háromféle neme a protestánsok szerint 39. s köv.; l. Protestánsok; kifejezett, benfoglalt H. 282; az ember a H. nélkül is vihet véghez egyes jócselekedeteket, kifejtés 107 s köv.; bizonyítás 108 s köv.; a Szentírásból vett ellenvetések megcáfolása 109 s köv.; kétségek sz. Ágoston irataiból 112 s. köv.; l. Szükségesség; valami hit szükséges a megigazulásra 282, 284 s köv.; igaz volta 285 s köv.; a protestánsok véleménye e tárgyban 286 s köv.; a Szentírásból vett ellenvetések megcáfolása 287 s köv.; hogyan lehet megdönteni az igazzá tevő bizalomról szóló állítást 289 s köv.; l. Előkészítés; a H. egyedül nem üdvözít, más cselekedetek szükségesek, kifejtés 290 s köv.; Luther követői mit állítanak e tárgyban 291 s köv., 294.; igaz volta 202 s köv.; a Róm. 3, 28. és Jakab 2, 14 s köv.-ből vett ellenvetések megcáfolása 294 s köv.; sz. Pál és sz. Jakab megegyezése 295 s köv.; l. cselekedet megigazulás.

Hitetlenek, fogalma, fölosztása 138; van-e malasztjuk 138 köv., l. általánosság.

Hitújítók, 182, 213, 278, 283 s köv., 291, 294, 300, 304, 333.

Hivatás, a hitre való H. teljesen ingyenes 365. s köv.; l. Előrerendelés.

Huss, 35, 102, 315, 327, 370, 402.

I.

Igaz, az ember I. lesz a megszentelő malaszt által 213 s. köv.; I.-á a katholikusok szerint 213. s köv.; a protestánsok szerint 182; az I. a nyert igazságban való állandó megmaradásra Isten különös kegyelme nélkül nem képes 90 s köv., l. Szükségesség; nem képes az összes bűnöket elkerülni Isten különös kiváltsága folytán 98. s köv.; a parancs teljesítése pillanatában elég malasztja van annak teljesítésére 128 s köv.; l. Általánosság.

Igazságok, melyeket hinni kell kifejezetten és benfoglaltan, az eszköz szükségességénél fogva, a parancs szükségességénél fogva 282. s köv.

Igazságosság, fogalma és fölosztása 250 s köv.; a jókba belé öntött 255, 272 s köv.; vajjon belé öntött-e a protestánsok szerint 255 s köv., 257 s

köv.; az I. nincs meg mindenkiben egyenlően 304 s köv.; tévedések 304; kifejtés 304; igaz volta 304 s köv.; l. Különbözőség; az I. elveszthető, tévedések 306; igaz volta 306 s köv., l. Elveszthetőség.

Igéret a megillető érdem szerzésére szükséges 304 s köv.; l. Föltétel, Érdem.

Ingyenesség, a malaszt I.-e 119 s köv., tévedések 119 s köv.; kifejtés 120 s köv.; az ember képes-e magát a malaszt befogadására alkalmassá tenni 121 s köv., l Előkészülés; «Attól, aki a benne lakó törvény szerint tesz, Isten nem tagadja meg a malasztot», hogyan kell ezt érteni 122 s köv., 366; a malaszt I.-nek bizonyítása 124 s köv., l. Malaszt; az előrerendelés I.-e 365 s köv., l. Előrerendelés.

Jansen, Jansen követői, a malasztról 31, 35; Krisztus malasztjáról 47; a hatásos malasztról 47 s köv.; l. Rendszerek; öt tétele 48; a még meg nem igazultak tetteiről 103 s köv.; a hitetlenek tetteiről 108 s köv.; 111; a malaszt általánosságáról 128, 130, 135, 138; a malaszt hatásáról 150; a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 150 s köv.; a malaszt elégséges voltáról 153 s köv.; az érdemről 334; a kárhoztatásról 398.

Jel, jelek, a melyekből az igazhivő megismerheti, hogy a megigazulás állapotában van-e 303; l. Tamás; az előrerendelés J.-ei 391 s köv.; l. Előrerendelés; a kárhoztatás J.-ei 411 s köv.; l. Kárhoztatás.

Jeromos, a hitetlenek tetteiről 111; a dicsőségre szóló előrerendelésről 383.

Jócselekedet, két neme 73 s köv.; egyszerűen üdvösek és érdemszerzők 75 köv.; l. Szükségesség; egyesek szükségesek a megigazuláshoz 290 s köv.; a megillető érdem szerzésére 333 s köv.; az érdem szerzésére 342 s köv.; l. Feltétel, Cselekedet.

Jutalom, vajjon Isten érdemeinken felül jutalmaz-e, kifejtés 324 s köv.; bizonyítás 326 s köv., l. Méltóság, Gyümölcs.

K.

Karthagói zsinat I. 27, 54, 65, 81, 98; II. 91.

Kálvin, kálvinisták, a malasztról általában 33, 35; a megigazulásról 42 s köv.; mely pontokban tért el K. Luther véleményétől 47 s köv.; az igazság állapotában való folytonos megmaradásról 92; a malaszt szükségességéről 103; általánosságáról 125, 128, 138; a segítő malasztról 149; a megszentelőről 182; a megigazulásról 251, 252, 261 s köv.; az erre való előkészülésről 283; ennek elveszthetőségéről 306; az igazak jócselekedeteiről 313 s köv.; a kárhoztatásról 398 s köv., 402.

Kárhoztatás fogalma és fölosztása 394 s köv.; tagadólagos miben áll ez, vajjon létezik-e, mily okokból létezik 394 s köv.; a thomisták három véleményt állítanak a K.-ról 396 s köv.; vajjon elfogadhatjuk-e az első nézetet 397 s köv.; vagy a másodikat 397; vagy a harmadikat 398., l. Thomisták; miben különbözik a tevőleges K. az előrerendeléstől 395; a tevőleges K. 398 s köv.; okai 400, l. ok; tévedések 401 s köv.; Isten tevőlegesen senkit sem kárhozhat, csak bűnök miatt 404 s köv.; a Szentírásból vett ellenvetések megcáfolása 406.; tulajdonsága 408 s köv.; Isten részéről bizonyos és változhatatlan 409; az elkárhozottak száma nagyobb-e, mint a választottaké 410; az ember részéről nem teljesen bizonyos 411; jelei 411 s köv.

Kép, Isten K.-e az emberben háromféle 211.

Kirschkamp 194, 195, 197, 201, 211, 221.

Kiséret, a megszentelő malaszt K.-e 230 s köv.; l. Erény, Ajándék.
Kisértés vajjon a nehezebb K. legyőzhető-e Isten malasztja nélkül 115 s köv.; l. Malaszt.
Kiválasztás, az előrerendelést megkülönböztetjük a dicsőségre való K.-tól 360; l. Előrerendelés.
Kiválóság, a malaszt K.-a általában 9; a megszentelő malaszt K.-a 246 s köv., 350.
Kleutgen 11, 15, 16, 46, 53, 56, 57, 58, 61, 74, 76, 80, 83, 84, 183, 191, 194, 198, 239, 250, 255, 258, 265, 267.
Konstanzi zsinat 102, 327.
Kölni zsinat 132, 139.
Krisztus érdemei, vajjon kisebbítettnek-e a jók érdemei által 330; l. Érdem.
Kuhn 62, 63, 64, 197, 212, 233.
Különbözőség, a megigazulás K.-e, tévedések 304; kifejtés 304; igaz volta 304 s köv., l. Tulajdonság.

L.

Lateráni zsinat IV. 131, 135; IV—V. 327.
Lessius 130, 134, 136, 157, 158, 168, 209, 357, 377, 382, 383.
Lucidus az előrerendelésről 35, 401.
Luther, a lutheránusok, a malasztról általában 33; az előrerendelésről 35 s köv.; a malaszt működésének módjáról 36; az ember szabad akaratáról 37 s köv.; mit értettek az üdvözítő hit alatt 39 s köv., l. Hit; a segítő malaszt szükségességéről 77, 92, 103; általánosságáról 128; a malaszt hatásáról 36 s köv., 149; a megszentelő malasztról 182; nem helyeslik az állandóan megmaradó igazságosságot 251 s köv., 253 s köv.; a megigazulásról 39 s köv., 251, 253, 262, 263; a megigazulásra való előkészületről 283, 291 s köv., 299; a megigazulás előtt véghez vitt jócselekedetekről 104 s köv.; a megigazulás elnyerése után véghez vitt jócselekedetekről 313 s köv.; az előrerendelésről 370.

M.

Mainzi zsinat 139.
Malaszt, általában, kitünő volta 9 s köv.; elnevezései 12 s köv.; fogalma 15 s köv.; teremtett és nem teremtett 16; az Isten és Krisztus M.-ja 16; némi különbözősége 16 s köv.; külső és belső 17 s köv.; mások javára adott és kedvessé tevő 18 s köv.; segítő és megszentelő 19 s köv.; orvosló és fölemelő 20 s köv.; különbség a kettő között 21; működő, közreműködő, indító, kisérő, segítő 21 s köv.; magyarázatuk és különbségük 22 s köv.; eredményes és elégséges 23; tévedések 23 s köv., l. Pelagiánok, Semipelagiánok, Luther, Kálvin, Bajus, Jansen; tévedések századunkban 50 s köv., l. Hermes, Hirscher, Günther; hittani források 58 s köv.; a segítő M. természete 61 s köv.; tévedések 61 s köv.; megvilágítás és megindítás, bizonyítás 65; közvetetlenül ható megvilágítás, bizonyítás 66 s köv.; közvetetlen sugallat, bizonyítás 67 s köv.; bővebb kifejtés 68 s köv.; miben egyeznek meg a hittudósok 69 s köv.; miben nem 70 s köv.; szükséges 73 s köv., l. Szükségesség; minden üdvösséges cselekedetre 78 s köv.; az üdvözítő hithez és annak kezdetéhez 85 s köv.; a megigazult állapotban való állandó megmaradáshoz 90 s köv., l. Állandó megmaradás; minden bűn elkerülésére 98 s köv., l. Igaz; a természet összes törvényeinek megtartásához és a nehezebb kisértések legyőzéséhez 115 s köv., l. Törvény, Kisértés; ingyenes volta 119 s köv., l. Ingyenesség; minden igaznak adatik 128 s köv., l. Általánosság; minden

közönséges hivő bűnösnek 131 s köv.; a megátalkodottaknak 133 s köv.; a hitetleneknek is 137 s köv.; milyen a malaszt a hit előtt és az egyházon kívül 139 s köv.; megadatik-e az összes kisdedeknek 143 s köv.; hatásos 147 s köv., l. Hatásosság; nem szünteti meg az ember szabad akaratát 149 s köv.; valóban elégséges 153 s köv., l. Jansen, Viszony; a katholikusok különféle rendszerei a M. hatásosságának elvéről 157 s köv., l. Thomisták, Ágoston követői, Molinisták, Congruisták, Összeegyeztetők; a rendszerek bírálata 172 s köv.; elvek e tárgyat illetőleg 174 s köv.; gyakorlati alkalmazás 176 s köv.; alkalmazás, megszentelő (üdvözítő) M. különféle elnevezései 181 s köv.; tévedések 182 s köv.; kitünő volta 246 s köv., 352 s köv.; fogalma és természete 183 s köv.; valami természetfölötti 184; igaz volta 184 s köv.; Istennek műve, az igazak lelkében létező, igaz volta 187 s köv.; a lélekben folyton természetileg benmaradó, kifejtés 189; igaz volta 189 s köv., valami a lélekben benmaradó minősítvény vagy alak, benmaradó lelki tulajdonság 192 s köv., l. Minősítvény, Tulajdonság; ezen igazság biztonsági foka 192 s köv.; ezen igazság története 192 s köv.; az igazság bizonyítása 194 s köv.; ki ezen minősítvény alanya 197 s köv.; vajjon ez az ajándék tulajdonképen állapot-e vagy nem 198 s köv.; legfőbb hatása 197 s köv., l. Hatás; az ember általa az isteni természet részesévé lesz 200 s köv., l. Részesülés; mi hatol leginkább az isteni természetből a lélekbe 206 s köv.; igaz volta 209 s köv; többi hatás 212 s köv., l. Hatás; kisérete 230 s köv.; vele járnak a belénk öntött erények 234 s köv., l. Erény; vele járnak a Szentlélek ajándékai 241 s köv., l. Ajándék; gyakorlati jelentőség 246; természetét illetőleg 246, hatásait illetőleg 246 s köv.; kiséretét illetőleg 247.

Manicheusok 369.

Massiliaiak 32.

Mazzella 11, 130, 135, 150, 152, 156, 157, 159, 166, 167, 168, 181, 186, 191, 194, 200, 202, 203, 204, 207 s köv., 210, 211, 216, 220, 226, 227, 234, 239.

Megátalkodottság, a szív M.-a, fogalma és fölosztása 133 s köv., l. Általánosság; mit tart sz. Tamás erről a tárgyról 133, l. Tamás; okai 134 s köv., l. Általánosság.

Megigazulás, fogalma 249 s köv.; természete 251 s köv.; négy dolgot foglal magában 257; tévedések 251 s köv.; az egyház tanítása 255 s köv.; a vétkek eltöröltetnek és az ember megújulása és megszentülése megy végbe, kifejtés 256 s köv.; bizonyítás 258; a hitcikkely története 192 s köv.; mit jelent az, Krisztus igazságosságának csak beszámítása által üdvözülni 257, l. Beszámítás; a katholikus tan helyes volta 258 s köv.; a Szentírás szavaiból vett ellenvetések megcáfolása 260 s köv.; a betudott M.-t mily képtelenségek követnék 263; a M. egy pillanat alatt történik, kifejtés 263 s köv.; bizonyítás 264 s köv.; okai 267 s köv., l. Ok; a M.-hoz való előkészülés 276 s köv., l. Előkészülés; tulajdonságai 299 s köv., l. Bizonytalanság, Különbözőség, Elvesztheto ség; gyümölcsei 309 s köv., l. Érdem; gyakorlati jelentőség 351 s köv.; természetét illetőleg 351 s köv.; okait illetőleg 353 s köv.; az előkészületet illetőleg 354; tulajdonságait illetőleg 354 s köv.; gyümölcseit illetőleg 355 s köv.; vajjon a bűnös M.-a Isten legnagyobb műve-e 352 s köv.

Megigazulni, fogalma 249; vajjon egyértelmü-e a bűnök megbocsátásával 259 s köv.

Megszentesülés, az ember M. a megszentelő malaszt által 213 s köv.;

egyes M.-t a protestánsok is állítanak 182, 254 s köv.; l. Hatás, Malaszt, Igazságosság.
Méltóság, az érdemszerző cselekedetek M.-a 323 s köv.; vajjon Isten érdemen felül jutalmaz-e 324 s köv.; l. Jutalom, Gyümölcs.
Milevei zsinat II. 27, 54, 148.
Minősítvény, a megszentelő malaszt M. 192; bizonyossági foka 192 s köv.; bizonyítása 194 s köv.; l. Malaszt.
Moehler 26, 38, 39, 42, 49, 50, 182, 253, 284, 407.
Mohammedánok a malasztról 24 s köv., 26.
Molina, molinisták, a malaszt hatásosságának elvéről 165 s köv.; hogyan mentik meg a malaszt hatásosságát 166 s köv.; az érdemről 315 s köv.; a dicsőségre való előrerendelésről 374, 379; a dicsőségre való előrerendelés az érdemek előrelátása után 381 s köv.; l. Előrerendelés, Rendszerek.
Murray, a malaszt viszonyáról a szabad akarathoz 159; a Róm. 3, 18 és Jakab 2, 14 s köv. szavairól 294 s köv.; l. Előkészülés; az előrerendelés jeleiről 393.

O.

Ok, a megigazulás O. 269 s köv.; bizonyítás 270 s köv.; ellenvetések a Szentírásról 278; a megigazulás alaki O.-a, kifejtése, hogy miben áll ez 272 s köv.; bizonyítás 275 s köv.; l. Megigazulás; az előrerendelés O.-a 363 s köv.; l. Előrerendelés, a kárhoztatás O.-a 400 s köv., Kárhoztatás.
Orangei zsinat II. 22, 32, 56, 66, 78, 81, 85, 91, 94, 102, 113, 122, 128, 148, 154, 404.
Origenes, originisták 26, 105, 151, 365, 382, 383 s köv.
Osiander 182, 252.
Örökbefogadás, fogalma 181, 217.; l. Hatás.
Összeegyeztetők (syncretisták) a malaszt viszonyáról az ember szabad akaratához 170 s köv.; Isten mindenhatóságának és az ember szabad akaratának megmentése 171 s köv.

P.

Pelagius, pelagiánok, a malasztról általában 13 s köv.; 26 s köv.; a megszentelő és segítő malaszt természetéről 30 s köv., 64; az állandó megmaradásról 91; a malaszt ingyenességéről 119; a megszentelő malasztról 182; a megigazulásról 237 s köv.; az előrerendelésről 365, 369; ennek tulajdonságairól 386.
Pistójai zsinat 103, 108, 142.
Pogányok, a malasztról 24.
Praedestinatiánok l. Előrerendelés hivei.
Preuss a jócselekedetekről 329.
Protestánsok, a malasztról általában 38, 41; a módról, miképen működik a malaszt 37 s köv.; mit értenek az üdvözítő hit alatt 39; l. Hit; a megigazulás előtt tett jócselekedetekről 104 s köv.; a megszentelő malasztról 182; az igazak cselekedeteiről 314 s köv., 330; az előrerendelésről 389.

Q.

Quesnell 46, 58, 64 s köv., 103, 104, 108, 139, 151, 154, 310, 388, 405.
Quiercyi zsinat I. 139, 361, 399.

R.

Rendszerek, az iskolák R. a malaszt hatásosságának elvéről 157 s köv.; a thomisták R. 159 s köv; l. Thomisták; Ágoston követőinek R. 163 s köv.; l. Ágoston követői; a molinisták R. 165 s köv.; l. Molinisták; a congruisták R. 169 s köv.; l. Congruisták; az összeegyeztetők R. 170 s köv.; l. Összeegyeztetők; a R. bírálata 172 s köv.; elvek 174 s köv.

Részesülés, az embernek az isteni természetben való R. 199 s köv.; létezésének bizonyítása 200 s köv.; kifejtjük, miben áll ez 203 s köv.; l. Hasonlóság, Hatás, Egyesülés; mily eszközökkel történik 208 s köv.
Rothe 36, 38, 39, 182, 253, 389.

S.

Scheeben 11, 62, 64, 70, 71, 183, 184, 201, 204, 210, 218, 219, 223, 224, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 246.
Semilutheránok l. Fél-lutheránok.
Semipelagiánok, a malasztról 32 s köv.; 34; az állandó megmaradás ajándékáról 91 s köv.; a malaszt szükségességéről 113; a malaszt ingyenességéről 119, 126; az érdem feltételeiről 333; az előrerendelésről 365, 369; tulajdonságairól 386.
Semirationalisták l. Fél-észelvüek.
Sensi zsinat 139, 341.
*Socinián*ok, a segítő malasztról 45, 49; a megigazulásról 45 s köv., 251, 254.
Suarez, az állandó megmaradás ajándékáról 97; a bocsánatos bűnökről, vajjon eltöröltetnek-e a megszentelő malaszt által 212 s köv.; az isteni természet fölosztásáról 207 s köv.; a belénk öntött erényekről 232.
Syncretisták l. Összeegyeztetők.

Sz.

Szabadság, az emberi Sz. nem sértetik meg a malaszt által 149 s köv.; megmentik a thomisták és Ágoston követői 161 s köv.; l. Ágoston, Bajus, Hatásosság, Luther, Viszony, Rendszerek.
Szám, a választottak Sz.-a 386 s köv.; l. Előrerendelés; a kárhozottak Sz.-a 400 s köv., l. Kárhoztatás.
Szeretet, vajjon különbözik-e lényegesen a megszentelő malaszttól 238 s köv., l. Kiséret, Erény; Isten Sz.-ének szétosztása 187, l. Malaszt.
Szükségesség, a segítő malaszt Sz.-e 73 s köv.; tévedések tagadás által 76 s köv.; túlzás által 77 s köv.; Isten malasztja minden üdvösséges cselekedethez szükséges, magyarázat 78 s köv.; a hit kezdetéhez szükséges, kifejtés 85; bizonyítás 83 s köv.; az ellenvetések megcáfolása 87 s köv.; a megigazult állapotban való állandó megmaradáshoz 98 s köv., l. Állandó megmaradás, Malaszt.
Szűz sz., minden bűntől, még a bocsánatos bűntől is mindig ment volt 100 s köv.; mit mondanak e tárgyról a Szentatyák 101; Isten anyja 101, l. Malaszt.

T.

Tamás sz., a malaszt fogalmáról 12, 14 s köv.; a segítő malaszt természetéről 67, 70, 73; szükségességéről 84 s köv.; a hitetlenek cselekedeteiről 112, 114 s köv.; a szív megátalkodottságáról 133 s köv.; a malaszt általánosságáról 142; az embernek Istennel való részesüléséről 210 s köv.; a sorrendről, mely létesül az ember megszentesülése és a vétkek elvesztése között 213; a belénk oltott erényekről 242; a Szentlélek ajándékairól 249; a megigazulásról 259; a jelekről, melyekből megismerheti az igaz, hogy megigazult 303 s köv., l. Jel; az érdem fogalmáról 312 s köv.; a megillető érdem szerzésére szükséges dolgokról a cselekedet részéről 337; a gonosz megigazulása vajjon Isten legnagyobb cselekedete-e 352 s köv.; az előrerendelésről 359, 362, 368, 378; a kárhozottak számáról 410, l. Szám; a kárhoztatásról 409 s köv.
Tárgy, az érdem T.-a 343 s köv., l. Érdem; az előrerendelés T.-a 385 s köv., l. Előrerendelés; a kárhoztatás T.-a 408 s köv., l. Kárhoztatás.
Természet, a segítő malaszt T.-e 61 s köv.; a megszentelő malaszt T.-e 183

s köv., l. Malaszt; a megigazulás T.-e 249 s köv., l. Megigazulás.

Test, Krisztus élő T.-e, mit jelent 228; ez lesz az ember a megszentelő malaszt által 227 s köv., l. Hatás.

Thomisták, a malaszt hatásosságáról 159 s köv.; a kettős indításról, melyet a malaszt az akaratra gyakorol 160; az ember szabadságát a természeti előremeghatározó malaszttal összeegyeztetni 161 s köv.; mit tartanak ilynemű törekvésekről 163 s köv.; az érdem tárgyáról 350; a dicsőségre való előrerendelésről 371; az isteni határozatok mily rendjét fogadják el a dicsőségre való előrerendelést illetőleg 373, 377, 379; a természeti indításról 385; a tagadólagos kárhoztatásról 393 s köv.; a tevőlegesről 399; mit tartanak ennek hatásairól 408.

Történet, a malasztról szóló hitcikkelyek T.-e 24—58; az állandó megmaradás ajándékáról 90; a szabad akaratnak a malaszt hatásosságához való viszonya 157 s köv.; a megszentelő malasztról 192 s köv.

Törvény, természeti T. megtartható-e a malaszt nélkül 115 s köv., l. Szükségesség.

Trienti zsinat I. 22, 35, 64, 79, 85, 91, 97, 98, 100, 103, 104, 108, 116, 122, 125, 129, 131, 135, 139, 148, 150 s köv., 154, 187, 190, 192 s köv., 193, 214, 218, 237, 250, 251, 252, 255, 257 s köv., 264 s köv., 269 s köv., 273, 275, 278, 285 s köv., 293, 300, 303, 304, 306, 321, 327, 336 s köv., 341, 343, 349, 364, 367, 389, 398.

Tulajdonság, a megigazulás T.-ai 299 s köv., l. Megigazulás; az előrerendelés T.-ai 385 s köv., l. Előrerendelés; a kárhoztatás T.-ai 408 s köv., l. Kárhoztatás.

V.

Valentiai zsinat III. 56, 132, 154, 358, 361, 399, 401, 402.

Vatikáni zsinat 51, 59, 80, 81, 86, 107, 109, 124, 184, 187, 190, 198, 214, 251, 282, 286, 339.

Vazul sz. a megszentelő malasztról 195.

Vega, a megszentelő malaszt által Krisztus élő tagjaivá leszünk 228; a lélek pusztulásáról a bűn által 231; a megigazulásról 257; hányféle ok van a megigazulásban 267 s köv.; mily értelemben oka a megigazulásnak Krisztus embersége 268; az igazak jócselekedeteiről 329, 332; a kárhoztatás jeleiről 411.

Viennei zsinat 187, 193 s köv., 214, 234, 256.

Viszony, a malaszt V.-a a szabad akarathoz 147 s köv., l. Hatásosság.

W.

Wieser 260, 295.

Wiest 33, 35, 46, 59, 98, 136, 154, 157, 158, 164, 182, 252, 292, 357, 374, 403 s köv.

Wiklef 35, 92, 102, 149, 306, 327, 370, 402.

Z.

Zwingli 150, 310.

Zsidók, a malasztról 24.

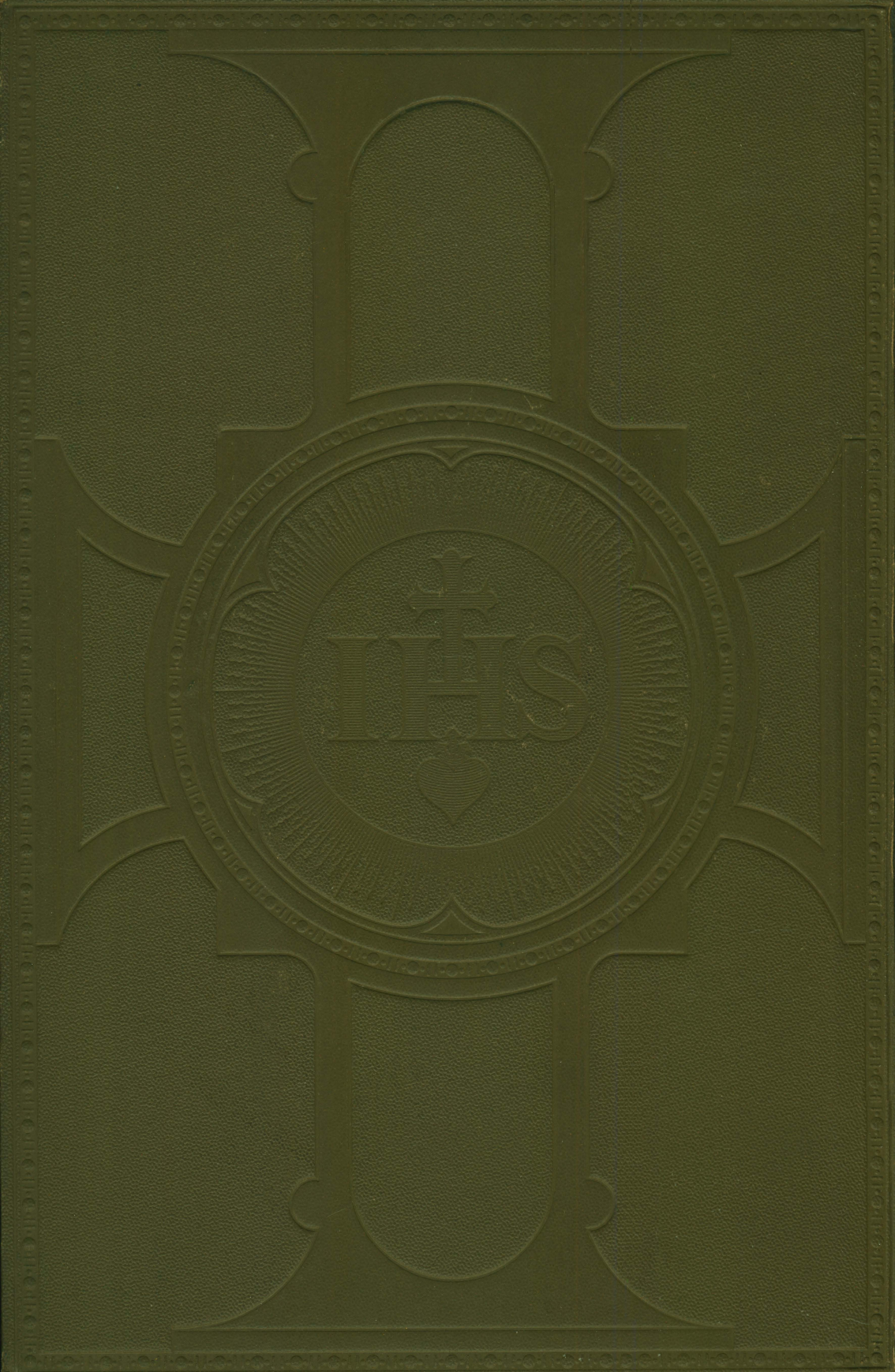
IHS